

دۇنياۋى مەشھۇر ئەسەر

لەڭلەك قوغلىغۇچى بالا

خالد ھۈسەين (ئامېرىكا)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

خالد ھۈسەين (ئامېرىكا)

لەگلەك قوغلىغۇچى بالا

ئىنگلىزچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: نۇرنىسا قۇربان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

追风筝的人：维吾尔文/(美)胡赛尼(Hosseini,K.)著；努尔尼沙·库尔班译. — 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2010.11

ISBN 978-7-228-13935-4

I.①追... II.①胡... ②努... III.①长篇小说 — 美国 — 现代 — 维吾尔语(中国少数民族语言) IV.①I712.45

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2010)第213964号

责任编辑	伊丽达娜·阿不都热依木
责任校对	热娜古丽·阿布里米提、赛娜瓦尔·依布拉音
封面设计	艾克拜尔·沙力
出版发行	新疆人民出版社
电 话	0991-2827472
地 址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮 编	830001
印 刷	新疆彩印胶印厂
经 销	新疆维吾尔自治区新华书店
开 本	880×1230毫米 32开本
印 张	16.125
版 次	2010年11月第1版
印 次	2010年11月第1次印刷
印 数	1-3000
定 价	45.00 元

كىرىش سۆز

خالد ھۈسەين 1965 - يىلى كابۇلدا تۇغۇلغان، كېيىن دادىسى بىلەن ئامېرىكىغا قېچىپ بېرىپ سان خوسې شەھىرىدە ئولتۇراقلاشقان. ئۇ كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتى سانتىئاگو تېببىي ئىنىستىتۇتىنى پۈتكۈزگەن، ھازىر كالىفورنىيە ئىشتاتىدا خىزمەت قىلىۋاتىدۇ. «لەگلەك قوغلىغۇچى بالا» ئۇنىڭ تۇنجى ئەسىرى ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئەسەر 2003 - يىلى نەشر قىلىنغاندىن كېيىن خەلقئارالىق بازىرى ئىتتىك رومانغا ئايلىنىپ، قىرىق سەككىز دۆلەتتە خىلمۇخىل تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان. ئۇنىڭ 2007 - يىلى مايدا نەشر قىلىنغان ئىككىنچى رومانى «مىڭ پارلاق قۇياش» يىگىرمە بەش دۆلەتتە خىلمۇخىل تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان. ئۇ بۇ ئىككى ئەسىرى بىلەن نۇرغۇن شەرەپلەرگە ئېرىشكەن، 2006 - يىلى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى مۇساپىرلار ئاگېنتلىقى ئۇنىڭغا «دوستلۇق ئەلچىسى» دېگەن نامنى بەرگەن. ئۇ يەنە «دەۋر» ژورنىلى ئېلان قىلغان «2008 - يىلىدىكى دۇنيا بويىچە تەسىرى ئەڭ زور يۈز كىشى» تىزىملىكىگە كىرگۈزۈلگەن.

«لەگلەك قوغلىغۇچى بالا» ناملىق ئەسەردە مۇنداق ۋەقەلىك بايان قىلىنغان: ئافغانىستانلىق ئون ئىككى ياشلىق ئامىر بىلەن ئۇنىڭ خىزمەتكارى ھەسەن يېقىن دوستلاردىن ئىدى. بىر قېتىملىق لەگلەك ئۇچۇرۇش مۇسابىقىسىدىن كېيىن يۈز بەرگەن ئېچىنىشلىق ۋەقەدىن كېيىن ئامىر ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىدىن ۋىجدان ئازابى تارتىپ، ھەسەن بىلەن ئۇنىڭ دادىسى ئەلنى ئۆيىدىن كەتكۈزۈۋېتىدۇ. ئۇزاق ئۆتمەي، سوۋېت ئىتتىپاقى ئافغانىستانغا ھۇجۇم قىلغاندا، ئامىر دادىسى بىلەن بىرلىكتە

ئامېرىكىغا قېچىپ كېتىدۇ.

ئامېرىكا چوڭ بولغاندىن كېيىنمۇ ھەر قەدەمدە ئۆزىنىڭ ھەسەنگە يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قاتتىق ئازابلىنىدۇ. ئامېرىكا گۇناھىنى يۇيۇش ئۈچۈن، ئايرىلغىنىغا يىگىرمە نەچچە يىل بولغان يۇرتى ئافغانىستانغا بېرىپ، ئۆزىنىڭ بەختسىز دوستى ئۈچۈن ئاخىرقى قېتىم ياخشى ئىش قىلىپ بەرمەكچى بولىدۇ، بىراق ئويلىمىغان يەردىن دوستى ھەسەن ئۇنىڭ ئاتا بىر ئانا باشقا ئىنسى بولۇپ چىقىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئامېرىكا ئۆلۈپ كەتكەن ھەسەننىڭ ئوغلىنى ئامېرىكىغا ئېلىپ كېتىدۇ. بىر قېتىملىق يىغلىشتا ئامېرىكا يەنە بىر قېتىم لەڭلەك ئۇچۇرىدۇ...

بىرىنچى باب

2001 - يىلى دېكابىر

مېنىڭ بۈگۈنكىدەك ھالغا چۈشۈپ قېلىشىمغا مەن دەل ئون ئىككى ياشقا كىرگەن يىلى، يەنى 1975 - يىلى زىمىستان قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە يۈز بەرگەن ئىش سەۋەب بولغانىدى. ئاشۇ مىنۇتلار ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ: مەن بىر ئەسكى تامغا ئېسىلىپ تۇرۇپ، مۇز تۇتۇپ كەتكەن ئېرىقنىڭ يېنىدىكى چىغىر يولغا قورقۇنچ ئىچىدە ماراپ قارىغانىدىم. خەقلەرنىڭ «ئۆتمۈش ھامان ئۆتۈلىدۇ» دېگەنلىرى پۈتۈنلەي ئاساسسىز ئىكەن. چۈنكى، ئۆتمۈشتىكى بەزى ئىشلار يۈرىكىڭنى تاتلاپ، دائىم ئۆزىنى ئېسىڭگە سېلىپ تۇرىدىكەن. ئەسلەپ باقسام، شۇ ۋەقەدىن كېيىنكى يىگىرمە ئالتە يىلنى خۇددى ئاشۇ ئەسكى تامنىڭ كەينىدىن تىمىتاس چىغىر يولغا قورقۇنچ ئىچىدە ماراپ تۇرغاندەك ئۆتكۈزۈپتىمەن.

بۇ يىل يازنىڭ بىر كۈنى، ماڭا پاكىستاندىكى تونۇشۇم رەھىمخاندىن تېلېفون كەلدى. ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ مەن بىلەن يۈزتۇرا كۆرۈشكۈسى بارلىقىنى جىددىي تەلەپپۇزدا ئېيتتى. مەن شۇنى ھېس قىلدىمكى، تېلېفوندا يالغۇز رەھىمخانا ئەمەس، بەلكى مېنىڭ ئۆتمۈشتە ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمۇ قۇلقىمغا پىچىرلىماقتا ئىدى. مەن تېلېفون تۈرۈپكىسىنى قويۇپ ئۆيدىن سىرتقا چىقتىم. سان فرانسىسكو شەھىرىدىكى گولدىن گات باغچىسىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان كۆلنى بويلاپ ئېغىر خىياللار بىلەن خېلى ئۇزاق ماڭدىم. چۈشتىكى قۇياش نۇرى سۇ يۈزىنى

چاقنىتىپ تۇراتتى. شۇ چاقنىغان نۇرلار ئارىسىدا شامال يۆنىلىشىگە ئەگىشىپ ئۈزۈۋاتقان بىر توپ كىچىك كېمىلەر كۆزگە چېلىقاتتى. مەن ئاسمانغا قارىدىم، كۆك قۇيرۇقلۇق بىر جۈپ قىزىل لەڭلەك ئاسماندا ئۇچۇۋاتاتتى. ئۇلار باغچىنىڭ غەربىي قىسمىدىكى قويۇق دەرەخلەرنىڭ ۋە ئېگىز چاقپەلەكنىڭ ئۈستىدە يانمۇيان پەرۋاز قىلىپ، خۇددى سان فرانسىسكو شەھىرىگە يۇقىرىدىن نەزەر سېلىۋاتقان بىر جۈپ كۆزدەك كۆرۈنەتتى... تۇيۇقسىزلا ھەسەننىڭ توشقان كالىپۇكى ئارىسىدىن چىققان ئاۋازى قۇلاق تۇۋىمدا ئاڭلانغاندەك بولدى: «سىز ئۈچۈن چىنىم پىدا، ئاغا!» ئاھ، ھەسەن — توشقان كالىپۇكلۇق لەڭلەك قوغلىغۇچى بالا...

مەن بىر تۈپ سۆڭەت ئاستىدىكى ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردۇم. رەھىمخاننىڭ تېلېفوننى قويۇش ئالدىدا خۇلاسىە چىقارغاندەك قىلىپ ئېيتقان سۆزلىرى قۇلاق تۇۋىمدا قايتىدىن جاراڭلاشقا باشلىدى: «گۇناھىڭنى يۇيماي دېسەڭ، ساڭا يەنىلا پۇرسەت بار...» تۈگىمەس خىياللار بىلەن ئېغىرلىشىپ كەتكەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ، ھېلىقى بىر جۈپ لەڭلەككە يەنە كۆز تىكتىم. ھەسەن، دادام، ئەلى ۋە كابۇل توغرىلۇق ئويلىدىم، ئۆزۈمنىڭ 1975 - يىلى قىشتىن بۇرۇنقى كۈنلىرىمنى ئەسلىدىم. تەقدىرىمنىڭ توساتتىن ئۆزگىرىشى ۋە بۈگۈنكىدەك ئادەم بولۇش جەريانىدىكى ھاياتلىق مۇساپەم كۆز ئالدىمدىن ئۆتۈشكە باشلىدى.

ئىككىنچى باب

كىچىك ۋاقتىمىزدا ھەسەن ئىككىمىز ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدىكى ئاق تېرەككە يامشىپ چىقىپ، قولىمىزدىكى ئەينەكتىن قۇياش نۇرىنىڭ قايتقان شولىسىنى قوشنىلارنىڭ ئۆيىگە چۈشۈرۈپ ئۇلارنى تېرىكتۈرەتتۇق. بەزى كۈنلىرى ئىككىمىز دەرەخنىڭ ئىككى شېخىدا ئاياغسىز پۇتلىرىمىزنى ساڭگىلىتىپ، بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ ئولتۇراتتۇق. يانچۇقىمىزدىن ئۈجمە قېقى ۋە ياڭاقلارنى ئېلىپ يېگەچ، نۆۋەت بىلەن قوشنىلارنىڭ ھويلىسىغا پۇچۇق ئەينەكتىن شولا چۈشۈرۈپ ئۆزىمىزنى خۇشال قىلاتتۇق. ھەسەننىڭ شۇ ۋاقىتتىكى دەرەخ شېخىدا ئولتۇرغان تۇرقى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ خۇددى جۇڭگولۇقلارنىڭ ياغاچ ئويما قورچىقىغا ئوخشايدىغان يۇيۇمىلاق يۈزىنىڭ يوپۇرماقلار ئارىسىدىن چۈشكەن قۇياش نۇرىدا پارقىراپ تۇرغان ھالىتى ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ يوغان ھەم پاناق بۇرنى، بامبۇك يوپۇرمىقىغا ئوخشايدىغان كۆك كۆزلىرى ھېلىمۇ كۆز ئالدىدا. خۇددى قورچاقچى ئۇستام كېيىن ئېسىگە كېلىپ چاپلاپ قويغاندەك بىلىنىدىغان كىچىككىنە ئېڭىكچۇ تېخى. خۇددى ئۇستامنىڭ قولىدىكى ئەسۋابى سىيرىلىپ كېتىپ بۇزۇپ سالغاندەك ياكى بەك ھېرىپ كېتىپ چالا ياساپ قويغاندەك بىلىنىدىغان پۇچۇق. كالىپۇكى ... ھەممىسى ئېسىمدە.

بەزىدە ئاشۇ دەرەخنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغىنىمىزدا، مەن ھەسەنگە قولىدىكى رەگەتكە بىلەن قوشنىمىزنىڭ يەكچەشمە ئېتىغا ياڭاق ئېتىشىنى بۇيرۇيتتىم. ھەسەننىڭ ئاتقۇسى بولمىسىمۇ، مەن بۇيرۇغانلىقىم ئۈچۈنلا بۇيرۇقۇمنى ئورۇنلىماي

قالمايتتى. ھەسەن ئەزەلدىن مېنىڭ تەلپىمنى رەت قىلمايتتى. ئۇ رەگەتكە ئېتىشقا ناھايىتى ئۇستا ئىدى. ھەسەننىڭ دادىسى ئەلى بەزىدە بىزنىڭ كەپسىزلىك قىلىۋاتقىنىمىزنى كۆرۈپ قالاتتى. ئۇ ئادەتتە شۇنچىلىك مۇلايىم بولسىمۇ، بىزنى تۇتۇۋالغاندا بۇ قىلىقىمىزغا بەك ئاچچىقى كېلىپ، ئەينەكنى دەرھال قولىمىزدىن تارتىۋالاتتى. ئاندىن بىزگە ئانىسىنىڭ شەيتاننىڭمۇ مۇسۇلمانلارنىڭ نامىزىنى بۇزۇش ئۈچۈن ئۇلارغا ئەينەكتىن شولا چۈشۈرىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەنلىكىنى ئېيتىپ بېرەتتى. ئەلى ئوغلىغا قاراپ قاپقىنى تۈرۈپ تۈرۈپ: «شەيتان شولا چۈشۈرگەندىمۇ مۇشۇنداق خۇشال بولۇپ كېتەرمىش» دەپ قوشۇپ قويايتتى.

— چۈشەندىم، دادا، — دەيتتى ھەسەن خىجىل بولغان ھالدا يەرگە قاراپ. ئەمما، ئۇ ئەينەكتىن شولا چۈشۈرۈش ۋە رەگەتكە ئېتىشلارنىڭ ئەسلىدە مېنىڭ پىلانم ئىكەنلىكىنى دادىسىغا ھەرگىز ئېيتمايتتى.

ئىككى قاسنىقىغا بىز يامشىپ ئوينايدىغان ئاق تېرەكلەر تىكىلگەن، قىزىل خىش ياتقۇزۇلغان يول تاكى تۆمۈر دەرۋازىنىڭ كەينىدىكى ھويلىغىچە سوزۇلاتتى. بىزنىڭ ئۆي خىش ياتقۇزۇلغان يولنىڭ سول تەرىپىدە، ئۆينىڭ كەينىدە خېلىلا چوڭ ھويلا بار ئىدى.

ئۆيىمىزنىڭ كابۇلنىڭ شىمالىي قىسمىغا جايلاشقان، بايلار ئۈچۈن يېڭىدىن قۇرۇلغان ۋەزىر ئەكبەر خان رايونىدىكى ئەڭ ھەشەمەتلىك سېلىنغان ئۆي ئىكەنلىكىنى ھەممە ئادەم ئېتىراپ قىلاتتى، ھەتتا بەزىلەر ئۇنى كابۇلدىكى ئەڭ ھەشەمەتلىك تۇرالغۇ دېيىشەتتى. ئۆيگە تۇتاشقان مەرمەر ياتقۇزۇلغان يولنىڭ ئىككى ياقىسىدىكى ئەتىرگۈللەر چوڭ دېرىزىلىك ئۆينىڭ بوسۇغىسىغىچە سوزۇلغانىدى. ئۆينىڭ تۆت ھاجەتخانىسىنىڭ ئاستىغا ياتقۇزۇلغان زىچ نەقىشلىك چىنە خىشلارنى دادام ئىسفاھان شەھىرىدىن ئۆزى تاللاپ ئەكەلگەنىدى. تاملارغا

ئېسىلغان زەر يىپىتا توقۇلغان گىلەملەرنى ئۇ كالكۇتتا شەھىرىدىن سېتىۋالغانىدى. گىلەملەر نەقىشلىك تورۇسقا ئېسىلغان خىرۇستال چىراغ بىلەن قوشۇلۇپ ئۆيگە ئالاھىدە ھۆسن قوشاتتى.

ئۆيىنىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىدە دادام بىلەن ئىككىمىزنىڭ ھۇجرىسى ھەمدە دادامنىڭ «تاماكى چىكىش ئۆيى» دەپ ئاتىلىدىغان، تاماكا ۋە دارچىن پۇرايدىغان كۈتۈپخانىسىمۇ بار. كەچلىك غىزادىن كېيىن دادام دوستلىرى بىلەن بىللە شۇ كۈتۈپخانىسىدا قارا سافادا ئولتۇرۇپ، غاڭزىلىرىغا تاماكا توشتۇرۇپ، ھۇزۇرلىنىپ چىكىشكەچ سىياسەت، تىجارەت توغرىلۇق پاراڭلىشاتتى. بەزىدە مەن دادامدىن: «مەنمۇ ئولتۇرۇپ ئاڭلىسام بولامدۇ؟» دەپ سورىسام، دادام ئىشىكىنى توسۇپ تۇرۇپ: «بۇ چوڭلارنىڭ سورۇنى، ياخشىسى سەن كىتابىڭنى ئوقۇ» دەيتتى - دە، ئىشىكىنى يىپىپ كىرىپ كېتەتتى. مەن دادامنىڭ نېمە ئۈچۈن دائىم چوڭلار ئۈچۈنلا ۋاقىت ئاجرىتىدىغانلىقىغا ھەيران بولاتتىم. بەزىدە ئىشىكىنىڭ يېنىدا ئېڭىكىمنى تىرەپ ئولتۇرۇپ، بىر - ئىككى سائەتكىچە ئۇلارنىڭ كۈلكە - پاراڭلىرىنى ئاڭلايتتىم.

ئاستىنقى قەۋەتتىكى دالاندا مەخسۇس ياسىتىلغان ئىشكەپ بار ئىدى. ئۇنىڭغا ئائىلىمىزدىكىلەرنىڭ كونا ۋە يېڭى سۈرەتلىرى قاتار قىلىپ تىزىلغان، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بوۋامنىڭ 1931 - يىلى نادىر شاھ^① بىلەن چۈشكەن سۈرىتى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى. نادىر شاھ قەستكە ئۇچراشتىن ئىككى يىل بۇرۇن تارتىلغان بۇ سۈرەتتە بوۋام بىلەن شاھ پۇتلىرىدا ئۇزۇن قونچلۇق ئۆتۈك، مۇرىسىدە مىلتىق، بىر ئۆلۈك كېيىكنىڭ يېنىدا تۇراتتى. ئۇنىڭ يېنىدىكى رامكىدا ئاتا - ئانامنىڭ تويلىق

---

① نادىر شاھ (1883 - 1933) - ئافغانىستان پادىشاھى، 1929 - يىلى نەختكە ئولتۇرغان، 1933 - يىلى 11 - ئاينىڭ 8 - كۈنى سۈيىقەستكە ئۇچراپ ۋاپات بولغان.

سۈرىتى بار ئىدى، سۈرەتتە دادام ئۇچىسىدىكى قارا كاستۇم - بۇرۇلكا بىلەن ناھايىتى سالاپەتلىك كۆرۈنۈش، ئانام ئاپپاق كۆڭلەك كىيىپ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان پەرزاتنىڭ ئۆزى ئىدى. يەنە بىر رامكىدا دادامنىڭ قەدىناس دوستى ۋە سودا شېرىكى رەھىمخان بىلەن بىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا مېنى تۇتۇپ تۇرۇپ چۈشكەن سۈرىتى تۇراتتى. ئۇ مېنىڭ بوۋاق ۋاقتىمدا تارتىلغانىدى، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىنىڭ قوشۇمىلىرى تۈرۈلگەن، چىرايدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى؛ مەن دادامنىڭ قۇچىقىدا، لېكىن كىچىك بارماقلىرىم رەھىمخاننىڭ چىمچىلاق بارمىقىنى چىڭ تۇتۇۋالغانىدى.

تاملىرى ئەگمە كەلگەن تاماقخاننىڭ ئوتتۇرىسىغا شەمشاد دەرىخىدىن ياسالغان تاماق ئۈستىلى قويۇلغان، ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئۆيگە ھەر ھەپتىدە چاقىرىلىدىغان ئوتتۇزدەك مېھمان ئازادە پاتاتتى. تاماقخاننىڭ يەنە بىر تەرىپىدە مەرمەر تام مەش بار ئىدى. قىش كۈنلىرى ئۇنىڭدا داۋاملىق ئوت يالقۇنچاپ تۇراتتى. يوغان سىپىرلما ئەينەك ئىشىكتىن ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى ئىككى گېكتار كېلىدىغان باغدىكى گىلاس دەرەخلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. دادام بىلەن ئەلى باغنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىكى تامغا يانداشتۇرۇپ ياسالغان كۆكتاتلىقتا پەمىدۇر، بۆلجۈرگەن، مۇچ ھەم ھوسۇل بەرمەيدىغان بىر رەت قوناق تېرىلاتتى. ھەسەن بىلەن ئىككىمىز بۇ بىر رەت قوناقنى «كېسەل قوناقتىن ياسالغان تام» دەپ ئاتايتتۇق.

باغنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى چارتال دەرىخىنىڭ ئاستىغا ئەنجان تېمى بىلەن قوپۇرۇلۇپ ياسالغان ئاددىي ئۆي خىزمەتكارلارنىڭ ئۆيى بولۇپ، خىزمەتكارىمىز ھەسەن دادىسى بىلەن بىللە تۇراتتى. 1964 - يىلى زىمىستان قىشنىڭ بىر كۈنى، يەنى ئانام مېنى تۇغۇپ، ئۆزى بىز بىلەن مەڭگۈلۈك خوشلاشقان كۈندىن بىر يىل كېيىن ھەسەن ئاشۇ ئۆيدە تۇغۇلغانىدى.

مەن ئاشۇ ئۆيىدە ئون سەككىز يىل تۇرۇش جەريانىدا، ھەسەنلەرنىڭ ئۆيىگە پەقەت بىرنەچچە قېتىملا قەدەم باسقانىدىم. ھەر قېتىم قۇياش تاغنىڭ كەينىگە ئولتۇرغاندا، بىز ئويۇنمىزنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ئۆيگە قايتاتتۇق، مەن ئەتىراپتىكى بىلەن ئورالغان يول بىلەن قورۇننىڭ ئالدى ئىشىكىدىن كىرىپ كېتەتتىم، ھەسەن ئۆزى نۇغۇلۇپ چوڭ بولغان ئاشۇ كونا ئۆيىگە قاراپ ئارقا دەرۋازىدىن يول ئالدى. ئۇ ئۆينىڭ ئىچى ناھايىتى ئاددىي، لېكىن پاكىز بولۇپ، تامغا ئېسىقلىق كىرىسەن چىراغ ئۆي ئىچىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۆينىڭ قارىمۇقارشى ئىككى تېمىنى بويلاپ ئىككى كۆرىپ، ئوتتۇرىسىغا ئەتراپى قىرچىلىپ كەتكەن كونا گىلەم سېلىقلىق ئىدى. ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئۈچ پۈتلۈك ئورۇندۇق بىلەن ياغاچ ئۈستەل قويۇلغان، ھەسەن شۇ يەردە ئولتۇرۇپ رەسىم سىزاتتى. ئۆينىڭ تېمىدا دادام ئەلىگە مەشئەد ① تىن ئالغىچ كەلگەن «ئاللاھۇئەكبەر» دېگەن خەت توقۇلغان گىلەمدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى.

1964 - يىلى مۇشۇ كونا گىلەم ئېسىلغان ئۆيىدە ھەسەننىڭ ئانىسى سەنۇبەر ھەسەننى تۇغقان. مېنىڭ ئانام مېنى تۇغقاندا ئېغىر قانسىراپ بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشقان بولسا، ھەسەنمۇ تۇغۇلۇپ بىر ھەپتىگە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە ئانىسىدىن ئايرىلغانىدى. ئېچىنىشلىق يېرى شۇكى، ئۇنىڭ ئانىسى ئافغانلار ئۆلۈمىدىنمۇ يامان كۆرىدىغان نومۇسلۇق تەقدىر بىلەن — بىر توپ كۆچمەن ناخشا — ئۇسۇلچىلار بىلەن قېچىپ كەتكەنىدى.

ھەسەن ھېچقاچان ئانىسى توغرىلۇق پاراڭ قىلمايتتى. مەن ئۇنىڭ ئانىسى توغرىلۇق نېمە ئويلايدىغانلىقىنى بىلمەيتتىم. ئۇنىڭ ئانىسىنى مەن ئانامنى سېغىنىدىغىنىمغا ئوخشاش سېغىنىدىغانلىقىنىمۇ ھېس قىلالمايتتىم. بىر كۈنى، ھەسەن ئىككىمىز ئىراننىڭ يېڭى بىر فىلىمىنى كۆرۈش ئۈچۈن

① مەشئەد — ئىراننىڭ شىمالىي قىسمىدىكى ئىران - تۈركمەنىستان چېگراسىدا.
غا جايلاشقان شەھەر.

كىنو خانغا قاراپ يول ئالدۇق. يېقىن يول بىلەن بېرىش ئۈچۈن ئىستىقلال ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ يېنىدىكى ھەربىيلەر گازارمىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق. ئەسلىدە دادام بىزنىڭ بۇ يول بىلەن مېڭىشىمىزغا قوشۇلمايتتى، لېكىن دادام شۇ كۈنلەردە رەھىمخان بىلەن پاكىستاندا تۇرۇۋاتقان بولغاچقا، بىز بۇ يول بىلەن مېڭىۋەردۇق. بىز گازارمىنىڭ ئەتراپىدىكى سىم توسۇقتىن سەكرەپ ئۆتتۇق - دە، ئېرىقنىڭ قارشى تەرىپىدىكى كونا تانكىلار توختىتىپ قويۇلغان مەيداننى كېسىپ ئۆتمەكچى بولدۇق. دەل شۇ پەيتتە، بىر كونا تانكىنىڭ كەينىدە تاماكا چېكىشىپ، قارتا ئويناپ ئولتۇرغان بىر توپ ئەسكەرلەرنىڭ ئىچىدىكى بىرى بىزنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ يېنىدىكى يەنە بىرگە ئىشارەت قىلغاندىن كېيىن ھەسەنگە قاراپ ۋارقىردى.

— ھەي بالا! — دەپ توۋلىدى ئەسكەر، — مەن سېنى تونۇيمەن.

بىز بۇ ئەسكەرنى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغاندۇق. ئۇ دوغلاقراق كەلگەن، چېچىنى چۈشۈرۈۋەتكەن، يۈزلىرىنى قارا ساقال باسقان ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ مەسخىرىلىك كۈلۈشلىرى ۋە شۇملۇق بىلەن قاراشلىرىدىن تېنىم شۈركۈندى.

— ئۇنىڭغا قارىماي كېتىۋېرىلى، — دەپ پىچىرلىدىم مەن ھەسەنگە.

— ھەي ھەزارا! مەن ساڭا گەپ قىلىۋاتمەن، ماڭا قارا! — دەپ ۋارقىردى ئەسكەر قولىدىكى تاماكىسىنى يېنىدىكى ئەسكەرگە تۇتقۇزۇپ قويۇپ، — مەن سېنىڭ ئاناڭنى تونۇيمەن، خېلىلا ئوبدان تونۇيمەن. مەن ئۇنى مۇشۇ ئېرىقنىڭ بويىدا ئارقا تەرىپىدىن كېلىپلا تۇتۇۋالغان!

باشقا ئەسكەرلەر بىزگە قاراپ ئىسقىرتىپ كۈلۈشكە باشلىدى. مەن ھەسەنگە كەينىگە قارىماي تېز مېڭىشنى ئېيتتىم. ھېلىقى ئەسكەر كەينىمىزدىن:

— ئۇنىڭ ھېلىقى نەرسىسى ئاجايىپ تاتلىق ئىدى جۈمۈ! —

دەپ ۋارقىردى. ئۇ يەنە باشقا ئەسكەرلەر بىلەن قول ئېلىشىپ تۇرۇپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشىپ كۈلۈشۈپ كېتىشتى.

كىنو باشلانغاندىن كېيىن ھەسەننىڭ يېنىدا ئۆكسۈپ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم. كۆزىدىن ئاققان ياش ئىككى مەڭزىنى بويلاپ چۈشۈۋاتاتتى. مەن ئۇنى مۇرىسىدىن تۈتۈپ ئۆزۈمگە تارتتىم. ئۇ بېشىنى مەيدەمگە قويغاندا، مەن ئۇنىڭغا:

— ئۇ چوقۇم سېنى باشقا بىرىگە ئوخشىتىپ قالدى، — دەپ پىچىرلىدىم.

سەنۇبەرنىڭ قېچىپ كەتكىنىگە ھېچكىمنىڭ ھەيران قالمايغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. ئەكسىچە، قۇرئاننى يادقا بىلىدىغان ئەلىدەك بىر مۆتمۇەرنىڭ ئۆزىدىن ئون توققۇز ياش كىچىك، چىرايلىق بولسىمۇ، بۇلغانغان نامى پۇر كەتكەن بىر ئايال بىلەن توي قىلغانلىقىغا ھەممە ئادەم ھەيران قالغانىكەن. سەنۇبەرنىڭ ئەلىگە ئوخشاش شىئە مەزھىپىدىن بولۇشى ۋە ئەلىگە بىر نەۋرە تۇغقان كېلىدىغانلىقىدىن باشقا، ئۇلار ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق ئورتاقلىق يوق ئىكەن. ئۇلارنىڭ چىرايى - تۇرقىنى ئېلىپ ئېيتقاندا تېخىمۇ شۇنداق ئىكەن. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، سەنۇبەرنىڭ ئويناپ تۇرىدىغان زەڭگەر كۆزلىرى ۋە سېھىرلىك ھۆسنى سانسىز ئەر كەلەرنى ئازدۇرغانىكەن. ئەكسىچە، ئەلىنىڭ يۈزىنىڭ تۆۋەنكى مۇسكۈلى تۇغما پالەچ بولۇپ، ئۇنى كۈلۈشتىن مەڭگۈلۈك مەھرۇم قىلغانىدى. شۇ سەۋەبتىن، بىز ئەلىنىڭ قىسماق قوڭۇر كۆزلىرىنىڭ چاقناپ تۇرۇشلىرىدىن ئۇنىڭ خۇشال ئىكەنلىكىنى، ياشقا تولغانلىقىدىن ئۇنىڭ مەيۈسلەنگەنلىكىنى بىلەتتۇق. «كۆز كۆڭۈلنىڭ ئەينىكى» دېگەن سۆز ھەرگىز خاتا بولمىسا كېرەك. بۇ سۆز ئەلىگە شۇنچىلىك ماس كېلەتتىكى، ئۇ ئۆز ھېسسىياتىنى پەقەت ئاشۇ كۆزلىرى ئارقىلىقلا ئىپادىلەيتتى.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، سەنۇبەرنىڭ كىشىنى جەلپ قىلغۇدەك ئەر كېلەپ مېڭىشلىرى، لىغىرلاپ تۇرغان كاسىلىرى

ئەركەكلەرنى تۈگمەس ئىشقىۋاز خىياللارغا باشلايدىكەنمىش. لېكىن، ئەلى كىچىك ۋاقتىدىلا پالەچ بولۇپ قالغانىكەن. ئۇنىڭ ئوڭ پۈتى مايماق ئۆسۈپ قالغان، پۈت سۆڭىكىنى پەقەت بىر قەۋەت نېپىز مۇسكۇل ۋە تېرە ئوراپ تۇراتتى. سەككىز ياش ۋاقتىم بولسا كېرەك. بىر كۈنى مەن ئەلى بىلەن بازارغا نان ئالغىلى چىققاندا، ئۇنىڭ ئاقساق مېڭىشىنى دوراپ كەينىدىن ماڭدىم. ئۇنىڭ مايماق پۈتلىرى بىلەن ئاقساق مېڭىشلىرىنى ۋە پۈتۈن بەدىنىنىڭ ئوڭ تەرەپكە ئىرغىشلىرىنى كۆرۈپ، يىقىلىپ كەتمەيدىغانلىقىغا ھەيران قالدۇم. ئۇنى دوراپ مېڭىپ باققاندىم، پۈتلىشىپ يىقىلىپ چۈشۈشكە تاس قالدۇم - دە، ئۆزۈمنى توختىتالماي كۈلۈشكە باشلىدىم. ئەلى كەينىگە بۇرۇلۇپ، مېنىڭ ئۆزىنى دوراۋاتقانلىقىمنى كۆردى - يۇ، گەپ قىلماستىن ئالدىغا قاراپ مېڭىۋەردى.

ئەلىنىڭ چىرايى ۋە مېڭىشلىرىدىن بەزى كىچىك بالىلار قورقسىمۇ، لېكىن چوڭ بالىلار ئۇنى بوزەك قىلاتتى. كوچىلاردا ئەلىنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ، ئۇنىڭ مېڭىشىنى دورايتتى. بەزىلىرى ئۇنى «بابۇلۇ» ياكى «يالماۋۇز» دەپ ئاتايتتى. «ھەي بابۇلۇ، بۈگۈن كىمنى يېدىڭ - ھە؟» دەپ ۋارقىرىشاتتى. بەزىدە بولسا ئومۇمىي خور باشلىنىپ كېتەتتى:

بۈگۈن ساڭا كىم تاماق،
ھەي يالماۋۇز، بۇرنى پاناق؟

ئۇلارنىڭ ئەلىنى «بۇرنى پاناق» دېيىشىدە مۇنداق سەۋەب بار ئىدى: ئەلى بىلەن ھەسەن مەنسۇپ بولغان ھەزارلارنىڭ بەدەن قۇرۇلمىسى ۋە چىرايى - شەكلى موڭغۇللارنىڭكىگە ئوخشاپ كېتەتتى. شۇنچە يىللاردىن بۇيان مەن پەقەت ھەزارلارنىڭ موڭغۇللارنىڭ ئەۋلادى ئىكەنلىكىنى ۋە چىرايىنىڭ خەنزۇلارغا ئوخشاپ كېتىدىغانلىقىنىلا بىلەتتىم. مەكتەپتىكى دەرسلىك

ماتېرىياللاردىمۇ ئۇلار ۋە ئۇلارنىڭ ئەجدادلىرى توغرىلىق يېزىلغان ئۇچۇرلار ناھايىتى كەم ئىدى. بىر كۈنى مەن دادامنىڭ كۈتۈپخانىسىدا ئۇنىڭ نەرسىلىرىنى ئاخشۇرۇۋېتىپ، ئانامنىڭ كونا كىتابىنى كەتكەن تارىخ كىتابىنى تېپىۋالدىم. ئۇ كىتابنى خورامى ئىسىملىك ئىرانلىق يازغانىكەن. مەن ئۇ كىتابنىڭ ئۈستىدىكى توپىلارنى سۈرتۈۋېتىپ، ھۇجرامغا ئەكىرىپ ئوغرىلىقچە ئوقۇشقا باشلىدىم. ئۇنىڭ ئىچىدىكى بىر بابنىڭ مەخسۇس ھەسەننىڭ مىللىتى ھەزارلار توغرىلىق يېزىلغانلىقىنى كۆرۈپ بەكمۇ ھاياجانلاندىم. ئۇ بابتا تەسۋىرلىنىشىچە، مېنىڭ مىللىتىم بولغان پۇشتۇلار ھەزارلارنى قانلىق قىرغانىكەن. گەرچە ھەزارلار 19 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا پۇشتۇلارغا قارشى قوزغالغان بولسىمۇ، تەسۋىرلىگۈسىز باستۇرۇشلار سەۋەبىدىن مەغلۇپ بولغانىكەن. پۇشتۇلار ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ، زېمىنىدىن قوغلاپ، ئۆيلىرىنى كۆيدۈرۈپ، ئاياللىرىنى قۇل قىلىپ ساتقانىكەن. پۇشتۇلارنىڭ ھەزارلارنى بۇنداق ئېزىشىدىكى يەنە بىر سەۋەب، ھەزارلارنىڭ پۇشتۇلاردەك ئىسلام دىنىنىڭ سۈننىي مەزھىپىگە ئەمەس، بەلكى شىئە مەزھىپىگە تەۋە بولغانلىقىدىن ئىكەن...

بۇ كىتابتىن نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلىۋالدىم، ھەتتا مەكتەپتىكى ئۇستازلىرىمۇ ئۆگەتمىگەن، داداممۇ ھېچقاچان تىلغا ئېلىپ باقمىغان نەرسىلەرنى ئۆگىنىۋالدىم. كىتابتا كىشىلەرنىڭ ھەزارلارنى «چاشقان يەيدىغانلار، پاناق بۇرۇنلار، يۈك توشۇيدىغان ئېشەكلەر» دەپ ھاقارەتلىيدىغانلىقى يېزىلغانىدى. بەزى چاغلاردا مەھەللىدىكى بالىلارنىڭ ھەسەننى شۇنداق دەپ چاقىرغانلىقىنى ئاڭلاپ قالاتتىم.

كېيىنكى ھەپتىسىنىڭ بىر كۈنى دەرىستىن چۈشكەندە، مەن مۇئەللىمگە ھېلىقى كىتابنىڭ ھەزارلار توغرىلىق يېزىلغان بابىنى كۆرسەتتىم. مۇئەللىم كىتابنىڭ بىر - ئىككى بېتىنى ۋارقىلاپ كۆرۈپ، مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، ماڭا كىتابنى

قايتۇرۇپ بەردى. ئۇ قەغەزلىرىنى يىغىشتۇرغاچ: «شئەلەر داۋاملىق ئۆزلىرىنى شېھت قىلىپ كۆرسىتىشكە ئۈستە» دەپ غودۇڭشىدى. ئۇنىڭ «شئە» دېگەن سۆزنى تىلغا ئالغان ۋاقىتتا بۇرنىنى خۇددى بىر كېسەلدىن سەسكەنگەندەك پۈرۈشتۈرگەن چىرايى ھېلىمۇ ئېسىمدە.

گەرچە سەنۇبەر ئەلى بىلەن ئوخشاش بىر مەزھەپتە، شۇنداقلا ئۇنىڭ بىلەن نەۋرە تۇغقان بولسىمۇ، ئەلىنى ھاقارەتلەشتە ھەرگىزمۇ مەھەللىدىكى بالىلاردىن قېلىشمايدىكەن. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، سەنۇبەر ئېرىنىڭ چىرايى - تۇرقىنى ئاپئاشكارا مەسخىرە قىلاتتىكەن. ئۇ باشقىلارغا: «ئۇنى ئەر دەمسىلەر؟ قېرى ئېشەكمۇ ئۇنىڭدىن ياخشىراق» دېگەنكەن.

ئاخىرىدا، كىشىلەر بۇ نىكاھنى سەنۇبەرنىڭ دادىسى بىلەن ئەلى ئوتتۇرىسىدىكى يەڭ سودىسى دەپ پەرەز قىلىشىپتۇ. كىشىلەر سەنۇبەرنىڭ دادىسىنى ئۆزىنىڭ ئابرويىنى قايتا تىكلەش ئۈچۈن، قىزىنى بەش يېشىدا يېتىم قالغان، ھېچنېمىسى يوق ئەلىگە ياتلىق قىلغان دەپ گۇمانلىنىدىكەن.

ئەلى ھېچقاچان ئۆزىگە ئازار بەرگۈچىلەرگە زەربە بەرمەيتتى. بۇنىڭ سەۋەبى ئەلىنىڭ ئۆزىنى بوزەك قىلغۇچىلارغا مايماق پۈتلىرى بىلەن قوغلاپ يېتىشەلمەيدىغانلىقىدىن بولسا كېرەك. لېكىن، تېخىمۇ مۇھىمى ئەلى ھاقارەتلەرگە پەرۋا قىلمايتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ خۇشاللىقىنى، شۇنداقلا ھەممىگە قادىر ئاچچىق قايتۇرىدىغان دورىسىنى سەنۇبەر ھەسەننى تۇغقان ۋاقىتتىن باشلاپ تېپىۋالغانىكەن. سەنۇبەرنىڭ تۇغۇتى ناھايىتى ئاددىي بولغانىكەن. ئۇ ھەسەننى يەڭگىگەندە ناركوز دوختۇرى، تۇغۇت دوختۇرى ۋە ياكى ئېسىل تەكشۈرۈش ئەسۋابلىرى دېگەنلەر يوق ئىكەن. قانغا بويالغان كۆرپە ئۈستىدە تولغاق يەۋاتقان سەنۇبەرگە پەقەت تۇغۇت ئانىسى بىلەن ئەلىلا ھەمراھ بولغانىكەن. ئەمەلىيەتتە، سەنۇبەرنىڭ تۇغۇتىمۇ ئۇنچىۋالا قىيىنغا توختىمىغان بولسا كېرەك. چۈنكى، ھەسەندەك ھېچكىمگە ئازار

بەرمەيدىغان بىر بەندە قانداقمۇ ئانىسىنى قىيىنسۇن؟ نەتىجىدە بىرنەچچە قېتىملىق ئىنجىقلاش ۋە ئىتتىرىش بىلەنلا كۈلۈمسىرەپ تۇرغان ھەسەن دۇنياغا كەلگەنىكەن.

سەنۇبەر ئەلىنىڭ قولىدىكى بوۋاققا بىر قاراپلا، ئۇنىڭ يېرىق كالىپۇكىنى كۆرۈپ ئاچچىق بىر قاقاقلاپ كۈلۈپتۇ. ئۇنىڭ «مانا بۇ سېنىڭ ھاماقەت ئوغلۇڭ، ئۇ سەن ئۈچۈن مەڭگۈ كۈلۈپ بەرگۈدەك!» دېگەنلىكى شۆپۈك ئېغىز تۇغۇت ئانىسى ئارقىلىق ئالدى بىلەن قوشنىلارنىڭ خىزمەتكارىغا، ئاندىن پۈتۈن مەھەللىگە يۈرگەتكەنىكەن. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، سەنۇبەر بوۋاقنى بىر قېتىممۇ قولغا ئېلىپ قويماپتىكەن. ئۇ ھەسەن تۇغۇلۇپ بەش كۈندىن كېيىن بۇ يۇرتتىن غايىب بولغانىكەن.

سەنۇبەر كەتكەندىن كېيىن دادام مېنى ئېمىتىكەن ئېمىكئانىنى ئەكەلدۈرۈپ ھەسەننىمۇ باقتۇرۇپتۇ. ئەلىنىڭ دېيىشىچە، ئېمىكئانىمىز كۆك كۆزلۈك ھەزارا ئايال بولۇپ، ئۇ ھەيۋەتلىك بۇتلار بار بامىيان دېگەن شەھەردىن كەلگەنىكەن. ئەلى بىزگە دائىم: «ئۇ ئايال شۇنچىلىك يېقىملىق ناخشا ئېيتاتتى» دەيتتى. بىز ئۇنىڭ قايسى ناخشىنى ئېيتقانلىقىنى بىلسەكمۇ، ئەلىنى ناخشا ئېيتقۇزۇش ئۈچۈن، قەستەن ئۇ ئايالنىڭ نېمە ناخشا ئېيتقانلىقىنى سورايتتۇق. ئەلى گېلىنى قىرىپ قويۇپ، ئۇ ناخشىنى ئېيتىشقا باشلايتتى:

ئېگىز - ئېگىز تاغ بېشىدا تۇرىمەن،
خۇدانىڭ شىرى ئەلىگە نىدا قىلىمەن.
ئەي ئەلى، خۇدانىڭ شىرى، شاھمەردانىسەن،
مىسكىن يۈرەككە شادلىق بەخش ئەتكەيسەن!

ناخشىدىن كېيىن ئۇ بىزگە ئوخشاش ئېمىلداشلارنىڭمۇ بىر تۇغقان - قېرىنداشلارغا ئوخشاش مۇناسىۋەتتە بولىدىغانلىقىنى، بۇ مۇناسىۋەتنىڭ مەڭگۈ بۇزۇلمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى.

توغرا، ھەسەن ئىككىمىز بىر ئايالنى ئەمگەن، بىر ھويلىدا تۇنجى ئايىغىمىز چىققان، شۇنداقلا ئوخشاش ئۆيدە مېنىڭ «دادا» دەپ، ئۇنىڭ بولسا «ئامىر» (مېنىڭ ئىسمىم) دەپ تىلىمىز چىققاندى.

بۈگۈنكى كۈندە ئۆتمۈشكە نەزەر سېلىۋېتىپ شۇنى ھېس قىلدىمكى، 1975 - يىلىدىكى ھېلىقى ۋەقەنىڭ ھەم شۇنىڭدىن كېيىن يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ئۇرۇقى ئاشۇ تۇنجى سۆزلىرىمىزنىڭ ئارىسىدا چېچىلغانىكەن.

ئۈچىنچى باب

دادامنىڭ بالۇچىستان^①دا بىر قارا ئېيىق بىلەن قۇرۇق قول ئېلىشقانلىقى توغرىسىدىكى ۋەقەنى ھەممە ئادەم بىلەتتى. ئافغانلاردا ئىشلارنى مۇبالىغە قىلىدىغان ئادەت بار. مەسىلەن، ئەگەر بىرى «مېنىڭ بالام دوختۇر» دەپ ماختانسا، ئەمەلىيەتتە ئۇ بالىنىڭ بيولوگىيە دەرسى ئىمتىھانىدىن ئۆتكەنلىكى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن. ئەگەر دادام توغرىلۇق ئېيتىلغان يۇقىرىدىكى ھېكايە باشقىلار توغرىلۇق بولغان بولسا، ئافغانلارنىڭ بىر ئىشنى مۇبالىغە قىلىپ كۆرسىتىدىغان يامان ئادىتى بويىچە ئۇ بىر لاپ گەپ بولاتتى. ھالبۇكى، ھېچكىممۇ دادام توغرىلۇق ئېيتىلغان ھېكايىنىڭ راستلىقىدىن گۇمانلانمايتتى. ئۇنىڭ دۈمبىسىدىكى تىرنىق ئىزى قالدۇرغان ئۇزۇن تاتۇقلار ھەرقانداق ئادەمنى گۇماندىن خالاس قىلاتتى. مەن دائىم دادامنىڭ ئېيىق بىلەن ئېلىشىۋاتقان ھالىتىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەتتىم، ھەتتا نۇرغۇن قېتىم شۇنداق چۈشىگەندىم. چۈشلىرىمدە دادامنى ھەرگىزمۇ ئېيىققا تەڭ كېلەلمىگەن ھالەتتە كۆرمەيتتىم.

دادامنىڭ «توپان ئاغا» (قارا قۇيۇن ئەپەندى) دېگەن لەقىمىنى دەسلەپتە رەھىمخان قويغان بولسىمۇ، كېيىنچە ھەممە ئادەم شۇنداق ئاتاشقا ئادەتلەنگەندى. دېمىسىمۇ دادامنىڭ لەقىمى ئۆزىگە ناھايىتى ماس كەلگەندى. ئۇنىڭ قويۇق ساقاللىرى، ئۆزىگە ئوخشاش ھېچنېمىگە بوي بەرمەي، خالىغان يۆنىلىشكە قاراپ ئۆسكەن قايىقارا بۇدۇر چاچلىرى، سۆگەت دەرىخىنى

① بالۇچىستان — پاكىستاندىكى بىر شەھەر.

قومۇرۇۋاللىغۇدەك كۈچلۈك قوللىرى، رەھىمخاننىڭ تەربىيىسى بويىچە «ئالۋاستىنى تىترىتىپ يەرگە تىزلاندۇرالايدىغان» سۈرلۈك قاراشلىرى ئۇنىڭ تىپىك پۇشتۇلارغا خاس ئېگىز بويىغا بەكمۇ ماس كەلگەندى. ئۇنىڭ ئىككى مېتىرچە كېلىدىغان ئېگىز گەۋدىسى بوسۇغىدا كۆرۈنگەن ھامان يىغىلىشلاردىكى مېھمانلارنىڭ نەزىرى قۇياشقا ئەگەشكەن ئاپتاپپەرەستەك ئۇنىڭغا ئەگىشەتتى.

دادامنىڭ ھۇجرىسى بىلەن مېنىڭ ھۇجرام مېھمانخانا ئارقىلىق ئايرىلىپ تۇراتتى. لېكىن، دادامنىڭ تىراكتورنىڭ موتورىدىن چىققانداك ئۈنلۈك ئاڭلىنىدىغان خورىكى تاملاردىن ئۆتۈپ، مېنى قۇلقىمغا پاختا تىقىپ، بېشىمغا يوتقاننى يۆگەپ يېتىشقا مەجبۇر قىلاتتى. ئانامنىڭ دادام بىلەن بىر ھۇجرىدا قانداق ئۇخلىيالىغانلىقىنى ھېچ پەرەز قىلالمايتتىم. ئانام ھايات بولغان بولسا، بۇ مەن ئۇنىڭدىن سورايدىغان نۇرغۇن سوئاللارنىڭ بىرى بولاتتى، ئەلۋەتتە.

1960 - يىللارنىڭ ئاخىرى، مەن بەش - ئالتە ياشلارغا كىرگەن ۋاقتىمدا، دادام بىر دارىلئىتام سالماقچى بولغانىكەن. بۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى رەھىمخاندىن ئاڭلىغانىدىم. ئۇنىڭ دېيىشىچە، گەرچە دادامنىڭ بىناكارلىقتىن قىلچە خەۋىرى بولمىسىمۇ، بىنانىڭ چېرتىۋىزىنى ئۆز قولى بىلەن سىزماقچى بوپتۇ. كىشىلەر دادامغا بۇنداق ئەخمەقلىق قىلماي، بىرەر ئىنژېنېر ياللاشنى تەۋسىيە قىپتۇ. ئەلۋەتتە، دادام ئادىتى بويىچە ئۇلارنىڭ نەسەھىتىنى قوبۇل قىلماپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭ جاھىللىقىدىن ئەپسۇسلىنىپ باشلىرىنى چايقىشىپتۇ. كېيىنچە دادام قۇرۇلۇشنى مۇۋەپپەقىيەتلىك لايىھەلەپتۇ، ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى كۆرگەن كىشىلەر خىجىللىق بىلەن دادامغا قايىل بولۇپ باشلىرىنى لىڭشىتىشىپتۇ. دادام كابۇل دەرياسىنىڭ جەنۇبىي قىرغىقىدىكى جادەھ مايۋاند كوچىسىغا سېلىنغان بۇ ئىككى قەۋەتلىك دارىلئىتامنىڭ پۈتۈن چىقىمىنى

ئۆز ئۈستىگە ئاپتۇ. دادام ئىنژېنېرلار، توکچىلار، سۇ تۇرۇبىسى ئورۇنلاشتۇرىدىغانلار ۋە مەدىكارلارنىڭ ئىش ھەققىنى، ھەتتا شەھەرلىك ھۆكۈمەتتىكى مۇناسىۋەتلىك ئەمەلدارنىڭ گېلىنى مايلاش ئۈچۈن كەتكەن چىقىملىرىنىمۇ ئۆز ئۈستىگە ئاپتۇ.

دارىلئېتامنى سېلىش ئۈچۈن ئۈچ يىل ۋاقىت كەتكەنىدى. دارىلئېتام پۈتكەندە مەن سەككىز ياشقا كىرگەنىدىم. دارىلئېتامنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىدىن بىر كۈن بۇرۇن دادامنىڭ مېنى كابۇلنىڭ شىمالىدىن بىرنەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى غارغا كۆلىگە ئېلىپ بارغىنى ئېسىمدە. دادام ماڭا ھەسەننىمۇ بىللە ئېلىۋېلىشنى بۇيرۇغاندا، مەن ھەسەننىڭ ئىشى بار ئىكەن دەپ يالغان سۆزلىگەنىدىم. چۈنكى، مېنىڭ دادام بىلەن يالغۇز بارغۇم بار ئىدى. ئالدىنقى قېتىم غارغا كۆلىگە بارغاندا، ھەسەن ئىككىمىز كۆلدە تاش سەكرىتىپ ئوينىغانىدۇق. ھەسەننىڭ ئاتقان تاشلىرى سەككىز قېتىم سەكرىگەن، مېنىڭ ئاران بەش قېتىم سەكرىگەنىدى. دادام ھەسەننى ماختاپ ئۇنىڭ دۈمبىسىگە ئۇرۇپ قويغان، ھەتتا ئۇنىڭ مۇرىسىدىن قۇچاقلانمۇ قويغانىدى.

دادام بىلەن ئىككىيلەن كۆلنىڭ بويىدىكى شىرەگە سۇدا پىشۇرۇلغان تۇخۇم، قىيمىلىق تۈرمەل ۋە تۈزلانغان تەرخەمەكلەرنى تىزىپ، تاماققا ئولتۇردۇق. كۆلنىڭ سۈيى شۇنچىلىك كۆك بولۇپ، كۈن نۇرىدا شۇنچىلىك تىنق كۆرۈنەتتى. جۈمە كۈنلىرىدە كۆل بويى ئائىلە بويىچە ئاپتاپسىنغىلى كەلگەن كىشىلەر بىلەن قاينام - تاشقىنلىققا چۆمەتتى. بۈگۈن ھەپتە ئارىلىقىدىكى كۈن بولغاچقىمىكىن، كۆل بويىدا دادام ئىككىمىز بىلەن ئۇزۇن چاچلىق، بومبا ساقاللىق بىرنەچچە ساياھەتچىدىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى. باشقىلارنىڭ بۇنداق كىشىلەرنى «ئەجنەبىيلەر» دەپ ئاتايدىغىنىنى ئاڭلىغانىدىم. بۇ ئۇزۇن چاچلىق كىشىلەر قىرغاققا پۇتلىرىنى سۇغا چىلاپ ئولتۇرۇپ بېلىق تۇتۇۋاتاتتى. مەن دادامدىن

ئۇلارنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۇزۇن چاچ قويدىغانلىقىنى سورىسام، ئۇ يەقەت غودۇڭشىپ قويغاندىن باشقا ھېچنېمە دېمىدى. ئۇ ئەتە سۆزلەيدىغان نۇتقى يېزىلغان قەغەزلەرنى ۋاراقلاپ، ئۇ يەر - بۇ يېرىگە قېرىنداش بىلەن بەلگە قويۇش بىلەن ئالدىراش ئىدى. مەن تۇخۇمدىن بىر چىشلەم يېدىم. سىنىپىمدىكى بىر بالىنىڭ: «تۇخۇمنىڭ شاكىلىنى يەپ سالسا ئۇ چوقۇم تەرەت بىلەن چىقىپ كېتىدۇ» دېگەن گېپىنىڭ راست - يالغانلىقىنى سورىساممۇ، دادام يەنىلا غودۇڭشىپ قويۇپ جاۋاب بەرمىدى.

مەن قىيمىلىق تۈرمەلنى يېگەچ ئەتراپقا نەزەر سالىدىم. قىرغاققا ئولتۇرغان ھېلىقى سېرىق چاچلىق ساياھەتچىلەرنىڭ بىرى قاقاقلاپ كۈلگىنىچە يەنە بىرىنىڭ دۈمبىسىگە يېنىك ئۇرۇپ قويدى. كۆلنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى تاغنىڭ باغرىدا بىر يۈك ماشىنىسى چايقىلىپ يىراقلاپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يان ئەينىكى كۈن نۇرىدا پات - پات چاقناپ تۇراتتى.

«مەن راي كېسىلى بولۇپ قالدىمغۇ دەيمەن» دېدىم مەن. دادام دەرھال نەزىرىنى قولىدىكى قەغەزلەردىن ماڭا ئاغدۇردى، ماڭا ماشىنىمىزدىن سودا سۈيى ئېلىپ ئىچىشىمنى بۇيرۇدى.

ئەتىسى، دارىلئىتەمنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا نۇرغۇن ئادەم كەلدى. دارىلئىتەم ھويلىسىغا تىزىلغان ئورۇندۇقلار يېتىشىمگەچكە، نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىنى ئۆرە تۇرۇپ كۆرۈشىگە توغرا كەلدى. ئۇ كۈنى سەل شامال چىقىۋاتاتتى. مەن يېڭى سېلىنغان بىنانىڭ ئالدى ئىشىكىنىڭ يېنىغا ياسالغان سەھنىدە دادامنىڭ كەينىدىكى رەتتىن ئورۇن ئالدىم. دادام ئۈستىگە يېشىل تون، بېشىغا كۆرپە تۇماق كىيگەندى. نۇتۇقنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە، دادامنىڭ تۇمىقى شامالدا ئۇچۇپ كەتتى - دە، ھەممەيلەن كۈلۈشتى. دادام ماڭا تۇمىقىنى تۈتۈپ تۇرۇشۇمنى ئىشارەت قىلغاندا، مەن شۇنچىلىك خۇشال بولۇپ كەتتىم. چۈنكى، ھەممە ئادەم مېنى، يەنى سۆزلەۋاتقان ئاشۇ ئادەمنىڭ ئوغلىنى تونۇۋالدىمۇ ئەمەسمۇ. ئۇ

دەرھال مىكروفونغا بۇرۇلۇپ، دارىلئېتام بىناسىنىڭ ئۆزىنىڭ تۇمىقىغا قارىغاندا مۇستەھكەم بولۇشىنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، كىشىلەرنى يەنە بىر قېتىم كۈلدۈرۈۋەتتى. دادام نۇتقىنى تۈگەتكەندە، كىشىلەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئۈزۈنغىچە چاۋاك چېلىشتى ۋە بارىكالا ئېيتىشتى. مۇراسىمدىن كېيىن كىشىلەر بىر - بىرلەپ كېلىپ دادام بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. بەزىلىرى ھەتتا مېنىڭمۇ بېشىمنى سىلاپ، قولىمنى سىقىشتى. بۇنى كۆرۈپ قەلبىمنى چوڭقۇر پەخىرلىنىش ھېسسىياتى قاپلىدى.

گەرچە دادام شۇنچە مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بولسىمۇ، بەزى كىشىلەر يەنىلا ئۇنىڭغا گۇمانلىنىش نەزىرىدە قارايتتى. ئۇلار سودىگەرچىلىكنىڭ دادامغا ماس كەلمەيدىغانلىقىنى، بوۋامدەك قانۇن بىلەن شۇغۇللانسا ئەڭ مۇۋاپىق بولىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. دادام ئۇ كىشىلەرنىڭ ئۆزى توغرىلۇق ئويلىغانلىرىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئۆز ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ئىسپاتلىغان، ئۇ ئۆزىنىڭ سودىسىنى ياخشى يۈرۈشتۈرۈپلا قالماي، بەلكى كابۇلدىكى ئەڭ ئالدىنقى قاتاردىكى بايلارنىڭ بىرى بولۇپ قالغانىدى. دادامنىڭ رەھىمخان بىلەن ھەمكارلىشىپ قۇرغان بىر گىلەم ئېكسپورت شىركىتى، ئىككى دورا دۇكىنى ۋە بىر رېستورانى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بەكمۇ روناق تېپىۋاتاتتى.

دادام ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بىر چاغلاردا كىشىلەر ئۇنىڭ لايىقىدا بىر قىز تېپىشىدىن گۇمانلىنىپ مەسخىرە قىلىشقانىكەن. لېكىن، دادام كابۇلدىكى ئەڭ بىلىملىك، ھۆرمەتكە سازاۋەر گۈزەللەرنىڭ بىرى سانىلىدىغان مېنىڭ ئانام — سوفىيە ئەكرەمگە ئۆيلەنگەنىكەن. ئانام ئۈنۈپ رېستېنتتا پارس كىلاسسىك ئەدەبىياتى ئوقۇتقۇچىسى بولۇپلا قالماي، ئۇ يەنە خان جەمەتتىن كېلىپ چىققانىكەن. شۇڭا، دادام كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئانامنى ئەركىلىتىپ «مېنىڭ

مەلىكەم» دەپ چاقىراتتىكەن.

مېنى ھېسابقا ئالمىغاندا، دادام ئۆزىنىڭ ئەتراپىدىكى دۇنياسىنى ئۆز خاھىشى بويىچە ياساپ چىققاندى. بۇنىڭدىكى مەسىلە شۇكى، دۇنيادىكى ھەممە نەرسە دادامغا ئاق ياكى قارا كۆرۈنەتتى. نېمىنىڭ قارا، نېمىنىڭ ئاق بولۇشىغا پۈتۈنلەي دادام ئۆزى ھۆكۈم قىلاتتى. ئەلۋەتتە، بۇنداق ئادەمنى ئۇنىڭدىن قورقماي تۇرۇپ، ھەتتا ئازراق ئوچ كۆرمەي تۇرۇپ ياخشى كۆرۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

مەن 5 - سىنىپتا ئوقۇۋاتقان يىلى بىزگە فاتىمۇللاخان ئىسىملىك پاكار بوي، يۈزلىرى چوقۇر، ئاۋازى قوپال چىقىدىغان بىر كىشى ئىسلام دىنى بىلىملىرىدىن دەرس بەردى. ئۇ بىزگە زاكات بېرىشنىڭ ئىنتايىن ساۋابلىق ئىش ئىكەنلىكىنى، ھەج قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى سۆزلەيتتى. بىزگە بەش ۋاخ نامازنىڭ قائىدىلىرىنى تەپسىلىي ئۆگىتىپ، قۇرئاندىكى ئايەتلەرنى يادقا ئالدۇراتتى. گەرچە بىزگە ئايەتلەردىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى تەرجىمە قىلىپ بەرمىگەن بولسىمۇ، لېكىن بەزىدە تال چىۋىقى بىلەن بىزنى ئۇرۇپ تۇرۇپ، ئەرەبچە سۆزلەرنى توغرا تەلەپپۇز قىلىشنى ئۆگىتەتتى. سۆزلەرنى توغرا تەلەپپۇز قىلغاندىلا خۇدانىڭ بىزنىڭ ئاۋازىمىزنى ئېنىق ئاڭلىيالايدىغانلىقىنى تەكىتلەيتتى. بىر كۈنى، ئۇ بىزگە ھاراق ئىچىشنىڭ ئىسلام دىنىدا ئىنتايىن ئېغىر گۇناھ ھېسابلىنىدىغانلىقى، ھاراق ئىچكەنلەرنىڭ قىيامەت كۈنى قاتتىق سوراققا تارتىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ كۈنلەردە كابۇلدا ھاراق ئىچىش ئەۋج ئالغانىدى. ھاراق ئىچكەنلەرنى ھېچكىم جامائەت ئالدىدا ئەيىبلەمەيتتى. كىشىلەر سىكۇچ، ۋودكىلارنى بەزى «دورخانا»لاردىن «دورا» ئورنىدا سېتىۋېلىشاتتى. ئۇلار بۇ «دورا»لارنى قەغەز خالتىلارغا سېلىپ، يوشۇرۇنچە ئېلىپ مېڭىشقاندا، بۇ دورىخانلاردا نېمە سېتىلىدىغانلىقىنى بىلىدىغان كىشىلەر نارازىلىق كۆزلىرى بىلەن قارىشاتتى.

بىر كۈنى دادام ئىككىمىز ئۇنىڭ كۈتۈپخانىسىدا ئىدۇق. مەن دادامغا فاتىئۇللاخان موللىنىڭ بىزگە ئۆگەتكەنلىرىنى سۆزلەپ بەردىم. مەن ئۇ گەپلەرنى دەپ بېرىۋاتقاندا دادام ئۆيىنىڭ بۇلۇڭىدىكى ئۆزى ياسىۋالغان ئىچىملىك ئىشكاپىدىن ۋىسكى ئېلىپ ئىستاكانغا قويۇۋاتتى. ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ بېشىنى لىڭشىتقاچ ۋىسكىدىن بىر يۈتۈم ئوتلىدى، ئارقىدىنلا خۇرۇم ساقاغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، قولىدىكى ئىستاكاننى ئۈستەلگە قويدى - دە، مېنى قۇچىقىغا ئالدى. مەن ئۇنىڭ قۇچىقىدا ئولتۇرۇپ خۇددى دەرەخ شېخىدا ئولتۇرغاندەكلا ھېس قىلدىم. ئۇ ئېغىر نەپەس ئالدى. ئۇنىڭ تىنىقىدىن چىققان پۇراق چىدىغۇسىز قاڭسىق ئىدى. مەن دادامنى قۇچاقلىشىمنى ياكى گۇناھ يۇقتۇرماسلىق ئۈچۈن ئۇنىڭ قۇچىقىدىن چۈشۈپ كېتىشىمنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالدىم.

— قارىغاندا سەن مەكتەپتە ئۆگەنگەن بىلىملىرىڭنى ئەمەلىيەتكە باغلىيالمىدىڭ قايىمۇقۇۋاتقان ئوخشايسەن، — دېدى دادام بوم ئاۋازدا.

— ئەگەر مېنىڭ مەكتەپتە ئۆگەنگەنلىرىم راست بولسا، سىز گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولامسىز دادا؟

— ھىم، — دېدى دادام ئېغىزىدىكى مۇز پارچىسىنى چاينىغاچ، — سەن ھەقىقەتەن مېنىڭ گۇناھ توغرىلۇق قانداق قاراشتا ئىكەنلىكىمنى بىلمەكچىمۇ؟
— ھەئە.

— ئۇنداق بولسا مەن ساڭا دەپ بېرەي، — دېدى دادام، — بىرىنچىدىن، شۇنى بىلىشىڭ كېرەككى، ئۇ ساقاللىق ھاماقەتلەردىن سەن ھېچقانداق ئەھمىيەتلىك نەرسە ئۆگىنەلمەيسەن.

— سىز فاتىئۇللاخان موللىنى دېمەكچىمۇ؟
دادام قولىدىكى ئىستاكاننى كۆتۈرۈپ ئىچىدىكى مۇز پارچىسىنى چايقىدى.

— مېنىڭچە، ئۇنىڭدەك ئۆزىچە ھەققانىيەتچى بولۇۋالغان مایمۇنلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ساقلىغا سېشى كېرەك.

دادامنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كەتتىم. مەن ئۈچۈن دادامنىڭ ئۇلارنىڭ ساقلىغا سېىۋاتقان ھالىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈش ئەسلا ئارتۇقچە ئىدى.

— ئۇلار قۇرۇق تەسۋىلىرىنى سېرىشىپ، قۇرئاندىكى ئايەتلەرنى چۈشەنمەي تۇرۇپ يادلاشتىن باشقىنى قىلالمايدۇ، — دېدى دادام قولىدىكى ئىستاكاننى لېۋىگە تەگكۈزۈپ تۇرۇپ، — ئافغانىستاننىڭ ئۇنداقلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشىدىن خۇدا ساقلىسۇن.

مەن ئۆزۈمنى كۈلۈشتىن تەسلىكتە توختىتىپ: — فاتىئۇللاخان موللا قارىماققا ياخشى ئادەمدەك كۆرۈنىدۇ، — دېدىم.

— چىڭگىزخانمۇ ئۆز ۋاقتىدا شۇنداق كۆرۈنگەن، — دېدى دادام، — بولدى، ئەمدى بۇ گەپنى قويايلى. سەن مەندىن گۇناھ توغرىلۇق سوئال سورىغانىكەنسىن، مەن شۇنىڭغا جاۋاب بېرىمەن. گېپىمنى ئاڭلاۋاتامسەن؟

«ھەئە» دەپ جاۋاب بېرىپ ئاغزىمنى چىڭ يۇمۇۋالغان بولساممۇ، كۈلكەم بۇرۇنۇمدىن چىقىپ كېتىپ خورەك تارتقاندەك ئاۋاز چىقىپ كەتتى — دە، يەنە پىخىلداپ كۈلۈشكە باشلىدىم. دادامنىڭ كۆزلىرىنىڭ ماڭا مېختەك تىكىلىشى مېنى كۈلكىدىن دەرھال توختاتتى.

— مەن ساڭا ئوغۇل بالىغا گەپ قىلغاندەك گەپ قىلماقچى، سەنمۇ شۇنىڭغا ماسلىشىپ بېرەلمەسەن؟ — دەپ سورىدى دادام.

— ماقۇل، دادا، — دېدىم مەن دۇدۇقلاپ تۇرۇپ، دادامنىڭ بىر — ئىككى ئېغىز گەپ بىلەنلا مېنى غىققىدە قىلىپ قويالايدىغانلىقىغا بىرىنچى قېتىم ھەيران قالغىنىم ئەمەس. ئەپسۇس، دادامنىڭ قۇچىقىدا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىدىغان مۇشۇنداق پۇرسەتنى ئەخمەقلەرچە قولدىن بېرىپ

قويۇۋاتاتتىم.

— ئۇنداقتا ياخشى، — دېدى دادام، لېكىن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مەندىن گۇمانلىنىۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى، — موللامنىڭ نېمىلەرنى ئۆگىتىشىدىن قەتئىينەزەر، دۇنيادا پەقەت بىرلا گۇناھ بار. ئۇ بولسىمۇ ئوغرىلىق. باشقا گۇناھلارنىڭ ھەممىسى ئوغرىلىقنىڭ ئۆزگەرگەن شەكىللىرى. سەن شۇنى بىلمەسەن؟

— ياق، دادا، — دېدىم مەن، بۇنى چۈشىنىدىغانلىقىمنى بىلىپ تۇرساممۇ، دادامنى يەنە ئۈمىدسىزلەندۈرۈشنى ھەرگىزمۇ خالىمايتتىم.

دادام سەۋرىسىزلىك بىلەن خورسىندى. بۇمۇ مەن ئۈچۈن زەربە بولدى. چۈنكى، دادام ھېچقاچان بۇنداق سەۋرىسىز ئادەم ئەمەس ئىدى. دادام كەچ كىرگۈچە ئۆيگە كەلمەي، ئۆزۈم يالغۇز تاماق يېيىشكە مەجبۇر بولغان ۋاقىتلارنىڭ ھەممىسى ھېلىمۇ ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. شۇنداق ۋاقىتلاردا مەن دائىم ئەلىدىن دادامنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى، ئۇنىڭ قاچان قايتىپ كېلىدىغىنىنى سورايتتىم. ئەمەلىيەتتە مەن ئۇنىڭ قۇرۇلۇش مەيدانىدا ئىشلارغا رىياسەتچىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى بەكمۇ ئېنىق بىلەتتىم. ئۇ قۇرۇلۇش جەريانىدا قاراڭغۇ چۈشكۈچە دائىم بۇ ئىشقا يېتەكچىلىك قىلىش، ئۇ ئىشنى تەكشۈرۈش... بىلەن تىنىم تاپماي ئىشلەتتى. مانا شۇ ئىشلارنى سەۋرىچانلىق بولمىسا قانداقمۇ باشقا ئاچچىقلى بولىدۇ؟ مەن دادام قۇرۇۋاتقان دارىلئېتامدا ئوقۇماقچى بولغان ئۇ يېتىم بالىلارغا ئۆچ بولۇپ كەتكەندىم. بەزىدە ئۇ يېتىم بالىلار ئاتا - ئانىلىرى بىلەن بىللە ئۆلۈپ كەتكەن بولسىچۇ دەپمۇ ئويلاپ قالاتتىم.

— سەن بىر ئىرنى ئۆلتۈرسەڭ، ئۇنىڭ ھاياتىنى ئوغرىلىغان بولسەن، — دېدى دادام، — ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ ئېرىنى، بالىلىرىنىڭ دادىسىنى ئوغرىلىغان بولسەن. سەن يالغان سۆزلىسەڭ، باشقىلارنىڭ ھەقىقەتنى بىلىش ھوقۇقىنى

ئوغرىلىغان بولسەن. ئەگەر سەن ئالدامچىلىق قىلساڭ،
ئادىللىقنى ئوغرىلىغان بولسەن. چۈشەندىڭمۇ؟

مەن چۈشەندىم. دادام ئالتە ياش ۋاقتىدا بىر كۈنى بوۋامنىڭ
ئۆيىگە ئوغرى كىرىپتۇ. گەرچە بوۋام قارشىلىق قىلىپ ئۇنىڭ
بىلەن ئېلىشقان بولسىمۇ، ئوغرى ئۇنىڭ گېلىغا پىچاق تىقىپ
ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ. يەنى، دادامنىڭ ھۆرمەتكە سازاۋەر سوتچى
دادىسىنى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ. شەھەر خەلقى ئەتىسى چۈشكچە
بۇ قاتلىنى ئىزدەپ تۇتۇۋاپتۇ. سۈرۈشتۈرسە ئۇ قاتىل ئەسلىدە
قۇندۇز رايونىدىن كەلگەن سەرگەردان ئىكەن. كىشىلەر ئۇ
قاتىلنى پېشىن نامىزىغا ئىككى سائەت قالغاندا كاۋچۇك
دەرىخىنىڭ شېخىغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. بۇ ۋەقەنى مەن دادامدىن
ئەمەس، بەلكى رەھىمخانىدىن ئاڭلىغانىدىم، دادام توغرۇلۇق
ھېكايىلەرنى دائىم باشقىلاردىن ئاڭلايتتىم.

— دۇنيادا ئوغرىلىقتىن ئارتۇق شەرمەندىلىك بولمايدۇ،
ئامىر، — دېدى دادام، — بىر ئادەم ئۆزىگە تەئەللۇق بولمىغان
نەرسىنى ئوغرىلىسا، مەيلى ئۇ بىرىنىڭ ھاياتى بولسۇن ياكى بىر
بۇردا نان بولسۇن... مەن ئۇنداق ئادەمگە نەپەت بىلەن
تۈكۈرمەن. ئەگەر ئۇنداق ئادەم ئالدىمغا ئۇچراپ قالسا، خۇدا
ساقلىسۇن ئۇنى... چۈشەندىڭمۇ؟

— چۈشەندىم دادا... — دادامنىڭ ئوغرىنى ھاقارەتلىشى
مېنى بىر تەرەپتىن ھاياجانلاندىرسا، يەنە بىر تەرەپتىن
قورقۇنچقا سېلىۋاتاتتى.

— ئەگەر ھەقىقەتەن خۇدا مەۋجۇت بولسا، مەن خۇدانىڭ
مېنىڭ ۋىسكى ئىچىشىم ياكى چوشقا گۆشى يېيىشىمنى
كۆزىتىشتىنمۇ مۇھىم ئىشلىرى بار، دەپ ئويلايمەن. ئەمدى
قۇچىقىمدىن چۈشسەڭ بولىدۇ...

گۇناھ توغرۇلۇق بولغان بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ يەنە
ئۇسساپ كەتتىم.

مەن دادامنىڭ ئىستاكىنى تولدۇرغىنىغا قاراپ تۇرۇپ، يەنە

قاچان مۇشۇنداق ئۇزاق پاراڭلىشىرىمىز دەپ ئويلاپ قالدۇم. ئەمەلىيەتتە، مەن دائىم دادام مېنى ئوچ كۆرىدۇ دەپ ئويلايتتىم. نېمىشقا مېنى ئوچ كۆرمىگۈدەك؟ چۈنكى، مەن ئۇنىڭ قەدىردان خوتۇنى — گۈزەل مەلىكىسىنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەبچى بولدۇم. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ھېچبولمىغاندا ئۇنى دوراپ چوڭ بولغان بولساممۇ مەيلى ئىدى. لېكىن، مەن ئۇنى دورىيالىمدىم، مەن ئۇنىڭغا ئازراقمۇ ئوخشىمىدىم.

مەكتەپتە، پارس تىلى دەرسىدە بىز «شېئىر چېڭى» ئويۇنى ئوينايلىتىش ئارقىلىق رىياسەتچىلىكىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۇ ئويۇننىڭ قائىدىسى مۇنداق ئىدى: بىرىنچى كىشى بىر كۈپلەپ شېئىرنى يادلاپ بولغاندا، ئۇنىڭ رىقابەتچىسى ئاتىشىش سېكۈنت ئىچىدە بىرىنچى ھەرىپى باشتىكى شېئىرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ھەرىپى بىلەن باشلانغان بىر كۈپلەپ شېئىرنى ئوقۇيتتى. بىز ھەر قېتىم بۇ ئويۇننى ئوينىغاندا، سىنىپتىكى بالىلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئۆزىمنىڭ گۈرۈپپىسىدا بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلاتتى. چۈنكى، مەن ئون بىر ياش ۋاقتىمدىلا ئۆمەر ھەبىيەم ۋە ھاپىزلارنىڭ نەچچە ئون رۇبائىلىرىنى ۋە رۇمىنىڭ مەشھۇر «مەسنەۋى» سىنى يادقا بىلەتتىم. تېخى بىر قېتىم ئۆزۈم يالغۇز پۈتۈن سىنىپتىكى بالىلارنى يەڭگەندىم. لېكىن، شۇ كۈنى كەچتە بۇ غەلبەمنى دادامغا ئېيتقىنىمدا، ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ «ياخشى بوپتۇ» دەپلا قويغانىدى.

ئۆزۈمنى ئۆلۈپ كەتكەن ئانامنىڭ كىتابلىرىغا ئۇرۇشۇمۇ دادامنىڭ ئاشۇنداق سوغۇق مۇئامىلىسىدىن قاچۇرۇش ئۈچۈن ئىدى. ئۇ ئەلۋەتتە ھەسەندىن نېرىراق تۇرۇشۇمغىمۇ باھانە بولاتتى. مەن رۇمى، ھاپىز، شەيخ سەئىدى، ۋېكتور ھىۈگو، ژىئول ۋېرنى، مارك تۋېن، ئىيان فلېمىن قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنىڭ كىتابلىرىنى ئوقۇدۇم. ئانامنىڭ زېرىكىشلىك تارىخىي كىتابلىرىدىن باشقا رومان ۋە داستان كىتابلىرىنى ئوقۇپ

بولغاندىن كېيىن دادام بەرگەن پۇلغا ھەر ھەپتىسى «كىنو باغچىسى» دەپ ئاتىلىدىغان يەردىكى كىتابخانىدىن بىر كىتاب ئالىدىغان بولغانىدىم. ئاخىرىدا كىتابلىرىم ئىشكاپقا پاتماي، ئۇلارنى قەغەز يەشىككە قاچىلاشقا باشلىدىم.

ئەلۋەتتە، شائىر بىلەن توي قىلىش بىر ئىش، لېكىن ئوۋ قىلىشنىڭ ئورنىغا ئۆزىنى شېئىر - داستانلارنىڭ ئىچىگە ئاتىدىغان كىتاب خالىتىسى ئوغۇل بالىغا ئاتا بولۇپ قېلىش بەلكىم دادامنىڭ ئۈمىدى بولمىسا كېرەك. دادامنىڭ قارشىچە، ھەقىقىي ئوغۇل بالا شېئىر يېزىش ئۇياقتا تۇرسۇن، شېئىر ئوقۇيمۇ سالمايدۇ؛ ھەقىقىي ئەركەكلەر خۇددى دادامنىڭ ياش ۋاقتىدىكىدەك پۈتۈپ تېپىدۇ. دادام مۇشۇ ياشقا كەلگەندىمۇ پۈتۈپلۈك شۇنچە قىزىقتى. ئۇنىڭ 1970 - يىلى ئافغانىستاندا تېلېۋىزور بولمىغاچقا، ئۆزى باشچىلىق قىلىۋاتقان دارىلئىتىم قۇرۇلۇشىنى تاشلاپ، تېھرانغا بېرىپ بىر ئاي تۇرۇپ، تېلېۋىزوردىن «دۇنيا لوڭقىسى» پۈتۈپ مۇسابىقىسىنى كۆرۈپ كەلگىنى ئېنىق ئېسىمدە. دادام مېنىڭ پۈتۈپلۈك بولغان ھەۋىسىمنى قوزغاش ئۈچۈن، پۈتۈپلۈك كوماندىسىغا تىزىملىتىلدى. لېكىن، كالانىيلىقىمدىن ئالدىمغا كەلگەن توپنى ئوڭلاپ تېپىلمەي قالاتتىم ياكى كالۋالارچە ئۆزۈم تەرەپنىڭ توپنى تۈسۈپ سالاتتىم. تېخى ماڭا كەلمىگەن توپنىڭ كەينىدىن ئورۇق پۈتلىرىمنى سۆرەپ يۈگۈرۈپ، ۋارقىراپ قوياتتىم. شۇڭا، مەن قانچە كۈچەپ قوللىرىمدا ئىشارەت قىلىپ «مەن تەييار، مەن تەييار» دەپ ۋارقىرىغانىمىز، ھېچكىم ماڭا پەرۋا قىلمايدىغان بولغانىدى. ئەلۋەتتە دادام بۇ نىيەتتىن ھەرگىز ۋاز كەچمىدى. ئاخىرىدا، دادامنىڭ تەنھەرىكەت ئىقتىدارىنىڭ بىر پۈجۈقىغىمۇ ۋارىسلىق قىلالمىغىنىم ئېنىق بولغاندا، ئۇ مېنى ھېچبولمىغاندا بىر توپ ھەۋەسكارى قىلىپ تەربىيەلەپ چىقماقچى بولدى. ھەۋەسكارلىقنى ئەلۋەتتە قاملاشتۇرالايمەن، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ خېلى ئۇزۇنغىچە مەن يالغاندىن توپ

ھەۋەسكارى بولدۇم. دادام بىلەن تەڭ ئولتۇرۇپ مۇسابىقە كۆرۈۋېتىپ، كابۇل كوماندىسى قەندەھار كوماندىسىغا بىر توپ ئۇرغاندا يالغاندىن خۇش بولغاندەك قىلىپ ۋارقىردىم. رېپىرى بىزنىڭ كوماندىغا جازا بەرگەندە، يالغاندىن نارازى بولۇپ ئۇنى قارغىدىم.

لېكىن، دادام مەندە ھەقىقىي قىزىقىشنىڭ يوقلۇقىنى ھېس قىلدى ۋە مېنىڭ مەڭگۈ پۈتۈلچى ياكى پۈتۈل ھەۋەسكارى بولالمايدىغانلىقىمنى ئاخىر تونۇپ يەتتى.

بىر قېتىم، دادامنىڭ مېنى ھەر يىلى نورۇز كۈنىدە ئۆتكۈزۈلدىغان ئوغلاق تارتىش مۇسابىقىسىگە ئېلىپ بارغىنى ئېسىمدە. ئوغلاق تارتىش ئافغانىستاننىڭ ئۇزاق تارىخقا ئىگە ئەنئەنىۋى پائالىيىتى بولۇپ، ئۇنىڭدا بايلار پۇل بېرىپ تەيىنلىگەن چەۋەنداز ئۆلۈك ئوغلاق ياكى باشقا ئۆلۈك ھايۋاننى بىر توپ ئادەملەرنىڭ ئارىسىدىن تارتىۋېلىپ، مەيداندا ئۇچقاندەك چاپىدۇ ۋە بەلگىلەنگەن چەمبىرەككە ئاپىرىپ تاشلايدۇ. باشقا چەۋەندازلار بولسا ئوغلاقنى تارتىۋالماقچى بولۇپ ئۇنى كەينىدىن كۈچىنىڭ بارىچە ئات چاپتۇرۇپ قوغلايدۇ. ئوغلاقنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن بار ئاماللارنىڭ ھەممىسىنى ئىشلىتىدۇ؛ ھەتتا تېپىش، تاتىلاش، قامچىلاش، مۇشتلاش قاتارلىقلاردىنمۇ يانمايدۇ. ئۇ كۈنىمۇ ئات مىنگەن چەۋەندازلار مەيداندا بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ ئوغلاق تالاشقاندا، كىشىلەرنىڭ ھاياجان بىلەن ۋارقىراشقان ئاۋازى ئەتراپىنى بىر ئالدى. ئات تۇياقلىرىنىڭ دۇپۇرلىگەن ئاۋازى پۈتۈن دالنى تىرتىتەتتى. بىز سەھنىدە تۇرۇپ كۆردۈق. ئات ئۈستىدىكى چەۋەندازلار يېنىمىزدىن ئاتلىرىنى ئۇچقاندەك چاپتۇرۇشۇپ قىيقاس - چۇقان بىلەن ئۆتەتتى. ئاتلىرىنىڭ جاۋىغىيىدىن شالۋاقلار ئاقاتتى.

بىردەمدىن كېيىن دادام سەھنىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان بىر كىشىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— ئامىر، ئاۋۇ ئادەملەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرغان ئاۋۇ

كشنى كۆردۈڭمۇ؟ — دەدى، مەن ئۇ كىشىنى كۆردۈم.
— ئۇ كىشى ھېنرى كىسسېنگېر.

— ھە، — دەدىم دادامغا. مەن ھېنرى كىسسېنگېرنىڭ كىملىكىنى بىلمەيتتىم. دادامدىن سوراي دەپ تۇرۇشۇمغا، كۆز ئالدىمدىلا بىر چەۋەنداز ئېگەردىن يىقىلىپ چۈشۈپ ئات تۇياقلىرىنىڭ ئاستىدا غايىب بولدى. ئۇ كىشىنىڭ بەدىنى ئۈرۈكۈپ كەتكەن ئاتلارنىڭ ئاستىدا خۇددى پالاستىن تىكىلگەن قورچاقتەك دەسسىلىپ — چەيلەندى. چەۋەندازلار توپى يىراقلاپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ ئادەم سەل — پەل مىدىرلاپ جىمپىلا كەتتى. ئۇنىڭ پۇتلىرى ئېگىلگەن، بەدىنىدىن ئاققان قان قۇم ئۈستىدە كۆلچەك ھاسىل قىلغانىدى.
مەن ھۆڭرەپ يىغلاپ كەتتىم.

مەن ئۆيگە كەلگۈچە يىغلىدىم. دادامنىڭ ماشىنىنىڭ رولىنى جېنىنىڭ بارىچە چىڭ تۇتۇشلىرىدىن، بولۇپمۇ ئۆزىنىڭ نارازىلىقىنى ۋە ئاچچىقىنى چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ چىشىنى چىشلەپ، گەپ قىلماي ماشىنا ھەيدەشلىرىدىن ئۇنىڭ ئۈمىدىسىزلىك ئىچىدە قالغانلىقىنى بىلىپ يەتتىم.
شۇ كۈنى كەچتە دادامنىڭ كۈتۈپخانىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، دادامنىڭ رەھىمخان بىلەن پاراڭلىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدۇم — دە، قۇلقىمنى يېپىقلىق ئىشككە يېقىن ئەكەلدىم.

— ئۇنىڭ ساغلام چوڭ بولۇۋاتقانلىقىغا شۈكۈر دەيلى، —
دەۋاتاتتى رەھىمخان دادامغا.

— ئۇغۇ شۇنداق. لېكىن، ئۇ داۋاملىق كىتابتىن باش كۆتۈرەلمەيدۇ ياكى ئۇ ئۆيدىن بۇ ئۆيگە مېڭىپلا يۈرىدۇ.
— ئۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ؟

— ئۇ مېنى پەقەت دورىمىدى، — دەدى دادام. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ئاچچىقلانغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. رەھىمخان كۈلۈپ كەتتى.

— بالىلار سېنىڭ خالىغانچە بويىپ سىزىدىغان دەپتىرىڭ ئەمەس.

— ساڭا دېسەم، — دېدى دادام، — مەن كىچىك ۋاقتىمدا ئۇنىڭدەك ئەمەس ئىدىم، مەن بىلەن تەڭ چوڭ بولغان بالىلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭدەك ئەمەس ئىدى.

— بەزىدە مەن سېنى دۇنيادىكى ئەڭ شەخسىيەتچى ئادەمدەك ھېس قىلىمەن، — مەن تونۇيدىغانلارنىڭ ئىچىدە پەقەت رەھىمخانلا دادامغا مۇشۇنداق گەپ قىلىشقا پىتىنالايتتى.

— بۇ ئۇنداق گەپ ئەمەس.

— ئۇنداق گەپ ئەمەس؟

— ياق.

— ئەمىسە قانداق گەپ؟

مەن دادامنىڭ خۇرۇم سافادىن قوزغالغان ئاۋازىنى ئاڭلاپلا كۆزۈمنى يۇمۇپ، قۇلقىمنى ئىشككە تېخىمۇ چىڭ چاپلىدىم. لېكىن، دادامنىڭ گېپىنى داۋاملىق ئاڭلاش ياكى ئاڭلىماسلىقىنى ھېچ بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالدىم.

— مەن بەزىدە ئۇنىڭ مەھەللىدىكى بالىلار بىلەن ئويىناۋاتقانلىقىنى كۆرىمەن. بالىلارنىڭ ئۇنى ئىتتىرگىنىنى، ئويۇنچۇقىنى تارتىۋالغىنىنى، ھەتتا ئۇرغىنىنىمۇ كۆردۈم، لېكىن ئۇ ھەرگىز ئۇلارغا تاقابىل تۇرمايدۇ. بېشىنى ساڭگىلىتىپ يۈرىدۇ...

— دېمەك، ئۇ جېدەلخور ئەمەس، — دېدى رەھىمخان.

— مەن ئۇنداق دېمەكچى ئەمەس، رەھىم. بۇنى سەن بىلسەن. مېنىڭچە بۇ بالىدا زادى بىرنەرسە كەم.

— توغرا، ناچار مېجەز كەم.

— ئۆزىنى قوغداش ھەرگىزمۇ ناچار مېجەزلىك بولمايدۇ. ھەر قېتىم مەھەللىدىكى بالىلار ئۇنى بوزەك قىلسا، ھەسەن ئوتتۇرىغا چۈشۈپ ئۇلارغا تاقابىل تۇرىدۇ. مەن بۇنداق ئىشلارنى ھەتتا ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ئۇ ئىككىسى ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە، ئامردىن ھەسەننىڭ يۈزىدىكى نېمە يارا دەپ سورىسام، ئۇ «ھەسەن يىقىلىپ كەتتى» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ساڭا دېسەم، رەھىم، بالىدا زادى بىرنەرسە كەم.

— لېكىن، سەن ئۇنىڭ ئۆز يولىنى تېپىشىغا يول قويۇشۇڭ كېرەك، — دېدى رەھىمخان.

— ئەمىسە ئۇ قايسى يۆنىلىشكە قاراپ كېتىپ بارىدۇ؟ ئۆزى ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرالمىغان ئوغۇل بالا ھەرقانداق كىشى ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرالمىدۇ.

— سەن داۋاملىق بىر ئىشلاردىن ئاددىي يەكۈن چىقىرىسەن جۈمۈ.

— مەن ئۇنداق قىلمىدىم.

— مېنىڭچە، سەن ئۇنىڭ ئۆزۈڭ تىكلەنگەن ئىگىلىكىڭگە ۋارىسلىق قىلالماسلىقىدىن ئەنسىرەپ ئاچچىقلىنىۋاتىسەن.

— ھازىر كىم ئاددىي يەكۈن چىقىرىۋاتىدۇ — ھە؟ — دېدى دادام، — مەن ئىككىڭلارنىڭ مۇناسىۋىتىڭلارنىڭ يېقىنلىقىدىن مەمنۇنمەن. ئازراق ھەسەت قىلساممۇ، لېكىن مەمنۇن، مەن راست دەۋاتىمەن. ئۇ ئۆزىنى چۈشىنىدىغان ئادەمگە موھتاج، چۈنكى خۇدانىڭ ھەققىدە مەن ئۇنى پەقەت چۈشەنمەيمەن. ئامىر توغرىلۇق بىرنەرسە مېنى دائىم بىئارام قىلىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ نېمىلىكىنى ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن. ئۇ بىر خىل... — دەپ توختىدى دادام. ئۇنىڭ مەقسىتىنى توغرا ئىپادىلەپلەيدىغان مۇۋاپىق سۆز ئىزدەۋاتقانلىقىدا گەپ يوق ئىدى. گەرچە دادام پەس ئاۋازدا سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ رەھىمخانغا «ئەگەر مەن دوختۇرنىڭ ئۇنى خوتۇنۇمنىڭ قورسىقىدىن سۇغۇرۇۋالغىنىنى كۆرمىگەن بولسام، ئۆز ئوغلۇم ئىكەنلىكىگە ھەرگىز ئىشەنمەيتتىم» دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم.

ئەتىسى ئەتىگەندە، ھەسەن چاي تەييارلاۋېتىپ، مەندىن: «نېمىگە بىئارام بولۇۋاتىسىز» دەپ سورىدى. مەن ئۇنى سىلكىۋەتتىم ۋە كارى بولماسلىقىنى ئېيتتىم.

قارىغاندا، رەھىمخاننىڭ مېنىڭ مەجەزىم توغرىلۇق ئېيتقىنى خاتا بولسا كېرەك.

تۆتىنچى باب

1933 - يىلى، يەنى دادام تۇغۇلغان يىلى، زاھىر شاھ ئۆزىنىڭ ئافغانىستانغا يۈرگۈزىدىغان قىرىق يىللىق ھۆكۈمرانلىقىنى باشلىغانىدى. يەنە شۇ يىلى كابۇلدىكى قول - ئىلكىدە بار، ھۆرمەتكە سازاۋەر ئائىلىنىڭ ئىككى ئوغلى نەشە چېكىپ، ھاراق ئىچكەندىن كېيىن دادىسىنىڭ فورد ماركىلىق ماشىنىسىنى ھەيدەپ پاگمان^①غا قاراپ كېتىۋاتقىنىدا، يولدا بىر چۈپ ھەزارا ئەر - خوتۇننى دەسسەپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ. ساقچى ئۆز ئىشىدىن پۇشايمان قىلىشقان بۇ ئاكا - ئۇكىلارنى ۋە ئۆلگەن ئەر - خوتۇننىڭ بەش ياشلىق ئوغلىنى مېنىڭ يۇقىرى ئابرويلىق سوتچى بوۋامنىڭ ئالدىغا ئەكەپتۇ. بوۋام ۋەقەنىڭ جەريانىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇ ئاكا - ئۇكىلارنىڭ دادىسىنىڭ يالۋۇرۇشىغا ۋە ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ جازانىڭ ئېغىر بولۇپ كەتكەنلىكىگە نارازى بولۇشىغا قارىماي، ئىككىسىنى قەندەھارغا بېرىپ ئارمىيەدە بىر يىل ۋەزىپە ئۆتەشكە بۇيرۇپتۇ. ئۇلارنىڭ دادىسى ھۆكۈمگە قارشى تۇرغان بولسىمۇ، ئاخىرىدا ھەممەيلەن جازانىڭ ھەق بولغانلىقىغا قايىل بوپتۇ. بوۋام ئۇ يېتىم قالغان بالىنى ئۆزى بېقىۋېلىپ، باشقا خىزمەتكارلارغا بالىنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىشنى تاپىلاپتۇ. ئاشۇ يېتىم بالا دەل ئەلى ئىدى.

ئەلى بىلەن دادام خۇددى ھەسەن بىلەن ئىككىمىزگە ئوخشاشلا كىچىكىدىن بىللە ئويناپ چوڭ بولغانىكەن. بەختكە قارشى ئەلى «بالىلار پالەچ كېسەللىكى»گە گىرىپتار بولۇپ، بىر

① پاگمان — كابۇلغا يېقىن تاغ ئارىسىدىكى بىر يۇرت.

پۈتى پالەچ چوڭ بولغانىكەن. دادام دائىم بىزگە ئۇلارنىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى كەپسىزلىكلىرىنى سۆزلىگەندە، ئەلى بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ: «بېگىم، ئۇلارغا شۇ كەپسىزلىكلەرنى كىمنىڭ پىلانلاغانلىقىنى، كىمنىڭ پىلانىنى ئىجرا قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرمەمسىز؟» دەيتتى. دادام قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئەلىنى بويىدىن قۇچاقلايتتى.

لېكىن، دادام سۆزلەپ بەرگەن ھېكايىلەرنىڭ ھېچقايسىسىدا ئەلى «دوستۇم» دەپ تىلغا ئېلىنمايتتى. قىزىق يېرى شۇكى، مەنمۇ ھەسەننى ئەزەلدىن دوستۇم دەپ قارىمايتتىم. لېكىن، ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە ۋېلىسىپىتنى قوللىمىزدا تۇتماي ھەيدەشنى ئۆگەتكەن. قەغەز كورويكىدىن تولۇق ئىقتىدارلىق رەسىم ئاپپاراتىنى بىرلىكتە ياسىغان. پۈتۈن قىش پەسلىنى بىللە لەڭلەك ياساش - ئۇچۇرۇش بىلەن ئۆتكۈزگەن. ھېلىمۇ ئافغانىستاننىڭ گېپى چىقسا بىرىنچى بولۇپ، جۇڭگولۇقلارنىڭ يۈزى سوزۇنچاق، كوزا باش، سالپاڭ قۇلاق قورچىقىغا ئوخشايدىغان، توشقان كالىپۇك ئاشۇ بالا - ھەسەن ئېسىمگە كېلىدۇ.

ھالبۇكى، بىر - بىرىمىزگە قانچە يېقىن بولۇشىمىزدىن قەتئىينەزەر، تارىخىنى ئۆزگەرتىش ئاسان ئىش ئەمەس. دىندىكى پەرقنى ئۇنتۇش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئاخىرقى ھېسابتا مېنىڭ پۇشتۇ بولغىنىم ئۇنىڭ ھەزارا بولغىنى، مېنىڭ سۈننىي مەزھىپىگە، ئۇنىڭ شىئە مەزھىپىگە تەۋە بولغانلىقىدەك ھەقىقەتنى ھېچنېمە ئۆزگەرتەلمەيدۇ، ھېچنېمە!

لېكىن، بىزنىڭ بالىلىق ۋاقتىمىزدىن باشلاپلا بىللە ئۆمىلەپ چوڭ بولغانلىقىمىزنى تارىخىمۇ، مىللەت تەۋەلىكىمىزمۇ، جەمئىيەتمۇ، ھەتتا دىنىمۇ ئۆزگەرتەلمەيدۇ، ئەلۋەتتە. مەن ھاياتىمنىڭ دەسلەپكى ئون ئىككى يىلىنى ھەسەن بىلەن بىللە ئۆتكۈزدۈم. بەزىدە ئۆزۈمنىڭ پۈتكۈل بالىلىقىمنى ھەسەن بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن ئاشۇ ئۇزاق يازغا مۇجەسسەملەنگەندەك ھېس

قىلاتتىم. بىز ياز بويى ھويلىمىزدىكى دەرەخلەر ئارىسىدا بىر - بىرىمىزنى قوغلىشىپ، ئوغرى بىلەن ساقچى، پادىچى بىلەن ئىندىيان بولۇپ مۈكۈشمەك ئوينىتتۇق. ئۇ ئويۇنلار ئارىسىدا ئەڭ غەلبىلىك بولغىنى بىزنىڭ «ھەرە تۇنۇش» ئويۇنىمىز ئىدى. بىز بىر ھەرنى تۇتۇۋالغاندىن كېيىن ئۇنىڭ نەشتىرىنى تارتىۋېتىپ، ئۇنى يىپقا چىگكەندىن كېيىن قويۇپ بېرەتتۇق. ئۇ بىچارە ھەرە ئۇچاي دېگەندە، بىز دەرھال يىپنى تارتىپ ئۇنى ئۇچقۇزماي قىينايتتۇق.

بىز يەنە كابۇلدىن ئۆتۈپ، شىمال تەرەپتىكى تاغقا كېتىۋاتقان «كوچى» دەپ ئاتىلىدىغان چارۋىچىلارنىڭ كەينىدىنمۇ قوغلاپ ئوينىغانىدۇق. قوي - ئۆچكىلەرنىڭ مەرەشلىرى، تۆگىلىرىنىڭ بويۇنلىرىدىكى كۆلدۈرمىلارنىڭ ئاۋازلىرىدىن ئۇلارنىڭ مەھەللىمىزگە يېقىنلاشقىنىنى بىلەتتۇق - دە، دەرھال سىرتقا يۈگۈرۈپ چىقاتتۇق. ئىككىمىز يول تۆپىسىدە يۈزلىرىنى توپا - چاڭ بېسىپ، تاغنىڭ ئايتىپىدا قارىداپ كەتكەن ئەرلەر ۋە رەڭگارەڭ ئۇزۇن كۆڭلەكلەرنى كىيىپ كۈمۈش زىبۇزىننەتلەرنى تاقىۋېلىشقان ئاياللاردىن تەركىب تاپقان كارۋانلار توپىغا قاراپ تۇراتتۇق. ئۇلار دىققەت قىلمىغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئۆچكىلەرگە تاش ئېتىپ، قېچىرلارغا سۇ چاچاتتۇق. مەن يەنە ھەسەننى تامنىڭ ئۈستىگە چىقىپ تۆگىلەرنىڭ ساغرىسىغا قارىتىپ رەگەتكە ئېتىشقا بۇيرۇيتتىم.

بىز يەنە غەربنىڭ تۇنجى كىنوسىنىمۇ بىللە كۆرگەنىدۇق. بىز كىتابخاننىڭ ئۇدۇلىدىكى ئۈستى ئوچۇق كىنوخانىدا «باتۇر نيو» فىلىمىنى كۆرگەنىدۇق، ئۇنىڭدا جون ۋېئىن باش رول ئالغانىدى. دادامدىن بىزنى ئىرانغا ئاپىرىپ جون ۋېئىن بىلەن كۆرۈشتۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈنگىنىم ھېلىمۇ ئېسىمدە. دادام كېيىننى ئاڭلاپ خۇددى تىراكتورنىڭ موتورىدەك چىقىدىغان بوم ئاۋازى بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتكەنىدى. ئۇ كۈلكىدىن ئۆزىنى ئاران توختاتقاندىن كېيىن كىنوغا ئاۋاز بېرىشنىڭ

قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى ھەسەن ئىككىمىزگە چۈشەندۈردى. دادامنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئاغزىمىزنى ئېچىپ تۇرۇپ قالدۇق. ئەسلىدە جون ۋېئىن پارسچە سۆزلەيدىغان ئىرانلىق بولماستىن، بەلكى كابۇلنىڭ كوچىلىرىدا رەڭگارەڭ كىيىملەرنى كىيىپ يۈرىدىغان ئۇزۇن چاچلىق، چىقىشقا ئامپىرىكىلىقلاردىن ئىكەن! بىز «باتۇر نيۇ» فىلىمىنى ئۈچ قېتىم، «سەلتەنەتلىك يەتتە» فىلىمىنى ئون ئۈچ قېتىم كۆرگەندۇق. ئۇ فىلىمنى ھەر قېتىم كۆرگىنىمىزدە، فىلىمنىڭ ئاخىرقى قىسمىدىكى مېكسىكىلىق بالىلار چارلېز برونسوننى دەپنە قىلغان كۆرۈنۈشكە كەلگەندە، ئۆزىمىزنى تۇتالماي يىغلايتتۇق. كېيىنچە، بىز چارلېز برونسوننىڭمۇ پارسچە سۆزلەيدىغان ئىرانلىق ئەمەسلىكىنى بىلدۈق.

بىز كابۇلنىڭ شارنو قىسمىنىڭ زەي يۇرايدىغان بازارلىرىنى، ۋەزىر ئەكبەرخان رايونىنىڭ غەربىي قىسمىغا جايلاشقان يېڭى شەھەرنى بىللە ئارىلايتتۇق. كۆرگەن كىنولىرىمىز توغرىلۇق پاراڭلاشقاچ بازاردا ئادەملەر توپلاشقان جايلارغا باراتتۇق. بازاردىكى سودىگەرلەر ۋە دىۋانلەرنىڭ يايىملىرى ئارىسىدىن ئۆتۈپ، قاتار كەتكەن كىچىك دۇكانلارنى ئارىلايتتۇق. دادام ھەر ھەپتىدە خەجلىش ئۈچۈن بەرگەن ئون ئاغان پۇلغا كوكاكولا ئېلىپ ئىچەتتۇق ياكى ئۈستىگە پىستە تالقىنى چېچىلغان قىزىلگۈل سۈيى ماروژنىسىنى ئېلىپ يەيتتۇق.

مەكتەپتە دەرس باشلانغان ۋاقتىدا، ھەربىرىمىزنىڭ كۈندىلىك ئىش تەرتىپى بار بولاتتى. مەن ھەر كۈنى ئەتىگەندە يوتقاندىن تەسلىكتە چىقىپ، ھاجەتخانغا قاراپ ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن ماڭغان ۋاقتىمدا، ھەسەن ئاللىقاچان تەرەت ئېلىپ، دادىسى بىلەن بىللە نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، ناشتلىقىمنى تەييارلاپ قوياتتى. ئۈچ دانە قەنت سېلىپ دەملەنگەن قىزىق قارا چاي بىلەن ئۈستىگە گىلاس مۇرايىياسى سۈركەلگەن نان مېنىڭ دائىملىق

ناشتام ئىدى. مەن ناشتا قىلغاج، تاپشۇرۇقنىڭ كۆپلۈكىدىن ۋايساۋاتقىنىمدا، ھەسەن گېپىمگە قۇلاق سالغاج ئورنۇمنى يىغىپ، ئايىغىمنى مايلاپ، كىيىمىمگە دەزمال سېلىپ، دەپتەر - قەلەملىرىمنى سومكامغا قاچىلاپ تەييار قىلاتتى. مەن پات - پات ئۇنىڭ زالىدا دەزمال سالغاج، ھەزارلارنىڭ كىلاسسىك ناخشىلىرىنى غىغشىپ ئېيتقىنىنى ئاڭلايتتىم. ئۇنىڭدىن كېيىن دادام ئىككىمىز دادامنىڭ قارا رەڭلىك «فورد» ماركىلىق ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ مەكتەپكە يول ئالاتتۇق. بىزنى كۆرگەن ھەممە ئادەمنىڭ كۆزلىرى پارقىراپ كېتەتتى. چۈنكى، دادام ھەيدىگەن ماشىنا دەل كىنوخانىدا ئالتە ئايغىچە ئۈزۈلمەي قويۇلغان «ئوق» فىلىمىدىكى سىتېۋ ماكوۋېن ھەيدىگەن ماشىنىغا ئوخشايتتى. ھەسەن ئۆيدە قېلىپ دادىسىغا ياردەملىشىپ كىر يۇيىتتى؛ يەر سۈپۈرەتتى؛ بازاردىن ئىسسىق نان ئەكىرەتتى؛ گۆشلەرنى دورا - دەرەمكەلەپ كەچلىك تاماق ئۈچۈن تەييار قىلاتتى؛ چىملىقنى سۇغىراتتى.

مەن مەكتەپتىن قايتقاندىن كېيىن ھەسەننى ئىزدەپ تاپاتتىم. بىز كىتابتىن بىرنى ئېلىپ ۋەزىر ئەكبەر خان رايونىدىكى دادامغا تەئەللۇق زېمىننىڭ شىمالىي قىسمىغا جايلاشقان، يۇمىلاق گۈمبەزگە ئوخشايدىغان تۆپىلىككە قاراپ يۈگۈرەيتتۇق. تۆپىلىكنىڭ ئۈستىدە قاتار كەتكەن نامسىز خاتىرە تاشلار قويۇلغان قەبرىستانلىق بولۇپ، ئۇنىڭ ئەتراپى ئوت - چۆپلەر بىلەن قاپلانغانىدى. يىللاردىن بېرى ياغقان قار - يامغۇرلار قەبرىستانلىقنىڭ تۆمۈر دەرۋازىسىنى داتلاشتۇرۇپ، ئاق تاشتىن قوپۇرۇلغان پاكىر تاملارنى ئۇپرىتىۋەتكەنىدى. قەبرىستانلىقنىڭ دەرۋازىسى يېنىدا بىر تۈپ ئانار دەرىخى بار ئىدى. مەن يازنىڭ بىر كۈنى ئەلنىڭ ئاشخانىدا ئىشلىتىدىغان پىچىقىدىن بىرنى ئەكىلىپ ئۇ دەرەخكە «ئامىر بىلەن ھەسەن كابۇلنىڭ سۇلتانلىرى» دېگەن خەتلەرنى ئويغاندىم. ئەنە شۇ كۈندىن ئېتىبارەت ئۇ دەرەخ بىزگە تەئەللۇق بولدى. مەن ھەر

كۈنى مەكتەپتىن قايتقاندا، ھەسەن ئىككىمىز ئۇ ئانار دەرىخىنىڭ شاخلىرىغا يامشىپ چىقىپ، قىپقىزىل پىشقان ئانارلارنى ئۈزۈپ تويغۇچە يەيتتۇق، قولىمىزنى ئوت - چۆپلەر بىلەن سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن ھەسەنگە كىتاب ئوقۇپ بېرىشكە باشلايتتىم.

ھەسەن چازا قۇرۇپ ئولتۇرۇپ، يەردىكى ئوت - چۆپلەرنى يۇلغاچ پۈتۈن دىققىتى بىلەن مېنىڭ ئوقۇغانلىرىمغا قۇلاق سالاتتى. ئانار دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرىنىڭ سايىلىرى ھەسەننىڭ يۈزىدە ئۇسسۇل ئوينىغاندەك مىدىرلاپ تۇرىمۇ، ئۇ دىققىتىنى كىتاب ئوقۇشۇمنى ئاڭلاشقا مەركەزلەشتۈرەتتى. ھەسەننىڭ ساۋاتسىز بولۇشى خۇددى باشقا ھەزارلارغا ئوخشاشلا بۇ دۇنياغا كۆز ئاچقاندىلا ئۇنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلگەن. بەلكىم ئۇنىڭ بۇ تەقدىرى ئۇ ئۆزىنى قارشى ئالمىغان ئانىسى سەنۇبەرنىڭ تېنىدا تۆرەلگەن كۈندىن باشلانغاندۇ... دېمىسىمۇ بىر خىزمەتكار ئۈچۈن ساۋاتلىق بولۇشنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن؟ ھەسەن گەرچە ساۋاتسىز بولسىمۇ، ئۆزىگە پۈتۈنلەي ناتونۇش بولغان سۆزلۈك دۇنياسىغا ھېرىسمەن بولۇپ، ھەربىر سۆزنىڭ مەنىسىنى بىلىشكە ئامالنىڭ بارىچە تىرىشاتتى. مەن ئۇنىڭغا دائىم شېئىر ۋە ھېكايىلەرنى ئوقۇپ بېرەتتىم. بۇرۇن تېپىشماقلىرىمۇ ئوقۇپ بەرگەندىم، لېكىن ئۇنىڭ تېپىشماقنىڭ جاۋابىنى مەندىن تېز تېپىۋالغىنىغا چىدىماي، تېپىشماق ئوقۇپ بېرىشنى توختاتتىم. ئاخىر مەن ئۇنىڭغا «نەسىردىن ئەپەندى ۋە ئۇنىڭ ئېشىكى» دېگەندەك ئاددىي لەتىپىلەرنى ئوقۇپ بېرىدىغان بولدۇم. بىز كۆپىنچە قۇياش ئۇپۇققا پاتقانغا قەدەر دەرەخ ئاستىدا كىتاب ئوقۇيتتۇق. بەزىدە قۇياش پاتسىمۇ، ھەسەن يەنە كۆرگىلى بولىدۇغۇ، دەپ تۇرۇۋالغاچقا، بىرەر باب ياكى بىرەر بەتنى ئارتۇق ئوقۇپ بېرەتتىم.

مەن ھەسەنگە ئۇ چۈشەنمەيدىغان مۇرەككەپ سۆزلەر بار ھېكايىلەرنى ئوقۇپ بېرىشنى ياخشى كۆرەتتىم. شۇنداق

ۋاقتلاردا مەن ئۇنىڭ نادانلىقىدىن پايدىلىنىپ تۇرۇپ ئەخمەق قىلاتتىم. بىر قېتىم، مەن ئۇنىڭغا نەسىرىدىن ئەپەندىنىڭ ھېكايىسىنى ئوقۇپ بېرىۋاتاتتىم، ئۇ مېنى ئوقۇشتىن توختىتىپ:

— ئۇ سۆز نېمە دېگەن مەنىدە؟ — دەپ سورىدى.

— قايسى سۆز؟

— «بىئەقىل» دېگەنچۇ.

— ئاشۇ سۆزنىڭ مەنىسىنىمۇ بىلمەمسەن؟ — دېدىم مەن

مىيىقىمدا كۈلۈپ.

— ياق، ئامىر ئاغا.

— ئەمما، ئۇ شۇنچە كۆپ ئۇچرايدىغان سۆزغۇ؟

— مەن ھەقىقەتەن بىلمەيدىكەنمەن...

مېنىڭ مەسخىرە قىلىشىم ئۇنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلغان بولۇشى مۇمكىن. لېكىن، ئۇنىڭ دائىم كۈلۈپ تۇرىدىغان چىرايى بىئارام بولغانلىقىنى ھەرگىزمۇ ئاشكارا ئىپادىلىمەيتتى.

— بىزنىڭ مەكتەپتىكى ھەممە بالىلار بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى بىلىدۇ، — دېدىم مەن، — بىئەقىل دېگەننىڭ مەنىسى ئەقىللىق، چېۋەر دېگەن گەپ. مەن ئۇ سۆزنى ساڭا جۈملە تۈزۈپ مىسال بىلەن چۈشەندۈرۈپ قوياي: «سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىشكە كەلگەندە ھەسەن بىئەقىل.»

— ھە، مۇنداق ئىكەن - دە، — دېدى ئۇ بېشىنى

لىڭشىتىپ.

مەن دائىم مۇشۇنداق ئىشلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۆزۈمنى گۇناھكار ھېس قىلاتتىم. گۇناھىمنى يۇيۇش ئۈچۈن ھەسەنگە ئۆزۈمنىڭ كونا ئەينەكلىرىمدىن ياكى بۇزۇلۇپ كەتكەن ئويۇنچۇقلىرىمدىن بىرەرنى بېرەتتىم. بەرگەن نەرسىلىرىمنى مېنىڭ ئۇنى ئەخمەق قىلغانلىقىمنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن يېتەرلىك دەپ ئۆزۈمگە تەسەللى بېرەتتىم.

ھەسەننىڭ ئەڭ ياقتۇرىدىغان كىتابى «شاھنامە» داستانى

بولۇپ، ئۇنىڭدا 10 - ئەسىردىكى قەدىمكى پارس قەھرىمانلىرى تەسۋىرلەنگەنىدى. ئۇ ئاشۇ كىتابتا تەسۋىرلەنگەن فەرىدون، زال ۋە رۇدابه دەك شاھلارنىڭ ھېكايىلىرىنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى «رۇستەم ۋە سوھراب» ھېكايىسىنى ھەر ئىككىمىز ئەڭ ياخشى كۆرەتتۇق. بۇ ھېكايىدە ئۇلۇغ پالۋان رۇستەم ۋە ئۇنىڭ ئۇچار ئېتى راقىش تەسۋىرلەنگەنىدى. ھېكايىدە ئېيتىلىشىچە، رۇستەم رىقابەتچىسى سوھرابنى جەڭ ئۈستىدە ئەجەللىك يارىلاندىرۇپ يەڭگەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ يوقىلىپ كەتكىنىگە ئۇزاق بولغان ئوغلى ئىكەنلىكىنى بىلىدىكەن. قاتتىق ئازابلانغان رۇستەم ئوغلىنىڭ ئۆلۈش ئالدىدىكى مۇنۇ سۆزلىرىنى ئاڭلايدىكەن:

سەن مېنىڭ ئاتام تۇرۇپ، قىلىچىڭنى ئۆز ئوغلۇڭنىڭ قېنى بىلەن بويىدىڭ. مەن سېنىڭ ئاتىلىق مېھرىڭگە تەشنا ئىدىم. سېنى ئىزدەپ، ئانامدىن بەلگە تەۋەرىۋىكىنى بېرىشنى ئىلتىماس قىلغانىدىم. لېكىن، سېنىڭ يۈرىكىڭ ئۇنى سەزمىدى. ئەمدىلىكتە بىز بەكمۇ كېچىكتۇق...

— قايتا بىر ئوقۇپ بېرىڭە، ئامىر ئاغا، — دەيتتى ھەسەن. بەزىدە بۇ قىسىمنى ئوقۇپ بېرىۋاتقاندا، ھەسەننىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار تاراملايتتى. مەن ئۇنىڭ كىم ئۈچۈن ياش تۆككەنلىكىنى بىلەلمەيتتىم. ھەسەننىڭ كۆز ياشلىرىنىڭ چوڭقۇر ئازاب ۋە پۇشايماق ئىچىدە بېشىغا توپا چېچىپ ئۆز كىيىملىرىنى يىرتقان رۇستەم ئۈچۈن ياكى دادىسىنىڭ مېھرىگە ئاداقى مەنۇتقىچە ئېرىشەلمەي سەكراتتا ياتقان سوھراب ئۈچۈن تۆكۈلگەنلىكى ماڭا نامەلۇم ئىدى. رۇستەمنىڭ تەقدىرى مەن ئۈچۈن ئېچىنىشلىق بىلىنمەيتتى. نېمىلا دېگەنبىلەن، ھەممە ئاتىلارنىڭ يۈرىكىنىڭ سىرلىق قاتلىمىدا ئۆز ئوغۇللىرىنى ئۆلتۈرۈش ئارزۇسى يوشۇرۇنغان ئەمەسمۇ؟

1973 - يىلى 7 - ئاينىڭ بىر كۈنى، مەن ھەسەننى يەنە بىر قېتىم ئەخمەق قىلدىم. بۇ قېتىم مەن كىتابنىڭ بەتلەرنى يالغاندىن ۋارقلاپ قويۇپ، ھېكايىنى ئۆزۈمنىڭ خىيالىغا كەلگەن بويىچە ئۆزگەرتىپ ئېيتىپ بەردىم. ھەسەن ئەلۋەتتە بۇنىڭدىن قىلچە خەۋەرسىز ئىدى. ئۇنىڭ ئۈچۈن كىتابتىكى سۆزلەر يەشكىلى بولمايدىغان سىرلىق بەلگىلەردىن ئىبارەت ئىدى، خالاس. ئۇنىڭ خىيالىدا سۆزلەر دۇنياسى بىر سىرلىق دۇنيا، بۇ سىرلىق دۇنيانىڭ دەۋازىسىنىڭ ئاچقۇچىنى مەن ئامىر ساقلايتتىم. ئاخىرىدا مەن ئۆزۈمنى كۈلكىدىن تەستە تۇتۇۋېلىپ، ئۇنىڭدىن ھېكايىنى ياقىتۇرغان - ياقىتۇرمىغانلىقىنى سورىدىم. ھەسەن چاۋاك چېلىپ كەتتى.

— نېمە قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— بۇ ھېكايە سىز ماڭا ئوقۇپ بەرگەنلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ياخشىسى ئىكەن، — دېدى ئۇ توختىماي چاۋاك چېلىپ.

مەن قاقاقلاپ كۈلدۈم.

— راستمۇ؟

— ھەقىقەتەن شۇنداق.

— كارامەت، — دېدىم مەن پىچىرلاپ. ئۇ ھەقىقەتەن كۆڭلۈمدىن چىققان سۆز ئىدى. مەن ھەسەننىڭ بۇنداق ئىنكاس قايتۇرۇشىنى ھېچقاچان كۈتمىگەندىم. مەن يەنە ئۇنىڭدىن سورىدىم، — دېگىنىڭ راستمۇ؟

ھەسەن تېخىچە چاۋاك چېلىۋاتاتتى.

— بۇ ھېكايە بەك ياخشى ئىكەن، ئامىر ئاغا، ماڭا ئەتە يەنە

ئوقۇپ بېرەمسىز؟

«كارامەت» دەپ تەكرارلىدىم خۇددى تۇيۇقسىز ئارقا ھويلىدىن كۆمۈپ قويغان مال - دۇنيانى تېپىۋالغاندەك ھاياجانلىنىپ.

تاغدىن چۈشكۈچە ھەر خىل خىياللار خۇددى بايرامدا ئېتىلغان سالىۋىتلار دەك مېڭەمدە پارتلىماقتا ئىدى.

ھەسەن تېخى ماڭا «بۇ ھېكايە ماڭا ئوقۇپ بەرگەن ھېكايىلەر

ئىچىدىكى ئەڭ ياخشىسى ئىكەن» دەيدا؟ مەن ئۇنىڭغا شۇنچە كۆپ ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بەرگەندىمغۇ؟ ...

مەن ئېسىمگە كەلگەندە، ھەسەن مەندىن سوئال سوراۋاتتى.

— نېمە دېدىڭ؟ — سورىدىم مەن.

— «كارامەت» دېگەن نېمە دېگەن گەپ؟

مەن قاقاقلاپ كۈلۈپ، ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ، مەڭزىگە سۆيۈپ

قويدۇم.

— نېمىشقا بۇنداق قىلىسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ ھەيرانلىق

ۋە خىجىللىق ئىچىدە.

مەن ئۇنى يېنىكىگە ئىتتەردىم — دە:

— سەن بىر شاھزادە، ھەسەن! سەن بىر شاھزادە، مەن ساڭا

شۇڭا ئامراق، — دېدىم.

شۇ كۈنى كەچتە مەن تۇنجى ھېكايەمنى يازدىم. مەن ئۇنى

يېرىم سائەتتە يېزىپ تاماملىدىم. ئۇ ھېكايە خاسىيەتلىك پىيالىە

تېپىۋالغان بىر ئادەم توغرىلىق يېزىلغان بولۇپ، مەزمۇنى

مۇنداق ئىدى: ئۇ ئادەم خاسىيەتلىك پىيالىنى كۆز ياشلىرى

بىلەن توشتۇرسا، ئۇنىڭ ياشلىرى مەرۋايىتىلارغا ئايلىناتتى.

ئەسلىدە ئۇ ئادەم ناھايىتى كەمبەغەل بولسىمۇ، خۇشال — خۇرام

ياشايتتى، ئادەتتە كۆز يېشىمۇ قىلمايتتى. پىيالىگە ئېرىشكەندىن

كېيىن ئۇ ئادەم ئۆزىنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىپ، كۆزىدىن ياش

چىقىرىدىغان ئامال تاپىدۇ. مەرۋايىتىلار دۆۋە — دۆۋە بولۇپ

يىغىلىشقا باشلىغاندا، ئۇنىڭ نەپسىمۇ يوغىناشقا باشلايدۇ.

ھېكايە ئۇ ئادەم تاغدەك دۆۋىلەكلىك مەرۋايىتىلارنىڭ يېنىدا پىچاق

تىقىپ ئۆلتۈرۈلگەن قەدىردان ئايالىنىڭ جەستىنى قۇچاقلاپ

ئۆلتۈرۈپ، ھېلىقى پىيالىنىڭ ئىچىگە كۆز يېشى قىلىۋاتقان

كۆرۈنۈش بىلەن ئاخىرلىشىدۇ.

شۇ كۈنى كەچتە مەن بۇ ھېكايەم يېزىلغان ئىككى ۋاراق

قەغەزنى تۇتقىنىمچە دادامنىڭ تاماكا ئىسى تولىپ كەتكەن

كۈتۈپخانىسىغا قاراپ ماڭدىم. مەن كىرگەندە، دادام بىلەن

رەھىمخان غاڭزىلىرىنى شورىغاچ بىر ئىستاكاندىن براندى ئىچىشىپ ئولتۇرۇشاتتى.

— نېمە گەپ، ئامىر؟ — دېدى دادام سافاغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ. دادامنىڭ چىرايىنى غاڭزىسىدىن چىققان كۆك ئىس تۈسۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ تىكىلىپ قاراشلىرىدىن گېلىمدا بىر نەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بولدۇم — دە، دەرھال گېلىمنى قىرىۋېتىپ، ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ھېكايە يازغانلىقىمنى ئېيتتىم. دادام بېشىنى لىڭشىتىپ، بىلىنەر — بىلىنمەس كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— ياخشى بوپتۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ — دېدى ئۇ. ئۇ پەقەت شۇنداق دەپلا توختاپ قالدى — دە، ماڭا ئاشۇ قويۇق ئىسلار ئارىسىدىن تىكىلىپ قاراپ تۇردى.

بەلكىم دادام ماڭا بىر مىنۇتتەك تىكىلىپ تۇرغاندۇ. لېكىن، ئاشۇ بىر مىنۇت ماڭا بۈگۈنگىچە ھاياتىمدىكى ئەڭ ئۇزاق مىنۇتتەك تۇيۇلىدۇ. ھەر بىر سېكۇنت خۇددى تۈگمەس سائەتكە ئايلىنىپ كېتىپ بارغاندەك ئىدى. ئەتراپىمدىكى ھاۋا قاتتىق ۋە نەمخۇش تاشقا ئايلىنىپ كېتىۋاتقاندەك نەپىسىم قىسىلىپ كەتتى. دادام ماڭا تىكىلىپ قاراپ تۇردى — يۇ، يازغان ھېكايەمنى ئوقۇپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلمىدى.

ئادەتتىكىدەكلا بۇ قېتىممۇ رەھىمخان مېنى ئاشۇ ئارىسالدىلىقتىن قۇتقۇزدى. ئۇ قولىنى ئۈزۈپ تۇرۇپ، دائىم سەمىمىي بىلىنىدىغان كۈلكىسى بىلەن:

— مەن كۆرۈپ باقايىمۇ، ئامىرجان؟ مېنىڭ ئۇ ھېكايەمنى بەكمۇ ئوقۇپ باققۇم بار، — دېدى.

دادام مېنىڭ ئىسمىمنى چاقىرغاندا ئەتىۋارلاش مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان «جان» دېگەن قوشۇمچىنى قوشمايتتى.

دادام مۇرىسىنى قىسىپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇمۇ خۇددى رەھىمخان تەرىپىدىن قۇتقۇزۇلۇپ يەڭگىلەپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى.

— شۇنداق، رەھىم داداڭغا بەرگىن. مەن ئۈستىگە چىقىپ تەييارلىقىمنى قىلاي.

دادام شۇنداق دەپلا ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى. مەن كۆپ ۋاقىتلاردا دادامغا خۇددى خۇداغا چوقۇنغاندەك چوقۇناتتىم. ئەمدىلىكتە بولسا، تومۇرۇمنى يېرىپ، بەدىنىمدىكى ئۇنىڭغا تەئەللۇق بولغان قانلارنى چىقىرىپ تاشلاشقا شۇنچە تەشنا بولدۇم. بىر سائەتتىن كېيىن ئۇ ئىككىسى دادامنىڭ ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ چايغا مېڭىشتى. مېڭىشتىن بۇرۇن رەھىمخان ماڭا قاراپ ئېڭىشىپ تۇرۇپ، مېنىڭ ھېكايەم بىلەن يەنە بىر پارچە قەغەزنى تەڭلىدى، ئاندىن ماڭا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ كۆزىنى قىسىپ قويدى - دە:

— بۇنى ساڭا يازدىم. كېيىن ئوقۇغىن، — دېدى.

ئۇ بىردەم تۇرغاندىن كېيىن ماڭا قاراپ: «يىگىتتەك ئىش قىسەن» دېدى. ئۇنىڭ ئېيتقان شۇ سۆزى ماڭا يازغۇچى بولۇشقا ئىلھاملاندۇرغان ھەرقانداق مۇھەررىرنىڭ ماختىشىدىنمۇ بەكرەك مەنئى كۈچ ئاتا قىلغانىدى.

ئۇلار كەتكەندىن كېيىن مەن كارىۋىتىمدا ئولتۇرۇپ رەھىمخاننىڭ مېنىڭ دادام بولۇپ قالمىغانلىقىغا قاتتىق ئۆكۈندۈم. بىر ئازدىن كېيىن دادام مېنى ئاشۇ كەڭ باغرىغا باسقاندا قانچىلىك راھەتلەنگەنلىكىم توغرىلۇق ئويلىدىم. ھەر كۈنى سەھەردە ئۇنىڭ كىيىمىدىن چىقىدىغان ئەنئەنە پۇرىقىنى ئەسلىدىم. ئۇنىڭ ساقاللىرى يۈزۈمگە سانجىلغاندا قانچىلىك يايىپ كەتكەنلىكىمنى ئەسكە ئالدىم. تۇيۇقسىز ۋۇجۇدۇمنى قانداقتۇر بىر خىل كۆڭۈلسىزلىك قاپلىدى - دە، ئورنۇمدىن تۇرۇپ، سۇخانىدىكى تۇرۇبا كۆلچىكىگە ئېڭىشىپ تۇرۇپ ياندۇرۇشقا باشلىدىم. شۇ كۈنى كېچىدە مەن كارىۋىتىمدا ئولتۇرۇپ رەھىمخاننىڭ ماڭا يازغان خېتىنى قايتا - قايتىلاپ ئوقۇدۇم. خەت مۇنداق يېزىلغانىدى.

ئامىرجان:

سېنىڭ ھېكايەڭنى شۇ قەدەر سۆيۈنۈپ تۇرۇپ ئوقۇدۇم. ئاللاغا مىڭ رەھمەت. ئۇ ساڭا ئالاھىدە تالانت ئاتا قىپتۇ. ئاشۇ تالانتىڭنى كۈچلەندۈرۈش سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ. چۈنكى، ئاللا ئاتا قىلغان تالانتنى ئىسراپ قىلغان كىشىنىڭ ئېشەكتىن پەرقى بولمايدۇ. ھېكايە گىرامماتىكا قائىدىلىرىگە ئۇيغۇن ۋە قىزىقارلىق ئۇسلۇبنا يېزىلىپتۇ. ھېكايەڭنىڭ ئەڭ جەلپ قىلارلىق يېرى شۇكى، ئۇنىڭدا كىنايە ناھايىتى ياخشى ئىپادىلىنىپتۇ. بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى سەن ھازىرچە بىلمەسلىكىڭ مۇمكىن. لېكىن، بىر كۈنى چوقۇم چۈشىنىسەن. كىنايىنى بەزى يازغۇچىلار پۈتۈن ئۆمرىدە يازغۇچىلىق قىلىپمۇ ياخشى ئىپادىلىيەلمەيدۇ. لېكىن، سەن تۇنجى ھېكايەڭدىلا مەقسەتكە يېتىپسەن.

مېنىڭ دەرۋازام سەن ئۈچۈن دائىم ئوچۇق ھەم مەڭگۈ شۇنداق بولىدۇ. ئامىرجان، سېنىڭ ئىپتىماقچى بولغان ھەرقانداق ھېكايەڭنى ئاڭلاشقا مەن تەييار، يىگىت!
دوستۇڭ رەھىمخاندەن

رەھىمخاندەننىڭ خېتىدىن روھلىنىپ، ھېكايىنى قولۇمغا ئالدىم - دە، ئاستىنقى قەۋەتتىكى زالىنىڭ پولىغا سېلىنغان گىلەمدە ئۇخلاۋاتقان ئەلى بىلەن ھەسەننىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ چۈشتۈم. دادام ئۆيدە يوق چاغدا، ئۇلار ماڭا قاراش ئۈچۈن بىزنىڭ ئۆيىنىڭ زالىدا ئۇخلايتتى. مەن ھەسەننى تارتىشتۇرۇپ ئويغىتىپ، ئۇنىڭ ھېكايەنى ئاڭلىغۇسى بار - يوقلۇقىنى سورىدىم. ئۇ ئۇيغۇلۇقتا كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ كېرىلدى.

— ھازىرمۇ؟ سائەت نەچچە بولدى؟

— سائەت بىلەن كارىڭ بولمىسۇن. چۈنكى، بۇ ھېكايە ئالاھىدە. مەن ئۇنى ئۆزۈم يازدىم، — دېدىم مەن ئەلىنى

ئويغىتىۋەتمەسلىك ئۈچۈن پىچىرلاپ.
ھەسەننىڭ چىرايى بىردىنلا ئېچىلىپ كەتتى.
— ئۇنداق بولسا ئاڭلاي، — دېدى ئۇ ئۈستىدىكى ئەدىيالىنى
قايرىۋېتىپ ئورنىدىن تۇرۇپ.

مەن مەرمەر تاشتىن ياسالغان تام ئوچاقنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ
ئۇنىڭغا ھېكايەمنى ئوقۇپ بەردىم. بۇ قېتىم ھېكايەمنىڭ
ئارىسىدا قەستەن قوشۇۋالغان مۇرەككەپ سۆزلەر يوق ئىدى.
چۈنكى، بۇ ئۆزۈمنىڭ ھېكايەم ئەمەسمۇ؟ ھەسەن مېنىڭ ئەڭ
مۇۋاپىق ئوقۇرمىنىم ئىدى. ئۇ ھېكايىنىڭ ئىچىگە كىرىپ
كەتكەنىدى، چىراي ئىپادىلىرى ھېكايىدىكى ۋەقەلىكنىڭ
ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ تۇراتتى. مەن ھېكايىنىڭ
ئاخىرقى جۈملىسىنى ئوقۇغىنىمدا، ھەسەن قولىدا ئاۋاز
چىقارماستىن چاۋاك چالدى.

— خۇداغا رەھمەت، ئامىر ئاغا، قالتىس يېزىپسىز، — ئۇنىڭ
چىرايى خۇشاللىقتىن نۇرلىنىپ كەتكەنىدى.

— سەن ياقتۇردۇڭمۇ؟ — سورىدىم مەن ئىككىنچى قېتىم
ماختىلىشتىن ھۇزۇرلانماقچى بولۇپ.

— بىر كۈنلەردە خۇدايم بۇيرۇسا، سىز ئۇلۇغ يازغۇچى
بولسىز، — دېدى ھەسەن، — پۈتۈن دۇنيادىكى كىشىلەر
سىزنىڭ ھېكايىڭىزنى ئوقۇيدۇ.

— بەك ئاشۇرۇۋەتتىڭ، ھەسەن، — دېدىم ئۇنىڭ
سۆزلىرىدىن دىلىم يايىراپ كېتىۋاتقانلىقىنى چاندۇرماسلىققا
تىرىشىپ.

— ياق، سىز چوقۇم ئۇلۇغ، داڭلىق ئادەم بولىسىز، — دېدى
ئۇ سۆزىدە چىڭ تۇرۇپ.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەنە بىرنەمە دېمەكچى بولغاندەك تۇرۇپ
قالدى. ئۇ بىردەم ئويلىغاندىن كېيىن گېلىنى قىرىپ:

— لېكىن، مەن سىزدىن ھېكايىڭىز توغرىلىق بىر سوئال
سورسام بولامدۇ؟ — دېدى ئۇ تارتىنغان ھالدا.

— ئەلۋەتتە بولىدۇ.

— ئۇنداقتا... — ئۇ توختىۋالدى.

— قېنى ئېيتتۇر، ھەسەن، — دېدىم مەن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ. لېكىن، كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرىدە ئۇنى ئاڭلىغۇم بارلىقىغا ئىككىلىنىپ تۇراتتىم.

— ئۇنداق بولسا، — دېدى ئۇ، — ئۇ ئادەم نېمە ئۈچۈن ئايالىنى ئۆلتۈردى؟ ئەمەلىيەتتە، ئۇ ئادەم ياش تۆكۈش ئۈچۈن چوقۇم ئازابلىنىشى كېرەكمۇ؟ ئۇنىڭ ئورنىغا پىيازنى پۇرسىلا بولمىدىمۇ؟

مەن جايىمدا داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالىدىم. بۇ پىكىرنىڭ كاللامغا قەتئىي كەلمىگەنلىكى ئېنىقلا دۆتلۈك ھېسابلىناتتى. مەن كالىپكۇمنى ئۇن - تىنسىز مىدىرلاتتىم. شۇنىسى ئېنىق بولىدىكى، مەن ئوخشاش بىر كېچىدە، يازغۇچىلىقنىڭ مەقسەتلىرىدىن بىرى بولغان «كىنايە» توغرىلىق ئۆگەنگەن بولسام، ئارقىدىنلا يەنە يازغۇچىلارنىڭ ئاسان تېپىلىپ كېتىدىغان ھاڭ — «رېئاللىقتىن چەتلەش»نىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆگەندىم. مەن ئۇنى ھەسەندىن، يەنى ساۋاتسىز، ئۆمرىدە بىر خەتمۇ يېزىپ باقمىغان بىر بالىدىن ئۆگەندىم. توساتتىن قۇلقىمنىڭ تۈۋىدە سوغۇق ھەم سۈرلۈك بىر ئاۋاز پىچىرلاشقا باشلىدى: «بۇ ساۋاتسىز ھەزارا نېمىنى بىلەتتى؟ ئۇ ھەرقانداق قىلىسىمۇ، ئۆمرىدە ئاشپەزدىن باشقا ھېچ نەرسە بولالمايدۇ. ئۇنىڭ مېنى تەنقىدلەشكە نېمە سالاھىيىتى بار ئىكەن؟»

— مېنىڭچە، — دەپ سۆزۈمنى باشلىدىم. لېكىن، سۆزۈمنىڭ ئاخىرىنى تۈگىتىشكە ئۈلگۈرەلمىدىم. چۈنكى، ئافغانىستان توساتتىن مەڭگۈلۈككە ئۆزگەرگەندى.

بەشىنچى باب

ئاسماندىن گۈلدۈرمامىدەك كۈچلۈك ئاۋاز كەلدى. يەر - جاھان قاتتىق سىلكىنگەندىن كېيىن مىللىق ئاۋازى ئاڭلاندى. — دادا! — دەپ توۋلىدى ھەسەن. بىز ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ مېھمانخاندىن كارىدورغا چىقتۇق. ئەلى ئىنتايىن جىددىيلەشكەن ھالدا كارىدوردا ئاقساقلاپ مېڭىپ يۈرەتتى.

— دادا! ئۇ نېمە ئاۋاز؟ — دەپ سورىدى ھەسەن قوللىرىنى ئەلىگە سوزۇپ. ئەلى بىزنى دەرھال مەھكەم قۇچاقلىۋالدى. ئاسماندا ئۇزۇن ئاپپاق نۇر چاقنىشى بىلەن پۈتۈن جاھان كۈمۈش رەڭگە كىردى. ئاسمان يەنە بىر قېتىم يورۇپ، ئارقىدىنلا يەنە تاتاتلىغان مىللىق ئاۋازى ئاڭلاندى.

— كىشىلەر ياۋا ئۆردەك ئوۋلاۋاتىدۇ، — دېدى ئەلى بوغۇق ئاۋازدا، — ئۇلار كېچىدە ئۆردەك ئوۋلايدۇ، قورقماڭلار.

يىراقلاردىن گۈدۈك ئاۋازى ئاڭلاندى. قەيەرلەردىندۇر ئەينەكلەر چېقىلىپ، بىرلىرى ئۈنلۈك ئاۋازدا ۋارقىرىشاتتى. كوچا تەرەپتىنمۇ ئادەملەرنىڭ ئاۋازلىرى ئاڭلاندى. ئۇلار چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپ، ئۇخلاش كىيىملىرى بىلەنلا، چاچلىرى چۇۋۇق، كۆزلىرى ئىششىق ھالدا كوچىغا چىققان بولسا كېرەك. ھەسەن يىغلاۋاتاتتى. ئەلى ھەسەننى مېھرىبانلىق بىلەن قۇچاقلىدى. كېيىن ئويلاپ باقسام، شۇ چاغدا ئەلىنىڭ ھەسەننى قۇچاقلىغانلىقىغا ھەرگىزمۇ ئىچىم تارلىق قىلماپتىمەن.

بىز تاكى تاڭ ئاتقۇچە ئاشۇنداق قۇچاقلىشىپ تۇرۇشتۇق. مىللىق ئاۋازى، پارتلاش ئاۋازلىرى بىر سائەتكە قالمايلا تىنچىغان بولسىمۇ، بىز ئىنتايىن قورقۇپ كەتكەندۇق. چۈنكى،

ھېچقايسىمىز ھازىرغىچە كوچىدا ئوق ئېتىلغان ئاۋازنى ئاڭلاپ باقمىغانىدۇق. ئۇ ئاۋازلار بىزگە بەكمۇ يات بىلىنگەنىدى. چۈنكى، ئۇ ۋاقىتتا مىلتىق ۋە بومبا ئاۋازلىرىدىن باشقا ئاۋازلارنى ئاڭلاپ باقمىغان يېڭى ئەۋلاد ئافغان بالىلىرى تېخى تۇغۇلمىغانىدى.

تاماقخانىدا قۇچاقلىشىپ تۇرۇپ تاڭ ئېتىشىنى كۈتۈۋاتقىنىمىزدا، ئىلگىرىكى تۇرمۇش ئۇسۇلىمىزغا خاتىمە بېرىلگەنلىكىنى ھېچقايسىمىز ھېس قىلمىغانىكەنمىز. بىزنىڭ بۇرۇنقى نورمال ياشاش ئۇسۇلىمىز شۇ كېچىسى ئاخىرلاشقانىدى. بۇ ئاخىرلىشىش 1978 - يىلى ئاپرېلدىكى ھوقۇق تارتىۋېلىش ۋە 1979 - يىلى دېكابىردىكى رۇس تانكىلىرىنىڭ ھەسەن ئىككىمىز ئوينايدىغان كوچىلارغا كىرىپ كېلىشى بىلەن رەسمىيلەشكەنىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن بىلىدىغان ئافغانىستان تۈگەشكەن، تاكى ھازىرغىچە داۋام قىلىۋاتقان قان تۆكۈلۈش دەۋرىگە قەدەم باسقانىدى.

قۇياش كۆتۈرۈلۈشكە ئاز قالغاندا، دادامنىڭ ماشىنىسى ھويلىغا كىرىپ جىددىي توختىدى. ئالدى بىلەن ماشىنىنىڭ ئىشىكى قاتتىق يېپىلغان ئاۋاز، ئۇنىڭدىن كېيىن دادامنىڭ پەلەمپەيدىن ئالدىراپ يۈگۈرۈپ چىقىۋاتقان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. ئۇ ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولغاندا چىرايى غەلىتە ئىدى. مەن دادامنى ئەزەلدىن بۇنداق چىرايدا كۆرۈپ باقمىغانىدىم.

— ئامىر! ھەسەن! — ئۇ غۇلجىنى كەڭ ئاچقىنىچە بىزگە قاراپ يۈگۈردى، — ئۇلار يوللارنىڭ ھەممىسىنى قامال قىلىۋاپتۇ. تېلېفونمۇ ئىشلىمىدى. شۇڭا، مەن سىلەردىن بەك ئەنسىرىدىم! — ئۇ بىزنى چىڭ قۇچاقلىدى. شۇ دەقىقىدە، مەن كېچىچە يۈز بەرگەن ئىشقا ساراڭلارچە خۇشال بولدۇم.

ئەمەلىيەتتە، شۇ كېچىسى ھېچكىممۇ ئۆردەك ئۆۋلىمىغانىدى. كېيىنچە شۇنى بىلدۈرۈشكە، ئاشۇ كېچىسى، يەنى

1973 - يىلى 17 - ئىيۇل كېچىدە، ھېچقانچە ئوق ئېتىشىش يۈز بەرمەپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن كابۇل خەلقى پادىشاھلىق تۈزۈمنىڭ ئاللىقاچان ئۆتمۈشكە ئايلانغانلىقىنى بىلدى. شۇ كۈنلەردە ئافغانىستان پادىشاھى زاھىر شاھ ئىتالىيەدە زىيارەت قىلىۋاتقان بولۇپ، ئۇنىڭ بىر نەۋرە تۇغقىنى داۋۇتخان ئۇنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ، قان تۆكمەي تۇرۇپ ئىسيان كۆتۈرۈپ، قىرىق ئىككى يىللىق پادىشاھلىق ھاكىمىيەتنى ئاغدۇرۇپ تاشلىغانىدى.

ئەتىسى سەھەردە، ھەسەن ئىككىمىز دادامنىڭ كۈتۈپخانىسى ئالدىدا ئولتۇرۇپ گەپ تىڭشىغىنىمىز ئېسىمدە. دادام بىلەن رەھىمخان چاي ئىچكەچ كابۇل رادىيو ئىستانسىسىنىڭ سىياسىي ئۆزگىرىش توغرىسىدا بىرگەن خەۋىرىنى ئاڭلاۋاتاتتى.

— ئامىر ئاغا؟ — دەپ پىچىرلىدى ھەسەن.

— نېمە دەيسەن؟

— جۇمھۇرىيەت دېگەن نېمە؟

— مەن نەدىن بىلەي... — دېدىم مەن مۇرەمنى قىسىپ.

رادىيودا «جۇمھۇرىيەت» دېگەن سۆز توختىماي تەكرارلىنىۋاتاتتى.

— ئامىر ئاغا؟

— نېمە؟

— «جۇمھۇرىيەت» دېگەن دادام ئىككىمىزنى بۇ يەردىن كۆچۈپ كەتسۇن دېگەنلىكىمدۇ؟
— مېنىڭچە ئۇنداق ئەمەس.

«جۇمھۇرىيەت» دېگەن سۆز ئېنىقلا ھەسەننى ئەنسىرەتكەندى:

— ئامىر ئاغا؟

— ھە؟

— مەن ئۇلار دادام ئىككىمىزنى كەتكۈزۈۋەتمەسكەن، دەيمەن.

— بولدى بەس، ئېشەك! ھېچكىم سىلەرنى كەتكۈزۈۋەتمەيدۇ.
— ئامىر ئاغا؟

— يەنە نېمە دەيسەن؟

— ئىككىمىز دەرەخكە چىقىپ ئوينامدۇق؟

مەن قانغۇدەك كۈلۈپ كەتتىم. چۈنكى، دەل شۇ چاغدا رادىيو خەۋەرلىرى بارغانسېرى زېرىكىشلىك ئاڭلىنىشقا باشلىغانىدى. ھەسەننىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى شۇكى، ئۇ دائىم قانداق چاغدا نېمە دېيىش كېرەكلىكىنى بىلەتتى. ھەسەن ئۆيگە كىرىپ چىقاي، دەپ كىرىپ كەتتى. مەن ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقىپ كىتابتىن بىرنى ئېلىۋالدىم. ئاندىن ئاشخانىغا كىرىپ، يانچۇقۇمغا مېغىزنى توشتۇرۇپ يۈگۈرۈپ سىرتقا چىقتىم. ھەسەن مېنى ساقلاپ تۇرغانىكەن. بىز دەرۋازىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ تۆپىلىككە قاراپ يول ئالدۇق.

بىز ئائىلىلىكلەر ئولتۇراق رايونىدىن ئۆتۈپ، قافاسلىقتىكى تۆپىلىككە بارىدىغان چىغىر يول بىلەن كېتىۋاتاتتۇق. توساتتىن قاپاقتىندۇر بىر تاش ئۈچۈپ كېلىپ ھەسەننىڭ دۈمبىسىگە تەگدى. بىز دەرھال ئۇرۇلۇپ ئارقىمىزغا قارىدۇق. يۈرىكىم قاتتىق سېلىشقا باشلىدى. ئاسسەف دوستى ۋەلى ۋە كاماللار بىلەن ئارقىمىزدىن كېلىۋاتاتتى. ئاسسەف دادامنىڭ مەھمۇت ئىسىملىك ئۇچقۇچى ئاغىنىسىنىڭ ئوغلى ئىدى. ئۇلار بىزنىڭ ئۆينىڭ جەنۇبىدىن بىرنەچچە كۈچا يىراقلىقتىكى ئېگىز تاملار بىلەن قورشالغان پالما دەرەخلىك ھويلىدا تۇراتتى. ئەگەر سىز كابۇل شەھىرىنىڭ ۋەزىر ئەكبەر خان رايونىدا ياشاۋاتقان بولسىڭىز، چوقۇم ئاسسەفنى ۋە ئۇنىڭ دات باسمىس پولاتتىن ياسالغان داڭلىق مۇشتىكىنى بىلەتتىڭىز. لېكىن، سىز ئۇنىڭ پولات مۇشتىكىنى تېتىپ بېقىشنى ھەرگىز خالىمايسىز، ئەلۋەتتە. گېرمانىيەلىك ئانا بىلەن ئافغان ئاتىدىن تۇغۇلغان، سېرىق چاچلىق، كۆك كۆزلۈك ئاسسەف داۋاملىق باشقا بالىلارنى بوزەك ئېتەتتى. ئۇنىڭ «ياۋايى» دېگەن لەقىمى بولغاچقا،

كوچىلاردا ئۇنىڭغا يول قويۇلاتتى. ئۇ ئىتائەتمەن دوستلىرىنىڭ قوللىشى بىلەن مەھەللىدە خۇددى پادىشاھ ئۆزىگە تەۋە زېمىنلارنى زىيارەت قىلىۋاتقان دەك سۈر - ھەيۋە بىلەن يۈرەتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرى باشقا بالىلار ئۈچۈن قانۇن ئىدى. ئەگەر سىز قانۇندىن ئازراق ساۋات ئالماقچى بولسىڭىز، ئۇنىڭ ھېلىقى پولات مۇشتىكى ناھايىتى ئۈنۈملۈك تەربىيەلەش قورالى ئىدى. مەن بىر قېتىم ئۇنىڭ پولات مۇشتىكىنى كارتەھ چار رايونلۇق بىر بالغا ئىشلەتكەنلىكىنى كۆرگەنىدىم. ئاسسەفنىڭ ھېلىقى بىچارە بالىنى ئۇرۇپ ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن ۋاقتىدا ئۇنىڭ كۆك كۆزلىرىدىن چاقنىغان نۇرنى ۋە چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقان تەلۋە ھالىتىنى ھەرگىزمۇ ئۇنتۇيالمايمەن. ۋەزىر ئەكبەر خان رايونىدىكى بەزى بالىلار ئاسسەفكە «گۆشخور ئاسسەف» ياكى «قۇلاق يەيدىغان ئاسسەف» دەپ لەقەم قويغانىدى. ئەلۋەتتە، ھېلىقى بىچارە بالىدەك ئاقىۋەتكە قېلىشنى خالىمايدىغان ھەرقانداق بالا ھەرگىزمۇ ئۇ بار يەردە ئاسسەفنىڭ لەقىمىنى دېيىشكە پىتىنالمىتتى. ئۇ بالا بىر لەڭگەك سەۋەبىدىن ئاسسەف بىلەن ئۇرۇشۇپ قېلىپ، ئاچچىقىدا ئاسسەفنىڭ لەقىمىنى دەپ سېلىپ، ئۆزىنىڭ ئوڭ قولىنى پاتقاقتىن تېرىۋېلىشقا مەجبۇر بولغانىدى.

مەھەللىدە ئەلنى بوزەك قىلىدىغان بالىلارنىڭ ئىچىدە ئاسسەف ئەڭ رەھىمسىز ئىدى. ئەمەلىيەتتە ئەلنى بابۇلۇ (يالماۋۇز) دەپ مازاق قىلىشنى ئاسسەف تاپقانىدى. «ھەي، بابۇلۇ بۈگۈن كىمنى يېدىڭ؟ بىزگە قاراپ بىر كۈلسەڭچۇ!» دەيتتى. بەزى كۈنلىرى ئۇ بۆلەكچە ھاياجانلىنىپ كېتەتتى - دە، مازاقلرىغا تېخىمۇ سېسىق گەپلەرنى قوشاتتى:

ھەي بابۇلۇ بۇرنى پاناق،
بۈگۈن ساڭا كىم تاماق؟

قېنى بىزگە دېمەمسەن، قىسقىق كۆزلۈك ھەي ئېشەك !

ئەمدىلىكتە ئۇ ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ، ئايغىدىن توپا تۈزۈتۈپ بىز تەرەپكە كېلىۋاتاتتى.

— خەيرلىك سەھەر، بەچچىۋازلار، — دەپ تۈۋلىدى ئاسسەق قولىنى پۇلاڭلىتىپ. بۇ ئۇنىڭ كىشىلەرنى ھاقارەتلەيدىغان ئامراق سۆزلىرىنىڭ بىرى ئىدى. بىزدىن يېشى چوڭ بولغان بۇ ئۈچ بالا بىزگە يېقىنلاپ كەلگەندە ھەسەن كەينىمگە ئۆتۈۋالدى. ئۇلار بىزنىڭ ئالدىمىزغا كېلىپ توختاشتى. ئۈچىلىسى پادىچىلار ئىشتىنى ۋە مايكا كىيىشكەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاسسەقنىڭ بويى ھەممىدىن ئېگىز ئىدى. ئۇ ئالدىمىزدا ئىككى قولىنى قوۋۇشتۇرۇپ تۇردى. چىرايىدىن ياۋايىلارچە مەسخىرە ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى. مۇشۇنىڭ بىلەن نەچچە قېتىم ئاسسەقنى ساراڭمىكىن دەپ ئويلىغانىدىم. تەلىيمىگە، دادامنىڭ سەۋەبىدىن ئاسسەق مېنى بوزەك قىلالمايتتى. ئۇ ھەسەننى ئېڭىكى بىلەن ئىشارەت قىلدى.

— ھەي، پاناق، — دېدى ئۇ، — بابۇلۇ قانداقراق تۇرۇۋاتىدۇ؟

ھەسەن ئارقامدا تۇرۇپ گەپ قىلماي، كەينىگە بىر قەدەم داچىدى.

— ئىككىڭلار ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ — دېدى ئاسسەق مەسخىرىلىك بىلەن قاراپ، — پادىشاھ قېچىپ كەتتى، ئۇنىڭ قېچىپ كەتكىنى بەك ياخشى بولدى. زۇڭتۇڭ ياشىسۇن ! مېنىڭ دادام داۋۇتخان بىلەن تونۇشىدۇ، سەن ئۇنى تونۇمسەن، ئامىر؟ — مېنىڭ داداممۇ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشىدۇ، — دېدىم مەن، — ئەمەلىيەتتە دادامنىڭ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشىدىغان — تونۇشمايدىغانلىقىنى بىلمەيتتىم.

— مېنىڭ داداممۇ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشىدۇ، — دېدى ئاسسەق

چىرقىراق ئاۋاز بىلەن مېنى دوراپ. كامال بىلەن ۋەلى تەڭلا قاقاقلاپ كۈلۈشتى. مەن كۆڭلۈمدە دادامنىڭ مۇشۇ تاپتا يېنىمدا بولۇشىنى تىلىدىم.

— داۋۇتخان بۇلتۇر بىزنىڭ ئۆيدە مېھمان بولغان، بۇنىڭغا نېمە دەيسەن، ئامىر؟

«بۇ يەردە تۇرۇپ ۋارقىرساق بىرەر كىشى ئاۋازىمىزنى ئاڭلامۇ» دەپ ئويلىدىم. ئۆيىمىز بۇ يەردىن بىرەر كىلومېتىردەك يىراقتا قالغانىدى. سىرتقا چىقماي ئۆيدە ئولتۇرساق بولماسمىدى؟

— كېلەر قېتىم داۋۇتخان بىزنىڭ ئۆيگە مېھمانغا كەلسە مېنىڭ ئۇنىڭغا نېمە دەيدىغانلىقىمنى بىلمەسەن؟ — دېدى ئاسسەف، — مەن ئۇنىڭ بىلەن ئەركەكلەردەك ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىمەن. مەن ئانامغا دېگەن گەپلەرنى ئۇنىڭغا دەيمەن. مەن گىتلىپر توغرىلۇق سۆزلەيمەن. گىتلىپرنىڭ ئۇلۇغ، يىراقنى كۆرەر رەھبەر ئىكەنلىكىنى ئېيتىمەن. مەن داۋۇتخانغا: «ئەگەر گىتلىپر باشلىغان ئىشلارنى ئاخىرلاشتۇرالىسىڭىز دۇنيا بۈگۈنكىدىنمۇ ياخشى بولاتتى» دەيمەن.

— دادام ماڭا گىتلىپرنىڭ بىر تەلۋە ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ نۇرغۇن گۇناھسىز كىشىلەرنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇق بەرگەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگەن، — مەن بۇ گەپلەرنىڭ ئاغزىمدىن قانداق چىقىپ كەتكىنىنى سەزمەيلا قالدىم. ئاسسەف مەنىستەسلىك بىلەن كۈلۈپ قويدى.

— داداڭ مېنىڭ ئاپامدەكلا گەپ قىپتۇ. مېنىڭ ئاپام گېرمانىيەلىك. شۇڭلاشقىمۇ ئۇ بۇنى ياخشىراق بىلىشى كېرەك ئىدى. لېكىن، ئۇلار سېنى ئۆز گەپلىرىگە ئىشەندۈرمەكچى بولۇشىدۇ. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ئۇلار سېنىڭ ھەقىقەتنى بىلىشىڭنى خالىمايدۇ.

مەن ئۇ دەۋاتقان «ئۇلار» نىڭ كىملىرى ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ يوشۇرۇۋاتقىنىنىڭ قانداق ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى بىلمىدىم،

شۇنداقلا بىلىشكىمۇ قىزىقىدىم. شۇ سۆزلەرنى قىلىپ قويغىنىمغا پۇشايمان قىلدىم ھەم بېشىمنى كۆتۈرسەملا دادامنىڭ بىز تەرەپكە كېلىشىنى ئارزۇ قىلىپ كەتتىم.

— بىراق، سەن مەكتەپتىكىلەر ساڭا كۆرسەتمەيدىغان كىتابلارنى ئوقۇشۇڭ كېرەك، — دېدى ئاسسەق، — مەن شۇنداق قىلدىم. مېنىڭ كۆزلىرىم ئېچىلدى. توغرا دۇنيا قاراشلىرىم بارلىققا كەلدى. مەن بۇ دۇنيا قاراشلىرىمنى بىزنىڭ يېڭى زۇڭتۇڭغا دەيمەن. مېنىڭ ئۇنىڭغا زادى نېمە دەيدىغانلىقىمنى بىلمەسەن؟

مەن بېشىمنى چايقىدىم. ئۇ بەربىر ئۆزى ئېيتىپ بېرەتتى. ئۇ دائىم ئۆزىنىڭ سوئاللىرىغا ئۆزى جاۋاب بېرەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى دەرھال ھەسەنگە تىكىلدى.

— ئافغانىستان پۇشتۇلارنىڭ ۋەتىنى. ئۇ ئەزەلدىن شۇنداق بولغان ھەم مەڭگۈ شۇنداق بولىدۇ. بىزلەر ھەقىقىي، ساپ ئافغانلارمىز. ماۋۇ پاناھ ئۇنداق ئەمەس. مۇشۇلار بىزنىڭ ئانا تۇپرىقىمىزنى، ۋەتىنىمىزنى بۇلغىدى. ئۇلار قېنىمىزنى بۇلغىدى، — دېدى ئۇ قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، — ئافغانىستان پۇشتۇلارنىڭ. مەن شۇنداق دەيمەن. مانا بۇ مېنىڭ ئارزۇيۇم، — ئاسسەق نەزىرىنى يەنە ماڭا ئاغدۇردى. ئۇ خۇددى ھېلىلا شېرىن چۈشتىن ئويغانغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى، — گىتلىپ بۇنى ئورۇنلاپ بولالمىغانىدى. بىراق، بىز ھېلىمۇم ئۇلارنى يوقىتىۋېتەلەيمىز.

ئۇ ئىشتىننىڭ كەينى يانچۇقنى ئاقتۇرۇشقا باشلىدى. — مەن زۇڭتۇڭدىن پادىشاھنىڭ كۈچ - قۇدرىتى يەتمىگەن ئىشلارنى قىلىشنى ئۆتۈنمەن. ئەسكەر ئاجرىتىپ مەينەت ھەم كازىپ ھەزارلارنى ئافغانىستاندىن تازىلىشىنى ئۆتۈنمەن. — بىزنى كەتكىلى قوي، ئاسسەق، — دېدىم مەن ئۆزۈمنىڭ تىترەپ چىقمۇناتقان ئاۋازىدىن سەسكەنگەن ھالدا، — بىز سېنى خاپا قىلىمدۇق.

— سىلەر ئەلۋەتتە مېنى خاپا قىلىۋاتىسىلەر، — دېدى

ئاسسەف.

ئۇنىڭ يانچۇقىدىن ئېلىۋاتقان نەرسىسىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم. ئۇنىڭ داتلاشماس پولاتتىن ياسالغان مۇشتىكى قۇياش نۇرىدا پارقىراپ تۇراتتى.

— سىلەر مېنى بەكمۇ خاپا قىلىۋاتىسىلەر. ئەمەلىيەتتە، سەن مېنى بۇ ھەزارادىنىمۇ بەكرەك خاپا قىلىۋاتىسەن. سەن نېمىشقا ئۇنىڭ بىلەن گەپلىشىسەن، ئۇنىڭ بىلەن ئوينىيسەن، ئۇنىڭغا ئۆزۈڭنى تۇتقۇزىسەن؟ — دېدى ئۇ.

ئۇنىڭ ئاۋازى ئاچچىقتىن بوغۇلۇپ كېتىۋاتاتتى. ۋەلى بىلەن كامال ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى تەستىقلىشىپ باشلىرىنى لىڭشىتىپ ئۇنىڭغا يان بېسىپ بىرنېمىلەرنى دېيىشتى. ئاسسەفنىڭ كۆزلىرى بارغانسېرى قىسىلىپ كىچىكلەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ بېشىنى چايقاپ ھەيران بولغاندەك دېدى:

— سەن قانداقمۇ ئۇنى ئۆز دوستۇڭ دەپ بىلىسەن؟

بىراق، ھەسەن مېنىڭ دوستۇم ئەمەس! مەن شۇنداق دەۋەتكىلى تاسلا قالدىم. ئۇ مېنىڭ مالىيم! مەن بۇ توغرىلۇق ئويلىنىپ باققانمىدىم؟ ئەلۋەتتە، مەن ئۇنداق ئويلىمىدىم. مەن ھەسەنگە خۇددى دوستۇمدەك، ھەتتا قېرىندىشىمدەك مۇئامىلە قىلدىم. لېكىن، مەن شۇنداق قىلغان بولسام، دادامنىڭ دوستلىرى بالىلىرىنى ئېلىپ بىزنىڭ ئۆيگە مېھمانغا كەلگەندە، مەن نېمە ئۈچۈن ھەسەننى بىزنىڭ ئويۇنلىرىمىزغا قوشمىدىم؟ مەن نېمە ئۈچۈن پەقەت ئوينىيدىغان ئادىمىم بولمىغان چاغدىلا ھەسەن بىلەن بىللە ئوينىدىم؟

ئاسسەف مۇشتىكىنى قولغا كىيىپ، ماڭا سوغۇقلا قارىدى:

— سەندىمۇ گەپ بار، ئامىر. ئەگەر ساڭا ۋە سېنىڭ داداڭغا ئوخشاش كىشىلەر ماۋۇلارنى ئۆيلىرىڭگە ئەكىلىشىمگەن بولساڭ، بىز ئۇلارنى ئاللىقاچان يوقاتقان بولاتتۇق. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇلار تەئەللۇق بولغان ھەزاراچاققا بېرىپ سېسىشتى.

سەن ۋە سەندەكلەر ئافغانىستاننىڭ يۈزىنى چۈشۈرۈشتۈلگەن.
مەن ئۇنىڭ تەلۋىلىك چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ،
ئۇنىڭ ھەقىقەتەن كۆڭلىدىكى گېپىنى دەۋاتقانلىقىنى بىلدىم. ئۇ
راستتىنلا ماڭا زىيانكەشلىك قىلماقچى بولغانىدى. ئۇ
مۇشتۇمنى كۆتۈرۈپ ئالدىمغا دېۋەيلەپ كەلدى. ئارقامدىن
توساتتىن بىرنەرسە سىدىرلىغاندەك قىلدى. كۆزۈمنىڭ
قۇيرۇقىدا قاراپ، ھەسەننىڭ تېزدىن ئېڭىشىپ دەرھال ئورنىدىن
تۇرغىنىنى كۆردۈم. ئاسەننىڭ كۆزلىرى مېنىڭ ئارقامغا
تىكىلدى - دە، ھەيرانلىقتا چوڭ ئېچىلدى. ئارقا تەرىپىمدە يۈز
بېرىۋاتقان ئىشقا قاراپ تۇرغان كامال بىلەن ۋەلىنىڭ
چىرايىدىنمۇ ئوخشاش ئىپادىنى كۆردۈم. مەن ئارقامغا ئۆرۈلمە
ھەسەن رەگەتكىسىنى تارتىپ تۇرۇپتۇ. رەگەتكىگە يالغان
چوڭلۇقىدىكى تاش بەتلەنگەن بولۇپ، ئاسەننىڭ يۈزىگە
توغرىلانغانىدى. ھەسەننىڭ رەگەتكىنى تارتىپ تۇرغان قوللىرى
تتەرەيتتى. قاشلىرىنىڭ ئەتراپىدا ئۇششاق تەر تامچىلىرى پەيدا
بولغانىدى.

— بىزنى ئارامىمىزدا قوي، ئاغا. — دېدى ھەسەن تەمكىن
ئاۋازدا. ئۇ ئاسەننى «ئاغا» دەپ چاقىرغاندا، بىر ئادەم دائىم
ئۆزىنىڭ قايسى تەبىقىگە مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالماي
ياشسا قانداق بولىدىغاندۇ، دېگەن سوئال تېزلا خىيالىمدىن
كەچتى.

ئاسەن چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى.

— قولۇڭدىكىنى تاشلا، ھۇ يېتىم ئوغلاق ھەزارا.

— بىزنى قويۇپ بەرگىن، ئاغا. — دېدى ھەسەن.

ئاسەن كۆلدى:

— كۆرىمىدىڭمۇ؟ بىز ئۈچ ئادەم، سىلەر ئىككى جۈمۈ.

ھەسەن مۇرىسىنى قىسىپ قويدى. ئۇنى تونۇمايدىغان
ئادەملەرگە ئۇ قورقمىغاندەك كۆرۈنگىنى بىلەن، ئەمەلىيەتتە مەن
ئۇنىڭ چىرايىدىكى ھەربىر تارتىشىش ۋە تىترەشلەرنىڭ

مەنسىنى ئوبدان چۈشىنەتتىم. مەن ئۇنىڭ قورققانلىقىنى، بەكمۇ قورققانلىقىنى ھېس قىلدىم.

— توغرا دەيسەن، ئاغا، بىراق سەنمۇ مېنىڭ قولۇمدىكى رەگەتكىنى كۆرمىگەن ئوخشاپسەن. ئەگەر سەن مىدىرلىساڭلا رەگەتكەم سېنىڭ لەقىمىڭنى «قۇلاق يەيدىغان ئاسسەف» دىن «يەكچەشمە ئاسسەف» كە ئۆزگەرتىۋېتىدۇ. چۈنكى، مەن بۇ تاشنى دەل سېنىڭ سول كۆزۈڭگە قارىلىدىم.

ئۇ بۇ گەپنى شۇنچە نورمال ئاھاڭدا ئېيتتىكى، ھەتتا مەنمۇ ئۇنىڭ بۇ جىددىيلەشمەي دەۋاتقان گېپىگە يوشۇرۇنغان قورقۇنچىنى تەستە ھېس قىلدىم.

ئاسسەفنىڭ لەۋلىرى تىترىدى. ۋەلى بىلەن كامال بۇ ھالەتكە ھەيران قېلىشتى. ھەسەن ئۇلارنىڭ خۇداسىغا خىرىس قىلىپ، يۈزىنى تۆككەندى. ھەممىدىن يامان بولغىنى، بۇ ئادەم بىر ۋىجىك ھەزارا ئىدى. ئاسسەف رەگەتكە ئارقىسىدىكى ھەسەننىڭ چىرايىغا قارىدى. ئۇ ھەسەننىڭ چىرايىدىن رەگەتكىنى ئۈزۈش نىيىتىدىن يانمايدىغانلىقىنى پەملىگەن بولسا كېرەك، تۈگۈلگەن مۇشتۇمنى ئاستا تۆۋەنگە چۈشۈردى.

— مەن ساڭا شۇنى دەپ قويايىكى، ھەزارا، — دېدى ئاسسەف جىددىي تەلەپپۇزدا، — مەن ناھايىتىمۇ سەۋرچان ئادەم. ماڭا ئىشەنگىنكى، بۇ ئىش بۈگۈن بىلەنلا ئاخىرلاشمايدۇ.

— ئامىر، سېنى بۇنىڭلىق بىلەن بوش قويۇۋەتمەيمەن. مەن ھەر كۈنى سەن بىلەن يۈزمۈيۈز تۇرۇپ ھېسابلىشىمەن، — دېدى ئاسسەف ماڭا بۇرۇلۇپ.

ئاسسەف كەينىگە چېكىنىۋېتىدى، دوستلىرىمۇ تەڭلا چېكىندى.

— سېنىڭ ھەزاراڭ بۈگۈن چوڭ سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى، ئامىر، — دېدى ئۇ. ئاندىن ئۇلار ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ مېڭىشتى. مەن ئۇلار تاغدىن چۈشۈپ، تام ئارقىسىغا غايىب بولغۇچە قاراپ تۇردۇم.

ھەسەن تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن رەگە تىكىنى بەلبېغىغا قىستۇرماقچى بولۇۋاتاتتى. ئۇ ئېغىزىنى پۈرۈشتۈرۈپ كۈلۈمسىرەپ ئۆزىنىڭ خاتىرجەملىكىنى ئىپادىلىمەكچى بولدى. لېكىن، ئۇ تۆت قېتىم ھەپىلىشىپ، بەشىنچى قېتىمدا رەگە تىكىنى بەلبېغىغا باغلىيالمىدى. بىز قورقۇنۇپ ئىچىدە، ئۈن - تىنىسىز ھالدا ئۆيگە قاراپ ماڭدۇق. بىز ھەربىر كۈچىدىن قايرىلغىنىمىزدا، ئاسسەفلەرنى بىزگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلامدىكىن دەپ قورقاتتۇق. ئۇلار ئۇنداق قىلمىدى. ئۇلارنىڭ بۇنداق قىلماسلىقىدىن خاتىرجەم بولساق توغرا بولاتتى، بىراق ئازراقمۇ خاتىرجەم بولالمىدۇق.

كېيىنكى بىر نەچچە يىلدا «ئىقتىسادىي تەرەققىيات» ۋە «ئىسلاھات» دېگەندەك سۆزلەر كابۇل خەلقىنىڭ ئېغىزىدىن چۈشمىدى. ئاساسىي قانۇندا بەلگىلەنگەن پادىشاھلىق تۈزۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، جۇمھۇرىيەت بارلىققا كەلدى ۋە زۇڭتۇڭ رەھبەرلىك قىلىدىغان بولدى. روناق تېپىش تۇيغۇسى ۋە پىلانلىرى بىر مەزگىل مەملىكەت مىقياسىنى قاپلىدى. كىشىلەر يەنە ئاياللار ھوقۇقى ۋە زامانىۋى تېخنىكا توغرىلىقىمۇ گەپ ئېچىشتى.

گەرچە يېڭى رەھبەر كابۇلدىكى ئارگ خانلىق ئوردىسىدا تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، كۆپ ئادەملەر ھايات يەنىلا بۇرۇنقىغا ئوخشاش داۋاملىشىۋاتقانداك تۇيغۇدا ئىدى. كىشىلەر شەنبە كۈنىدىن پەيشەنبە كۈنىگىچە ئىشقا بېرىپ، جۈمە كۈنلىرى باغچىلارغا، غارغا كۆلىنىڭ بويلىرىغا ياكى پاگمان باغلىرىغا دالا تامىقى يېيىش ئۈچۈن توپلىشاتتى. يولۇچىلار بىلەن تولغان رەڭگارەڭ ئاپتوبۇسلار ۋە يۈك ماشىنىلىرىنىڭ كوزۇپىدا ئولتۇرۇۋېلىپ قويۇق كابۇل شېۋىسىدا شوپۇرغا ۋارقىراپ يول باشلاۋاتقان ياردەمچىلەرنىڭ چۇقان - سۈرەنلىرىنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ كابۇلنىڭ كىچىك كوچىلىرىدا ھەر تەرەپكە

چېشىشى. ئۈچ كۈنلۈك روزا ھېيتتا كابۇللۇقلار ئەڭ ئېسىل ۋە ئەڭ يېڭى كىيىملىرىنى كىيىشىپ تۇغقانلىرىنىڭكىگە پەتە قىلىشتى. كىشىلەر بىر - بىرىنى قۇچاقلىشىپ ياكى مەڭزىلىرىگە سۆيۈشۈپ تۇرۇپ «ھېيتلىرىغا مۇبارەك بولسۇن» دەپ سالام قىلىشتى. بالىلار ئۆزلىرىگە بېرىلگەن سوۋغاتلارنى خۇشاللىق بىلەن ئېچىشتى ۋە رەڭ بىلەن بويلاپ پىشۇرۇلغان تۇخۇملارنى چېكىشتۈرۈپ ئوينىدى.

1974 - يىلى باش قىشنىڭ بىر كۈنى، ھەسەن ئىككىمىز قاردىن قەلئە ياساپ ئويناۋاتاتتۇق. ئەلى ھەسەننى چاقىردى:
— ھەسەن، ساھىب ئاغامنىڭ ساڭا دەيدىغان گېپى بار ئىكەن.

ئۇ ئۈچىسىدا ئاق كىيىم، ئىككى قولىنى قولتۇققا تىققان، تىنىقلىرىدىن ھور چىققان ھالدا ئالدى ئىشىكتە قاراپ تۇراتتى. ھەسەن ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە قاراپ كۈلۈمسىرەشتۇق. بۈگۈن ھەسەننىڭ تۇغۇلغان كۈنى بولغاچقا، بىز ئەتىگەندىن بېرى دادامنىڭ چاقىرىشىنى كۈتۈپ تۇرغاندۇق.

— دادا، ئۇ نېمە ئىكەن. بىزگە دەپ بېرەمسەن؟ — دېدى ھەسەن. ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقىراپ كەتكەنىدى. ئەلى مۇرسىنى قىسىپ قويدى.

— ساھىب ئاغامنىڭ ماڭا دەيدىغان نېمە گېپى بار ئىكەن؟
— ئەلى، بىزگە دەپ بەرسەڭچۇ؟ — دېدىم ئۇنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاشقا ئالدىراپ، — كىتاب بېرەمدىكەن ياكى يېڭى تاپانچا بېرەمدىكەن؟

ھەسەنگە ئوخشاشلا ئەلىمۇ يالغان سۆزلىيەلمەيتتى. ھەر يىلى ئۇ دادامنىڭ ھەسەنگە ياكى ماڭا تۇغۇلغان كۈنىمىزدە نېمە سوۋغات ئالغانلىقىنى بىلىمگەنگە سېلىۋالاتتى، بىراق ئۇنىڭ كۆزلىرى خائىنلىق قىلاتتى. - دە، بىز سوۋغاتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلىۋالاتتۇق. لېكىن، بۇ قېتىم ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن راست سۆزلەۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

دادام ھېچقاچان ھەسەننىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۇنتۇپ قالمايتتى. بىر چاغلاردا، ئۇ ھەسەندىن نېمىنى ياقىتۇرىدىغانلىقىنى سورىغانىدى. لېكىن، ھەسەن خىجىل بولۇپ، ياخشى كۆرىدىغان نەرسىسىنى ئېيتىپ بەرمىگەچكە، دادام ئۇنىڭدىن سورىمايدىغان بولغانىدى. شۇڭا، ھەر قىش پەسلىدە دادام ئۆزى بىر سوۋغات تاللايتتى. ئۇ بىر يىلى ھەسەن ئۈچۈن ياپونىيەدە ئىشلەنگەن ئويۇنچۇق يۈك ماشىنىسى، يەنە بىر يىلى ئېلېكترونلۇق پاراۋۇز ھەم پويىز رېلىسى سېتىۋالغانىدى. بۇلتۇر، دادام «بىر ياخشى، بىر يامان ۋە بىر سەت» كىنوسىدىكى كىلىنت ئىستىۋودىنىڭكىگە ئوخشاش پادىچىلار قالپىقىنى سوۋغا قىلىپ، ھەسەننى ھەيران قالدۇرغانىدى. پۈتۈن قىش بويى، ھەسەن ئىككىمىز قالپاقنى نۆۋەتلىشىپ كىيىپ، قار دۆۋىلىرىگە يامشىپ چىقىپ، كىنونىڭ مۇزىكىسىنى غىڭشىغىنىمىزچە بىر - بىرىمىزگە يالغاندىن ئوق ئېتىشىپ ئوينىغاندۇق. بىز قوللىرىمىزنى پەلەيلىرىمىزدىن چىقىرىپ، قار چاپلاشقان ئاياغلىرىمىزنى ئىشىك ئالدىغا سېلىشتۇق. بىز ئۆيگە كىرىپ كەلگىنىمىزدە، دادام پاكار بويلۇق، تاقىر باش، زىغىر رەڭ كاستۇم كىيىپ، قىزىل گالىستۇك تاقىغان ھىندىستانلىق بىر ئادەم بىلەن تۇراتتى.

— ھەسەن، — دېدى دادام كۈلۈپ تۇرۇپ، — تۇغۇلغان كۈنۈڭگە مۇبارەك بولسۇن، سوۋغىتىمنى قوبۇل قىل.

ھەسەن ئىككىمىز ھەيران بولۇپ بىر - بىرىمىزگە قاراشتۇق. ھېچ يەردە سوۋغات سېلىنغان ساندۇق، خالتا ياكى ئويۇنچۇق كۆرۈنمەيتتى. ئۇ يەردە پەقەت ئەلى، دادام ۋە ماتېماتىكا مۇئەللىمىمىزگە ئوخشايدىغان ۋىجىك ھىندىستانلىق ئەپەندىلا بار ئىدى. زىغىر رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا كىيگەن ھىندىستانلىق ئەپەندى كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ قولىنى ھەسەنگە سوزدى:

— مەن دوختۇر كۇمار بولىمەن. سىز بىلەن كۆرۈشكىنىمگە

بەكمۇ خۇشالمەن، — دەدى ئۇ قويۇق ھىندى شېۋىسى ئارىلاشقان پارس تىلىدا.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، — دەپ سالام قىلدى ھەسەن ھەيران بولغان ھالدا. ئۇ ئەدەپ بىلەن بېشىنى ساڭگىلىتىپ تۇردى. لېكىن، ئۇنىڭ كۆزلىرى ئارقىسىدا تۇرغان دادىسىنى ئىزدەيتتى. ئەلى يېقىنراق كېلىپ، قوللىرىنى ھەسەننىڭ مۇرىسىگە قويدى. دادام ھەسەننىڭ ئېھتىياتچانلىق ۋە ھەيرانلىق تولغان كۆزلىرىگە قارىدى.

— مەن دوختۇر كۇمارنى يېڭى دېلھىدىن چاقىرتىپ كەلدىم. دوختۇر كۇمار ھۆسن تۈزەش ئوپېراتسىيەسى قىلىدۇ.

— سىز ئۇنىڭ قانداق كەسىپ ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ — سورىدى ھىندىستانلىق دوختۇر كۇمار. ھەسەن بېشىنى چايقىدى. ئۇ ياردەم سوراپ ماڭا قارىدى، لېكىن مەنمۇ مۇرەمنى قىستىم. مەن پەقەت بىرى سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى بولۇپ قالسا ئوپېراتسىيە قىلىدىغان دوختۇرغا بېرىشى كېرەكلىكىنى بىلەتتىم. چۈنكى، بۇلتۇر مېنىڭ بىر ساۋاقدىشىم سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى بولۇپ قېلىپ ئۆلۈپ كەتكەندە، مۇئەللىم ئۇ ساۋاقدىشىمنىڭ ئوپېراتسىيە قىلىشقا ئۈلگۈرەلمەي قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى. ئىككىمىز ئەلىگە قارىدۇق، لېكىن بىز ئۇنىڭ چىرايىدىن جاۋاب تاپالمىدۇق. ئۇنىڭ چىرايى ئادەتتىكىدەكلا ئىپادىسىز بولسىمۇ، كۆزلىرى ياشاڭغىراپ قالغانىدى.

— مېنىڭ خىزمىتىم كىشىلەرنىڭ بەدىنىنى ياكى چىرايىدىكى ئەيىبىنى تۈزەش، — دەدى دوختۇر كۇمار.

— ھە، — دەدى ھەسەن. ئۇ ئاۋۋال دوختۇر كۇمارغا، ئاندىن دادامغا ۋە ئەلىگە قاراپ قوللىرى بىلەن ئۆزىنىڭ ئۈستۈنكى كالىپۇكىنى تۇتتى.

— ھە، — دەدى ئۇ يەنە.

— مەن بىلىمەن، بۇ قېتىمقىسى نورمال سوۋغاتلارغا

ئوخشىماي قالدى، — دېدى دادام، — بەلكىم بۇنداق سوۋغات بېرىشىمنى ئويلىمىغان بولغىدىڭ، لېكىن بۇ سوۋغات سەن بىلەن مەڭگۈ بىللە تۇرىدۇ.

— بىلىدىم، — دېدى ھەسەن كالىپۇكىنى يالاپ، گېلىنى قىرىپ، — ساھىب ئاغا، ئۇ، ئۇ...

— خاتىرجەم بول، — دەپ گەپنى بۆلدى دوختۇر كۇمار كۈلۈمسىرەپ، — ھېچ يېرىڭ ئاغرىمايدۇ. ئەمەلىيەتتە، مەن بىر خىل دورا ئىشلىتىمەن، سەن ھېچنېمىنى سەزمەي قالسىەن.

— بىلىدىم، — دېدى ھەسەن خاتىرجەم بولغاندەك كۈلۈمسىرەپ. بەلكىم ئۇ بىردەملىك خاتىرجەملىكتۇر، — مەن قورقىمىدىم، ساھىب ئاغا، مەن پەقەت ...

ھەسەن ئالدىنقى بىلەن مەن ئالدىنمايتتىم. دوختۇرلارنىڭ ئاغرىمايدۇ دېگىنى سېنى پالاكەت باسىدىغانلىقىنىڭ بېشارىتىدۇر. مەن قورقۇنۇپ ئىچىدە بۇلتۇر خەتنەمنى قىلغاندىكى ئىشلارنى ئېسىمگە ئالدىم. شۇ چاغدىمۇ دوختۇر ماڭا ئاغرىتماي ئوپېراتسىيە قىلىدىغانلىقىنى قايتا - قايتا ئېيتقاندى. لېكىن، ھېلىقى كۈنى كەچتە ناركوزىنىڭ تەسىرى تۈگىگەندىن كېيىن خەتنىلەنگەن يېرىمگە كۆمۈرنىڭ قىپقىزىل چوغىنى ياققانداك ئاغرىپ كەتكەندى. دادامنىڭ نېمە ئۈچۈن مېنىڭ خەتنەمنى قىلىشنى تاكى مەن ئون ياشقا كىرگۈچە ساقلىغىنىنى ھېچ چۈشەنمىدىم. ئۇ ھەم مېنىڭ دادامدىن مەڭگۈ خاپا بولىدىغان ئىشلىرىمنىڭ بىرى ئىدى.

مەن يەنە دادامنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغايدىغان ئىش بولسا مېنىڭمۇ ئاشۇنداق تاتۇقۇم بولسىچۇ، دەپ ئارزۇلايتتىم. ھەسەن دادامنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرىدىغان ھېچقانداق ئىش قىلمىغان، ئۇ پەقەت شۇ توشقان كالىپۇك بولۇپ تۇغۇلغان، خالاس.

ئوپېراتسىيە ئۇتۇقلۇق بولدى. تۇنجى قېتىم تېڭىقنى ئېلىۋەتكەندە، ھەممىز چۆچۈپ كېتىشتۇق، لېكىن دوختۇر

كۇمارنىڭ ئېيتقىنى بويىچە كۈلۈمسىرەپ تۇردۇق. كۈلۈمسىرەش بىزگە ئاسانغا توختىمىدى، چۈنكى ھەسەننىڭ ئۈستۈنكى كالىپۇكى غەلتە كۆپۈپ چىققان گۆشتەك كۆرۈنەتتى. سېسترا ھەسەنگە ئەينەكنى ئۇزاتقاندا، مەن ئۇنى چوقۇم يىغلايدۇ دەپ ئويلىغانىدىم. ھەسەن چوڭقۇر خىيال بىلەن ئەينەككە ئۇزاق قاراپ كەتتى. ئەلى ئۇنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ تۇراتتى. ھەسەن مەن چۈشەنمەيدىغان بىر نەرسىلەرنى دەپ غودۇڭشىدى. مەن قۇلقىمنى ئۇنىڭ ئېغىزىغا يېقىن ئاپاردىم. ئۇ يەنە پىچىرلىدى: — تەشەككۈر، رەھمەت.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ لەۋلىرى پۈرلەشتى. بۇ قېتىم مەن ئۇنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلەلمىدىم. ئۇ كۈلۈمسىرەۋاتاتتى. ئۇ خۇددى ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن تۇغۇلغان ۋاقتىدىكىگە ئوخشاشلا كۈلۈمسىرەۋاتاتتى. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئىششىق يېنىپ، يارا ساقايدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇنىڭ ئۈستۈنكى كالىپۇكىدىكى يارا قىزغۇچ رەڭلىك سىزىققا ئايلاندى. كېيىنكى يىلى قىشقا بارغاندا، ئۇنىڭ كالىپۇكىدا پەقەت بىلىنەر - بىلىنمەس تاتۇق قالدى. لېكىن، قېرىشقاندەكلا ئىش بولدى. چۈنكى، ئويلىمىغان يەردىن ھەسەنمۇ قىشتىن باشلاپ كۈلۈشتىن توختىغانىدى.

ئالتىنچى باب

ھەر يىلى قىش كىرىپ، تۇنجى قار ياغقان كۈنى سەھەردە كېچىلىك كىيىم بىلەنلا ھويلىغا يۈگۈرۈپ چىقىمەن. توڭلاپ كەتمەي دەپ ئىككى قولۇمنى قولتۇقۇمغا تىقۇۋالمەن. دادامنىڭ ماشىنىسى، تاملار، دەرەخلەر، ئۆگزىلەر ھەم يىراقتىكى تاغلار ئوشۇقۇمغا كەلگۈدەك قېلىن قار بىلەن قاپلانغانلىقىنى كۆرگىنىمدە، چىرايىمغا تەبەسسۇم يۈگۈرىدۇ. ئاسمان كۆپكۆك، قار كۆزۈمنى چاقىتىپ ئېچىشتۇرغۇدەك ئاپپاق... مەن بىر چاڭگال قارنى ئېلىپ ئېغىزىمغا سالغاچ، پەقەت قاغىلارنىڭ قاقىلداشلىرىدىن بۇزۇلۇۋاتقان سەھەر جىمجىتلىقىغا قۇلاق سالمەن. ئۇنىڭدىن كېيىن پەلەمپەيدىن يالاڭ ئاياغ مېڭىپ چۈشۈپ، ھەسەننى چاقىرىمەن. قىش پەسلى كابۇلدىكى ھەممە بالىلار دېگۈدەك ياخشى كۆرىدىغان پەسىل. ھېچبولمىغاندا دادىلىرىنىڭ ياخشىراق تۆمۈر مەش ئېلىشقا قۇدرىتى يېتىدىغان بالىلار ئۈچۈن شۇنداق. ئۇنىڭ سەۋەبى ناھايىتى ئاددىي: ھەممە يەردە مۇز قېتىشقا باشلىغاندا مەكتەپ تاقىلىدۇ. مەن قىشتا مۇرەككەپ ھېسابلارنى ئىشلەش ۋە بۇلغارىيەنىڭ پايتەختىنى خەرىتىدىن تېپىشلاردىن قۇتۇلاتتىم. يەنە ھەسەن بىلەن ئۈچ ئايغىچە ئىسسىق مەشىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ قارتا ئوينىتتىم، سەيشەنبە ئەتىگەنلىرى كىنوخانغا بېرىپ رۇسىيەنىڭ ھەقسىز فىلىملىرىنى كۆرەتتۇق؛ شۇنداقلا سەھەردە تۇرۇپ قار بوۋاي ياساپ بولغاندىن كېيىن تاتلىق گۇرما چېچىلغان گۈرۈچ تامىقى يەيتتۇق. يەنە لەڭلەك ئۇچۇرۇپ، لەڭلەك قوغلاپ ئوينىتتۇق. بىر قىسىم تەلەپسىز بالىلار بولسا، قىش پەسلى يېتىپ

كېلىشى بىلەن دەرىستىن قۇتۇلالمايتتى. مەكتەپلەر ھەقسىز قىشلىق كۇرسلارنى ئورۇنلاشتۇراتتى. ئەلۋەتتە، مەن بىلىدىغان بالىلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۆزلىرى خالاپ ئەمەس، بەلكى ئاتا - ئانىسىنىڭ زورى بىلەن ئاشۇ كۇرسلارغا باراتتى. تەلىمىگە، دادام مېنى مەكتەپكە بېرىشقا زورلىمايتتى. ئۈدۈل قوشنىمىزنىڭ ئوغلى ئەخمەت ئاشۇنداق تەلەپسىز بالىلارنىڭ بىرى ئىدى. مېنىڭچە، ئۇنىڭ دادىسى دوختۇر بولسا كېرەك. ئەخمەتنىڭ تۇتقاقلق كېسىلى بار ئىدى، داۋاملىق يۇڭ جىلتىگە كىيىپ، قېلىن قارا رامكىلىق كۆزەينەك تاقاپ يۈرەتتى. ئۇمۇ دائىم ئاسسەفنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچراپ تۇراتتى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە ھۇجرامنىڭ دېرىزىسىدىن ئۇلارنىڭ ھەزارا خىزمەتكارىنىڭ كۈرەك بىلەن قار تازىلاپ يول ئېچىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتىم. ئەخمەت يۇڭ جىلتىگە ۋە قىشلىق چاپان كىيىپ، لىق دەپتەر - قەلەم قاچىلانغان سومكىسىنى ئېسىپ دادىسىنىڭ ماشىنىسىدا مەكتەپكە ماڭاتتى. مەن ئۇلار تاكى كوچىنىڭ دوقمۇشىدىن قايرىلغانغا قەدەر قاراپ تۇراتتىم - دە، قوي تىۋىتىدىن توقۇلغان كېچىلىك كىيىم بىلەن ئورنۇمغا قايتىپ كىرەتتىم. يوتقىنىمنى ئېڭىكىمگىچە تارتىپ يېيىپ، دېرىزىدىن شىمالدىكى قار بىلەن كۆمۈلگەن تاغلارغا تاكى كۆزلىرىم قايتىدىن ئۇيقۇغا كەتكۈچە قاراپ ياتاتتىم. مەن كابۇلنىڭ قىش كۈنلىرىنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرەتتىم. كېچىلىرى قار ئۇچقۇنلىرىنىڭ دېرىزەمنى يېنىك چېكىشىنى، قارغا دەسسەگىنىم دەرىزىنىڭ ئۆتۈكۈمنىڭ ئاستىدىن چىققان غاچ - غاچ ئاۋازى، نەشتەردەك سوغۇق شاماللىرىنىڭ ھويلا - ئاران ۋە كوچىلاردىن ئۇشقىرتىپ ئۆتۈشىنى، تۆمۈر مەشتىن چىققان ئىسسىقنى شۇنچە ياخشى كۆرەتتىم. ھەممىدىن مۇھىمى، دەرەخلەر توغلاپ، يوللار مۇزلاشقا باشلىغاندا دادام ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سوغۇقچىلىق ئازراق ئېرىشكە باشلايتتى. بۇنداق بولۇشىغا لەڭلەك سەۋەب بولاتتى. دادام

ئىككىمىز ئوخشاش بىر ئۆيدە ياشىساقمۇ، ئوخشىمىغان ھاياتلىق دۇنياسىغا مەنسۇپ ئىدۇق. لەگلەك بولسا ئاشۇ ئىككى ھاياتلىق چەمبىرىكىنىڭ ناھايىتىمۇ كىچىك كېسىشكەن بىر قىسمى ئىدى.

ھەر يىلى قىشتا كابۇلدا رايونلار بويىچە لەگلەك ئۇچۇرۇش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلەتتى. ماڭا ئوخشاش كابۇللۇق بالىلار ئۈچۈن مۇسابىقە ئۆتكۈزۈلۈدىغان كۈن ناھايىتىمۇ مۇھىم بىر كۈن ئىدى. مەن مۇسابىقە ئۆتكۈزۈلمەكچى بولغان كۈننىڭ ئالدىنقى كېچىسى ھەرگىز ئۇخلىمايتتىم. مەن پۈتۈن كېچىنى ئويان - بويان ئۆرۈلۈپ يېتىپ، بىردەم ئاينىڭ شولىسىدا تامغا قولۇم بىلەن ھايۋانلارنىڭ سايىسىنى چۈشۈرۈپ، ھەتتا قاراڭغۇدا بالكونغا چىقىپ ئولتۇرۇپ دېگۈدەك ئۆتكۈزەتتىم. ئۆزۈمنى جەڭ بولىدىغان كۈندىن بىر كۈن ئاۋۋالقى ئاخشىمى ئاكوپىنىڭ ئىچىدە ئۇخلاشقا تىرىشىۋاتقان جەڭچىدەك ھېس قىلاتتىم. چۈنكى، كابۇلدا لەگلەك ئۇچۇرۇش ھەقىقەتەنمۇ جەڭگە ئوخشاپ قالاتتى.

ھەرقانداق جەڭگە ئوخشاشلا بۇ جەڭگىمۇ تەييارلىق كۆرۈش زۆرۈر ئىدى. ھەسەن ئىككىمىز خېلى ئۇزاق ۋاقىت سەرپ قىلىپ بىر لەگلەك ياسىغاندۇق. كۈز پەسلى كىرىش بىلەنلا ھەپتىلىك خەجلەيدىغان پۇللىرىمىزنى دادام ھېراتتىن ئەكىلىپ بەرگەن چاقچۇق ئاتنىڭ ئىچىگە سېلىپ يىغاتتۇق. قىش شاماللىرى چىقىپ قار يېغىشقا باشلىغاندا، بىز چاقچۇق ئاتنىڭ ئىچىدىكى پۇللىرىمىزنى چىقىرىپ، بازارغا بېرىپ بامبۇك، شىلىم، يىپ ۋە قەغەزلىرىنى سېتىۋالاتتۇق. ھەر كۈنى سائەتلەپ ۋاقتىمىزنى بامبۇكنى ئىنچىكە شىلىپ، قوشۇش بەلگىسى شەكلىدە تىزىش ۋە لەگلەك ياساشقا لازىملىق نېپىز قەغەزلىرىنى كېسىش بىلەن ئۆتكۈزەتتۇق. ئۇنىڭدىن كېيىن، لەگلەك يىپىنى تەييارلايتتۇق. ئەگەر لەگلەكنى مىلتىققا ئوخشاتساق،

كۈرپ، لەگەلەكلەرنى ساقلايدىغان گەمە ئۆيگە ياغاچ پەشتاقتىن ئۆمىلەپ دېگۈدەك چۈشكىنىمىز ھېلىمۇ ئېسىمدە. دادام بىزنى ئېلىپ بارغىنىدا، ھەسەن ئىككىلىمىزگە ئۈچتىن لەگەلەك ۋە ئەينەك يىپلىق غالتەك ئېلىپ بېرەتتى. ئەگەر مەن چوڭراق ۋە ياخشىراق لەگەلەك ئالماشتۇرۇپ بېرىشنى ئېيتسام، دادام ماڭا ئېلىپ بېرىپلا، ھەسەنگىمۇ ئوخشاشنى ئېلىپ بېرەتتى. بەزىدە مەن دادامنىڭ ئۇنداق قىلماسلىقىنى، پەقەت ماڭىلا كۆيۈنۈشنى ئۈمىد قىلاتتىم.

لەگەلەك ئۇچۇرۇش مۇسابىقىسى ئافغانىستاننىڭ قەدىمدىن تارتىپ داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان قىشلىق پائالىيىتى ئىدى. مۇسابىقە تاڭ سەھەردە باشلانسا تاكى ئاسماندا بىرلا لەگەلەك قالغۇچە داۋاملىشاتتى. بىر قېتىم تاكى كۈن پاتقۇچە داۋاملاشقانلىقى ھېلىمۇ ئېسىمدە. كىشىلەر يولنىڭ چېتىدە تۇرۇپ ياكى ئۆينىڭ ئۆگزىسىگە چىقىۋېلىپ مۇسابىقىگە قاتناشقان بالىلارغا مەدەت بېرىشەتتى. كوچىلاردا لەگەلەك ئۇچۇرغۇچىلار ئاسمانغا كۆزلىرىنى قىسىپ قارىشىپ، ئۆز رىقابەتچىلىرىنىڭ لەگەلەك يىپىنى ئۈزۈۋېتىش ئۈچۈن ياخشى ئورۇن ئېلىشقا تىرىشاتتى. ھەربىر لەگەلەك ئۇچۇرغۇچىنىڭ لەگەلەكنىڭ يىپىنى باشقۇرۇپ بېرىدىغان بىردىن ياردەمچىسى بولاتتى. ھەسەن مېنىڭ ياردەمچىم ئىدى.

بىر كۈنى، مەھەللىمىزگە يېڭىدىن كۆچۈپ كەلگەن كەپسىز بىر ھىندى بالا بىزگە ئۆزىنىڭ يۇرتىدا لەگەلەك ئۇچۇرۇشنىڭ قاتتىق قائىدە - تۈزۈملىرىنىڭ بارلىقىنى ئېيتىپ پەخىرلەنگەن ھالدا مۇنداق دېدى: «بىزنىڭ يۇرتتا لەگەلەك ئۇچۇرغاندا، تۆت چاسا قىلىپ سىزىلغان ئورۇندىن چىقىپ كەتمەي مۇقىم تۇرۇپ ئۇچۇرۇش، شامال يۆنىلىشىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە تۇرۇپ ئۇچۇرۇش كېرەك. لەگەلەكنىڭ ئەينەك يىپىنى ئاليومىن بىلەن ياساشقا ھەرگىز يول قويۇلمايدۇ.»

ھەسەن ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ كۈلۈپ

كەتتۇق. ئانچە ئۇزاق ئۆتمەيلا بۇ ھىندى بالا ئەنگلىيەلىكلەر 20 - ئەسىرنىڭ بېشىدا ئۆگەنگەن، رۇسلارمۇ 1980 - يىللارنىڭ ئاخىرىدا چۈشەنگەن بىر ھەقىقەتنى چۈشىنىپ يەتتى: ئافغانلار ئەزەلدىن مۇستەقىل خەلق. ئافغانلار ئۆرپ - ئادەتنى قەدىرلەيدۇ، لېكىن قائىدە - تۈزۈملەرنى يامان كۆرىدۇ. لەگلەك ئۇچۇرۇشتىمۇ پىرىنسىپ ئوخشاش. قائىدە ناھايىتىمۇ ئاددىي: ھېچقانداق تۈزۈم يوق! لەگلەككى ئۇچۇر، رىقابەتچىنىڭ لەگلەك يېپىنى ئۈزۈۋەت. مۇسابىقەڭ ئۇتۇقلۇق بولسۇن!

ئىشلار ئۇنىڭ بىلەنلا تۈگىمەيدۇ. ئەمەلىيەتتە ھەقىقىي قىزىقچىلىق لەگلەك يېپى ئۈزۈۋېتىلگەندە باشلىنىدۇ. بۇ چاغدا لەگلەك قوغلىغۇچىلار ئىشقا كىرىشىدۇ. بىر توپ لەگلەك قوغلىغۇچى بالىلار شامال ئۇچۇرۇپ يىراقلارغا ئەكەتكەن لەگلەكنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ، تاكى ئېتىزلىقلار ياكى خەقلەرنىڭ ھويلىسىغىچە بېرىشىدۇ؛ ھەتتا ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىلىرىگە ۋە دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىغا يامىشىدۇ. مەن بۇرۇن بىر كىتابتىن ئىسپانىيەدىكى بۇقا بىلەن ئېلىشىش مۇسابىقىسىنىڭ بەكمۇ دەھشەتلىك بولىدىغانلىقىنى ئوقۇغانىدىم. لەگلەك قوغلاشۇ بەزىدە شۇنداق شىددەتلىك بولىدۇكى، بىر توپ لەگلەك قوغلىغۇچىلار بىر - بىرىگە ئېسىلىشىپ، مۇرىلىرىدىن ئىتتىرىشىپ لەگلەكنى قوغلايدۇ. بىر يىلى مەھەللىمىزدىكى بىر بالا قارىغاي دەرىخى شېخىغا ئېلىنىپ قالغان لەگلەكنى ئېلىش ئۈچۈن دەرەخكە يامىشىپ چىققاندا، دەرەخ شېخى ئۇنى كۆتۈرەلمەي ئۈستۈلۈپ كېتىپتۇ - دە، ئون مېتىر ئېگىزلىكتىن يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. يېلى سۇنغانلىقى ئۈچۈن مېڭىشتىن مەڭگۈ مەھرۇم قاپتۇ. لېكىن، ئۇ يىقىلغان ۋاقىتتىمۇ قولىدىكى لەگلەكنى چىڭ تۇتۇۋالغانىكەن. لەگلەك قوغلىغۇچىنىڭ قولىدا لەگلەك بولسىلا ھېچكىم ئۇنى تارتىۋالالمايدۇ. بۇ تۈزۈم ئەمەس، بەلكى ئۆرپ - ئادەت.

لەگەك قوغلىغۇچىلارنى ئەڭ تەقەززا قىلىدىغىنى مۇكاپات ئورنىدا بېرىلىدىغان، مۇسابىقىدە ئەڭ ئاخىرىدا يەرگە چۈشكەن لەگەكنى قولغا كەلتۈرۈش ئىدى. ئۇ بىر شەرەپ لوڭقىسى، شۇنداقلا باشقىلارغا كۆرسىتىپ ئۇلارنىڭ قايىللىقىغا ئېرىشىدىغان مۇھىم پاكىت ئىدى. ئاسماندا باشقا لەگەكلەر يوقاپ، پەقەت ئەڭ ئاخىرىدىكى ئىككى لەگەك قالغان ۋاقىتتا، لەگەك قوغلىغۇچىلار ئاشۇ شەرەپكە ئېرىشىش ئۈچۈن تەييار تۇراتتى. ئۇلار لەگەكنىڭ چۈشۈش ئېھتىمالى بولغان تەرەپكە قاراپ بويۇنلىرىنى سوزۇپ، كۆزلىرى قىسىلىپ كېتەتتى. ھەتتا ئۇرۇش - تالاش يۈز بېرەتتى. ئەڭ ئاخىرقى لەگەكنىڭ يىپى ئۈزۈلگەندە، قالايمىقانچىلىق ئەڭ يۇقىرى پەللىگە چىقاتتى.

خېلى يىللاردىن بېرى، مەن شۇنچە كۆپ لەگەك قوغلىغۇچىلارنى كۆردۈم. لېكىن، ھەسەن مەن كۆرگەنلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئۇستا لەگەك قوغلىغۇچى ئىدى. ھەسەندە خۇددى بىر يوشۇرۇن ھېكمەتلىك كومپاس باردەك دائىم لەگەكنىڭ قەبەرگە چۈشىدىغانلىقىنى لەگەك يەرگە چۈشۈشتىن بۇرۇن بىلىۋالاتتى. ھېلىمۇ ئېسىمدە: زىمىستان قىشنىڭ بىر كۈنى ھەسەن ئىككىمىز بىللە لەگەك قوغلىدۇق. مەن ئېرىقلارنى ئاتلاپ، تار كوچىلاردىن ئۆتۈپ ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ كېتىۋاتتىم. گەرچە مەن ئۇنىڭدىن بىر ياش چوڭ بولساممۇ، ھەسەن مەندىن تېز يۈگۈرگەچكە، ئۇنىڭ كەينىدە قالغانىدىم.

— ھەسەن! توختاپ تۇر! — دەپ توۋلىدىم ھاسىراپ تۇرۇپ.

ئۇ كەينىگە بۇرۇلدى - دە، قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى.
— بۇ يول بىلەن يۈگۈرەيلى! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ دوقمۇشتىن قايرىلىشتىن بۇرۇن. مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىدىم. بىز يۈگۈرگەن تەرەپ لەگەك چۈشۈۋاتقان يۆنىلىشكە

قارشى ئىدى.

— بىز لەگلەكنى يىتتۈرۈپ قويدىغان بولدۇق ! بىز خاتا
يۆنىلىشكە قاراپ كېتىۋاتىمىز ! — دەپ ۋارقىرىدىم مەن.
— ماڭا ئىشىنىڭ ! — دەپ ۋارقىرىدى ھەسەن. دوقمۇشقا
كەلگەندە ھەسەن ئاسمانغىمۇ قارىماي، چۆپ - چۆپ تەرلەپ،
يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. مەن تاشقا پۈتلىشىپ يىقىلىپ
چۈشتۈم. ئەمەلىيەتتە مەن ھەسەندىن ئاستا يۈگۈرىدىغان
بولۇپلا قالماي، يەنە كالانىپىراق ئىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن
مەن دائىم ئۇنىڭ تەنھەرىكەتچىلەرگە خاس ئىقتىدارغا ھەسەت
قىلاتتىم. مەن دەلدەڭشىپ كېتىۋاتقىنىمدا، ھەسەن يەنە بىر
دوقمۇشتىن قايرىلىپ غايىب بولدى. سۈرۈلگەن تىزىمنىڭ
ئاغرىقىغا چىشىمنى چىشلەپ، ئۇنىڭ كەينىدىن ئاقساقلاپ
ماڭدىم.

بىر چاغدا، ئىستىقلال ئوتتۇرا مەكتىپىگە يېقىن يەردىكى
تاشلاندىق توپا يولغا كېلىپ قاپتىمەن. مەكتەپنىڭ بىر
تەرىپىدە يازلىق كۆكتاتلىق، يەنە بىر تەرىپىدە ياۋا گىلاس
دەرەخلىرى قاتار ئۆسكەن بىر مەيدان بار ئىدى. ھەسەن بىر
ئۈجمە دەرەخنىڭ ئاستىدا پۈتىنى ئالماپ ئولتۇرۇپ، قۇرۇق
ئۈجمىلەرنى چاڭگاللاپ يەۋاتاتتى.

— بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىمىز؟ — دېدىم مەن كۆڭلۈم
ئېلىشقان ھالدا ھاسىراپ تۇرۇپ.

— مەن بىلەن بۇ يەردە بىردەم ئولتۇرۇڭ، ئامىر ئاغا ! —
دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ. مەن ئۇنىڭ يېنىغا ئۆزۈمنى تاشلاپ،
قارنىڭ ئۈستىدىلا سوزۇلۇپ ياتتىم - دە، ھاسىراپ تۇرۇپ
دېدىم:

— سەن ۋاقىت ئىسراپ قىلىۋاتىسەن. لەگلەك ئاۋۇ تەرەپكە
چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنى كۆرمىدىڭمۇ؟
ھەسەن ئېغىزىغا ئۈجمىنى ئوچۇملاپ سېلىپ تۇرۇپ:
— ئۇ بۇ تەرەپكە كېلىدۇ، — دېدى.

مەن ئاران نەپەس ئېلىۋاتاتتىم، ھەسەن بولسا ھېچ ھارغاندەك كۆرۈنمەيتتى.

— سەن قانداق بىلىسەن؟ — سورىدىم مەن.

— مەن بىلىمەن.

— سەن قانداق بىلەلەيسەن؟

ئۇ ماڭا ئۇرۇلۇپ قارىدى. ئۇنىڭ تاقىرى بېشىدىن بىرنەچچە تامچە تەر دومىلاپ چۈشتى.

— مېنىڭ سىزگە يالغان سۆزلىشىم مۇمكىنمۇ، ئامىر

ئاغا؟

تۇيۇقسىزلا كاللامغا ئۇنى بىر ئەخمەق قىلىش خىيالى كەلدى.

— مەن بىلمەيمەن. سەن ماڭا يالغان سۆزلەمسەن؟

— مەن سىزنى ئالدىغاننىڭ ئورنىغا توپا يەيمەن، — دېدى

ئۇ رەنجىگەن ھالەتتە.

— راستمۇ؟ سەن راستتىنلا شۇنداق قىلامسەن؟

ئۇ گېپىمنى چۈشەنمىگەندەك قاراپ:

— قانداق؟ — دەپ سورىدى.

— ئەگەر مەن ساڭا يە دەپسەم يەمسەن؟ — دېدىم.

ھەددىدىن ئېشىپ كەتكىنىمنى بىلىپ تۇرىمەن. ئۇ مۇرەككەپ

سۆزلەرنى چۈشەنمىگەندىمۇ شۇنداق قىلاتتىم. لېكىن، نېمە

ئۈچۈندۇر ھەسەننى ئەخمەق قىلىش ماڭا ھۇزۇر بەغىشلايتتى.

خۇددى كىچىكىمىزدە ھاشارات - قوڭغۇزلارنى قىيناپ

ئوينىغاندىكىدەك ھېسسىياتتا بولاتتىم. شۇ تاپتا ئۇ مېنىڭ

قولۇمدىكى لوپا ئەينەكنىڭ ئاستىغا قويۇلغان چۈمۈلىگە

ئوخشايتتى.

ئۇ ماڭا خېلى ئۇزۇنغىچە تىكىلىپ قاراپ كەتتى. ئىككىمىز

ياۋا گىلاس دەرىخىنىڭ ئاستىدا بىر - بىرىمىزگە دىققەت بىلەن

قارىشىپ ئولتۇراتتۇق. دەل شۇ ۋاقىتتا، ھەسەننىڭ چىرايى

توساتتىن ئۆزگەردى. ھەسەن كۆزىنى چىمچىقلىتىپلا ئۆزىنى

دەرھال ئوڭشىۋالدى.

— ئەگەر سىز تەلەپ قىلسىڭىز، مەن شۇنداق قىلىمەن، — دېدى ئۇ ماڭا تىكىلىپ تۇرۇپ. مەن دەرھال كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن قاچۇردۇم. تا ھازىرغىچە ھەسەنگە ئوخشاش راست گەپ قىلىدىغان ئادەملەرگە تىكىلىپ قاراشتىن ئەيىبنەمەن.

— لېكىن، مەن شۇنىڭغا ھەيران، — دېدى ئۇ يەنە، — سىز مېنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇرلارسىزمۇ، ئامىر ئاغا؟ ئۇ مۇشۇنداق دېيىش ئارقىلىق مېنى ئۆز يولى بىلەن سىناشقا باشلىدى. ئەگەر مەن ئۇنىڭ ساداقەتمەنلىكىنى سىنىماقچى بولسام، ئۇمۇ مېنىڭ غۇرۇرۇمنى سىناشقا تەييار ئىدى.

مەن شۇ سۆزنى قىلىپ قويغىنىمغا پۇشايىمان قىلىشقا باشلىدىم. شۇنداقتىمۇ زورغا كۈلۈمسىرەپ: — ئەخمەق بولما ھەسەن، سەن مېنىڭ سېنى ئۇنداق ئىشقا زورلىمايدىغانلىقىمنى بىلىسەن، — دېدىم. ھەسەننىڭ چىرايىغا قايتىدىن كۈلكە يۈگۈردى. ئەمما، ئۇنىڭ كۈلكىسىدە ياسالماقچى كۆرۈنمەيتتى. — مەن بىلىمەن، — دېدى ئۇ.

مانا بۇ سەمىمىي ئادەملەردە بولىدىغان بىر خىل ئالاھىدىلىك، ئۇلارنىڭ ھەربىر ئېغىز گېپىدىن سەمىمىيلىك چىقىپ تۇرىدۇ، ئۇلار باشقىلارنىمۇ ئۆزىگە ئوخشاش سەمىمىي دەپ ئويلايدۇ.

— مانا كەلدى، — دېدى ھەسەن ئاسماننى كۆرسىتىپ تۇرۇپ. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، سول تەرىپىگە بىرنەچچە قەدەم ماڭدى. مەن ئاسمانغا قاراپ، لەڭلەكنىڭ بىز تەرىپىگە چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئارقىدىنلا بىر توپ لەڭلەك قوغلىغۇچى بالىلار قالايمىقان يۈگۈرۈشۈپ، چۇرقىرىشىپ كەلدى. ئەمما، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ۋاقتىنى ئىسراپ

قىلىۋاتاتتى. چۈنكى، ھەسەن ئاللىقاچان ئورنىدىن تۇرۇپ غۈلچىنى كەڭ ئېچىپ كۈلۈمسىرىگىنىچە لەڭلەكنىڭ چۈشۈشىنى ساقلاپ تۇراتتى. لەڭلەك ھەسەننىڭ كەڭ ئېچىلغان غۈلچىغا چۈشمىگەن بولسا، خۇدا — ئەگەر ئۇ ھەقىقەتەن مەۋجۇت بولسا — كۆزلىرىمنى قارىغۇ قىلسۇن.

1975 - يىلى قىشتا مەن ھەسەننىڭ لەڭلەك قوغلىغىنىنى ئاخىرقى قېتىم كۆرگەندىم.

ئادەتتە ھەربىر مەھەللە ئۆز ئالدىغا مۇسابىقە ئېلىپ باراتتى. لېكىن، شۇ يىلى مېنىڭ مەھەللەم، يەنى ۋەزىر ئەكبەرخان رايونىدا ئېلىپ بېرىلىدىغان مۇسابىقىگە كابۇلدىكى كارتەھ - چار، كارتەھ - پالۋان، مەكروھ - رايان ۋە كارتەھ - ساڭجى قاتارلىق باشقا رايونلارمۇ تەكلىپ قىلىنغانىدى. شۇ كۈنلەردە مەيلى قەيەرگە بارسىمۇ مۇشۇ قېتىملىق مۇسابىقە توغرىلۇق پاراڭ بولۇناتتى. شۇ قېتىمقى مۇسابىقىنىڭ يىگىرمە بەش يىلدىن بۇيانقى ئەڭ چوڭ مۇسابىقە بولىدىغانلىقى توغرىلۇق خەۋەرلەر ئاللىقاچان تارقىلىپ بولغانىدى.

شۇ يىلى قىشنىڭ بىر كەچلىكى، يەنى مۇسابىقىدىن تۆت كۈن بۇرۇن، دادام ئىككىمىز ئۇنىڭ كۈتۈپخانىسىدىكى خۇرۇم ئورۇندۇقتا تام مەشكە قاقلىنىپ چاي ئىچكەچ پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتۇق. ئەلى بىز كەچلىك تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن ئۇخلاش ئۈچۈن ھەسەننى باشلاپ ئۆزىنىڭ ئۆيىگە چىقىپ كەتكەندى. دادام غاڭزىسىنى تاماكا بىلەن تولدۇرۇۋاتاتتى. مەن دادامدىن بىر توپ بۆرىلەرنىڭ تاغدىن چۈشۈپ ھېرانقا كېلىپ، ئادەملەرنى بىر ھەپتىگىچە تالاغا چىقالماسلىققا مەجبۇر قىلغانلىقى توغرىسىدىكى ھېكايىنى ئېيتىپ بېرىشنى ئۆتۈندۈم. بىردەمدىن كېيىن دادام تاماكىسىنى ياندۇردى - دە، ئېرەنسزلىك بىلەن:

— مېنىڭچە سەن بۇ يىللىق مۇسابىقىدە ئۆتۈپ چىقسەن.

قانداق دېدىم؟ — دېدى.

مەن نېمە ئويلاپ، نېمە دېيىشىمنى بىلمىدىم. دادام ئەمدى يېڭىشىنىڭ ئاچقۇچىنى ماڭا ئۆتكۈزۈپ، كۈچ ئۇلاشنى مەقسەت قىلىۋاتامدىغاندۇ؟ مەنمۇ ياخشى لەڭلەك ئۇچۇرغۇچى ئىدىم. لەڭلەك ئۇچۇرۇشقا ھەقىقەتەن ماھىر ئىدىم. بىر قېتىملىق قىشلىق مۇسابىقىدە مەن تېخى ئاخىرقى ئۈچىنىڭ بىرى بولۇپ، يېڭىشقا ئاز قالغانىدىم. لېكىن، يېڭىشقا ئاز قېلىش دېگەنلىك ھەرگىزمۇ يەڭدى دېگەنلىك ئەمەس، شۇنداققۇ؟ دادام يېڭىشكە ئاز قالمىغان. بەلكى ئۇ راستتىنلا يەڭگەن. چۈنكى، غالبىيەتچىلەر يېڭىدۇ، مەغلۇپ بولغۇچىلار ئۆيىگە قايتىشىدۇ. مېنىڭ دادام بىر ئىشقا مەقسەت قىلدىمۇ، ئۇ چوقۇم شۇ ئىشتا يەڭمەي قويمايتتى. شۇنداق ئىكەن، ئۇنىڭ ئۆز ئوغلدىن شۇنداق بولۇشىنى كۈتۈش ھوقۇقى يوقمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئەگەر مەن مۇسابىقىدە يەڭسەم...

دادام غاڭزىسىنى شورىغاچ سۆزلەۋاتاتتى. مەن يالغاندىن ئاڭلىغان بولۇۋالدىم. دادامنىڭ باياتىن پەرۋاسىزلا قىلغان بىر ئېغىز گېپى كاللامغا ئاللىقاچان ئۇرۇق چاچقان بولغاچقا، ئەمدى ئۇنىڭ قىلىۋاتقان سۆزلىرى قۇلقىمغا كىرمەيتتى. كاللامغا قىشلىق مۇسابىقىدە قانداق قىلىپ يېڭىش كىرىۋالغانىدى. مەن مۇسابىقىدە چوقۇم يېڭىشىم كېرەك. مەندە ئۇنىڭدىن باشقا تاللاش يوق. مەن چوقۇم يېڭىشىم، ئاشۇ ئەڭ ئاخىرقى لەڭلەكنى قوغلاپ تۇتىمەن. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى ئۆيىگە ئەكىلىپ دادامغا كۆرسىتىمەن. مەن ئۇنىڭغا ئۆز ئوغلنىڭ كارغا كېلىدىغانلىقىنى ئىسپاتلايمەن. شۇنداق قىلسام، بەلكىم مېنىڭ بۇ ئۆيىدىكى غېرىب ئەرۋاھتەك تۇرمۇشۇم مەڭگۈگە ئاخىرلىشار.

مەن كۆزۈم ئوچۇق ھالەتتە تۇرۇپ چۈش كۆرۈشكە باشلىدىم: ئۆزۈمنى ئانچە - مۇنچە چىنە - قوشۇقنىڭ تارقىلىشى ۋە غۇدۇراشلاردىن باشقا ئاۋاز ئاڭلانمايدىغان تاماق

شېرەسىدە ئەمەس، بەلكى پاراڭ - كۆلكىلەر ئارىسىدا خىيال قىلدىم. جۈمە كۈنى دادامنىڭ ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ پاگمانغا قاراپ ماڭغىنىمىزدا يول بويىدىكى غارغا كۆلى بويىدا توختاپ، مايدا پىشۇرۇلغان تاتلىق سۇ بېلىقى بىلەن بەرەڭگە يېگىنىمىزنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم. بەلكىم بىز ھايۋانات باغچىسىغا «مارجان» ئىسىملىك شېرنى كۆرگىلى بارغاندا، دادام زېرىكىپ ئەسنەپ، سائىتىگە قاراپ يۈرمەس. بەلكىم دادام ھەتتا مەن يازغان ھېكايىلەردىن بىرەرنى ئوقۇپ باقار. ئەگەر ئۇ مېنىڭ يازغان ھېكايىلىرىمدىن بىرنى ئوقۇيدىغان بولسا، مەن ئۇنىڭغا يۈز ھېكايە يېزىپ بېرىشكە تەييار. بەلكىم ئۇ مېنى رەھىمخاندەك «ئامىرجان» دەپ چاقىرار. بەلكىم يەنە دادام مېنىڭ ئانامنىڭ چېنىغا زامىن بولغانلىقىمنى كەچۈرۈۋېتەر.

دادام ماڭا ئۆزىنىڭ بىر كۈندە ئون تۆت لەڭلەكنى كېسىپ چۈشۈرۈۋەتكەنلىكى توغرىلىق سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى. مەن كۈلۈمسەرەپ، بېشىمنى لىڭشىتتىم، ھەتتا توغرا كەلگەندە قاقاقلاپ كۈلدۈم. ئەمما، ئۇنىڭ گەپلىرىنىڭ بىرىمۇ قۇلقىمغا كىرمەيتتى. مېنىڭ ئەمدى ئادا قىلىشقا تېگىشلىك بۇرچۇم بار بولدى. مەن بۇ قېتىم دادامنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويمايمەن. بولۇپمۇ بۇ قېتىم ھەرگىز...

مۇسابىقىدىن بىر كۈن بۇرۇن شۇنداق قاتتىق قار ياغدى. ھەسەن ئىككىمىز كۈرسىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ قارتا ئوينىدۇق. ھويلىدىكى دەرەخ شاخلىرى شامالنىڭ تەسىرىدە دېرىزە ئەينەكلىرىگە ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. شۇ كۈنى ئەتمگەندە، مەن ئەلنى بىزگە كۈرسىنى تەييارلاپ قويۇشقا بۇيرۇغانىدىم. كۈرسى توكلۇق ئىسسىقۇچ بولۇپ، ئادەتتە پاكار ئۈستەلنىڭ ئاستىغا ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ، ئۈستىگە قېلىن يوتقان يېپىلىپ قويۇلاتتى. ئەلى ئۈستەلنىڭ ئەتراپىغا كۆرپە - ياستۇقلارنى تىزىپ قويغانىدى. يېگىرىمدەك ئادەم بىمالال ئولتۇرۇپ پۈتتى.

چۈمكىيەلەيتتى. قار ياغقان كۈنلىرى ھەسەن ئىككىمىز پۈتمىزنى كۈرسى بىلەن ئىسسىتىپ شاھمات ۋە قارتا ئوينايىتتۇق.

مەن ھەسەننىڭ ئونلۇق غىشىدىن ئىككىنى ئۇتۇپ، ئىككى سالدات ۋە بىر ئالتىلىكنى يەرگە تاشلىدىم. يېنىمىزدىكى دادامنىڭ كۈتۈپخانىسىدا دادام بىلەن رەھىمخان باشقا ئىككى ئادەم بىلەن سودا توغرۇلۇق سۆزلىشىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرىنىڭ ئاسسەفنىڭ دادىسى ئىكەنلىكىنى تونۇدۇم. ئارا تامدىن كېلىۋاتقان كابۇل رادىيوسىنىڭ گاژ - گۈژ ئارىلاش خەۋەرلىرى قولىقىمغا كىرىپ تۇراتتى.

ھەسەن ئالتىلىكنى ئۇرۇپ، ئىككى سالداتنى قولغا ئالدى. رادىيودا داۋۇتخان چەت ئەلگە مەبلەغ سېلىش توغرۇلۇق بىرنەرسىلەرنى ئېلان قىلىۋاتاتتى.

— ئۇ ئافغانىستاندىمۇ تېلېۋىزور بولىدىغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەۋاتىدۇ، — دېدىم.

— كىم ئۇ؟

— داۋۇتخان. كالۋا، ئۇ بىزنىڭ زۇڭتۇڭىمىز.

— مەن ئىراندا ئاللىقاچان تېلېۋىزور بولۇپ بولدى دەپ

ئاڭلىدىم، — دېدى ھەسەن پىخىلداپ كۈلۈپ.

— ئۇ ئىرانلىقلار، — ئۇلۇغ - كىچىك تىنىدىم مەن.

ئىران نۇرغۇن ھەزارلار تەلپۈنىدىغان مۇقەددەس جاي ئىدى. چۈنكى، كۆپ سانلىق ئىرانلىقلار ھەزارلاردەك شىئە مەزھىپىگە تەئەللۇق ئىدى. ئوقۇتقۇچىمىزنىڭ يازدا ئىرانلىقلار توغرۇلۇق دېگەن گېپى ھېلىمۇ ئېسىمدە. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئىرانلىقلارنىڭ گېپى بەك سىلىقىمىش. ئۇلار باشقىلارنىڭ مۇرىسىگە بىر قولى بىلەن ئۇرۇپ تۇرۇپ، يەنە بىر قولىدا يانچۇق كولارمىش. مەن دادامغا مۇئەللىمنىڭ دېگەنلىرىنى ئېيتسام، دادام ئۇ مۇئەللىمنىڭ ئىچى تار ئافغانلارنىڭ بىرى ئىكەن، دېگەنىدى. دادام يەنە مۇشۇ كۈنلەردە ئىراننىڭ

ئاسىيادىكى قۇدرەت تېپىۋاتقان دۆلەتلەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى، ئەكسىچە دۇنيادىكى نۇرغۇن ئادەملەر ئافغانىستاننى دۇنيا خەرىتىسىدىنمۇ تاپالمايدىغانلىقىنى، شۇڭا بەزى ئادەملەرنىڭ ئىچى تارلىق قىلىدىغانلىقىنى ئېيتقاندى. «ئەلۋەتتە ئافغانىستاننىڭ بۇ ھالىتى كىشىنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىدۇ. لېكىن، كۆڭۈل يېرىم بولۇش يالغاندىن ئۆز كۆڭلىنى ياسىغاندىن ياخشىراق» دەيتتى دادام.

— مەن بىر كۈنى ساڭا بىر تېلېۋىزور ئېلىپ بېرىمەن، — دېدىم.

ھەسەننىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى:

— تېلېۋىزور ئېلىپ بېرىمىز؟ بۇ گېپىڭىز راستمۇ؟ — دېدى ئۇ.

— ئەلۋەتتە، رەڭسىزنى سېتىۋالمايمەن. ئۇ ۋاقىتقىچە بىزمۇ چوڭ بولمىز، مەن ئىككىنى سېتىۋالمايمەن. بىرنى ساڭا، بىرنى ئۆزۈمگە.

— مەن ئۇنى رەسىم سىزىدىن ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە قويىمەن، — دېدى ھەسەن.

ئۇنىڭ بۇ گېپىدىن نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم يېرىم بولدى. ھەسەننىڭ كىملىكىگە، قانداق يەردە ياشايدىغانلىقىغا كۆڭلۈم يېرىم بولدى. كۆڭلۈم ھەم ئۇنىڭ لايىدىن ياسالغان ئاشۇ ئۆيدە دادىسىغا ئوخشاش قېرىيدىغانلىقىدەك رېئاللىقنى قوبۇل قىلغانلىقىغا يېرىم بولدى.

مەن ئاخىرقى قارىتىنى تىزىپ، بىر جۈپ ماتكا بىلەن بىر ئونلۇقنى تاشلىدىم. ھەسەن ماتكىنى ئېلىۋېتىپ:

— مېنىڭچە، سىز ئەتە چوقۇم ساھىب ئاغامنى پەخىرلەندۈرىسىز، — دېدى.

— سەن شۇنداق ئويلايمىسەن؟

— ئىنشائاللا، — دېدى ئۇ.

— ئىنشائاللا، — دېدىم مەن گەرچە «خۇدا خالىسا» دېگەن

مەنىدىكى بۇ سۆز ئېغىزىمىدىن چىققاندا، ئانچە سەمىمىي ئاڭلانمىسىمۇ. ھەسەننىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى ئۇنىڭ سۆزلىرىدىكى سەمىمىيلىك ئەتراپىدىكى ھەرقانداق ئادەمنى يالغانچىدەك ھېس قىلدۇراتتى.

مەن ئۇنىڭ كارولىنى ئۈتۈپ، قولۇمدىكى ئاخىرقى قاغىنىڭ تۈزىنى تاشلىدىم. ھەسەن ئۈتۈش ئۈچۈن يەردىكى قارتىنى ئېلىشى كېرەك ئىدى. ئاخىرىدا مەن ئۈتتۈم. لېكىن، مەن قارتىنى شىلاۋاتقىنىمدا ئۇنىڭ ماڭا قەستەن يېڭىلىپ بەرگىنىنى سەزدىم.

— ئامىر ئاغا؟

— نېمە؟

— مەن تۇرۇۋاتقان جايىمنى ياخشى كۆرمىەن، — دېدى ئۇ. ئۇ داۋاملىق مېنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىمنى بىلىۋاتتى، — بۇ مېنىڭ ئۆز ئۆيۈم.

— نېمىنى ياخشى كۆرسەڭ كۆرمەمسەن، — دېدىم مەن، — يەنە يېڭىلىشقا تەييار بول ئەمىسە.

يەتتىنچى باب

ئەتىسى ئەتىگەندە ھەسەن چاي دەملىگەچ، ماڭا ئۆزىنىڭ ئاخشام كۆرگەن چۈشىنى ئېيتىپ بەردى:

— بىز ھەممىمىز، يەنى سىز، مەن، دادام، ساھىب ئاغام، رەھىمخان، شۇنداقلا باشقا مىڭلىغان ئادەملەر غارغا كۆلى بويىدا تۇرغۇدەكمىز، — دېدى ئۇ، — ھاۋا ئوچۇق ھەم ئىسسىقلىقىمىز. كۆل سۈيى خۇددى ئەينەكتەك سۈزۈكمىش. بىراق، ھېچكىم سۇ ئۈزمىگۈدەك. چۈنكى، ئۇلارنىڭ دېيىشىچە سۇدا ئالۋاستى بارمىش. ئۇ سۇ ئاستىدا ساقلانۇپتۇمىش.

ئۇ بىر پىيالە چايغا شېكەر سېلىپ، بىرنەچچە قېتىم پۈۈلگەندىن كېيىن ئالدىمغا قويۇپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

— شۇنىڭ بىلەن ھېچكىممۇ سۇغا كىرىشكە پېتىنالمىتۇمىش. تۇيۇقسىز سىز ئايغىڭىزنى چۆرۈۋېتىپ، كۆڭلىكىڭىزنى ساپسىز — دە، «بۇ يەردە ئالۋاستى يوق، پەقەتلا سۇ بار. مەن ھەممىڭلارغا كۆرسىتىپ قوياي» دەپلا باشقىلار سىزنى توسۇۋالغۇچە سۇغا شۇڭغۇپلا ئۈزۈپ كېتىپ قاپسىز. مەن سىزگە ئەگىشىپتەمەن. ھەر ئىككىلەن سۇ ئۈزۈپتۇق.

— ئەمما، سەن سۇ ئۈزەلمەيدىغان تۇرساڭ، — دېدىم مەن. ھەسەن كۆلدى.

— ئۇ دېگەن چۈش، ئامىر ئاغا، چۈشنىڭ ئىچىدە سىز ھەممە ئىشنى قىلالايسىز. ئىشقىلىپ ھەممە ئادەم «چىقىپ كېتىڭلار! چىقىپ كېتىڭلار!» دەپ ۋارقىرىغۇدەك، ئەمما بىز سوغۇق سۇدا توختىماي ئۈزگۈدەكمىز. كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۈزۈپ بېرىپتۇق. قىرغاققا قايرىلىپ قاراپ، كىشىلەرگە

قوللىرىمىزنى پۇلاڭلىتىپتۇق. ئۇلار خۇددى چۈمۈلىدەك كىچىك كۆرۈنىشىمۇ چاۋاك چالغان ئاۋازىنى ئاڭلىيالىغۇدەكمىز. ئۇلار شۇنىڭدىن باشلاپ كۆلىنىڭ ئاستىدا ئالۋاستى يوقلۇقىغا ئىشىنىپتۇ - دە، كۆلىنىڭ ئىسمىنى «كايۇل سۇلتانلىرى ئامىر - ھەسەن كۆلى» دەپ ئۆزگەرتىپتۇمىش. شۇنىڭدىن كېيىن بىز سۇ ئۆزگەنلەردىن ھەق ئاپتۇمىشمىز.

— ئۇنداق بولسا بۇ چۈشنىڭ مەنىسى نېمە؟ — دەپ سورىدىم مەن. ئۇ مېنىڭ نېنىمغا ئاپىلىسىن قىيامى سۈرتۈپ، تەخسىگە قويغاچ:

— بىلمەيمەن. مەن تېخى سىزنى ماڭا دەپ بېرەمدىكىن دەپ ئويلىغان، — دېدى.
— ئۇ بىر قاملاشمىغان چۈش ئىكەن. ھېچقانداق مەنىسى يوق.

— دادام ماڭا ھەرقانداق چۈشنىڭ مەنىسى بار دەيدىغان.

مەن چايدىن بىر ئوتلىدىم - دە:

— ئۇ ئەقىللىق بولغاندىن كېيىن نېمىشقا ئۇنىڭدىن سورىمايسەن، ئەمەسمە؟ — دېدىم. لېكىن، گېپىمنىڭ سەل قوپال چىقىپ كەتكىنىنى ھېس قىلدىم. مەن كېچىچە ئۇخلىمىغاندىم. بوينۇم بىلەن بېلىم قاتتىق ئاغرىۋاتاتتى. كۆزلىرىم توختىماي ئېچىشاتتى. شۇنداق تۇرۇپمۇ ھەسەنگە يەنە قوپال تەگكەندىم. مەن ئۇنىڭدىن ئەپۈ سورىماقچى بولدۇم - يۇ، يەنە توختىۋالدىم. ھەسەن مېنىڭ جىددىيلىشىپ كەتكىنىمنى چۈشەندى. ئۇ مېنى ئوبدان چۈشەندى.

دادامنىڭ ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى تازىلىق ئۆيىدىن شارقىراپ چۈشۈۋاتقان سۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

كوچىلار يېڭىلا توختىغان قاردا پارقىراپ كەتكەن، كۆپكۆك ئاسماندا بىر پارچىمۇ بۆلۈت كۆرۈنمەيتتى. كېچىچە ياغقان ئاپپاق قارلار ئۆگزىلەرنى ياپقان، كوچىنىڭ ئىككى

قاسنىقىدىكى قاتار كەتكەن ئۈجمە دەرەخلىرىنىڭ شاخلىرى ئېگىلىپ كەتكەندى. ئازگاللار قار بىلەن تولغانىدى. ھەسەن ئىككىمىز ھويلىنىڭ تۆمۈر دەرۋازىسىدىن چىقىۋاتقىنىمىزدا، ئاپپاق قاردىن چاقىنغان نۇردا كۆزلىرىمىزنى ئاچالمىدۇق. ئەلى ئارقىمىزدىن دەرۋازىنى يېپىپ، ھەر قېتىم ئۇنىڭ ئوغلى ئۆيدىن چىققاندا ئوقۇيدىغان ئايەتلەرنى ئوقۇپ بىزنى ئۇزىتىپ قويدى.

بىزنىڭ كوچىدا ئەزەلدىن مۇنداق كۆپ ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. كوچىدا بالىلار بىر - بىرىگە قار ئېتىشىپ، پوملاقلىشىپ، قوغلىشىپ، كۈلۈشۈپ ئويناۋاتاتتى. لەگلەك ئۈچۈرغۇچىلار غالتەككە يىپلىرىنى يۆگەپ ئاخىرقى مىنۇتلۇق تەييارلىقنى قىلىۋاتاتتى. ياندىكى كوچىلاردىن كىشىلەرنىڭ كۈلكە - پاراڭلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كىشىلەر ئۆگزىلەرگە قومۇشتىن توقۇلغان ئورۇندۇقلارنى قويۇپ، چايدانغا چايلارنى لىقلاپ، مۇسابىقە كۆرۈشكە تەييار بولۇشقانىدى. ئۇنىڭغۇدىن ئەخمەت زاھىر^① نىڭ مۇزىكىسى ياڭراپ تۇراتتى. ئەخمەت زاھىر شۇ دەۋردىكى داڭلىق ناخشىچى بولۇپ، ئۇ بىر قىسىم ئەنئەنىچىلەرنىڭ قارشىلىقىغا قارىماي ئافغان مۇزىكىلىرىنى ئەنئەنىۋى چالغۇلاردىن بولغان ناغرا ۋە گارمونغا يېڭى دەۋرنىڭ ئېلېكترونلۇق گىتار ۋە دۇمباقلىرىنى تەڭشەش قىلىپ چېلىپ يېڭىلىق ياراتقانىدى. ئۇ كونا ناخشىچىلارنىڭ ئورنىدا مىدىرلىماي، مەيۈس چىراي بىلەن ناخشا ئېيتىدىغان ئۇسلۇبىنى ئۆزگەرتىپ، تاماشىبىنلارغا، ھەتتا ئاياللارغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ناخشا ئېيتاتتى.

مەن نەزىرىمنى بىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئۆگزىسىگە ئاغدۇردۇم. دادام بىلەن رەھىمخان ئۇچىسىدا يۇڭ پوپايىكا، چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى. دادام بىزگە قاراپ قولىنى پۇلاڭلاتتى، لېكىن مەن

---

① ئەخمەت زاھىر — ئافغانىستاننىڭ داڭلىق ناخشا چولپىنى.

ئۇنىڭ ماڭا ياكى ھەسەنگە قول پۇلاخلاققىنى بىلەلمىدىم. — بىز ئەمدى باشلايلى، — دېدى ھەسەن. ئۇ پۇتغا قارا رېزىنكە ئۆتۈك، ئۈچمىسىدىكى قېلىن پوپايىكىنىڭ ئۈستىگە قېنىق يېشىل رەڭلىك چاپان، ئاستىغا ئوڭۇپ كەتكەن چىبەرقۇت ئىشتان كىيىۋالغانىدى. يۈزلىرى قۇياش نۇرىدا پارقىرايتتى. ئۇنىڭ ئۈستۈنكى كالىپۇكىدىكى قىزىل تاتۇق پۈتۈنلەي ساقىيىپ كەتكەنىدى.

تويۇقسىز كالىمغا مۇسابىقىدىن چېكىنىپ چىقىپ، ھەممە نەرسىنى يىغىشتۇرۇپ، ئۆيگە كىرىپ كېتىش خىيالى كەلدى. مەن نېمە ئويلىدىم — ھە؟ مەن نەتىجىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ نېمە ئۈچۈن ئۆزۈمنى بۇ قىيىن ئەھۋالغا قويىمەن؟ دادام ئۆگزىدە ماڭا قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ماڭا قاراشلىرى خۇددى قۇياشتىن كەلگەن ھارارەتتەك ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. بۇ مۇسابىقىنىڭ دادام ئۈچۈن، ھەتتا ئۆزۈم ئۈچۈنمۇ بىر چوڭ مەغلۇبىيەت بولۇپ قېلىشى تامامەن مۇمكىن ئىدى.

— لەڭلەك ئۈچۈرگۈم كەلمەيۋاتىدۇ، — دېدىم مەن.

— بۈگۈن شۇنداق چىرايلىق كۈن بويىتۇ، — دېدى ھەسەن.

مەن بالكونغا قاراشتىن ئۆزۈمنى قاچۇردۇم.

— مەن بىلىمىدىم. مېنىڭچە بىز ئۆيگە قايتايلى.

ئۇنىڭ يېنىمغا كېلىپ تۆۋەن ئاۋازدا ئېيتقان سۆزىدىن

تېنىم بىر ئاز شۈركۈندى.

— ئېسىڭىزدە بولسۇن، ئامىر ئاغا، بۇنداق چىرايلىق

كۈندە ئالۋاستى بولمايدۇ.

توۋا، مەن نېمىشقا دائىم ئۇنىڭ ئۈچۈن ئوچۇق كىتاب

بولمەن؟ مەن كۆپ ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ نېمە ئويلايدىغانلىقىنى

بىلمەيمەن. مەن مەكتەپتە ئوقۇغان، خەت تونۇيمەن. خەت

يازالايمەن، ئۆزۈم ئەقىللىق، لېكىن بىرىنچى سىنىپنىڭ

دەرسلىك كىتابىنىمۇ تۈزۈكرەك ئوقۇيالايدىغان ھەسەن مېنىڭ

خىيالىمدىكى ئىشلارنى ئوڭايلا بىلىۋالالايدۇ. گەرچە سەل كۆڭۈلسىز بىلىنسىمۇ، يېنىڭدا سېنىڭ نېمىگە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىڭنى بىلىدىغان ئادەمنىڭ بولۇشىمۇ بىر خىل راھەتلىك ئىش بولسا كېرەك.

— ئالۋاستى يوق، — ئويلىمىغان يەردىن ئۆزۈمنى راستتىنلا بىر ئاز خاتىرجەم بولغاندەك ھېس قىلدىم.

— ئالۋاستى يوق، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ. — سېنىڭ ئىشەنچىڭ بارمۇ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

ئۇ كۆزىنى يۇمۇپ، بېشىنى لىڭشىتتى. مەن كوچىدىكى قار ئېتىشىپ، يۈگۈرۈشۈپ ئويناۋاتقان بالىلارغا قارىدىم.

— بۈگۈن شۇنداق گۈزەل كۈن بويىتۇ، شۇنداقمۇ؟ قېنى لەڭلەكنى ئۇچۇرايلى.

نېمىشىقىدۇر، ماڭا ھەسەن چۈشىنى يالغاندىن ئويدۇرۇپ چىققاندەك بىلىندى. ئۇنداق بولۇشى مۇمكىنمىدۇ؟ ئەمما، مەن دەرھال ئۇ گۇمانىمدىن يالتايدىم. ھەسەن ئۇنداق ئەقىللىق ئەمەس. مەنمۇ شۇنداق. مەيلى ئۇ چۈشىنى ئويدۇرغان بولسۇن ياكى ئۇنداق بولمىسۇن، مەندىكى جىددىيلىكنى بىر ئاز بولسىمۇ پەسلەتكىنى راست ئىدى. بەلكىم مەن كۆڭلىكىمنى سېلىۋېتىپ ئۆزۈمنى كۆلگە ئېتىشىم كېرەكتۇ. نېمىشقا ئۇنداق قىلمىغۇدەكمەن؟

— ئەمەسە باشلايلى، — دېدىم مەن. ھەسەننىڭ چىرايى قايتىدىن نۇرلاندى.

— ياخشى، — دېدى ئۇ.

ھەسەن چۆرىسى سېرىق، ئوتتۇرىسى قىزىل قىلىپ ياسالغان لەڭلەكنى قولغا ئالدى. لەڭلەكنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كېسىشكەن تاياقنىڭ ئاستىدا سەيفۇلنىڭ ئىمزا كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇراتتى. ئۇ بارماقلىرىنى ھۆللەپ، شامالنىڭ يۆنىلىشىنى سىناپ باقماقچى بولۇپ لەڭلەكنى ئېگىز كۆتۈردى —

دە، شامالنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ يۈگۈردى. يازدا بەزى كۈنلىرى لەڭلەك ئۇچۇرغاندا ھەسەن پۈتى بىلەن يەردىكى توپىنى تېپىپ تۈزۈتۈپ، شامالنىڭ يۆنىلىشىنى ئېنىقلايتتى. قولۇمدىكى يىپ ئورالغان غالتەك ھەسەن يىگىرمە مېتىردەك يەرگە يۈگۈرۈپ بارغاندا چۆرگىلەشتىن توختىدى. ئۇ خۇددى ئولمىپىك تەنھەرىكەتچىسى ئۆزىنىڭ ئالتۇن مېدالىنى كۆرسەتكەندەك، لەڭلەكنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈردى. دېيىشىۋالغىنىمىز بويىچە يىپنى ئىككى قېتىم سىلكىپ تارتىپ ئۇنىڭغا بەلگە بەردىم. ھەسەن لەڭلەكنى بوشلۇققا قارىتىپ ئاتتى.

دىن دەرسدە ئۆگەنگەن ئايەتلەر دەرھال ئېسىمگە كېلىپ، پىچىرلاپ ئوقۇشقا باشلىدىم. مەن چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ يىپنى تارتتىم. بىر مىنۇتنىڭ ئىچىدە مېنىڭ لەڭلىكىم گويا قەغەز قۇش قانىتىنى قاققانداك ئاۋاز چىقىرىپ تېزلىك بىلەن ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. ھەسەن خۇشاللىقىدا چاۋاك چېلىپ، ئىسقىرتتى - دە، ماڭا قاراپ يۈگۈردى. مەن يىپنى بىر قولۇمدا تۇتۇپ، ئۇنىڭغا غالتەكنى تۇتقۇزدۇم. ھەسەن غالتەكنى تېزدىن چۆرگىلىتىپ لەڭلەكنىڭ يىپىنى قىسقارتتى.

ئاز دېگەندە يىگىرمىدىن ئارتۇق لەڭلەك ئاسماننىڭ قەرىگە چىقىپ خۇددى قەغەز لەھەڭلەردەك بىر - بىرىگە خىرىس قىلىشىۋاتاتتى. لەپىلدەپ ئۇچۇۋاتقان رەڭگارەڭ لەڭلەكلەرنىڭ سانى بىر سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە بىر ھەسسە كۆپەيدى. يۈزۈمنى سىيىپاپ ئۆتكەن سوغۇق شامال لەڭلەكلەرنىڭ ئۇچۇشىغا پايدىلىق بولۇپ، لەڭلەكنىڭ كۆتۈرۈلۈشىگە ۋە سىلىق ئۇچۇشىغا ياردەم بېرەتتى. ھەسەن يېنىمدا غالتەكنى تۇتۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئالاقانلىرىنى ئاللىقاچان لەڭلەكنىڭ يىپى كېسىپ قانىتىۋەتكەندى.

ئۇزاق ئۆتمەي، لەڭلەك كېسىش باشلاندى ۋە مۇسابىقىدە يېڭىلىگەن لەڭلەكلەر كونتروللۇقىنى يوقىتىپ يەرگە

چۈشۈشكە باشلىدى. ئۇلار ئاسماندىن خۇددى قۇيرۇقلىرىدىن نۇر چاقىنىتىپ چۈشىدىغان ئۆچكەن يۇلتۇزدەك لەگلەك قوغلىغۇچىلارغا مۇكاپات بولۇپ مەھەللىلەرگە تۆكۈلۈشكە باشلىدى. بالىلار لەگلەكلەرنىڭ كەينىدىن چۇقان سېلىپ يۈگۈرۈشەتتى. تېخى بىرى ئىككى كوچىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدە سوقۇش چىققىنىنىمۇ مەلۇم قىلىشقا ئۇلگۈرگەندى.

مەن رەھىمخان بىلەن بىللە ئولتۇرغان دادامنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمەكچى بولۇپ، بىردەم - بىردەم ئوغرىلىقچە قارايتتىم. ئۇ ماڭا مەدەت بېرىپ ۋارقىراۋاتامدىغاندۇ؟ ياكى ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرى مېنىڭ مەغلۇپ بولۇشۇمنى كۈتۈۋاتامدىغاندۇ؟ لەگلەك ئۇچۇرۇشنىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى شۇكى، سەن لەگلەك ئۇچۇرغاندا، خىياللىرىڭمۇ لەگلەك بىلەن بىللە پەرۋاز قىلىشى كېرەك.

لەگلەكلەر ئارقا - ئارقىدىن يەرگە چۈشۈشكە باشلىدى. مېنىڭ لەگلىكىم تېخىچە ئاسماندا ئىدى! كۆزلىرىم يۇڭ پوپايىكىغا مەھكەم ئورنىنىۋالغان دادامدا. ئۇ مېنىڭ لەگلىكىمنىڭ ھازىرغىچە چۈشۈپ كەتمەي شۇنچە ئۇزاق ئۇچۇۋاتقىنىغا ھەيران قېلىۋاتامدىغاندۇ؟ بىردىنلا «لەگلەك ئۇچۇرغاندا كۆزۈڭنى ئاسماندىن قاچۇرساڭ، ئۇزۇنغا بارمايسەن» دېگەن سۆز كۆڭلۈمدىن كەچتى - دە، كۆزۈمنى دەرھال ئاسمانغا تىكتىم. بىر قىزىل لەگلەك لەگلىكىمنى چۈشۈرمەكچى بولۇۋاتاتتى. مەن ئۇنى دەل ۋاقتىدا بايقاپ قالدىم. مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر ئاز تىرەشكەندىن كېيىن، ئۇ سەۋرنى يوقىتىپ، مېنىڭ لەگلىكىمنىڭ يېپىنى تۆۋەن تەرەپتىن كەسمەكچى بولدى - يۇ، نىيىتى ئەمەلگە ئاشماي مەغلۇپ بولدى.

كوچىنىڭ باش ۋە ئاخىرلىرىدا لەگلەك قوغلىغۇچىلار تۇتۇۋالغان لەگلەكلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشۈپ غەلبىلىرىنى

تەبرىكلەۋاتاتتى. ئۇلار خۇشاللىقىدا ئاتا - ئانا ۋە دوستلىرىغا ماختىنىۋاتاتتى. لېكىن، مۇسابىقىنىڭ ھەل قىلغۇچ قىسمىنىڭ تېخى ئالدىمىزدا ئىكەنلىكىنى، ئەڭ يۇقىرى مۇكاپاتنىڭ ھېلىمۇ ئاسماندا ئۇچۇۋاتقانلىقىنى ھەممەيلەن بىلەتتى. مەن ئالدىمدىكى يۈگمەچ ئاق قۇيرۇقلۇق سېرىق لەڭلەكنىڭ يىپىنى لەڭلىكىمنىڭ يىپى بىلەن ئۈزۈۋەتتىم. ئۇنىڭ بەدىلىگە، لەڭلەكنىڭ يىپى ئوتتۇرا بارمىقىمنى كېسىۋېتىپ، قان ئېقىشقا باشلىدى. مەن ھەسەنگە يىپىنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ئالدىمىدىكى قاننى شوراپ، بارمىقىمنى پادىچى ئىشتىنىمغا سۈرتتۈم.

كېيىنكى بىر سائەت ئىچىدە ئاسماندىكى ئەللىكتىن ئارتۇق لەڭلەكتىن ئاران ئون ئىككىسى قالغانىدى. مېنىڭ لەڭلىكىمۇ ئەنە شۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىدى. مەن ئاخىرقى ئون ئىككىنىڭ قاتارىغا كىرەلمىگەندىم. مۇسابىقىنىڭ بۇ باسقۇچىغا كىرىشنىڭ ئاسان ئەمەسلىكىنى بىلەتتىم. چۈنكى، بۇ باسقۇچقا يېتەلمىگەن بالىلار ئۇستا لەڭلەك ئۇچۇرغۇچىلار ھېسابلىناتتى، ئۇلار ھەسەننىڭ ئېگىزدىن پەسكە شۇڭغۇيدىغان ھۈنەرلىرىگە ئاسانلىقچە ئالدىنمايتتى.

چۈشتىن كېيىن سائەت ئۈچلەردە قۇياش ئۆزىنى قايىقلاردىندۇر پەيدا بولغان بىر توپ بۇلۇتنىڭ كەينىگە ئالدى. سايىلەر ئۇزىراشقا باشلىدى. ئۆگزىنىڭ ئۈستىدىكى تاماشىبىنلار قېلىن ياغلىق ۋە چاپانلارغا ئورنىنىۋېلىشقانىدى، ئاسماندا پەقەت ئالتىلا لەڭلەك قالغان، مېنىڭ لەڭلىكىم يەنە شۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇچۇۋاتاتتى. پۇتلىرىم ئاغرىپ، بوينۇم چىڭقىلىپ كېتىۋاتاتتى. لېكىن، ھەر قېتىم بىر لەڭلەكنى ئۈزگىنىمدە كۆڭلۈمدىكى ئۈمىد خۇددى كىچىك قار ئۇچقۇنلىرىنىڭ ئاستا - ئاستا توپلىنىشىدىن ھاسىل بولغان ئېگىز قار دۆۋىلىرىدەك بارغانسېرى كۈچىيەتتى.

كۆزلىرىم بايىدىن بېرى توختىماي قالايمىقانچىلىق

چىقىرىۋاتقان كۆك لەگلەكتە ئىدى.

— ئۇ قانچە لەگلەكنى كەستى؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— مەن ئون بىرنى ساندىم، — دېدى ھەسەن.

— ئاۋۇ كىمنىڭ لەگلىكى؟

ھەسەن تىلنى چىقىرىپ ئېڭىكىنى يالىدى. بۇ ھەسەننىڭ «بىلمەيمەن» دېگىنى ئىدى. ئۇ كۆك لەگلەك ئالدى بىلەن بىنەپشە رەڭلىك بىر لەگلەكنى ئۇزدى - دە، چوڭ چەمبىرەك چىقىرىپ ئىككى قېتىم ئايلاندى. ئون مىنۇتلاردىن كېيىن يەنە ئىككى لەگلەكنى چۈشۈرۈپ بىر توپ لەگلەك قوغلىغۇچىلارنى مۇسابىقىگە ئەۋەتتى.

يېرىم سائەتتىن كېيىن ئاسماندا پەقەت تۆت لەگلەكلا قالغانىدى. مېنىڭ لەگلىكىم يەنىلا ئۇچۇۋاتاتتى. خۇددى ھەربىر چىققان شامال مەن ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقاندىكە، ھەربىر قەدىمىنى توغرا ئالاتتىم. مەن ھاياتىمدا ئۆزۈمنى ھېچقاچان شۇ كۈندىكىدەك قۇدرەتلىك ۋە تەلپىك ھېس قىلىپ باقمىغانىدىم. چوڭقۇر ھاياجانغا چۆمگەنلىكىمدىن ئۆگزىگە قاراشقا ياكى ئاسماندىن كۆزۈمنى ئېلىشىقىمۇ پېتىنالمىۋاتاتتىم. مەن دىققىتىمنى يىغىشىم، ئەقلىمنى ئىشلىتىشىم كېرەك ئىدى. يەنە ئون بەش مىنۇتتىن كېيىن مەن بۈگۈن سەھەردە مازاق قىلىپ كۈلگەن چۈش رېئاللىققا ئايلىنىدۇ. مانا ئەمدى ئاسماندا پەقەت مېنىڭ لەگلىكىم بىلەن كۆك لەگلەكلا قالغانىدى.

ئەتراپنى جىددىيلىك باسقانىدى. كىشىلەر پۇتلىرىنى يەرگە ئۇرۇشۇپ، چاۋاك چېلىشىپ، ئىسقىرتىشىپ «كەس! كەس!» دەپ چۇقان سېلىشاتتى. مەن داداممۇ شۇ قاتاردا تۈۋلاۋاتامدىغاندۇ، دەپ ئويلاپ قالدىم. بىردەمدىن كېيىن ئەتراپتىن مۇزىكا ئاۋازى ياڭراپ، ئۆگزىدىن ۋە ئوچۇق

ئىشكىلەردىن چىققان مانتا ۋە ياغدا پىشۇرۇلۇۋاتقان پاكورا ① نىڭ پۇراقلىرى دىماققا ئۇرۇلۇشقا باشلىدى.

بىراق، مەن ھازىر مېڭەمدىكى قاننىڭ تومۇرلىرىمغا ئۇرۇلۇشىدىن باشقا ئاۋازنى ئاڭلىمايتتىم. كۆرۈۋاتقىنىم پەقەت كۆك لەڭگەلا ئىدى. بۇرۇنۇمغا پۇرىغىنى پەقەت غەلبىنىڭ، قۇتۇلۇش ۋە قۇتقۇزۇلۇشنىڭ پۇرىقى ئىدى. ئەگەر دادامنىڭ دېگەن سۆزلىرى خاتا بولۇپ، مەكتەپتە ئۆگەنگىنىم بويىچە خۇدا ھەقىقەتەن مەۋجۇت بولىدىغان بولسا، ئۇ بۈگۈن مېنى چوقۇم يەڭگىلى قوياتتى. مەن رەقىبىمنىڭ نېمە مەقسەتتە لەڭگەك ئۇچۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلمەيمەن. بەلكىم ئۇ پەقەت ماختىنىش ھوقۇقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن مۇسابىقىگە قاتنىشىۋاتقاندۇ. لېكىن، بۇ مېنىڭ باشقىلار تاسادىپىي كۆرۈپ قالدىغان ئەمەس، بەلكى ئۇلار كۆرۈشكە تەقەززا بولىدىغان ئادەمگە، شۇنداقلا گەپلىرىم باشقىلارنىڭ قۇلىقىغا تاسادىپىي كىرىپ قالدىغان ئادەم ئەمەس، بەلكى ئۇلار گەپلىرىمنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلايدىغان ئادەمگە ئايلىنىشىم ئۈچۈن زۆرۈر بولغان بىردىنبىر پۇرسەت ئىدى. ئەگەر خۇدا ھەقىقەتەن مەۋجۇت بولىدىغان بولسا، ئۇ شامالنى توغرا يۆنىلىشكە چىقىرىپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن مەن رەقىبىمنى يېڭىمەن - دە، ئاغرىقلىرىم ساقىيىدۇ، ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشىدۇ. مەن شۇنچە ئۇزاق كۈتتۈم، شۇنچە ئۇزاق مۇساپە بېسىپ ھازىرقى ھالەتكە كەلدىم. مانا ئەمدى، تۈيۈقسىز مېنىڭ زارىقىپ كۈتكەن ئارزۇلىرىم رېئاللىققا ئايلىنىش ئالدىدا تۇرماقتا. مېنىڭ يېڭىدىغىنىم ئۆزۈمگە ئايان، پەقەت قاچان يېڭىدىغانلىقىمنى بىلمەيمەن.

كۈتكەن مىنۇتلارمۇ مەن ئويلىغاندىن تېز رەك يېتىپ كەلدى. توساتتىن كەلگەن شامال مېنىڭ لەڭگىكىمنى يۇقىرىغا كۆتۈردى. مەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، يېپنى قويۇپ بېرىپ،

① پاكورا — ئافغانچە بىر خىل تاماق.

يۇقىرىغا تارتىم ۋە كۆك لەڭلەكنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە چىقىرىپ، ئۆزۈمگە پايدىلىق ئورۇننى ئىگىلىدىم. كۆك لەڭلەك بولسا ئۆزىنىڭ قىيىن ئورۇندا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، كۈچىنىڭ بارىچە قۇتۇلۇپ چىقماقچى بولدى. ئەمما، مەن ئۇنىڭغا يول بەرمەي ئورنۇمنى مەھكەم ساقلىدىم. كۆپچىلىك ئاللىقاچان غەلبىنىڭ كىمگە مەنسۇپ بولىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىشىپ بولغانىدى. كىشىلەرنىڭ «ئۇنى كەس! كەس!» دېگەن ئاۋازى خۇددى رىملىقلارنىڭ پالۋانلارغا ئىلتىجا قىلىپ «ئۆلتۈر! ئۆلتۈر!» دەپ ۋارقىرىغىنىغا ئوخشاش بارغانسېرى كۈچىيىشكە باشلىدى.

— ئاز قالدى، ئامىر ئاغا! ئاز قالدى! — دېدى ھەسەن ھاسىراپ تۇرۇپ.

تەشنىلىق بىلەن كۈتكەن ۋاقىت ئاخىر يېتىپ كەلدى. مەن كۆزۈمنى يۇمۇپ يىپنى قويۇپ بەردىم. شامال لەڭلەكنى تارتقاندا، لەڭلەكنىڭ يىپى بارماقلىرىمنى يەنە تىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن... نەتىجىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى جامائەتنىڭ چۇرقىراشلىرىدىن ئاڭلىشىمنىڭ ياكى كۆزۈمنى ئېچىپ كۆرۈشۈمنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. ھەسەن چۇرقىراپ بوينۇمنى چىڭ قۇچاقلۇۋالغانىدى:

— بارىكالا، ئامىر ئاغا! بارىكالا!

مەن كۆزۈمنى ئاچقىنىمدا، ھېلىقى كۆك لەڭلەك خۇددى تېز سۈرئەتتە كېتىۋاتقان ماشىنىدىن چىقىپ كەتكەن چاقتەك، ئاسماندىن پىلدىرلاپ يەرگە قاراپ چۈشۈۋاتاتتى. مەن كۆزۈمنى يەنە بىر يۇمۇپ ئاچتىم - دە، بىرنەرسە دېمەكچى بولدۇم. ئەمما، ئاغزىمغا گەپ كەلمەيتتى. تۇيۇقسىزلا، خىيالىمدا ئاسمانغا پەرۋاز قىلىپ چىقتىم - دە، تۆۋەنگە قاراپ ئۆزۈمنى - قارا خۇرۇم چاپان كىيگەن، قىزىل شارپا ئارتقان، ئۆڭۈپ كەتكەن پادىچى ئىشتىنى كىيگەن بىر بالىنى كۆردۈم. ئورۇق كەلگەن ئۇ بالىنىڭ چىرايلىرى تاتارغان، ئۆزى بىلەن تەڭ ئون ئىككى

ياشلىق بالىلارغا قارىغاندا سەل پاكارراق كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ مۇرىلىرى تار، قوڭۇر كۆزلىرىنىڭ ئەتراپى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنىدى. مەيىن شامال ئۇنىڭ قوڭۇر چاچلىرىنى يەلپۈپ ئۆتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قارىدى. بىز بىر - بىرىمىزگە قاراپ كۈلۈمسىرىدۇق.

ئۇنىڭدىن كېيىن مەن ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ ۋارقىرىدىم. ئەتراپىمدىكى ھەممە نەرسە رەڭدار، ئاۋازلىق؛ ھەممە نەرسە گۈزەل ۋە جانلانغانىدى. مەن يەنە بىر قولۇم بىلەن ھەسەننى چىڭ قۇچاقلدىم. بىز ئورنىمىزدا سەكرەپ، كۆزلىرىمىز ياش ھالدا قۇچاقلشىپ كۈلۈشەتتۇق.

— سىز يەڭدىڭىز، ئامىر ئاغا! سىز يەڭدىڭىز!

— ئىككىمىز يەڭدۇق! بىز يەڭدۇق! — مەن پەقەت شۇنلا دېيەلدىم. خىيالمدىن مۇنۇلار كەچتى: بۇ رېئاللىق ئەمەس. بىردەمدىن كېيىن كۆزۈمنى ئاچسام، بۇ گۈزەل چۈشلىرىم قاياقلارغىدۇر غايىب بولىدۇ، مەن يەنە بۇرۇنقىدەك ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ھەسەندىن باشقا ئادەمگە گەپ قىلماي ئاشخانىدا ئاشتا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، كىيىنىپ دادامنى ساقلايمەن. ھەممىدىن ۋاز كېچىپ، يەنە كونا تۇرمۇشۇمغا قايتىمەن. لېكىن، دادام بىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئۆگزىسىدە تۇراتتى. ئۇ مۇشتلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ۋارقىرماقتا، چاۋاك چالماقتا ئىدى. دەل شۇ ۋاقىت — دادامنىڭ ئاشۇ ئۆگزىدە مەندىن يەخىرلىنىپ تورغانلىقىنى كۆرگەن ۋاقىتم مېنىڭ ئون ئىككى يىللىق ھاياتىمدىكى ئەڭ قىممەتلىك ۋاقىت ئىدى.

ئەمما، دادام جىددىي بىر ئىشنى بىلدۈرمەكچى بولۇپ قولى بىلەن شەرەتلەۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشەندىم.

— ھەسەن، بىز...

— مەن بىلىمەن، — دېدى ئۇ مەندىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، — ئىنشائاللا، بىز كېيىن تەبرىكلەيلى. ھازىر مەن سىزگە كۆك لەڭلەكنى ئەكىلىپ بېرەي.

ئۇ قولدىكى يىپ ئورايدىغان غالتەكنى تاشلاپلا يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ يېشىل چاپىنىنىڭ پېشى يەردىكى قارغا سۆرىلىپ تۇراتتى.

— ھەسەن! ئۇنى قوغلا! ئۇنى چوقۇم ئەكەلگىن! — دەپ توۋلىدىم.

ئۇ ئاللىقاچان كوچىنىڭ دوقمۇشىغا بېرىپ بولغان، قارا ئۆتكى ئاستىدا قارلار ھەر تەرەپكە چېچىلىپ تۇراتتى. ئۇ دەرھال توختاپ، كەينىگە قارىدى — دە، ئىككى قولىنى ئاغزىغا ئەكىلىپ سۆيۈش ئىشارىتى قىلىپ:

— سىز ئۈچۈن جېنىم پىدا، — دەپ توۋلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ «ھەسەننىڭ كۈلكىسى» دە كۈلۈۋېتىپ كوچا دوقمۇشىدىن غايىب بولدى. كېيىنكى قېتىم ئاشۇ سەبىي كۈلكىنى يىگىرمە ئالتە يىلدىن كېيىن ئوڭۇپ كەتكەن سۈرەتتىن كۆردۈم.

باشقىلار يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ مېنى تەبرىكلەۋاتقاندا، مەن تېخى لەڭلىكىمنى تارتىپ چۈشۈرۈۋاتاتتىم. مەن ئۇلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ، رەھمىتىمنى بىلدۈردۈم. كىچىك بالىلار ماڭا ئەيمىنىش نەزىرىدە قارايتتى. مەن قەھرىمانغا ئايلانغانىدىم. قوللار مۈرەمگە ئۇرۇلماقتا، چاچلىرىمنى سىلماقتا ئىدى. مەن لەڭلىكىمنى چۈشۈرگەچ ھەرىس كۈلكىگە كۈلكە قايتۇراتتىم، لېكىن خىيالىم ئاشۇ كۆك لەڭلىكتە ئىدى.

ئاخىر، مەن لەڭلىكىمنى چۈشۈرۈۋالدىم. پۈتۈمنىڭ ئاستىغا يىغىلغان يىپنى غالتەككە يۆگىدىم. يەنە بىرنەچچە كىشى بىلەن قول ئېلىشقاندىن كېيىن ئۈدۈل ئۆيىگە قاراپ يۈگۈردۈم. مەن بېزەلگەن تۆمۈر دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئەلى مېنى دەرۋازىنىڭ ئىچىدە ساقلاپ تۇرغانىكەن. ئۇ قوللىرىنى رېشاتكىنىڭ ئارىلىقلىرىدىن سوزۇپ تۇرۇپ:

— مۇبارەك بولسۇن، — دېدى.

مەن ئۇنىڭغا لەڭلەك بىلەن غالتەكنى تۇتقۇزۇپ، ئۇنىڭ قولىنى سىقتىم - دە، «رەھمەت ئەلجان» دېدىم. — مەن ئەتىگەندىن بېرى سىز ئۈچۈن توختىماي دۇئا قىلىۋاتاتتىم.

— ئۇنداقتا دۇئاڭنى داۋاملاشتۇر، ئىشنىڭ ئاخىرى تېخى تۈگىمىدى.

مەن يەنە ئالدىراپ كوچىغا چىقتىم. ئەلدىن دادامنىمۇ سورىمىدىم. چۈنكى، مېنىڭ دادامنى ھازىرچە كۆرگۈم يوق ئىدى. مەن كاللامدا ھەممىنى پىلانلاپ قويدۇم: مەن دەرۋازىدىن قان يۇقى قوللىرىمدا مۇكاپاتىمنى كۆتۈرۈپ قەھرىمان سۈپىتىدە ھەيۋەت بىلەن كىرىمەن. ھەممە ئادەم باشلىرىنى كۆتۈرۈپ، ماڭا تىكىلىدۇ. رۇستەم بىلەن سوھراب بىر - بىرىنى ئوبدان كۆزىتىدۇ. ھەممە يەرنى ئاجايىپ بىر خىل تىمتاسلىق قاپلايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن كونا جەڭچى ياش پالۋاننىڭ يېنىغا بارىدۇ - دە، ئۇنى قۇچاقلايدۇ. ئۇنىڭ «قەھرىمان» دېگەن نامغا مۇناسىپ ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئۆزۈمنىڭ ھەقىقىي ئىقتىدارىمنى ئىسپاتلاش، قۇتقۇزۇش، قۇتۇلۇش، ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟ مەڭگۈلۈك خۇشاللىققا ئېرىشىش، ئەلۋەتتە. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە نېمە بولماقچىدى؟

ۋەزىر ئەكبەرخان رايونىدىكى كوچىلارغا نومۇر سېلىنغانىدى. كوچىلار خۇددى تورغا ئوخشاش بىر - بىرى بىلەن كېسىشەتتى. شۇ چاغلاردا بۇ رايون تېخى يېڭىدىن قۇرۇلۇۋاتقان بولغاچقا، بىكار يەرلەر ياكى ئىككى يېرىم مېتىرچە ئېگىزلىكتىكى تاملار بىلەن قورشالغان تېخى پۈتمىگەن ئۆيلەر ھەر كوچىدا دېگۈدەك ئۇچرايتتى. مەن كوچىلارنى يۈگۈرۈپ ئايلىنىپ ھەسەننى ئىزدىدىم. كىشىلەر ئورۇندۇقلىرىنى قاتلىشىپ، تاماق قاچىلىرىنى يىغىشتۇرۇۋاتاتتى. تېخىچە ئۆگزىلىرىدە ئولتۇرغانلار مېنى

تەبىرىكلەپ توۋلىشاتتى.

بىزنىڭ ئۆيىنىڭ جەنۇبىدىن تۆت كوچا نېرىسىدا مەن دادامنىڭ ئىنژېنېر ئاغىنىسىنىڭ ئوغلى ئۆمەرنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى چىملىقتا ئاكىسى بىلەن پۈتۈل ئويناۋاتاتتى. ئۆمەر خېلى ئوڭلۇق بالا ئىدى. بىز تۆتىنچى يىللىقتىن باشلاپ بىر سىنىپتا ئوقۇغاندۇق. ئۇ تېخى ماڭا بىر قېتىم قەلەم بەرگەندى.

— سېنىڭ يەڭگىنىڭنى ئاڭلىدىم، ئامىر، — دېدى ئۇ، — مۇبارەك بولسۇن.

— رەھمەت، ھەسەنى كۆردۈڭمۇ؟

— سېنىڭ ئۆيۈڭدىكى ھەزارانمۇ؟

مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم. ئۆمەر توپنى ئاكىسىغا تېپىپ بېرىۋېتىپ:

— ئاڭلىسام ئۇنى لەڭلەك قوغلاشقا بەك ئۈستە دەيدۇ، — دېدى.

ئاكىسى توپنى ئۇنىڭغا قايتىدىن تېپىپ بەرگەندە، ئۇ توپنى تۇتۇۋېلىپ يەرگە ئۈرۈپ ئۆرلىتىپ تۇرۇپ دېدى:

— مەن دائىم ئۇنىڭ لەڭلەكنى قانداق قوغلىيالايدىغانلىقىغا ھەيران قالىمەن. دېمەكچىمەنكى، ئۇ ئاشۇ كىچىك كۆزلىرى بىلەن قانداقمۇ بىرنەرسىنى كۆرەلەيدىغاندۇ — ھە؟

ئۇنىڭ ئاكىسى قېقىلىپ كۈلۈپ كەتتى ۋە توپنى بېرىشىنى ئېيتتى. ئۆمەر ئۇنىڭغا پىسەنت قىلمىدى.

— ئۇنى كۆردۈڭمۇ؟

ئۆمەر مۇرىسىنىڭ كەينىدىكى غەربىي جەنۇبىنى باش بارمىقى بىلەن ئىشارەت قىلدى:

— ئۇ بايا بازار تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى.

مەن بازار تەرەپكە بارغىنىمدا كۈن تاغ كەينىگە ئولتۇرۇپ، ئاسماننى يۇلغۇن چېچىكى رەڭ ۋە بىنەپشە رەڭلەر قاپلىغانىدى. بىرنەچچە دوقمۇشنىڭ نېرىسىدىكى ھاجى ياقۇپ

مەسچىتىدىن مەزىنىنىڭ ئەزان توۋلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ھەسەن ھېچقاچان بەش ۋاخ نامىزىنى تاشلىمايتتى. بىز ئويناۋاتقان چاغلاردىمۇ، ئۇ ئويۇننى توختىتىپ، ھويلىدىكى قۇدۇقتىن سۇ تارتىپ تەرەت ئېلىپ، ئۆيىگە كىرىپ كېتەتتى. بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇ كۈلۈمسىرەپ چىقىپ، مېنى تام تۆپىسىدىن ياكى دەرەخكە چىقىپ ئولتۇرغان يېرىمدىن تېپىۋالاتتى. مانا بۈگۈن مېنىڭ سەۋەبىمدىن ئۇ نامىزىنى ئوقۇيالمىدىغان بولدى.

بازار بارغانسېرى قۇرۇقىدىلىپ، دۇكاندارلار بۈگۈنكى سودىسىنى ئاخىرلاشتۇرماقتا ئىدى. مەن بىر - بىرىگە يېقىن سېلىنغان، يېڭى ئۆلتۈرۈلگەن قىرغاۋۇلدىن تارتىپ ھېسابلاش ماشىنىسىغىچە ھەممە نەرسىنى تاپقىلى بولىدىغان بوتكا - دۇكانلارنىڭ ئالدىدىكى پاتقاقلىق كوچىلاردىن تېزلىكتە ئۆتتۈم. بارغانسېرى ئازىيىۋاتقان كىشىلەر توپىنى، ئۈستىگە قاتمۇقات يىرتىق لاتىلارنى ئارتىۋالغان ئاقساق - چولاق تىلەمچىلەر، مۇرىسىگە گىلەم ئارتىۋالغان سودىگەرلەر، كىيىم - كېچەك ساتىدىغانلار ۋە دۇكانلىرىنى تاقاۋاتقان قاسساپلار ئارىسىنى كېزىپ چىقتىم. لېكىن، ھەسەننىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى.

مەن قۇرۇق يەل - يېمىش ساتىدىغان باققالنىڭ يېنىدا توختىدىم. بېشىغا كۆك رەڭلىك سەللە ئورنىۋالغان، قارىغاي ئۇرۇقلىرى ۋە يېمىشلىرىنى قېچىرىغا ئارتىۋاتقان ياشانغان باققالغا ھەسەننىڭ تۇرقىنى تەسۋىرلەپ بەردىم. ئۇ ئادەم ماڭا ئۈزۈنغىچە تىكىلىپ قارىغاندىن كېيىن:

— مەن ئۇنى كۆرگەندەك قىلىمەن، — دېدى.

— ئۇ قايسى يول بىلەن ماڭدى؟

ئۇ ئادەم ئۈستىبېشىغا ئىنچىكىلەپ قارىدى - دە:

— مۇشۇ سۆلىتىڭ بىلەن بۇنداق ۋاقىتتا بىر ھەزارانى

ئىزدەپ سىرتتا نېمە ئىش قىلىسەن؟ — دېدى. ئۇ مېنىڭ

ئۈستۈمدىكى خۇرۇم چاپىنىمغا ۋە «پادىچى ئىشتان»مغا ھەۋەس بىلەن كۆز يۈگۈرۈتتى. ئافغانىستاندا ئامېرىكىنىڭ ھەرقانداق يېڭى مەھسۇلاتىنى سېتىۋالالغانلار بايلار ھېسابلىناتتى.

— مەن ئۇنى تاپمىسام بولمايدۇ، ئاغا.

— ئۇ سېنىڭ نېمەڭ بولىدۇ؟ — دېدى ئۇ. گەرچە مەن ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇنداق سوئال سورىغانلىقىنى ھېچ چۈشەنمىسەممۇ، مەن ئالدىرىغان بىلەن ئۇنىڭ ماڭا تېزرەك ئېيتىپ بەرمەيدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتىم.

— ئۇ بىزنىڭ خىزمەتكارىمىزنىڭ ئوغلى، — دېدىم مەن. ئۇ بوۋاي ئاق ئارىلاشقان قاشلىرىنى يۇقىرىغا كۆتۈرۈپ تۇرۇپ دېدى:

— شۇنداقمۇ؟ ئۇ سەندەك بىر كۆيۈمچان خوجايىنى بار بەكمۇ تەلەپلىك ھەزارا ئىكەن. ئۇنىڭ دادىسى پۈتۈڭدىكى توپىلارنى تىزلىنىپ تۇرۇپ، كىرىپكىلىرى بىلەن سۈپۈرسىمۇ ئارتۇق كەتمەيدىكەن.

— سىز ماڭا زادى ئېيتىپ بېرەمسىز — يوق؟
ئۇ بىر قولىنى قېچىرنىڭ دۈمبىسىگە قويۇپ تۇرۇپ جەنۇبىنى كۆرسەتتى:

— سەن تەسۋىرلىگەن ئۇ بالا ئاۋۇ ياققا قاراپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ قولىدا بىر لەڭلەك بار، كۆك لەڭلەك.

— شۇنداقمۇ؟ — دېدىم مەن. ئۇ ماڭا «سىز ئۈچۈن جېنىم پىدا» دەپ ۋەدە بەرگەندى. يەنە شۇ ھەسەن! ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىدىغان ياخشى ھەسەن! بۇ قېتىممۇ يەنە ئۆز ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىپ ئاخىرقى لەڭلەكنى مەن ئۈچۈن قوغلاپ تۇتۇپتۇ.
— ئۇلار چوقۇم ئۇنى تۇتۇۋالدى، — دېدى ياشانغان باققال غودۇڭشىپ، يەنە بىر ساندۇقنى قېچىرنىڭ ئۈستىگە ئارتقاچ.
— كىملەر؟

— بىرنەچچە بالا، — دېدى ئۇ، — ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ

كېتىۋېتىپتىكەن. ئۇلارمۇ ساڭا ئوخشاشلا كىيىنىۋاپتىكەن، — ئۇ ئاسمانغا قاراپ چوڭقۇر تىندى، — بولدى يۈگۈر، مېنى نامازغا كېچىكتۈرۈپ قويدىغان بولدۇڭ.

ئەمما، مەن ئاللىقاچان ئۆزۈمنى شۇ يولغا قاراپ ئاتقاندىم. كېيىنكى بىرنەچچە مىنۇتتا مەن پۈتۈن بازارنى يەنە بىر قېتىم كېزىپ چىقتىم. «بەلكىم ئۇ ياشانغان باققال كۆك لەگلەكنى كۆرگەن بولسىمۇ، مېنى ئالداپ قويغاندۇ. مەن ئاشۇ لەگلەكنى ئۆز قولىمغا ئالسام...» مەن بېشىمنى ھەربىر كوچىغا ۋە ھەربىر دۇكانغا تىقىپ چىقتىم. ھېچ يەردە ھەسەننىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى.

مەن ئالدىمدىن چىقىۋاتقان ئاۋازنى ئاڭلىغىنىمدا، ھەسەننى تېپىۋالغۇچە قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىدىشىدىن ئەنسىرىدىم. بازارنى كېسىپ ئۆتىدىغان چوڭ يول بىلەن تىك كېسىشىدىغان بىر پاتقاق يولغا چىقىپ قالدىم. مەن يولدىكى كاتاڭنى بويلاپ ئاۋاز كېلىۋاتقان تەرەپكە قاراپ ماڭدىم. پۈتۈمدىكى ئۆتۈكۈم ھەربىر قەدەمدە لايغا پاتاتتى؛ ئېغىزىمدىن ئاپپاق ھورلار توختىماي چىقىپ كۆز ئالدىمدا بۇلۇت ياسايتتى. بۇ تار يولنىڭ بىر تەرىپىدە ئۇ يولغا پاراللېل ھالدا قار بىلەن توشقان بىر ئېرىق بار ئىدى. بەلكىم ئۇ ئېرىقنى باھاردا كەلگەن كەلكۈن ياسىغان بولسا كېرەك. يولنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە ئەنجان تېمى بىلەن قورشالغان پاكار ئۆيلەر ۋە دەرەخلەر بىلەن قورشالغان مەھەللە بار ئىدى. ئۇ ئۆيلەر بىر - بىرىدىن تار كوچىلار ئارقىلىق ئايرىلىپ تۇراتتى.

يەنە باشقىلارنىڭ گەپلەشكەن ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇ قېتىم ئۇ ئاۋازلار ئۈنلۈكرەك بولۇپ، ئۇ يەردىكى بىر تار كوچا تەرەپتىن كېلىۋاتاتتى. مەن ئۇ تار كوچىنىڭ ئېغىزىغا ئاستا بېرىپ، تىنىقىمنى چىقارماستىن ئەتراپقا نەزەر سالدىم.

ھەسەن خالتا كوچىنىڭ ئاخىرىدا بوي بەرمىگەن ھالدا تۇراتتى. ئۇنىڭ مۇشتۇمى تۈرۈلگەن، پۇتلىرى ئازراق

كېرىلگەندى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى ئەخلىت دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدە دادامنىڭ كۆڭۈل دەرۋازىسىنى ئاچىدىغان ئاچقۇچۇم — كۆك لەڭگەك تۇراتتى.

ئۈچ بالا ھەسەننىڭ يولىنى توسۇپ تۇراتتى. ئۇلار داۋۇتخان ھاكىمىيەتنى قولغا ئالغان كۈننىڭ ئەتىسى تاغنىڭ تۆپىسىدە يولمىزنى توسقان، ھەسەن رەگەتكىسى بىلەن ئۆزىمىزنى قۇتقۇزغان كۈندىكى ئۈچ بالا ئىدى. ۋەلى بىلەن كامال ئىككى چەتتە، ئاسسەف ئوتتۇرىدا تۇراتتى. مېنىڭ پۈتۈن بەدىنىم تارتىشىپ، ئومۇرتقامدىن سوغۇق بىرنەرسە ئاققانداك ھېس قىلدىم. ئاسسەف خاتىرجەم كۆرۈنەتتى. ئۇ ھېلىقى مۇشتىكىنى ئايلاندۇرۇۋاتاتتى. قالغان ئىككىسى جىددىيلەشكەن ھالدا پۇتلىرىنى توختىماي يۆتكىشىپ، بىردەم ئاسسەفكە، بىردەم ھەسەنگە ھودۇققان ھالدا قارشىپ تۇراتتى. ئۇلار خۇددى بىر خىل ياۋايى ھايۋاننى قورشىۋالغاندەك، پەقەت ئاسسەفلا ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرايلىغاندەك ھالەتتە ئىدى.

— رەگەتكەڭ قېنى، ھەزارا؟ — دېدى ئاسسەف مۇشتىكىنى قولغا كىيىپ تۇرۇپ، — سەن ماڭا نېمە دېگەندىڭ؟ «ئۇلار سېنى يەكچەشمە ئاسسەف دەيدۇ» توغرا، يەكچەشمە ئاسسەف. سەن نېمىدېگەن گەپىدا ۋە ئەقىللىق — ھە! راستتىنلا ئەقىللىق ئىكەنسەن. لېكىن، قولۇڭدا بەتلەنگەن قورال بولسا ئاندىن ئەقىللىق بولماق ئاسان.

نەپىسىم توختاپ قالغانداك ھېس قىلىپ، ئاۋاز چىقارماستىن چوڭقۇر تىنىۋالدىم. مەن پالەچ بولۇپ قالغانداك پۇت — قولۇمنى مېدىرلىتالمايتتىم. ئۇلارنىڭ مەن بىلەن بىللە چوڭ بولغان، توشقان كالىپۇكلىرى مېنىڭ تۇنجى ئەسلىم بولغان ئۇ بالىغا يېقىنلىشىۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇراتتىم.

— لېكىن، بۈگۈن سېنىڭ تەلىيىڭ كەلگەن كۈن ئىكەن ھەزارا، — دېدى ئاسسەف. ئۇ ماڭا كەينىنى قىلىپ تۇرغان

بولسىمۇ، ئۇنىڭ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇرىمەن.

— مەن بۈگۈن ئۇنى كەچۈرۈۋەتسەم، بۇنىڭغا نېمە دەيسىلەر، يىگىتلەر؟

— بۇ ھەقىقەتەن كەڭ قورساقلىق، — دېدى كامال دۇدۇقلاپ، — بولۇپمۇ بىزگە ئۆتكەن قېتىم قىلغان قوپاللىقىنى دېسە.

ئۇ گەرچە ئاسسەفتەك چوڭ سۆزلىمەكچى بولۇۋاتسىمۇ، ئاۋازى تىترەپ چىقىۋاتاتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن مەن بىر نەرسىنى چۈشەندىم. ئۇ ھەرگىزمۇ ھەسەندىن قورقماپتۇ. ئۇ ئاسسەفنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمىگەچكە قورقۇپتۇ. ئاسسەف قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ:

— بولدى، مەن كەچۈردۈم، — دېدى، ئۇنىڭ ئاۋازى ئازراق تۆۋەنلىگەندى، — ئەلۋەتتە، بۇ دۇنيادا ھېچ نەرسە ھەقسىز بولمايدۇ. مېنىڭ كەچۈرۈشۈمنىڭ ئازراق تولىمى بولۇشى كېرەك.

— بۇ ھەق گەپ بولدى، — دېدى كامال.

— ھېچ نەرسە ھەقسىز ئەمەس، — دەپ گەپ قوشتى ۋەلىمۇ.

— سەن تەلەپلىك ھەزارا ئىكەنسەن، — دېدى ئاسسەف ھەسەننىڭ ئالدىغا بىرقەدەم مېڭىپ، — چۈنكى بۈگۈن ئاشۇ كۆك لەگلەكنىلا تاپشۇرساڭ بولدى. بۇ ھەقىقەتەن ياخشى كېلىشىم بولدى. شۇنداقمۇ يىگىتلەر؟

مەن ھەسەننىڭ كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ قورقۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمەن. لېكىن، ئۇ بېشىنى چايقىدى:

— ئامىر ئاغام مۇسابىقىدە يەڭدى. مەن بۇ لەگلەكنى ئۇنىڭ ئۈچۈن قوغلىدىم. قوغلىغاندىمۇ ئادىللىق بىلەن مۇسابىقىە قىلدىم. بۇ ئۇنىڭ لەگلىكى.

— سادىق ھەزارا! خۇددى ئىمتقا ئوخشاش سادىق، — دېدى

ئاسسەق. ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كۈلگەن كامالنىڭ كۈلكىسىدىن تىترەك ۋە ھودۇقۇش بىلىنىپ تۇراتتى.

— بىراق، ئۆزۈڭنى ئۇنىڭ ئۈچۈن قۇربان قىلىشتىن بۇرۇن بۇنى ئويلاپ باق: ئۇمۇ سەن ئۈچۈن شۇنداق قىلامدۇ؟ ئۇنىڭ ئۆيىگە مېھمانلار كەلگەندە سېنى ھېچقانداق ئويۇنغا قاتمايدىغانلىقىدىن بىرەر قېتىم ئەجەبلىنىپ باقتىڭمۇ؟ ئۇ نېمە ئۈچۈن ئوينىيدىغان ئادىمى قالمىغاندا سەن بىلەن ئوينىيدۇ؟ نېمە ئۈچۈنلۈكىنى مەن ساڭا دەپ بېرەي، ھەزارا. چۈنكى، سەن ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر بەتبەشەرە ئۆي ھايۋىنىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. سەن ئۇنىڭ زېرىككەندە بىللە ئوينىيدىغان، ئاچچىقى كەلگەندە تېپىدىغان نەرسىسى. سەن ئۆزۈڭنى ئەخمەق قىلىۋەرمە. ئۆزۈڭنىڭ ئازراق قەدرىنى قىل.

— ئامىر ئاغام ئىككىمىز دوست، — دېدى ھەسەن. ئۇنىڭ ھاياجانلانغىنى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— دوست؟ — دېدى ئاسسەق كۈلۈپ كېتىپ، — بىچارە ئەخمەق! سەن بىر كۈنى بۇ خام خىياللىرىڭدىن ئويغانغىنىڭدا، ئۇنىڭ ساڭا زادى قانچىلىك ياخشى دوست ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالسىەن. ئەمدى بەس! بولدى قىل. لەڭلەكنى تاپشۇر.

ھەسەن يەرگە ئېڭىشىپ قولىغا تاش ئالدى، ئاسسەق كەينىگە بىر قەدەم داچىپ توختىدى.

— بۇ ساڭا بېرىلگەن ئاخىرقى پۇرسەت، ھەزارا. ھەسەن تاش تۇتقان قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈش بىلەن جاۋاب قايتۇردى.

— قولۇڭدىن كەلگەننى قىل. ئاسسەق قىشلىق چاپىنىنى سېلىپ ئاستا قاتلاپ، تامنىڭ تۈۋىگە قويدى. مەن بىرنەرسە دېيىشكە تەمشەلدىم. ئەگەر مەن شۇنداق قىلغان بولسام ئۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىم بەلكىم باشقىچە بولغان بولاتتى. بىراق، مەن ھېچنېمە دېمىدىم. پەقەت

خۇددى پالەچ بولۇپ قالغاندەك قاراپلا تۇردۇم.
ئاسسەف كامال بىلەن ۋەلىگە يېرىم چەمبىرەك ياساپ
ھەسەننى قورشاشقا ئېلىشنى ئىشارەت قىلدى.

— مەن پىلاننى ئۆزگەرتتىم، — دېدى ئاسسەف، —
بوپتۇ، لەگلەك سەندە قالسۇن، شۇنداق قىلسام، سەن مېنىڭ
نېمە قىلغانلىقىمنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايسەن.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ھەرىكەتكە ئاتلاندى. ھەسەن ئاتقان تاش
ئۇنىڭ پېشانىسىگە تەگدى. ئاسسەف ۋارقىرىغىنىچە ھەسەنگە
ئۆزىنى ئېتىپ، ئۇنى يەرگە يىقىتتى. ۋەلى بىلەن كامالمۇ
ئۇنىڭغا ئېتىلدى.

مەن مۇشتومۇمنى چىڭ تۈگۈپ، كۆزۈمنى يۇمدۇم.

ئەسلىمە

سز ھەسەن بىلەن بىر ئانىدىن سۈت ئەمگىنىڭلارنى
بىلەمسىز؟ ئېسىڭىزدە بارمۇ، ئامىر ئاغا؟ ئۇنىڭ ئىسمى
ساكىنا ئىدى. ئۇ بامىيان دېگەن جايدىن كەلگەن،
ئاقپىشماق، كۆك كۆزلۈك ھەزارا ئايال ئىدى. ئۇ
سىلەرگە قەدىمكى توي ناخشىلىرىنى ئېيتىپ بېرەتتى.
باشقىلارنىڭ دېيىشىچە، بىر ئانىدىن سۈت ئەمگەنلەر
قېرىنداش ھېسابلىنىدىكەن. سز بۇنى بىلەمسىز؟

ئەسلىمە

— ھەربىرىڭلار بالىلىرىم بىر رۇپىيە، پەقەت بىرلا
رۇپىيە بەرسەڭلار، سىلەرگە ھەقىقەتنىڭ پەردىسىنى
ئېچىپ بېرىمەن.

ئۇ بوۋاي لاي تامغا يۆلىنىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ
نۇرسىز كۆزلىرى خۇددى كۆمۈشنى ئېرىتىپ قويغان بىر
جۈپ چوڭقۇر كامارغا ئوخشايتتى.

ھاسسىغا يۆلىنىپ تۇرغان ئۇ پالچى بوۋاي قاپرىپ

كەتكەن قوللىرى بىلەن قورۇق باسقان مەڭزلىرىنى سىلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ قوللىرىنى جۈپلەپ بىزگە تەڭلىدى.

— ھەقىقەتنى بىلىش ئۈچۈن، بىر رۇپىيە ھېچقانچە پۇل ئەمەس، شۇنداقمۇ؟

ھەسەن ئۇنىڭ ئالدىنىغا بىر تەڭگە تاشلىدى. مەنمۇ ئۆزۈمنىڭكىنى تاشلىدىم.

— بىسىمىلاھىررەھمانىررەھىم، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ پالچى بوۋاي. ئۇ ئالدى بىلەن ھەسەننىڭ قولىنى تۇتۇپ، بىر بارمىقىدىكى ئۇزۇن ئۆسكەن تىرنىقى بىلەن ئۇنىڭ ئالدىنى قاپتا - قايتا چۆرىدەپ سىلىدى. ئۇ بارماقلار ھەسەننىڭ يۈزىگە يۆتكىلىپ ئېڭەكلىرىنى ۋە قۇلاقلىرىنى ئاستا سىلىغاندا تاتلىغاندەك ئاۋاز چىقىراتتى. قاپىرىپ كەتكەن بارماقلار ھەسەننىڭ كۆزلىرىنى سىلاپ توختىدى ۋە تىترەشكە باشلىدى. بىر سايە بوۋاينىڭ يۈزىنى سىيپاپ ئۆتتى. ھەسەن بىلەن ئىككىيلەن بىر - بىرىمىزگە قاراشتۇق. بوۋاي ھەسەننىڭ قولىنى تۇتۇپ، تەڭگىنى ھەسەننىڭ ئالدىنىغا قويدى. بوۋاي ماڭا قاراپ:

— سەنچۇ، كىچىك بۇرادەر؟ — دېدى.

تامىنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىر خوراز چىلىدى. بوۋاي قولۇمنى تۇتماقچى بولغاندا، مەن دەرھال قولۇمنى تارتىۋالدىم.

چۈش

مەن شۇبىرىغان ئىچىدە غايىب بولدۇم. غۇيۇلداپ چىقىۋاتقان بوراندا قار ئۇچقۇنلىرى كۆزۈمگە نەشتەردەك سانجىلاتتى. مەن قاتمۇقات قارنىڭ ئارىسىدا دەلدەڭشىپ ئاران مېڭىۋاتاتتىم. مېنىڭ ياردەم سوراپ ۋارقىرىغان

ئاۋازىم بوران ئىچىدە يوقاپ كېتەتتى. مەن قارىنىڭ ئۈستىگە يېقىلىپ ھاسراپ يېتىپ، ئاپپاقچىلىق ئىچىدە غايىب بولدۇم. بوران قۇلاق تۇۋىمدا غۇيۇلدايتتى. يېغىۋاتقان قار ئاياغ ئىزلىرىمنى كۆمۈۋەتكەندى. مەن ئەمدى ئەرۋاھقا، ھېچقانداق ئىزى يوق ئەرۋاھقا ئايلىندىم. مەن يەنە ۋارقىرىدىم. ئۈمىدىم خۇددى ئاياغ ئىزىمدەك غايىب بولۇشقا باشلىدى. دەل شۇ ۋاقىتتا، يىراقتىن غۇۋا ئاۋاز ئاڭلاندى. مەن كۆزۈمنى توسۇپ تىكلىنىپ ئولتۇردۇم. كۆز يەتكۈسىز قارىنىڭ ئارىسىدىن قارا رەڭلىك بىرنەرسىنىڭ مېدىرلاۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ شەكىل ماڭا قولىنى سوزدى. مەن قولىنىڭ ئالقانلىرىدىكى پاراللېل كەتكەن كېسىلگەن يېرىقلار ئارىسىدىن قان ئېقىپ ئاپپاق قارىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. مەن شۇ قولىنى تۇتۇشۇمغا، قارلار غايىب بولدى. بىز يېشىل چىملىقلار بىلەن قاپلانغان، ئەتراپنى ئاق بۇلۇتلار قاپلىغان ئالمىزارلىق ئارىسىدا تۇرۇپتىمىز. مەن ئوچۇق ئاسمانغا قارىغىنىمدا، ئاسماندا يېشىل، قىزىل، سېرىق ۋە ئاپپىلىسىن رەڭلىك لەڭلەكلەر ئوچۇپ يۈرگۈدەك. ئۇلارنىڭ ھەممىسى چۈشتىن كېيىنكى قۇياش نۇرىدا پارقىراپ تۇرغۇدەك.

ئۇ خالتا كوچىنىڭ ھەممە يېرى كېسەك پارچىلىرى ۋە ئەخلەت ئىدى. خىش ۋە سېمونت پارچىسى دۆۋىلىرىنىڭ ئارىسىدا ۋېلىسىپىتنىڭ يېرىلىپ كەتكەن چاقلرى، ماركىلىرى سويۇلۇپ كەتكەن بوتۇلكىلار، يىرتىلىپ كەتكەن ژۇرناللار ۋە سارغىيىپ كەتكەن گېزىتلەر چېچىلىپ تۇراتتى. تامنىڭ تۈۋىدە داتلىشىپ كەتكەن چويۇن مەش يۆلەكلىك تۇراتتى. لېكىن، شۇ ئەخلەت ئارىسىدىكى ئىككى نەرسىدىن كۆزۈمنى ئۈزەلمەيتتىم: بىرى چويۇن مەشكە يېقىن جايدا تامغا يۆلەكلىك تۇرغان كۆك

لەڭلەك، يەنە بىرى ھەسەننىڭ خش دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدە تاشلاقلىق تۇرغان ئوڭۇپ كەتكەن بېغىر رەڭ چىبەرقۇت ئىشتىنى ئىدى.

— مەن بىلىمدىم، — دەۋاتاتتى ۋەلى، — دادام ماڭا بۇنداق ئىشنى چوڭ گۇناھ دېگەندى.

ئۇنىڭ ئاۋازىدىن تېڭىرقىغانلىقى، ھاياجانلانغانلىقى ۋە قورققانلىقى چىقىپ تۇراتتى. ھەسەن كۆكرىكى يەرگە چاپلاقلىق ھالدا ياتاتتى. كامال بىلەن ۋەلى ئىككىسى ھەسەننىڭ ئىككى قولىنى قايرىپ، ئېڭىشىپ تۇرۇپ ھەسەننىڭ دۈمبىسىدىن باستى. ئاسسەق ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆرە تۇرۇپ قىشلىق ئۆتكىنىڭ پاشنىسى بىلەن ھەسەننىڭ بويىغا دەسسەدى.

— داداڭ ھەرگىز بىلىپ قالمايدۇ، — دېدى ئاسسەق، — ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇنداق ئەدەپسىز ئېشەككە دەرس ئۆتۈپ قويغانلىق ھېچقاچان گۇناھ ھېسابلانمايدۇ.

— مەن ھېچ بىلىمدىم، — دەپ غوتۇلدىدى ۋەلى.
— كالاڭنى سىلكۈۋەت، — دېدى ئاسسەق، ئاندىن كامالغا ئۆرۈلۈپ قارىدى — دە:

— سەنچۇ؟ — دەپ سورىدى.
— مەن...

— ئۇ پەقەتلا بىر ھەزارا، — دېدى ئاسسەق، لېكىن كامال چەتكە قاراپ تۇرۇۋالدى.

— بولدى، — دەپ قولىدىن قاس چىقاردى ئاسسەق، — ئەمىسە سەن مىجىقلار ئۇنى چىڭ تۇتۇپ بېرىش. بۇنىغۇ قىلىشالارسەن؟

ۋەلى بىلەن كامال باشلىرىنى لىڭشىتتى. ئۇلار بىر ئاز يېنىكلەپ قالغاندەك كۆرۈندى.

ئاسسەق ھەسەننىڭ كەينىدە تىزلىنىپ ئولتۇردى — دە، ئىككى قولى بىلەن ھەسەننىڭ بېلىنى تۇتۇپ ئۇنىڭ يالىڭاچ ساغرىسىنى يۇقىرى كۆتۈردى. بىر قولى بىلەن ئۆزىنىڭ

ئىشتىننىڭ سىرتىمىسىنى ئاچتى... ھەسەن قارشىلىق كۆرسەتمىدى، ھەتتا ئازراقمۇ ئاۋاز چىقارمىدى. ئۇ بېشىنى ئازراق كۆتۈرگەندە، مەن ئۇنىڭ چىرايىنى غىل - پال كۆرۈپ قالدىم. ئۇ تەقدىرگە تەن بەرگەندى. ئۇ قاراشلار مەن بۇرۇن كۆرگەن قۇربانلىق قوينىڭ جان بېرىش ئالدىدىكى قاراشلىرىغا ئوخشايتتى.

ئەتە ئىسلام كالىپىدارىنىڭ ئاخىرقى ئېيى بولغان دۈل - ھىجقاھ ئېيىنىڭ ئونىنچى كۈنى. ئەتە قۇربان ھېيتىنىڭ بىرىنچى كۈنى - ئىبراھىم پەيغەمبەرنىڭ ئاللا ئۈچۈن ئۆز ئوغلىنى قۇربانلىق قىلغان سادىقلىقىنى تەبرىكلەيدىغان كۈن. دادام بۇ يىلمۇ قۇربانلىق ئۈچۈن قۇللىق قارا، ئاق رەڭلىك قوينى ئۆز قولى بىلەن تاللىدى.

بىز ھەممەيلەن، يەنى ھەسەن، ئەلى، دادام ۋە مەن ئارقا ھويلىدا ئۆرە تۇرىمىز. موللام ساقىلىنى سىلاپ قويۇپ دۇئا ئوقۇيدۇ. دادام رەسمىيەت ئۈچۈنلا بىرنەرسىلەرنى دەپ غودۇڭشىپ قويدۇ. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن قوينى ھالال قۇربانلىق قىلىش رەسمىيىتى ئۈچۈن ئوقۇلۇۋاتقان تۈگمەس ئايەتلەردىن زېرىككەنلىكى بىلىنىپ تۇرىدۇ. دادام دىنىي رەسمىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى مەسخىرە قىلغاندەك، قۇربان ھېيتىنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشىدىكى ھېكايىلەرنىمۇ مەسخىرە قىلاتتى. ئەمما، ئۇ قۇربان ھېيتىنىڭ رەسمىيەت ۋە ئادەتلىرىگە ھۆرمەت قىلاتتى. ھېيتىنىڭ رەسمىيىتى بويىچە قۇربانلىق گۆشىنى ئۈچكە بۆلۈپ، بىر قىسمىنى ئۆز ئائىلىسىگە ئېلىپ قېلىش، يەنە بىر قىسمىنى دوست - بۇرادەرلىرىگە بېرىش، قالغىنىنى كەمبەغەللەرگە بۆلۈپ بېرىش لازىم ئىدى. ھەر يىلى دادام گۆشنىڭ ھەممىسىنى كەمبەغەللەرگە بېرىۋېتەتتى. «بايلار ئاللىقاچان يېتەرلىك سەمرىپ بولغان» دەيتتى دادام. موللام ئايەتنى ئوقۇپ بۆلۈپ، «ئامىن» دەپ قولغا ئۇزۇن تىغلىق

پىچاقنى ئالدىدۇ. ئۆرپ - ئادەت بويىچە قويغا پىچاق كۆرسىتىلمەيتتى. ئەلى «شېكەر ئۆلۈمنى تاتلىق قىلىدۇ» دېگەن قائىدە بويىچە قويغا بىر تال چاقماق قەن يېگۈزىدۇ. قوي ئازراق تېپىرلاپ قويدۇ. موللام قوينىڭ ئېڭىكىدىن توتىدۇ - دە، پىچاقنىڭ تىغىنى ئۇنىڭ گېلىغا توغرىلايدۇ. قوينىڭ گېلىغا پىچاق ئۇرۇلۇشتىن بىر سېكۇنت بۇرۇن مەن قوينىڭ كۆزىگە قارايمەن. قوينىڭ قاراشلىرى نەچچە ھەپتىگىچە چۈشلىرىمگە كىرىپ مېنى بىئارام قىلىدۇ. مەن ئۆزۈمنىڭ نېمە ئۈچۈن يىلدا تەكرارلىنىدىغان بۇ جەرياننى كۆرىدىغىنىمنى زادى چۈشەنمەيمەن. مېنىڭ كۆرگەن يامان چۈشلىرىم قۇربانلىق قويدىن ئاققان قان تامچىلىرى چىملىق ئۈستىدىن ئۆڭۈپ يوقالغاندىن كېيىنمۇ ئۆزۈمگە داۋاملىشىدۇ. شۇنداق نۇرۇپمۇ ھەر قېتىم مەن بۇ جەرياننى كۆرەتتىم. ئاشۇ ھايۋاننىڭ رايىشلىق بىلەن تەقدىرگە تەن بەرگەندىكى كۆزلىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن قاراپ تۇراتتىم. كۈلكىلىك يېرى شۇكى، مەن ئۇ ھايۋاننى بۇ ئىشلارنى چۈشىنىدۇ، دەپ خىيال قىلاتتىم. مەن ئۇ ھايۋان ئۆزىنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ تېخىمۇ ئۇلۇغ مەقسەتلەرگە يېتىش ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ، دەپ ئويلايتتىم. ئۇنىڭ ئاشۇ كۆزلىرى...

مەن بولۇۋاتقان بۇ ئىشتىن كۆزۈمنى ئۆزدۈم - دە، ئارقامغا بۇرۇلۇپ ماڭدىم. قولۇمنىڭ بېغىشىدىن ئىسسىق بىرنەرسە سرغىپ چۈشۈۋاتاتتى. مەن كۆزۈمنى يۇمۇپ، يەنە ئاچتىم ۋە ئۆزۈمنىڭ تېخىچە مۇشتۇمۇمنى چىشلەۋاتقانلىقىمنى كۆردۈم. بېغىشىمدىن ئاققان ئىسسىق نەرسە چىشلىگەن مۇشتۇمۇمدىن ئاققان قان ئىكەن. مەن يەنە ئۆزۈمنىڭ ئېسەدەۋاتقانلىقىمنىمۇ سەزدىم. مەن ھېلىمۇ ئاسسەفنىڭ كوچىنىڭ ئۇ دوقمۇشىدىن كېلىۋاتقان تېز، لېكىن رېتىملىق ئىنجىقلاشلىرىنى ئاڭلاۋاتاتتىم.

بۇ مېنىڭ بىر قارارغا كېلىدىغان ئاخىرقى پۇرسىتىم ئىدى. ئۆزۈمنىڭ قانداق ئادەم بولىدىغانلىقىمنى بېكىتىدىغان ھەل قىلغۇچ پەيت ئىدى. مەن ئاشۇ كوچىغا قايتىپ خۇددى ھەسەن ئۆمۈر بويى مەن ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىغاندەك، مەنمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ، قانداق ئاقىۋەت يۈز بېرىشىدىن قەتئىينەزەر بېشىمغا كەلگەننى كۆرىمەن ياكى بۇ يەردىن يۈگۈرۈپ قېچىپ كېتىمەن.

ئاخىرىدا مەن يۈگۈردۈم. يۈگۈرۈپ قېچىپ كەتتىم. مەن قورقۇنچاق بولغاچقا قاچتىم. مەن قورقتۇم. ئاسسەفتىن، ئۇنىڭ مېنى قانداق قىلىشىدىن قورقتۇم. تاياق يېيىشتىن، ئۆزۈمنىڭ يارىلىنىشىمدىن قورقتۇم. مۇشۇ سەۋەبلەرنى ئاشۇ كوچىغا كەينىمنى قىلغاندا ئۆز - ئۆزۈمگە پىچىرلىدىم، ھەسەنگە پىچىرلىدىم. ئاشۇ سەۋەبلەرگە ئۆزۈمنى ئىشەندۈردۈم. ئەمەلىيەتتە مەن ئۆزۈم تەسۋىرلىگەندەك قورقۇنچاق بولۇشقا شۇنچە تەشنا ئىدىم. چۈنكى، قاچقىنىمنىڭ يەنە بىر سەۋەبى، ھەقىقىي سەۋەبى دەل ئاسسەفنىڭ دېگىنىدەك ئىدى: دۇنيادا ھېچ نەرسە ھەقسىز بولمايتتى. بەلكىم ھەسەن دادامنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇشۇم ئۈچۈن تۆلەيدىغان تۆلەمدۇر ياكى مەن قۇربانلىق قىلىدىغان قويدۇر. لېكىن بۇ ئادىل تۆلەممۇ؟ بۇ سوئالنىڭ جاۋابى ئاللىقاچان خىيالىمدا لەيلەپ يۈرگەنمەن: ئۇ پەقەتلا بىر ھەزارا، شۇنداققۇ؟

مەن كەلگەن يولنى بويلاپ يۈگۈرۈپ قايتتىم. جىمجىتلىق باسقان بازاردىن ئۆتتۇم. كىچىك بىر بوتكىنىڭ ئالدىدا توختاپ، قۇلۇپ سېلىقلىق ئىشككە يۆلىنىپ تۇردۇم. بەدىنىم تىتىرمەكتە. پېشانەمدىن ئاققان تەر ياشلىرىم بىلەن قوشۇلۇپ يۈزلىرىمنى يۇماقتا. ئەجەب، بۇ ئىشلار باشقا بىر يول بىلەن ئاخىرلاشقان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە؟

ئون بەش مىنۇتلاردىن كېيىن بولسا كېرەك، يىراقتىن گەپ قىلغان ۋە يۈگۈرگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. مەن دەرھال ئۇ كىچىك

بوتكىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ ئولتۇرۇۋالدىم، ئاسسەنى بىلەن ھېلىقى ئىككىسى ئادەمسىز كوچىدا كۈلۈشكەن يېتى تېز يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى. ئۆزۈمنى زورلاپ يەنە ئون مىنۇت ساقلىغاندىن كېيىن، قار بىلەن توشقان ئېرىقنىڭ بويىدىكى كاتاڭغا چۈشۈپ قايتىپ ماڭدىم. مەن كۆزۈمنى قىسىپ تۇرۇپ، غۇۋا يورۇقتا ئاستا ماڭا قاراپ كېلىۋاتقان ھەسەننى كۆردۈم. بىز ئېرىق بويىدىكى يوپۇرماقسىز قېيىن دەرىخىنىڭ يېنىدا ئۇچراشتۇق.

بىرىنچى بولۇپ كۆرگىنىم ئۇنىڭ قولىدىكى كۆك لەڭلەك بولدى. ئەمما، مەن يىرتىلىپ تىتىلغان يەرلەرنى كۆرمىدىم دەپ يالغان سۆزلىمەيتتىم. ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ ئالدى پېشى لاي، كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىنىڭ تۆۋىنى يىرتىلىپ كەتكەندى. ئۇ مېڭىشتىن توختىدى. خۇددى ھازىرلا يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك دەلدەڭشىپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى توختىتىپ، بەدىنىنى ئازراق تەڭپۇڭلاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ماڭا لەڭلەكنى ئۇزاتتى.

— نەگە كەتتىڭ؟ مەن سېنى بەك ئىزدەپ كەتتىم، — بۇ سۆزلەر ئېغىزىمدىن خۇددى تاش چاپىناۋاتقاندەك تەستە چىقاتتى.

ھەسەن يۈزىدىكى پوتلىسى بىلەن ياشلىرىنى يېڭىگە سۈرتتى. مەن ئۇنىڭ بىرىنچە دەپىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم، بىراق بىز ئاستا - ئاستا يېتىۋاتقان شەپەق نۇرى ئاستىدا جىمجىت تۇردۇق. مەن گۈگۈم قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىككىمىزنىڭ چىرايمىزدىكى ئىپادىلەرنى يوشۇرۇپ بەرگىنىگە مىننەتدار بولدۇم. ئۇنىڭ قاراشلىرىغا ئىنكاس قايتۇرۇشۇمنىڭ ھاجىتى يوقلۇقىغا خۇشال ئىدىم. ئۇ مېنىڭ بىلىدىغىنىمنى بىلمەيدىغاندۇ؟ ئەگەر ئۇ بىلگەن بولسا، مەن ئۇنىڭ كۆزىگە قارىغىنىدا نېمىلەرنى كۆرەرمەن؟ ئاغرىنىشمۇ؟ نەپرەتمۇ ياكى خۇدانىڭ ھەققىدە مەن كۆرۈشتىن ئەڭ قورقىدىغان، ھەتتا قاراشقىمۇ پېتىنالمىدىغان شەرتسىز ئۆزىنى قۇربان قىلىشمۇ؟

ئۇ بىرنەرسە دېمەكچى بولدى - يۇ، ئاۋازى تىترەپ كەتتى. ئۇ ئېغىزىنى يۈمدى. يەنە ئېچىپ يەنە يۈمدى. ئۇ كەينىگە بىرقەدەم چېكىنىپ، يۈزىنى سۈرتتى. بۇ بىزنىڭ شۇ كۈنى خالتا كوچىدا نېمە ئىش يۈز بەرگىنىنى دېيىشىمىزگە ئەڭ قولايلىق ۋاقىتىمىز بولدى. مەن ئۇنى يىغلاپ تاشلايدۇ دەپ ئويلىغانىدىم. بەختىمگە يارىشا ئۇ يىغلىمىدى. مەن ئۇنىڭ لەۋلىرىنىڭ تىترەشلىرىنى كۆرمىگەن بولۇۋالدىم. ھەتتا ئۇنىڭ ئىشتىنىنىڭ ئېغىدىكى قارامتۇل داغلارنى ياكى ئىككى پۈتىنىڭ ئارىسىدىن ئاپپاق قار ئۈستىگە تامچىپ چۈشكەن قان داغلىرىنىمۇ كۆرمىگەندەك قىياپەتكە كىرىۋالدىم.

— ساھىب ئاغام ئەنسىرەپ قالمىسۇن، — دېدى ئۇ. ئۇ پەقەت شۇ گەپنىلا ئېيتتى - دە، مېنىڭ ئالدىمدىن ئاقساق ئۆتۈپ، ئالدىغا قاراپ ماڭدى.

خۇددى مەن خىيال قىلغاندەكلا ئىش بولدى. مەن دادامنىڭ كۈتۈپخانىسىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ، دادام بىلەن رەھىمخانىنىڭ بىللە چاي ئىچكەچ رادىيودىن خەۋەر ئاڭلاپ ئولتۇرغىنىنى كۆردۈم. ئۇلارنىڭ باشلىرى مەن تەرەپكە بۇرۇلدى. دادامنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈپ، ماڭا غۇلجىنى كەڭ ئاچتى. مەن لەڭلەكنى يەرگە قويۇپ، دادامنىڭ تۈكلۈك بىلەكلىرىگە ئۆزۈمنى ئاتتىم. يۈزۈمنى ئۇنىڭ ئىسسىق باغرىدىن چىقىۋاتقان ھارارەت بىلەن ئىسسىتتىم - دە، كۆزلىرىمگە ياش ئالدىم. دادام مېنى باغرىغا چىڭ بېسىپ ئاستا تەۋرەتتى. مەن ئۇنىڭ قۇچقىدا تۇرۇپ ئۆزۈمنىڭ نېمە قىلغانلىقىمنى ئۇنتۇغانىدىم. پۈتۈن جىسمىمنى خۇشاللىق قاپلىدى.

سەككىزىنچى باب

بىر ھەپتىگىچە ھەسەننى كۆرگەن ۋاقتىم ناھايىتى ئاز بولدى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرسام، يېڭى پىشۇرۇلغان بولكا، سۇدا پىشۇرۇلغان تۇخۇم ۋە چايلار ئاشخانىدىكى شىرەگە تىزىقلىق تۇراتتى. مېنىڭ شۇ كۈنى كىيىدىغان كىيىملىرىم دەزمال سېلىنىپ، زالىدىكى قومۇشتىن ياسالغان ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىگە ئېسىپ قويۇلاتتى. بۇرۇنقى كۈنلەردە، ھەسەن مەن ناشىغا ئولتۇرغاندىن كېيىن كىيىملىرىمگە دەزمال سېلىشقا باشلايتتى. شۇنداق بولغاندا ئىككىمىز پاراڭ سالالايتتۇق. ئۇ تېخى دەزمالدىن چىققان گازلىدىغان ئاۋازغا تەڭكەش قىلىپ ھەزارلارنىڭ كۈركۈم گۈلزارلىقى ھەققىدىكى قەدىمىي ناخشىلىرىنى ئېيتىپ بېرەتتى. ئەمدىلىكتە قاتلاقلۇق كىيىملەرگە قاراپ كۆڭلۈم يېرىم ھالدا ناشتا قىلىشقا مەجبۇر بولۇۋاتاتتىم.

ھاۋا تۇتۇق بىر ئەتىگىنى مەن سۇدا پىشۇرۇلغان تۇخۇمنى تەخسەمنىڭ قىرىغا ئۇرۇپ چىقىۋاتقىنىمدا، ئەلى بىر قۇچاق ئوتۇننى قولتۇقلىغىنىچە كىرىپ كەلدى. مەن ئۇنىڭدىن ھەسەننى سورىدىم.

— ئۇ ئۇخلىغىلى كىرىپ كەتتى، — دېدى ئەلى مەشنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، مەشنىڭ كىچىك قاپقىنىنى ئاچچاق.

— بۈگۈن ھەسەن مەن بىلەن ئوينىيالارمۇ؟
ئەلى ياغاچنى تۇتقىنىچە تۇرۇپ قالدى. چىرايىدا بىر خىل ئەنسىزلىك چىقىپ تۇراتتى.

— يېقىندىن بۇيان ئۇ ئۇخلاشقا ئالدىرايدىغان بولۇپ قالدى. ئەلۋەتتە تېگىشلىك ئىشلارنى قىلىپ بولۇپلا يوتقانىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىدۇ. مەن سىزدىن بىر ئىشنى سورىسام بولارمۇ؟ — ئەگەر زۆرۈر بولسا سوراۋەر...

— ئاشۇ كۈندىكى لەگلەك مۇسابىقىسىدىن كېيىن ئۇ ئۆيىگە قان يۇقى، كۆڭلەكلىرى يىرتىق ھالدا قايتىپ كەلدى. مەن ئۇنىڭدىن نېمە بولدى دەپ سورىسام ئۇ: «ھېچنېمە بولمىدى. بالىلار بىلەن لەگلەك تالىشىپ سوقۇشۇپ قالدىم» دېدى.

مەن گەپ قىلماستىن قولۇمدىكى تۇخۇمنى تەخسىنىڭ ئىچىدە چۆرگىلىتىپ ئولتۇرۇۋەردىم. — ئۇنىڭغا بىرەر ئىش بولدىمۇ؟ ئۇ مەندىن بىر ئىشنى يوشۇرۇۋاتامدۇ؟

مەن مۇرەمنى قىسىپ قويۇپ:

— مەن نەدىن بىلەي؟ — دېدىم.

— سىز ماڭا دەيتتىڭىز، شۇنداقمۇ؟ ئىنشائاللا، ئەگەر بىر ئىش بولغان بولسا سىز ماڭا دەيتتىڭىز.

— مەن دېدىمغۇ؟ ئۇنىڭغا نېمە بولغىنىنى مەن نەدىن بىلەي؟ — دېدىم تېرىكىپ، — بەلكىم بىر يېرى ئاغرىۋاتقاندۇ. ئادەملەر دائىم ئاغرىپ تۇرىدۇ، ئەلى، مەن توڭلاپ ئۆلەي دېدىم. بۈگۈن مەشكە ئوت قالمىسەن — يوق؟

شۇ كۈنى كەچتە مەن دادامدىن جۈمە كۈنى جالائابادقا بارامدۇق، دەپ سورىدىم. دادام ئۈستەلنىڭ كەينىدىكى خۇرۇم ئايلىما ئورۇندۇقتا تەۋرىنىپ ئولتۇرۇپ گېزىت ئوقۇۋاتاتتى. ئۇ گېزىتنى ئۈستەلگە قويۇپ، مەن ئەزەلدىن ياقتۇرمايدىغان كۆزەينىكىنى كۆزىدىن ئالدى. دادام قېرى ئەمەس، ئۇ تېخى يەنە ئۇزۇن يىل ياشايدۇ. شۇنداق تۇرۇپ نېمە ئۈچۈن ئاشۇ كۆزەينەكنى تاقايدىغاندۇ؟

— ئەلۋەتتە بارىمىز، — دېدى ئۇ.

يېقىندىن بېرى دادام مەن نېمە تەلەپ قىلسام ماقۇل دەيدىغان بولغانىدى. تېخى ئىككى كۈن بۇرۇن ئۇ مەندىن: «چارلتون خېستون رول ئالغان، قەھرىمان، ناملىق فىلىمنى ئاريانا تىياتىرخانىسىدا قويدىكەن، بېرىپ كۆرۈپ كېلەمسەن» دەپ سورىغانىدى.

— ھەسەن جالالئابادقا بىز بىلەن بىللە بارامدىكەن، سوراپ باقامسەن؟ — دېدى دادام.

«دادام نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۈچۈن باش قاتۇرۇپ كېتىدىغاندۇ» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

— ئۇنىڭ مەجەزى يوق ئىكەن، — دېدىم مەن.

— شۇنداقمۇ؟ — سورىدى دادام، — ئۇنىڭغا نېمە بوپتۇ؟ مەن مۇرەمنى قىسىپ قويۇپ، تام مەشنىڭ يېنىدىكى ساقادا ئولتۇردۇم.

— ئۇنىڭغا زۇكام تېگىپ قالغانىكەن، ئەلى ئۇنى كەچكىچە ئۇخلايدىغان بولۇۋالدى، دەيدۇ.

— بىرنەچچە كۈندىن بۇيان مەن ھەسەننى تۈزۈك ئۇچراتمىدىم، — دېدى دادام، — شۇنىڭ ئۈچۈن ئىكەن — دە، زۇكام بولۇپ قاپتۇمۇ، باشقا يېرى ئاغرىۋېتىپتۇمۇ؟ مەن دادامنىڭ ئۇنىڭدىن ئۇنچىۋالا ئەنسىرەپ قاپاقلارنى تۈرۈپ كېتىشىنى پەقەت ياقتۇرمىدىم.

— زۇكام بولۇپ قاپتۇ، شۇ. ئەمىسە جۈمە كۈنى بارىدىغان بولدۇقمۇ، دادا؟

— ئەلۋەتتە، — دېدى دادام ئۈستەلگە تايىنىپ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، — ھەسەنگە يامان بوپتۇ. ئۇ بىز بىلەن بىللە بارسا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى.

— ئىككىمىز بارساقمۇ كۆڭۈللۈك ئويناپ كېلىمىزغۇ، — دېدىم مەن.

دادام كۆزىنى قىسىپ كۈلۈپ قويدى — دە:

— قېلىنراق كىيىنگەن، — دېدى.

مەن دادام بىلەن يالغۇز بېرىشنى ئويلىغانىدىم. ئەمما، چارشەنبە كەچ بولغۇچە دادام يەنە يېگىرىمدىن ئارتۇق ئادەمنى تەكلىپ قىلىپ قويۇپتۇ. ئۇ ئالدى بىلەن فىرانسىيەدە ئىنژېنېرلىقتا ئوقۇپ كەلگەن نەۋرە ئىنىسى ھومايونغا تېلېفون قىلىپ بىزنىڭ جالالىئابادقا بارماقچى بولغانلىقىمىزنى ئېيتىپتۇ. ئۇنىڭ جالالىئابادتا ئۆيى بولغاچقا، ئۆزىنىڭ بالىلىرىنى ۋە ئىككى خوتۇنىنى ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. نەۋرە تۇغقانلاردىن شافىقە ئائىلىسى بىلەن ھېراتتىن بۇ يەرگە كەلگەنكەن، ئۇلارمۇ بىز بىلەن بارىدىغان بويۇتۇ. شافىقە ھازىر كابۇلدىكى نەۋرە ئاكىمىز نادىرنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتقاچقا، گەرچە نادىر بىلەن ھومايوننىڭ ئوتتۇرىسىدا ئازراق زىددىيەت بار بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئائىلىسىنىمۇ تەكلىپ قىلىشقا توغرا كەپتۇ. ئەگەر نادىر تەكلىپ قىلىنسا، ئۇنىڭ ئاكىسى فەرۇقنى قېتىۋالمىساق ئۇمۇ رەنجىپ قېلىپ، كېلەر ئايدا بولىدىغان قىزىنىڭ تويىغا ھومايوننى چاقىرماستىكى مۇمكىن ئىكەن. بىز جەمئىي ئۈچ ئارىبۇسقا لىق توشتۇق. مەن، دادام، رەھىمخان ۋە ھومايون تاغام قاتارلىقلار بىر ئارىبۇسقا ئولتۇردۇق. دادام ماڭا كىچىك ۋاقتىدا ھەرقانداق چوڭ ياشتىكى ئەرلەرنى «تاغا»، ئاياللارنى «ھامما» دەپ ئاتاشنى ئۆگەتكەن بولغاچقا، مەن ھومايوننى «ھومايون تاغا» دەپ چاقىراتتىم. ئۇنىڭ يۈزى سوزۇنچاق، قوللىرىنى سۆڭەك قاپلىغان چوڭ خوتۇنى بىلەن داۋاملىق ئەتىر پۇراپ تۇرىدىغان، كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۈسۈل ئوينىيدىغان كىچىك خوتۇنى، شۇنداقلا ئۇنىڭ قوشكېزەك قىزلىرىمۇ بىز بىلەن بىر ئارىبۇستا ئىدى، ئەڭ ئارقا رەتتىكى ئورۇندۇقتا يەتتە ياشلىق قوشكېزەكلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا قىستىلىپ ئولتۇرۇپ كۆڭلۈم ئېلىشىۋاتاتتى. بۇ قوشكېزەكلەر قوللىرىنى مەندىن ئارتىلدۇرۇپ، بىر - بىرىنى ئۇرۇپ ئولتۇرۇشاتتى.

جالالئابادقا بارىدىغان يول ئىككى سائەتلىك ئېگىز قىيالىق تاغ يولى بولۇپ، ئاربۇس ھەر قېتىم تىك ئايلانمىدىن قايرىلغاندا كۆڭلۈم ئېلىشاتتى. ئاربۇس ئىچىدىكى ھەممە ئادەم ئافغانلارنىڭ ئادىتى بويىچە بىرلا ۋاقىتتا ئۈنلۈك ئاۋازدا توختىماي پاراڭ سېلىشىۋاتاتتى. ئاۋازنىڭ يۇقىرىلىقىدىن بەزىدە ئۇلار ۋارقىرىغاندەك گەپ قىلىشىپ كېتەتتى. مەن فازىلە بىلەن كەرمەنى بىر - بىرىدىن پەرقلىنىدۇرەلمىگەچكە، قايسىسىدىن سورىغىنىم ئېسىمدە يوق، ئەيتاۋۇر، ئازراق ھاۋا ئالماشتۇرسام كۆڭۈل ئېلىشىشىم پەسىيەرمىكىن دېگەن ئۈمىد تە قوشكىزەكلەرنىڭ بىرىدىن ماڭا دېرىزىنىڭ يېنىدىكى ئورنىنى ئالماشتۇرۇپ بېرىشنى سورىغىنىمدا، ئۇ تىلنى ئۇزۇن چىقىرىپ قويۇپ «ياق» دېدى. مەن ئۇنىڭغا: «ئورۇننى ئالماشتۇرۇشقا ئۈنمىساڭ بوپتۇ، لېكىن يېڭى كۆڭلىكىڭگە ياندۇرۇپ سالسام مېنىڭدىن كۆرمە» دەپ ئەسكەرتتىم. بىر مىنۇتتىن كېيىن بېشىمنى دېرىزىدىن چىقىرىپ ئەتراپقا نەزەر سېلىشقا باشلىدىم. ئەگرى - بۈگرى تاغ يولى بىردەم ئېگىزلەپ، بىردەم پەسىيەتتى. مەن ياغاچ بېسىلغان ھەر خىل رەڭدىكى يۈك ماشىنىلىرىنىڭ كوزۇپىدا، ياغاچ ئۈستىدە ئولتۇرغان ئادەملەرنى ساناپ ۋاقىت ئۆتكۈزدۈم. كۆزۈمنى يۇمۇپ، شامالغا يۈزۈمنى تۇتساممۇ، ئېغىزىمنى ئېچىپ ساپ ھاۋانى قانغۇچە سۈمۈرسەممۇ، كۆڭلۈمنىڭ ئېلىشىشى ھېچ بېسىلمايتتى. توستاتىن بىرى بىقىنىمغا نوقۇدى. ئۇ فازىلە ياكى كەرمەدۇر.

— نېمە؟ — دېدىم مەن.

— مەن ئۇلارغا ئۇ كۈندىكى مۇسابىقە توغرىلۇق سۆزلەپ بېرىۋاتاتتىم، — دېدى دادام ماشىنا ھەيدەۋېتىپ، ھومايون تاغام بىلەن ئۇنىڭ خوتۇنلىرى ئوتتۇرىدىكى ئورۇندۇقتىن ماڭا كۈلۈمسىرەپ قاراۋاتاتتى.

— ئۇ كۈنى ئاسماندا ئاز دېگەندە يۈزدەك لەڭلەك بارغۇ دەيمەن، — دېدى دادام، — توغرىمۇ، ئامىر؟

— شۇنداققۇ دەيمەن، — دېدىم مەن تۆۋەن ئاۋازدا.
— يۈزدەك لەگلەك دەيمەن، ھومايونجان. ھەرگىز لاپ گەپ ئەمەس. ئەڭ ئاخىرىدا ئاسماندا پەقەت ئامىرنىڭ لەگلىكىلا قالدى. ئاخىرىدا چۈشكەن لەگلەك ئۆيدە تىزىقلىق، شۇنداق چىرايلىق كۆك لەگلەك ئىكەن. ئۇنى ھەسەن بىلەن ئامىر ئىككىسى بىللە قوغلاپ تۇتتى.

— مۇبارەك بولسۇن، — دېدى ھومايون تاغام.
ئۇنىڭ سۆڭەللىك چوڭ خوتۇنى چاۋاك چېلىپ:
— ۋاھ، ۋاھ، ئامىرجان بىز ھەممەيلىن سىزدىن پەخىرلىنىمىز، — دېدى. كىچىك خوتۇنىمۇ قېتىلدى. ئۇلار ھەممىسى چاۋاك چېلىپ، ئېغىز - ئېغىزغا تەگمەي مەندىن قانچىلىك پەخىرلەنگىنىنى ئېيتىشتى. پەقەت دادامنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان رەھىمخانلا ماڭا جىمجىت، غەلىتە نەزەر بىلەن قاراۋاتتى.

— ماشىنىنى توختىتىڭ، دادا، — دېدىم.
— نېمە بولدى؟
— مەن بولالمىدىم، — دەپ غودۇڭشىدىم. ھومايون تاغامنىڭ قىزلىرىنى قىستاپ ئورۇندۇققا يۆلەندىم.
فازىلە بىلەن كەرمە چىرايلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ:
— ماشىنىنى توختىتىڭ تاغا! مېنىڭ يېڭى كۆڭلىكىمگە ياندۇرۇۋېتىدىغان بولدى، — دەپ چۇرقراشتى.

دادام ماشىنىنى توختاتقان بولسىمۇ، مەن ماشىنىدىن چۈشۈشكە ئۈلگۈرەلمىدىم. بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇلار ماشىنىنىڭ ھاۋاسىنى ئالماشتۇرغۇچە مەن يول بويىدىكى تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇردۇم. دادام بىلەن ھومايون تاغام تاماكا چەككەچ قوشكېزەكلەرنىڭ بىرىگە يىغلىماسلىقىنى ئېيتىپ، جالالئابادقا بارغاندا يېڭى كۆڭلەك ئېلىپ بېرىدىغانغا ۋەدە قىلىپ بەزلەۋاتتى. مەن كۆزۈمنى يۇمۇپ تۇرۇپ قۇياشقا قارىدىم. كۆز ئالدىمدا خۇددى ئاپتاپتا شەكىل چىقىرىپ ئويناۋاتقان كىچىك

قوللار دەك شەكىللەر پەيدا بولدى - دە، ئارقىدىنلا ئۆز ئارا چىرمىشىپ ۋە توپلىشىپ بىر سۈرەتكە ئايلاندى. ئۇ دەل ھەسەننىڭ ھېلىقى خالتا كوچىدىكى كونا خىش دۆۋىسىگە تاشلانغان بېغىر رەڭ چىبەرقۇت ئىشتىنى ئىدى.

ھومايون تاغامنىڭ جالائابادتىكى ئاق سىرلانغان ئىككى قەۋەتلىك ئۆيىنىڭ بالكونى ئالما ۋە ئاپىلىسىن دەرىخى بىلەن قورشالغان يوغان باغقا قارايتتى. باغدا ياز كۈنلىرى ھەر خىل ھايۋانلارنىڭ شەكلىدە قىر قىپ قويۇلىدىغان چىملىق ۋە ياقۇت رەڭلىك چىنە خىش ياتقۇزۇلغان سۇ ئۈزۈش كۆلچىكى بار ئىدى. مەن ئاستىدا بىر قەۋەت سۇ ئارىلاش قار يىغىلىپ قالغان كۆلچەكنىڭ قىرىدا پۈتۈمنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇردۇم. ھومايون تاغامنىڭ قىزلىرى ھويلىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە مۆكۈشمەك ئويناۋاتاتتى.

ئاياللار تاماق ئېتىۋاتاتتى. مايدا پىشۇرۇلۇۋاتقان پىيازنىڭ پۇرقى دىمقىمغا ئۇرۇلاتتى. يۇقىرى بېسىملىق قازاننىڭ كۈشۈلىدىغان ئاۋازى، مۇزىكا ۋە كۈلكىلەر قۇلقىمغا كىرىپ تۇراتتى. بالكوندا دادام، رەھىمخان، ھومايون تاغام ۋە نادىر تاغاملار تاماكا چېكىشىپ ئولتۇراتتى. ھومايون تاغام ئۆزىنىڭ پروپېكتورىنى ئالغىچ كەلگەنلىكىنى، بىردەم تۇرۇپ فىرانسىيەنىڭ رەسىملىرىنى كۆرسىتىپ قويىدىغانلىقىنى سۆزلەۋاتاتتى. ئۇنىڭ پارىژدىن قايتىپ كەلگىنىگە ئون يىل بولغان بولسىمۇ، تېخىچە ئاشۇ قاملاشمىغان رەسىملىرىنى كۆرسىتىپ يۈرەتتى.

مەن ئەسلىدە بۇنداق چۈشكۈن كەيپىياتتا بولماسلىقىم كېرەك ئىدى. دادام ئىككىمىز ئاخىر يېقىن دوستلاردىن بولۇپ قالدۇق. بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ھايۋانات باغچىسىغا بېرىپ «مارجان» ئاتلىق شىرنى كۆرۈپ كەلدۇق. مەن ھەتتا ھېچكىم كۆرمىگەندە ئېيىققا تاش ئېتىپ بېقىشىمۇ ئۈلگۈردۈم. ئۇ

يەردىن قايتقۇچە كىنو خانىنىڭ ئۇدۇلىدىكى «دادقودا كاۋاپخانسى»غا بېرىپ تونۇردىن ئەمدىلا چىققان ئىسسىق ناننىڭ ئۈستىگە بېسىلغان پاقلان كاۋىپىنى يېدۇق. دادام ماڭا ئۆزىنىڭ ھىندىستانغا ۋە رۇسىيەگە بارغاندا كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەپ بەردى. بومبايدا توي قىلغىنىغا قىرىق يەتتە يىل بولغان، پۇت - قوللىرى يوق بىر جۈپ ئەر - خوتۇننىڭ ئون بىر بالىنى قاتارغا قوشقىنىغا ئوخشاش ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بەردى. دادام بىلەن مۇشۇنداق كۈنلەرنى بىللە ئۆتكۈزۈش، ئۇنىڭ ھېكايىلىرىنى ئاڭلاش بەكمۇ كۆڭۈللۈك بولۇشى كېرەك ئىدى. مەن يىللار بويى تەشنا بولغان ئارزۇلىرىمغا ئاخىر يەتكەن بولساممۇ، ئەجەبا، بۇ ۋاقىتقا كەلگەندە ئۆزۈمنى خۇددى پۈتۈم ئاستىدىكى مۇشۇ كۆلچەكتەك قۇرۇق ھېس قىلىۋاتاتتىم.

قۇياش ئولتۇرغاندا، ئاياللار ۋە قىزلار كەچلىك تاماققا تەييارلىغان پولۇ، قىيما كاۋاپ ۋە توخۇ قورۇمىسىنى داستىخانغا ئەكىلىشتى. بىز كونا ئادىتىمىز بويىچە كۆرپە ئۈستىدە چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، يەرگە داستىخان سېلىپ قوللىرىمىز بىلەن تۆت - بەشەيلەن بىر تەخسىدىن تاماق يېيىشكە ھازىرلاندىق. مېنىڭ تاماققا ئىشتىھايىم بولمىسىمۇ، دادام، فەرۇق تاغام ۋە ھومايون تاغامنىڭ بالىلىرى بىلەن تاماققا ئولتۇردۇم.

دادام تاماقتىن بۇرۇن بىرنەچچە رومكا سىكۇچ ھارىقى ئىچىۋالغانىدى. تاماق ۋاقتىدا مېنىڭ لەڭلەك مۇسابىقىسىدە قانداق قىلىپ ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ئاخىرقى لەڭلەكنى ئۆيگە ئەكەلگەنلىكىمنى ھاياجانلىنىپ سۆزلەۋاتاتتى. ئۇنىڭ بوم ئاۋازى ئۆيىنى بىر ئالغانىدى. باشقىلار تەخسىدىن بېشىنى كۆتۈرۈشۈپ تەبرىكلىشەتتى. فەرۇق تاغام يەنە بىر قولى بىلەن مۈرەمگە ئۇرۇپ قويدى. لېكىن، بۇ ئىش ماڭا خۇددى كۆزۈمگە پىچاق سانجىلغاندەك بىلىندى.

يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە، دادام بىلەن ئۇنىڭ نەۋرە تۇغقانلىرى بىرنەچچە سائەتتىن بېرى ئوينىغان قارتىلىرىنى

يىغىشتۇرۇپ، بىز تاماق يېگەن ئۆيگە قاتار قىلىپ سېلىنغان كۆرپىلەرنىڭ ئۈستىدە ئۇيقۇغا كېتىشتى. ئاياللار بولسا ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقىپ كېتىشكەندى. بىر سائەت ئۆتكەن بولسىمۇ، مەن يەنىلا ئۇخلىيالمىدىم. تۇغقانلىرىمنىڭ پۇشۇلداشلىرى، جۆيلۈشى ۋە خورەكلىرىدە ئۇخلىيالماي ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈپ ئاخىر ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. دېرىزىدىن ئاي نۇرى ئۆي ئىچىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى.

«مەن ھەسەننىڭ زورلۇققا ئۇچرىشىغا قاراپ تۇردۇم» دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە پىچىرلىدىم. ئەمما، ئاۋازىمنى ھېچكىم ئاڭلىمىدى. دادام ئۇيقۇغا غەرق بولغان، ھومايون تاغام خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتاتتى. كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرىدە بىرەرنىڭ ئويغىنىپ سۆزۈمنى ئاڭلاپ قېلىشىنى، شۇنىڭ بىلەن يالغانچىلىقتىن مەڭگۈلۈك قۇتۇلۇشنى شۇنچە ئارزۇ قىلدىم. ئەمما، ھېچكىم ئويغانمىدى. ئاشۇ جىمجىتلىق ئىچىدە ئۆزۈمنىڭ بىر يېڭى ھىيلەنى تونۇپ يەتتىم: مەن قىلغان گۇناھىمدىن بىر ئامال قىلىپ قېچىپ قۇتۇلماقچى بولۇۋېتىپتىمەن.

مەن ھەسەننىڭ كۆلچەكتە سۇ ئۈزۈپ كۆرگەن چۈشىنى ئەسلىدىم. ئۇ: «بۇ يەردە ئالۋاستى يوق، پەقەتلا سۇ بار» دېگەندى. ئەمەلىيەتتە ئۇ پۈتۈنلەي خاتالاشقانىدى. كۆلدە ھەقىقەتەن ئالۋاستى بار ئىكەن. ئۇ ئالۋاستى ھەسەننىڭ پۈتىنى تۇتۇپ، كۆلنىڭ ئەڭ قاراڭغۇ تېگىگە سۆرەپ ئەكىرىپ كەتكەندى. ئەنە شۇ ئالۋاستى ئەسلىدە مەن ئىكەنمەن. مەن شۇ كېچىدىن تارتىپ ئۇيقۇسىزلىق كېسەللىكىگە گىرىپتار بولدۇم.

مەن ھەسەنگە تاكى يەنە بىر ھەپتىنىڭ ئوتتۇرىسىغىچە گەپ قىلمىدىم. مەن چۈشلۈك تامىقىمنىڭ يېرىمىنىلا يېدىم. ھەسەن قاچىلارنى يۇيۇۋاتاتتى. مەن ئۈستىدىكى ھۇجرامغا چىقىپ كېتىۋاتسام، ھەسەن مەندىن، بىللە تۆپىلىككە چىقامدۇق، دەپ

سوردى. مەن ئۇنىڭغا ھېرىپ كەتكىنىمنى ئېيتتىم. ھەسەنمۇ ھارغىن كۆرۈنەتتى. بۇرۇنقىدىن خېلىلا ئورۇقلاپ قالغان، كۆزىنىڭ ئەتراپى قارىداپ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنىدى. ئۇ مەندىن قايتا سورىغىنىدا، مەن خۇشياقمىغان ھالدا ماقۇل دېدىم.

بىز تاغ يولىنى بويلاپ ماڭدۇق. ئۆتۈكلىرىمىز بىلەن پاتقاق ئارىلاشقان قارغا دەسسگىنىمىزدە غىچىرلىغان ئاۋاز چىقاتتى. بىز يول بويى بىر - بىرىمىزگە سۆز قىلىشىمدۇق. ئەمما، بىز ئۆزىمىزگە ماكان قىلىۋالغان ئانار دەرەخنىڭ ئاستىغا كېلىپ ئولتۇرغاندا، مەن ئۆزۈمنىڭ بۇ يەرگە كېلىپ چوڭ بىر خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىمنى ھېس قىلدىم. ئەمدىلىكتە ھەممە نەرسە ئۆزگەرگەنىدى. مەن ھەتتا ئەلنىڭ پىچىقى بىلەن دەرەخنىڭ قوۋزىقىغا ئويۇپ يازغان «ھەسەن بىلەن ئامىر كابۇلنىڭ سۇلتانلىرى» دېگەن خەتكىمۇ قاراشقا پېتىنالمىتتىم.

ئۇ ماڭا «شاھنامە» نى ئوقۇپ بېرىشىمنى ئۆتۈنگەندە، مەن ئۇنىڭغا پىلاننىمى ئۆزگەرتكىنىمنى، ئۆيگە كەتمەكچى بولغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ يىراقلارغا قاراپ مۇرىسىنى قىستى. بىز يەنە كەلگەن يولمىز بىلەن تۆپىلىكتىن چۈشۈپ، ئۈن - تىنىسىز ماڭدۇق. ئەنە شۇ ۋاقىتتا، مەن ھاياتىمدا تۇنجى قېتىم باھارغا شۇنچە تەشنا بولدۇم.

1975 - يىلى قىش پەسلىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە يەنە قانداق ئىشلارنىڭ يۈز بەرگىنى تولۇق ئېسىمدە يوق. پەقەت دادام ئۆيدە بولغاندا خۇشال بولغىنىم، ئۇنىڭ بىلەن بىللە تاماق يەپ، كىنو كۆرگىنىم، بىللە ھومايون ۋە فەرۇق تاغاملارنى يوقلىغىنىمدىن خۇشال ئىدىم. بەزىدە ئۆيىمىزگە رەھىمخان كەلگەندە، دادام مېنى تېخى كۈتۈپخانىسىدا بىللە ئولتۇرۇپ چاي ئىچىشكە رۇخسەت قىلاتتى. ھەتتا بەزىدە ئۇ ماڭا ئۆزۈم يازغان ھېكايىلەرنى ئوقۇتۇپ ئاڭلايتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى خۇشاللىق ئىشلار ئىدى. بۇ خۇشاللىقلارنىڭ مەڭگۈلۈك

بولغانلىقىغا ئىشەنگەندىم. مېنىڭچە داداممۇ شۇنداق بولىدىغانلىقىغا ئىشەنەتتى.

لېكىن، ھەر ئىككىمىز شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، ئاشۇ لەڭلەك ئۇچۇرۇش مۇسابىقىسىدىن كېيىن، دادام ئىككىمىز ئۆزىمىزنى خىيالىي بىر دۇنياغا تاشلاپ، بىر - بىرىمىزگە بۇرۇنقىغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغان كۆز بىلەن قاراۋاتاتتۇق. بىز ئۆزىمىزنى ئالداپ ئاشۇ قەغەز، يېلىم ۋە بامبۇك تايىقىدىن ياسالغان ئويۇنچۇقنىڭ دادا - بالا ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدىكى ئۆڭكۈرنى تولدۇرايلىغانلىقىغا ئىشەندۈرگەندۇق.

لېكىن، دادام سىرتقا چىقىپ كەتكەندە ھۇجرامغا سولىنىۋېلىپ، ھەر ئىككى كۈندە بىر كىتابنى ئوقۇپ تۈگىتەتتىم. ھېكايە يازاتتىم. ھەتتا ئات سىزىشنى ئۆگىنەتتىم. مەن ھەسەننىڭ ئەتىگەندە ئاشخانىدا مېڭىپ يۈرگەنلىكىنى، قاچا - قۇچىلارنىڭ تاراڭلىغان، چاي چەينىكىنىڭ ئىسقىرتقان ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇراتتىم. ئىشكىنىڭ يېپىلغان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا تۆۋەنكى قەۋەتكە تاماق يېيىشكە چۈشەتتىم. كالىپنداردىكى ئوقۇش باشلىنىدىغان كۈننىڭ ئەتراپىغا چەمبىرەك سىزىپ قويۇپ، شۇ كۈننىڭ يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ كۈن سانايىتتىم. ھەسەننىڭ ئوتتۇرىمىزدىكى مۇناسىۋەتنى قايتىدىن جانلاندۇرۇشقا تىرىشىشى مېنى ھودۇقتۇرۇشقا باشلىدى. ئۇ ئاخىرقى قېتىم مېنىڭ ئىشكىمنى چەككەندە، مەن ھۇجرامدا «قەھرىمانلىق خاتىرىسى» ناملىق روماننىڭ پارسچە قىسقارتىلمىسىنى ئوقۇۋاتاتتىم.

— نېمە ئىش؟

— مەن ناۋايخاندىن نان ئەكەلمەكچىدىم، — دېدى ئۇ ئىشكىنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ، — مەن سىزنى... سىزنى بىللە بارامدىكىن دېگەن.

— مەن كىتاب ئوقۇيمەن، — دېدىم مەن چېكەمنى ئوۋۇلاپ تۇرۇپ. يېقىنقى كۈنلەردە ھەر قېتىم ھەسەننى كۆرسەملا،

بېشىمغا ئاغرىق كىرىپ كېتىدىغان بولۇپ قالغانىدىم.
— بۈگۈن ھاۋا ئوچۇق بوپتىكەن، — دېدى ئۇ.
— ئۇنى بىلىمەن.
— سىرتقا چىقىپ مېڭىشقا تازا مۇۋاپىق ئىكەندۇق.
— سەن بېرىپ كەلگىن.

— سىز بىللە بارغان بولسىڭىز ياخشى بولاتتى، — دېدى ئۇ. بىر ئاز جىمجىتلىقتىن كېيىن، بىرنەرسە ئىشىككە قاتتىق ئۇرۇلدى. بەلكىم ئۇ ھەسەننىڭ پىشانىسىدۇر، — مەن ئۆزۈمنىڭ نېمە خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىمنى ھېچ بىلەلمىدىم، ئامىر ئاغا، ماڭا ئېيتقان بولسىڭىز ياخشى بولاتتى. مەن ئىككىمىزنىڭ ئەمدى نېمىشقا بىللە ئوينىمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىمىزنى بىلەلمىدىم.

— سەن ھېچنېمە قىلمىدىڭ ھەسەن، ئەمدى ماڭغىن.
— سىز ماڭا سەۋەبىنى دېسىڭىز، قانداق خاتالىق ئۆتكۈزگەن بولسام تۈزىتەي.

مەن بېشىمنى ئىككى تىزىمنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، چېكەمنى قىسىشقا باشلىدىم.

— مەن ساڭا نېمە قىلماسلىق كېرەكلىكىڭنى ئېيتاي، — دېدىم مەن كۆزلىرىمنى چىڭ يۇمۇپ تۇرۇپ.
— نېمە بولسا مەيلى.

— سەن مېنىڭ كۆزۈمگە كىرىۋالما، سەن ... سەن نېرى كەت، — دېدىم مەن ۋارقىراپ.

مەن كۆڭلۈمدە ئۇنىڭ ئىشىكىنى تېپىپ كىرىپ، ماڭا ھەممە ئىشنى دېيىشىنى شۇنچىلىك ئۈمىد قىلاتتىم. ئەگەر شۇنداق بولغان بولسا ئىشلار ئاسانراق، ياخشىراق ھەل بولغان بولاتتى. لېكىن، ئۇ مەن ئويلىغاندەك قىلمىدى. بىر مىنۇتتىن كېيىن ئىشىكىنى ئاچقىنىمدا، ئۇ ئاللىقاچان غايىب بولغانىدى. مەن قايتىپ كىرىپ كارۋىتىمغا ئۆزۈمنى تاشلاپ، بېشىمنى ياستۇق ئاستىغا تىقىپ، يىغلاپ كەتتىم.

شۇنىڭدىن كېيىن ھەسەن مېنى پاراكەندىچىلىككە سېلىشقا باشلىدى. مەن كۈنلىرىمنى ئۇنىڭ بىلەن ئامال بار ئاز ئۇچرىشىدىغان قىلىپ پىلانلايدىغان بولدۇم. چۈنكى، ئۇ بار چاغدا كۆكرىكىم چىڭقىلىپ، ھاۋا يېتىشمەۋاتقاندەك بولۇپ قالاتتىم. لېكىن، ئەتراپىمدا يوق ۋاقىتلاردىمۇ ماڭا ئۇ ھەممە يەردە كۆرۈنگەندەك بىلىنەتتى. ھەسەن ئۆز قولى بىلەن پاكىز يۇيۇپ دەزمال سېلىپ قويغان كىيىملىرىمدە، ئىشىكنىڭ سىرتىغا ھېلىلا ئىسسىتىپ قويۇپ قويغان ساپما كەشىمدە ۋە مەن ناشىغا ئولتۇرغاندا ئوچاقتا كۆيۈۋاتقان ئوتۇننىڭ ئارىسىدا... بار ئىدى. مەن قاياققا قارىساممۇ ئۇنىڭ سادىقلىقىنى، ئاشۇ خۇدا ئۇرغان شەرتسىز سادىقلىقىنى كۆرەتتىم.

باش باھار كېلىپ ئوقۇش باشلىنىشقا بىرنەچچە كۈن قالغاندا، دادام ئىككىمىز باغدا كۈركۈمگۈلى تېرىۋاتاتتۇق. قارلار ئاساسەن ئېرىپ شىمال تەرەپتىكى تاغلاردىكى ئوت - چۆپلەر بىخ ئۇرۇپ كۆكرىشكە باشلىغانىدى. ئۇ كۈنى ئەتىگەندە ھاۋا سوغۇق ھەم تۇتۇق ئىدى. دادام يېنىمدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ يەرنى كولاپ، مەن ئۇزاتقان گۈل تۈپىنى كۆچۈرۈۋاتاتتى. مەن دادامغا ئويلىغانلىرىمنى دېيىشنى قارار قىلغان ۋاقىتىمدا، ئۇ ماڭا كۆپ ئادەملەرنىڭ كۈركۈمگۈلىنى كۈزدە كۆچۈرسە ياخشى بولىدۇ دەپ قارايدىغانلىقىنى، لېكىن ئۇ خىل قاراشنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى.

— دادا، سىز ئۆيگە يېڭى خىزمەتكار ئېلىشنى ئويلىشىپ باقتىڭىزمۇ؟

دادام گۈل تۈپىنى يەرگە تاشلاپ، گۈرجەكنى توپىغا سانجىدى - دە، قولىدىكى پەلەينى سالدى. مەن ئۇنى چۆچۈتۈۋەتكەندىم.

— نېمە؟ نېمە دېدىڭ؟

— مەن شۇنداق ئويلاپ قالدىم. باشقا ئىش ئەمەس.

— مەن نېمىشقا خىزمەتكارنى ئالماشتۇرغۇدەكمەن؟ — دېدى دادام قوپاللىق بىلەن.

— سىز ئەلۋەتتە ئۇنداق قىلمايسىز، مەن مۇنداقلا سوراپ قويدۇم، — مەن شۇنداق دەۋاتقاندا ئۈنۈم ئىچىمگە چۈشۈپ كەتتى، سورىغىنىمغا پۇشايمان قىلغانىدىم.

— ھەسەن بىلەن سوقۇشۇپ قالدىڭ، شۇنداقمۇ؟ مەن ئىككىڭلارنىڭ ئارىسىدا بىر ئىش بولغانلىقىنى بىلگەندىم. نېمە ئىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنى ئۆزۈڭ ھەل قىل، مەن بۇنىڭغا ئارىلاشمايمەن.
— كەچۈرۈڭ، دادا.

ئۇ پەلەيلەرنى يەنە كىيدى.

— مەن ئەلى بىلەن تەڭ چوڭ بولدۇم، — دېدى دادام چىشىنى كىرىشتۈرۈپ، — دادام ئۇنى ئۆيگە ئەكەلگەندىن بېرى ئۇنى ئۆز ئوغلىدەك ياخشى كۆردى. ئەلى بىزنىڭ ئائىلىدە قىرىق يىل ياشىدى، قىرىق يىل، سېنىڭچە مەن ئۇنى ئۆيىدىن مۇشۇ چاغدا چىقىرىۋېتىمەنمۇ؟ — دادام ماڭا قارىدى، يۈزلىرى خۇددى كۈركۈمگۈلىدەك قىزىرىپ كەتكەندى، — مەن ساڭا ئەزەلدىن قول تەگكۈزۈپ باقمىغان ئامىر، ئەگەر يەنە شۇنداق دەيدىغان بولساڭ... — ئۇ باشقا تەرەپكە قاراپ بېشىنى چايقىدى، — بەكمۇ نومۇسۇمنى كەلتۈرۈۋاتىسەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەسەن، ھەسەن ھېچ يەرگە بارمايدۇ، چۈشەندىڭمۇ؟

مەن يەرگە قاراپ قولۇمغا لىق بىر سىقىم سوغۇق توپىنى چاڭگاللاپ ئالدىم — دە، بارماقلىرىم ئارىسىدىن سورۇشقا باشلىدىم.

— گېپىمنى چۈشەندىڭمۇ؟ — دادام ھۆركىرىدى.

— چۈشەندىم، دادا، — دېدىم ئارقامغا داچىپ.

— ھەسەن ھېچ يەرگە بارمايدۇ، — دېدى دادام قولىنى شىلتىپ تۇرۇپ، ئۇ گۈرجەكنى يەرگە قاتتىق ئۇرۇپ ئورەك كولاشقا باشلىدى، — ئۇ مۇشۇ يەردە بىز بىلەن بىللە تۇرىدۇ. بۇ

ئۇنىڭ ئۆيى، بىزنىڭ ئائىلىمىز ئۇنىڭ ئائىلىسى. بۇنداق گەپنى
ئىككىنچى دېگۈچى بولما!

— مەن دېمەيمەن، مېنى كەچۈرۈڭ دادا.

بىز قالغان كۈركۈمگۈللىرىنى جىمجىتلىق بىلەن تىكتۇق.
كېيىنكى ھەپتىسى ئوقۇش باشلانغاندا، مەن خېلى يەڭگىلەپ
قالدىم. مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار قوللىرىدا دەپتەر ۋە ئۇچلاقلق
قېرىنداشلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، مەيداندا بىر يەرگە توپلىشىپ
پاراڭلاشقاچ، سىنىپ باشلىقىنىڭ پۇشتەك چېلىشىنى كۈتۈپ
تۇرۇپتۇ. دادام ماشىنىسىنى مەكتەپ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدىكى
توپا يولغا ھەيدەپ كېلىپ توختاتتى. ئىككى قەۋەتلىك ئوقۇتۇش
بىناسىنىڭ دېرىزىلىرى كونسراپ كەتكەندى، تاش ياتقۇزۇلغان
قاراڭغۇ كارىدورنىڭ تاملىرىنىڭ سويۇلۇپ چۈشكەن سۇۋاقلرى
ئارىسىدىن بۇرۇن بۇ كارىدورنىڭ سېرىق رەڭدە سىرلانغانلىقى
كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئوغۇل بالىلارنىڭ كۆپىنچىسى مەكتەپكە
پىيادە كېلىدىغان بولغاچقا، دادامنىڭ قارا رەڭلىك «فورد»
ماركىلىق ماشىنىسى خېلى كۆپ ھەسەتخور كۆزلەرنى ئۆزىگە
تارتىشى ئېنىق ئىدى. بۇرۇنقى چاغلاردا مەن ماشىنىدىن
چۈشكەندە، پەخىرلەنگەن ھالدا چىرايىم نۇرلىنىپ كېتەتتى.
ئەمدىلىكتە بولسا خىجىللىق ھېس قىلاتتىم. دادام مەن بىلەن
خوشلاشمايلا ماشىنىسىنى ھەيدەپ كېتىپ قالدى.

مەن كونا ئادەت بويىچە قولۇمدىكى لەڭلەك ئۇچۇرۇشتىن
قېلىپ قالغان تاتۇقلارنى سېلىشتۇرۇشتىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ
ئۈدۈل بېرىپ رەتكە قوشۇلدىم. قوڭغۇراق چېلىنغاندا، بىز
تەقىم قىلىنغان سىنىپقا قاراپ ئىككى رەت بولۇپ قاتارلىشىپ
ماڭدۇق. مەن ئەڭ ئاخىرقى رەتتىكى ئورۇندۇققا بېرىپ
ئولتۇردۇم. پارس تىلى مۇئەللىمىمىز بىزگە دەرسلىك كىتابىنى
تارقىتىۋاتقاندا، ئىچىمدە ئۇنىڭ بۇ مەۋسۇم كۆپىرەك تاپشۇرۇق
بېرىشىنى تىلىدىم.

ئوقۇش ھۇجرامدىن چىقماسلىقىمغا ياخشى باھانە بولدى.

شۇنداق قىلىپ، بىر مەزگىلگىچە قىشتا نېمە بولغىنىنى، ياق ئۆزۈمنىڭ نېمە قىلغىنىمنى ئازراق بولسىمۇ خىيالىمدىن چىقىرىۋەتتىم. بىرنەچچە ھەپتىگىچە ھەسەننى ۋە ئۇنىڭغا نېمە بولغانلىقىنى ئويلاشنىڭ ئورنىغا پۈتۈن ۋاقتىمنى يەرنىڭ تارتىش كۈچى ۋە ئىنېرتسىيە، ئاتوم ۋە ھۈجەيرە، ئىنگىلىزلار بىلەن ئافغانلارنىڭ ئۇرۇشى قاتارلىقلارنى ئۆگىنىشكە سەرپ قىلدىم. ئەمما، خىياللىرىم پات - پات ئىختىيارسىز ھالدا ھېلىقى خالتا كوچىغا، ھەسەننىڭ كېسەك دۆۋىسى ئۈستىگە تاشلاشقا بېغىر رەڭ چىبەرقۇت ئىشتىنىغا، قار ئۈستىگە چۈشكەن قان تامچىلىرىغا كېتىپ قالاتتى.

شۇ يىلى يازنىڭ بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن مەن ھەسەننى مەن بىللە تۆپىلىككە چىقىشقا دەۋەت قىلدىم. ئۇنىڭغا ئۆزۈم يازغان ھېكايىنى ئوقۇپ بېرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ھەسەن ھويلىدا بۇيۇلغان كىيىملەرنى يېپىۋاتاتتى. گېپىمنى ئاڭلاپ ئىشنى تېزىرەك پۈتكۈزۈشكە ئالدىردى.

بىز تۆپىلىككە چىققاچ قىسقىلا پاراڭلاشتۇق. ئۇ مەندىن مەكتەپتە نېمىلەرنى ئۆگىنىۋاتقانلىقىمنى سورىدى. مەن ئۇنىڭغا مۇئەللىملەر توغرىلۇق، بولۇپمۇ ئاچچىقى يامان ماتېماتىكا مۇئەللىمىنىڭ دەرس ۋاقتىدا پاراڭ سالغان بالىلارنىڭ بارماقلىرىنى مېتال سىمدا باغلاپ سىقىپ جازا ئايدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردىم. ھەسەننىڭ تېنى شۈركۈندى - دە، مېنىڭ ئۇنداق ئىشقا مەڭگۈ ئۇچراپ قالماستىقىمنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىمنى ئېيتتى. مەن گەرچە تەلەينىڭ بۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋىتى يوقلۇقىنى بىلسەممۇ، ئۇنىڭغا ھازىرغىچە تەلەينىڭ ئوڭ كېلىپ ئۇنداق جازاغا دۇچ كەلمىگەنلىكىمنى ئېيتتىم. ئەمەلىيەتتە، سىنىپتا پاراڭ سېلىشىم جازاغا ئۇچرىغانلاردىن ھېچقانچە كەم بولمىسىمۇ، دادامنىڭ باي ئىكەنلىكىنى ھەممە ئادەم بىلگەچكە، ئۇنداق جازالاردىن قۇتۇلۇپ قالغانىدىم.

بىز ئانار دەرىخىنىڭ سايىسى ئاستىدىكى قەبرىستانلىقنىڭ

پاكار تېمىغا يۆلىنىپ ئولتۇردۇق. يەنە بىر - ئىككى ئايدىن كېيىن تاغ باغرىنى سارغايغان ياۋا ئوت - چۆپلەر قاپلايدۇ. ئەمما، بۇ يىل باھاردىكى ھۆل - يېغىن تاكى يازنىڭ بېشىغىچە داۋاملاشقاقچا، تاغ باغرى تېخىچە يېشىل ئوت چۆپلەر ۋە ياۋا گۈللەر بىلەن پۈركەنگەنىدى. تۆۋەن تەرىپىمىزدە بولسا ۋەزىر ئەكبەر خان رايونىدىكى ئۆيلەرنىڭ ئاپپاق تامللىرى ۋە ئۆگزىلىرى قۇياش نۇرىدا غۇۋا پارقراپ تۇراتتى. ھويللاردىكى يېيىلغان كىيىملەر شامالدا يەلپۈنۈپ، كېپىنەكتەك ئۇسسۇل ئوينىماقتا ئىدى.

بىز ئوندىن ئارتۇق ئانارنى دەرەختىن ئۈزۈۋالدىق. مەن ئەكەلگەن ھېكايە دەپتىرىمنىڭ بىرىنچى بېتىنى ئاچتىم - يۇ، ئۇنى يەرگە قويۇپ قويدۇم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ پىشىپ يەرگە چۈشۈپ كەتكەن بىر ئانارنى قولۇمغا ئالدىم.

— ئەگەر مەن مۇشۇ ئانار بىلەن سېنى ئۇرسام سەن قانداق قىلىسەن؟ — دەپ سورىدىم قولۇمدىكى ئانارنى ئاسمانغا ئېتىپ تۇرۇپ.

ھەسەننىڭ كۈلكىسى سۇسلاشتى. ئۇ ئۆز يېشىدىن چوڭراق ياشقا كىرگەندەك كۆرۈنەتتى. ياق، چوڭراق ئەمەس، راستلا چوڭ كۆرۈنەتتى. بۇ مۇمكىنمۇ؟ ئۇنىڭ ئاپتاپتا قارىداپ كۆيۈپ كەتكەن يۈزلىرىگە سىزىقلار پەيدا بولغان، كۆزلىرى بىلەن ئېغىزىنىڭ چۆرىسىنى قورۇق بېسىپ كەتكەنىدى. ئاشۇ قورۇقلار خۇددى ئۇنىڭ يۈزىگە مەن پىچاقتا ئويۇپ قويغاندەك يىلىنىپ كەتتى.

— سەن قانداق قىلىسەن؟ — دەپ تەكرارلىدىم مەن.

ئۇنىڭ چىرايى تاتاردى. مېنىڭ ئۇنىڭغا ئوقۇپ بېرىشكە ۋەدە قىلغان ھېكايەمنىڭ ۋاراقلىرى ئۇنىڭ يېنىدا شامالدا يەلپۈنەتتى. مەن ئانارنى ئۇنىڭغا ئاتتىم. ئانار ئۇنىڭ مەيدىسىگە تېگىپ يېرىلدى - دە، ئىچىدىكى قىزىل سۈيى ئەتراپقا چاچرىدى. ھەسەن تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ زەربىدىن ۋە ئاغرىقتىن ۋارقىراپ سالدى.

— ماڭا قايتۇرۇپ ئاتە! — دېدىم قولۇمنى شىلتىپ. ھەسەن كۆڭلىكىدىكى ئانارنىڭ دېغىدىن كۆزىنى ئېلىپ ماڭا تىكىلدى.

— ئورنىڭدىن تۇر! ماڭا ئاتە! — دېدىم مەن. ھەسەن

ئورنىدىن تۇردى. لېكىن، ئۇ خۇددى دېڭىز بويىدا خۇشال ئايلىنىپ كېتىۋاتقان ئادەمنى تۇيۇقسىز كەلگەن دولقۇن دېڭىزغا سۆرەپ ئەكىرىپ كەتكەندەك ھاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قالدى.

مەن ئۇنىڭغا يەنە بىر ئانارنى ئاتتىم. بۇ قېتىم ئانار مۇرىسىگە تېگىپ، ئانارنىڭ سۈيى يۈزىگە چاچرىدى.

— ماڭا قايتۇرۇپ ئات دەيمەن! — دېدىم ئاچچىق بىلەن، — ماڭا قايتۇرۇپ ئات، ھۇ قارغىش تەگكۈر!

مەن ئۇنىڭ مېنى ئۇرۇشىنى، ئۇنىڭ ماڭا ئۆزۈم تەشنا بولغان جازانى بېرىشىنى شۇنچە ئۈمىد قىلغانىدىم. ئەگەر ئۇ شۇنداق قىلغان بولسا كېچىدە خاتىرجەم ئۇخلاش ماڭا نېسىپ بولۇشى، ئىككىيلەننىڭ مۇناسىۋىتى بۇرۇنقى ھالەتكە قايتىشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن، مەن ئۇنىڭغا ئارقا - ئارقىدىن ئانار ئېتىپ ئۇنى ئۇرساممۇ، ئۇ يەنىلا قول ياندۇرماي قاراپ تۇردى.

— سەن قورقۇنچاق! — دېدىم مەن، — سەن خۇدا ئۇرغان قورقۇنچاق.

مەن ئۇنىڭغا قانچە قېتىم ئانار ئاتقىنىمنى بىلمەيمەن. مەن پەقەت ئاخىر ھېرىپ، ھاسىراپ ئانار ئېتىشتىن توختىغىنىمدا، ھەسەننىڭ خۇددى بىر توپ ئەسكەر ئۇنىڭغا ئوق ئاتقانداك، قىپقىزىل بولۇپ كەتكىنىنى كۆردۈم. مەن ھارغىنلىق ۋە ئاچچىقتىن تىزلىنىپ يەردە ئولتۇرۇپ قالىدىم.

ھەسەن قولغا بىر ئانارنى ئېلىپ ماڭا قاراپ كەلدى. ئۇ ئانارنى يېرىپ پېشانىسىگە ئۇردى.

— مانا ئەمىسە، — دېدى ئۇ بوغۇق ئاۋازدا. ئانارنىڭ قىزىل سۈيى يۈزىگە ئېقىپ چۈشۈۋاتاتتى، — ئەمدى رازى بولىدىڭىزمۇ؟ كۆڭلىڭىز ئەمدى ئارام تاپتىمۇ؟

ئۇ كەينىگە ئۇرۇلدى - دە، تۆپىلىكتىن چۈشۈپ كەتتى.

مەن كۆز ياشلىرىمنى قويۇۋېتىپ، يەرگە تىزلىنىپ، ئۆزۈمنى
ھەر تەرەپكە تاشلىدىم:

— مەن ئەمدى سېنى نېمە قىلاي، ھەسەن؟ مەن سېنى نېمە
قىلاي؟

كۆز ياشلىرىم قۇرۇپ تۈگىدى. مەن تاغدىن چۈشكۈچە ئۇ
سوئالغىمۇ جاۋاب تاپتىم.

1976 - يىلى يازدا، يەنى دۇنياغا ناتونۇش ئافغانىستاننىڭ
تىنچلىقىغا ساناقلىق كۈنلەر قالغاندا، مەن ئون ئۈچ ياشقا
كىردىم. دادام بىلەن ئوتتۇرىمىزدىكى مۇناسىۋەت ئاللىقاچان
سوغۇقلىشىشقا باشلىغانىدى. مېنىڭچە، بۇنىڭغا چوقۇم گۈل
تىككەن كۈنى مېنىڭ يېڭى خىزمەتكار ياللاش توغرىلىق
ئەخمەقلەرچە دېگەن سۆزۈم سەۋەب بولغان بولسا كېرەك. مەن
ئۆزۈمنىڭ شۇنداق دېگىنىمگە ھەقىقەتەن پۇشايىمان قىلدىم.
بىراق، مەن ئۇ سۆزنى دېمىگەن تەقدىردىمۇ ئارىمىزدىكى بۇ
قىسقا يېقىنچىلىق ھامىنى ئاخىرلىشاتتى. گەرچە بۇنداق تېز
بولمىسىمۇ، ھامىنى ئاخىرلىشاتتى. يازنىڭ ئاخىرلىرىدا كەچلىك
تاماق ئۈستىدىكى قىزغىن پاراڭلاشقان ئاۋازنىڭ ئورنىنى قوشۇق
ۋە ۋىلكىلارنىڭ تەخسىگە تەگكەن ئاۋازى ئىگىلىدى. دادام
تاماقتىن كېيىنلا كۈتۈپخانىسىغا ئىشىكىنى يېپىپ كىرىپ
كېتىدىغان بولدى. مەن بولسام ھاپىز ۋە ئۆمەر ھەياملارنىڭ
كىتابلىرىنى ۋارقلايتتىم ياكى تىرىنقىمنى ئاستىدىكى تېرىسى
كۆرۈنگۈچە چىشلەپ ئۈزۈپ ئولتۇرۇپ ھېكايە يازاتتىم. گەرچە
دادامنىڭ يازغان ھېكايىلىرىمنى ئۆزىگە ئوقۇپ بېرىشىمنى
سورايدىغانلىقىغا ئىشەنچىم بولمىسىمۇ، ھەر ئېھتىمالغا قارشى
ئۇلارنى كارىۋىتىمىنىڭ ئاستىدا ساقلايتتىم.

دادامنىڭ مېھمان چاقىرىپ ئولتۇرۇش قىلىشىدا مۇنداق بىر
قارشى بار: ھەممە ئادەمنى چاقىرىمىغان ئولتۇرۇش ئولتۇرۇش
ھېسابلانمايدۇ. تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشۇمدىن بىر ھەپتە بۇرۇن

تىزىملىكتىكى تۆت يۈزدىن ئارتۇق مېھماننىڭ ئارىسىدىن تاغام ۋە ھاممىلىرىمدىن باشقا ئۈچتىن بىر قىسىم ئادەمنى تونۇيالمىغىنىم ھېلىمۇ ئېسىمدە. ئۇلار ماڭا سوۋغا - سالاملارنى بېرىپ، مېنىڭ ئون ئۈچ ياشقا كىرگەنلىكىمنى تەبرىكلەمەكچىدى. لېكىن، ئۇلارنىڭ ئولتۇرۇشقا مەن ئۈچۈن كەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. گەرچە ئۇ مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم بولسىمۇ، ھەقىقىي چولپاننىڭ كىملىكى ماڭا ئايان ئىدى.

بىرنەچچە كۈن ئىچىدە ئۆيىنىڭ ئىچى ئىشلەمچىلەر بىلەن توشتى. قاسساپ سالاھىدىدىن بىر موزاي بىلەن ئىككى قوي ئەكىلىپ، پۇل ئېلىشنى رەت قىلدى - دە، ئاق تېرەكنىڭ يېنىدا ئۆز قولى بىلەن قۇربانلىق قىلدى. ئۇ ئاق تېرەكنىڭ ئەتراپىدىكى قانغا بويالغان ئوت - چۆپلەرنى كۆرسىتىپ:

— قان دەرەخلەرگە ئوزۇق بولىدۇ، — دېدى.

مەن تونۇمايدىغان ئادەملەر ئۆيىنىڭ ئەتراپىدىكى كاۋچۇك دەرەخلەرگە يامىشىپ چىقىپ، كىچىك چىراغلار بىلەن توك سىملىرىنى ئاستى. باشقىلار ئۈستەل - ئورۇندۇقلارنى ھويلىغا تىزىپ، ئۈستىگە داستىخان يېپىپ تەييارلىدى. دادامنىڭ شارنى كۆچىسىدا كاۋاپخانسى بار دىلمۇھەممەد ئىسىملىك دوستى ئولتۇرۇشتىن بىر كۈن بۇرۇن كەچتە بىر خالىتىدا لىق دورا - دەرەكلەرنى ئەكىلىپ بەردى. دادامنىڭ دىلو دەپ چاقىرىدىغان بۇ دوستىمۇ خۇددى قاسساپقا ئوخشاشلا پۇل ئېلىشنى رەت قىلدى. دادامنىڭ ئۇنىڭ ئائىلىسىگە قىلغان ياخشىلىقلىرى ئالدىدا بۇلارنىڭ ھېچ نەرسىگە ئىززەتمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. دىلو گۆشنى دورا - دەرەكلەرگە چىلىغۇچە رەھىمخان ماڭا پەس ئاۋازدا دادامنىڭ دىلونىڭ رېستوران ئېچىشى ئۈچۈن پۇل قەرز بېرىپ تۇرغانلىقىنى، تاكى ئۇ ئۆيىمىزنىڭ ئالدىغا «مېرسېدس» ماركىلىق ماشىنا ھەيدەپ كېلىپ پۇلنى زورلاپ قايتۇرغۇچىلىك قەرزنى قايتۇرۇۋېلىشقا ئۈنىمىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

باشقا ئىشلارغا ئوخشاشلا، ھېچبولمىغاندا ئولتۇرۇشلارنىڭ

ئۆتكۈزۈلۈش ئۆلچىمىدىن قارىغاندا، مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغانىدى. مەن بىزنىڭ ئۆيىدە مۇنداق كۆپ ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. مېھمانلارنىڭ بەزىلىرى ئىچكىلىك ئىستاكلىرىنى كۆتۈرگىنىچە كارىدوردا پاراڭلىشىپ تۇرۇشقان، يەنە بەزىلىرى پەلەمپەيلەردە تاماكا چېكىشىۋاتقان ياكى ئىشىككە يۆلىنىپ تۇرۇشقانىدى. ئۇلار ئاشخانىدا، كارىدوردا، ھەتتا پەلەمپەيلەردە، قانداق يەردە ئولتۇرغۇدەك بوش ئورۇن بولسا ئولتۇرۇشاتتى. ئارقا ھويلىدا مېھمانلار دەرەخلەر ئارىسىدىن پارقىراپ تۇرغان قىزىل، كۆك، يېشىل ۋە سېرىق چىراغلار ئاستىدا تۇرۇۋېلىشقان بولۇپ، ئەتراپقا ئېسىپ قويۇلغان كىرىس چىراغلارنىڭ نۇرىدا يۈزلىرى پارقىراپ كەتكەنىدى. دادام ئارقا ھويلىغا قاراپ تۇرىدىغان بالكونغا مىكروفونلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ سەھنە تەييارلاتقانىدى، تۆۋەندە ئەخمەت زاھىر ئۇسسۇل ئويناۋاتقان مېھمانلارغا قاراپ ئاككورديئونغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتىۋاتاتتى.

دادامنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە ھەربىر مېھمان بىلەن ئايرىم كۆرۈشۈپ چىقىشىم زۆرۈر ئىدى. شۇنداق قىلسام ھېچكىممۇ دادامنىڭ ئوغلىنى قائىدىسىز چوڭ قىلغانلىقى توغرىسىدا سۆز - چۆچەك قىلالمايتتى. مەن يۈزلىگەن مەڭزىلەرگە سۆيۈپ، تونۇمايدىغان ئادەملەرنى قۇچاقلاپ، ئۇلارنىڭ ئەكەلگەن سوۋغىسى ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىپ چىقىشىم. يۈزلىرىم زورلاپ كۈلگىنىمدىن ئاغرىشقا باشلىدى.

مەن ھويلىغا قويۇلغان ئىچكىلىك ئۈستىلىنىڭ يېنىدا دادام بىلەن بىللە تۇراتتىم. كىمدۇر بىرى:

— تۇغۇلغان كۈنۈڭگە مۇبارەك بولسۇن، ئامىر، — دېدى.

ئاتا - ئانىسى بىلەن بىللە تۇرغان بۇ بالا ئاسسەق ئىدى. ئاسسەقنىڭ دادىسى مەھمۇت پاكار بوي، دوغىلاق كەلگەن، قارىمۇتۇق ۋە يۈزى سوزۇنچاق ئادەم ئىدى. ئانىسى تانىيا ۋىجىككەنە، چىرايىدىن جىددىيلىك چىقىپ تۇرىدىغان ئايال

بولۇپ، توختىماي كۆزىنى چىمچىقلىتاتتى. ئاسسەف ئاتا - ئانىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قوللىرىنى ئۇلارنىڭ مۇزىسىرىگە قويۇپ، ئېغىزىنى يوغان ئېچىپ ھىجىيىپ تۇراتتى. ئۇ ئۇلارنى باشلاپ ئالدىمىزغا كەلدى. قارىماققا ئۇ ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسىدەك ھەرىكەتلەرنى قىلىۋاتاتتى. پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى تىترەك باستى. دادام ئۇلارنىڭ كەلگىنىگە رەھمەت ئېيتتى.

— مەن بۇ سوۋغىنى ئۆز قولۇم بىلەن ساڭا تاللىدىم، — دېدى ئاسسەف. تانىيانىڭ يۈزلىرى تارتىشىپ، كۆزلىرى ئاسسەفتىن ماڭا يۆتكەلدى. ئۇ ئوغلنىڭ چۈشەندۈرۈشىنى قوبۇل قىلالمىغاندەك ئوڭايسىزلىنىپ كۈلۈمسىرەپ كۆزىنى چىمچىقلىتاتتى. دادامنىڭ ئۇنىڭغا دىققەت قىلغان - قىلمىغانلىقى ماڭا نامەلۇم ئىدى.

— ھازىرمۇ پۈتۈن ئويناۋاتامسەن، ئاسسەفجان؟ — دېدى دادام. ئۇ دائىم مېنىڭ ئاسسەف بىلەن دوست بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلاتتى.

ئاسسەف كۈلۈمسىرىدى، ئۇنىڭ قانداق قىلىپ شۇنچە سەممىي كۈلكىنى قاملاشتۇرايلىغانلىقىغا ھەيرانمەن. — ئەلۋەتتە ئاغا.

— ئېسىمدە قېلىشىچە، سەن ئوڭ قاناتتا ئوينايسەن، شۇنداققۇ؟

— بۇ يىل مەن ئوتتۇرىغا ئالمىشۋالدىم، — دېدى ئاسسەف، — ئۇنداق بولغاندا ۋاراتاغا كۆپرەك توپ ئۇرۇش پۇرسىتى بولىدىكەن. كېلەر ھەپتە بىز مەكرۇھ - رايان كوماندىسى بىلەن ئوينىماقچى. ئۇلارنىڭ بىر قىسىم ياخشى پۈتۈلچىلىرى بار، چوقۇم قىزىقارلىق مۇسابىقە بولىدۇ. دادام بېشىنى لىڭشىتىپ:

— مەنمۇ ياش ۋاقتىمدا ئالدى ھۇجۇمچى بولۇپ ئوينىغان، — دېدى.

— ئوينايمەن دېسىڭىز ھازىرمۇ ياخشى ئوينىيالايسىز، —

دېدى ئاسسەق دادامغا قاراپ بىر كۆزنى قىسىپ قويۇپ. دادام ئۇنىڭ كۆز قىسىشىغا كۆز قىسىش بىلەن جاۋاب قايتۇردى.

— داداڭ ساڭا ئۆزىنىڭ دۇنياغا داڭلىق ماختاش ئۇسۇللىرىنى ياخشى ئۆگىتىپتۇ، — دېدى دادام ئاسسەقنىڭ دادىسىنى جەينىكى بىلەن ئىتتىرىپ. ئاسسەقنىڭ ۋىجىككىنە دادىسى يېقىلىپ چۈشكىلى قىل قالدى.

مەھمۇتنىڭ كۈلكىسىمۇ تانىانىڭكىگە ئوخشاشلا چۈشىنىشلىك ئىدى. تۇيۇقسىز كۆڭلۈمدىن ئۇلارنىڭ ئوغلى ئۇلارنىمۇ تەشۋىشكە سالامدىغاندۇ، دېگەن خىيال كەچتى. مەن گەرچە ئۆزۈمنى كۈلۈشكە زورلىساممۇ، پەقەت لەۋلىرىمنى ئانچە — مۇنچە پۈرۈشتۈرۈپلا قويايلىدىم. دادامنىڭ ئاسسەق بىلەن قىزغىن مۇڭدەشپ كەتكىنىنى كۆرۈپ كۆڭلۈم بىئارام بولدى. ئاسسەقنىڭ كۆزى ماڭا يۆتكەلدى.

— ۋەلى بىلەن كامالمۇ مۇشۇ يەردە. ئاسمان ئۆرۈلۈپ كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ، ئۇلار سېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈڭگە كەلمەي قالمايدۇ، — دېدى ئۇ چىرايىدىكى ھىيلىگەرلىكىنى يوشۇرۇپ، — بىز ئەتە بىزنىڭ قورۇدا ۋالىبول ئوينىماقچى، سەن بىزگە قېتىلساڭ ياخشى بولاتتى. ئەگەر خالىساڭ ھەسەننىمۇ بىللە ئەكەلسەڭ بولىدۇ.

— بۇ شۇنداق ياخشى گەپ بولدى، — دېدى دادام خۇشخۇيلۇق بىلەن، — قانداق بارامسەن، ئامىر...

— مەن ۋالىبول ئويناشنى ئانچە ياخشى كۆرمەيمەن، — دېدىم مەن. دادامنىڭ كۆزىدىكى كۈلكە نەلەرگىدۇر يوقىلىپ، ئەتراپىنى يېقىمسىز جىمجىتلىق قاپلىدى.

— كەچۈرگىن، ئاسسەقجان، — دېدى دادام مۇرىسىنى چىقىرىپ. ئۇنىڭ مەن ئۈچۈن ئەپۇ سورىغىنى تېنىمگە نەشتەردەك سانجىلدى.

— ھېچقىسى يوق، — دېدى ئاسسەق، — لېكىن، مەن سېنى ئۆيۈمگە ھەرقاچان تەكلىپ قىلىقلىق، ئامىر جان. گەپنىڭ

قىسقىسى، مەن سېنى كىتاب ئوقۇشقا بەك ئامراق دەپ ئاڭلاپ بىر كىتاب ئالغاي كەلگەن، — ئۇ قولىدىكى سوۋغىنى ئۇزاتتى، — تۇغۇلغان كۈنۈڭگە مۇبارەك بولسۇن!

ئۇ بويىنغا قىزىل گالىستۇك تاقىغان، ئۈچىسىغا پاختا كۆڭلەك بىلەن كۆك ئىشتان، پۈتۈن پاراق قارا ئاياغ كىيىۋالغانىدى. بەدىنىدىن ئەتىراپتا پۇراپ تۇراتتى. سېرىق چاچلىرى يان تەرەپكە تەكشى تارالغانىدى. ئۇنىڭ قاۋۇل، كۈچلۈك قامىتى، قائىدە — يوسۇنلۇق ۋە تالانتلىق بىر بالا بولۇپ كۆرۈنۈشى ھەرقانداق ئاتا — ئانا ئارزۇ قىلىدىغان بىر پەرزەنتنىڭ مۇجەسسسىمى ئىدى. ئۇنىڭ چوڭلار بىلەنمۇ ئۈستىلىق بىلەن چاقچاق قىلالايدىغىنىنى ئېغىزغا ئالماي تۇراي. مېنىڭچە بولسا ئۇنىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلىۋاتاتتى. مەن ئۇ كۆزلەرگە قارىغىنىمدا، ئۇنىڭ ساختا سىرتقى قىياپىتى غۇۋاللىشىپ، ئۇلارنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان تەلۋىلىكىنى ئاشكارىلاپ تۇراتتى.

— ئۇنى ئالماسەن، ئامىر، — دەۋاتاتتى دادام.

— نېمە؟

— ساڭا ئەكەلگەن سوۋغاتلارنى، — دېدى ئۇ ماڭا سىناق

نەزىرىدە قاراپ، — ئاسسەفجان ساڭا سوۋغا تەقدىم قىلىۋاتىدۇ.

— ھە، — دېدىم — دە، ئاسسەفتىن كورويكىنى ئېلىپ

تۆۋەنگە قارىدىم.

شۇ تاپتا مەن كىشىلەردىن يىراق تۇرۇپ، ئۆيۈمگە كىرىپ

كىتابىمنى ئوقۇپ ئولتۇرۇشنى شۇنچىلىك ئۈمىد قىلاتتىم.

— ئامىر؟

— نېمە؟

دادام مەن ھەر قېتىم ئۇنى كىشىلەر ئالدىدا خىجالەتكە

قويغاندا ئىشلىتىدىغان تۆۋەن ئاۋازى بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى.

— سەن ئاسسەفجانغا رەھمەت ئېيتمامسەن؟ ئۇ بەك كايىپ

كېتىپتۇ.

دادام ئۇنى «ئاسسەفجان» دەپ چاقىرمىسا نېمە بولار؟ ئۇ مېنى قانچە قېتىم «ئامىرجان» دەپ چاقىرىپ باققان؟

— رەھمەت، — دېدىم مەن. ئاسسەفجاننىڭ ئانىسى ماڭا قاراپ بىرنېمە دېمەكچى بولدى — يۇ، توختاپ قالدى. شۇ چاغدىلا، ئاسسەفجاننىڭ ئاتا — ئانىسىنىڭ بىز كۆرۈشكەندىن بېرى بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. دادام بىلەن ئۆزۈمنى يەنە خىجىلچىلىققا قويۇشتىن بۇرۇن، مۇھىمى ئاسسەفجان ۋە ئۇنىڭ ھىجىيىشلىرىدىن قۇتۇلۇشنى ئويلايتتىم. — كەلگىنىڭلارغا رەھمەت، — دېدىم — دە، كېتىپ قالدىم.

مەن توپلىشىپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ كەينىدىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، تۆمۈر دەرۋازىنىڭ سىرتىغا چىقتىم. بىزنىڭ ئۆيدىن ئىككى ئۆي نېرسىدا كۆلىمى خېلىلا چوڭ بوش يەر بار ئىدى. دادامنىڭ رەھىمخانىغا بۇ يەرنى بىر سوتچىنىڭ سېتىۋالغانلىقىنى، قۇرۇلۇش لايىھەلىگۈچىنىڭ ئاللىقاچان لايىھەلەشكە چۈشكەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. ھازىرچە بۇ يەر بىكار بولۇپ، پەقەت توپا، تاش ۋە ئوت — چۆپلەر دۆۋىلەنگەندى.

مەن ئاسسەفجان بەرگەن سوۋغاتنىڭ بېزەك قەغىزىنى يىرتىپ، كىتابنىڭ مۇقاۋىسىنى ئاي نۇرىغا تۇتتۇم. ئۇ گىمىتلىرىنىڭ تەرجىمىھالى ئىدى، مەن ئۇنى چىرمىشىپ ئۆسكەن ئوت — چۆپلەرگە قارىتىپ چۆرىدىم.

مەن قوشنىلارنىڭ تېمىغا يۆلىنىپ، كۆكرىكىمنى تىزىمغا تاقاپ، يۇلتۇزغا قاراپ ئولتۇردۇم. بۇ كېچىنىڭ تېزىرەك ئاياغلىشىشىنى كۈتتۇم.

— سەن مېھمانلار بىلەن بىللە بولۇشۇڭ كېرەككۇ؟ — بىر تونۇش ئاۋاز ئاڭلاندى. رەھىمخان تامنى بويلاپ ماڭا قاراپ كېلىۋاتاتتى.

— دادام ئۇ يەردە بولغاندىن كېيىن ئۇلارغا مېنىڭ كېرىكىم يوق، شۇنداقكۇ؟ — دېدىم. رەھىمخان يېنىمغا كېلىپ

ئولتۇرغاندا، قولدىكى ئىچملىكنىڭ ئىچىدىكى مۇز پارچىلىرى شاراقلاپ كەتتى.

— مەن سىزنىڭ ھاراق ئىچىدىغىنىڭىزنى بىلمەيدىكەنمەن.
— مەن ئىچىدىغان چىقىپ قالدىم، شۇنداقمۇ؟ — دېدى ئۇ
جەينىكى بىلەن مېنى نوقۇپ قويۇپ، — ئەمما، مەن پەقەت ئەڭ
مۇھىم سورۇنلارنىلا ئىچمەن.
مەن كۈلۈمسىرىدىم.
— رەھمەت.

ئۇ ماڭا قاراپ ئىستاكاننى كۆتۈرۈپ قويدى — دە، بىر يۈتۈم
ئىچىۋەتتى. ئاندىن ئۇ دادام بىلەن بىللە چېكىدىغان پاكىستاننىڭ
سۈزگۈچى يوق تاماكىسىنى تۇتاشتۇردى.
— مەن ساڭا ئۆزۈمنىڭ بىر قېتىم توي قىلىشقا تاس
قالغانلىقىمنى ئېيتىپ بەرگەنمۇ؟

— راستمۇ؟ — دېدىم. رەھىمخانىنىڭ توي قىلماقچى بولغان
ھالىتىنى ئويلاپ كۈلۈمسىرىدىم. مەن دائىم رەھىمخانىنى
دادامنىڭ كەم سۆز ھالىتىنى ئۆزگەرتكۈچى، مېنىڭ
يېزىقچىلىقتىكى يېتەكچىم، داۋاملىق سەپەردىن كەلگەندە ماڭا
سوۋغات ئەكىلىشنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايدىغان دوستۇم دەپ
ئويلايتتىم. ئەمما، ئۇ توي قىلغان ئەر، دادا، شۇنداقمۇ؟
ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ:

— راست دەۋاتمەن. ئۇ مېنىڭ ئون سەككىز ياشقا كىرگەن
ۋاقتىم ئىدى. مەن بىلەن توي قىلغان قىزنىڭ ئىسمى ھومايرا
ئىدى. ئۇ بىزنىڭ قوشنىمىزنىڭ ھەزارا خىزمەتكارىنىڭ قىزى،
پەرىدەك گۈزەل قىز ئىدى. ئۇنىڭ سۇس قوڭۇر چاچلىرى، قوي
كۆزلىرى... ئۇنىڭ ئاشۇ كۈلكىسى... ھازىرغىچە ئېسىمدە، — دېدى
قولدىكى ئىستاكاننى ئايلاندۇرۇپ تۇرۇپ، — بىز دادامنىڭ
ئالمىزارلىقىدا يېرىم كېچىدە، يەنى ھەممە ئادەم ئۇيقۇغا
كەتكەندە كۆرۈشەتتۇق. ئالما دەرىخىنىڭ ئاستىدا بىر —
بىرىمىزنىڭ قولىنى تۇتۇپ ماڭاتتۇق... مەن سېنى

ئوڭايىسىز لاندۇرۇۋاتامدىم، ئامىرجان؟

— ئازراق، — دېدىم مەن.

— ئاڭلاپ قويغىنىڭنىڭ زىيىنى يوق، — دېدى ئۇ

تاماكىسىنى يەنە بىر شورپۇتتىپ، — گەپنىڭ قىسقىسى، بىز بىللە شېرىن خىياللارنى سۈرەتتۇق. بىز داغدۇغىلىق توي قىلىپ، كابۇلدىن قەندەرخارغىچە ھەممە ئۇرۇق - تۇغقان، دوست - بۇرادەرلىرىمىزنى چاقىرىدىغان، ئۆزىمىزگە ئاق مەرمەر تاش بىلەن ياسالغان، بالكونى بار يوغان ئۆي سالدۇرىدىغان، ھويلىمىزغا مېۋىلىك دەرەخلەرنى تىكىپ، گۈللۈك ياساپ، ئۇنىڭغا ھەر خىل گۈللەرنى تېرىدىغان، يەرگە چىملىق ياتقۇزۇپ، بالىلىرىمىز ئوينىدىغان يەر تەييارلايدىغان بولغانىدۇق. تېخى جۈمە نامازدىن كېيىن ھەممە ئادەم بىزنىڭ ئۆيگە يىغىلىپ باغچىدا ئولتۇرۇپ چۈشلۈك تاماق يەيدىغان، قۇدۇقتىن سۇ ئىچىدىغان، چاي ئىچكەچ تۇغقانلىرىمىز بىلەن بىللە بالىلىرىمىزنىڭ ئويۇنىنى كۆرىدىغان...

ئۇ ھاراقىتىن ئېغىزغا تولدۇرۇپ بىر يۈتۈم ئوتلىدى - دە، ئارقىدىن يۆتىلىپ كەتتى.

— مەن دادامغا ئەھۋالنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭ چىرايىنى كۆرگەن بولساڭ... بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئانام دەرھال ھوشىدىن كەتتى. ئاچام ئۇنىڭ يۈزىگە سوغۇق سۇ چاچتى. ھەممەيلەن ئۇنى بەس - بەس بىلەن يەلپۈپ چىقتى. ھەممەيلەن ماڭا خۇددى مەن ئۇنىڭ گېلىنى بوغۇزلىغاندەك قاراشتى. ئاكام جالال تېخى مېنى ئاتماقچى بولۇپ مىلتىقىنى كۆتۈرۈپ كەلدى، — رەھىمخان ئاچچىق بىلەن كۈلدى، — پۈتۈن دۇنيا ھومايرا بىلەن ماڭا قارشى چىقتى. مەن ساڭا دەي ئامىرجان: ئاخىرىدا ھامىنى بۇ دۇنيا يېڭىدۇ. بۇ شۇنداق جاھان...

— ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟

— شۇ كۈنىلا دادام ھومايرانى ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنى يۈك ماشىنىغا بېسىپ ھەزاراچاتقا يولغا سېلىۋەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن

مەن ئۇنى كۆرۈپ باقمىدىم.

— تازا كۆڭۈلسىز ئىش بوپتۇ، — دېدىم مەن.

— بەلكىم شۇنداق بولغىنى ياخشىدۇ، — دېدى رەھىمخان مۇرىسىنى قىسىپ، — ئۇ كۆپ ئازاب چەككەن بولاتتى. مېنىڭ ئائىلەم ھەرگىزمۇ ئۇنى باراۋەر كۆرمەيتتى. سەن ھەرگىز بىر ئادەمنى بىر كۈن ئايىغىڭنى مايلاشقا بۇيرۇپ، ئەتىسى يەنە سىڭلىم ياكى ھەدەم دەپ چاقىرمايسەن — دە، — ئۇ ماڭا قارىدى، — سەنمۇ ماڭا ھەرقانداق ۋاقىتتا، قانداق گېپىڭ بولسا ئېيتساڭ بولىدۇ، ئامىرجان، ھەرقانداق ۋاقىتتا.

— بىلىمەن، — دېدىم مەن سەل تېڭىرقىغان ھالدا، ئۇ مېنىڭ گەپ قىلىشىمنى كۈتكەندەك تىكىلىپ قارىدى. ئۇنىڭ چوڭقۇر كۆزلىرى ئارىمىزدا ئېيتالمىغان سىر بارلىقىنى ھېس قىلغاندەك قىلاتتى. دەسلەپتە مەن ئۇنىڭغا ھەممىنى ئېيتماقچى بولىدۇم. ئەمما، ئۇ مېنى قانداق ئويلاپ قالار؟ ئۇ مېنى چوقۇملا ئوچ كۆرۈپ قالىدۇ.

— بۇنى ئال، — ئۇ ماڭا بىرنەرسە ئۇزاتتى، — ئۇنتۇپ قالغىلى تاس قايتىمەن. تۇغۇلغان كۈنۈڭگە مۇبارەك بولسۇن.

ئۇ بېغىر رەڭ خۇرۇم تاشلىق خاتىرە دەپتەر ئىدى. مەن دەپتەرنىڭ ئالتۇن يالىتىلغان قىرىنى بارماقلىرىم بىلەن سىلىدىم. بۇرۇنمۇ خۇرۇمنىڭ پۇرىقى ئۇرۇلۇپ تۇراتتى.

— سېنى تېخىمۇ كۆپ ھېكايە يازسۇن دەپ ... — دېدى ئۇ.

مەن ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىشقا تەمشەلگەن چېغىمدا، بىر نەرسە پارتلاپ، ئۇنىڭدىن چىققان ئوتلار ئاسماننى يورۇتتى.

— سالىۇت! — بىز ئورنىمىزدىن دەرھال تۇرۇپ، ھويلىدا ئۆرە تۇرۇپ ئاسمانغا قاراۋاتقان مېھمانلارنىڭ يېنىغا كەلدۇق. سالىۇتلار ھەر قېتىم پاقىلداپ ياكى پۇشۇلداپ ئاۋاز چىقارغاندا، بالىلار دوپپىلىرىنى ئاسمانغا ئېتىپ چۇرقىرىشاتتى. كىشىلەر ھەر قېتىم ئاسماندا ئېتىلغان سالىۇتنىڭ يالقۇنى كۆرۈنگەندە چاۋاك چېلىشاتتى. ھەر نەچچە سېكۇنتتا ئارقا ھويلا تۇيۇقسىز

چاقنىغان قىزىل، يېشىل ۋە سېرىق نۇرلار بىلەن يورۇپ كېتەتتى.

ئەنە شۇ يورۇقلارنىڭ بىرىدە مەن مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدىغان بىرنەرسىنى كۆردۈم: ھەسەن كۈمۈش پەتنۇسقا ئاسسەق بىلەن ۋەلىگە ئىچىملىك سۇنۇۋاتاتتى. يورۇق ئۆچتى، يەنە بىر قېتىم سالىۋىتىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ئەتراپ سارغۇچ رەڭدە يورۇدى. يورۇق كۆرۈنگەندە بولسا ئاسسەق ھىجىيىپ تۇرۇپ تۆمۈر مۇشتىكى بىلەن ھەسەننىڭ كۆكرىكىدىن ئىتتىرىۋاتاتتى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئەتراپنى يەنە بىر قۇتقۇزغۇچى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

توققۇزىنچى باب

ئەتىسى ئەتىگەندە، مەن ھۇجرامنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرۇپ سوۋغاتلارنىڭ قېپىنى يىرتىپ كۆرۈشكە باشلىدىم. ئۇلارنىڭ ھەربىرىنى كۆرۈپ قويۇپلا، ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا تاشلايدىغانلىقىمنى بىلىپ تۇرۇپ، يەنە نېمىدەپ ۋاقتىمنى قايلارنى ئېچىش ئۈچۈن ئىسراپ قىلىۋاتقانلىقىمنى ئۆزۈممۇ ھېچ چۈشەنمەيتتىم. بۇلۇڭغا تاشلانغان سوۋغاتلار دۆۋىسى بارغانسېرى ئېگىزلىمەكتە ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا رەڭسىز رەسىم تارتىش ئاپپاراتى، رادىيو، ناھايىتى تۈجۈپىلەپ ياسالغان ئېلېكترونلۇق پويىز ۋە ئىچىگە پۇل سېلىنىپ ئېغىزى يەملەنگەن كونۇپرتلاردىن بىرنەچچىسى بار ئىدى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئۇ پۇللارنى ھەرگىز خەلىمەيدىغانلىقىمنى، رادىيونى مەڭگۈ ئاڭلىمايدىغانلىقىمنى ھەم ئۇ ئېلېكترونلۇق پويىزنىڭ رېلىسىغىمۇ مېنىڭ ياتاق ئۆيۈمدە ئۆز ئورنىنى تېپىش مەڭگۈ نېسىپ بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم. ماڭا ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى كېرەك ئەمەس، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەن ئۈچۈن ھارام نەرسىلەر ئىدى. چۈنكى، ئەگەر مەن ئاشۇ مۇسابىقىدە يەڭمىگەن بولسام دادام ھەرگىزمۇ مەن ئۈچۈن بۇ تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشىنى ئۆتكۈزۈپ بەرمىگەن بولاتتى.

دادام مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈمگە ئاتاپ ئىككى سوۋغات بەردى. سوۋغاتنىڭ بىرى پۈتۈن مەھەللىدىكى بالىلارنىڭ كۆزىنى قىزارتىدىغان ۋېلىسىپىتلارنىڭ پىرى دەپ قارىلىدىغان، «كېپىنەك بېلىقى» ماركىلىق ۋېلىسىپىت ئىدى. ئۇنىڭ رولى ئېگىز، قارا رېزىنكە تۇتقۇچى بار، ئورۇندۇقى بانان شەكلىدە ئالاھىدە قىلىپ ياسالغانىدى. چاقلىرىنىڭ سىملىرى ئالتۇن

رەڭلىك، باشقا يەرلىرى قىزىل رەڭدە ئىدى. ئەگەر مەن بۇ
ۋېلىسپىتقا بىرنەچچە ئاي بۇرۇن ئېرىشكەن بولسام، خۇددى
ھەرقانداق بىر بالغا ئوخشاش ئۈزۈمنى دەرھال ئۇنىڭغا ئېتىپ،
ئۇنى مىنىپ پۈتۈن مەھەللىنى ئايلىنىپ چىققان بولاتتىم.

— قانداق، ئۇنى ياخشى كۆردۈڭمۇ؟ — سورىدى دادام
ئۆيۈمنىڭ ئىشىكىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ. مەن دەرھال رايىشلىق
بىلەن يالغاندىن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:

— رەھمەت، — دەپلا توختاپ قالدىم. مەن ئىچىمدە ئۇنىڭغا
ياخشىراق جاۋاب قايتۇرالىغان بولسام ياخشى بولاتتى، دەپ
ئويلىدىم.

— ئەگەر خالىساڭ، ھازىر بىز ئۇنى مىنگىلى سىرتقا چىقىپ
كېلەيلى، — دېدى دادام. بۇ ئېنىقلا چىن كۆڭۈلدىن چىققان
تەكلىپ ئەمەس، بەلكى پەقەت رەسمىيەت ئۈچۈنلا ئېيتىلغان
تەكلىپ ئىدى.

— كېيىنرەك چىقايلى، مەن بەك ھېرىپ كەتتىم، — دېدىم
مەن.

— بولىدۇ، — دېدى دادام.

— دادا؟

— ھە؟

— ئاخشامقى ساليۇتقا رەھمەت، — دېدىم مەن. بۇمۇ چىن
كۆڭلۈمدىن چىققان مىننەتدارلىق سۆزى ئەمەس، بەلكى پەقەت
رەسمىيەت ئۈچۈنلا دەپ قويغانىدىم.

— ئەمىسە دەم ئالغىن، — دېدى دادام ھۇجرىسىغا قاراپ

ماڭغاچ.

دادام يەنە بىر قول سائىتى سوۋغا قىلغانىدى. سائەتنىڭ يۈزى
كۆك رەڭدە، چاقماق چاققاندا ئاسماندا كۆرۈنىدىغان نۇر شەكىلدە
ئالتۇندىن ياسالغان ئىستىرىلكىلىرى بار ئىدى. دادام مېنىڭ ئۇ
سوۋغىنى قېپىدىن ئېچىشىمنىمۇ ساقلىماي چىقىپ كەتكەنىدى.
مەن ئۇنى قولۇمغا ئېلىپ، تاقاپ باقماستىنلا ئۆيىمنىڭ بۇلۇڭىغا

دۆۋىلەپ قويۇلغان ئويۇنچۇقلارنىڭ ئۈستىگە چۆرۈدۈم. ئاشۇ ئويۇنچۇق دۆۋىسىگە تاشلىمىغان بىردىنبىر سوۋغات رەھىمخان بەرگەن خۇرۇم تاشلىق خاتىرە دەپتەر بولۇپ، مەن ئۈچۈن پەقەت شۇلا ھارام ھېسابلانمىدى.

مەن كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇرۇپ، قولۇمدىكى خاتىرە دەپ-تەرنى ۋاراقلىدىم. رەھىمخاننىڭ ھومايرا توغرۇلۇق ئېيتقان سۆزلىرىنى، ئاخىرىدا دادىسىنىڭ ھومايرانى كەتكۈزۈۋەتكەنلىكىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردۈم. رەھىمخاننىڭ دادىسىنىڭ ھومايرانى كەتكۈزۈۋەتكەنلىكى ھەممە ئادەم ئۈچۈن بىر ياخشى ئىش بولغانىكەن، دەپ ئويلىدىم. «ئۇ كۆپ ئازاب چەككەن بولاتتى». ئەمدىلىكتە خۇددى ھومايون تاغامنىڭ چىرىغى بەزىدە بۇزۇلۇپ قېلىپ ئوخشاش بىر رەسىمنى قايتا - قايتا كۆرسەتكەندەك، ھەسەننىڭ بېشىنى ساڭگىلاتقان ھالدا ئاسسەف بىلەن ۋەلىگە ئىچىملىك سۇنۇۋاتقان كۆرۈنۈشى مېڭەمدە قايتا - قايتا ئەكس ئېتىشكە باشلىدى. بەلكىم ئوخشاش ئۇسۇلدا ھەل قىلىش ھەم-مىمىز ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئۇنىڭ ئازابىنى يەڭگىلەتتىدەندۇ. مېنىڭ ئازابىمۇ يەڭگىلەيدىغاندۇ. قانداق ئۇسۇل قوللىنىشتىن قەتئىينەزەر مۇنداق بىر يەكۈن كۆڭلۈمدە بارغانسېرى ئېنىق بولماقتا ئىدى: بىرىمىز چوقۇم بۇ يەردىن يوقىلىشىمىز كېرەك. شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن مەن ۋېلىسىپىتنى سىرتقا ئاچقىپ، ئۇنى بىرىنچى ۋە ئەڭ ئاخىرقى قېتىم مىنىدىم. لېكىن، ئۆيىمىز ئالدىدىكى كوچىنى ئىككى قېتىمدەك ئايلىنىپلا قايتىپ كەلدىم. ۋېلىسىپىتنى ئارقا ھويلىغا مىنىپ كىرگىنىمدە، ھەسەن بىلەن ئەلى ئاشامقى ئولتۇرۇشتىن قالغان قالايمىقانچىلىقلارنى يىغىشتۇرۇۋاتاتتى. ھويلىدا قەغەز ئىستاكانلار، قول سۈرتۈپ تاشلىغان قەغەزلەر ۋە ئىچى قۇرۇقدالغان سوغۇق ئىچىملىك بوتۇلكىلىرى چېچىلىپ ياتاتتى. ئەلى ئورۇندۇقلارنى قاتلاپ تامغا تىكلەپ قويۇۋاتاتتى. ئۇ مېنى كۆرۈپ قولىنى يۇلاڭلاتتى.

— سالام، ئەلى، — دېدىم مەنمۇ ئۇنىڭغا جاۋابەن قولۇمنى كۆتۈرۈپ.

ئۇ بىر بىرلىقنى چىقىرىپ، مېنى بىردەم ساقلاپ تۇرۇشقا شەرەت قىلدى — دە، ئۆزىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن ئۇ بىرنەرسىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەلدى.

— ئاشام بۇنى سىزگە بېرىش ھەسەن ئىككىمىز نېسىپ بولمىدى، — دېدى ئۇ قولىدىكى قەغەز ساندۇقنى ماڭا ئۈزۈپ، — بۇ سىزنىڭ لايىقىڭىزدا ئەمەسلىكىنى بىلىمىز ئامىر. شۇنداق بولسىمۇ ياقىتۇرۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمىز. تۇغۇلغان كۈنىڭىزگە مۇبارەك بولسۇن!

شۇ زامان گېلىمغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بىلىندى:

— رەھمەت، ئەلى، — دېدىم مەن. مەن ئۇنىڭ ماڭا سوۋغات بەرمەسلىكىنى شۇنچە ئۈمىد قىلغانىدىم. مەن كورۇپكىنى ئېچىپ، ئىچىدىن قاتتىق تاشلىق، رەڭلىك رەسىملىرى بار «شاھنامە» دېگەن كىتابنى ئالدىم. بىر بەتتە فەرەنگىسىنىڭ ئەمدىلا تۇغۇلغان ئوغلى كەيخۇسراۋغا قاراپ تۇرغان رەسىمى، يەنە بىر بەتتە ئافراسىيابنىڭ ئات ئۈستىدە قىلىچىنى ئوينىتىپ ئەسكەرلىرىنى باشلاپ ماڭغان كۆرۈنۈشى تۇراتتى. مەن يەنە رۇستەمنىڭ ئۆز ئوغلى سوھراب پالۋاننى ئەجەللىك يارىدار قىلغانلىقى توغرىلىق كۆرۈنۈش بار بەتنىمۇ كۆردۈم.

— نېمىدېگەن گۈزەل، — دېدىم مەن.

— ھەسەن ماڭا سىزدىكى «شاھنامە» نىڭ بەك كۈنراپ كەتكەنلىكىنى، بەزى ۋاراقلىرىنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكىنى ئېيتتى، — دېدى ئەلى، — كىتابنىڭ ئىچىدىكى رەسىملەرنىڭ ھەممىسى قولدا سىزىلغانىكەن، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ پەخىرلەنگەن ھالدا. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئۆزى ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ئوقۇيالىمايدىغان كىتابقا تىكىلگەندى.

— بەك ياخشى ئىكەن، — دېدىم مەن. دېمىسىمۇ ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى. باھاسىنىڭمۇ ئەرزان ئەمەسلىكى بىلىنىپ

تۇراتتى. مەن ئەلگە بۇنداق سوۋغاتقا ئەرزىمەيدىغانلىقىمنى
ئېيتالغان بولسام قانچە ياخشى بولاتتى - ھە! مەن
ۋېلىسپىتنىڭ ئېگىرىگە ئۈزۈمنى ئاتتىم - دە:
— ھەسەنگە مەن ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىپ قويغىن، —
دېدىم.

مەن بۇ كىتابنىمۇ ئۆينىڭ بۇلۇشىدىكى سوۋغاتلارنىڭ
ئۈستىگە تاشلىدىم. لېكىن، كۆزلىرىمنى ئۇ كىتابتىن زادى
ئۈزلەلمىدىم. ئاخىر ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئۇنى سوۋغاتلارنىڭ
ئاستىغا تىقىۋەتتىم. شۇ كۈنى كەچتە ئۇخلاشتىن بۇرۇن، مەن
دادامدىن مېنىڭ يېڭى سائىتىمنى كۆرگەن - كۆرمىگەنلىكىنى
سورىدىم.

ئەتىسى ئەتىگەندە، مەن ھۇجرامدا ئەلىنى ناشىدىن كېيىن
داستىخاننى يىغىشتۇرۇپ، قاچىلارنى يۇيۇپ، ئىشكاپلارنى سۈرتۈپ
بولغۇچە ساقلىدىم. ھۇجرامنىڭ دېرىزىسى ئالدىدا ھەسەن بىلەن
ئەلىنىڭ قول ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ بازارغا سودىلىققا
مېڭىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم.

ئۇلارنىڭ قارىسى غايىب بولغاندىن كېيىن دۆۋىلەكلىك
سوۋغاتلارنىڭ ئارىسىدىن پۇل سېلىنغان ئىككى دانە كونۇپرت
بىلەن دادام بەرگەن قول سائەتنى ئېلىپ، پۈتۈمنىڭ ئۇچىدا
مېڭىپ ھۇجرامدىن چىقتىم. مەن دادامنىڭ كۈتۈپخانىسىنىڭ
ئالدىدا توختىدىم - دە، ئۇ يەردىن چىقىۋاتقان ئاۋازغا قۇلاق
سالدىم. دادام ئەتىگەندىن بېرى تېلېفوندا كىملىرىگىدۇر كېلەر
ھەپتە يېتىپ كېلىدىغان گىلەملەر توغرىلۇق سۆزلەۋاتاتتى. مەن
پەلەمپەيدىن چۈشۈپ، ھويلىنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئەلى بىلەن
ھەسەننىڭ ئۆيىگە كىردىم. ھەسەننىڭ كۆرپىسىنى قايرىپ،
ئۇنىڭ ئاستىغا يېڭى سائىتىم بىلەن بىر تۇتام ئافغان پۇلىنى
تىقىپ قويدۇم.

مەن يەنە ئوتتۇز مىنۇتتەك ساقلىدىم. ئۇنىڭدىن كېيىن

دادامنىڭ ئىشىكىنى چېكىپ، ئۇنىڭغا مەن ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق بولۇپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلغان نومۇسسز يالغان ھېكايەمنى ئېيتتىم.

ھۇجرامنىڭ دېرىزىسىدىن ماراپ تۇرۇپ، ئەلى بىلەن ھەسەننىڭ گۆش، نان، مېۋە ۋە كۆكتاتلار بىلەن تولغان قول ھارۋىنى ئىتتىرىپ ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەنلىكىنى كۆردۈم. دادام ئۆيدىن چىقىپ ئەلنىڭ يېنىغا كەلدى - دە، ئەلى بىلەن نېمىلەرنىدۇر دېيىشتى. دادام ئۆي تەرەپنى كۆرسەتكەندە، ئەلى بېشىنى لىڭشىتتى. دادام ئۆيگە قايتىپ كەلدى. ئەلى بىلەن ھەسەن ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

بىر ئازدىن كېيىن دادام ئىشىكىمنى چەكتى. — كۈتۈپخانامغا كىرگىن، — دېدى ئۇ، — بىز بۇ ئىشنى دەر قەمدە ئولتۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىۋېتەيلى. مەن دادامنىڭ كۈتۈپخانىسىغا كىرىپ خۇرۇم سافادا ئولتۇردۇم. ھەسەن بىلەن ئەلنىڭ كىرىپ بىزگە قېتىلىشىغا يېرىم سائەتتىن كۆپرەك ۋاقىت كەتتى.

ئۇلارنىڭ قىزىرىپ ئىشىشىپ كەتكەن كۆزلىرىدىن ھەر ئىككىلىسىنىڭ يىغلىغانلىقىنى بىلدىم. ئۇلار دادامنىڭ ئالدىدا بىر - بىرىنىڭ قوللىرىنى تۇتۇشۇپ تۇردى. مەن ئولتۇرغان يېرىمدە ئۆزۈمنىڭ قاچانلاردىن بېرى باشقىلارغا شۇنچىلىك ئازاب ئەكىلەلەيدىغان بولۇپ قالغىنىمغا ھەيران بولدۇم. دادام ھېچ ئىككىلەنمەيلا ھەسەندىن:

— سەن پۇل ئوغرىلىدىڭمۇ؟ ئاممىنىڭ سائىتىنى سەن ئوغرىلىدىڭمۇ، ھەسەن؟ — دەپ سورىدى.

ھەسەن ئىنچىكە ھەم تۆۋەن ئاۋازدا بىر ئېغىزلا جاۋاب بەردى:

— ھەئە.

مەن بىرى مېنىڭ تەستىكىمگە قاتتىق ئۇرغاندەك شۈركۈنۈپ ئارقامغا سىلكىنىدىم. يۈرىكىم قاتتىق سىقىلىپ، ھەقىقىي ئەھۋال ئېغىزىمدىن چىقىپ كەتكىلى تاسلا قالدى. لېكىن، مەن ھەممىنى چۈشەندىم: بۇ ھەسەننىڭ مەن ئۈچۈن ئاخىرقى قېتىم ئۆزىنى قۇربان قىلىشى ئىكەن. ئەگەر ئۇ «ياق» دېگەن بولسا دادام ئۇنىڭغا ئىشىنەتتى. چۈنكى، ھەسەننىڭ ھەرگىز يالغان سۆزلىمەيدىغانلىقى ھەممەيلەنگە ئايان ئىدى. ئەگەر دادام ئۇنىڭغا ئىشەنسە مەن گۇناھكار بولىمەن - دە، ھەقىقىي ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈشۈمگە، ئۆزۈمنىڭ زادى قانداق مەخلۇق ئىكەنلىكىمنى ئاشكارىلاشقا مەجبۇر بولىمەن. شۇنىڭ بىلەن دادام مېنى مەڭگۈ كەچۈرمەيدۇ.

شۇنىڭغا ئەگىشىپ مەن يەنە بىرنەرسىنى چۈشەندىم: ھەسەن بىلىدىكەن. ئۇ مېنىڭ ئاشۇ خالتا كوچىدا يۈز بەرگەن ئىشىنى كۆرگەنلىكىمنى، ھېچنېمە قىلماي قاراپ تۇرغانلىقىمنى بىلىدىكەن. ئۇ مېنىڭ ئۆزىگە ئاسىيلىق قىلغانلىقىمنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە مېنى قۇتقۇزۇۋېتىپتۇ. بەلكىم ئۇ ئاخىرقى قېتىم شۇنداق قىلىۋاتقاندۇ. مەن دەل شۇ مىنۇتنىڭ ئىچىدە ھەسەنگە يۈرىكىمنىڭ ھەممىنى بەردىم. مەن ھاياتىمدا ھېچكىمگە بۇنداق ھېسسىياتتا بولۇپ باقمىغانىدىم. مەن ئۇلارغا ئۆزۈمنىڭ ئوت - چۆپ ئارىسىدىكى يىلان، كۆلدىكى ئالۋاستى ئىكەنلىكىمنى، بۇنداق قۇربان بېرىشلەرگە ئەرزىمەيدىغانلىقىمنى ئېيتىمەن. مەن بولسام بىر يالغانچى، ئالدامچى، ئوغرى! مەن ھەممىنى ئېيتىشقا تەييار بولدۇم. ھالبۇكى، كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرىدە بىر خىل خۇشاللىق بىلىنىشكە باشلىدى. بۇ ئىشلارنىڭ ئاخىرلىشىدىغانلىقىغا ئاز قالغانلىقىغا كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرى خۇشال ئىدى. دادام ئۇلارنى يولغا سالىدۇ. ئەلۋەتتە، ئۇ ئىنتايىن ئازابلىق ئىش، لېكىن تۇرمۇش يەنە ئۆز يولىدا ماڭىدۇ. توغرا، مەن ھەممە نەرسىنى ئۈنتۈيمەن، ئالدىمغا قاراپ ماڭمەن. يېڭى ھاياتنى باشلايمەن.

ئەمما دادام؛

— مەن سېنى كەچۈردۈم، — دەپ مېنى قاتتىق ھەيران قالدۇردى.

كەچۈردۈم؟ ئەجەبا ئوغرىلىق كەچۈرگىلى بولمايدىغان گۇناھ ئىدىغۇ؟ دادام مېنى ئۆزىنىڭ قۇچىقىغا ئولتۇرغۇزۇپ: «سەن بىر ئەرنى ئۆلتۈرسەڭ، ئۇنىڭ ھاياتىنى ئوغرىلىغان بولسەن. ئۇنىڭ خوتۇنىدىن ئېرىنى، بالىلىرىدىن دادىسىنى ئوغرىلىغان بولسەن. سەن يالغان سۆزلىسەڭ، باشقىلارنىڭ ھەقىقەتنى بىلىش ھوقۇقىنى ئوغرىلىغان بولسەن. ئەگەر سەن ئالدامچىلىق قىلساڭ، باشقىلارنىڭ ئادىللىققا بولغان ھوقۇقىنى ئوغرىلىغان بولسەن. دۇنيادا ئوغرىلىقتىن ئارتۇق شەرمەندىچىلىك بولمايدۇ» دېگەن ئەمەسمىدى؟ ئۇ قانداق بولۇپ ھەسەننى كەچۈرۈۋېتىدۇ؟ دادام ئۇنى كەچۈرەلگەنكەن، نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىدەك ئوغلى بولۇپ چىقالمىغىنىمنى كەچۈرەلمەيدۇ؟ زادى نېمە ئۈچۈن...

— بىز كەتمەكچى بولۇۋاتىمىز، ساھىب ئاغا، — دېدى ئەلى.

— نېمە؟ — دېدى دادام چىرايدا قان قالمىغان ھالدا.

— بىز بۇ يەردە ئەمدى ياشىيالمىغۇدەكمىز، — دېدى ئەلى.

— لېكىن، مەن ئۇنى كەچۈردۈم ئەلى، ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ —

دېدى دادام.

— بىزنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشىمىز ئەمدى مۇمكىن ئەمەس،

ساھىب ئاغا، بىز كېتەيلى.

ئەلى ھەسەننى تارتىپ، قولىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويدى. ئۇ

ئوغلىنى بىرنەرسىدىن قوغدىغانلىقىنىڭ ئىپادىسى ئىدى. ئۇنىڭ

ھەسەننى كىمىدىن قوغداۋاتقانلىقى كۆڭلۈمگە ئايان ئىدى. ئەلى

ماڭا قارىدى. ئۇنىڭ سوغۇق، غەزەپلىك قاراشلىرىدىن ھەسەننىڭ

ئۇنىڭغا ئەھۋالنى ئېيتقانلىقىنى جەزم قىلدىم. ئۇ ئەلىگە

ھەممىنى ئېيتىپتۇ. ئاسسەقى بىلەن دوستلىرىنىڭ ئۇنىڭغا نېمە

قىلغانلىقىنى، لەڭگەك، مەن ... ئەمما مەن ئىچىمدە باشقىلارنىڭ

مېنىڭ ئەپت - بەشىرەمنى بىلگىنىگە خۇشال بولدۇم. مەن يالغانچىلىقتىن تولمۇ زېرىككەندىم.

— مېنىڭ پۇل ياكى سائەت بىلەن كارىم يوق، — دېدى دادام ئىككى قولىنى ئېچىپ تۇرۇپ، — مەن سېنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلىدىغانلىقىڭنى زادى چۈشەنمىدىم. سېنىڭ «مۇمكىن ئەمەس» دېگىنىڭ نېمە گەپ؟

— كەچۈرۈڭ، ساھىب ئاغا، بىز يۈك - تاقلارمىزنى يىغىشتۇرۇپ بولدۇق. بىز بىر قارارغا كېلىپ بولدۇق.

دادام ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ چىرايىنى قايغۇ قاپلىغانىدى. — ئەلى، مەن سىلەرگە ياخشى قارىيالىمىدىمۇ؟ سىلەرنى ياخشى باقالمىدىمۇ؟ سەن بىلىسەن، مېنىڭ سەندىن باشقا قېرىندىشىم يوق. ئۆتۈنۈپ قالاي، ئۇنداق قىلمىغىن.

— سىز ئىشنى تېخىمۇ مۇرەككەپلەشتۈرمىسىڭىز، ساھىب ئاغا، — دېدى ئەلى. ئۇنىڭ كالىپۇكلىرى تىترەشكە باشلىدى. دەل شۇ ۋاقىتتا، ئۇنىڭ چىرايىدىن ئاچچىق ئازابنىڭ بەلگىسىنى كۆرگەندەك بولدۇم. شۇ چاغدىلا ئۆزۈم كەلتۈرۈپ چىقارغان بۇ ئازابنىڭ نەقەدەر چوڭقۇرلۇقىنى، ھەتتا ئەلىنىڭ پالەچ يۈزلىرىدىمۇ يوشۇرۇشقا ئامالسىز قالغان دەرىجىدە ئېغىر يارا قالدۇرغىنىمنى چۈشەندىم. مەن ئۆزۈمنى زورلاپ ھەسەنگە قارىدىم. لېكىن، ئۇ بېشى ساڭگىلىتىپ، كۆڭلىكىدىن ساڭگىلاپ قالغان يىپنى بازىقىغا يۆگەپ تۇراتتى.

دادام ئۇلارغا يالۋۇرۇشقا باشلىدى:

— ھېچبولمىغاندا ماڭا نېمە ئۈچۈنلۈكىنى دېگىن، مەن سەۋەبىنى بىلەي.

ئەلى دادامغا ھېچ نەرسىنى ئېيتىمىدى. ئۇ ھەسەن ئوغرىلىق قىلغانلىقىنى ئىقرار قىلغان چاغدىمۇ ئۇن - تىنىسىز تۇرغانىدى. مەن ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلغانلىقىنى مەڭگۈ بىلەلمەسلىكىم مۇمكىن. مەن ئۇلارنىڭ ئاشۇ كىچىك ئۆيىدە كۆز يېشى قىلىشقانلىقىنى، ھەسەننىڭ ئۇنىڭغا مېنى

ئاشكارىلىمىسىنى ئۆتۈنگەنلىكىنى پەرەز قىلدىم. شۇنداقتىمۇ، ئەلنىڭ ئۆز ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىش ئۈچۈن ئۆزىنى شۇنچىلىك تۇتۇۋالغانلىقىغا سەۋەب بولغان كۈچنى ئويلاپ يېتەلمىدىم.

— بىزنى ئاپتوبۇس بېكىتىگە ئاپىرىپ قويالامسىز؟
— مەن سېنىڭ ئۇنداق قىلىشىڭغا ھەرگىز يول قويمايمەن! —
دېدى دادام ئۆزىنى باسالمايغان ھالدا، — ئاڭلىدىڭمۇ؟ مەن يول قويمايمەن!

— ئەمما، مەن ھۆرمەت بىلەن ئېيتايكى، سىز مېنى ھېچ نەرسىدىن تۈسۈپ قالالمايسىز، ساھىب ئاغا، — دېدى ئەلى، — بىز ئەمدى سىزگە ئىشلىيەلمەيمىز.

— ئەمدى قەيەرگە بارسىلەر؟ — دادامنىڭ ئاۋازى تىترەشكە باشلىدى.

— ھەزاراجاتقا.

— نەۋرە تۇغىنىڭنىڭ يېنىغىمۇ؟

— ھەئە. بىزنى ئاپتوبۇس بېكىتىگە ئاپىرىپ قويالارسىزمۇ، ساھىب. تاغا؟

دادام يىغلاشقا باشلىدى. بۇ مېنىڭ ئۆمرۈمدە كۆرۈپ باقمىغان بىر ئىشقا گۇۋاھ بولۇشۇم ئىدى. چوچۇك بىر ئادەمنىڭ ئۆكسۈپ يىغلىشىدىن قورقۇپ قالدۇم. دادىلار يىغلىمايتتىغۇ؟

— ئۇنداق قىلمىغىن... — دەيتتى دادام. ئەلى ھەسەننى ئارقىسىغا سېلىپ ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ بولغانىدى. مەن دادامنىڭ ئۇلارغا يالۋۇرغاندىكى بىچارە قىياپىتىنى مەڭگۈ ئۇنتۇيالمايمەن.

شۇ يىلى يازدا كابۇلدا يامغۇر ناھايىتى ئاز ياغدى. ئاسمان كۈندە دېگۈدەك كۆپكۆك بولۇپ، تىك چۈشكەن قۇياش نۇرى ئادەمنىڭ بويىنى دەزمال سالغاندەك كۆيدۈرتتى.

ھەسەن ئىككىمىز ئەتىياز پەسلىدە تاش ئېتىپ ئويىنايدىغان ئېرىقمۇ قۇرۇپ كەتكەن، مەپىلەر يولدىن ئۆتكەندە ھەممە يەردىن

توپا - چاڭ كۆتۈرۈلەتتى. كىشىلەر مەسچىتكە بېرىپ پېشىن نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ھاۋا سالقىنىلىغۇچە سايە يەرلەرنى تېپىپ ئۇيقۇغا كېتىشەتتى. ياز كۈنلىرىدە بالىلار لىق توشقان، تۈزۈكرەكمۇ ھاۋا ئالماشمايدىغان سىنىپنىڭ ئىچىدە تەرلەپ ئولتۇرۇپ، تىلىمىز تەستە كېلىدىغان ئەرەب تىلىنى ئۆگىنەتتۇق ۋە قۇرئاندىكى ئايەتلەرنى يادلايتتۇق. ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن ۋاسكېتبول گارىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئايەت ئوقۇۋاتقان موللامغا تەڭكەش قىلىپ غىڭىلداۋاتقان چىۋىنلەرنى قوللىمىز بىلەن تۇتۇۋېلىپ ئوينىتتۇق.

ئەمما، دادام ئەلى بىلەن ھەسەننى ئاپتوبۇس بېكىتىگە ئېلىپ ماڭغان كۈنى چۈشتىن كېيىن يامغۇر ياغقاندى. ئاسماننى قارا بۇلۇت قاپلاپ، چاقماق چېقىلىپ، بىرنەچچە مىنۇت ئىچىدە شارقىراپ قارا يامغۇر يېغىپ كەتتى.

دادام ئۇلارنى بامىيان شەھىرىگە ئۆزى ماشىنا ھەيدەپ ئاپىرىپ قويماقچى بولغانىدى. لېكىن، ئەلى ئۇنى رەت قىلدى. يامغۇر تامچىلىرى توختىماي ئۇرۇلۇۋاتقان دېرىزىدىن ئەلىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تەئەللۇقاتلىرى قاچىلانغان بىرلا چاماداننى دادامنىڭ ماشىنىسىغا سېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ھەسەن ئۆزىنىڭ كۆرپىسىنى يۆگەپ، يىپ بىلەن باغلاپ دۈمبىسىگە ئارتىۋالغانىدى. مەن ئەتىسى ئۇنىڭ ئويۇنچۇقلىرىنىڭ ئۆيىنىڭ بۇلۇڭىدا خۇددى مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈمدىكى سوۋغاتلارغا ئوخشاشلا دۆۋىلىنىپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

يامغۇر تامچىلىرى دېرىزەمدىن سرغىپ چۈشۈۋاتاتتى. دادام ماشىنىنىڭ ئارقا ئىشىكىنى ياپتى. ئۇ ئۈستىبېشى چىلىق - چىلىق ھۆل بولغان ھالدا ماشىنىنىڭ شوپۇر ئولتۇرىدىغان ئورۇندۇقى بار ئىشىكى تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ماشىنىنىڭ ئىچىگە بېشىنى تىقىپ كەينىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ئەلىگە ئاخىرقى قېتىم پىلاننى ئۆزگەرتىشنى ئۆتۈنگەن بولسا كېرەك، نېمىلەرنىدۇر دەۋاتاتتى. ئۇلار بىرھازاغىچە مۇشۇنداق ھالەتتە

سۆزلەشتى. دادام بىر قولىدا ماشىنىنىڭ ئۈستىنى تۇتۇپ ئېگىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىنى رۇسلىغان چاغدا ئۇنىڭ كۆتۈرۈلۈپ پەسەيگەن مۇرىسىدىن مەن تۇغۇلغاندىن بېرى ئۇلار بىلەن بىللە ئۆتكەن كۈنلىرىمنىڭ مەڭگۈگە كەلمەسكە كەتكىنىنى بىلدىم. دادام ماشىنىغا چىقتى.

ماشىنىنىڭ قوش چىراغلىرى يېقىلغانىدى. ئەگەر بۇ ھەسەن بىلەن ئىككىمىز دائىم كۆرىدىغان ھىندىستان كىنولىرىنىڭ كۆرۈنۈشى بولسا ئىدى، بۇ ۋاقىتتا مەن سىرتقا ياللاڭ ئاياغ يۈگۈرۈپ چىقىپ، يامغۇر سۈيىنى كېچىپ ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىن «توختا!» دەپ يۈگۈرۈپ توۋلىغان بولاتتىم. ھەسەننى ئارقا ئورۇندۇقتىن تارتىپ چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورايتتىم. كۆز ياشلىرىم يامغۇر سۈيى بىلەن بىرلىشىپ كېتەتتى. مەن ئۇنى شارقىراپ چۈشۈۋاتقان يامغۇر ئىچىدە چىڭ قۇچاقلايتتىم. لېكىن، بۇ ھىندىستاننىڭ كىنوسى ئەمەس - دە. كۆڭلۈم يېرىم بولدى - يۇ، لېكىن ياش تۆكىمدىم، ماشىنىنىڭ كەينىدىن قوغلىمىدىم. مېنىڭ ئىسمىمنى ئاتاش بىلەن تۇنجى تىلى چىققان ھەسەننى ئېلىپ ماڭغان ماشىنىنىڭ قوزغالغانلىقىغا جىمجىت قاراپ تۇردۇم. ماشىنا بىز دائىم مەرمەر تاش ئوينايدىغان كوچىدىن سولغا قايرىلغاندا، كەينى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ھەسەننىڭ گەۋدىسىنىڭ غۇۋا سېيىمىنى ئاخىرقى قېتىم كۆردۈم.

مەن كەينىمگە داچىپ قارىغىنىمدا، كۆز ئالدىمدا پەقەتلا دېرىزە ئەينىكىگە خۇددى ئېرىگەن كۈمۈشتەك ئېقىپ چۈشۈۋاتقان يامغۇر سۈيى زاھىر بولدى.

ئونىنچى باب

1981 - يىلى مارت

ياش بىر ئايال بىزنىڭ ئۇدۇلىمىزدا ئولتۇراتتى. ئۇ ئۈچىسىدا زەيتۇن يېشىل رەڭلىك كۆڭلەك، كېچىنىڭ سوغۇقىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن يۈزىنىڭ ئەتراپىنى قارا رەڭلىك رومىلى بىلەن مەھكەم ئورنىۋالغانىدى. ماشىنا ھەر قېتىم چايقالغاندا ئۇ ئايال دەرھال دۇئا قىلاتتى. ئۇنىڭ «بىسىمىلا» دېگەن ئاۋازى ماشىنا قاتتىقراق سىلكىنىگەندە يۇقىرى پەللىگە چىقاتتى. ئۇنىڭ ئېرى كەڭ ئىشتان كىيگەن، بېشىغا كۆك رەڭلىك سەللە ئورنىۋالغان قامەتلىك ئادەم بولۇپ، قۇچقىدىكى بوۋاقتى ئەللەيلىگەچ، تەسۋى سىيرىپ ئولتۇراتتى. ئۇ لەۋلىرىنى مىدىرلىتىپ، ئىچىدە دۇئا ئوقۇيتتى. رۇسىيەدە ئىشلەنگەن بۇ كونا يۈك ماشىنىسىنىڭ بىرېزىنت بىلەن يېپىلغان كوزۇپىدا دادام ئىككىمىزنى قوشقاندا ئوندىن ئارتۇق ئادەم بار ئىدۇق.

كېچە سائەت ئىككىدە كابۇلدىن يولغا چىققاندىن تارتىپ ئىچكى ئەزالىرىم بىئارام بولۇشقا باشلىغانىدى. گەرچە دادام گەپ قىلماي ئولتۇرسىمۇ، ماشىنىدا كۆڭلۈم ئېلىشىدىغانلىقىنى مېنىڭ يەنە بىر ئاجىزلىقىم دەپ بىلەتتى. بىرنەچچە قېتىم ئاشقازىنىم قاتتىق بىئارام بولۇپ، چىشىمنى چىشلەپ تۇرۇپ ئىغرىغىنىمدا، دادامنىڭ مەندىن نومۇس قىلىپ چىرايىنى پۈرۈشتۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ قالدىم. ھېلىقى تەسۋى تۇتۇۋالغان قامەتلىك ئادەم مەندىن قۇسقۇڭ كېلىۋاتامدۇ، دەپ سورىدى. مەن «ھەئە» دەپ جاۋاب بەردىم. دادام دەرھال باشقا تەرەپكە قارىۋالدى.

ئۇ ئادەم ئۆزى تەرەپتىكى بىر زېھنىت ياپقۇچى قايىپ شاپۇرنىڭ دېرىزىسىنى چەكتى - دە، ماشىنىنى توختىتىشنى ئېيتتى. لېكىن، ئۆزى ئورۇق، چىرايى قارامتۇل، بۇرنى قارچىغىنىڭكىدەك ئىلمەك، قەلەمدە سىزغاندەك ئىنچىكە بۇرۇت قويغان كەرىم ئىسىملىك شاپۇر بېشىنى چايقاپ توختاشنى رەت قىلدى.

— بىز تېخى كابۇلدىن چىقىپ بولالمىدۇق، ئۇنىڭغا دە، چىداپ تۇرسۇن، — دېدى ئۇ ۋارقىراپ.

دادام بىرىنچىلىرىنى دەپ غودۇڭشىدى. مەن ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىماقچى بولۇپ تۇرغىنىمدا، تۇيۇقسىز ئېغىزىمغا شۆلگەي كېلىپ، گېلىمغا ئاچچىق سۇ يىغىلىشقا باشلىدى. مەن كەينىمگە ئۆرۈلۈپ، بىر زېھنىتى قايىرىدىم - دە، كېتىۋاتقان ماشىنىنىڭ يان تەرىپىدىن ياندۇرۇۋەتتىم. ئارقامدا دادام خۇددى ماشىنىدا باش قايغانلىق بىر خىل جىنايەتتەك، ئون سەككىزگە كىرگەن ئادەمنىڭ ئاغرىپ قېلىشى چەكلەنگەندەك، ئەتراپتىكى يولۇچىلاردىن كەچۈرۈم سوراشقا باشلىدى. مەن كەرىم ماشىنىنى توختىتىشقا ماقۇل بولغۇچە ئىككى قېتىم ياندۇردۇم. ئۇ مېنىڭ بۇ ماشىنىنى، يەنى ئۆز تۇرمۇشىنى قامداش ئۈچۈن بەكمۇ مۇھىم بولغان بىردىنبىر ماشىنىنى بۇلغىۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ توختاشقا مەجبۇر بولغانىدى. كەرىم كىشىلەرنى سوۋېتلىكلەر بېسىۋالغان كابۇلدىن بىر ئاز بىخەتەررەك بولغان پاكىستانغا توشۇپتتى. ئۇ بىزنى كابۇلنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا بىر يۈز يەتمىش كىلومېتىر كېلىدىغان جالالئابادقا ئاپىرىپ، نەۋرە ئاكىسى تۇرغا تاپشۇرۇپ بەرمەكچىدى. ئاكىسىنىڭ چوڭراق يۈك ماشىنىسى بار بولۇپ، ئۇ ئىككىنچى تۈركۈم پاناھ ئىزدىگۈچىلەر بىلەن بىزنى كايىبەر ئېغىزى ئارقىلىق پەشاۋەرگە يەتكۈزمەكچىدى.

ماھىپار^① شارقىراتمىسىغا بىرنەچچە كىلومېتىر قالغان يەردە كەرىم ماشىنىنى يول بويىغا توختاتتى. ماھىپار ئېگىز ھەم خەتەرلىك داۋان بولۇپ، ئۇنىڭ ئاستى تەرىپىدە نېمىسلار 1967 -

① ماھىپار — ئۇچار بېلىق دېگەن مەنىدە.

يىلى ئافغانىستانغا قۇرۇپ بەرگەن سۇ ئېلېكتىر ئىستانسىسى بار ئىدى. دادام ئىككىمىز جالالئابادقا بېرىش يولىمىزدا بۇ داۋاندىن نۇرغۇن قېتىم ماشىنا ھەيدەپ ئۆتكەندۇق. جالالئاباد ئارچا دەرىخى ۋە شېكەر قومۇش مەيدانلىرى كۆپ شەھەر بولۇپ، ئافغانلارنىڭ قىشلىق ساياھەت ئورنى ھېسابلىناتتى.

مەن ماشىنىنىڭ كەينىدىن يەرگە سەكرىدىم - دە، يولنىڭ بويىدىكى دۆڭگە قاراپ دەلدەڭشىپ ماڭدىم. ئېغىزىم يەنە شۇلگەي بىلەن توشتى. ئۇ يەنە بىر قېتىم قۇسۇشنىڭ بەلگىسى ئىدى. مەن چوڭقۇر، قاپقاراڭغۇ ھاڭغا يېقىن كېلىپ، يەرگە ئېڭىشىپ، ئىككى قولىمنى تىزىمغا قويۇپ، ئاچچىق سۇنىڭ مەيدەمدىن يېنىشىنى كۈتتۈم. قەيەردىندۇر دەرەخ شاخلىرى شىلدىرلاپ، ئارىسىدىن مۈشۈك ياپىلاق ھۇۋلاشقا باشلىدى. سوغۇق شامال دەرەخ شاخلىرىنى لىڭشىتىپ، تاغ باغرىدىكى چاتقاللارنى تەۋرىتەتتى. تۆۋەن تەرەپتىن جىلغىنى بويلاپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ بىلىنەر - بىلىنمەس ئاۋازى قۇلاققا كىرەتتى.

يولنىڭ بويىدا تۇرۇپ، مەن تۇغۇلغاندىن بېرى ياشاپ كەلگەن ئۆيىمىزنى تاشلاپ مېڭىشقا قانداقمۇ قىيغانلىقىمىزنى ئويلىدىم. قاچىلار ئاشخانىدا تىزىلىپ كەتكەن، كارىدوردىكى سېۋەتكە كىرلەر لىق توشقان، ئۇخلىغان ئورۇنلار يىغىلمىغان پېتى تاشلاپ ماڭغاندۇق. دادامنىڭ تىجارەت جەريانىدا كىيىدىغان كاستۇم - بۇرۇلكىلىرى كىيىم ئىشكاپىدا ئېسىقلىق پېتى قالغانىدى. مېھمانخانا ئۆيىنىڭ تېمىدا كەشتىلەر، گىلەملەر ئېسىقلىق، ئاپامنىڭ كىتابلىرى دادامنىڭ كۈتۈپخانىسىدىكى كىتاب ئىشكاپىغا تىزىقلىق قالغانىدى. قىسقىسى، ھەممە نەرسە شۇ پېتى قالغان، بىزنىڭ قېچىپ كەتكىنىمىزنىڭ بەلگىسى يوق دېيەرلىك ئىدى. پەقەت ئاتا - ئانامنىڭ تويۇق سۈرىتى، بوۋامنىڭ نادىر شاھ بىلەن ئۆزلىرى ئوۋلىغان كېيىكنىڭ يېنىدا تۇرۇپ چۈشكەن سۈرىتى ۋە كىيىم ئاسقۇچتىكى بىرنەچچە قۇر كىيىملەرنىلا ئېلىۋالغاندۇق. رەھىمخان ماڭا بەش يىل بۇرۇن

سوۋغا قىلغان خۇرۇم تاشلىق خاتىرە دەپتىرىمىمۇ ئېلىۋالغانىدىم.

ئاڭ ئاتقاندا جالالىدىن بىزنى سىرتقا ئايلىنىپ كەلگىلى ياكى ماشىنا بىلەن ئايلانغىلى چىقىپ كەتتى، دەپ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن. جالالىدىن بىزنىڭ ئۆتكەن بەش يىل مابەينىدىكى يەتتىنچى خىزمەتكارىمىز ئىدى، بىز ئۇنىڭغا نەگە بارىدىغانلىقىمىزنى ئېيتىمىغانىدۇق. شۇ كۈنلەردە ھېچكىمگە ئىشەنگىلى بولمايتتى. كىشىلەر پۇل ئۈچۈن ياكى تەھدىتتىن قورقۇپ بىر - بىرىنى باشقىلارغا ئاشكارىلاپ قويۇشاتتى. قوشنىلار قوشنىلارنى، بالىلار ئاتا - ئانىسىنى، قېرىنداشلار ئۆز قېرىندىشىنى، خىزمەتكارلار خوجايىنلىرىنى، دوستلار دوستلىرىنى چىقىپ قويايتتى. مەن مۇشۇلارنى ئويلاۋېتىپ ئون ئۈچ ياشلىق تۇغۇلغان كۈنۈمدە ئاككوردىيون چېلىپ ناخشا ئېيتىپ بەرگەن ئەخمەت زاھىرنى ئېسىمگە ئالدىم.

ئۇ بىر كۈنى دوستلىرى بىلەن ماشىنا ھەيدەپ سىرتقا چىقىپ كەتكەنكەن، كېيىن بىرى ئۇنىڭ جەستىنى ئارقا مېڭىسىنى ئوق تېشىۋەتكەن ھالدا يول بويىدىن تېپىۋاپتۇ. رافىگىلار ① دەپ ئاتىلىدىغان بىر بۆلۈم كىشىلەر ھەممە يەردە بار بولۇپ، ئۇلار كابۇللۇقلارنى ئىككى گۇرۇپپىغا، يەنى چىقىمچىلار بىلەن چىقىمچىلىق قىلمايدىغانلارغا بۆلۈۋەتكەنىدى. چاتاق يېرى، كىمنىڭ قايسى گۇرۇپپىغا تەۋە ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. ئەگەر بىرى يېڭى تىكىلگەن كىيىمنى سىنىغاچ، تىككۈچى ئۈستامغا پۇل پاخاللىقى توغرىلۇق ئارتۇق گەپ قىلىپ سالسا، ئەتىسى ئۆزىنى يولەھ - چارقى تۈرمىسىدە كۆرەتتى. بىرى ناۋادا قاسساپ ئۈستامدىن گۆش سېتىۋالغىچ كۈچىغا چىقىشنىڭ مەنى قىلىنغانلىقىغا نازارەتلىقنى بىلدۈرسە، ئۇ ئۆز خۇدىنى بىلگۈچە ئۆزىنى تۈرمە دەرۋازىسىنىڭ ئىچىدە

① راگىفلار — يولداشلار دېگەن مەنىدە.

بەتلەنگەن مىلتىقلارغا قاراپ شۈمىشەيگەن ھالدا كۆرەتتى. ھەتتا كىشىلەر ئۆز ئۆيىدە كەچلىك تاماق يەۋېتىپمۇ ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن سۆزلىشەتتى. رافىگىلار مەكتەپلەردىمۇ بالىلارغا ئۆز ئاتا - ئانىلىرىنى نازارەت قىلىشنى، ئاڭلىغان گەپلىرىنى كىملىرىگە ئېيتىشنى ئاللىقاچان ئۆگىتىپ بولۇشقاندى.

مەن مۇشۇنداق يېرىم كېچىدە بۇ يولدا نېمە ئىش قىلىۋاتمەن؟ بۇنىڭ ئورنىغا مەن بۇرچىكى قاتلىشىپ كەتكەن كىتابىمنى ياستۇقۇم يېنىدا قويۇپ، ئىسسىق يوتقانغا يۆگىنىپ يېتىشىم كېرەك ئىدىغۇ؟ بىراق، بۇ مېنىڭ چۈشۈم، خالاس. ئەتە سەھەردە ئويغىنىپ دېرىزىدىن سىرتقا قارىغىنىمدا قاپقىدىن مۇز ياغدۇرۇپ كوچا چارلاپ يۈرىدىغان رۇس ئەسكەرلىرىنى، تانكىلارنىڭ ئەزىزانە شەھىرىمىنىڭ كوچىلىرىدا ئۇياقتىن - بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇرغانلىقىنى كۆرمەيمەن. مۇنارنىڭ ئۈستىدە دائىم چۆرگىلەپ تۇرىدىغان كۈچلۈك نۇرلۇق چىراغلارنى، توسۇقلار، كوچىلاردىكى ھەربىي ھالەت ۋە رۇسلارنىڭ قوراللىق ماشىنىلىرى مېنىڭ ئويغىنىشىم بىلەن تەڭلا غايىب بولىدۇ. مۇشۇلارنى ئويلاۋاتقان ۋاقىتىمدا، دادام بىلەن كېرىمنىڭ تاماكا چېكىشكەچ جالالىئاتىدىكى ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىلىق پاراڭلىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم.

كەرىم دادامغا ئاكىسىنىڭ «ئېسىل ۋە ئالىي دەرىجىلىك» چوڭ ماشىنىسى بارلىقىنى، پەشاۋەرگە بارىدىغان يولنىڭ ئاكىسى ئۈچۈن ھېچقانچە ئىش ئەمەسلىكىنى ئېيتىپ، ئۇنى خاتىرجەم قىلىشقا تىرىشىۋاتاتتى.

— ئۇ كۆزىنى تېڭىپ قويسىمۇ سىلەرنى ئازماي ئاپىرالايدۇ، — دېدى كەرىم.

مەن ئۇنىڭ دادامغا ئۇنىڭ بىلەن ئاكىسىنىڭ ھەرقايسى چېگرا قاراۋۇلخانلىرىدىكى رۇس ۋە ئافغان ئەسكەرلىرىنى تونۇيدىغانلىقى، ئۆزلىرىنىڭ قانداق قىلىپ يەڭ ئىچىدە «ھەممىگە مەنپەئەت بېرىدىغان» مۇناسىۋەت ئورناتقانلىقى

توغرۇلۇق سۆزلەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم. دېمەك، بۇ چۈش ئەمەس ئىكەن. خۇددى ھازىر مېنىڭ چۈش كۆرۈۋاتمىغانلىقىمنى ئىسپاتلىغاندەك سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ كۈرەشچى ئايروپىلانى تۇيۇقسىز ئۈستىمىزدىن ئۇچۇپ ئۆتتى. كەرىم تاماكىسىنى تاشلىۋېتىپ، يېنىدىن بىر تاپانچىنى چىقاردى - دە، ئاسمانغا قارىتىپ، يالغاندىن ئوق چىقارغاندەك ھەرىكەتلەرنى قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئايروپىلانغا قاراپ غەزەپ بىلەن تۈكۈردى. «ھەسەن ھازىر قەيەردىدۇ؟» ئارقىدىنلا، مەن ياۋا ئوت - چۆپلەرنىڭ ئۈستىگە قۇسۇۋەتتىم. مېنىڭ قۇسۇۋاتقان ۋاقتىمدىكى ئاۋازىم ئايروپىلاننىڭ قۇلاقنى گاس قىلغۇدەك گۈرگۈرەشلىرى ئىچىدە غايىب بولدى.

يىگىرمە مىنۇتلاردىن كېيىن بىز ئولتۇرغان ماشىنا ماھىپاردىكى تەكشۈرۈش ئورنىدا توختىدى. شوپۇر ماشىنىنىڭ موتورىنى ئۆچۈرمەستىن، كابىنىكىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، يېقىنلىشىۋاتقان ئاۋاز تەرەپكە قاراپ سالام قىلغىلى ماڭدى. پۇتلارنىڭ شېغىلىنى دەسسەگەندىكى شاراقلاشلىرى ۋە كىشىلەرنىڭ قىسقىغىنا سۆزلەشكەن ئاۋازىدىن كېيىن ئەتراپنى سۈكۈت باستى. تاماكىغا ئوت تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن چاقماق ياندۇرغان ئاۋاز ئاڭلاندى. «رەھمەت!» دېدى بىرى رۇس تىلىدا.

يەنە بىر قېتىم چاقماق ياندۇرغان ئاۋاز بىلەن تەڭ بىرىنىڭ كۈلگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇنىڭ قۇلاقنى يارغۇدەك قاقاقلاپ كۈلگەن ئاۋازىدىن مەن ئورنىمدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتىم. دادام يوتامغا نوقۇپ، مېنى جىملىدى. ئۇ ئادەم كۈلكىدىن توختاپ، تىلىنى چاپنىغان ھالدا قەدىمكى ئافغان توي ناخشىسىنى ئاھاڭنى بۇزۇپ تۇرۇپ كۈچلۈك رۇس تەلەپپۇزىدا ئېيتتى. ئۆتۈكلەرنىڭ ئاسفالتتا غىچىلىدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ماشىنىنىڭ ئارقا تەرىپىدە ساڭگىلاپ تۇرغان بىرېزېنت ياپقۇچ قايرىلىپ، ئۈچ كىشى كۆرۈندى. ئۇنىڭ بىرى كەرىم، يەنە بىرى

ئافغان ئەسكەر، يېنىدا تاماكىسىنى قىنغىر چىشلەپ ھىجىيىپ تۇرغىنى رۇس ئەسكىرى ئىدى. ئۇلارنىڭ كەينىدە تولۇن ئاي كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

كەرىم بىلەن ئافغان ئەسكەر پۇشتۇ تىلىدا قىسقىلا سۆزلەشتى. مەن ئۇلارنىڭ ئەپيۈن يۆتكەش ئىشلىرىنىڭ ئوڭ كەلمىگەنلىكى توغرىلىق سۆزلىشىۋاتقانلىقىنى ئۆزۈم چالا بىلىدىغان سۆزلەردىن پەرز قىلدىم. رۇس ئەسكىرى توي ناخشىسىنى غىڭشىغاچ، بىر بارمىقى بىلەن ئارقا ئىشىكىنى توختىماي چېكىۋاتاتتى. ئاي يورۇقىدا ئۇنىڭ ماشىنىدىكى ھەربىر يولۇچىغا بىر - بىرلەپ قاراۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. كەچتىكى سوغۇققا قارىماي، ئۇنىڭ پېشانىسىدە تەر تامچىلىرى پارقىراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئاخىر قارا رومال ئارتىۋالغان ئايالدا توختىدى. ئۇ ئايالدىن كۆزىنى ئۈزمەي تۇرۇپ، كەرىمگە رۇسچە بىرنېمىلەرنى دېدى. كەرىم ئۇنىڭغا رۇسچە قوپاللا جاۋاب بەرگەندى. ئۇ ئەسكەر ئۇنىڭغا تېخىمۇ بەكرەك قوپاللىق بىلەن سۆز قايتۇردى. ئافغان ئەسكەرمۇ تۆۋەن ئاۋازدا ئۇلارنى قايىل قىلىش ئۈچۈن گەپ قىلغان بولسىمۇ، رۇس ئەسكىرىنىڭ ئاچچىق بىلەن ۋارقىرىغان ئاۋازىدىن چۆچۈپ، دەرھال كەينىگە داجىدى. مەن دادامنىڭ تىتىلداپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتىم. كەرىم يۆتىلىپ قويۇپ، بېشىنى ساڭگىلاتقان ھالدا ئۇ رۇس ئەسكىرىنىڭ ئۇ ئايال بىلەن يېرىم سائەت ئايرىم تۇرغۇسى بارلىقىنى ئېيتتى.

ياش ئايال رومىلىنى چۈشۈرۈپ يۈزىنى يېپىۋېلىپ، يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭ ئېرىنىڭ قۇچقىدىكى بوۋاقىمۇ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئېرىنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەرمىگە:

— ئۆتۈنۈپ قالاي، ئۇ غوجام ئۆز ئانىسى ۋە ئاچا - سىڭىللىرىنىڭ ياكى ئۆزى ئۆيلەنگەن بولسا خوتۇنىنىڭ يۈزىنى قىلىپ بولسىمۇ رەھىم قىلسا بوپتىكەن، — دېدى.

رۇس ئەسكىرى كەرىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن يەنە

بىر نېمىلەرنى دەيدى.

— ئۇ بىزنى بۇ يەردىن ئۆتكۈزگەننىڭ بەدىلى ئىكەن، —
دېدى كەرىم ئۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭ چىرايىغا قاراشقىمۇ
پېتىنالمىي.

كەرىم ئۇ رۇس ئەسكىرى بىلەن يەنە سۆزلەشتى.
— ئۇ: «ھەرقانداق ئىشنىڭ ھەقىقى بولىدۇ» دەيدۇ، — دېدى كەرىم.
دەل شۇ ۋاقىتتا، دادام دەرھال ئورنىدىن تۇردى. بۇ قېتىم
مەن دادامنىڭ يوتىسىغا ئوقۇدۇم. بىراق، دادام قولۇمنى
سىلكىۋېتىپ، ئورنىدىن تۇردى.

— سەن ماڭا ئۇنىڭدىن بىر نەرسە سوراپ بەر، — دېدى دادام
كەرىمگە، بىراق دادامنىڭ كۆزلىرى رۇس ئەسكىرىگە
تىكىلگەندى، — ئۇنىڭدىن ئار - نومۇسنىڭ ۋە غۇرۇرنىڭ
قەيەرگە كەتكەنلىكىنى سوراپ بەر.
ئۇلار بىردەم پاراڭلاشتى.

— ئۇ: «بۇ دېگەن ئۇرۇش، ئۇرۇشتا ئار - نومۇس ياكى غۇرۇر
دېگەنلەر مەۋجۇت ئەمەس» دەيدۇ، — دېدى كەرىم.
— ئۇنىڭغا ئېيت: ئۇنىڭ دېگەنلىرى خاتا. ئۇرۇش ھەرگىزمۇ
ئادەمنىڭ غۇرۇرنى يەرگە ئۇرمايدۇ، ئەكسىچە ئۇرۇش ئادەمدىن
تىنچ ۋاقتىدىكىدىنمۇ غۇرۇرلۇق بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

«دادا سىز دائىم قەھرىمان بولماقچىمۇ؟ — دەپ ئويلىدىم
ئىچىمدە. يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقاتتى، — مۇشۇ بىر قېتىم
بولسىمۇ ئۆتكۈزۈۋەتسە بولمامدىغاندۇ؟» لېكىن، مەن دادامنىڭ
ئۇنداق قىلمايدىغانلىقىنى پەملىدىم، ئۇنىڭ تەبىئىتى بىزنى
ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىش ئالدىدا تۇراتتى.

رۇس ئەسكىرى ئېغىزىنى پۇرۇشتۇرۇپ كۈلگىنىچە كەرىمگە
يەنە بىر نېمىلەرنى دەيدى.

— ئاغا، — دېدى كەرىم، — بۇ رۇسلار بىزگە پەقەت
ئوخشىمايدۇ دەڭە. ئۇلار ھۆرمەت ۋە شان - شەرەپ دېگەنلەرنى
قەتئىي چۈشەنمەيدۇ.

— ئۇ نېمە دەيدۇ؟ — دەپ دىدادام.

— ئۇ سىزنى ئوق بىلەن يىقىتىپ ھۇزۇرلانغانلىق خۇددى... —
ئۇنىڭ ئاۋازى چۈشۈپ كەتتى، ئۇ رۇس ئەسكەرنىڭ كۆزى چۈشكەن
ئايالىنى ئىشارەتلىدى. ئۇ ئەسكەر تاماكىسىنى قاتتىق بىر شورىدى -
دە، تاپانچىسىنى قېپىدىن چىقاردى. «ئەمدى دادام مۇشۇ يەردە جان
بېرىدىغان بولدى، — دەپ ئويلىدىم مەن، — شۇنداق بولىدىغان
بولدى.» ئىچىمدە مەكتەپتە ئۆگىنىۋالغان ئايەتلەرنى تۇختىماي
ئوقۇشقا باشلىدىم.

— ئۇنىڭغا دەپ قوي، ئۇنىڭ مىڭ پاي ئوقىنى يېيىشكە
رازىمەنكى، بۇنداق نومۇسسىزلىقنىڭ كۆز ئالدىدا يۈز بېرىشىگە
يول قويمىمەن، — دەپ دىدادام. دەل شۇ ۋاقىتتا، ئالتە يىلنىڭ
ئالدىدىكى قىش كۈنى كۆز ئالدىدا نامايان بولدى. مەن خالتا
كوچىنىڭ بۇلۇڭىدا ماراپ تۇراتتىم. كامال بىلەن ۋەلى ھەسەنى
يەرگە بېسىپ تۇرغان، ئاسسەف ھەسەنگە بەچچىۋازلىق
قىلىۋاتاتتى. مەن بولسام قەھرىمان ئاتىلىش ئىستىكىدە، پۈتۈن
خىيالىم ئاشۇ لەڭگەكتە ئىدى. مەن مۇشۇ سېلىشتۇرمىنى
ئويلاپ، ئۆزۈمنىڭ دادامنىڭ پۇشتىدىن بولغانلىقىمىدىن يەنە بىر
قېتىم گۇمانلاندىم.

رۇس ئەسكەر تاپانچىسىنى كۆتۈردى.

— دادا، ئۆتۈنۈپ قالاي، ئولتۇرۇۋېلىڭ، — دەپ مەن
دادامنىڭ يېڭىدىن تارتىپ، — ئۇ سىزگە راستتىنلا ئوق
چىقىرىدىغان ئوخشايدۇ.
دادام قولۇمنى سىلكىۋەتتى.

— مەن سېنى مۇشۇنداق تەربىيەلىگەنمىدىم؟ — دەپ
ۋارقىرىدى دادام، ئاندىن دەرھال ھىجىيىپ تۇرغان ئەسكەرگە
قارىدى، — ئۇنىڭغا دە، ئۇ ئەڭ ياخشىسى بىرىنچى پاي ئوق
بىلەن مېنى ئۆلتۈرۈۋەتسۇن. ئەگەر ئۇ مېنى ئۆلتۈرەلمىسە، مەن
ئۇنى قىيما - چىيما قىلىۋېتىمەن.

رۇس ئەسكەرى دادامنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنمۇ

چىرايىدىكى مەسخىرىلىك كۈلكىسى يوقالمىدى. ئۇ تاپانچىنى بەتلەپ، دادامنىڭ كۆكرىكىگە توغرىلىدى. يۈرىكىم ئاغزىمغا كەپلىشىپ، ئاللىقىنىم بىلەن يۈزۈمنى توسۇۋالدىم.

تاپانچا ئېتىلدى!

«مانا ھەممىسى تۈگىدى. مەن ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە يېتىم قالدىم. بۇ دۇنيادا مېنىڭ ھېچ نەرسەم قالمايدى. دادام ئۆلدى، ئەمدى مەن ئۇنى دەپنە قىلىشىم كېرەك. مەن ئۇنى قەيەرگە دەپنە قىلارمەن؟ ئەمدى مەن نەگە بارارمەن؟...»

ئەمما، كۆزۈمنى ئېچىپ دادامنىڭ تېخىچە ئۆرە تۇرغىنىنى كۆرگىنىمدە، كاللامدا قۇيۇندەك چۆرگىلەۋاتقان خىياللىرىم دەرھال توختاپ قالدى. ئالدىمىزدا يەنە بىر رۇس ئەسكىرى بىلەن بىرنەچچە كىشى تۇراتتى. ئەسلىدە ئېتىلغان ئوق ئۇنىڭ تاپانچىسىدىن چىققانىكەن. دادامنى ئاتماقچى بولغان ئەسكەر ئاللىقاچان تاپانچىسىنى قېپىغا سېلىپ بولغانىدى. مەن ھېچقاچان مۇشۇ ۋاقىتتىكىدەك ھەم يىغلاپ، ھەم كۈلۈپ باقمىغانىدىم.

كېيىن كەلگەن چاچلىرى ئاقارغان، سېمىز رۇس ئوفىتسېرى بىزگە پارس تىلىنى بۇزۇپ سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ سەپىدىشىنىڭ قىلىقى ئۈچۈن بىزدىن ئەپۇ سورىدى.

— سوۋت ئىتتىپاقى ئۇلارنى بۇ يەرگە ئۇرۇشقا ئەۋەتكەن، بىراق ئۇلار تېخى يەنىلا بالا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىچ پۇشۇقىنى چېكىملىك بىلەن چىقىرىشىدۇ، — ئۇ ھېلىقى ياش ئەسكەرگە خۇددى كەپسىزلىك قىلغان ئوغلىدىن خاپا بولغاندەك قاراپ قويدى، — ئۇنىڭ ھازىر خۇمارى تۇتۇپ كېتىپتۇ. مەن ئۇنى كۈچۈمنىڭ بارىچە توسمەن.

ئۇ بىزنى تەكشۈرۈش پونكىتىدىن ئۆتكۈزۈۋەتتى.

ماشىنا قوزغالدى. ئارقىدىنلا، كۈلكە ئاۋازغا ئەگىشىپ بايقى ئەسكەرنىڭ كونا توي ناخشىسىنى بۇزۇپ ئېيتقان ئاۋازى ئاڭلاندى.

بىز كېتىۋاتقان ماشىنا ئىچىدە ئون بەش مىنۇت سۈكۈتتە ئولتۇردۇق. ھېلىقى ئايالنىڭ ئېرى تۇيۇقسىز ئورنىدىن تۇردى - دە، دادامنىڭ قولىنى تۇتۇپ سۆيىدى. مەن باشقىلارنىڭ دادامنىڭ قولىغا سۆيگەنلىكىنى نۇرغۇن قېتىم كۆرگەندىم.

بىز جالالئابادقا كۈنچىقىشقا بىر سائەت قالغاندا يېتىپ كەلدۇق. كەرىم بىزنى دەرھال ماشىنىنىڭ كەينىدىن چۈشۈرۈپ، تۆت كوچا ئېغىزىدىكى بىر قەۋەتلىك ئۆيگە باشلاپ كىردى. يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە بىر قەۋەتلىك ئۆيلەر، ئاكاتسىيە دەرىخى ۋە ئىشىكلىرى تاقاقلىق دۇكانلار بار ئىدى. ئۆيگە كىرىپ يۈك - تاقلىرىمىزنى قويغۇچە توغلاپ كېتىپ ياقامنى ئېگىز كۆتۈردۈم. نېمە ئۈچۈندۇر بۇرۇنمۇغا توختىماي تۇرۇپنىڭ پۇرىقى ئۇرۇلۇپ تۇراتتى.

ھەممەيلىن غۇۋا يورۇتۇلغان قۇرۇق مېھمانخانا ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، كەرىم ئالدى ئىشىكىنى تاقاپ، دېرىزىنىڭ يىرتىلىپ كەتكەن پەردىسىنى تۆۋەنگە چۈشۈردى. ئاندىن ئۇ چوڭقۇر تىنىۋېلىپ، بىزگە بۇ شۇم خەۋەرنى يەتكۈزدى: ئۇنىڭ ئاكىسى تۇر بىزنى پەشاۋەرگە ئاپىرالمىدىغان بوپتۇ. ئۇنىڭ يۈك ماشىنىسىنىڭ موتورى بىر ھەپتە بۇرۇن بۇزۇلۇپ قېلىپ، ھازىرغىچە رېمونت قىلىشقا لازىملىق زاپچاسلارنى ساقلاۋېتىپتۇ. — ئۆتكەن ھەپتە بۇزۇلۇپتىمىكەن؟ — دەپ توۋلىدى بىرى، — سەن ئۇنى بىلگەن تۇرۇقلۇق نېمە ئۈچۈن بىزنى بۇ يەرگە ئەكەلدىڭ؟ مەن ماھىپاردا قىلغان سۆھبەتنىڭ ئاز بىر قىسمى قۇلىقمىغا كىرىپ قالمىغان بولسا بۇنداق ئەجەبلەنمەيتتىم.

بىرىنىڭ ئۆيىنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە ئىتتىك مېڭىپ ئۆتكىنىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. كېيىن قارىسام، كەرىمنىڭ ساپما كەش كىيىۋالغان پۇتلىرى يەردىن بىر مېتىر ئېگىزلىككە كۆتۈرۈلگەن، دادام ئۇنى گېلىدىن ئالغانىدى.

— مەن سىلەرگە ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلغانلىقىنى

دەپ بېرەي، دەپدى دادام ئۈنلۈك ئاۋازدا، — چۈنكى ئۇ بىزنى مۇشۇ يەرگە ئەكەلگىنى ئۈچۈن پۇل ئالسدۇ. ئۇنىڭ كوڭۇل بۆلىدىغىنى پەقەت پۇل.

كەرىم گېلىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك خىرىلداپ يۆتىلىشكە باشلىدى. جاۋىغىدىن توختىماي شۆلگەي ئاقتى. — ئۇنى قويۇۋېتىڭ ئاغا، ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويدىغان بولىدىڭىز، — دەپدى بىر يولۇچى.

— مەنمۇ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتەي دەۋاتمەن، — دەپدى دادام. لېكىن، ھېچكىم دادامنى چاقچاق قىلىۋاتىدۇ، دەپ قارىمايتتى. كەرىمنىڭ چىرايى ئۆپكىدەك قىزىرىپ ھەدەپ تېپچەكلەۋاتاتتى. دادام تاكى ھېلىقى رۇس ئەسكىرىنىڭ كۆزى چۈشكەن ياش ئانا ئۆتۈنۈپ يالۋۇرغۇچە ئۇنىڭ گېلىنى قويۇۋەتمىدى.

دادام قولىنى بوشاتقاندا، كەرىم يەرگە يىقىلىپ، ھاسىرىغىنىچە يۇمىلاپ كەتتى. ئۆي ئىچى يەنە جىمجىتلىققا چۆمدى. ئىككى سائەت ئىلگىرىلا دادام ئۆزى تونۇمايدىغان بىر ئايال ئۈچۈن خالىسا ئوق يېيىشكە تەييار بولغانىدى، ئەمدىلىكتە يەنە شۇ ئايال ئۆتۈنمىگەن بولسا بىر ئادەمنىڭ گېلىنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈپ قويۇشقا تاسلا قالغانىدى.

تۇيۇقسىز ياندىن، ياق، ياندىن ئەمەس، بەلكى ئۆينىڭ ئاستى تەرەپتىن شاراقلىغان ئاۋاز ئاڭلاندى.

— ئۇ نېمە ئاۋاز؟ — دەپ سورىدى بىرى.

— باشقىلار ... — دەپدى كەرىم ھاسىراپ تۇرۇپ، — يەر ئاستى ئۆيىدە.

— ئۇلار قاچاندىن بېرى ساقلانغاندۇ؟ — دەپدى دادام كەرىمنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ.

— ئىككى ھەپتە بولدى.

— سەن ماشىنىنى ئۆتكەن ھەپتە بۇزۇلۇپ قالدى دېگەندىڭغۇ؟

كەرىم گېلىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— بەلكىم ئۈچ ھەپتەلەر بۇرۇندۇر، — دەپ غودۇڭشىدى.

— قانچىلىك ۋاقىت؟

— نېمە؟

— زاپچاسلارنى ئەكىلىشكە يەنە قانچىلىك ۋاقىت كېتىدۇ؟ —

دەپ ۋارقىرىدى دادام. كەرىم ئارقىغا داڭدى — يۇ، ھېچ نەرسە دېمىدى. تەلىيمىگە ھەممە يەر قاراڭغۇ بولۇپ، دادامنىڭ قاتلىدەك سۈرلۈك چىرايىنى كۆرمەيۋاتقانلىقىم ئۈچۈن چىن كۆڭلۈمدىن شۈكۈر قىلدىم.

كەرىم ئىشىكنى ئاچتى. ئىشىكنىڭ كەينىدە يەر ئاستى ئۆيىگە تۇتىشىدىغان قورقۇنچلۇق پەلەمپەي بار ئىدى. بۇرنۇمغا زەي پۇراق گۈپپىدە ئۇرۇلدى. بىز قاتار تىزىلدۇق. دادامنىڭ ئېغىرلىقىدىن پەلەمپەينىڭ باسقۇچلىرى غىچىرلايتتى. سوغۇق يەر ئاستى ئۆيىگە چۈشكىنىمدە خۇددى قاراڭغۇدا پارقىراپ تۇرغان كۆزلەر ماڭا تىكىلىپ قاراۋاتقاندەك ھېس قىلدىم. ھەممە يەردە تۈگۈلۈپ تۇرغان ئادەملەر، ئۇلارنىڭ گەۋدىسى غۇۋا نۇر چېچىپ تۇرغان كىرىسىن لامپىنىڭ نۇرىدا تاملارغا سايە چۈشۈرۈپ تۇراتتى. ئۆينىڭ ئىچىدە ئادەملەرنىڭ شۇبىرلاشلىرى بىلەن تەڭ، سۇ تامچىلىغان ئاۋازمۇ ئاڭلىنىپ تۇراتتى. يەنە بىر يەردە بىرى بەدىنىنى قاشلىغاندەك ئاۋاز ئاڭلاندى.

دادام كەينىمدە تۇرۇپ چوڭقۇر ئۇھ تارتتى — دە، سومكىسىنى

يەرگە قويدى.

كەرىم بىزگە ئىككى كۈندىن كېيىنلا ماشىنا

ئوڭشىلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن كېيىن بىز پەشاۋەرگە —

بىخەتەر، ئەركىن جايغا قاراپ يول ئالىدىغانلىقىمىزنى ئېيتتى.

شۇنىڭ بىلەن يەر ئاستى ئۆيى بىزنىڭ ئۆيىمىز بولۇپ

قالدى. مەن ئۈچىنچى كۈنى كەچتە ھېلىقى شاراقلىغان ئاۋازنىڭ

چاشقاننىڭ كىتىرلىغان ئاۋازى ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

كۆزلىرىم قاراڭغۇلۇققا ماسلاشقاندىن كېيىن، يەر ئاستى

ئۆيىدە جەمئىي ئوتتۇزدەك پاناھلانغۇچى بارلىقىنى ساناپ چىقتىم. بىز تامنى ياقىلاپ بىر - بىرىمىزگە مۇرىلىرىمىز تېگىشكەن ھالدا ئولتۇرۇپ، پېچىنە، خورما، نان ۋە ئالمىلارنى يىپ قورساق تويدۇردۇق. بىرىنچى كۈنى ھەممە ئەرلەر بىرلىشىپ ناماز ئوقۇشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر كىشى دادامدىن نېمە ئۈچۈن ئۆزلىرىگە قېتىلمايدىغانلىقىنى سورىدى:

— خۇدا بىز ھەممىمىزنى ئۆز پاناھدا ساقلايدۇ. نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭدىن پاناھلىق تىلىمەيسىز؟

دادام گېلىنى ئېغىر قىرىپ قويۇپ، پۈتىنى سوزدى.

— بىزنى ھازىر سەككىز سىلىندىر بىلەن بىر ياخشى كاربيوراتورلا قۇتقۇزالايدۇ.

دادامنىڭ بۇ سۆزى باشقىلارنىڭ خۇدا توغرۇلۇق دېمەكچى بولغان گەپلىرىنىڭ بېلىگە تەپتى.

بىرىنچى كۈنى كەچتە، مەن ئۆزىمىز بىلەن بىللە يوشۇرۇنغانلارنىڭ ئارىسىدا كامال بىلەن ئۇنىڭ دادىسىنىڭمۇ بارلىقىنى بايقىدىم. كامالنىڭ مەندىن بىرنەچچە مېتىر نېرىدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم. لېكىن، ئۇ دادىسى بىلەن بىللە بىز تەرەپكە مېڭىپ ئۆتكەندە، ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆردۈم ...

ئۇ ئورۇقلاپ بىر تېرە - بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغانىكەن. ئۇ ماڭا تىكىلىپ قارىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ چوڭقۇر ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىدىن مېنى تونۇغانلىقىنىڭ ھېچبىر ئىپادىسى كۆرۈنمەيتتى. ئۇنىڭ مۇرىلىرى مۈكچەيگەن، مەڭزىلىرى خۇددى سۆڭەكلىرىگە چاپلىشىپ تۇرغۇسى كەلمىگەندەك ئىككى تەرەپكە ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭ دادىسىنىڭ كابۇلدا كىنو خانىسى بار ئىدى. ئۇنىڭ دادىسى دادامغا ئۈچ ئاي بۇرۇن ئايالىنىڭ قازا قىلغانلىقى توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى. ئۇ ئايال بىر ئىبادەتخانا ئىچىدە ئولتۇرغاندا، قاياقتىندۇر ئۈچۈپ كەلگەن بىر ئوق ئۇنىڭغا تېگىپ ئۆلۈپ كېتىپتۇ. ئارقىدىنلا ئۇ كامال

توغرۇلۇق سۆزلەشكە باشلىدى. مەن بولۇۋاتقان پاراڭنىڭ ئاز بىر قىسمىنىلا ئاڭلىيالىدىم: «مەن ئۇنىڭ يالغۇز بېرىشىغا يول قويىمىغان بولسام بوپتىكەن ... شۇنداق قاملاشقان بىر بالىنىڭ ... قارىمىسىز ... تۆتى بىر بولۇپ ... ئۇلار بىلەن ئۇرۇشماقچى بوپتۇ ... خۇدايىم ... تۆۋەن تەرىپىدىن توختىماي قان ئاقتى ... ئىشتانلىرى بولسا ... ئۇ ئەمدى گەپ - سۆز قىلمايدۇ ... پەقەت تىكىلىپ قاراپلا تۇرىدۇ...»

بىز بۇ يەر ئاستى ئۆيىدە چاشقانلار بىلەن بىرلىكتە بىر ھەپتىنى ئۆتكۈزگەندە، كەرىم بىزگە ئۇ ماشىنىنى رېمونت قىلالمىغانلىقىنى ئېيتتى.

— لېكىن، بۇ يەردە يەنە بىر چارە بار، — دېدى كەرىم ئاۋازىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ.

ئۇنىڭ دېيىشىچە، بىر نەۋرە قېرىندىشىنىڭ نېفىت توشۇيدىغان ماشىنىسى بار ئىكەن، ئۇ بىرنەچچە قېتىم ئاشۇ ماشىنا بىلەن ئادەم توشۇپ باققانىمىش. ئۇ ھازىر جالالىئابادقا كەپتۇ، ھەممىمىزنى ئۇنىڭ ماشىنىسىغا ياتقۇزۇش مۇمكىنچىلىكى بار ئىكەن.

شۇنداق قىلىپ، بىر جۈپ بوۋاي - مومايدىن باشقا ھەممەيلەن ئۇنىڭ مەسلىھەتكە قوشۇلدۇق.

شۇ كۈنى كەچتە دادام، مەن، كامال، ئۇنىڭ دادىسى باشقا كىشىلەر بىلەن بىللە يولغا چىقتۇق. كەرىم بىلەن ئۇنىڭ ئەرزى ئىسىملىك چاسا يۈزلۈك، پايىنەكباش نەۋرە ئاكىسى بىزنىڭ نېفىت تۇڭىنىڭ ئىچىگە كىرىشىمىزگە ياردەملەشتى. بىز نېفىت توشۇيدىغان ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىكى شوتا بىلەن ماي باكى ئۈستىگە بىر - بىرلەپ يامىشىپ چىقىپ، ئۇنىڭ ئىچىگە سىيرىلىپ چۈشتۇق. دادام شوتىنىڭ يېرىمىغا چىقىپ بولۇپ، ئارقىسىغا يېنىپ قايتىپ چۈشتى. يانچۇقىدىن تاماكا قۇتىسىنى ئېلىپ، قۇتىنىڭ ئىچىنى بىكارلىغاندىن كېيىن يولىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر سىقىم توپىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۆيىدى. ئاندىن

ئۇ توپىنى قۇتىنىڭ ئىچىگە سالدى، قۇتىنىڭ ئېغىزىنى ئېتىپ، مەيدە يانچۇقىغا، يەنى ئۆزىنىڭ يۈرىكىگە ئەڭ يېقىن جايغا مەھكەم سالدى.

نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق. ئېغىزىڭنى يوغان ئاچىسەن. جاۋىغاي سۆڭەكلىرىڭ ئاجرىلىپ كەتكۈدەك ئاچىسەن. ئۆپكەڭگە ھاۋا سۈمۈرۈشكە بۇيرۇق قىلىسەن. چۈنكى، ساڭا ھاۋا كېرەك. مۇشۇ مىنۇتنىڭ ئۆزىدە ساڭا ھاۋا كېرەك. لېكىن، سېنىڭ نەپەس يوللىرىڭ ساڭا بويسۇنمايدۇ. ئۇلار بىر - بىرىگە چىرمىشىپ، تارتىشىپ، چىڭ سىقىشىدۇ. سەن تۇيۇقسىز ئىنچىكە ئىچىملىك نەيچىسىدىن نەپەس ئېلىۋاتقاندا ھېس قىلىسەن. ئېغىزىڭ يۇمۇلىدۇ. كالىپۇكلىرىڭ پۈرلىشىدۇ. سېنىڭ قولىڭدىن كېلىدىغىنى پەقەت نەپەسنىڭ سىقىلغان ھالەتتە ھاسىراتتىن ئىبارەت، خالاس. قوللىرىڭ تىترەشكە باشلايدۇ. توساتتىن بىر يەرلەردە سۇ ئامبىرىنىڭ توسۇقلىرى تېشىلىپ كەتكەندەك، پۈتۈن بەدىنىڭدىن سوغۇق تەر قۇيۇلۇشقا باشلايدۇ. سەن ۋارقىرىماقچى بولىسەن. ئەگەر ۋارقىرىيالىغۇدەك ماغدۇرۇڭ بولسا شۇنداق قىلاتتىڭ. لېكىن، ۋارقىراش ئۈچۈن ئالدى بىلەن نەپەس ئېلىشىڭ كېرەك...

نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق. يەر ئاستى ئۆيى قاراڭغۇ ئىدى. لېكىن، نېفىت تۇڭمىنىڭ ئىچى تېخىمۇ قاپقاراڭغۇ. مەن ئەتراپىمغا قارىدىم. قولىمنى كۆزۈمنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ پۇلاڭلاتتىم. ئەمما، ھېچقانداق ھەرىكەتنىڭ ئىزناسىنى كۆرمىدىم. مەن كۆزۈمنى يۇمۇپ - ئاچتىم. يەنە يۇمۇپ، يەنە ئاچتىم. ھېچ نەرسە يوق.

ئەتراپتىكى ھاۋا نورمال ئەمەس، خۇددى ئۇيۇشۇپ قالغاندەك قاتتىق. ھاۋا دېگەن ئۇنداق قاتتىق بولماسلىقى كېرەك ئىدىغۇ؟ ئەتراپىمدىكى ھاۋانى قوللىرىم بىلەن ئېزىپ، پارچە - پارچە قىلىپ، نەپەس يولۇمغا تىققۇم كېلەتتى. بېنزىنىڭ پۇرىقچۇ

تېخى. كۆزلىرىم خۇددى بىرى قاپاقلارمىنى قايرىپ، لىمون سۈيى قۇيغاندەك ئېچىشاتتى. ھەر قېتىم نەپەس ئالغىنىمدا، بۇرۇنلىرىم ئىچىگە ئوت كەتكەندەك بىئارام بولاتتىم. مەن بۇنداق يەردە ئۆلۈپ قېلىشنىڭ پۈتۈنلەي مۇمكىنچىلىكى بارلىقىنى ئويلىدىم. توساتتىن جېنىمنىڭ بارىچە ۋارقىرىغۇم كەلدى. يەنە ۋارقىرىماقچى بولدۇم. يەنە ۋارقىرىماقچى بولدۇم...

ئۇنىڭدىن كېيىن كىچىككەنە بىر مۆجىزە يۈز بەردى. دادام يېڭىمىدىن تارتتى. قاراڭغۇدا بىر يەردىن يېشىل نۇر كۆرۈندى. نۇر! بۇ دادام ماڭا سوۋغا قىلغان نۇر چىقىرىدىغان قول سائەتنىڭ نۇرى ئىدى. مەن كۆزلىرىمنى ئاشۇ يېشىل نۇر چىقىرىۋاتقان سائەت ئىستىرپلىكلىرىغا تىكتىم. مەن ئۇلارنى يىتتۈرۈپ قويۇشتىن شۇنچە قورقتۇم. شۇڭا، كۆزلىرىمنى چىمچىقلىتىشقىمۇ پېتىنالىدىم.

ئاستا - ئاستا ئەتراپىمدا بولۇۋاتقان ئىشلارنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم. مەن كىشىلەرنىڭ غۇدۇراشلىرىنى، پىچىرلاپ دۇئا قىلىشلىرىنى ئاڭلىدىم. بوۋاقتىڭ يىغلىغان ئاۋازى ھەم ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ئۈنسىز پەپىلەشلىرى قۇلقىمغا كىردى. كىملىرىدۇر «ھۆ» قىلىپ ياندۇراتتى. يەنە بەزىلىرى رۇسلارنى قارغىماقتا ئىدى. ماشىنا چايقالماقتا. باشلار نېفىت تۇڭخىنىڭ مېتال تېمىغا تەگمەكتە ئىدى.

— ياخشى ئىشلارنى خىيال قىل، — دېدى دادام قۇلقىمغا، — خۇشال بولغان چاغلارنى، كۆڭۈللۈك نەرسىلەرنى ئويلا. ياخشى ئىشلار، خۇشال ئەسلىملەر. مەن خىيالىمنى ئەركىن قويۇۋېتىپ، خۇشال ئەسلىملەرنىڭ ئېسىمگە كېلىشىنى كۈتتۈم:

بىر جۈمە كۈنى چۈشتىن كېيىن بىز پاگماندا ئىدۇق. كەڭ كەتكەن ئوتلاقتا ئاندا - ساندا چېچەكلىگەن ئۈجمە دەرەخلىرى بار ئىدى. ھەسەن ئىككىمىز ئوشۇقىمىزغا كەلگۈدەك ياۋا ئوت - چۆپلەر ئارىسىدا ئولتۇراتتۇق. مەن لەڭلەك يىپىنى كۈچۈمنىڭ

بارچە تارتىۋاتاتتىم. يىپ غالتىكى ھەسەننىڭ قاپىرىپ كەتكەن ئالقانلىرىنىڭ ئارىسىدا چۆرگىلەۋاتاتتى. كۆزلىرىمىز ئاسماندىكى لەڭگەككە تىكىلگەندى. بىر - بىرىمىزگە گەپ - سۆز قىلىشمايتتۇق. سەۋەبى، ئارىمىزدا قىلىشىدىغان سۆزنىڭ يوقلۇقىدىن ئەمەس، بەلكى بىزگە ئوخشاش بىرىمىز يەنە بىرىمىزگە ھاياتلىقتىكى تۇنجى ئەسلىمە بولغان، بىر ئانىنى ئەمگەن ئادەملەر ئۈچۈن ئۆزئارا سۆزلىشىپ ئىشلارنى چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز ئىدى. مەيىن شامال ئوت - چۆپلەرنى يېنىك تەۋرىتەتتى. ھەسەن غالتەكنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرىپ چۆرگىلەتتى. لەڭگەك بىر پىرقىراپ تۆۋەنلىگەندىن كېيىن يەنە تەڭپۇڭلاشتى. بىزنىڭ سايىمىز دولقۇنلاپ تۇرغان ئوت - چۆپلەر ئۈستىدە ئۇسسۇل ئويناتتى. ئوتلاقنىڭ قارشى تەرىپىدىكى خىش بىلەن قوپۇرۇلغان پاكار تاملارنىڭ ئارقىسىدىن كۈلكە - پاراخلارنىڭ ۋە فونتاندىن ئېتىلىپ چىققان سۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلىناتتى. بىر تونۇش مۇزىكا ئاۋازى ئاڭلاندى. مېنىڭچە ئۇ رۇباب ① بىلەن ئورۇنلانغان «لا ماۋلاھ» دېگەن مۇزىكا بولسا كېرەك. تامنىڭ ئارقىسىدىن بىرى بىزنى چاقىرىپ، چاي بىلەن تورت يەيدىغان ۋاقىت بولغانلىقىنى سەمىمىزگە سالدى.

ئاشۇ ئىشنىڭ قايسى يىلى، قايسى ئايدا يۈز بەرگەنلىكى ئېسىمدە يوق. مېنىڭ بىلىدىغىنىم پەقەت ئۆتمۈشتىكى ياخشى ئىشلارنىڭ ئېسىمدە ساقلانغان ئاشۇ بىر پارچىسى؛ قۇيقۇرۇق، رەڭسىز ھاياتىمىزنىڭ ئانچە - مۇنچە رەڭ بىلەن بويالغان بىر قىسمى ئىدى.

نېفىت تۇڭىنىڭ ئىچىدە ئولتۇرۇپ، قالغان مۇساپىنى بېسىش جەريانىدا باشقا ئەسلىمىلەر ئومۇمەن ئۇنتۇلۇپ كېتىشكە تېگىشلىك پارچە - پۇرات ئىشلار: رۇسلارنىڭ بومباردىمانچى

① رۇباب — ئافغانىستاننىڭ مىللىي چالغۇسى.

ئايروپىلانلىرىنىڭ ئۈچۈپ ئۆتكەن ئاۋازى؛ تاتاتلاپ ئېتىلغان ئوق ئاۋازى؛ يېقىن ئەتراپتىكى ئېشەكلەرنىڭ ھاڭراشلىرى؛ قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلىشى بىلەن قويلارنىڭ مەرگەن ئاۋازلىرى؛ ماشىنىنىڭ چاقى دەسسەپ ئۆتكەن شېغىلىنىڭ ئاۋازى؛ بوۋاقنىڭ يىغا ئاۋازى؛ بېنزىن پۇرىقى؛ قۇسۇق ۋە پوقنىڭ پۇرىقى.

ئۇنىڭدىن باشقا ئېسىمدە قالغىنى، مەن نېفىت تۇڭىدىن ئۆمىلەپ سىرتقا چىققاندا كۆرگەن سەھەرنىڭ كۆزنى چاقىتىدىغان كۈچلۈك يورۇقى ئىدى. مەن ئاسمانغا قاراپ كۆزۈمنى قىسىپ تۇرۇپ، خۇددى ھاۋا بىردەمدىلا يوقاپ كېتىدىغاندەك ئەنسىرەپ جىددىي نەپەس ئالدىم. تاشلىق توپا يولنىڭ چېتىگە ئۆزۈمنى تاشلاپ، سەھەرنىڭ تۇتۇق ئاسمىنىغا قاراپ تۇرۇپ ھاۋاغا، يورۇقلۇققا ۋە ئۆزۈمنىڭ ھايات قالغىنىغا شۈكۈر ئېيتتىم.

— بىز پاكىستانغا كەلدۇق، ئامىر، — دېدى دادام قېشىمدا ئۆرە تۇرۇپ، — كەرىم بىزنى پەشاۋەرگە ئاپىرىدىغان ئاپتوبۇسنى چاقىرىپ كېلىدىغان بولدى.

مەن ئورۇلۇپ كۆكسۈمنى سوغۇق توپىغا يېقىپ ياتتىم. بىزنىڭ ئىككى جامادىنىمىز دادامنىڭ پۈتىنىڭ يېنىغا قويۇقلۇق ئىدى. دادامنىڭ پۈتلىرى ئارىسىدىن بىز چىققان نېفىت توشۇيدىغان ماشىنىنىڭ يولنىڭ چېتىگە توختىتىپ قويۇلغانلىقىنى، باشقا يولۇچىلارنىڭ بىر - بىرلەپ ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىكى شوتىدىن چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. بۇ توپا يول كۈل رەڭ ئاسمان ئاستىدىكى قۇرۇق ئېتىزلارنى ۋە قۇياش نۇرىدا قاقاسلىشىپ كەتكەن بىر تاغ تۆپىسىگە جايلاشقان كىچىك يېزىنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئاخىرىدا گۈمبەز شەكىللىك تاغلارنىڭ ئارقىسىدا كۆزدىن غايىب بولغانىدى.

كۆزلىرىم يەنە بىر قېتىم دادامنىڭ يېنىدا تۇرغان جامادانلارغا چۈشتى. بىچارە دادام بىر ئۆمۈر ئارزۇ قىلىپ، جاپا - مۇشەققەت چېكىپ، توختىماي تىرىشىپ - تىرىشىپ، ئاخىرىدا

ئېرىشكىنى مەندەك يارماس بىر ئوغۇل بىلەن ئىككى دانە چامادان بولدى.

تۇيۇقسىز بىرىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى، ياق، زارلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. بىر توپ يولۇچىلار بىر يەرگە توپلىشىپ جىددىيلەشكەن ھالدا بىرىنىمىلەرنى دېيىشىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىرىنىڭ «كۆپۈك» دېگىنى ئاڭلاندى. باشقىلارمۇ شۇنداق دېيىشىۋاتاتتى. ئاخىرىدا ھېلىقى زارلاشلار كانايىنى يىرتىۋەتكۈدەك ئۈنلۈك نالە - پەريادقا ئايلاندى.

دادام ئىككىمىز دەرھال ئادەملەر توپىغا قاراپ يۈگۈردۈق. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن قىستىلىپ ئالدىغا ئۆتتۈق. ئادەملەر توپىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كامالنىڭ دادىسى يەرگە تىزلىنىپ، ئالدى - كەينىگە تەۋرەنگىنىچە ئوغللىنىڭ قانىسى يۈزىگە توختىماي سۆيۈپ ئولتۇراتتى.

— ئۇ نەپەس ئالالمايۋاتىدۇ! مېنىڭ ئوغلۇم نەپەس ئالالمايۋاتىدۇ! — دەپ يىغلاۋاتاتتى ئۇ.

كامال جانىسىز ھالدا دادىسىنىڭ قۇچىقىدا ياتاتتى. ئۇنىڭ ئوڭ قولى بوشىشىپ، دادىسىنىڭ ئۆكسۈشلىرىگە ئەگىشىپ سىلكىنەتتى.

— ئوغلۇم! ئۇ نەپەس ئالالمايۋاتىدۇ. ئۇلۇغ خۇدا، ئۇنىڭغا شەپقەت قىلغىن! ئۇنى نەپەسلەندۈر!

دادام كامالنىڭ دادىسىنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ مۇرىسىدىن تۇتتى. لېكىن، ئۇ دادامنى ئىتتىرىۋەتتى - دە، يان تەرەپتە نەۋرە ئاكىسى بىلەن بىللە قاراپ تۇرغان كەرىمگە قاراپ ئېتىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلار چاقماق تېزلىكىدە يۈز بەردى: كەرىم «ۋايىجان!» دېدى - دە، كەينىگە داچىدى. بىر مۇشت ۋە بىر پەشۋادىن كېيىن، كامالنىڭ دادىسىنىڭ قولىدا كەرىمنىڭ تاپانچىسى پەيدا بولدى.

— مېنى ئاتماڭ! — دەپ يېلىندى كەرىم.

لېكىن، ئارىمىزدىن بىرەرى بىرىمە دېيىشكە ياكى ئۇنى

توسۇۋېلىشقا ئۈلگۈرمەيلا، كامالنىڭ دادىسى تاپانچىنى ئۆزىنىڭ
ئېغىزىغا توغرىلىدى. مەن تاپانچىدىن چىققان ئوق ئاۋازىنى،
چاچراپ چىققان ئۇچقۇن بىلەن ئەتراپىنى بويىغان قىزىللىقنى
مەڭگۈ، مەڭگۈ ئۈنتۈپ قالمايمەن.
مەن يەنە ئارقامغا ئۆرۈلۈپ، يولنىڭ بويىدا ئولتۇرۇپ، قۇرۇق
قەي قىلىشقا باشلىدىم.

ئون بىرىنچى باب

1980 - يىللار، كاليفورنىيە ئىشتاتىنىڭ فرېمونت شەھىرى

دادام ئامېرىكىغا بېرىپ ياشاشنى توغرا تاپقاندى.
لېكىن، ئامېرىكىدا ياشاش جەريانىدا دادام ئاشقازان يارىسى
كېسەللىكىگە گىرىپتار بولدى.

بىز بەزىدە فرېمونتتىكى ئۆيىمىزدىن بىرنەچچە كوچا
نېرىسىدىكى ئېلىزابېت كۆلى باغچىسىغا پىيادە بېرىپ،
ئوغۇللارنىڭ كالتەك توپ مەشقىنى ۋە قىزلارنىڭ ئىلەڭگۈچ
ئۇچقاچ چۇرقىرىشىپ كۈلۈشلىرىنى تاماشا قىلاتتۇق. دادام يول
بويى ئۆزىنىڭ سىياسىي كۆزقاراشلىرىنى سۆزلەپ مېنى
زېرىكتۈرمەيتتى.

— بۇ دۇنيادا پەقەت ئۇچلا ھەقىقىي ئوغۇل بالىدەك دۆلەت
بار، ئامىر، — دەيتتى دادام بارماقلىرى بىلەن ساناپ تۇرۇپ، —
ھەممىنى قۇتقۇزىدىغان ئامېرىكا، ئۇنىڭدىن قالسا ئەنگىلىيە بىلەن
ئىسرائىلىيە، قالغان دۆلەتلەرنىڭ ھەممىسى، — دېدى ئۇ
قولنى شىلتىپ، — غەيۋەتخور قېرى خوتۇنلارغا ئوخشايدۇ.

دادامنىڭ ئىسرائىلىيە توغرىلىق قىلغان بىر قىسىم
پىكىرلىرى فرېمونتتىكى ئۇنى «بەھۇدىيەپەرەس، ئىسلامغا
قارشى» دەپ ئەيىبلەيدىغان ئافغانلارنىڭ غەزىپىنى كەلتۈرەتتى.
دادام ئۇلار بىلەن بىللە باغچىدا چاي ئىچىپ، پېچىنە - پىرەنىڭ
يەپ ئولتۇرغاندا، ئۆزىنىڭ سىياسىي قاراشلىرىنى سۆزلەپ،
ئۇلارنىڭ غەزىپىنى قوزغاپ قوياتتى.

«ئۇلار بۇ ئىشلارنىڭ دىن بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتى
يوقلۇقىنى چۈشەنمەيدۇ» دەيتتى دادام ماڭا ھېلىقى
سۆھبەتلەردىن كېيىن.

دادامنىڭ قارشىچە، ئەرەبلەر ئۆزىنىڭ نېفىتلىرى بىلەن ئۆزلىرىنىلا سەمىرىتىشنى ئويلايدىغان بىر چوڭ دېڭىز ئىكەن. ئىسرائىلىيە ئاشۇ دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان بىر «ئەركەكلەر ئارىلى» ئىكەن.

— «ئىسرائىلىيە ئۇنى قىلدى، ئىسرائىلىيە بۇنى قىلدى» دەپلا قاقشاپ يۈرۈشىدۇ، — دەيتتى دادام ئەرەبلەرنىڭ تەلەپپۇزىنى دوراپ تۇرۇپ، — ئۇنداق بولسا ئۆزلىرى بىر ھەرىكەت قىلىپ باقسۇنچۇ. ئەرەب بولغانلىق سۈپىتى بىلەن پەلەستىنلىكلەرگە بىر ياردەم قىلسۇن!

دادام جىمىي كات ① نى پەقەت ياققۇرمايتتى. ئۇنى «توڭكاي چىش ھاماقەت» دەپ ئاتايتتى. 1980 - يىلى بىز تېخى كابۇلدىكى چېغىمىزدا، ئامېرىكا موسكۇۋا ئولمپىك تەنھەرىكەت يىغىنىنى بايقۇت قىلىدىغانلىقىنى جاكارلىغانىدى.

— ۋاي - ۋوي! — دېدى دادام يىرگەنگەن ھالدا، — بىرىنچى ئافغانلارنى قىرۋاتسا، ماۋۇ يەر ياڭقى يەيدىغان ئەبلەخ «سىلەرنىڭ كۆلچىكىڭلەرگە بېرىپ سۇ ئۈزمەيمەن» دەۋاتىدا!

دادام كاتنىڭ ئەخمىقەنە قىلىقى بىرىنچىنىڭ خورىكىنى ئۆستۈرۈپ قويدى، دەپ قارىغۇچقا، مۇنداق دەيتتى: «ئۇنىڭ بۇ دۆلەتنى باشقۇرۇشقا ھەرگىز سالاھىيىتى توشمايدۇ. ئۇنى بۇ دۆلەتنى باشقۇرۇشقا قويغانلىق خۇددى ۋېلسپىت مەنەلمەيدىغان كىچىك بالىنى ھەيۋەتلىك كادىللاك ماركىلىق ماشىنىنى ھەيدەشكە بۇيرۇغاندەكلا ئەخمىقەنە ئىش». ئۇنىڭ پىكرىچە، ئامېرىكىغا ئۆزى كۈچلۈك، ئەمەلىي ئىش قىلالايدىغان ئادەم رەھبەر بولۇشى كېرەك ئىكەن. رونالد رېگان بولسا دەل دادام ئۈمىد قىلغان ئادەمنىڭ ئۆزى بولۇپ چىقتى. زۇڭتۇڭ رېگان تېلېۋىزوردا سوۋېت ئىتتىپاقىنى «رەزىل ئىمپېرىيە» دەپ

① كات — ئامېرىكىنىڭ 39 - نۆۋەتلىك زۇڭتۇڭى.

ئاتغاندا، دادام دەرھال بازارغا بېرىپ، ئۇنىڭ باش بارسىنى چىقىرىپ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان سۈرىتىنى سېتىۋالدى. ئۆيگە قايتىپ كېلىپ ئۇ سۈرەتنى رامكىغا ئالدى - دە، كارىدور تېمىدىكى ئۆزىنىڭ زاھىر شاھ بىلەن قول ئېلىشىپ تۇرۇپ چۈشكەن رەڭسىز سۈرىتىنىڭ يېنىغا ئاستى.

فرېمونت شەھىرىدىكى قوشنىلىرىمىزنىڭ كۆپىنچىسى ئاپتوبۇس شوپۇرلىرى، ساقچى، ماي قاچىلاش پونكىتىدا ئىشلەيدىغانلار، ھۆكۈمەتتىن پاراۋانلىق ئالىدىغان نىكاھسىز ئانىلار ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى كۆك ياقىلىق ئەمگەكچىلەر بولۇپ، رېگان ئىدىيەسى ۋە سىياسەتلىرى سەۋەبىدىن ۋەيران بولۇش گىردابىغا بېرىپ قالغان كىشىلەر ئىدى. شۇڭا، دادام بىزنىڭ مەھەللىدە رېگان ۋە ئۇنىڭ جۇمھۇرىيەت پارتىيەسىنى قوللايدىغان يېگانە جۇمھۇرىيەتچى ئىدى.

لېكىن، قولىتۇق رايونىنىڭ تۈتۈنلىرى دادامنىڭ كۆزلىرىنى ئېچىشتۈراتتى. ماشىنىلارنىڭ ئاۋازلىرى ئۇنىڭ بېشىنى ئاغرىتاتتى. گۈل - چېچەك چاڭلىرى ئۇنى توختىماي چۈشكۈرگۈزەتتى. مېۋىلەر ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا تېتىمايتتى. بۇ يەرنىڭ سۈيىنى دادام يېتەرلىك پاكىز ئەمەس دەپ قارايتتى. قېنى ئۇ كەڭرى كەتكەن ئېتىزلىقلار، دەرەخلىكلەر؟ ئىككى يىلدىن بېرى مەن دادامنى قايتا - قايتا ئىنگىلىز تىلى كۇرسىغا تىزىملىتىپ، تەلەپپۇزىنى ياخشىلاشقا دەۋەت قىلدىم. لېكىن، ئۇ مېنىڭ بۇنداق قىلىشىمنى ياخشى كۆرمىدى. ئۇ ماڭا: «مەن مۇئەللىمگە مۇشۇك دېگەن سۆزنى ئىنگىلىزچە يېزىپ بەرسەم، ئۇ ماڭا بىر دانە پارقىراپ تۇرغان قەغەز يۇلتۇز مۇكاپات بېرىدۇ. مەن ئۇنى يۈگۈرۈپ ئەكىلىپ ساڭا كۆرسىتىپ ماختىنارمەن» دەپ تاپا - تەنە قىلاتتى.

1983 - يىلى ئەتىيازنىڭ بىر يەكشەنبە كۈنى، فرېمونت شەھىرىنىڭ يولۇچىلار پويىز يولى كېسىپ ئۆتىدىغان بىر دوقمۇشنىڭ غەربىي قىسمىدىكى ھىندىستان كىنوخانىسىنىڭ

يېنىغا جايلاشقان كونا كىتاب ساتىدىغان دۇكانغا كىردىم. مەن دادامغا بەش مېنۇتتىلا كىرىپ چىقىدىغانلىقىمنى ئېيتقاندا، ئۇ ماڭا «ئىختىيارىڭ» دېگەن مەنىدە قاراپ مۇرىسىنى قىسىپ قويدى. دادام فرېمونتتىكى ماي قاچىلاش پونكىتىدا ئىشلەيتتى. ئۇ شۇ كۈنى دەم ئالغانىدى. مەن ئۇنىڭ فرېمونت يولىنىڭ قارشى تەرىپىدىكى كىچىككىنە دۇكانغا كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ ۋېبىتناملىق رۇەن ئەپەندى بىلەن خانىمىنىڭ دۇكىنى ئىدى. ئۇلار چاچلىرى ئاقارغان، دوستانە بوۋاي - مومايلار، ئايالىنىڭ پاركىنسون (پۇت - قول تىترەيدىغان) كېسىلى بار ئىدى. ئېرىگە بولسا سۈنئىي يانپاش سۆڭەك سېلىنغانىدى.

— ئۇ ھازىر ئالتە مىليون دوللارلىق ئادەمگە ئوخشاپ قالدى قاراڭ، — دەيتتى ئايالى ماڭا - ماڭا ئېغىزلىرىنى يوغان ئېچىپ كۈلۈپ تۇرۇپ، — «ئالتە مىليون دوللارلىق ئادەم» دېگەن كىنو ئېسىڭزىدەمۇ، ئامىر؟

ئاندىن رۇەن ئەپەندى لى مايورنى دوراپ، قوشۇمىسىنى تۇرۇپ بوشلۇقتا ئاستا ماڭغاندەك ھەرىكەت قىلىپ بىزنى كۈلدۈرەتتى. مەن كىتابخانىدا ماڭا ھامپىرنىڭ كىتابىنى ۋاراقلاپ تۇرغىنىدا، توساتتىن بىرىنىڭ چىرقىرىغان ۋە ئەينەكلەرنىڭ چېقىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن كىتابنى دەرھال تاشلىدىم - دە، يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە قاراپ يۈگۈردۈم. دۇكاننىڭ ئىچىگە كىرسەم، رۇەن ئەپەندى خوتۇنىنىڭ مۇرىسىدىن تارتىپ تامغا چاپلىشىپ تۇرۇپتۇ. ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ چىرايلىرى تاتىرىپ كەتكەنىدى. يەردە ئاپپىلىسىنلار، ئۆرۈلۈپ كەتكەن زۇرنال رامكىسى ۋە كالا گۆشى قىزىسى كونسېرۋاسىنىڭ سۇنۇق پارچىلىرى چېچىلىپ تۇراتتى.

ئەسلىدە ئىش مۇنداق بولغانىكەن: مەن كىتابخانىغا كىرىپ كەتكەندە، دادام دۇكاندىن ئاپپىلىسىن ئالماقچى بولغانىكەن. يانچۇقىغا نەق پۇل سالماقچا رۇەن ئەپەندىگە چەك يېزىپ بېرىپتۇ. نەتىجىدە، رۇەن ئەپەندى دادامدىن سالاھىيەت

كىنىشكىسىنى كۆرسىتىشىنى سورايتۇ.

— ئۇ تېخى مېنىڭ سالاھىيەت كىنىشكامىنى كۆرمەكچىكەن، —
پارسچە سۆزلىدى دادام ئاچچىقلانغان ھالدا، — مەن ئىككى يىلدىن
بېرى بۇ ئىتنىڭ بالىسىنىڭ قوتۇر مېۋىلىرىنى سېتىۋېلىپ
يانچۇقىغا پۇل سالىسام، ئۇ تېخى مېنىڭ كىنىشكامىنى
كۆرگۈدەك.

— دادا، بۇ سىزگىلا چىقارغان قائىدە ئەمەس، — دېدىم مەن
بوۋاي - مومايلارغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ، — ئۇلار قائىدە بويىچە
سىزنىڭ كىنىشكىڭىزنى كۆرۈشى كېرەك.

— ئەمدى بۇ يەرگە ھەرگىز كىرگۈچى بولما، — دېدى رۇەن
ئەپەندى خوتۇننىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، ھاسىسىنى دادامغا تەڭلەپ
تۇرۇپ. ئاندىن ماڭا قاراپ دېدى، — سەن ياخشى بالا بولغىنىڭ
بىلەن داداڭ بىر ساراڭ ئىكەن. ئەمدى ئۇ بۇ يەردە قارشى
ئېلىنمايدۇ.

— ئۇ مېنى ئوغرى كۆرۈپتۇمۇ؟ — دېدى دادام ئاۋازىنى
تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈپ. دۇكان سىرتىغا كىشىلەر توپلىشىپ،
ئىشكىتىن بىزگە قاراشقا باشلىدى.

— ھېچكىم ھېچكىمگە ئىشەنمەيدىغان زادى قانداق دۆلەت
بۇ؟

— مەن ساقچى چاقىرىمەن، — دېدى رۇەن خانىم بېشىنى
شىلتىپ تۇرۇپ، — بۇ يەردىن دەرھال چىقىپ كېتىش، بولمىسا
ساقچى چاقىرىمەن.

— رۇەن خانىم، بولدى قىلىڭ، ساقچى چاقىرماڭ. مەن
دادامنى ئۆيگە ئەكىتەي، سىز ساقچى چاقىرماڭ، بولامدۇ؟

— ماقۇل، سەن ئۇنى ئۆيگە ئەكەت، بۇ گېپىڭ جايدا بولدى، —
دېدى رۇەن ئەپەندى. ئۇنىڭ كۆزەينەكىنىڭ ئارقىسىدىكى كۆزلىرى
دادامدىن ئۈزۈلمەيتتى. مەن دادامنى ئىشكىتىن يېتىلەپ
ئاچىقىپ كېتىۋاتقىنىمدا، ئۇ ئىشىك يېنىدا ياتقان ژۇرنالنى
غەزەپ بىلەن تەپتى. مەن ئۇنىڭدىن دۇكانغا ئىككىنچى

كىرمەسلىككە ۋەدە ئالغاندىن كېيىن، قايتىپ كىرىپ ئۇلاردىن ئەپۇ سورىدىم. ئۇلارغا دادامنىڭ قىيىنچىلىق مەزگىلىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، ئۆيىنىڭ تېلېفون نومۇرىنى ۋە ئادرېسنى يېزىپ بەردىم. زىياننى ھېسابلاپ بولغان ھامان ماڭا خەۋەر قىلىشنى ئېيتتىم.

— قانچىلىك پۇل كېتىدىغانلىقىنى ماڭا دەرھال خەۋەر قىلىڭلار. مەن ھەممىسىنى تۆلەي. بۈگۈنكى ئىشقا مەن چىن كۆڭلۈمدىن ئەپۇ سورايمەن.

رۇن خانىم قولۇمدىكى قەغەزنى ئېلىپ بېشىنى لىڭشىتتى. ئۇنىڭ قوللىرى ئادەتتىكىدىن بەكرەك تىترەۋاتاتتى. دادامنىڭ بۇ ياشانغان ئايالىنى شۇنداق تىترىتۋەتكىنىگە ئاچچىقىم كەلدى. — مېنىڭ دادام ھازىرغىچە ئامېرىكىچە تۇرمۇشقا كۆنۈپ بولالمىدى، — دېدىم مەن ئۇلارغا چۈشەندۈرۈپ.

مېنىڭ ئۇلارغا كابۇلدا بىز دەرەخ شېخىنى ئىناۋەت كارتىسى ئورنىدا ئىشلىتىدىغانلىقىمىزنى ئېيتقۇم كەلدى. ھەسەن ئىككىمىز ناۋايغا پەقەت قوللىمىزدىكى تاياقنى سۇنساق، ئۇ يالقۇنلاپ تۇرغان تونۇرنىڭ ئىچىدىن چىققان ھەرىس نان ئۈچۈن ئاشۇ تاياققا بىر سىزىق سىزىپ قويسىلا بولاتتى، ھەر ئاينىڭ ئاخىرىدا دادام ئۇنىڭغا تاياقتىكى سىزىقنىڭ سانىغا ئاساسەن پۇل بېرەتتى، ھېچقانداق كىنىشكىنىڭ لازىمى بولمايتتى ياكى بىزدىن ھېچقانداق سوئال سورالمايتتى.

لېكىن، مەن بۇلارنى ئۇلارغا ئېيتىمىدىم. ئۇنىڭ ئورنىغا رۇن ئەپەندىنىڭ ساقچى چاقىرىمىغانلىقىغا تەشەككۈر ئېيتتىم. ئۇنىڭدىن كېيىن دادامنى ئۆيىگە ياندۇرۇپ كەلدىم. مەن كەچلىك تاماقنى تەييار قىلغۇچە دادام بالكوندا ئاچچىقىدا تاماكا چېكىپ ئولتۇردى. مانا، پەشاۋەردىن ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ بۇ يەرگە كەلگىنىمىزگە بىر يېرىم يىلدىن ئاشتى. لېكىن، دادام بۇ يەردىكى تۇرمۇشقا تېخىچە كۆنەلمەيۋاتاتتى.

بىز كەچلىك تاماقنى جىمجىتلىق ئىچىدە يېدۇق. دادام

ئىككى قوشۇق يەپلا تەخسىنى نېرى ئىتتەردى.

مەن دادامنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا نەزەر سالدىم. ئۇنىڭ تىرناقلىرى يېرىلىپ، ئارىسىغا موتورنىڭ قارا مايلىرى سىڭىپ كەتكەندى. قوللىرىنىڭ ئۈستى سىزىلىپ كەتكەندى. ئۈچىسىدىكى كىيىمدىن ماي قاقچىلاش پونكىتىدا ئىشلىگەندە سىڭىپ كەتكەن بېنىزى، تەر، ئىس ۋە چاڭ - توزاننىڭ ئارىلاشما پۇراقلىرى كېلىپ تۇراتتى. مانا ئەمدىلىكتە دادام قايتا ئۆيلىنىپمۇ ئالدىنقى خوتۇننىڭ مېھرىدىن كېچەلمىگەن ئادەمگە ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ جالالىئابادتىكى شېكەرچىلىك مەيدانىنى، پاگماننىڭ گۈزەل باغلىرىنى سېغىنغانىدى. ئۇ شور بازارنىڭ ئادەملەر مەغلدايدىغان كوچىلىرىنى سېغىنغانىدى. ئۆيىمىزگە ئۈزۈلمەي كېلىپ - كېتىپ تۇرىدىغان، ئۆزىدىن تارتىپ تاكى بوۋىسىغىچە نەچچە ئەۋلاد كىشىلەرنى تونۇيدىغان يۇرتداشلىرىنى، تارىخى دادامنىڭ تارىخىغا چىرمىشىپ سىڭىپ كەتكەن ئۇرۇق - تۇغقان، تونۇش - بىلىشلەرنى سېغىنغانىدى. ئامېرىكا مەن ئۈچۈن ئۆتمۈشتىكى ئەسلىملىرىمنى دەپنە قىلىدىغان ماكان بولسا، دادام ئۈچۈن ئۆز ئۆتمۈشىگە ھازا تۇتىدىغان زېمىن ئىدى.

— بىز پەشەۋەرگە قايتىپ كەتسەك بولامدېكىن، — دېدىم مەن ئىستاكاندا لەيلەپ تۇرغان مۇز پارچىسىغا تىكىلگەن ھالدا. بىز پەشەۋەردە ئامېرىكا كۆچمەنلەر ئىدارىسىنىڭ چاقىرىق قەغىزىنى كۈتۈپ ئالتە ئاي تۇردۇق. بىزنىڭ كونا كىچىك ئۆيىمىزدە مەينەت پايپاق ۋە مۇشۇكىنىڭ مايىقى پۇراپ تۇرسىمۇ، ئۆزىمىز تونۇيدىغان، ھېچبولمىغاندا دادام تونۇيدىغان كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ياشايتتۇق. ئۇ بەزىدە ھەتتا پۈتۈن كارىدوردىكى بىزگە ئوخشاش ۋىزا ساقلاۋاتقان ئافغانلارنى تاماققا چاقىراتتى. ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىرى دېپىنى قولتۇقىغا قىستۇرغىچ كەلسە، يەنە بىرى گارمونىنى كۆتۈرۈپ كېلەتتى. چايلار ئۈزۈلمەي دەملىنەتتى. سورۇندا ناخشا ئېيتالايدىغاننىڭ ھەممىسى تاكى تاڭ

ئېتىپ، پاشىنىڭ ئاۋازى توختاپ، قوللار چاۋاكتىن ئاغرىغۇچە ناخشا ئېيتىپ چىقىشاتتى.

— سىز ئۇ يەردە خېلىلا خۇشال ئىدىڭىز، دادا. ئۇ يەر يۇرتىڭىزغا بەكرەك ئوخشايتتى، — دېدىم مەن.

— پەشاۋەر ماڭا ياخشى بولغان بىلەن، ساڭا ياخشى ئەمەس.

— سىز بۇ يەردە بەك قاتتىق ئىشلەپ كېتىۋاتىسىز.

— ھازىرقى خىزمىتىم ئۇنچىلىك تەس ئەمەس، — دېدى دادام. چۈنكى، ئۇ ئەمدى گاز قاچىلاش پونكىتىدا كۈندىلىك ئىسمىنا باشقۇرغۇچى بولغانىدى. لېكىن، مەن ئۇنىڭ ھاۋا نەم كۈنلىرى بېلىنى توختىماي ئۇۋۇلىغىنىنى، تاماقتىن كېيىن ئاشقازان دورىسى ئېلىش ئۈچۈن ئىشكاپقا قولنى ئۇزاتقاندا پېشانىسىدىن تەرلەر تامچىلاپ ئاققانلىقىنى كۆرگەندىم، — ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن بۇ يەرگە ئۆزۈم ئۈچۈن كەلمىدىم، شۇنداققۇ؟

مەن ئۈستەل ئۈستىدىن قولۇمنى سوزۇپ، دادامنىڭ قولىنىڭ ئۈستىگە قويدۇم. مېنىڭ قەلەم نۇتقان قوللىرىم پاكىز ھەم يۇمشاق ئىدى. ئۇنىڭ قوللىرى جىسمانىي ئەمگەك قىلىپ قېتىپ، قاپرىپ كەتكەنىدى... بىز كابۇلدىكى ۋاقىتتا، ئۇ ماڭا ئويۇنچۇق ماشىنىلارنى، ئويۇنچۇق پويىزلارنى ۋە ۋېلىسىپىتلارنى ئېلىپ بېرەتتى. ئەمدىلىكتە بولسا ئامېرىكا ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن ئاخىرقى سوۋغىتى ئىدى.

بىز ئامېرىكىغا كېلىپ بىر ئايدىن كېيىنلا دادام فرېمونت شەھىرىنىڭ ۋاشىنگىتون كوچىسىدىكى بىر ئافغاننىڭ باشقۇرۇشىدىكى ماي قاچىلاش پونكىتىدىن خىزمەت تاپتى. بىز ئامېرىكىغا يېتىپ كەلگەن ھەپتىسىدىن تارتىپلا ئۇ خىزمەت ئىزدەشكە باشلىغانىدى. دادام بىر ھەپتىدە ئالتە كۈن، كۈنگە ئون ئىككى سائەت ئىشلەپ، كەلگەن ماشىنىلارغا ماي قاچىلاش، پۇل ئېلىش، ماشىنىلارنىڭ موتور مېيىنى ئالماشتۇرۇش، ئەينەكلىرىنى يۇيۇش بىلەن شۇغۇللىناتتى. مەن بەزىدە دادامغا

چۈشلۈك تاماق ئەكەلگىنىدە، ئۇنىڭ جازغا تىزىلغان ماللارنىڭ ئارىسىدىن قىيىنلىق قاپلىق تاماكلارنى ئىزدەۋاتقانلىقىنى، خېرىدارنىڭ مايلېشىپ كەتكەن پەشتاختىنىڭ سىرتىدا ئۇنى ساقلاۋاتقانلىقىنى كۆرەتتىم. دادامنىڭ چىرايى چىراغ يورۇقىدا تاتراڭغۇ ۋە ھارغىن كۆرۈنەتتى. مەن ئىشىكتىن كىرگەندە ئىشىكنىڭ ئېلېكترونلۇق قوڭغۇرىقى چېلىناتتى - دە، دادام بېشىنى كۆتۈرۈپ، قولىدا ماڭا شەرەت قىلىپ كۈلۈمسىرەيتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى چارچاپ كەتكەنلىكتىن ياشاڭغىراپ تۇراتتى.

دادام ئىشقا قوبۇل قىلىنغان كۈنى، بىز سان خوسى شەھىرىدىكى ھۆكۈمەت قۇتقۇزۇش بېرىدىغانلارنىڭ سالاهىيىتىنى تەكشۈرۈش خادىمى دووبېنىس خانىمى ئىزدەپ باردۇق. دووبېنىس خانىم سېمىز قارا تەنلىك ئايال بولۇپ، ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى كۈلگەندە مەڭزىدە پەيدا بولىدىغان زىنخلىرىغا خويمۇ ياراشقانىدى. ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ بۇرۇن چېركاۋدا ناخشا ئېيتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەرگەندى. مەن ئۇنىڭ سۆزىگە شۈبھىسىز ئىشەنگەندىم. چۈنكى، ئۇنىڭ ئاۋازى ھەسەلدەك شېرىن ۋە يېقىملىق ئىدى. دادام ھۆكۈمەتتىن تۇرمۇشىمىزغا ياردەم قىلىپ بېرىلگەن بىر تۇتام تاماق بېلىتىنى دووبېنىس خانىمنىڭ ئۈستىلىگە قويۇپ:

— رەھمەت، لېكىن بۇلارنىڭ ماڭا ئەمدى لازىمى يوق، — دېدى، — مەن داۋاملىق ئىشلەيمەن، ئافغانىستاندىمۇ ئىشلىدىم، ئامېرىكىدىمۇ ئىشلەيمەن. سىزگە كۆپ رەھمەت، دووبېنىس خانىم، لېكىن مەن بىكارغا پۇل ئالمايمەن.

دووبېنىس خانىم كۆزلىرىنى چىمچىقلاشقان ھالدا خۇددى بىز ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىۋاتقاندەك ياكى ھەسەننىڭ سۆزى بويىچە «ھۈنەر ئىشلىتىۋاتقاندەك»، بىردە دادامغا، بىردە ماڭا ھەيران بولۇپ قارىدى - دە:

— بۇ خىزمەتنى قىلىۋاتقىنىمغا ئون بەش يىل بولغان بولسىمۇ، ھېچقاچان بۇنداق ئىشنى كۆرۈپ باقمىپتىكەنمەن، —

دېدى. مانا شۇنداق يول بىلەن دادام تاماق بېلىتىنى پۇل ئورنىدا پىرىكازچىككە تەڭلەيدىغان، ئۆزىنىڭ يۈزىنى چۈشۈرىدىغان ئىشتىن قۇتۇلدى. بىرەر ئافغاننىڭ ئۇنىڭ پاراۋانلىق پۇلىنى خەجلەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قېلىشىدەك نومۇس ئىشنى چۆرۈپ تاشلىدى. ئۇ پاراۋانلىق باشقۇرۇش ئىشخانىسىدىن خۇددى ئەجەللىك راك كېسەللىكىدىن ساقايغان ئادەمدەك مەزمۇت قەدەم بىلەن چىقىپ كەتتى.

مەن 1983 - يىلى يازدا، يىگىرمە يېشىمدا تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتكۈزدۈم. شۇ كۈنى توپ مەيداندا ئۇنۋان شەپكىسىنى ئاسمانغا ئاتقانلارنىڭ ئىچىدە يېشى ئەڭ چوڭى مەن ئىدىم. دادامنى ئاپپاراتلىرىنى توختىماي چاقىنىتىۋاتقان ئاتا - ئانىلارنىڭ ۋە كۆك تون كىيگەنلەرنىڭ ئارىسىدا يىتتۈرۈپ قويغىنىم ھېلىمۇ ئېسىمدە. مەن ئۇنى ئاخىر زەيتۇن توپ مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سىزىقنىڭ يېنىدا قوللىرىنى يانچۇقىغا سالغان، ئاپپاراتنى بويىغا ئاسقان ھالدا كۆردۈم. ئۇ بىر - بىرىنى قۇچاقلاپ چۇرقىرىشىۋاتقان قىزلار، ئاتا - ئانىلىرىغا ئالغانلىرىنى سوزۇپ، شاپلاقلىشىۋاتقان ئوغۇللارنىڭ ئارىسىدا بىردەم غايىب بولۇپ، بىردەم پەيدا بولاتتى.

دادامنىڭ ساقاللىرى تېخىمۇ ئاقىرىپ، ئىككى چېكىسىدىكى چاچلىرى شالاڭلىشىشقا باشلاپتۇ. قېنى، ئۇنىڭ كابۇلدىكى قامەتلىك بويى؟ ئۇچىسىدا يەنە شۇ ئافغانىستاندا توي ۋە دەپنە مۇراسىملىرىغا كىيىپ بارىدىغان جىگەر رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا. بويىدا مەن شۇ يىلى ئۇنىڭ ئەللىك ياشلىق تۇغۇلغان كۈنىگە سوۋغا قىلىپ بەرگەن قىزىل گالىستۇك ... ئۇ مېنى كۆرگەن ھامان كۈلۈمسىرەپ قولىنى پۇلاڭلاتتى - دە، مېنى ئۇنۋان شەپكەمنى كىيىشكە شەرەتلىدى. ئاندىن مەكتەپنىڭ سائەت مۇنارىنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىپ تۇرۇپ مېنى سۈرەتكە تارتتى. مەن دادام ئۈچۈن كۈلۈمسىرىدىم، ئۇنىڭ ئۈچۈن خۇشال بولدۇم.

چۈنكى، بۈگۈن دادامغا تەئەللۇق كۈن، ئۇنىڭ غەلبىسىنى تەبرىكلەيدىغان كۈن ئىدى. دادام ئالدىمغا كېلىپ بىر قولى بىلەن بويۇمنى قۇچاقلاپ پېشانىمگە سۆيىدى.

— مەن چىن كۆڭلۈمدىن پەخىرلەندىم، ئامىر، — دېدى دادام.

ئۇ سۆزلەۋاتقاندا كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. مەن ئاشۇ خۇشاللىق قاراشلارنىڭ سەۋەبچىسى بولغانلىقىمدىن سۆيۈندۈم. ئۇ مېنى شۇ كۈنى كەچتە ھايۋارد شەھىرىدىكى ئافغان رېستورانغا باشلاپ بېرىپ، شۇنداق كۆپ تاماق بۇيرۇتتى. ئۇ يەنە رېستوران خوجايىنىغا مېنىڭ مۇشۇ كۈزدە ئۈنۈپرسىتىپتە ئوقۇيدىغانلىقىمنى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلىدى. مەن ئوقۇش پۈتكۈزۈشنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ئالدى بىلەن خىزمەت تېپىش ئارزۇيۇمنىڭ بارلىقىنى ئېيتقاندىم. مەن ئالدى بىلەن دادامغا ياردەم قىلىپ، ئازراق ئىقتىساد توپلىغاندىن كېيىن يەنە بىر يىلى ئۈنۈپرسىتىپتە بېرىشنى پىلان قىلغاندىم. لېكىن، دادامنىڭ ئۆزىگە خاس نارازىلىق ئىپادىلەنگەن كۆزلىرىنى كۆرۈپلا، سۆزۈمنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىشكە مەجبۇر بولدۇم.

كەچلىك تاماقتىن كېيىن دادام مېنى رېستوراننىڭ ئۇدۇلىغا جايلاشقان قاۋاقخانغا باشلاپ كىردى. قاۋاقخانا ئىچى قاراڭغۇ، مەن ئانچە ياخشى كۆرمەيدىغان ئاچچىق پۇنىنىڭ پۇرىقى تاملارغا سىڭىپ كەتكەندى. بېشىغا كالتەك توپچىلار شەپكىسى، ئۈچىسىغا ئاسما مايكا كىيۋالغان كىشىلەر بىلىيارت ئويناۋاتاتتى. تاماكنىڭ ئىسلىرى ئۈستەل ئۈستىدىن لەيلەپ تورۇستىكى چىراغلارنىڭ ئەتراپىنى قاپلىغانىدى. دادامنىڭ جىگەر رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكىسى بىلەن مېنىڭ قىر چىقىرىلغان شىممىم، بوغماق چاپىنىمنىڭ بۇ سورۇنغا ماسلاشمىغانلىقىنى باشقىلارنىڭ بىزگە ئەجەبلىنىپ قاراشلىرىدىن بىلگىلى بولاتتى. بىز قاۋاقخانا بوتكىسىغا كېلىپ ئولتۇردۇق. دادام تاماكىسىنى

تۇتاشتۇرۇپ، بىزگە پىۋا بۇيرۇدى.

— مەن بۈگۈن بەك خۇشال، — دېدى ئۇ گىرامماتىكىسى ئانچە توغرا بولمىغان ئىنگلىز تىلىدا يۇقىرى ئاۋازدا، — بۈگۈن مەن ئوغلۇم بىلەن ئىچمەكچى. يېنىمدىكى بۇ دوستۇمغىمۇ بىر بوتۇلكا پىۋا كەلتۈرۈڭ، — دېدى ئۇ يېنىمدا ئولتۇرغان ياشانغان بىر ئادەمنىڭ دۈمبىسىگە بوشقىنا ئۇرۇپ تۇرۇپ. ئۇ كىشى بېشىدىكى شەپكىسىنى ئېلىپ بىزگە قاراپ كۈلۈمسىرىگەندە، چىشلىرىنىڭ پۈتۈنلەي چۈشۈپ كەتكەنلىكى مەلۇم بولدى.

دادام قولىدىكى پىۋانى ئۈچ يۈتۈمدىلا تۈگىتىپ، يەنە بىرنى بۇيرۇدى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئالدىدىكى پىۋانى زورلاپ تۇرۇپ بىر ئىستاكاننىڭ تۆتىن بىرىنى تۈگەتكۈچە، ئۇ ئاللىقاچان ئۈچ ئىستاكاننى قۇرۇقداپ بولغانىدى. ئارقىدىنلا ئۇ ياشانغان كىشىنى بىر ئىستاكان سىكۇچ ھارقى بىلەن، بىليارت ئوينىۋاتقان كىشىلەرنى بىر قاپاق پىۋا بىلەن مېھمان قىلدى. ئۇلار باشلىرىنى لىڭشىتىپ دادامنىڭ مۇرىسىگە خۇرسەنلىك بىلەن ئۇرۇپ قويدى. قوللىرىدىكى ئىستاكانلىرىنى دادام ئۈچۈن كۆتۈرۈشتى. ئۇلاردىن بىرى ئۇنىڭ تاماكىسىغا ئوت تۇتاشتۇرۇپ بەردى. دادام بولسا گالىستۇكىنى بوشىتىپ، ياشانغان كىشىگە بىر تۇتام تەڭگىنى ئۇزاتتى — دە، ئاپتوماتىك مۇزىكا قويغۇچىنى ماڭا كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— ئۇ كىشىگە ئېيت، ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ناخشىسىنى قويسۇن، — دېدى.

ئۇ كىشى بېشىنى لىڭشىتىپ دادامغا ھەربىيچە چاس بەردى. ئۇزاق ئۆتمەيلا يېزا ناخشىلىرى ياڭراشقا باشلىدى. بىردەمنىڭ ئىچىدە دادام بۇ يەردىمۇ ئولتۇرۇشنى باشلىدى. بىر ئارىلىقتا دادام ئورنىدىن تۇرۇپ قولىدىكى پىۋانى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ياغاچ قىرىندىلىرى بىلەن يېپىلغان پولىغا تۈككەچ: «ھۇ! ئاناڭنى رۇسلار!» دەپ ۋارقىردى. ئارقىدىنلا كۈلكىگە ئەگىشىپ يۇقىرى ئاۋازدا دادامنىڭ: «ھۇ! ئاناڭنى رۇسلار!» دېگەن سۆزىنى

تەكرارلىغان سادالار قاۋاڭخانىنى بىر ئالدى. دادام يەنە بىر قاپاق پىۋا بىلەن ئەتراپتىكىلەرنى مېھمان قىلدى.

بىز قاۋاڭخانىدىن ئايرىلغاندا ھەممەيلەننىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى. «دادام مەيلى كابۇل، مەيلى پەشاۋەر، مەيلى ھايۋاردتا بولسۇن، ھەممىلا يەردە ئۆز خاراكتېرىنى ساقلاپ كەلدى» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە ۋە كۈلۈپ قويدۇم.

مەن دادامنىڭ «بېك» ماركىلىق سېرىق رەڭلىك كونا ماشىنىسىنى ھەيدەپ ئۆيگە قاراپ يول ئالدىم. دادام ماشىنىغا چىقىپلا، يەر بوشىتىغان ماشىنىنىڭ ئاۋازىدەك چىقىدىغان خوربىكىنى باشلىۋەتتى. ئۇنىڭ بەدىنىدىن ھاراق ۋە تاماكنىڭ كۈچلۈك، لېكىن يېقىملىق بىلىنىدىغان پۇرىقى كېلەتتى. مەن ماشىنىنى توختاتقاندا، ئۇ ئورنىدا تىك ئولتۇردى - دە، بوغۇق ئاۋاز بىلەن:

— كوچىنىڭ ئايىغىغىچە ھەيدە، — دېدى.

— نېمىشقا دادا؟

— ھەيدىسەڭلا بولمىدىمۇ؟

ئۇ ماشىنىنى كوچىنىڭ جەنۇبىي بېشىدا توختاتقۇزدى - دە، يانچۇقىدىن بىر تۇتام ئاچقۇچنى ئېلىپ قولۇمغا تۇتقۇزدى:

— ئەنە، — دېدى ئۇ ئالدىمىزدا توختىتىپ قويۇلغان كونا ۋە ئازادە «فورد» ماركىلىق ماشىنىنى كۆرسىتىپ. ئاي يورۇقىدا ئۇ ماشىنىنىڭ رەڭگىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— ئۇنى بىر قېتىم سىرلاش كېرەك. مەن بىزنىڭ ماي قاچىلاش پونكىتىدىكى بىرىگە دەپ رېمونت قىلىدىغان يەرلىرىنى ئوڭشىتىپ بېرەي. لېكىن، ھازىرچە ئۇنى ھەيدىگىلى بولىدۇ. مەن ھەيران بولغان ۋە ھاياجانلانغان ھالدا ئاچقۇچنى ئېلىپ، كۆزۈمنى دادامدىن ماشىنىغا يۆتكىدىم.

— سەن ئۇنىۋېرسىتېتقا بارغاندا لازىم بولىدۇ، — دېدى ئۇ. مەن ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ چىڭ سىمىتىم. كېچىدە چىرايىمىزغا چۈشكەن سايىلەرنىڭ تاراملاپ ئېقىۋاتقان

ياشلىرىمنى يوشۇرۇپ قالغىنىغا ئىچىمدە خۇشال بولدۇم.
— رەھمەت، دادا.

بىز دادامنىڭ ماشىنىسىدىن چۈشۈپ، «فورد» قا چىقتۇق. بۇ «بۈيۈك تورىنو» تىپلىقى بولۇپ، دادام ئۇنىڭ رەڭگىنىڭ قارا كۆك ئىكەنلىكىنى دەپ بەردى. مەن ئۇ ماشىنىنى ھەيدەپ مەھەللىنى بىر چۆرگىلەپ، ئۇنىڭ تورمۇز، رادىيو ۋە چىراغلىرىنى تەكشۈرۈپ چىققاندىن كېيىن بىز تۇرۇشلۇق بىنانىڭ يېنىدىكى ماشىنا توختىتىش ئورنىغا توختاتتىم.
— تەشەككۈر، دادا، — دېدىم مەن.

مەن يەنە نۇرغۇن گەپلەرنى دېمەكچى، ئۇنىڭ ماڭا بىلدۈرگەن كۆڭلىدىن قانچىلىك تەسىرلەنگەنلىكىمنى، ئۇنىڭ مەن ئۈچۈن قانچىلىك قۇربانلارنى بېرىۋاتقانلىقىدىن مېنى تەدەر ئىكەنلىكىمنى ئېيتماقچى بولدۇم — يۇ، ئۇنى بىئارام قىلماسلىق ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم «تەشەككۈر» دەپ توختىدىم.

ئۇ كۈلۈمسىرەپ ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە بېشىنى قويدى. ئۇنىڭ پېشانىسى ماشىنىنىڭ تورۇسىغا تېگىشكە ئاز قالغانىدى. بىز گەپ قىلمىشماي، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە موتورنىڭ «چىك — چىك» قىلىپ سوۋۇغان ئاۋازغا ھەم يىراقتىن ئاڭلانغان ساقچى ماشىنىسىنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازغا قۇلاق سېلىپ ئولتۇردۇق.

بىردەمدىن كېيىن دادام بېشىنى مەن تەرەپكە بۇرۇپ:
— مانا بۈگۈنكىدەك كۈنلەردە ھەسەن يېنىمىزدا بولغان بولسا — ھە، — دېدى.

ھەسەننىڭ ئىسمى چىقىشى بىلەنلا بىر جۈپ تۆمۈر قول كېلىپ كانىيىمنى سىقىۋاتقانداك بولدۇم. مەن دەرھال ماشىنىنىڭ دېرىزىسىنى چۈشۈرۈپ، ئۇ تۆمۈر قوللارنىڭ ئاجرىشىنى كۈتتۈم.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن مەن دادامغا ئۆزۈمنىڭ كۈزدە ئىككى يىللىق ئىنستىتۇتتا دەرس باشلىيالايدىغىنىمنى

ئېيتتىم. دادام سوغۇق چاي ئىچكەچ، ئۆزىنىڭ باش ئاغرىقىنىڭ داۋاسى دەپ ئىشىنىدىغان دورىسى لاجىندانە ئۇرۇقىنى چاپناپ ئولتۇراتتى.

— مەن ئىنگىلىزچە كەسىپتە ئوقۇيمىكىن دەپ ئويلاۋاتمەن، — دېدىم — يۇ، يۈرىكىم جىغ قىلغان ھالدا ئۇنىڭ جاۋابىنى كۈتتۈم.

— ئىنگىلىزچە؟

— دېمەكچى بولغىنىم يېزىقچىلىقتا ئوقۇيمىكىن.

ئۇ ئويلىنىپ ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن چېيىنى بىر ئوتلاپ:

— دېمەكچى بولغىنىڭ ھېكايىچىلىق. سەن ھېكايە ئويدۇرۇپ چىقىرسەن، شۇنداقمۇ؟

مەن بېشىمنى تۆۋەن سېلىپ پۈتۈمنىڭ ئۇچىغا قارىدىم.

— ئۇلار سەن ئويدۇرۇپ چىققان ھېكايىلەرگە پۇل بېرەمدۇ؟

— ئەگەر ياخشى يازالسام، — دېدىم مەن، — ھەم تونۇلالسام.

— ئۇنداق تونۇلۇشنىڭ، بايقىلىشنىڭ ئېھتىمالى قانچىلىك؟

— ئېھتىمالى بار، — دېدىم مەن.

دادام بېشىنى لىڭشىتتى.

— سەن ياخشى يېزىپ، باشقىلار سېنىڭ تالانتىڭنى بايقاپ

بولغۇچە نېمە ئىش قىلماقچى بولۇۋاتسەن؟ قانداق قىلىپ پۇل

تېپىشنى پىلانلاۋاتسەن؟ ئەگەر ئۆي — ئوچاقلىق بولساڭ

خانمىڭنى قانداق باقماقچى بولۇۋاتسەن؟

مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ كۆزىگە قاراشقا

پېتىنالىمدىم.

— مەن ... خىزمەت تاپمەن.

— ھە، — دېدى ئۇ يەنە، — ۋاھ — ۋۇي! ئۇنداق بولسا،

ئەگەر مەن توغرا چۈشەنگەن بولسام، سەن باشتا بىرنەچچە يىل

ئوقۇپ دىپلوم ئالسىەن، ئۇنىڭدىن كېيىن سېنىڭ ئالغان

ئۇنۋاننىڭ كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى سېنى تونۇتۇپ، نامىڭنى چىقارغۇچە ماڭا ئوخشاش ھېچ قىينالمايلا تاپقىلى بولىدىغان، تاينى يوق خىزمەتتىن بىرنى تاپسەن. شۇنداقمۇ؟
ئۇ چوڭقۇر بىر تىن تارتىپ، چايدىن بىر يۇتۇم ئوتلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن تېببىي مەكتەپ، قانۇن مەكتەپ ۋە «تارازىدا توختايدىغان خىزمەت» دەپ نېمىلەرنىدۇر غۇدۇراشقا باشلىدى.
مېنىڭ مەڭزىم ۋىجدان ئازابىدىن قىزىرىپ كۆيۈشكە باشلىدى. مەن ئۇنىڭ ئاشقازان يارىسى، مايدىن قاپقارا بولۇپ كەتكەن تىرىنقىلىرى ۋە ئاغرىۋاتقان بىلەكلىرى ھېسابىغا ئۆز مەيلىمچە ئىش قىلىۋاتمەن. لېكىن، مەن ئۆز مەيدانىدا چىڭ تۇرىمەن. مەن ئۇنى قارار قىلدىم. مەن ئەمدى ئۆزۈمنى دادام ئۈچۈن قۇربان قىلمايمەن. ئالدىنقى قېتىم ئاشۇنداق قىلغىنىمدا، ئۆزۈمنى يەر بىلەن يەكسان قىلدىمغۇ؟
دادام ئېغىر بىر خورسىندى - دە، بىر چاڭگال لاپىندانە غۇرۇقىنى بىراقلا ئاغزىغا سالدى.

مەن بەزىدە «فورد» ماركىلىق ماشىنىنىڭ ئەينىكىنى پەسكە چۈشۈرۈۋېتىپ، يېرىم ئارال رايونىنىڭ شەرقىگە، جەنۇبىغا، ھەتتا يېرىم ئارالغىچە ماشىنا ھەيدەپ بېرىپ، يەنە كەينىمگە قايتىپ كېتەتتىم. مەن يەنە ماشىنىمىنى فرېمونت شەھەر ئەتراپىدىكى بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن، شاھمات تاختىسىغا ئوخشايدىغان كوچىلارغا ھەيدەپ باراتتىم. بۇ يەرلەردىكى كىشىلەر پادىشاھ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ باقمىغان، ئۇلار دېرىزىلىرى چېقىلىپ كەتكەن كونا بىر قەۋەتلىك ئۆيلەردە ئولتۇرىدۇ، بۇ يەرلەردىمۇ مېنىڭ ماشىنىمغا ئوخشاش مېيى ئېقىپ تۇرىدىغان كونا ماشىنىلار يول بويىغا توختىتىپ قويۇلىدىكەن. مەن ماشىنىمنى دەرەخ قوۋزىقىنىڭ ھىدى كېلىپ تۇرىدىغان باغچىلارنىڭ ئالدىدىن، بىر قېتىمدا بەش مەيدان ئوغلاق تارتىشىش مۇسابىقىسىنى بىمالال

ئۆتكۈزگىلى بولغۇدەك كۆلەمدىكى ئۈستى ئوچۇق چوڭ سودا مەركەزلىرىنىڭ ئالدىدىن ھەيدەپ ئۆتەتتىم. مەن يەنە لوس ئالتوس تېغىدىن ئۆتۈپ، ئولتۇراق رايونغا كەلدىم، بۇ يەردىكى ئۆيلەرنىڭ دېرىزىلىرىگە ھەر خىل كۆرۈنۈشلەر چۈشۈرۈلگەن، ھەيۋەتلىك تۆمۈر ئىشىكلىرىنى كۆمۈش رەڭلىك شىر ھەيكەللىرى قوغداپ تۇراتتى، پىيادىلەر يولىنىڭ ئىككى چېتىگە قاناتلىق بالىنىڭ ھەيكىلىدىن ياسالغان فونتانلار قاتار تىزىلغانىدى، ماشىنا توختىتىش مەيدانىدا مېنىڭكىدەك «فورد» ماركىلىق ماشىنىلارنى كۆرگىلى بولمايتتى، بۇ ئۆيلەرنىڭ ئالدىدا دادامنىڭ ۋەزىر ئاكىبەرخان رايونىدىكى ئۆيى خۇددى خىزمەتكارلارنىڭ كەپسىدەك بىلىنەتتى.

بەزى شەنبە كۈنلىرى سەھەردە، ماشىنامنى ھەيدەپ 17 - نومۇرلۇق تاشيولدىن جەنۇبقا قاراپ مېڭىپ، ئەگرى - بۈگرى تاغ يوللىرىنى بويلاپ سان كرۇز شەھىرىگە باراتتىم. مەن ماشىنامنى كونا ماياكنىڭ يېنىغا توختىتىپ، ماشىنىنىڭ ئىچىدە ئولتۇرۇپ، دېڭىز يۈزىدىكى تۈرۈم - تۈرۈم تۇماننى تاماشا قىلغاچ قۇياشنىڭ چىقىشىنى كۈتەتتىم. مەن ئافغانىستاندىكى چېغىمدا، دېڭىزنى پەقەت كىنو ئېكرانىدا كۆرگەنىدىم. قاراڭغۇدا ھەسەنگە ياندىشىپ ئولتۇرۇپ، «دېڭىز سۈيىدە تۇزنىڭ ھىدى بارلىقىنى كىتابلاردىن ئوقۇغانىدىم، بۇ راستمىدۇ» دېگەنلىكىمنى خىيال قىلاتتىم. مەن دائىم ھەسەنگە: «كېيىن بىر كۈنلەردە ئىككىمىز چوقۇم دېڭىز يۈسۈنلىرى قاپلىغان دېڭىز قىرغاقلىرىدا يالاڭ ئاياغ مېڭىپ، پۈتمىزنى قۇمغا كۆممىز، دېڭىز سۈيىنىڭ پۈتمىزغا ئۇرۇلۇپ كەيىنگە قايتىشىنى تاماشا قىلىمىز» دەيتتىم. مەن تۇنجى قېتىم تىنچ ئوكياننى كۆرگىنىمدە، ئۇنىڭ بالىلىق چېغىمدا كىنو ئېكرانىدا كۆرگەندەكلا چەكسىز ۋە كۆپكۆك ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ھاياجان ئىچىدە كۆزلىرىمگە ياش ئالغانىدىم.

بەزى كۈنلىرى قۇياش پېتىشنىڭ ئالدىدا، مەن ماشىنامنى

توختىتىپ قويۇپ، يۇقىرى سۈرئەتلىك تاشيولنىڭ ئۈستىدىكى ئۆتۈشمە كۆۋرۈككە قاراپ ماڭاتتىم. يۈزلىرىمنى يول ياقىسىدىكى رېشاتكىغا مەھكەم يېقىپ، يىراقلاپ كېتىۋاتقان ماشىنىلارنىڭ كەينىدىكى قىزىل رەڭلىك تورمۇز چىراغلىرىنى سانايتتىم. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى داڭلىق ماركىلىق ماشىنىلار ئىدى، مەن كابۇلدا كىشىلەرنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ «ۋولگا» ماركىلىق، كونا «ئوپېل» ماركىلىق ماشىنىلارنى ياكى ئىراننىڭ «پايكان» ماركىلىق ماشىنىلىرىنىلا ھەيدىگەنلىكىمنى كۆرگەندىم.

گەرچە بىز ئامېرىكىغا كەلگىلى ئىككى يىل بولغان بولسىمۇ، مەن تېخىچە بۇ دۆلەتنىڭ پايانسىز زېمىنىغا ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭ ھەممە نەرسىسىنى كۆزەتمەكتە ئىدىم. بىر - بىرىگە مىنگىشىپ چەكسىز سوزۇلغان يۇقىرى سۈرئەتلىك تاشيوللىرى، بىر - بىرىگە ئۇلىنىپ كەتكەن شەھەرلىرى، ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان چوڭ - كىچىك تاغلار، ئۇلارنىڭ كەينىدە يەنە قاتار تىزىلغان شەھەرلەر، ئۇ يەرلەردە ياشايدىغان ئادەملەر... ھەممىسى مېنى ھەيران قالدۇراتتى.

رۇسىيە ئارمىيەسى ئافغانىستانغا بېسىپ كىرىپ، مەھەللىلەر كۈلگە ئايلىنىشتىن، مەكتەپلەر ۋەيران بولۇشتىن، يەر ئاستى مىناللىرى ئۆلۈم ئۇرۇقىدەك ھەممە يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇلۇشتىن ھەم سان - ساناقسىز بالىلارنىڭ تاش دۆۋىلىرىنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈشىدىن بۇرۇنلا كابۇل نەزىرىمدە ئالۋاستى شەھىرىگە، توشقان كالىپۇكلۇق ئالۋاستىلارنىڭ شەھىرىگە ئايلىنغانىدى.

ئامېرىكا كابۇلغا ئوخشىمايتتى. ئامېرىكا ئۆتمۈشكە پەرۋا قىلمايدىغان، ئۆرۈكەشەپ ئېقىۋاتقان بىر دەريا ئىدى. مەن بۇ يەردە ئاشۇ دەرياغا شۇڭغۇپ، ئۆزۈمنىڭ گۇناھلىرىمنى ئۇنىڭ چوڭقۇر تەكتىگە چۆكتۈرۈۋېتىپ، سۇ ئېقىمغا ئەگىشىپ يىراقلارغا، ئالۋاستىدىن، ئۆتمۈشنىڭ ئاچچىق ئەسلىملىرىدىن،

گۇناھلاردىن خالىي جايلارغا كېتەلەيتتىم.

مەن شۇنىڭ ئۈچۈن بولسىمۇ، ئامېرىكىنى ئۆزۈمگە پاناھ تاپقانىدىم.

كېيىنكى يىلى، يەنى 1984 - يىلى — مەن يىگىرمە بىر ياشقا كىرگەن يىلى يازدا، دادام ئۆزىنىڭ «بېك» ماركىلىق ماشىنىسىنى سېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ پۇلىغا بەش يۈز ئەللىك دوللار قوشۇپ، 1971 - يىلى ئىشلەپچىقىرىلغان «ۋولكسۋاگېن» ماركىلىق كونا، ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن ئارىبۇسنى سېتىۋالدى. دادام بۇ ماشىنىنى ئافغانىستاندا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە تەبىئەت دەرسى ئوقۇتقۇچىسى بولغان بىر كونا تونۇشىدىن سېتىۋالغانىدى. ماشىنىنى سېتىۋالغان كۈنى چۈشتىن كېيىن ماشىنا توختىتىش ئورنىغا ھەيدەپ كىرگۈچە، ماشىنىنىڭ پاراسلىغان ئاۋازى پۈتۈن كوچىنى بىر ئېلىپ، ھەممە ئادەمنىڭ دىققىتىنى تارتتى. دادام دەرھال موتورنى ئۆچۈرۈپ ماشىنىنى توختاتتى. بىز تاكى ھېچكىم بىزگە دىققەت قىلمايۋاتقانلىقىغا كۆزىمىز يەتكۈچە ماشىنا ئىچىدە چۆكۈپ ئولتۇردۇق. بىر چاغدا، بىر - بىرىمىزگە قاراپ قاقاقلاپ كۈلۈپ، كۆزىمىزدىن ياش چىقىپ كەتتى. بۇ ئارىبۇسنىڭ داتلىشىپ كەتكەن تۆمۈر - تەسەك ئىكەنلىكى ئېنىقلا بىلىنىپ تۇراتتى. دېرىزىلىرىنىڭ چېقىلىپ كەتكەن ئەينەكلىرىنىڭ ئورنىغا ئەخلەت سالدىغان قارا سولياۋ خالىتلار چاپلاپ قويۇلغانىدى، ئورۇندۇقلىرى يىرتىلىپ ئاستىكى پۇرژىنىلىرى كۆرۈنۈپ قالغانىدى. لېكىن، ئۇ ئوقۇتقۇچى دادامغا تەكىتلىگىنىدەك ماشىنىنىڭ موتورى ھەقىقەتەن ساق ئىكەن.

شەنبە كۈنلىرى دادام مېنى سەھەردە ئويغىتاتتى. دادام كىيىمنى كىيگۈچە، مەن تېزلىكتە يەرلىك گېزىتلەردىكى ئېلانلارغا كۆز يۈگۈرتەتتىم - دە، كىشىلەرنىڭ ئۆيىدىكى ئىشلەتمەيدىغان نەرسىلىرىنى سېتىش ئۈچۈن چىقارغان ئېلانلىرىغا چەمبىرەك سىزىپ بەلگە قوياتتىم. ئاندىن

ئەتراپىمىزدىكى شەھەرلەرگە بارىدىغان يوللارغا خەرىتىدىن بەلگە قويىلىدۇ. دەسلەپتە فرېمونت، ئونوون، نيۇۋارك، ھاىۋارد شەھەرلىرىنى كېزىپ، ئاندىن سان خوسې، مىلپىتاس، ساننىۋېللارنى ئارىلايتتۇق. ۋاقىت يار بەرسە، كامپېل شەھىرىنىمۇ ئايلىنىپ كېلىدۇ. دادام چايداندىكى قىزىق چېپىنى ئىچكەچ ئارىبۇسنى ھەيدەيتتى. مەن بولسام يېنىدا ئولتۇرۇپ يول باشلايتتىم.

ھەپتە ئاخىرىدا كىشىلەر ئۆزلىرى ئىشلەتمەيدىغان نەرسىلىرىنى ئۆيىنىڭ ئالدىغا تىزىپ ساتاتتى. دادام ئىككىمىز بۇ نەرسىلەرنى باھا تالىشىپ يۈرۈپ، ئەرزان باھادا سېتىۋالاتتۇق. بىز كونا كىيىم تىكىش ماشىنىلىرى، بىر كۆزى يوق قورچاقلار، ياغاچتىن ياسالغان چويلا توپ پالاقلىرى، تارلىرى ئۈزۈلۈپ كەتكەن گىتارلار ۋە كونا ئېلېكترونلۇق گىلام تازىلاش ماشىنىلىرى دېگەندەك نەرسىلەرنى سېتىۋالاتتۇق. چۈشكۈچە ئارىبۇسنىڭ ئىچىنى سېتىۋالغان كونا نەرسىلەر بىلەن تولدۇرۇۋېتەتتۇق. يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەندە، سان خوسېدىكى پىت بازىرىدىن بىر يايما ئورنىنى ئىجارىگە ئېلىپ، سېتىۋالغان نەرسىلىرىمىزنى ئازراق پايدا قوشۇپ ساتاتتۇق. ئەڭ ياخشى ساتالغان ۋاقىتىمىزدا ئالدىنقى كۈنى يىگىرمە بەش تىيىنغا ئالغان نەرسىلەرنى بىر دوللارغا ياكى بەشىنى تۆت دوللارغا ساتاتتۇق. ئون دوللارغا سېتىۋالغان ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن كىيىم تىكىش ماشىنىسىنى بىر ئاز باھا تالاشقاندىن كېيىن يىگىرمە بەش دوللارغىمۇ ساتالايتتۇق.

شۇ يازدىن باشلاپ ئافغانلار سان خوسېدىكى پىت بازىرىنىڭ بىر تەرىپىنى تولۇق ئىگىلەپ بولدى، دۇكانلاردىن ئافغانچە مۇزىكىلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بۇ بازاردىكى ئافغانلار ئۆزىنىڭ ئۇدۇلىدىكى دۇكاندىكىلەرگە سالام قىلىپ، ئۇلارنى تاماققا تەكلىپ قىلغاچ پاراخلىشاتتى، ئاتا - ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەنلەرگە تەسەللى بېرەتتى، يېڭى پەرزەنت يۈزى كۆرگەنلەرنى

تەبرىكلەيتتى. ئەگەر پاراڭ ئافغانىستان بىلەن رۇسلارغا يۆتكەلسە (شۇنداق بولۇشى ناھايىتى ئېنىق)، قايغۇرغان ھالدا بېشىنى چايقايتتى. لېكىن، ئۇلار شەنبە كۈنىنىڭ پارىژدىن ئۆزىنى قاچۇراتتى. چۈنكى، ئۇدۇلدىكى دۇكاندىكى كىشى سىز تۈنۈگۈن كونا مال ئالغىلى كېتىۋاتقان يولدا يېنىڭىزدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، سىزنى سوقۇۋېتىشكە تاس قالغان كىشى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى.

ئاشۇ دۇكاندارلارنىڭ ئارىسىدا چاي ئىچىشتىن قالسىلا، مودا بولۇۋاتقىنى ئافغانلارنىڭ غەيۋىتى ئىدى. كىشىلەر ئوبدان دەملەنگەن يېشىل چاي بىلەن بادام ئارىلاشتۇرۇپ پىشۇرۇلغان پوشكالنى يېگەچ ئولتۇرۇپ، كىمنىڭ قىزى توي چېپىنى بۇزۇپ، ئامېرىكىلىق ئوغۇل دوستى بىلەن قېچىپ كەتكەنلىكى، كىمنىڭ بۇرۇنقى ئافغانىستان پارتىيەسىنىڭ ئەزاسى ئىكەنلىكى، كىمنىڭ تېخىچە ھۆكۈمەت پاراۋانلىقىدىن بەھرىمەن بولۇۋاتقان تۇرۇقلۇق، قانۇنسىز تاپقان پۇللىرىغا ئۆي سېتىۋالغانلىقى توغرىلۇق ھارماي پاراڭ سېلىشاتتى. چاي ئىچىش، سىياسىي خەۋەرلەر، كىشىلەرنىڭ شەخسىي تۇرمۇشى قاتارلىقلار پىت بازىرىدىكى ئافغان يەكشەنبىسىنىڭ كۈنتەرتىپىگە ئايلانغانىدى.

بەزى ۋاقىتلاردا مەن دۇكانغا قارايتتىم، دادام يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى يايملاردىكى كىشىلەرگە قولنى كۆكسىگە قويۇپ سالام بېرىپ كېلەتتى. كونا يۇڭ پەلتولارنى ۋە ئۇپراپ كەتكەن ۋېلىسپىت قالىپلىرىنى سېتىۋاتقان ئۇ كىشىلەرنىڭ بەزىلىرى بۇرۇن كابۇلدا رېمونتچى ياكى كىيىم تىككۈچى، دىپلومات، دوختۇر ۋە ياكى ئالىي مەكتەپ پروفېسسورى بولغانلار ئىدى.

1984 - يىلى 7 - ئاينىڭ بىر يەكشەنبە ئەتىگىنى، دادام بىزنىڭ يايمنى رەتلەۋاتاتتى، مەن يېمەكلىك بوتكىسىدىن ئىككى ئىستاكان قەھۋە ئېلىپ كەلسەم، دادام ياشانغان، قامەتلىك بىر كىشى بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرۇپتۇ. مەن

ئىستاكانلارنى ئاربۇسنىڭ كەينى تەرىپىگە چاپلانغان، «رېگان بىلەن بۇشنىڭ 1984 - يىللىق زۇڭتۇڭ سايلىمىغا قاتنىشىشى توغرىسىدىكى سۈرەت»لەرنىڭ قېشىغا قويدۇم.

— ئامىر، — دەدى دادام ماڭا قاراپ، — بۇ ياق گېنېرال ئىقبال تاھىر ئەپەندى بولىدۇ. بۇ كىشى كابۇلدىكى ۋاقتىدا دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقىدا ئىشلىگەن، ئوردىنلار بىلەن مۇكاپاتلانغان گېنېرال ئىدى.

«تاھىر، بۇ ئىسىم تونۇشلا بىلىنىدۇغۇ؟» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

گېنېرال قاققلاپ كۈلدى، ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسى يۇقىرى قاتلامدىكىلەرنىڭ يىغىلىشىغا قاتناشقان كىشىلەر يۇقىرى ئىمتىيازلىق بىرەرنىڭ ئاددىي چاقچىقى ئۈچۈن كۈلىدىغان ياسالما كۈلكىنىڭ ئۆزى ئىدى. ئۇنىڭ كۈمۈشتەك ئاقارغان چاچلىرى كەينىگە تەكشى تارالغان، ئاپتاپتا كۆيگەن كەڭ پېشانىسى ۋە ئاق ئارىلاشقان قويۇق قاشلىرى قامىتىگە خويمۇ ماسلاشقاندى. كۆپ قېتىم دەزمال سېلىپ پارقىراپ كەتكەن كاستۇم - بۇرۇلكىسىدىن ئەتىر پۇرىقى كېلەتتى. يانچۇق سائىتىنىڭ ئالتۇن زەنجىرى جىلتىكىسىنىڭ يانچۇقىدىن ساڭگىلاپ تۇراتتى.

— بۇ سۈپەتلەرگە مۇناسىپ ئەمەسمەن، — دەدى ئۇ تەمكىنلىك بىلەن، — ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئوغلۇم!

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، گېنېرال ئەپەندى، — دېدىم ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ. ئۇ ئورۇق قولى بىلەن قولۇمنى شۇنداق چىڭ تۇتتىكى، ئۇنىڭ قولىنىڭ تېرىسىنىڭ ئاستىغا تۆمۈر يوشۇرۇنغاندەك بىلىنىپ كەتتى.

— ئامىر كەلگۈسىدە داڭلىق يازغۇچى بولماقچى، — دەدى دادام، — ئۇ ئۈنۈپىرىستېتنىڭ بىرىنچى يىللىقىنى تۈگەتتى. ھەممە دەرسىتە «ئەلا» باھالاندى.

— ئىككى يىللىق ئىنىستىتۇت، — دېدىم دادامنىڭ سۆزىگە

ئىزاھات بىرىپ.

— ئىنشائاللا، — دېدى گېنېرال، — كەلگۈسىدە بىزنىڭ دۆلىتىمىز توغرىلۇق ياكى ئۇنىڭ تارىخىنى يازماقچىمۇ؟ ياكى ئىقتىسادى توغرىلۇقمۇ؟

— مەن ئەدەبىي ئەسەر يازمەن، — دېدىم مەن رەھىمخان بەرگەن خۇرۇم تاشلىق خاتىرە دەپتەرگە يازغان ئوندىن ئارتۇق قىسقا ھېكايەمنى ئەسكە ئېلىپ. نېمە ئۈچۈن بۇ ئادەمنىڭ ئالدىدا خىجىل بولۇپ قالغانلىقىمنى بىلمەيمەن.

— ھە، ھېكايە ئېيتقۇچى بولمەن دەڭ، — دېدى گېنېرال، — مۇشۇنداق قىيىنچىلىق ۋاقىتلاردا كىشىلەر خاپىلىقلارنى ئازراق بولسىمۇ ئۇنتۇش ئۈچۈن ھېكايىلەرنى ئاڭلاشقا موھتاج بولىدۇ، — ئۇ قولنى دادامنىڭ مۇرىسىگە قويۇپ ماڭا قارىدى، — ھېكايىگە كەلسەك، دادىڭىز ئىككىمىز يازنىڭ بىر كۈنى جالالىئابادا قىرغاۋۇل ئوۋلىغانىدۇق، قالتىس چاغلار ئىدى ئۇ. ئەگەر توغرا ئېسىمدە قالغان بولسا، دادىڭىزنىڭ كۆزى ئۆز ۋاقتىدا سودىدىلا ئەمەس، ئوۋ ئوۋلاشتىمۇ ئۆتكۈر ئىدى.

دادام يەردىكى بىر بېزىپت رەختنىڭ ئۈستىدە تۇرغان چويلا توپ پالىقىنى ئۆتۈكىنىڭ تۇمشۇقى بىلەن تەپتى.

— پەقەت بەزى سودىلاردىلا كۆزۈم ئۆتكۈر ئىدى، — دېدى دادام. گېنېرال تاھىر دەرھال قايغۇ ئارىلاشقان ھالدا كۈلۈمسىردى — دە، ئۇلۇغ — كىچىك تىنىپ دادامنىڭ دولىسىغا يەڭگىل ئۇردى.

— ھاياتلىق داۋاملىشىۋېرىدىكەن، — دېدى گېنېرال ماڭا قاراپ، — ئافغانلار بىر ئىشنى دائىم مۇبالىغە قىلىپ كۆرسىتىمىز، ئوغلۇم. مەن قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ «ئۇلۇغ» دەپ تەرىپلەنگەنلىكىنى كۆرگەن ۋە ئاڭلىغان. لېكىن، سىزنىڭ دادىڭىز ئاز ساندىكى ھەقىقىي ئۇلۇغ ئادەملەر توپىغا مەنسۇپ.

گېنېرال ئەپەندىنىڭ بۇ قىسقىغىنا باھاسى ماڭا خۇددى ئۇنىڭ ئۈچىسىدىكى كونا كاستۇم — بۇرۇلكىسىنىڭ

پارقىرىغىنىدەك سۈنئىي بىلىندى.

— سىز مېنى زىيادە ماختىۋەتتىڭىز، — دېدى دادام.

— زىيادە ماختىغىنىم يوق، — دېدى گېنېرال تەكەللۇپ بىلەن بېشىنى سىڭار يان قىلىپ، قولىنى كۆكسىگە قويۇپ تۇرۇپ، — پەرزەنتلەر ئاتىلىرىنىڭ ئىش ئىزلىرىدىن خەۋەردار بولۇشى كېرەك، — ئۇ ماڭا قارىدى، — سىز دادىڭىزدىن رازىمۇ، ئوغلۇم؟ سىز زادى ئۇنىڭدىن مەنۇنۇمۇ؟

— شۇنداق، گېنېرال ئەپەندى، مەن ئەلۋەتتە رازى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ مېنى يەنە «ئوغلۇم» دەپ چاقىرماسلىقىنى ئۈمىد قىلىپ.

— ئۇنداق بولسا مۇبارەك بولسۇن، سىز ئاللىقاچان ھەقىقىي ئوغلۇل بالا بولۇش يولىنىڭ يېرىم مۇساپىسىنى تۈگىتىپسىز، — دېدى ئۇ.

— دادا، چېيىڭىزنى ئىچىۋېلىڭ.

ئارقىمىزدىن بىر قىزنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. بوي - تۇرقى قاملاشقان، يۇمشاق چاچلىرى قۇندۇزدەك قاپقارا بىر گۈزەل قولىدا چايدان بىلەن ئىستىكان تۇتۇپ تۇراتتى. مېنىڭ كۆزلىرىم چەكچىيىپ، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى. ئۇنىڭ قوشۇما قاشلىرى ئۇچۇۋاتقان قۇشنىڭ قانتىغا ئوخشايتتى. ئېقىپ چۈشكەندەك كۆرۈنىدىغان چىرايلىق بۇرنى بولسا قەدىمكى پارس خەلق داستانلىرىدا تەسۋىرلەنگەن گۈزەللەرنى ياكى «شاھنامە» دە تەسۋىرلەنگەن رۇستەمنىڭ خوتۇنى ۋە سوھرابىنىڭ ئانىسىنى ئەسلىتەتتى. يەلپۈگۈچتەك كىرىپكەر قوغداپ تۇرغان قوي كۆزلىرى مېنىڭ كۆزلىرىم بىلەن ئۇچرىشىپ بىرپەس توختاپ قالدى - يۇ، دەرھال يەنە باشقا ياققا يۆتكەلدى.

— كۆپ ئاۋارە بويسەن، قەدىرلىكىم، — دېدى گېنېرال تاھىر ئىستىكاننى قىزنىڭ قولىدىن ئېلىپ.

ئۇ قىز كەينىگە ئۆرۈلۈپ ماڭماقچى بولغاندا، ئېڭىكىنىڭ سول تەرىپىدىكى ئورغاق شەكىللىك خالىغا كۆزۈم چۈشتى. ئۇ

بىزدىن ئىككى قاتار نېرىدىكى كۈل رەڭ كىچىك ئارىبۇسنىڭ يېنىدا توختاپ، قولىدىكى چايداننى ئارىبۇسقا قويدى - دە، ئۇنئالغۇ لېنتىلىرى بىلەن كىتابلار قاچىلانغان ساندۇقلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇردى، ئۇنىڭ چاچلىرى بىر تەرىپىگە چۈشۈپ تۇراتتى.

— مېنىڭ قىزىم سۈرەييە بولىدۇ، — دېدى گېنېرال تاھىر، ئارقىدىنلا پاراڭ تېمىسىنى يۆتكەشكە ئالدىرىغاندەك ئېغىر بىر تىنىدى - دە، ئالتۇن سائىتىگە قارىدى، — ئەمدى دۇكاننى راسلايدىغان ۋاقىت بوپتۇ.

ئۇ دادام بىلەن مەڭز يېقىشىپ، سۆيۈشۈپ خوشلاشقاندىن كېيىن قولۇمنى ئىككى قولىدا چىڭ تۇتۇپ، كۆزۈمگە قاراپ: — قەلىمىڭىزگە بەرىكەتلەر تىلەيمەن، — دېدى. ئۇنىڭ كۆك كۆزلىرىدە ھېچقانداق ئىپادە كۆرۈنمەيتتى.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، ئىختىيارسىزلا ئاشۇ كۈل رەڭ ئارىبۇسقا قارايدىغان بولۇپ قالدىم. ئۆيگە قايتقۇچە «تاھىر» دېگەن ئىسىمنى قەيەردە ئاڭلىغانلىقىم ئېسىمگە كەلدى.

— بۇرۇن تاھىر ئەپەندىنىڭ قىزى توغرىلۇق گەپ - سۆزلەر تارقىلىپ يۈرگەنغۇ دەيمەن؟ — دېدىم مەن ئۆزۈمنى ئازادە تۇتۇشقا تىرىشىپ.

— سەن مېنى بىلىسەن، — دېدى دادام ئارىبۇسنى پىت بازىرىنىڭ چىقىش ئېغىزىدىكى قاتار تىزىلىپ كەتكەن ماشىنىلارنىڭ كەينىدىن ئالدىرىماي ھەيدەپ چىقىۋېتىپ، — پاراڭ غەيۋەتكە ئۆزگەرگەندىلا، ئۇنداق يەردىن كېتىپ قالىدىغان ئادىتىم بارغۇ؟

— لېكىن، شۇنداق گەپ - سۆز بولغان، شۇنداقمۇ؟ — دېدىم مەن.

— بۇنى ئەجەب سوراپ قاپسەنغۇ؟ — دېدى دادام ماڭا ھەيران بولۇپ قاراپ.

— مۇنداقلا سوراپ قويدۇم، دادا، — دېدىم مەن دولامنى چىقىرىپ قويۇپ كۈلۈمسىرەپ.

— شۇنداقمۇ؟ سەۋەبى مۇشۇنداق ئاددىيمۇ؟ — دېدى ئۇ كۆزلىرىمگە مەنىلىك قاراپ، — ئۇ قىزغا قىزىقىپ قالغان ئوخشىماسەن؟

مەن دادامدىن كۆزۈمنى دەرھال قاچۇرۇپ:
— بولدى قىلىڭ، دادا، — دېدىم.

ئۇ كۈلۈپ قويۇپ، ئارىبۇسنى بازاردىن ھەيدەپ چىقىپ، 680 - نومۇرلۇق يۇقىرى سۈرئەتلىك تاشيولغا قاراپ يول ئالدى. بىرپەس جىمجىتلىقتىن كېيىن دادام سۆز ئاچتى:

— مەن پەقەت ئۇ قىزنىڭ بۇرۇن بىر يىگىت بىلەن ئارىلاشقانلىقىنى ئاڭلىغان، كېيىن ئۇ ئىشلار تازا يۈرۈشمىگەن ئوخشايدۇ.

دادامنىڭ بۇ سۆزى ماڭا خۇددى ئۇ قىزنىڭ كۆكسى راكىغا گىرىپتار بولغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزگەندەك ئاڭلاندى.
— ھە...

— ئاڭلىشىمچە، ئۇ تىرىشچان، مەجەزى ئوڭلۇق، ئوبدان قىز ئىكەن. لېكىن، شۇ ئىشتىن كېيىن لايىق چىقماپتۇ. ھېچكىممۇ گېنېرالنىڭ ئىشىكىگە قىز سوراپ كەلمەپتۇ، — دېدى دادام ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، — بەلكىم ئۇ ئادىللىق ئەمەستۇ. لېكىن، بەزى ۋاقىتلاردا كىچىككىنە ئىشلارمۇ ئادەمنىڭ پۈتۈن ھاياتىنى ئۆزگەرتىدۇ، ئامىر.

شۇ كۈنى كەچتە، مەن كارىۋاتتا يېتىپ سۈرەيىيە تاھىرنىڭ مەڭزىدىكى ئورغاق شەكىللىك خالىنى، ئېلىپتەك ئېقىپ چۈشكەن بۇرنىنى، مېنى مەھلىيا قىلغان نۇرلۇق كۆزلىرىنى خىيال قىلدىم. خىياللار ئىچىدە يۈرىكىم تەرتىپسىز سوقاتتى. سۈرەيىيە تاھىر — مېنىڭ پىت بازىرىدىكى مەلىكەم.

ئون ئىككىنچى باب

ئافغانىستاندا جادى ئېيىنىڭ بىرىنچى كېچىسى يېلدا دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ بىر يىلنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئۇزۇن كېچە بولۇپ، قىش پەسلىنىڭ تۇنجى كېچىسى ھېسابلىنىدۇ. كونا ئادەت بويىچە يېلدا كېچىسىدە ھەسەن ئىككىمىز كېچىچە ئۇخلىماي پۈتلىرىمىزنى كۇرسىغا تىقىپ ئولتۇراتتۇق، ئەلى ئالما ئاقلاپ، شۆپۈكىنى مەشكە تاشلىغاچ، بۇرۇنقى پادىشاھ ۋە ئوغرىلارنىڭ ئۇزۇن كېچىلەرنى قانداق ئۆتكۈزگەنلىكى توغرىسىدىكى ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرەتتى. مەن ئەلىدىن يېلدا كېچىسى پەرۋانلەرنىڭ ئۆزلىرىنى ئوت يالقۇنىغا ئاتىدىغانلىقىنى، بۇرىلەرنىڭ تاغ چوققىسىغا چىقىپ، قۇياشقا تەلمۈرىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. ئەلى يەنە تېخى بىزگە قەسەم قىلىپ تۇرۇپ، يېلدا كېچىسىدە تاۋۇز يېگەن ئادەمنىڭ پۈتۈن بىر ياز ئۇسسۇزلۇقتىن خالىي بولىدىغانلىقىنىمۇ ئېيتىپ بەرگەنىدى.

مەن چوڭ بولغاندىن كېيىن ئوقۇغان شېئىرلار توپلاملىرىدا يېلدا باشقىچىرەك تەسۋىرلەنگەنىدى. شېئىرلاردا يېلدا ئۇزۇن ھەم قاراڭغۇ بولۇشى بىلەن ئاشىق - مەشۇقلارنى ئازابقا سېلىپ، ئۇلارنى قۇياشنىڭ تېزىرەك چىقىشىغا ۋە ئاشىقنىڭ ۋىسالىغا تېزىرەك يېتىشكە تەشنا قىلىدىغان ئۇيقۇسىز كېچە دەپ تەسۋىرلەنگەنىدى. مەن سۈرەييەنى تۇنجى قېتىم كۆرگەن كۈندىن باشلاپ، ھەربىر كېچە مەن ئۈچۈن يېلداغا ئايلىنغانىدى. ھەر يەكشەنبە كۈنى سەھەردە ئويغانسام، سۈرەييەنىڭ قوي كۆزلىرى ۋە خۇش پىچىم چىرايى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى. دادامنىڭ ئارىبۇسىغا ئولتۇرۇپ بازارغا بارغۇچە مەن ھەربىر

كىلومېتىر يولنى ھېسابلاپ ماڭاتتىم. سۈرەيىھنىڭ يالاڭ ئاياغ ئولتۇرۇپ، قەغەز ساندۇقلاردىكى قەغەزلىرى سارغىيىپ كەتكەن قامۇسلارنى رەتلەۋاتقان ھالىتىنى، يەرگە دەسسەگەن ئاپپاق پۇتلىرىنى، كۈمۈش بىلەزۈكلەر شالدىرلاپ تۇرغان بىلەكلىرىنى كۆرۈشكە ئالدىرايتتىم. ئۇنىڭ ئۇزۇن چاچلىرىنىڭ يەلكىسىدە يېپىلىپ تۇرغان ھالىتى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى. ئاھ سۈرەيىھ! مېنىڭ مەلىكەم! ئۇزۇن يېلىدا كېچىسىدىكى قاراڭغۇلۇقنى يورۇتقان قۇياشم!

مېنىڭ نېمە ئۈچۈن پىت بازىرىنى بىر ئايلىنىپ، تاھىر ئەپەندىنىڭ يايىمىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتىدىغانلىقىم دادامنىڭ كۆڭلىگە ئايان ئىدى. شۇڭا، ھەر قېتىم ئۇ يەردىن ئۆتكىنىمدە، دادام ماڭا قاراپ مەنىلىك گۈلۈپ قوياتتى. كۆپ دەزماللاپ پارقىراپ كەتكەن كۈل رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكىسىنى ھەرگىز سالمايدىغان گېنېرال تاھىر ئەپەندىگە قاراپ قول پۇلاڭلىتىپ سالام قىلغىنىمدا، گېنېرال ماڭا قاراپ سالام قايتۇراتتى. بەزى چاغلاردا ئۇ ھەيۋەتلىك ئورۇندۇقىدىن قوپۇپ ئالدىمغا كېلەتتى. ئىككىمىز مېنىڭ يېزىقچىلىقىم، ئافغانىستاندا بولۇۋاتقان ئۇرۇش ۋە شۇ كۈنلۈك بازاردىكى ئەرزان ماللار توغرىلىق پاراڭلىشاتتۇق. بۇنداق ۋاقىتلاردا مەن جىمجىت ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇۋاتقان سۈرەيىھ تەرەپكە قاراپ سالماسلىققا تىرىشاتتىم. گېنېرال بىلەن خوشلىشىپ قايتقىنىمدىمۇ بىر نەرسىگە پۇتلىشىپ يىقىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن تولىمۇ ئاۋايلاپ ماڭاتتىم.

بەزى ۋاقىتلاردا، گېنېرال باشقا دۇكاندىكىلەرنىڭ قېشىغا كەتكەندە، سۈرەيىھ دۇكاندا يالغۇز قالاتتى. ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىشقا شۇنچە تەشنا بولساممۇ، يېنىدىن قەستەن كۆرمىگەنگە سېلىپ ئۆتۈپ كېتەتتىم. بەزىدە سۈرەيىھ سەل سېمىز رەك كەلگەن، ئوتتۇرا ياش، چىرايى تاتىراڭغۇ، چاچلىرىنى قىزىل بويىۋالغان بىر ئايال بىلەن بىللە ئولتۇراتتى. مەن ياز

چىقىپ كەتكۈچە، ئۇ قىزغا گەپ قىلىمەن دەپ ئۆزۈمگە ۋەدە قىلغانىدىم. لېكىن، ئوقۇش مەۋسۈمى باشلىنىپ، يوپۇرماقلار قىزىرىپ، يەنە سارغىيىپ تۆكۈلدى. قىشتىكى يامغۇرنىڭ تەسىرىدە، دادامنىڭ رېماتىزم كېسىلى پات - پات قوزغىلىپ، پۈت - قوللىرى ئاغرىيدىغان بولدى. ئەتىياز كېلىپ، يوپۇرماقلار يەنە بىخ چىقىرىشقا باشلىدى... مەن تېخىچە سۈرەيىەنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراشقىمۇ پېتىنالماي يۈرمەن.

1985 - يىلى مايدا، ئەتىياز پەسىللىك ئوقۇش مەۋسۈمى ئاياغلاشتى. مەن ئاساسىي پەنلەرنىڭ ھەممىسىدە ئەلا نەتىجىگە ئېرىشتىم. مېنىڭ سىنىپتا ئولتۇرۇپ، دەرسلەرگە قۇلاق سېلىشنىڭ ئورنىغا سۈرەيىەنىڭ قاڭشارلىق بۇرنىنى خىيال قىلىپ ئولتۇرۇپمۇ شۇنداق ياخشى نەتىجىگە ئېرىشكەنلىكىم ھەقىقەتەن بىر مۆجىزە ئىدى.

يازنىڭ تازا ئىسسىق بولغان بىر يەكشەنبە كۈنى، دادام ئىككىمىز پىت بازىرىدىكى دۈككىمىزدا گېزىت بىلەن ئۆزىمىزنى يەلىپۈپ ئولتۇراتتۇق. قۇياش نۇرنىڭ ئادەمنى دەزمال سالغاندەك كۆيدۈرۈشىگە قارىماي، بازاردا ئادەملەر مىغىلداپ كەتكەن، سودىمۇ تازا ئوبدان بولۇۋاتاتتى. گەرچە سائەت ئەمدىلا ئون ئىككى يېرىم بولغان بولسىمۇ، بىز بىر يۈز ئاتىش دوللارلىق سودا قىلىپ بولغانىدۇق. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، پۈت - قوللىرىمنى سوزدۇم - دە، دادامدىن كولا ئىچەمسىز، دەپ سورىدىم. دادام ئىچىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— دىققەت قىل، ئامىر، — دېدى دادام مېڭىشقا تەمشەلگىنىمدە.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز، دادا؟

— مەن ئەخمەق ئەمەس، مېنى تولا ئوينايتما.

— مەن سىزنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىڭىزنى بىلمىدىم.

— ئېسىڭدە چىڭ تۇت، — دېدى دادام كۆرسەتكۈچ

بارمىقىنى ماڭا چېنەپ، — ئۇ ئادەم ھەقىقىي پۇشتۇ

مىللىتىدىن. ئۇ پۇشتۇلارغا خاس غۇرۇرلۇق، نومۇسچان ۋە ئەقىدىلىك ئادەم. بولۇپمۇ، خوتۇنى ۋە قىزىنىڭ ئىپپەت - نومۇسىنى ھەممىدىن ئەلا بىلىدۇ.

— مەن پەقەت ئىچىملىك ئالغىللا بارمىغۇ؟

— ساڭا دەيدىغىنىم، ھەرگىز يۈزۈمنى چۈشۈرىدىغان ئىشنى قىلما.

— مەن ھەرگىز ئۇنداق قىلمايمەن، خۇدايىم توۋا... دادا سىز...

دادام تاماكىسىغا ئوت تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن ئۆزىنى يەلپۈشكە باشلىدى.

مەن يېمەكلىك ساتىدىغان بوتكىغا قاراپ كېتىۋېتىپ، نېمىشقىدۇر ئىيلىسا، ئەلۋىس ۋە جىم موررىسىنلارنىڭ سۈرەتلىرى چۈشۈرۈلگەن ئاق مايكىلارنى ساتىدىغان بوتكىنىڭ ئالدىدىن ئىختىيارسىز سولغا قايرىلدىم. بوتكىدا مېكسىكىنىڭ خەلق مۇزىكىسى قويۇۋېتىلگەن، دۇخوپكىدا پىشۇرۇلغان گۆش كاۋاپ بىلەن تۈزلانغان تەرخەمەكنىڭ پۇرىقى دىمقىمغا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى.

تاھىر ئەپەندىنىڭ يۈك ماشىنىسى بىزنىڭ ماشىنىدىن ئىككى قاتار نېرىسىدا، زىخلىق مانگو ساتىدىغان يايمنىڭ يېنىدا تۇراتتى. سۈرەيپە ئۆزى يالغۇز ئولتۇرۇپ كىتاب كۆرۈۋېتىپتۇ. ئۇ ئۈچىسىدا ئوشۇغىغا كېلىدىغان ئاق كۆڭلەك، پۇتىدا يازلىق ئاياغ، چېچىنى كەينىدىن بوغۇپ، ئىككى چېكىسىدىن سېكىلەك چۈشۈرۈۋالغانىدى. مەن بۇرۇنقىدەكلا ئۇنىڭ يېنىدىن كۆرمىگەنگە سېلىپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولغانىدىم. لېكىن، نېمىشقىدۇر كونا دەزمال ۋە گالىستۇكلار تىزىلغان ئۈستەلنىڭ ئۇ تەرىپىدە تۇرغان سۈرەيپەگە تىكىلىپ تۇرۇپ قاپتىمەن. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قارىدى.

— ئەسسالامۇئەلەيكىۈم، — دېدىم مەن، — مالال قىلدىم، كەچۈرۈڭ، ھەرگىزمۇ سىزنى مالال قىلماقچى ئەمەس ئىدىم.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم.

— گېنېرال ئەپەندى بۈگۈن كەلمىدىمۇ؟ — دېدىم مەن.
قۇلاقلارېمنىڭ ئوتتەك قىزىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ
تۇرۇۋاتىمەن، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىيالايتتىم.

— دادام ئاۋۇ تەرەپكە كەتكەن، — دېدى ئۇ ئوڭ تەرىپىنى
كۆرسىتىپ. ئۇنىڭ بىلىكىدىكى كۈمۈش بىلەزۈكلىرى تۆۋەنگە
سىيرىلىپ چۈشتى.

— ئۇنىڭغا سالامنى يەتكۈزۈپ قويارسىزمۇ؟ — دېدىم
مەن.

— بولىدۇ، يەتكۈزۈپ قوياي، — دېدى سۈرەييە.

— رەھمەت، — دېدىم مەن، — ھە، راست، ئىسمىم ئامىر،
دادىڭىزغا ئېيتىپ قويۇڭ، بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ
كىرىپتىكەن، سالام ئېيتتى، دەپ قويارسىز.
— بولىدۇ.

مەن كەينىمگە بىر قەدەم داچىپ، گېلىمنى قىرىپ قويۇپ
دېدىم:

— مەن قايتاي، سىزنى ئاۋارە قىلدىم.

— ھېچقىسى يوق، ھېچقىسى يوق، — دېدى ئۇ.

— بولىدۇ، ئەمىسە، — دېدىم مەن بېشىمنى لىڭشىتىپ،
ئۇنىڭغا قاراپ زورغا كۈلۈمسىرەپ، — مەن ئەمدى قايتاي، — بۇ
سۆزنى ھېلىلا دېگەندەك قىلاتتىم، — خەير.
— خەير.

مەن ئالدىمغا قاراپ ماڭدىم. لېكىن، يەنە توختاپ كەينىمگە
بۇرۇلدۇم — دە، ھاياجىنىمنى باسالماي، دەرھال سورىدىم:

— نېمە كىتاب كۆرۈۋاتقانلىقىڭىزنى سوراپ باقسام بولامدۇ؟
ئۇ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ماڭا قارىدى. بىردىنلا پىت
بازىرىدىكى بارلىق كۆزلەر بىزگە تىكىلگەندەك بىلىنىپ،
نەپىسىم توختاپ قالغاندەك بولدۇم. ئەتراپ بىردىنلا تىمتاسلىققا
چۆمۈپ، ھەممە مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلاۋاتقاندا، بىردىنلا توختاپ

قالدىم. ھەممەيلەن بىز تەرەپكە بۇرۇلۇپ، خۇشال ھالدا كۆز قىساتتى.

بۇ نېمە ئىش؟

ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندىن بېرى بىز تولمۇ ئاددىي پاراڭلارنى قىلىشقانىدۇق، يەنى مەن بىر ئەر ئۇنىڭ دادىسى بولغان يەنە بىر ئەرنى سورىغانىدىم. مەن ئۇنىڭدىن سوئال سورىدىم، ئۇ جاۋاب بەردى، خالاس. بىز ھېسابتا پاراڭلاشقان بولدۇق. مەندەك بىر بويتاق يىگىتنىڭ يۈزى ئېچىلمىغان بىر قىز بىلەن پاراڭلىشىشى كىشىلەرنىڭ سۆز - چۆچەكلىرىگە ناھايتى ياخشى تېما بولاتتى. كىشىلەر شۆپۈك ئېغىزلىق قىلىپ گەپ تارقىتىشقا باشلىغاندا، ئۇ سۆز - چۆچەكلەرنىڭ زەربىسىگە ئۇچرايدىغىنى مەن ئەمەس، بەلكى بۇ قىز بولاتتى. روشەنكى، مېنىڭ بىر ئەر بولغانلىقىم ئافغانلارنىڭ ئۆرپ - ئادىتى بويىچە مېنى ھەرقانداق گەپ - سۆزدىن قوغداپ قالاتتى. ھەرگىزمۇ «ئامىرنىڭ ئۇ قىزغا يېقىنلىشىپ پاراڭ قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرمىدىڭلارمۇ» دېگەندەك گەپلەر ئەمەس، بەلكى «ھەي، ئاۋۇ قىزنىڭ ئامىردىن ئايرىلغۇسى كەلمەي گەپكە تۇتۇپ تۇرغىنىنى كۆرمىدىڭلارمۇ؟ نېمىدېگەن يۈزى قېلىن قىز - ھە!» دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىشاتتى.

ئافغانلارنىڭ ئۆلچىمى بويىچە مېنىڭ ئۇنداق سوئاللارنى سورىشىم ئەدەپسىزلىك ھېسابلىناتتى. مېنىڭ بۇ سوئاللىرىم ئۇ قىزغا قىزىقىپ قالغانلىقىمنى بىلدۈرەتتى. مەن بولسام بىر ئەر، مېنىڭ بۇنداق تەۋەككۈلچىلىك قىلىشىم پەقەتلا ئەزەللىك غۇرۇرۇمغا تېگەتتى. لېكىن، ئابىرۇي تۆكۈلسە ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرمەك ئۈنچىۋالا ئاسان ئەمەس - دە. ئۇ قىز مېنىڭ بۇنداق تەۋەككۈلچىلىكىمنى قوبۇل قىلارمۇ؟

ئۇ كىتابنى كۆتۈرۈپ، مۇقاۋىسىنى ماڭا كۆرسەتتى:

— «شاۋقۇنلۇق تاغلىق كەنت» دېگەن كىتاب، سىز بۇ كىتابنى ئوقۇغانمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ قىز. مەن بېشىمنى

لىگىشتىم. يۈرىكىم دۈبۈلدەپ سوقۇۋاتاتتى.
— بەك ئېچىنىشلىق - ھە؟ — دېدىم مەن.
— ياخشى كىتابلارنىڭ كۆپىنچىسىدە ئاشۇنداق ئېچىنىشلىق
ۋەقەلەر بايان قىلىنىدۇ، — دېدى ئۇ.
— شۇنداق.

— ئاڭلىسام، سىز يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىكەنسىز.
«ئۇ قانداق بىلگەندۇ؟ دادىسى ئۇنىڭغا دەپ بەرگەنمىدۇ؟ بەلكى
ئۇ ئۆزى دادىسىدىن سوراپ بىلگەندۇ...» لېكىن، بۇ بىمەنە
پەرەزلىرىمدىن دەرھال يالتىيىۋالدىم. ئاتا ئوغلى بىلەن ئاياللار
توغرۇلۇق ئەركىن پاراڭلىشالايدۇ. لېكىن، ھېچبىر ئافغان
پۇشتىدىن بولغان قىزنىڭ، بولۇپمۇ يۈزى ئېچىلمىغان قىزنىڭ
دادىسىغا يىگىتلەر توغرۇلۇق ئېغىز ئېچىشى مۇمكىن ئەمەس.
پۇشتۇ پۇشتىدىن بولغان غۇرۇرلۇق، ئار - نومۇسنى ياخشى
چۈشىنىدىغان بىر دادىمۇ تېخى قىزنى سوراپ ئەلچى
ئەۋەتمىگەن، قائىدە - رەسمىيەت ئۆتىمىگەن بىر يىگىتنىڭ ئۆز
قىزى ئارقىلىق ئۇنىڭغا سالام ئېيتىشىنىمۇ ياقتۇرمايدۇ.

— مەن يازغان ھېكايىلەردىن بىرەرنى ئوقۇپ بېقىشىنى
خالامسىز؟ — دەپ سالغىنىمنى ئۆزۈممۇ سەزمەي قالدىم.
— ئەلۋەتتە خالاي مەن، — دېدى ئۇ. مەن ئۇنىڭ ئىككى
تەرەپكە ئەنسىزلىك بىلەن قاراشلىرىدىن ئۇنىڭ
ئوڭايسىزلىنىۋاتقانلىقىنى بىلدىم. بەلكىم ئۇ گېنېرالنى
ئىزدەۋاتقاندۇ. شۇ ۋاقىتتا، نېمىشقىدۇر «ئەگەر گېنېرال مېنىڭ
ئۇنىڭ قىزى بىلەن مۇشۇنداق ئۇزاق پاراڭلاشقىنىمنى كۆرسە
نېمە دەپ قالار» دەپ ئويلاپ قالدىم.

— باشقا بىر كۈنى يازغان ھېكايىلىرىمدىن بىرەرنى ئالغىچ
كېلەي، — دېدىم مەن. مەن يەنە گەپ قىلماقچى بولۇپ
تۇرغىنىمدا، مەن بۇرۇن سۈرەيپە ئىككىسى بىللە تۇرغاندا
كۆرگەن ئايال ئالدىمىزدا بىر سولياۋ خالىتدا مېۋە كۆتۈرگىنىچە
پەيدا بولدى. ئۇ بىزنى كۆرۈپ، ئاۋۋال سۈرەيپەگە، ئاندىن ماڭا

قاراپ كۆلۈمسىردى.

— تىنچلىقمۇ، ئامىر جان؟ — دېدى ئۇ خالتىدىكى مېۋىلەرنى ئۈستەلگە تۆككەچ. ئۇنىڭ پېشانىسى تەر تامچىلىرى بىلەن پارقراپ كەتكەنىدى. قىزىل بويالغان چاپلىرى بېشىغا يېپىشتۇرۇلۇپ تارالغان بولۇپ، چېچى شالاڭ يەرلەردىن بېشىنىڭ تېرىسىنى كۆرگىلى بولاتتى. ئۇنىڭ يېشىل رەڭلىك كىچىك كۆزلىرى يۇمىلاق يۈزىگە بەكمۇ ياراشقاندى. «ئاللا» دەپ ئويۇلغان ئالتۇن مېدالىونى بوينىدا پارقراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئالتۇن زەنجىرى بولسا بوينىنىڭ قاتلاشقان تېرىسى ئارىسىغا قىسىلىپ قالغانىدى.

— مېنىڭ ئىسمىم جەمىلە، سۈرەييەجاننىڭ ئانىسى بولىمەن.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ھامما، — دېدىم مەن. ئۇنىڭ مېنى قانداق تونۇيدىغانلىقىدىن ھەيران قالدۇم.

— دادىڭىزنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟ — دېدى ئۇ ئايال.

— دادام ياخشى تۇرۇۋاتىدۇ، رەھمەت.

— مەن سىزنىڭ بوۋىڭىز سوتچى غازى ساھىبىنى تونۇيمەن. ئۇنىڭ تاغىسى بىلەن مېنىڭ بوۋام بىر نەۋرە تۇغقان. شۇڭا بىزمۇ تۇغقان ھېسابلىنىمىز، — دېدى ئۇ كۈمۈش قاپلانغان چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلۈپ تۇرۇپ. ئۇنىڭ ئوڭ تەرەپتىكى جاۋىغىيى سەل تۆۋەنگە ساڭگىلىغانىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى بىردەم سۈرەييەگە، بىردەم ماڭا تىكىلەتتى.

مەن دادامدىن گېنېرال تاھىرنىڭ قىزىنىڭ نېمە ئۈچۈن ھازىرغىچە ياتلىق بولمىغانلىقىنى سورىغىنىمدا، دادام ماڭا ئاددىيلا قىلىپ، ئۇنىڭغا تېخىچە مۇۋاپىق لايىق چىقىمىغانلىقىنى ئېيتقاندى. ئۇ ئەلۋەتتە بۇنىڭدىن ئارتۇق بىرنەرسە دېمەيتتى. چۈنكى، دادام ھەرقانداق ئاساسسىز قۇرۇق پاراڭنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى، بىر ياش قىزنىڭ ئۆيلۈك — ئوچاقلىق بولۇشىغا تەسىر يەتكۈزىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. ئافغان ئەللىرىنىڭ،

بولۇپمۇ نوپۇزلۇق ئائىلىدىن كېلىپ چىققانلارنىڭ قىزلارغا بولغان ئىشەنچى بەكمۇ ئاجىز ئىدى. ئازراق گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلاپ قالسىلا، خۇددى ئۈركۈپ كەتكەن قۇشتەك ئۆزلىرىنى قاچۇراتتى.

خېلى كۈنلەرگىچە ئۆيەر - بۇيەرلەردە توپلار بولۇپ تۇردى. لېكىن، سۈرەيپە ئۈچۈن «ئاستا مېڭىڭ» دېگەن ناخشا ئېيتىلمىدى، ئۇنىڭغا ئالقانلىرىنى خېنە بىلەن بوياشمۇ نېسىپ بولمىدى. ھېچكىممۇ ئۇنىڭ بېشىدىن «قۇرئان»نى ئۆرۈمىدى. توپلاردا ئۇنى ئۇسسۇلغا تارتىدىغان بىردىنبىر كىشى گېنېرال تاھىر ئىدى.

ئەمدىلىكتە بولسا ئۇنىڭ ئانىسى بولغان بۇ ئايال كۆزلىرىدىن قانداقتۇر بىر ئۈمىد ئۇچقۇنلىرىنى چاقىتىپ، ماڭا مەنىلىك كۈلۈمسىرىگەن ھالدا بىچارىلەرچە قاراپ تۇراتتى. مەن ئەر بولۇش سۈپىتىم بىلەن توساتتىن ئېرىشكەن بۇ ئىمتىيازدىن بىر ئاز قورۇندۇم.

مەن گەرچە گېنېرالنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ، ئۇنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمەيمەنمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئايالىنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇراتتى.

— ئولتۇرۇڭ ئامىرجان، — دېدى ئۇ، — سۈرەيپە، ئامىرجانغا ئورۇندۇق ئەكەلگىن قىزىم. ھە راست، مەن ئەكەلگەن شاپتۇلدىن يۇيۇپ كەل. ئۇ شاپتۇللار يېڭىلا ئۈزۈلگەنكەن، تەممۇ بەك تاتلىق ئىكەن.

— رەھمەت، بولدى ئاۋارە بولماڭ، — دېدىم مەن، — مەن قايتاي، دادام ساقلاپ قالغانىدى.

— شۇنداقمۇ؟ — دېدى جەمىلە خانىم. ئۇ ئېنىقلا مېنىڭ ئەدەپ بىلەن رەت قىلغانلىقىمدىن تەسىرلەنگەنىدى.

— ئۇنداق بولسا، بۇنى بولسىمۇ ئالغاچ كېتىڭ، — دېدى ئۇ قەغەز خالتىغا لىق قاچىلانغان شاپتۇللارنى ماڭا تەڭلىگەچ، — دادىڭىزغا مەندىن سالام ئېيتىپ قويۇڭ، ۋاقتىڭىز بولغاندا يەنە

كېلەرسىز.

مەن باشقا تەرەپكە قاراپ تۇرغان سۈرەيىيەگە كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدىم.

— مەن سېنى كولا ئالغىلى كەتكەن چېغى دەپ قاپتىمەن، — دېدى دادام قولۇمدىكى شاپتۇلنى ئالغىچ، ماڭا مەنىلىك قاراپ. مەن گەپ ياساپ چۈشەندۈرمەكچى بولۇشۇمغا، دادام شاپتۇلدىن بىرنى چىشلەپ، قولنى شىلتىدى — دە:
— گەپ ياسايمەن دەپ ئاۋارە بولما، ئامىر، گېپىمنى يادىڭدىن چىقىرىپ قويمىساڭلا بولدى، — دېدى.

شۇ كۈنى كەچتە مەن كارىۋاتتا يېتىپ خىيال قىلدىم. سۈرەيىيەنىڭ قۇياش نۇرىدا چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى، خۇش پىچىم چىرايى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى، ئۇنىڭ بىلەن دېيىشكەن سۆزلىرىم قۇلاق تۇۋىمدا جارائلايتتى. مەن يوقىنىمنى مەھكەم يېپىنىپ، تورۇسقا تىكىلدىم. ئۇنى يەنە بىر قېتىم كۆرگۈچە بۈگۈنكىدەك تۈگمەس ئۇيقۇسىز يېلىدا كېچىسىدىن ئالتىنى ئۆتكۈزۈپ بېرىدىغانلىقىمنى ئويلاپ، بەكمۇ ئۈمىدسىز لەندىم.

كېيىنكى بىرنەچچە ھەپتەدە كۈنلەر بىر خىلدا تەكرارلاندى. ھەر بازار كۈنى، مەن گېنېرالنىڭ ئۆز يايىمىسىدىن كېتىشنى كۈتەتتىم. ئۇنىڭ قارىسى يوقالغان ھامان، ئۇلارنىڭ يايىمىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتەتتىم. ئەگەر جەمىلە خانىم بار بولسا مېنى چاي — پاي ئىچىشكە تەكلىپ قىلاتتى. بىز چاي ئىچكەچ كابدۇل، تونۇش — بىلىشلەر ۋە رېماتىزم كېسەللىكى توغرىلۇق پاراڭلىشاتتۇق. جەمىلە خانىم مېنىڭ دائىم گېنېرال دۇكانىدىن چىقىپ كېتىشىگە پەيدا بولىدىغانلىقىمغا دىققەت قىلغان بولسىمۇ، بۇنى ئېغىزىدىن چىقارمايتتى. ئەمەلىيەتتە، جەمىلە خانىمنىڭ يايىمدا بار بولۇشى مەن ئۈچۈن ياخشى پۇرسەت ئىدى. بۇ ئۇنىڭ دوستانە

مۇئامىلىسىدىنلا ئەمەس، بەلكى سۈرەيپە ئانىسى بار يەردە ئۆزىنى تولىمۇ ئەركىن ھېس قىلىپ، مەن بىلەن كۆپرەك پاراڭلىشالايتتى. يەنە بىر جەھەتتىن، جەمىلە خانىم بىز بىلەن بىللە بولسا، بىز باشقىلارنىڭ گەپ - سۆزىگە قالمائىتتۇق.

بىر كۈنى، سۈرەيپە بىلەن ئۇلارنىڭ دۈكىنىدا يالغۇز پاراڭلىشىپ قالدىم. ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ ئورون ئالىي تېخنىكومدا ئومۇمىي پەن دەرسلىرىنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

— سىز قايسى كەسىپتە ئوقۇشنى ئويلاۋاتىسىز؟ — سورىدىم مەن.

— مېنىڭ ئوقۇتقۇچى بولغۇم بار.

— شۇنداقمۇ؟ نېمە ئۈچۈن؟

— مەن بۇرۇندىنلا ئوقۇتقۇچى بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم. بىز ۋېرگىنىيە ئىشتاتىدا تۇرۇۋاتقان ۋاقىتىمىزدا، مەن ئىنگىلىزچە ئوقۇتقۇچىلىق گۇۋاھنامىسى ئالغانىدىم. ھازىر ئاممىۋى كۈتۈپخانىدا ھەر ھەپتىدە بىر كۈن ئىنگىلىزچە دەرس ئۆتۈۋاتىمەن. ئاپاممۇ ئوقۇتقۇچى ئىدى. بىز كابۇلدىكى چاغدا، ئۇ قىزلار تولۇق ئوتتۇرا مەكتىپىدە پارس تىلى بىلەن تارىخ دەرسى ئۆتكەنىدى.

بېشىغا ئوۋچى قالىپقى كىيگەن، يوغان قورساق بىر ئادەم يايما ئالدىغا كېلىپ، بەش دوللارلىق بىر باغلام شامغا ئۈچ دوللار بەرمەكچى بولدى. سۈرەيپە ئۇنىڭ بىلەن باھا تالاشمايلا پۇلنى ئالدى - دە، پۇتنىڭ يېنىدىكى كەمپۇت ساندۇقىغا تاشلىدى. ئۇ ماڭا قاراپ تارتىنغان ھالدا:

— مەن سىزگە بىر ھېكايە ئېيتىپ بېرەي دېگەن، لېكىن سەل خىجىل بولۇۋاتىمەن، — دېدى.

— قېنى، ئېيتىڭ.

— لېكىن، ئۇ سەل بىمەنە ھېكايە.

— ھېچقىسى يوق. قېنى ئېيتىڭا؟

ئۇ كۈلدى.

— ئۇنداق بولسا ئېيتتىم - ھە. كابۇلدا تۆتىنچى يىللىقتا ئوقۇۋاتقىنىمدا، دادام زىبا ئىسىملىك ئايالنى ئۆي خىزمەتكارلىقىغا ئالدى. ئۇنىڭ ئىراننىڭ مەشھۇد دېگەن يېرىدە بىر سىڭلىسى بار ئىكەن. زىبا ساۋاتسىز بولغاچقا، سىڭلىسىغا خەت يازماقچى بولسا، ماڭا يازدۇراتتى. سىڭلىسى خەت قايتۇرغاندا، مەن زىباغا ئوقۇپ بېرەتتىم. بىر كۈنى ئۇنىڭدىن ساۋاتلىق بولۇشنى خالامسىز دەپ سورىسام، ئۇ ھاياجانلانغان ھالدا قاراپ تۇرۇپ كېتىپ، چىن كۆڭلىدىن خالايدىغانلىغىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن، مەن ھەر كۈنى تاپشۇرۇقۇمنى ئىشلەپ بولۇپ، ئاشخانىدىكى شىرەدە ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا ئېلىپبە ئۆگىتەتتىم. بەزىدە تاپشۇرۇقۇمنى ئىشلەۋېتىپ، بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام، زىبا ئاشخانىدا تاماق ئەتكەچ مەن بىر كۈن بۇرۇن بەرگەن ئېلىپبە تاپشۇرۇقۇمنى ئىشلەيتتى. ئىشقىلىپ، بىر يىل ئىچىدە، زىبا بالىلار كىتابلىرىنى ئوقۇيالايدىغان بولدى. بىز ھويلىدا بىللە ئولتۇرغاندا ئۇ «دارا بىلەن شارا» ناملىق ھېكايىنى ماڭا ئاستا ئوقۇپ بېرەتتى. ئۇ مېنى «مۇئەللىم» دەپ چاقىرىدىغان بولدى، — دېدى ئۇ كۈلۈپ كېتىپ، — ئاڭلىماققا ئەخمىقەنە تۇيۇلۇشى مۇمكىن. لېكىن، زىبا تۇنجى قېتىم مۇستەقىل خەت يېزىشقا باشلىغاندا، ئوقۇتقۇچىلىقتىن باشقا ھېچقانداق خىزمەتنى كۆڭلۈم تارتمايدىغانلىقىنى ھېس قىلغانىدىم. ئەنە شۇ ۋاقىتتا، مەن شۇنچىلىك پەخىرلەنگەن، ئۆزۈم بىر ئەھمىيەتلىك ئىش قىلغاندەك ھېس قىلغانىدىم.

— ھەقىقەتەن ئەھمىيەتلىك ئىش ئىكەن.

مەن ئېنىقلا يالغان سۆزلىگەنىدىم. كۆڭلۈمدە بولسا ھەسەننى ئۆزۈمنىڭ ساۋاتلىقلىقىمنى كوزىم قىلىپ تۇرۇپ بوزەك قىلغانلىقىمنى، ئۇ بىلمەيدىغان مۇرەككەپ سۆزلەرنى ئىشلىتىپ ئۇنى مازاق قىلغانلىرىمنى ئويلىدىم.

— دادام مېنى قانۇن ئوقۇ دەيدۇ. ئاپام پات - پات دوختۇرلۇق مەكتىپىدە ئوقۇشۇم توغرىلۇق شەپە بېرىپ قويدۇ. لېكىن،

ئۆزۈم ئوقۇتقۇچى بولۇشنى خالايمەن. بۇ يەردە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مائاشى ئانچە يۇقىرى ئەمەس، شۇنداقتىمۇ ئوقۇتقۇچى بولۇشنى ئارزۇ قىلىمەن.

— مېنىڭ ئاپاممۇ مۇئەللىم ئىدى، — دېدىم مەن.

— بىلىمەن، ئاپام دەپ بەرگەن، — دېدى ئۇ، لېكىن يۈزلىرى ئالمىدەك قىزىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئىنكاسىدىن مەن يوق يەردە مېنىڭ گېپىم بولۇنغانلىقىنى جەزملەشتۈردۈم. مەن خۇشاللىقىمنى چاندۇرماسلىققا تىرىشتىم.

— مەن سىزگە بىرنەرسە ئەكەلدىم، — دېدىم مەن يانچۇقۇمدىن تۈپلەنگەن بىرنەچچە بەت قەغەزنى چىقارغاچ، — بۇ مەن سىزگە بېرىشكە ۋەدە قىلغان نەرسە، — مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈم يازغان قىسقا ھېكايىلەردىن بىرنى بەردىم.

— ھە، ئېسىڭىزدە بار ئىكەن - دە، — دېدى ئۇ چىرايىدىن نۇر ياغدۇرۇپ، — رەھمەت.

ئۇنىڭ كۆزلىرى تۇيۇقسىز مېنىڭ ئارقامدىكى بىرنەرسىگە تىكىلگەندەك بولدى. مەن ئارقامغا ئۆرۈلۈشۈمگە، كۆزۈم گېنېرال تاھىرنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشتى.

— ئامىرجان، بىزنىڭ تالانتلىق يازغۇچىمىز، خۇش كەپسىز، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ.

— ئەسسالامۇئەلەيكۈم، گېنېرال ساھىب، — دېدىم تەستە ئېغىز ئېچىپ.

ئۇ يېنىمدىن ئۆتۈپ دۇكاننىڭ ئىچىگە كىردى.

— بۈگۈن ھاۋا نېمىدېگەن ئوچۇق - ھە؟ — دېدى ئۇ بىر قولىنىڭ باش بارمىقىنى جىلتىكىسىنىڭ مەيدە يانچۇقىغا سېلىپ. ئۇ يەنە بىر قولىنى سۈرەيىگە ئۇزاتتى. سۈرەيىە قولىدىكى مەن ئۇنىڭغا بەرگەن بىرنەچچە ۋاراق قەغەزنى دادىسىغا بەردى.

— ئۇلار بۇ بىر ھەپتىدە يامغۇر ياغىدۇ دەيدۇ. ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ، شۇنداقمۇ؟

ئۇ قولىدىكى يۆگەكلىك قەغەزنى ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلىدى - دە، كەينىگە ئۆرۈلۈپ قولىنى مۈرەمگە ئاستا قويدى. ئىككىمىز تەڭلا ئالدىمىزغا بىرنەچچە قەدەم ماڭدۇق.

— ماڭا قارا، ئوغلۇم، مەن سېنى بەكمۇ ياخشى كۆرىمەن، سەن ياخشى تەربىيە كۆرگەن، مەن راستتىنلا شۇنداق قارايمەن، بىراق... — دېدى ئۇ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، قولىنى پۇلاڭلىتىپ، — ياخشى تەربىيە كۆرگەنلەرمۇ بەزىدە ئاگاھلاندىرۇشقا موھتاج بولىدۇ. شۇڭا، مەن سېنىڭمۇ بۇ پىت بازىرىدىكى ئادەملەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىڭنى ئەسكەرتىپ قويۇشنى لايىق كۆردۈم... — ئۇ توختاپ قالدى.

ئۇنىڭ ئىپادىسىز كۆزلىرى مېنىڭ كۆزۈمگە تىكىلدى. — دېمەكچى بولغىنىم، بۇ يەردىكى ھەر بىر ئادەم ھېكايە توقۇپ چىقالايدۇ، — دېدى ئۇ چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلۈمسىرەپ، — داداڭغا مەندىن سالام ئېيتىپ قوي، ئامىرجان. ئۇ قولىنى مۈرەمدىن ئېلىپ، يەنە كۈلۈمسىردى.

— نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدى دادام. ئۇ بىر مومايدىن ياغاچ ئاتنىڭ پۇلىنى ئېلىۋاتاتتى. — ھېچ ئىش بولمىدى.

مەن كونا تېلېۋىزورنىڭ ئۈستىدە بىرھازا ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا بولغان ئىشنىڭ جەريانىنى سۆزلەپ بەردىم. — ھەي، ئامىر... — دېدى دادام خورسىنغان ھالدا. ئەمەلىيەتتە، بۇ ئىشلارغا قايغۇرۇپ يۈرۈشكە پۇرسەتمۇ بولمىدى. چۈنكى، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن دادام زۇكام بولۇپ قالدى.

دادامنىڭ زۇكىمى قاتتىق يۆتىلىش ۋە بۇرنىدىن سۇ ئېقىش بىلەن باشلانغانىدى. بىر مەزگىلدىن كېيىن بۇرنىدىن سۇ ئېقىش توختىغان بولسىمۇ، يۆتىلى پەقەتلا توختىمىدى. ئۇ يانچۇقىدىن

قول ياغلىقنى چىقىرىپ، ئاغزىنى ئېتىپ يۆتلىهتتى - دە، قول ياغلىقنى يەنە يانچۇقىغا قاتلاپ سېلىۋالاتتى. مەن ھەر قېتىم ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ تەكشۈرتۈپ باقاي دېسەم، ئۇ پەقەت ئۈنماي تۇرۇۋالاتتى. ئۇ نېمىشقىدۇر دوختۇرخانىنى ۋە دوختۇرلارنى ئوچ كۆرەتتى. بىلىشمىچە، دادام ئۆمرىدە دوختۇرخانىغا پەقەت بىرلا قېتىم بارغان، ئۇ چاغدا، ئۇ ھىندىستانغا بېرىپ بەزگەك كېسەللىكىنى يۇقتۇرۇۋالغانىدى.

ئىككى ھەپتىدىن كېيىنكى بىر كۈنى، مەن ئۇنىڭ ھاجەتخانىدا قاتتىق يۆتلىپ، قان ئارىلاش تۈكۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ قالدىم.

— بۇنداق بولغانغا قانچە ئۇزاق بولدى؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— كەچلىك تاماققا نېمە يەيمىز؟ — دېدى ئۇ.

— مەن سىزنى دوختۇرغا ئاپىرىمەن.

گەرچە دادام ماي قاچىلاش پونكىتىدا باشقۇرغۇچى بولۇپ ئىشلەۋاتقان بولسىمۇ، ماي قاچىلاش پونكىتىنىڭ ئىگىسى ئۇنى تېخىچە داۋالىنىش سۇغۇرتىسىغا قاتناشتۇرمىغانىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە داداممۇ ئۇ ئىشقا سەل قاراپ، سۈرۈشتۈرمىگەنىدى. شۇڭا، مەن ئۇنى سان خوسې شەھىرىگە قاراشلىق ناھىيەلىك دوختۇرخانىغا ئاپاردىم. چىرايى تاتراڭغۇ، كۆزلىرى ئىششىپ كەتكەن بىر دوختۇر ئۆزىنى ئىككى يىللىق خىزمەت تارىخىغا ئىگە كېسەلخانا دوختۇرى دەپ تونۇشتۇردى.

— ئۇ سەندىن ياش بولغان بىلەن، مەندىن بەكرەك كېسەلچان كۆرۈنىدىكەن، — دەپ غودۇڭشىدى دادام.

ئۇ دوختۇر بىزنى تۆۋەنكى قەۋەتكە چۈشۈپ رېنتىگېندە تەكشۈرتۈشكە بۇيرۇدى. رېنتىگېنگە چۈشۈپ بولۇپ، سېستىرا بىزنى دوختۇرنىڭ قېشىغا كىرىشكە چاقىرغاندا، ئۇ دوختۇر بىر جەدۋەلنى توشتۇرۇۋاتاتتى.

— بۇنى ئالدى پەشتاخىغا ئاپىرىڭلار، — دېدى ئۇ جەدۋەلنى

ئالدىراپ توشتۇرۇپ.

مەن ئۇنىڭدىن:

— بۇ نېمە؟ — دەپ سورىدىم.

— ھاۋالە خېتى.

مەن يۆگەپ يېزىلغان لاتىنچە خەتلەرگە قارىدىم.

— نېمىگە ھاۋالە؟

— ئۆپكە كېسەللىكلەر بۆلۈمىگە.

— سۆزىڭىزنى چۈشەنمىدىمغۇ.

ئۇ ماڭا لەپىدە قارىدى — دە، كۆزەينىكىنى قولى بىلەن

يۇقىرىغا كۆتۈرۈۋېتىپ، قەغەزگە يەنە نېمىلەرنىدۇر يازدى.

— دادىڭىزنىڭ ئۆپكەسىنىڭ ئوڭ قانىتىدا قارا داغ بار

ئىكەن. مەن ئاشۇ داغنى ئۇلارغا قايتا تەكشۈرتكۈزمەكچى.

— قارا داغ؟

ئۆيىنىڭ ئىچى كىچىكلەپ كەتكەندەك بىلىنىپ، نەپىسىم

بوغۇلۇشقا باشلىدى.

— راكمىكەن؟ — دەپ سورىدى دادام ھېچ ئىش بولمىغاندەك.

دوختۇر تەمتىرىگەن ھالدا:

— بەلكىم، ئىشقىلىپ گۇمانلىق تۇرىدۇ، — دېدى.

— سىز بىزگە تەپسىلىيەرەك دەپ بېرەلمەيسىز؟ — دېدىم

مەن.

— ھازىرچە ئېنىق بىرنەرسە دېيەلمەيمەن، ئالدى بىلەن

«CAT» ئارقىلىق رەسىمگە ئېلىپ تەكشۈرۈپ، ئاندىن ئۆپكە

كېسەللىكلەر دوختۇرىغا كۆرۈنۈڭلار.

ئۇ ماڭا قولىدىكى ھاۋالە خېتىنى ئۇزاتتى.

— سىز دادىڭىزنى تاماكا چېكىدۇ دېدىڭىز، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق.

ئۇ مەندىن كۆزلىرىنى ئۈزۈپ دادامغا قارىدى، ئاندىن يەنە

ماڭا قاراپ:

— ئۇلار سىلەرگە ئىككى ھەپتە ئىچىدە تېلېفون قىلىدۇ، —

دېدى.

مەن ئۇنىڭدىن ئاشۇ «گۇمانلىق» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغان تۇرۇقلۇق ئىككى ھەپتىنى قانداق ئۆتكۈزىدىغانلىقىمنى سورىماقچى بولدۇم. ئەمدى قانداقمۇ گېلىمدىن تاماق ئۆتسۇ؟ قولۇم قانداقمۇ ئىشقا بارىدۇ؟ دەرسلەر قانداقمۇ كاللامغا كىرىدۇ؟ مېنى مۇشۇنداق سۆزلەر بىلەن يولغا سېلىپ قويۇشقا ئۇنىڭ قانداقمۇ كۆڭلى ئۇنىغاندۇ؟

مەن ئۇنىڭ قولىدىن قەغەزنى ئېلىپ، تىزىملىتىش ئورنىغا تاپشۇردۇم. شۇ كۈنى ئاخشىمى، مەن دادام ئۇخلاپ قالغۇچە ساقلاپ تۇردۇم. ئۇنىڭدىن كېيىن ئەدىيالىنى قاتلاپ جايىناماز ئورنىدا يەرگە سالدىم. بېشىمنى يەرگە تەگكۈزۈپ تۇرۇپ، كابۇلدىكى چېغىمدا موللام زورلاپ يادقا ئالدۇرغان «قۇرئان»دىكى ئايەتلەردىن چالا - بۇلا ئېسىمدە قالغانلىرىنى ئوقۇپ، خۇدادىن دادامغا ئامانلىق تىلىدىم. مەن ئەمدى موللامغا، ئۇنىڭ خۇداغا بولغان ئىشەنچ - ئەقىدىسىگە ھەۋەس قىلدىم.

ئىككى ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى. ھېچكىم بىزگە تېلېفون قىلمىدى. مەن ئۇلارغا تېلېفون قىلسام، ئۇلار ماڭا ھاۋالە خېتىنى يوقىتىپ قويغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ئۇنى ئۇلارغا ئۆز قولۇم بىلەن بەرگەندىمغۇ؟ ئۇلار ماڭا يەنە ئۈچ ھەپتىدىن كېيىن بىزنى چاقىرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇلارغا ئاچچىقىمدا ۋارقىرىۋىدىم، ئۇلار بىر ھەپتىدىن كېيىن «CAT» دا تەكشۈرۈپ، ئىككى ھەپتىدىن كېيىن دوختۇرغا كۆرۈنۈشنى ئېيتتى.

ئۆپكە كېسەللىكلەر دوختۇرى شىنەيدېر ئەپەندى دادامنى ئىنتايىن تەپسىلىي تەكشۈرۈۋاتاتتى. لېكىن، دادام توساتتىن ئۇنىڭدىن يۇرتىنى سورىغاندا، ئۇ ئۆزىنىڭ رۇس ئىكەنلىكىنى ئېيتتى، دادام شۇ ھامان ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى.

— كەچۈرۈڭ، دوختۇر، — دېدىم مەن دادامنى بىر چەتكە تارتىپ. دوختۇر قولىدا تىڭشىغۇچنى تۇتقىنىچە كۈلۈمسىرەپ كەينىگە داچىدى.

— دادا، مەن شىنەيدېر دوختۇرنىڭ تەرجىمىھالىنى نۆۋەت كۈتۈش ئۆيىدە ئوقۇدۇم. ئۇ مېچىگان ئىشتاتىدا تۇغۇلغانمىكەن، ئۇ ئادەم يەرلىك ئامېرىكىلىق ئىكەن، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئامېرىكىغا سەن بىلەن مەندىن بەكرەك كونا ئىكەن.

— ئۇنىڭ نەدە تۇغۇلغانلىقى بىلەن كارىم يوق. ئۇ بەربىر رۇس ئىكەن، — دېدى ئۇ خۇددى بىرنەرسىدىن سەسكەنگەندەك چىرايىنى بىر قىسما قىلىپ، — ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى رۇس، بوۋا - مومىلىرى رۇس. مەن سېنىڭ ئاناڭنىڭ چىرايى بىلەن قەسەم قىلاي. ئەگەر ئۇ رۇس مېنىڭ بىر يېرىمنى تۇتىدىغان بولسا، مەن ئۇنىڭ قولىنى سۇندۇرۇۋېتىمەن.

— دوختۇر شىنەيدېرنىڭ ئاتا - ئانىسى رۇسىيەنى تاشلاپ قېچىپ كەلگەنىمىكەن. ئەمدى بىلگەنسەن، ئۇلار قېچىپ كەلگەنلەر.

بىراق، دادام ھەرقانچە چۈشەندۈرسەممۇ قۇلاق سالمىدى. بەزى چاغلاردا مەن دادامنىڭ ھاياتىدا ئەڭ ياخشى كۆرىدىغىنى پەقەتلا ئىككى، بىرى ئۆزىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن خوتۇنى، يەنە بىرى ئۆزىنىڭ ئانا ۋەتىنى ئافغانىستانمىكەن، دەپ ئويلاپ قالمەن. مەن تېرىكىمپ، ۋارقىرىۋېتىشكە تاسلا قالدىم. لېكىن، يەنە ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىدىم - دە، شىنەيدېر دوختۇرغا قارىدىم.

— كەچۈرۈڭ، دوختۇر، تەكشۈرۈشنى مۇشۇ يەردە توختاتساق بولغۇدەك.

كېيىن ئىرانلىق ئامان دوختۇر دادامنى تەكشۈرۈشكە مەسئۇل بولدى، داداممۇ ئۇنىڭغا كۆرۈنۈشكە ماقۇل بولدى. ئامان دوختۇر شاپ بۇرۇت، چاچلىرى ئاقارغان، يۇمشاق سۆزلۈك كىشى ئىدى، ئۇ بىزگە «CAT» تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى كۆرگەنلىكىنى، ئەمدى دادامنىڭ ئۆپكەسىدىن ئەۋرىشكە ئېلىپ تەكشۈرىدىغانلىقى، تەكشۈرۈش نەتىجىسىنىڭ كېلەر ھەپتىگىچە چىقىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن دوختۇرغا رەھمەت ئېيتىپ،

دادامنى يېتىلەپ سىرتقا چىقىپ كېتىۋېتىپ، چوڭقۇر خىيالغا پاتتىم. ئەمدى مەن يەنە بىر ھەپتىگىچە تېخىمۇ ۋەھىمە ئىچىدە يۈرىدىغان بولدۇم. شۇ تاپتا، سۈرەيىيەنىڭ يېنىمدا بولۇشنى شۇ قەدەر ئارزۇ قىلاتتىم.

راك كېسەللىكىنىڭمۇ خۇددى شەيتانغا ئوخشاش نۇرغۇنلىغان ئىسىملىرى بار ئىكەن. دادام «ئارپا ھۈجەيرىلىك ئۆپكە راکى» نىڭ ئاخىرقى باسقۇچىغا بېرىپ قالغاچقا، ئوپېراتسىيە قىلغىلى بولمايدىكەن. دادام كېسەللىكنىڭ ئېغىر - يېنىكلىكىنى سورىغاندا، دوختۇر لېۋىنى چىشلەپ قويۇپ، ئېھتىيات بىلەن «ئېغىر» دەپ جاۋاب بەردى.

— ئەلۋەتتە خىمىيەلىك داۋالاشقا بولىدۇ، — دېدى ئۇ، — لېكىن، ئۇنىڭ پەقەت كېسەللىكنىڭ تەرەققىياتىنى ئاستىلىتىش رولى بار.

— ئۇ قانداق گەپ؟ — دەپ سورىدى دادام.

ئامان دوختۇر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ:

— بۇ خىل داۋالاشتا كېسەللىكنى ساقايتقىلى بولمايدۇ، پەقەت ئۆمۈرنى ئۇزارتىقىلى بولىدۇ، — دېدى.

— بۇ ناھايىتى ئېنىق جاۋاب بولدى، ئامان دوختۇر، بۇنىڭ ئۈچۈن سىزگە كۆپ رەھمەت، — دېدى دادام كەسكىنلىك بىلەن، — لېكىن، مېنى خىمىيەلىك داۋالاش ھاجەتسىز.

— بىراق، دادا...

— ئادەم بار يەردە مەن بىلەن تاكالىشما، ئامىر، ھەرگىز ئۇنداق قىلما، سەن ئۆزۈڭنى كىم چاغلایسەن؟

بىز ئامان دوختۇر بىلەن خوشلىشىپ، سىرتقا چىقىنىمىزدا، يولدا ماشىنىلار يەردىكى يامغۇر سۈيىنى ئىككى تەرەپكە چاچرىتىپ كېتىۋاتاتتى. دادام تاماكىسىغا ئوت تۇتاشتۇرۇپ، ماشىنىدا ئۆيگە بارغۇچە كەينى - كەينىدىن تاماكا چېكىپ، ئۇن - تىنىسىز ئولتۇردى.

— دادا، خىمىيەلىك داۋالاشنى بىر سىناپ باققان بولساق ياخشى بولاتتى، — دېدىم دادام ئاچقۇچنى تاشقىرىقى ئىشكىنىڭ قۇلۇپىغا سېلىۋاتقاندا.

دادام ئاچقۇچنى يانچۇقىغا قايتا سېلىپ، مېنى يامغۇردىن تارتىپ، بىنانىڭ ئۈستى يېپىقلىق يېرىگە ئەكەلدى. ئۇ تاماكا تۇتقان قولى بىلەن مەيدەمدىن ئىتتىرىپ تۇرۇپ:

— بولدى، بەس! مەن بىر قارارغا كېلىپ بولدۇم، — دېدى.
— مەنچۇ دادا، مەن قانداق قىلىمەن؟ — دېدىم كۆزلىرىمگە لىق ياش ئېلىپ.

ئۇنىڭ يامغۇر سۈيى ئېقىپ تۇرغان يۈزلىرىدە بىر خىل يىرگىنىش ئىپادىسى پەيدا بولدى. مەن كىچىك ۋاقتىمدا ئويناۋېتىپ، تىزىم سۈرۈلۈپ كەتكەندە يىغلىسام، ئۇ ماڭا مۇشۇنداق يىرگىنىش بىلەن قارايتتى. بۇرۇنقى چاغلاردا يىغلىساملا ئۇنىڭدا ئاشۇنداق ئالامەت پەيدا بولاتتى. ھازىرمۇ شۇنداق بولدى.

— سەن يىگىرمە ئىككى ياشقا كىردىڭ، ئامىر! چوپچوڭ يىگىت بولدۇڭ! سەن... — دادام سۆزىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى. يەنە بىرنەمە دېمەكچى بولۇپ، ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدى. ئۈستىمزدىكى بىرېزىنت بىلەن يېپىلغان لەمپىگە يامغۇرنىڭ تاراسلاپ چۈشكەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى، — سەن قانداق قىلىمەن دېدىڭما؟ شۇنچە يىللاردىن بېرى مەن ساڭا شۇنى ئۆگىتىۋاتىمەن، مۇشۇنداق سوئاللارنى سورىمايدىغان قىلىپ تەربىيەلەۋاتىمەن.

ئۇ ئىشكىنى ئېچىپ، ماڭا قايرىلىپ قاراپ:
— يەنە بىر گەپ، بۇ ئىشنى ھېچكىم بىلمىسۇن، ئاڭلىدىڭمۇ؟ ھېچكىمگە تىنما، مەن ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئىچ ئاغرىتىشىغا موھتاج ئەمەس، — دېدى — دە، قاراڭغۇ كارىدورغا قاراپ ماڭدى. ئۇ شۇ كۈنى كەچكىچە تېلېۋىزور ئالدىدا ئولتۇرۇپ توختىماي تاماكا چەكتى. مەن ئۇنىڭ كىم بىلەن

قارشىلىشىۋاتقانلىقىنى بىلەلمىدىم. ئۇ مەن بىلەن قارشىلىشىۋاتامدىغاندۇ ياكى ئامان دوختۇر بىلەنمۇ؟... ياكى ئۇ ئۆزى ئەزەلدىن ئىشەنمەيدىغان خۇدا بىلەنمۇ؟

دادام راك كېسەللىكى سەۋەبلىك بىر مەزگىلگىچە پىت بازىرىغا بېرىشتىن توختاپ قالمىدى. يەنە بۇرۇنقىدەكلا دادام شوپۇر، مەن يول باشلىغۇچى بولۇپ، شەنبە بازارغا بېرىپ نەرسە - كېرەك سېتىۋېلىپ، يەكشەنبە كۈنى ساتاتتۇق. مستىن ياسالغان چىراغلار، كالتەك توپ پەلىپى، قار تېپىلغاندا كىيىدىغان، سىيرىتمىلىرى بۇزۇلۇپ كەتكەن چاپان قاتارلىق ماللارنى ساتاتتۇق. دادام يەنە بۇرۇنقىدەكلا ۋەتەنداشلىرى بىلەن قىزغىن مۇئامىلىدە بولاتتى، مەن خېرىدارلار بىلەن بىر - ئىككى دوللارنىمۇ تالىشىپ دېگۈدەك سودا قىلاتتىم. شۇ ئىشلار بىلەن بولۇپ، ئۆزۈمنىڭ يېتىم بولىدىغان كۈنلىرىمنىڭ يېقىنلاپ قالغانلىقىنىمۇ خىيالغا كەلتۈرمەيتتىم.

گېنېرال تاھىر بەزىدە خوتۇنى بىلەن دۈكىنىمىزنىڭ ئالدىدىن ئۆتەتتى. گېنېرال يەنىلا دىپلوماتقا خاس سالاپەت بىلەن كۈلۈمسىرەپ، بىز بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشەتتى. لېكىن، جەمىلە خانىم ناھايىتى سوغۇق كۆرۈنسىمۇ، گېنېرال دىققەت قىلمىغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ، رازىمەنلىك بىلەن قاراپ قويايتتى.

شۇ كۈنلەردە، مەن «تۇنجى قېتىم» دادامنىڭ ھاجەتخانىدا ئىگىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، «تۇنجى قېتىم» دادامنىڭ ياستۇقىدا قان دېغىنى كۆردۈم. دادام ماي قاچىلاش پونكىتىدا ئۈچ يىل ئىشلەش جەريانىدا بىر قېتىممۇ ئاغرىپ قالغانلىق سەۋەبىدىن رۇخسەت سوراپ باقمىغانىدى، مانا ئەمدى تۇنجى قېتىم رۇخسەت سورىدى.

شۇ يىلى تەشەككۈر بايرىمىنىڭ ئالدى - كەينىدىكى بىر شەنبە كۈنى چۈشتىن باشلاپلا، دادام ھالسىزلىنىشقا باشلىدى.

مەن كونا ماللارنى باھا تالشىپ سېتىۋالغۇچە، دادام ماشىنىدا مېنى ساقلاپ ئولتۇردى، تەشەككۈر بايرىمى كۈنى چۈشكە يېقىن دادام يەنە ماغدۇرسىزلىنىشقا باشلىدى. ئىشىكنىڭ ئالدىغا چانا توختىتىلغان، يالغان قارلار قارىغايىلارنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقاندا دادام ئۆيدە يالغۇز قالدى، مەن ئۆزۈم دادامنىڭ ئارىبۇسىنى ھەيدەپ، يېرىم ئارال رايونىدىكى كوچىلارنى كېزىشكە مەجبۇر بولدۇم.

پىت بازىرىدىكى ئافغان ۋەتەنداشلار دادامنىڭ ئورۇقلاپ كېتىش سەۋەبى توغرىلۇق غۇلغۇلا قىلىشتى. دەسلەپتە، ئۇلار دادامنىڭ ئورۇقلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، قانداق ئورۇقلىغانلىقىنى سوراپ تۇرۇۋالغانىدى، كېيىنچە ئۇلار دادامنىڭ داۋاملىق ئورۇقلاپ، بىر تېرە، بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغانلىقى، ئىككى مەنچىدە ئورەكچە پەيدا بولۇپ، كۆزلىرىنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، سەۋەبىنى سۈرۈشتۈرمەيدىغان بولدى.

يېڭى يىل كىرگەندىن كېيىنكى بىر يەكشەنبە كۈنى، ھاۋا سوغۇق ئىدى. دادام دوغلاققىنا كەلگەن بىر فىلىپپىنلىققا چىراغ قالىپقى سېتىۋاتاتتى. مەن دادامنىڭ پۇتىغا يېپىپ قويۇش ئۈچۈن، ئارىبۇستىن ئەدىيال ئىزدەۋاتاتتىم. توساتتىن فىلىپپىنلىق ئادەمنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ھەي يىگىت، بۇ ئادەم بولالمايۋاتىدۇ!
ئارقامغا بۇرۇلۇپ قارىسام، دادام يەردە تۈگۈلۈپ يېتىپ قاپتۇ.

— قۇتقۇزۇڭلار! — مەن ۋارقىرىغىنىمچە، دادام تەرەپكە يۈگۈردۈم، — ماڭا ياردەم قىلىڭلار!
دادامنىڭ ئاغزىدىن كۆپۈك يېنىپ، ساقاللىرى ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى، كۆز قارىچۇقى كەينىگە كېتىپ، ئېقىلا كۆرۈنۈپ قالغانىدى.

كىشىلەر بىز تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېلىشكە باشلىدى. بىرى

«ئۇنىڭ كېسىلى قوزغىلىپتۇ» دېسە، يەنە بىرى «911»غا تېلېفون قىلىڭلار، دەيتتى. ئولىشىۋالغان كىشىلەرنىڭ كۆپىشىگە ئەگىشىپ، ئەتراپمۇ قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى.

دادامنىڭ ئاغزىدىن قىزىل كۆپۈك چىقىشقا باشلىدى، ئۇ تىلىنى چىشلىۋالغانىدى. مەن ئۇنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، قولىنى چىڭ تۇتۇپ، خۇددى ئۇنىڭ ئاغرىق ئازابلىرىنى يېنىكلىتەلەيدىغاندەك ئۇنىڭغا:

— دادا، قېشىڭىزدا مەن بار، سىز چوقۇم ساقىيىپ كېتىسىز. مانا مەن بار... — دېدىم. بىردىنلا تىزلىرىمنىڭ ھۆل بولۇپ كەتكەنلىكىنى سەزدىم، دادام كىچىك تەرىتىنى تۇتالماي قالغانىدى.

ساقىلىغا ئاق كىرگەن، تاقىرىباش دوختۇر مېنى كېسەلخاننىڭ سىرتىغا باشلاپ چىقىپ:

— مەن سىزگە دادىڭىزنىڭ «CAT» تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەي، — دېدى.

ئۇ پىلىۋىكىنى چىراغلىق تاخىمغا قويۇپ، خۇددى ساقچى ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا ئوق تەگكەن يەرلەرنى كۆرسەتكەندەك، قولىدىكى قېرىنداشنىڭ ئۆچۈرگۈچى بىلەن ماڭا دادامنىڭ مېڭىسىدىكى ئۆسمە تارالغان يەرلەرنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. رەسمىدە دادامنىڭ مېڭىسى خۇددى يوغان ياڭاق مېغىزىنىڭ كەسمە يۈزىگە دۈگىلەك كۈل رەڭ نەرسىلەرنى تىزىپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى.

— مانا كۆردىڭىز، ئۆسمە بەك چوڭىيىپ كېتىپتۇ، — دېدى دوختۇر، — ئۇنىڭ مېڭىسىدىكى ئۆسمىنى كىچىكلىتىش ئۈچۈن سىتىروئىد دورىسى ئىچىشى كېرەك. شامال دارىنىڭ ئالدىنى ئېلىش دورىسىنىمۇ ئىچمىسە بولمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە يەنە ۋاقىتلىق لازېر نۇرىدا داۋالاشنىمۇ تەۋسىيە قىلىمەن. سۆزۈمنى چۈشەندىڭىزمۇ؟

— چۈشەندىم، — دېدىم مەن. دېمىسىمۇ مەن راك كېسەللىكى توغرىلىق خېلى سەۋىيەلىك بولۇپ قالغانىدىم.
— ئەمەسە شۇنداق بولسۇن، — دېدى ئۇ چاقىرغۇسىغا قارىۋېتىپ، — مەن ماڭمىسام بولمىغۇدەك، لېكىن قانداق ۋاقىتتا بولسىمۇ، تارتىنماي ماڭا چاقىرغۇ قىلىۋېرىڭ.
— رەھمەت.
مەن شۇ كېچىنى دادامنىڭ كارۋىتىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزدۈم.

ئەتىسى ئەتىگەندە، دوختۇرخانىنىڭ نۆۋەت كۈتۈش ئۆيى ئافغان ۋەتەنداشلار بىلەن تولدى. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى نىۋىۋاركتىن كەلگەن قاسساپ دادامنىڭ كابۇلدىكى دارىلئىتام قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئىشلىگەن ئىنژېنېر ئىكەن. ئۇلار بىر - بىرلەپ دادامنىڭ يېنىغا كىرىپ، تۆۋەن ئاۋازدا ئەھۋال سوراپ، كېسىلىگە خۇدادىن شىپالىق تىلەشتى. دادامنىڭ تېنى ئاجىزلاپ كەتكەن، ئۆزى بەك ماغدۇرسىز بولسىمۇ، كالىسى سەگەك ئىدى.

چۈشكە يېقىن گېنېرال تاھىر ئەپەندى خوتۇنى بىلەن قىزى سۈرەييەنى باشلاپ كىردى. سۈرەييە ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە لەپىيدە قاراشتۇق - دە، كۆزىمىزنى تېزلا قاچۇردۇق.
— قانداقراق تۇرىسىز، دوستۇم؟ — دېدى گېنېرال تاھىر دادامنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ.

دادام بىلىكىدىكى ئاسما ئوكۇلنى ئىشارەت قىلىپ، ئاجىز كۈلۈمسىرىدى. گېنېرال مۇ دادامغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى.
— ھەممىڭلار ئاۋازە بولۇپ مېنى يوقلاپ كەپسىلەر، — دېدى دادام تۆۋەن ئاۋازدا.

— ئاۋازە بولمىدۇق، — دېدى جەمىلە خانىم.
— بىز ھېچقانداق ئاۋازە بولمىدۇق. ھەممىدىن مۇھىمى، سىزگە بىرنەرسە كېرەكمۇ؟ — دەپ سورىدى گېنېرال، —

قانداق نەرسە كېرەك بولسا، بىزنى ئۆز قېرىندىشىڭىزدەك كۆرۈپ دەۋىرىڭ.

ئېسىمدە قېلىشىچە، دادام بىر چاغلاردا ماڭا پۇشتۇلار توغرىلىق سۆزلەپ بەرگەندى. ئۇ ماڭا: «بىز پۇشتۇلار بىر - بىرىمىزدىن جاھىل، ھاكاۋۇر بولغىنىمىز بىلەن، بېشىمىزغا كۈن چۈشكەندە يەنە شۇ پۇشتۇلاردىن باشقىلارنى كۆڭلىمىز تارتمايدۇ» دېگەندى.

— سىلەرنىڭ يوقلاپ كەلگىنىڭلارنى كۆرۈپ بەكمۇ خۇشال بولۇۋاتمەن، — دېدى دادام بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ.
گېنېرال كۈلۈپ تۇرۇپ دادامنىڭ قولىنى مەھكەم سىقتى.
— سىز قانداقراق تۇرۇۋاتىسىز، ئامىرجان؟ سىزگە بىرنەرسە كېرەكمۇ؟

ئۇنىڭ مېھرىبانلىق يېغىپ تۇرغان كۆزلىرىنى كۆرۈپ بەكمۇ ھاياجانلاندىم.

— ياق، رەھمەت، گېنېرال ساھىب، مەن... — گېلىم بوغۇلۇپ، كۆزلىرىم ياشقا تولدى - دە، تېزدىن سىرتقا چىقىپ كەتتىم.

مەن كارىدورغا چىقىپ، ئالدىنقى كۈنى ئاخشىمى ئەزرائىلنىڭ چىرايىنى كۆرگەن جايدىكى چىراغلىق تاختىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتىم.

دادام ياتقان كېسەلخانىنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ، سۈرەيپە چىقىپ كەلدى. ئۇ ئۈچىسىدا كۈل رەڭ پوپايىكا بىلەن پادىچىلار ئىشتىنى، چاچلىرى قويۇۋېتىلگەندى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ باغرىدىن ئۆزۈمگە تەسەللى ئىزدەيتتىم!

— كەچۈرۈڭ، ئامىر، — دېدى ئۇ، — دادىڭىزنىڭ كېسىلىنىڭ ئېغىر ئىكەنلىكىنى بىلىمىز، بىراق قانداق ياردەم قىلىشىمىزنى بىلەلمەيۋاتىمىز.

مەن كۆزلىرىمنى يېڭىم بىلەن سۈرتتۈم.
— دادام كېسىلىنى باشقىلارغا بىلدۈرۈشنى خالىمىدى.

— سىزگە بىرەر نەرسە كېرەكمۇ؟

— ياق، — دېدىم مەن زورغا كۈلۈمسىرەپ. ئۇ قولۇمنى تۇتتى. بۇ بىزنىڭ تۇنجى قېتىم قول تۇتۇشۇشىمىز ئىدى. مەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ ئاستا يۈزۈمگە، كۆزلىرىمگە ياقىتىم. — سىز ئۆيىگە كىرىپ كېتىڭ، بولمىسا دادىڭىز چىقىپ مېنىڭ ئەدىپىمنى بېرىدۇ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋېتىپ.

ئۇ كۈلۈمسىرەپ بېشىنى لىڭشىتىپ:

— شۇنداق قىلاي، — دېدى - دە، كەينىگە ئۆرۈلۈپ مېڭىشقا تەمشەلدى.

— سۈرەيپە؟

— نېمە؟

— سىزنىڭ دادامنى يوقلاپ كەلگىنىڭىزنى كۆرۈپ، بەك خۇشال بولدۇم... بۇنىڭدىن مەن...

دادام ئىككى كۈندىن كېيىن دوختۇرخانىدىن چىقتى. دوختۇرخانا راكىنى نۇر بىلەن داۋالاش مۇتەخەسسسى تەكلىپ قىلىپ، ئۇنى دادامنى نۇر بىلەن داۋالىنىشقا قايىل قىلىشقا ئورۇنلاشتۇرغانىدى. لېكىن، دادام رەت قىلدى. ئۇلار مېنى ئارىغا سالماقچى بولۇشتى. مەن دادامنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى ئېنىق بىلگەچكە، ئۇلارغا رەھمەت ئېيتىپ، جەدۋەللەرگە قول قويۇپ، دادامنى «فوردا» ماركىلىق ماشىنامغا ئولتۇرغۇزۇپ ئۆيىگە قايتۇرۇپ كەلدىم.

شۇ كۈنى كەچتە، دادام ئۈستىمگە يۇڭ ئەدىيالىنى يېپىپ، سافادا ياتاتتى. مەن قورۇلغان بادام مېغىزى بىلەن چايىنى ئەكىلىپ ئۈستەلگە قويۇپ، دادامنى دۈمبىسىدىن ئاستا يۆلەپ ئولتۇرغۇزدۇم. ئۇنىڭ تاغاق سۆڭەكلىرى قولۇمغا خۇددى قۇشنىڭ قانتىدەك بىلىندى. مەن ئەدىيالىنى تارتىپ، ئۇنىڭ مەيدىسىنى مەھكەم ئوراپ قويدۇم.

— دادا، سىزگە باشقا بىرنەرسە كېرەكمۇ؟
— ياق، بالام، رەھمەت.

مەن ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇردۇم.

— دادا، سىز بەك چارچاپ كەتمىگەن بولسىڭىز، ماڭا بىر ئىش قىلىپ بېرەلەرسىزمۇ؟ مەن ئۈچۈن ئەلچى بولۇپ بەرگەن بولسىڭىز، گېنېرال تاھىرنىڭ قىزىنى ماڭا سوراپ بەرگەن بولسىڭىز.

دادامنىڭ كالىپۇكلىرى قۇرۇپ، گەز باغلاپ كەتكەن چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى، بۇنىڭدىن خۇددى سولشىپ، قۇرۇپ كەتكەن يوپۇرماقنىڭ ئۈستىدە كىچىككىنە يېشىللىقنى كۆرگەندەك بولدۇم.
— راست دەۋاتامسەن؟ — دېدى دادام.

— مەن ھاياتىمدا ھېچقانداق ئىشقا بۇنداق چىن دىلىمدىن ئىشەنچ قىلىپ باقمىغان.

— ئەستايىدىل ئويلاندىڭمۇ؟

— ئەلۋەتتە ئەستايىدىل ئويلنىپ دەۋاتمەن، دادا.

— ئۇنداق بولسا تېلېفون بىلەن تېلېفون دەپتىرمىنى ئاچقىپ بەر.

— ھازىرلا دەمسىز؟ — دېدىم مەن ھەيران بولۇپ.

— ئەمىسە قاچان دەيمەن؟

— بوپتۇ، ئەمىسە، — دېدىم مەن كۈلۈمسىرەپ.

دادامغا تېلېفون بىلەن ئۇنىڭ ئافغان دوستلىرىنىڭ تېلېفون نومۇرى يېزىلغان كىچىك قارا دەپتەرنى ئەكىلىپ بەردىم. دادام تاھىر ئەپەندىنىڭ نومۇرىنى تېپىپ، تېلېفون نومۇرىنى بېسىپ، تۇرۇپكىنى قۇلىقىغا يېقىن ئەكىلىشىگە، يۈرىكىم كۆكرەك قەپسىمدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك قاتتىق سوقۇپ كەتتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكمۇ، جەمىلە خانىممۇ؟ — دېدى دادام جەمىلە خانىمغا ئۆزىنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن، — خېلى ياخشى. رەھمەت، سىلەرنىڭ مېنى دوختۇر خانىغا يوقلاپ بارغىنىڭلاردىن بەكمۇ خۇرسەن بولدۇم، — دېدى دادام قارشى

تەرەپنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بېشىنى لىڭشىتىپ، —
چوقۇم ئېسىمدە تۇتمەن، رەھمەت، گېنېرال ساھىب ئۆيدىمىدۇ؟
ھە، رەھمەت.

دادام ماڭا قارىدى. نېمىشقىدۇر قاقاقلاپ كۈلگۈم ياكى
جېنىمنىڭ بارىچە ۋارقىرىغۇم كېلەتتى. مۇشتۇمۇمنى چىڭ
چىشلەشكە باشلىدىم. دادام پىسىڭىڭىدە كۈلدى.

— ئەسسالامۇئەلەيگۈم، گېنېرال ساھىب... شۇنداق، خېلى
ياخشى بولۇپ قالدىم... سىز بەك كۆيۈمچان جۇمۇ، گېنېرال
ساھىب، مەن ئەتە ئەتىگەندە سىلەرنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، خانىم
ئىككىڭلارنى يوقلاپ كېلەيمىكىن دەپ تېلېفون قىلىشىم. يەنە
مۇھىم بىر ئىش بار ئىدى... شۇنداق... سائەت ئون بىردە
بولسۇن... خەير، خۇداغا ئامانەت.

دادام تۇرۇپكىنى قويدى. بىز بىر - بىرىمىزگە قاراشتۇق. مەن
تۈيۈقسىز كۈلۈپ كېتىۋىدىم، دادامۇ ماڭا قوشۇلۇپ كۈلدى.

دادام چېچىنى ھۆل قىلىپ ئارقىسىغا تارىدى. مەن ئۇنىڭغا
ياردەملىشىپ پاكىز ئاق كۆڭلىكىنى كىيدۈرۈپ، گالىستۇكىنى
تاقاپ قويدۇم. گالىستۇكىنى تاقاۋېتىپ، دادامنىڭ بويىنى بىلەن
كۆڭلىكىنىڭ ياقىسى ئارىلىقىدا ئىككى دىيۈمچە بوشلۇق
قالغانلىقىنى كۆردۈم. «دادام بۇ دۇنيادىن كېتىپ قالسا، يەنە
قانچىلىك بوشلۇقلار قالار» دېگەنلەرنى ئويلىدىم. لېكىن، ئۇ
ھازىر تېخى ھايات، ئۇ مېنىڭ قېشىمدا بار. شۇنداق ئىكەن،
بۈگۈن ياخشى خىياللارنى قىلاي. دادامغا مېنىڭ ئوقۇش
پۈتكۈزۈش مۇراسىمىغا كىيىپ بارغان كاستۇمىنى كىيدۈردۈم.
دادام بەك ئورۇقلاپ كەتكەچكە، كاستۇمىنىڭ يېڭىنى تۈرۈپ
قويۇشۇمغا توغرا كەلدى. مەن زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ دادامنىڭ
ئايىغىنىڭ يېپىنى چىگىپ قويدۇم.

تاھىر ئەپەندىلەر فرېمونتتىكى ئافغانلار ئولتۇراق رايونىدىكى
بىر قەۋەتلىك ئۆيلەردە ئولتۇرىدىكەن. ئۆيىنىڭ دېرىزىلىرى كۈل

رەڭ سىرلانغان، ئۇچلۇق ئۆگزىسى يىراقتىن كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. ئۆينىڭ ئالدىدا پېشايۋىنى بار بولۇپ، خېلى يىراقتىنلا تەشتەكتىكى سېسقىيارگۈللىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. گېنېرالنىڭ كۈل رەڭ ئارىبۇسى ئۆينىڭ ئالدىدا توختىتىپ قويۇلغانىدى.

مەن دادامنى ماشىنىدىن ئاستا يۆلەپ چۈشۈرۈپ قويۇپ، يەنە ماشىنىغا چىقتىم. دادام ماشىنا ئەينىكىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ:

— سەن كېتتۈر، مەن بىر سائەتتىن كېيىن ساڭا تېلېفون قىلىمەن، — دېدى.

— ماقۇل دادا، — دېدىم مەن، — ئىشلار خەيرلىك بولغاي.

دادام ماڭا قاراپ كۈلۈمسىردى.

مەن ماشىنىنى ھەيدەپ ماڭدىم. ماشىنىنىڭ ئەينىكىدىن دادامغا قارىدىم، ئۇ ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق ئاتىلىق بۇرچىنى ئادا قىلغىلى كېتىۋاتاتتى.

مەن ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، دادامنىڭ تېلېفونىنى ساقلىغىچ، مېھمانخانىنىڭ چوڭلۇقىنى قەدەملىرىم بىلەن ئۆلچەپ چىقتىم. ئۇزۇنلۇقى ئون بەش قەدەم، كەڭلىكى ئون يېرىم قەدەم ئىكەن. «گېنېرال رەت قىلىپ قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟ ئەگەر ئۇ ئادەم ماڭا ئوچ بولسۇچۇ؟» مەن ئاشخانغا توختىماي كىرىپ — چىقىپ، بىردەم — بىردەم سائەتكە قارايتتىم.

چۈشكە يېقىن تېلېفون جىرىڭلىدى، دادام تېلېفون قىلغانىدى.

— قانداق بولدى؟

— گېنېرال ماقۇل بولدى.

مەن چوڭقۇر بىر تىنىۋېتىپ، جايىمدا ئولتۇردۇم. قوللىرىم تىترەۋاتاتتى.

— راستمۇ؟

— راست، لېكىن سۈرەيپە قىز سەن بىلەن باشتا پاراڭلاشماقچى، ئۇ ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىدا.

— بولىدۇ، دادا.

ئىككى قېتىم بېسىۋېتىپ، تۇرۇپكىنى قويۇۋەتتى.

— ئامىر، — بۇ سۈرەيىيەنىڭ ئاۋازى ئىدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم.

— مېنىڭ دادام قوشۇلدى.

— بىلدىم، — دېدىم مەن تۇرۇپكىنى يەنە بىر قولۇمغا

ئالماشتۇرۇپ، خۇشاللىقىم ئىچىمگە سىغمايۋاتاتتى، — مەن

ھازىر خۇشاللىقىمدىن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن.

— مەنمۇ بەك خۇشال، ئامىر. مەن... مەن... بۇ ئىشلارنىڭ

راستلىقىغا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ.

— مەنمۇ شۇ، — دېدىم قاقاقلاپ كۈلۈپ.

— ئاڭلاپ تۇرۇڭ، — دېدى ئۇ، — مەن سىزگە بىر ئىشنى

ئېيتماقچى، ھەرقانداق ئىش باشلىنىشتىن ئاۋۋال بىلمىسىڭىز

بولمايدىغان مۇھىم بىر ئىش بار...

— نېمە ئىش بولسىمۇ ماڭا بەربىر.

— سىز بىلمىسىڭىز بولمايدۇ. مەن ھاياتىمىزنىڭ سىز بىلەن

باشلىنىشىنى خالىمايمەن، ئەڭ ياخشىسى مېنىڭ دېمەكچى بولغان

گېپىمنى ئاڭلاڭ.

— ئەگەر شۇنداق قىلسىڭىز كۆڭلىڭىز ئارام تاپىدىغان

بولسا مەيلى، لېكىن قانداق ئىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ

مېنىڭ ئىرادەمگە توسالغۇ بولالمايدۇ.

سۈرەيىيە بىر ھازاغىچە جىمپ كەتكەندىن كېيىن، سۆز

باشلىدى:

— بىز ۋىرگىنىيە ئىشتاتىدا تۇرۇۋاتقان ۋاقىتىمىزدا، مەن

بىر ئافغان بىلەن قېچىپ كەتكەندىم. ئۇ ۋاقىتتا تېخى ئون

سەككىز ياشتا ئىدىم. ئۆزۈمنىڭ قارام... ساراڭ ۋاقىتلىرىم

ئىدى... ئۇ كىشى زەھەرلىك چېكىملىك چېكەتتى... بىز بىر

ئاي دەك بىللە تۇردۇق. ۋىرگىنىيەدىكى بارلىق ئافغانلار ئارىسىدا

بىز توغۇلۇق غۇلغۇلا بولۇشتىم. دادام ئاخىر بىزنى تىمىۋالدى.

ئۇ ئىشىك ئالدىدا تۇرۇپ... مېنى ئۆيگە قايتىشقا مەجبۇرلىدى. مەن ھوشۇمنى يوقاتقان ھالدا ۋارقىراپ، دادامنى قانچىلىك ئوچ كۆرىدىغىنىمنى ئېيتتىم... ئىشقىلىپ مەن ئۆيگە قايتىپ كەلدىم، ئۇنىڭدىن كېيىن... — سۈرەييە يىغلاۋاتاتتى، — كەچۈرۈڭ، — ئۇنىڭ تۇرۇپكىنى تۆۋەن تۇتۇپ، بۇرنىنى سۈرتكىنىنى ئاڭلىدىم، — كەچۈرۈڭ، — دېدى ئۇ بوغۇق ئاۋازدا، — مەن ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە، ئانامنىڭ مېڭىسىگە قان چۈشۈپ، ئوڭ يۈزىنىڭ پالەچ بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆزۈمنى شۇنچىلىك گۇناھكار ھېس قىلدىم. ئۇ بۇنداق خاپىلىق تارتىشقا تېگىشلىك ئەمەس ئىدى. دادام بىزنى تېزلا كالىفورنىيەگە كۆچۈرۈپ... — سۈرەييە يەنە جىمىپ كەتتى.

— ھازىر دادىڭىز بىلەن ئاراڭلاردىكى مۇناسىۋەت قانداق؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— بىز چىقىشالماي كېلىۋاتىمىز، ھېلىھەم شۇنداق. لېكىن، مەن ئۇنىڭ شۇ كۈنى مېنى ئىزدەپ تېپىپ كەلگىنىگە چىن كۆڭلۈمدىن مىننەتدارمەن. ئۇ مېنى ھەقىقەتەن قۇتقۇزۇپ قالغانىكەن، — ئۇ بىردەم تۇرۇپ قېلىپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — مېنىڭ دېگەنلىرىمنى ئاڭلاپ بىئارام بولىدىڭىزمۇ؟

— ئازراق، — دېدىم مەن. بۇ قېتىم ئۇنىڭغا راست گەپ قىلغانىدىم. مەن تېخى ھېچبىر ئايال بىلەن يېتىپ باقمىغان تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭ بىر ئەر بىلەن بىر ئۆيدە تۇرغانلىقىنى قانداقمۇ غۇرۇرۇم كۆتۈرسۇن؟ بۇنىڭدىن كۆڭلۈم يېرىم بولغىنى راست. لېكىن، مەن دادامنى ئەلچىلىككە ئەۋەتشتىن بۇرۇن بىرنەچچە ھەپتىگىچە ھەر خىل ئېھتىماللىقلارنى پەرەز قىلىپ، ئۆزۈمدىن ھەر خىل سوئاللارنى سوراپ، قايتا - قايتا ئويلىغانىدىم. ھەر قېتىم ئەڭ ئاخىرىدا ئۆزۈمدىن: «مەن نېمىدەپ باشقىلارنىڭ ئۆتمۈشى ئۈچۈن ئۇلارنى ئەيىبلىگۈدەكمەن؟» دەپ سورايتتىم.

— بەك بىئارام بولغان بولسىڭىز، قارارىڭىزنى ئۆزگەرتەمسىز؟ — دەپ سورىدى سۈرەييە.

— ياق، سۈرەييە، ئۇ ھېچقانچە چوڭ ئىش ئەمەس، — دېدىم مەن، — نېمە دېسىڭىزمۇ قارارىمنى ھەرگىز ئۆزگەرتەيمەن. مەن سىز بىلەن توي قىلىمەن. ئۇ يەنە يىغلاشقا باشلىدى.

سۈرەييەگە ھەستىم قوزغالدى، ئۇنىڭ سىرلىرىمۇ ئاشكارا بولدى، بىز سۆزلىشىپ، مەسلىنى ھەل قىلدۇق. مەنمۇ ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ھەسەنگە قانداق ئاسىيلىق قىلغانلىقىمنى، ئۇنىڭغا يالغان ئېيتقانلىقىمنى، ئەلى بىلەن دادامنىڭ قىرىق يىللىق دوستلۇقىنى بەربات قىلىپ، ئۆيدىن ھەيدەپ چىقارغانلىقىمنى ئېيتماقچى بولدۇم. لېكىن، ئۇنداق قىلىمدىم. كۆڭلۈمگە سۈرەييە تاھىرنىڭ نۇرغۇن جەھەتلەردە مەندىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقى ئايان بولدى. جۈرئەتلىك بولۇش ئاشۇ ئۈستۈنلۈكلەرنىڭ بىرى، ئەلۋەتتە.

ئون ئۈچىنچى باب

بىز ئەتىسى كەچتە تاھىرلارنىڭ ئۆيىگە «چاي ئىچۈرۈش» مۇراسىمىغا باردۇق. بىز يېتىپ بارغاندا، ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى ماشىنىنىڭ كۆپلۈكىدىن ماشىنىمى خېلى يىراقتىكى بىر كوچىغا توختىتىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئۇچامغا ئالدىنقى كۈنى دادامنى ئەلچىلىكتىن قايتۇرۇپ كەلگەندىن كېيىن بازارغا بېرىپ سېتىۋالغان كۆك رەڭلىك كاستۇمۇمنى كىيگەندىم. مەن ماشىنىنى توختىتىپ، ماشىنىنىڭ ئارقا تەرەپنى كۆرۈش ئەينىكىگە قاراپ گالستۇكۇمنى تۈزەپ قويدۇم.

— سەن ناھايىتى قاملاشقان يىگىت بولۇپ كېتىپسەن، — دېدى دادام.

— رەھمەت دادا، ئۆزىڭىز قانداقراق تۇرىسىز؟ بۈگۈنكى ئىشقا ماغدۇرىڭىز بارمۇ؟

— نېمە دەۋاتىسەن؟ بۈگۈن مېنىڭ ھاياتىمدىكى ئەڭ خۇشاللىق كۈنۈم، ئامىر، — دېدى ئۇ ھارغىن كۆرۈنۈشمۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

ئۆي ئىچىدىن كىشىلەرنىڭ كۈلكە - پاراڭلار، شۇنداقلا ئۈستاد ساراخان^①نىڭ مۇڭلۇق ناخشىلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. مەن ئىشكىنىڭ قوغغۇرىقىنى باستمى. بىرى دېرىزە پەردىسىدىن قاراپ قويۇپلا غايىب بولدى.

— ئۇلار كەپتۇ! — دېدى بىر ئايال. ئارقىدىنلا كۈلكە - پاراڭلار توختاپ، مۇزىكا ئۆچۈرۈلدى.

---

① ئۈستاد ساراخان (1924 — 1983) — ئافغانىستاننىڭ ناخشا چولپىنى.

جەمىلە خانىم ئىشكىنى ئاچتى:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، — دېدى ئۇ خۇش تەبەسسۇم بىلەن. ئۇنىڭ چاچلىرى بۇدۇر قىلىنغان، ئۇچىسىغا ئوشۇقنىغا كەلگۈدەك يارىشىملىق قارا كۆڭلەك كىيگەندى. مەن بوسۇغىغا قەدەم قويغاندا، ئۇنىڭ كۆزلىرى ياشقا تولدى. — سىز ئۆيگە كىرەر - كىرمەيلا يىغلىغىلى تۇرغىنىمنى قاراڭ، ئامىرجان، — دېدى ئۇ.

مەن تۈنۈگۈن كەچتە دادامنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە ئۇنىڭ قولىغا سۆيۈم.

ئۇ بىزنى كۈچلۈك چىراغ يورۇتۇلغان كارىدور بىلەن مېھمانخانىغا باشلاپ كىردى. تاختاي مىخلانغان تامدا مېنىڭ كەلگۈسىدىكى تۇغقانلىرىمنىڭ سۈرەتلىرى ئېسىقلىق تۇراتتى. سۈرەتلەرنىڭ بىرىدە چاچلىرى كۆپتۈرۈلۈپ تارالغان ياش جەمىلە خانىم بىلەن گېنېرال نىئاگارا شارقىراتمىسى ئالدىدا تۇراتتى. يەنە بىرىدە جەمىلە خانىم ئۇچىسىغا سىدام كۆڭلەك كىيگەن، گېنېرال تار ياقىلىق كاستۇم كىيىپ، ئىنچىكە گالىستۇك تاقىغان، چاچلىرى قويۇق ۋە قارا ئىدى.

ئەنە ئاۋۇ سۈرەتتە سۈرەيىيە ياغاچ ئاتقا مىنگىنىچە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ قولىنى پۇلاڭلىتىۋاتقانكەن. چىشلىرىغا قاپلانغان كۈمۈش سىم ئاپتاپتا پارقىراپ تۇراتتى. يەنە بىر سۈرەتتە گېنېرال ئۇچىسىدا تولۇق ھەربىي فورما، ئىئوردانىيەنىڭ پادىشاھى ھۈسەيىن شاھ بىلەن بىللە تۇراتتى. ئاۋۇ تەرەپتە زاھىر شاھنىڭ سۈرىتى بار ئىدى.

مېھمانخانا ئۆيدە يىگىرمىدىن ئارتۇق مېھمان قاتار چۆرىدەپ قويۇلغان ئورۇندۇقلاردا ئولتۇراتتى. دادام كىرگەن ھامان ھەممەيلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. مەن دادامغا ئەگىشىپ مېھمانلار بىلەن بىر مۇپىر قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ چىقتىم. گېنېرال يەنىلا دائىم كىيىدىغان كۈل رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكىسىنى كىيىۋالغانىدى. دادام ئىككىسى قۇچاقلىشىپ ھەم

بىر - بىرىنىڭ دۈمبىسىگە ئاستا ئۈرۈشۈپ، پەس ئاۋازدا ھۆرمەت بىلەن سالاملاشتى.

گېنېرال كۈلۈمسىرىگىنچە قوللىرىنى كەڭ ئېچىپ مېنى مەھكەم قۇچاقلىدى، ئۇنىڭ تۇرقىدىن ماڭا: «مانا بۇ ئافغانچە توغرا يول، ئوغلۇم» دەۋاتقاندەك بىلىندى. بىز بىر - بىرىمىزنىڭ مەڭزىگە ئۈچ قېتىم سۆيۈپ سالاملاشتۇق. مېھمانلار بىلەن لىق تولغان ئۆيدە دادام ئىككىمىز گېنېرال بىلەن ئۇنىڭ خانىمىنىڭ قارشىسىدا ئولتۇردۇق. دادام نەپىسى سىقىلىپ، پېشانىسىدىكى تەرلەرنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈشكە باشلىدى. ئۇ مېنىڭ قاراۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ، زورلاپ كۈلۈمسىرەپ:

— مېنىڭ ئەھۋالىم ياخشى، — دېدى.

ئۆرپ - ئادەت بويىچە سۈرەيىيە بۇ سورۇندا يوق ئىدى. بىرنەچچە مىنۇت داۋام قىلغان قىسقا سۆھبەت - پاراڭلاردىن كېيىن گېنېرال گېلىنى قىرىپ قويۇۋىدى، ئۆي ئىچى جىمجىتلىققا چۆكۈپ، ھەممەيلەن بېشىنى تۆۋەن قىلىشىپ قوللىرىغا قاراشتى. گېنېرال دادامغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتتى. داداممۇ گېلىنى قىرىپ سۆزىنى باشلىدى. ئۇ ھەربىر جۈملە سۆزىنى سۆز ئارىلىقىدا توختاپ چوڭقۇر نەپەس ئالماستىن تۈگىتەلمەيتتى.

— گېنېرال ساھىب، جەمىلە خانىم... بۈگۈن مەن ئوغلۇم بىلەن بىللە... ھەرقايسىلىرىنىڭ ئۆيىگە كەلگىنىمدىن چوڭقۇر شەرەپ ھېس قىلىمەن. ھەرقايسىلىرى... بەكمۇ ھۆرمەتكە سازاۋەر كىشىلەر... ياخشى جەمەتنىڭ ئەۋلادلىرى. مەن ھەرقايسىلىرىنىڭ ئالدىغا پەقەت ئۆزلىرىگە، ئائىلە ئاتاقلىرىغا ۋە ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ روھىغا بولغان ئېھتىرامىمنى ئېلىپ كەلدىم... — ئۇ سۆزىدىن توختاپ، چوڭقۇر نەپەس ئېلىۋېلىپ، قاشلىرىنى سۈرتۈپ قويدى، — ئامىرجان مېنىڭ يالغۇز ئوغلۇم... بىردىنبىر پەرزەنتىم. ئۇ ياخشى بالا بولدى. مەن ئۇنىڭ ھەرقايسىلىرىنىڭ ئىلتىپاتلىرىغا تۇشلۇق كۈتكەن يەرلىرىدىن

چىقىشىغا ئىشىنىمەن. شۇنداقلا ئوغلۇم ئىككىمىزنىڭ
ئېھتىرامىنى ئىلىك ئېلىپ، ئوغلۇمنى ئۆز ئائىلىلىرىنىڭ
ئەزاسى سۈپىتىدە قوبۇل قىلىشلىرىنى ئۆتۈنمەن.

گېنېرال ھۆرمەت بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى.
— بىز ئۆزلىرىگە ئوخشاش بىر جانابنىڭ ئوغللىنى
ئائىلىمىزگە شەرەپ بىلەن قوبۇل قىلىمىز، — دېدى ئۇ، —
ئۆزلىرى ھۆرمەتكە سازاۋەر ئادەم. مەن كابۇلدىكى چېغىمدا
ئۆزلىرىگە چىن قەلبىمدىن قايىل بولغانلارنىڭ بىرى ئىدىم.
بۈگۈنكى كۈنلەردىمۇ ھەم شۇنداق. ئۆزلىرى بىلەن بىر ئائىلە
كىشىلىرى بولىدىغانلىقىمىزدىن شەرەپ ھېس قىلىمىز.
ئامىرجان، شەخسەن مەن سىزنى ئۆيۈمگە ئۆز ئوغلۇمدەك، مېنىڭ
كۆزۈمنىڭ قارىچۇقى بولغان قىزىمنىڭ بولغۇسى ئېرى
سۈپىتىدە قارشى ئالىمەن. سىزنىڭ خاپىلىقىڭىز بىزنىڭ
خاپىلىقىمىز، سىزنىڭ خۇشاللىقىڭىز بىزنىڭ خۇشاللىقىمىز.
سىزنىڭ مېنى ۋە جەمىلە ھامىمىڭىزنى ئۆز ئاتا - ئانىڭىزدەك
كۆرۈشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. سىز ۋە سۆيۈملۈك قىزىمىز
سۈرەييەنىڭ خۇشاللىقى ئۈچۈن دۇئا قىلىمەن. بىز سىلەرگە
بەخت تىلەپ رازىلىقىمىزنى بەردۇق.

ھەممەيلەن چاۋاك چېلىشىپ كارىدور تەرەپكە قاراشتى، مەن
تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن پەيت ئاخىر يېتىپ كەلدى.

سۈرەييە كارىدورنىڭ ئۇ چېتىدە پەيدا بولدى. ئۇ ئۇچىسىغا
ئوتقاشتەك قىزىل رەڭلىك، گىرۋىكىگە ئالتۇن رەڭ زىغىزىق
تۈنۈلغان ئىنتايىن يارشىملىق ئافغانچە كۆڭلەك كىيگەندى.
دادام قولۇمنى مەھكەم سىقتى. جەمىلە خانىمنىڭ كۆزلىرى يەنە
ياشلاندى. سۈرەييە ياش قىز تۇغقانلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا بىز
تەرەپكە قاراپ ئاستا مېڭىپ كەلدى.

ئۇ دادامنىڭ ئالدىغا كېلىپ قولنى سۆيگەندىن كېيىن
يېنىمغا كېلىپ، يەرگە قاراپ ئولتۇردى. ئۆي ئىچىدە يەنە بىر
قېتىم چاۋاك ياڭرىدى.

ئەنئەنە بويىچە، سۈرەييەنىڭ ئائىلىسى «تاتلىق يېيىش» دەپ ئاتىلىدىغان چاي ئىچۈرۈش مۇراسىمىنى ئۆتكۈزۈپ بېرىشى كېرەك ئىدى. ئاندىن بىرنەچچە ئايلىق ۋەدىلىشىش مەزگىلىدىن كېيىن توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلەتتى، بارلىق چىقىمنى دادام كۆتۈرەتتى.

لېكىن، ھەممەيلەن چاي ئىچۈرۈش مۇراسىمىنى قىسقارتىشقا قوشۇلدى. سەۋەبىنى ھېچكىم ئېيتىمىسىمۇ، دادامنىڭ ساناقلىق كۈنى قالغانلىقى ھەممەيلەنگە ئايان ئىدى.

تويغا تەييارلىق قىلىش جەريانىدا، سۈرەييە بىلەن بىر قېتىم يالغۇز سىرتقا چىقىمىدىم. چۈنكى، بىز تېخى توي قىلمىغان، ھەتتا بىزگە چاي ئىچۈرۈلمىگەنلىكى ئۈچۈن، بىللە سىرتقا چىقىشىمىز ئۆرپ - ئادەتكە سىغمايتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن، مەسلىھەتلىشىدىغان ئىشلار بولسا، دادام ئىككىمىز تاھىرلارنىڭ ئۆيىگە كەچلىك تاماققا باراتتۇق. تاماق ئۈستىلىدە سۈرەييەنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغاندا، خىيال كەپتەرلىرىم قايىقلارغىدۇر پەرۋاز قىلاتتى. سۈرەييەنىڭ قولىنى كۆكسۈمگە قويۇپ، چاچلىرىنى پۇرسام، ئۇنى سۆيسەم، باغرىمغا باسام...

دادام توي مۇراسىمىغا بانكىدىكى ئوتتۇز بەش مىڭ دوللارغا يېقىن پۇلنىڭ ھەممىسىنى سەرپ قىلدى. ئۇ توي مۇراسىمى ئۈچۈن فرېمونتتىكى چوڭ ئافغانىستان رېستورانىنى ئالدى. رېستوران خوجايىنى دادامنى كابۇلدىكى چېغدىلا تونۇغاچقا، باھاسىنى خېلىلا تۆۋەنلىتىپ بەرگەنىدى. دادام يەنە مۇزىكانتلارنىڭ ھەققىنى، مەن تاللاپ ئالغان ئالماس ئۈزۈكنىڭ ھەققىنى، مەن ئالغان تويلۇق كاستۇم - بۇرۇلكىنىڭ ۋە نىكاھ ئوقۇغاندا كىيىدىغان يېشىل رەڭلىك ئافغانچە فىراكنىڭ چىقىملىرىنى تۆلىدى.

تەلىمىمىزگە، توي كېچىسىگىچە بولغان بارلىق تەييارلىقلارنى جەمئەت بىلەن ئۇنىڭ دوستلىرى ئۆز

ئۈستىگە ئالغاندى. مېنىڭ ئېسىمدە قالغىنى پەقەت بىرنەچچە ئۈنۈملەش پەيتلەرلا بولدى.

ئاشۇ پەيتلەرنىڭ بىرى بىزنىڭ نىكاھىمىزنى قىلغان ۋاقىت: يۇمىلاق ئۈستەلدە چۆرىدەپ ئولتۇرغانلارنىڭ ئارىسىدا سۈرەييە ئىككىمىز ئىسلام دىنىنىڭ سىمۋولى، شۇنداقلا باھاردەك يېڭى ھاياتنىڭ باشلىنىشىنىڭ سىمۋولى بولغان يېشىل رەڭلىك كىيىم بىلەن ئولتۇراتتۇق. مېنىڭ ئۇچامدا يەكتەك، سۈرەييە (ئۈستەلدىكى بىردىنبىر ئايال) ئۈزۈن يەڭ كۆڭلەك كىيىپ، ئۈستىگە چۈمبەل ئارتتۇالغاندى، ئۈستەلدە يەنە دادام، گېنېرال تاھىر (بۇ قېتىم قارا رەڭلىك فىراك كىيگەندى) ۋە سۈرەييەنىڭ تاغلىرىمۇ بار ئىدى. ھەر ئىككىمىز ئەدەپ بىلەن يەرگە قاراپ ئولتۇرساقمۇ، بىر - بىرىمىزگە پەقەت كۆزىمىزنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇشاتتۇق. موللام ئۈستەلدىكى گۇۋاھچىلاردىن سوئال سورىغاندىن كېيىن، «قورئان» ئوقۇدى. بىز بىر - بىرىمىزگە رازىلىقىمىزنى بەرگەندىن كېيىن، گۇۋاھنامىگە ئىمزا قويدۇق. سۈرەييەنىڭ ۋېرگىنىيە ئىشتاتىدىن كەلگەن تاغلىرىدىن بىرى، يەنى جەمىلە خانىمنىڭ شارىفجان ئىسىملىك ئىنىسى ئورنىدىن تۇرۇپ، گېلىنى قىرىپ قويۇپ، سۆزلەشكە تەييارلىق قىلدى. سۈرەييە ماڭا ئۇ تاغسىنىڭ ئامبىرىدا تۇرۇۋاتقىنىغا يىگىرمە يىلدىن ئاشقانلىقىنى، بۇرۇن ئۇنىڭ كۆچمەنلەر ئىدارىسىدە ئىشلىگەنلىكىنى، ئامبىرىكىلىق خوتۇنى بارلىقىنى سۆزلەپ بەرگەندى. ئۇنىڭ يەنە شائىر ئىكەنلىكىنىمۇ بىلەتتىم. ئۇ بويى پاكىر، يۈزى كىچىك كەلگەن، بۇدۇر چاچ كىشى بولۇپ، مېھمانخاننىڭ ئىش قەغىزىگە سۈرەييەگە ئاتاپ يازغان ئۈزۈن شېئىرىنى كۆپچىلىككە دېكلاماتسىيە قىلىپ بەردى.

— ۋاھ، ۋاھ، شارىفجان! — دەپ چۇرقىراشتى كۆپچىلىك شېئىر ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن.

مېنىڭ ئۇچامدا فىراك، سۈرەييە ئايپاق توي كۆڭلىكى كىيىپ، يۈزىنى يېپىۋالغان، ئىككىمىز قول تۇتۇشۇپ سەھنىگە قاراپ ماڭدۇق.

دادام يېنىمغا كېلىپ تۇردى. گېنېرال بىلەن خانىمىمۇ قىزىنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئالدى. باشقا بارلىق تۇغقانلار ئارقىمىزغا تىزىلدى. ئىككى چەتتە چاۋاك چېلىۋاتقان مېھمانلار، توختىماي چاراسلاۋاتقان ئاپپاراتلار... سۈرەييەنىڭ بىر نەۋرە ئىنىسى، يەنى شارىفجاننىڭ ئوغلى قۇرئاننى بېشىمىزغا تۇتۇپ ماڭدى. زالدا ئافغانچە «ئاستا ماڭ» دېگەن توي ناخشىسى ياڭراپ تۇراتتى. ئۇ ناخشا دەل دادام ئىككىمىز كىيىلدىن ئايرىلغان چاغدا ھېلىقى رۇس ئەسكىرى ماھىپار تەكشۈرۈش ئورنىدا ئېيتقان ناخشىنىڭ ئۆزى ئىدى:

ئاچقۇچ قىلىپ قۇدۇققا تاشلا تاڭ سەھەرنى،
ئاستا ماڭغىن، تولۇن ئابدەك گۈزەلىم، ئاستا ماڭ.
ئاشۇ سەھەر قۇياشى ئۇنتۇپ قالسۇن شەرقنى،
ئاستا ماڭغىن، تولۇن ئابدەك گۈزەلىم، ئاستا ماڭ.

مەن سەھنىدىكى سافادا خۇددى تەختتە ئولتۇرغاندەك، سۈرەييەنىڭ قولىنى تۇتقىنىمچە، كۆزلىرىمىزگە تىكىلگەن ئۈچ يۈزدىن ئارتۇق مېھمانغا قاراپ ئولتۇردۇم. ئۇلار بىزگە بىر ئەينەكنى تۇتقۇزۇپ بېشىمىزنى چۈمبەل بىلەن ئورنىدى. شۇنىڭ بىلەن «ئەينەككە قارىتىش» مۇراسىمى باشلاندى.

چۈمبەل ئاستىدا ئېرىشكەن ۋاقىتلىق خالىملىقتىن پايدىلىنىپ، سۈرەييەنىڭ ئەينەكتىكى كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ، ئۇنىڭغا تۇنجى قېتىم ئۇنى سۆيىدىغانلىقىمنى پىچىرلىغىنىمدا، ئۇنىڭ مەڭزىلىرى شۇ ھامان ئوت ئېلىپ كەتتى.

داستىخانلارغا چوپان كاۋىپى، قورداق ۋە ياۋا ئاپپىلىسىن رەڭگىدىكى سېرىق رەڭلىك پۈلۈلەر رەڭگارەڭ پەتنۇسلاردا تىزىلغانىدى. دادام سافادا كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى. پېشانىسىدىن تەر تامچىلاپ تۇرغان ئەرلەر تېز رېتىم بىلەن

چېلىنىۋاتقان تابلاغا ئەگىشىپ، سەكرىشىپ، چۆرگىلىشىپ، قەدىمىي ئاتتان ئۇسۇلىنى ئويناۋاتاتتى. ھەر بىر مۇزىكا تاكى ئاخىرىدا بىرنەچچە ئادەم قالغۇچە داۋاملىشاتتى. مۇشۇنداق خۇشاللىق پەيتلەردە رەھىمخان بولغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە؟

ھەسەنچۇ؟ ئۇمۇ توي قىلغاندۇ بەلكىم. ئۇ چۈمبەلنىڭ ئىچىدە كىمىنىڭ يۈزىنى كۆرگەندۇ؟ كىمىنىڭ خېنە ياققان قولىنى تۇتقاندۇ؟

ئەتىگەن سائەت ئىككىلەر بولغاندا ئولتۇرۇش رېستوراندىن دادامنىڭ ئۆيىگە يۆتكەلدى. قايتىدىن داستىخان راسلىنىپ، مۇزىكىلار قوشنىلار ئەرز قىلىپ ساقچى چاقىرغانغا قەدەر چېلىندى. مېھمانلار قۇياش چىقىشقا بىر سائەت قالغاندا ئۆزىدى. ماڭا ئاخىر سۈرەيىيە بىلەن بىر ياستۇققا باش قويۇش نېسىپ بولدى. مەن پۈتۈن ئۆمرۈمدە ئەرلەر بىلەن بىر مۇھىتتا ياشاپ كەلگەندىم. شۇ كۈنى كېچىسى تۇنجى قېتىم ئايال زاتىنىڭ نەقەدەر راھەتلىكىنى ھېس قىلدىم...

سۈرەيىيە ماڭا دادام بىلەن بىللە تۇرغۇسى بارلىقىنى ئېيتتى. — مەن تېخى سىزنى ئۆزىمىزنىڭ ئايرىم ئۆيى بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ دەپ ئويلاپتىمەن.

— ئاغرىق دادىمىز بىلەن كارىمىز بولمايمۇ؟ — دەپ سوئال بىلەن جاۋاب بەردى ئۇ. ئۇنىڭ كۆزلىرى ماڭا يېڭى تۇرمۇشنى بۇنداق باشلىيالمىدىغانلىقىنى ئېيتىپ تۇراتتى.

مەن ئۇنى سۆيۈپ تۇرۇپ:
— رەھمەت، — دېدىم.

سۈرەيىيە دادامنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىشقا باشلىدى. ئۇ ھەر كۈنى ئەتىگەندە دادامنىڭ ناشتىلىقىغا ئوتقا قاقلانغان نان بىلەن چاي تەييارلايتتى. ئۇنى كارىۋاتتىن يۆلەپ چۈشۈرۈپ ياكى

كارىۋاتقا يۆلەپ چىقىرىپ قوياتتى. ئاغرىق توختىتىش دورىلىرىنى ۋاقتىدا ئىچۈرۈپ، كىيىملىرىنى يۇيۇپ بېرەتتى. چۈشتىن كېيىن بولسا گېزىتنىڭ خەلقئارا خەۋەرلەر قىسمىنى ئوقۇپ بېرەتتى. كەچتە دادامنىڭ بىرنەچچە قوشۇقلا تاماق يەيدىغانلىقىغا قارىماي، ئۇ ياخشى كۆرىدىغان بەرەڭگە شورپىسىنى ئېتىپ بېرەتتى. ھەر كۈنى بىر قېتىم ئۇنى يۆلەپ سىرتتا بىردەم ئايلىنىدۇرۇپ كىرەتتى.

دادام كارىۋاتتىن چۈشلەيمەيدىغان بولۇپ قالغاندىن كېيىن، بەدىنىنىڭ يوتقان يارىسى بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن دادامنى ھەر سائەتتە بىر قېتىم ئۆرۈپ تۇراتتى.

بىر كۈنى، مەن دورىخانىدىن دادامنىڭ ئاغرىق پەسەيتىش دورىسىنى ئېلىپ ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىرسەم، سۈرەييە ئالدىراش ھالدا بىرنەرسىنى دادامنىڭ ئەدىيلىنىڭ ئاستىغا سېلىۋېتىپتۇ.

— ھەي، مەن كۆرۈپ قالدىم جۇمۇ! ئىككىڭلار نېمە قىلىۋاتىسىلەر؟ — دېدىم مەن.

— ھېچنېمە، — دېدى سۈرەييە كۈلۈپ تۇرۇپ.

— يالغانچى.

مەن دادامنىڭ ئەدىيلىنى قايرىپ، خۇرۇم تاشلىق خاتىرىمىنى دەرھال قولۇمغا ئالدىم — دە:

— بۇ نېمە؟ — دەپ سورىدىم. قوللىرىم خاتىرىمىنىڭ ئالتۇن ھەل بېرىلگەن قىرلىرىنى سىلايتتى. ئاسماندا رەڭگارەڭ ساليۇتلار ئېتىلغان، ئون ئۈچ ياشلىق تۇغۇلغان كۈن مۇراسىمىم ئۆتكۈزۈلگەن ھېلىقى كېچىسى رەھىمخان بۇ خاتىرىنى ماڭا سوۋغا قىلغانىدى.

— سىزنىڭ بۇنچىلىك يازالايدىغىنىڭىزغا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ، — دېدى سۈرەييە.

دادام بېشىنى ياستۇقتىن كۆتۈرۈپ:

— مەن خاتىرىنى ئۇنىڭغا ئالدۇرغان، خاپا بولماسەن — ھە؟ —

دېدى.

مەن خاتىرىنى سۈرەيىيەگە تۇتقۇزۇپ قويۇپ، دەرھال ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم. دادام مېنىڭ كۆز يېشى قىلىشىمنى ياققۇرمايتتى...

توي بولۇپ بىر ئايدىن كېيىن، تاھىر ئەر - ئايال، شارىق ۋە ئۇنىڭ ئايالى سۈزى، يەنە سۈرەيىيەنىڭ بىرنەچچە ھاممىسى بىزنىڭ ئۆيگە كەچلىك تاماققا كەلدى. سۈرەيىيە مېھمانلارغا پالەك بىلەن قوي گۆشى سېلىنغان گۈرۈچ تامىقى ئېتىپ بەردى. تاماقتىن كېيىن، ھەممەيلەن يېشىل چاي ئىچكەچ قارتا ئوينىدۇق. سۈرەيىيە، شارىق، سۈزى تۆتىمىز بىر گۈرۈپپا بولۇپ، دادام يۇڭ ئەدىيالغا يۆگىنىپ ياتقان سافانىڭ يېنىدىكى قەھۋە ئۈستىلىنىڭ يېنىدا ئولتۇردۇق. ئۇ مېنىڭ شارىق بىلەن چاقچاقلاشقنىمغا، سۈرەيىيە بىلەن بارماقلىرىمىزنى كىرىشتۈرۈپ يېقىن ئولتۇرغىنىمىزغا، شۇنداقلا مېنىڭ ئۇنىڭ يۈزىگە چۈشۈۋالغان چاچلىرىنى قولۇم بىلەن كەينىگە تاراپ قويغىنىمغا قاراپ ياناتتى. مەن دادامنىڭ كۆڭلىنىڭ خۇددى ئاق تېرەك يوپۇرماقلىرىنىڭ شىلدىرلىشى ۋە چېكەتكىلەرنىڭ چىرىلدىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان كابۇل كېچىلىرىنىڭ چەكسىز كەتكەن ئاسمىندەك كۈلۈمسىرەپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇراتتىم.

يېرىم كېچە بولغاندا، دادام كارىۋاتىغا ياتقۇزۇپ قويۇشىمىزنى ئېيتتى. سۈرەيىيە ئىككىمىز ئۇنىڭ قولىنى مۇرىلىرىمىزگە قويۇپ، بېلىدىن يۆلىدۇق. بىز ئۇنى كارىۋاتىغا ياتقۇزۇۋاتقىنىمىزدا، ئۇ سۈرەيىيەنى كارىۋاتنىڭ يېنىدىكى چىراغنى ئۆچۈرۈۋېتىشكە بۇيرۇدى ھەمدە پېشانىمىزگە سۆيۈپ قويدى.

— مەن سىزنىڭ دورىڭىز بىلەن بىر ئىستاكەن سۇ ئەكىرەي، دادا، — دېدى سۈرەيىيە.

— بولدى، ئەكرەمەڭ. بۈگۈن ھېچ يېرىم ئاغرىمىدى، —
دېدى دادام.

— ماقۇل، — دېدى سۈرەييە. ئاندىن دادامنىڭ ئۈستىگە
ئەدىيالىنى يېپىپ قويدى. بىز ئىشكىنى يېپىپ چىقىپ كەتتۇق.
دادام شۇنىڭدىن كېيىن ئويغانمىدى. ئۇ مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا
كەتكەندى.

ھايۋاردتىكى مەسچىتنىڭ ماشىنا توختىتىش مەيدانى
ماشىنىلارغا توشۇپ كەتكەندى. بىنانىڭ كەينىدىكى قۇرۇپ
كەتكەن ئوت - چۆپلەرنىڭ ئۈستىدىمۇ ماشىنىلار نۆۋەت ساقلاپ
توختاشماقتا ئىدى. كېيىنرەك كەلگەن بەزى كىشىلەر
ماشىنىلىرىنى مەسچىتنىڭ شىمالىدىن ئاز دېگەندە تۆت كوچا
نېرىغا توختىتىشقا توغرا كەلدى.

مەسچىتنىڭ ئەرلەر ناماز ئوقۇيدىغان تەرىپىگە ئافغان
گىلەملىرى ۋە كۆرپىلەر سېلىنغانىدى. ئەرلەر ئاياغلىرىنى
ئىشك ئالدىغا سېلىپ، كۆرپە ئۈستىدە باداشقان قۇرۇپ
ئولتۇرۇشتى. بىر موللام مىكروفوندا خەتمىقۇرئان قىلدى. مەن
ئىشكىنىڭ يېنىدىكى ھازىدارلار ئولتۇرىدىغان جايدا ئولتۇردۇم.
گېنېرال تاھىر يېنىمدىن ئورۇن ئالدى.

ئوچۇق ئىشكىتىن سىرتتا قاتار تىزىلىپ كېلىۋاتقان
ماشىنىلار كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى. ئۇ ماشىنىلارنىڭ ئالدى
ئەينىكىدىن قايتقان قۇياش نۇرلىرى كۆزنى چاقىتاتتى. قارا
كاستۇم كىيگەن ئەرلەر ۋە ئۈستىگە قارا كۆڭلەك كىيىپ،
باشلىرىغا ئەنئەنىۋى ئاق ھىجاپ ئارتقان ئاياللار ماشىنىدىن
چۈشۈپ مەسچىت تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتى.

مەسچىت ئىچىدە قۇرئان ئوقۇلۇۋاتتى، مەن دادامنىڭ
بالۇچىستاندا قارا ئېيىق بىلەن ئېلىشقانلىقىنى ئەسلىدىم.
ئويلىسام دادام ھەقىقەتەنمۇ پۈتۈن ئۆمرىدە ئېيىقلار بىلەن
ئېلىشىپ چىقىپتۇ. خوتۇنىدىن ياش تۇرۇپلا ئايرىلدى. ئوغلىنى

ئۆزى يالغۇز چوڭ قىلدى. سۆيۈملۈك ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ، نامراتلىقنى بېشىدىن كەچۈردى، غۇرۇرى يەرگە ئۇرۇلدى. ئەڭ ئاخىرىدا ئۇ يېڭەلمەيدىغان بىر ئېيىققا دۇچ كەلدى. لېكىن، ئۇ ئاخىرقى ئېيىققا يەنىلا ئۆزى تاللىغان ئۇسۇل بىلەن يېتىلدى.

ھەر قېتىملىق قۇرئان ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، بىر تۈركۈم مېھمان مەسچىتىدىن چىققۇچە قاتار بولۇپ مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. كەلگەنلەرنىڭ كۆپىنچىسىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە ھۆرمەت بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ رەھمەت ئېيتتىم. ئۇلارنىڭ دادام توغرىلۇق تەرىپلىرىنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئاڭلىدىم.

— تايماندا ماڭا ئۆي سېلىشقا ياردەملەشكەندى ...

— ياتقان يېرى جەننەت بولسۇن ...

— ماڭا ياردەم بېرىدىغان ھېچقانداق ئادەم چىقمىغاندا، ئۇ

يېنىدىن پۇل چىقىرىپ ماڭا ياردەم قىلغان ...

— مېنى تونۇمىسىمۇ ماڭا خىزمەت تېپىپ بەرگەندى ...

— مېنى ئۆز قېرىندىشىدە كىلا كۆرەتتى ...

.....

ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆزۈمنىڭ كىملىكىم پەقەت دادام ئارقىلىق، ئۇنىڭ كىشىلەرنىڭ ھاياتىدا قالدۇرغان ئىزلىرى ئارقىلىق بەلگىلەنگەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم. ئۆمرۈمدە كىشىلەرگە پەقەت «دادامنىڭ ئوغلى» بولۇپلا تونۇلۇپ كەلگەنىدىم. دادام بۇ ئالەمدىن كەتتى. ئەمدى ئۇ ماڭا يول كۆرسەتمەيدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن باسىدىغان يولۇمنى ئۆزۈم تېپىشىم كېرەك. ئەنە شۇلارنى ئويلىغىنىمدا ۋۇجۇدۇمنى قورقۇنچ باستى.

بۇنىڭدىن بۇرۇنراق، قەبرىستانلىقنىڭ مۇسۇلمانلار بۆلىكىدە، ئۇلار دادامنىڭ جەستىنى يەرلىككە ئاستا چۈشۈردى. موللام بىلەن يەنە بىر كىشى قەبرىستانلىقتا قايسى ئايەت ئوقۇلىدىغانلىقى توغرىلۇق تەرگىشىپ قالدى. ئەگەر گېنېرال

تاھىر ئارىغا كىرمىگەن بولسا، جېدەل چىقاتتى. ئاخىر موللام ھېلىقى كىشىگە ئەيىبلەش نەزىرىدە قاراپ قويۇپ، بىر ئايەتنى تاللاپ ئوقۇشقا باشلىدى. ئۇلار يەرلىككە گۈرجەك بىلەن توپا تاشلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مەن ئاستا مېڭىپ، قەبرىستانلىقنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىكى قىزىل ئىران دەرىخىنىڭ سايىسىگە بېرىپ ئولتۇردۇم.

يەتتىگە كەلگەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلۈپ، مەسچىتنىڭ ئىچى قۇرۇق قىلىپ قالدى. موللاممۇ مىكروفوننى يىغىشتۇرۇپ، «قۇرئان»نى بىر پارچە يېشىل رەختكە يۆگەۋاتاتتى. مەن گېنېرال بىلەن بىللە مەسچىتتىن چىقتىم. چۈشتىن كېيىنكى ئاپتاپتا يەر - جاھان ئىسسىپ كەتكەندى. بىز پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ، بىر يەرگە توپلىشىپ تاماكا چېكىپ تۇرغان بىرنەچچە ئادەمنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق. ئۇلارنىڭ ھەپتە ئاخىرىدا ئۆتكۈزۈلمەكچى بولغان پۈتۈل مۇسابىقىسى ۋە سان كلارا شەھىرىدىكى يېڭىدىن ئېچىلغان ئافغان رېستورانى توغرىلىق قىلىشقان پاراڭلىرى قولىمغا كىرىپ قالدى. مانا، دادام كەتتى، لېكىن ھايات يەنىلا ئۆز يولىدا داۋاملىشىۋېرىدىكەن.

— ئەھۋالڭىز قانداقراق، ئوغلۇم؟ — دەپ سورىدى گېنېرال.

مەن چىشىمنى چىڭ چىشلەپ، ئەتىگەندىن بېرى تەسلىكتە تۇتۇۋېلىۋاتقان كۆز يېشىمنى يەنە تۇتۇۋالدىم.

— مەن سۈرەيىيەنىڭ قېشىغا باراي، — دېدىم مەن.

— ماقۇل.

مەن مەسچىتنىڭ ئاياللار ناماز ئوقۇيدىغان تەرىپىگە باردىم. سۈرەيىيە پەلەمپەينىڭ يېنىدا ئانىسى ۋە مەن توپدا چالا - بۇلا كۆرگەن باشقا بىرنەچچە ئايال بىلەن بىللە تۇراتتى. مەن سۈرەيىيەگە ئىشارەت قىلدىم. ئۇ ئانىسىغا بىرنېمىلەرنى دەپ مېنىڭ يېنىمغا كەلدى.

— بىز پىيادە ئايلىنىپ كەلسەك بولامدۇ؟ — دېدىم مەن.

— ئەلۋەتتە بولىدۇ، — دەپ قولۇمنى تۇتتى ئۇ.
بىز ئىككى تەرىپىدە پاكىز ئوت - چۆپ ئۆسكەن، ئۇششاق
شېغىللىق چىغىر يولدا ئۇن - تىنسىز مېڭىپ، بىر ئورۇندۇققا
كېلىپ ئولتۇردۇق، بىزدىن ئانچە يىراق بولمىغان يەردىكى بىر
قەبرىنىڭ ئالدىدا ياشانغان ئەر - ئايال تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ،
قەبرىگە بىر دەستە گۈل قويۇۋاتاتتى.

— سۈرەيپە؟

— نېمە؟

— مەن دادامنى سېغىنىۋاتىمەن.

ئۇ قولنى تىزىمغا قويدى. دادامنىڭ ئۈزۈكى سۈرەيپەنىڭ
نامىنى بارمىقىدا چاقناپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىدىن
نامازغا كەلگەن كىشىلەرنىڭ ماشىنىلىرىنى ھەيدەپ چوڭ
كوچىغا قايرىلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتىم. بىزمۇ
بىردەمدىن كېيىن قايتىمىز. دادام تۇنجى قېتىم ئۆزى يالغۇز
قالدىغان بولدى.

سۈرەيپە مېنى ئۆزىگە تارتتى، ياشلىرىم ئاخىر كۆزۈمدىن
ئېتىلىپ چىقىپ، مەڭزىمدىن سىيرىلىپ چۈشۈشكە باشلىدى.

سۈرەيپە بىلەن چاي ئىچۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزمەستىنلا توي
قىلغان بولغاچقا، مەن پەقەت بىز توي قىلغاندىن كېيىنلا تاھىر
ئائىلىسىنى چۈشىنىشكە مۇيەسسەر بولدۇم. گېنېرالنىڭ ھەر
ئايدا بىر قېتىم باش ئاغرىق كېسىلى قوزغىلىدىكەن، كۆپ
ھاللاردا بىر ھەپتىگىچە ئاغرىق توختىمايدىكەن. ھەر قېتىم باش
ئاغرىقى تۇتقاندا، گېنېرال ياتاق ئۆيىگە كىرىپ كېتىپ،
ئىشىكىنى ئىچىدىن تاقىۋالدىكەن. يالغۇچ بولۇپ، چىراغنى
ئۆچۈرۈۋېتىپ تاكى ئاغرىق پەسلىگۈچە ھېچكىمگە
كۆرۈنمەيدىكەن.

ھېچكىمنىڭ كىرىشىگە ياكى ئىشىكىنى چېكىشىگە يول
قويۇلمايدىكەن. ئاخىر بېشى ساقايغاندا، گېنېرال يەنە شۇ كۈل

رەڭ كاستۇمىنى كىيىپ، ھازىرلا ئويغانغاندەك، كۆزلىرى ئىششىپ قىزارغان، ئۆزى ئۇيقۇسىرىغان ھالدا ئۆيدىن چىقىدىكەن.

سۈرەييەنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، گېنېرال بىلەن جەمىلە خانىمىنىڭ ئايرىم ھۇجرىدا يېتىۋاتقىنىغا ئۇزاق يىللار بولغانىكەن. بەزىدە گېنېرالنىڭ شۇنچىلىك خۇيى تۈتىدىكەنكى، خوتۇنى ئالدىغا ئەكەلگەن قورۇمنى بىر قوشۇق يەپ قويۇپلا، تىن تارتىپ قويدىكەن - دە، نېرى ئىتتىرىۋېتىدىكەن. بۇنداق چاغدا، جەمىلە خانىم يەنە: «مەن سىزگە باشقا نەرسە ئېيتىپ بېرەي» دېسە، گېنېرال ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي، قۇرۇق نان بىلەن پىياز ئېلىپ يېيشكە باشلايدىكەن. گېنېرالنىڭ بۇ قىلىقلىرى سۈرەييەنىڭ بەكمۇ ئاچچىقىنى كەلتۈرىدىكەن. ئانىسى كۆڭلى يېرىم بولۇپ يىغلايدىكەن. سۈرەييە يەنە ماڭا گېنېرالنىڭ روھى چۈشكۈنلىشىشىنىڭ ئالدىنى ئالدىغان دورا يەيدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

مەن يەنە ئۇنىڭ ئامبىرىكىغا كەلگەندىن بۇيان پۈتۈن ئائىلىسىنى ھۆكۈمەتنىڭ پاراۋانلىق پۇلى بىلەن باقمىدىغانلىقىنى، بۇنداق قىلىشنى ئۆزىگە ئوخشاش نوپۇزلۇق بىر زاتنىڭ ئۆزىگە لايىق كەلمەيدىغان خىزمەتلەرنى قىلغىنىدىن ئەلا بىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇم. ئۇ پىت بازىرىغا ئەمەلىيەتتە پەقەت ئافغان ۋە تەنداشلار بىلەن بولغان ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈنلا بارىدىكەن. گېنېرال ئافغانىستاننىڭ ھامان بىر كۈنى ئازاد بولىدىغانلىقىغا، خانلىق ھاكىمىيەتنىڭ قايتىدىن تىكلىنىپ، ئۆزىنىڭ يەنە بۇرۇنقى ۋەزىپىسىنى قولغا ئالدىغانلىقىغا ئىشىنىدىكەن. شۇڭا، ئۇ ھەر كۈنى كۈل رەڭ كىيىمنى كىيىپ، يانچۇق سائىتىنى ئېسىپ، ئاشۇ كۈنلەرنىڭ كېلىشىنى كۈتىدىكەن.

مەن جەمىلە خانىمنىڭ ئۆز ۋاقتىدا يېقىملىق ناخشىلىرى بىلەن كابۇلدا داڭق چىقارغانلىقىنىمۇ بىلدىم. گەرچە ئۇ كەسپىي

ناخشىچى بولمىسىمۇ، خەلق ناخشىلىرىنى، غەزەللەرنى، ھەتتا ئەرلەرلا ئېيتىدىغان راگا^① نىمۇ ۋايىگە يەتكۈزۈپ ئېيتالايدىكەن. لېكىن، گېنېرال ئۆزىنىڭ مۇزىكىنى شۇنچە قەدىرلەيدىغانلىقى، بولۇپمۇ ئەنئەنىۋى ئافغان ۋە ھىندى غەزەل توپلاملىرىنى ساقلاشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا قارىماي، ناخشا ئېيتىشنى تۆۋەن قاتلامدىكى كىشىلەرگە مەنسۇپ ئىش دەپ قارايدىكەن. ئۇلار توي قىلغاندا گېنېرال ئۇنىڭغا جامائەت ئالدىدا ناخشا ئېيتماسلىقىنى شەرت قىلغانىكەن. سۈرەييەنىڭ دېيىشىچە، جەمىلە خانىم بىزنىڭ تويىمىزغا ئاتاپ پەقەت بىرلا ناخشا ئېيتىشنى تەلەپ قىلغانىكەن، لېكىن گېنېرالنىڭ بىر قاراپ قويۇشى بىلەنلا ئۇ ئىشىمۇ يوق بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ، جەمىلە خانىمنىڭ ھاياتى ھەپتىدە بىرەر قېتىم لاتارىيە بېلىتى ئويناش، ھەر كۈنى كەچتە تېلېۋىزوردا جوننى كارسوننىڭ پروگراممىسىنى كۆرۈش، ھويلىدىكى گۈللۈكتە ئەتىرگۈل، سېسىقىيار، بەرەڭگىگۈلى، ياۋا كەشمىر قاتارلىق گۈللەرنى پەرۋىش قىلىش بىلەن ئۆتدىكەن.

مەن سۈرەييە بىلەن توي قىلغاندىن كېيىن، جەمىلە خانىمنىڭ گۈللىرى بىلەن جوننى كارسوننىڭ پروگراممىلىرىنىڭ ئورنىنى مەن ئالدىم. گېنېرال بىلەن بولغان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتىمىز تېخىچە بۇزۇلمىغان، مەن ئۇنى «گېنېرال ساھىب» دەپ چاقىرسام، ئۇ ھازىرغىچە مېنىڭ ئۇنداق چاقىرىشىمنى تۈزەتمىگەندى. ئۇنىڭ ئەكسىچە، جەمىلە خانىم ئۆزىنىڭ مېنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ھەرقاچان ئاشكارىلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ساناقسىز ئاغرىقلىرىنىڭ بارلىقىنى ئاڭلاپ، يېڭىلىق ھېس قىلدىم. ئەلۋەتتە، گېنېرال ئۇنىڭ ۋايساشلىرىنى ئاللىقاچان ئاڭلىماس بولۇۋالغانىدى. سۈرەييەنىڭ ئېيتىشىچە، جەمىلە خانىم سەكتە بولۇپ قالغاندىن

① راگا — ھىندىستاننىڭ بىر خىل ئەنئەنىۋى مۇزىكىسى.

بېرى، يۈرەك كېسىلى، رېماتىزم قاتارلىق كېسەللىرى پات - پات قوزغىلىپ تۇرىدىكەن.

جەمىلە خانىم ماڭا تۇنجى قېتىم بوينىدىكى بىر پارچە ئۆسمە گۆشنى كۆرسەتكەندە، مەن ئۇنىڭغا:

— ئەتە مەن مەكتەپكە بارماي سىزنى دوختۇرغا ئاپىراي، — دېدىم. گېنېرال مېنىڭدا كۈلۈپ:

— ئۇنداق بولسا، سىز ئەڭ ياخشىسى ئوقۇشتىن چېكىنىشىڭىز بولغۇدەك، ئوغلۇم. ھامىڭىزنىڭ كېسەللىرىنى بىر - بىرلەپ تىزىملىشىڭىزلا، ئاخىرىدا رۇمىنىڭ توپلىمىدەك نەچچە پارچە قېلىن كىتاب چىقىدۇ، — دېدى.

لېكىن، نېمىلا دېگەنبىلەن جەمىلە خانىم مېنى ئۆزىنىڭ ئاغرىقلىرى توغرىلۇق ۋايساشلىرىنى ئاڭلاپ بېرىدىغان بىردىنبىر ئادەم، دەپ قارايتتى. ئەگەر مەن قولۇمغا قورال ئېلىپ، ئادەم ئۆلتۈرگەن تەقدىردىمۇ، ئۇ يەنىلا شەرتسىز ھالدا ئۆز مۇھەببىتىنى مەندىن ئايىمايتتى. چۈنكى، مەن ئۇنىڭ يۈرىكىدىكى ئەڭ يامان يارىنى ساقايتقاندىم. ئۇنى ھەرقانداق ئافغان ئانىنى قورقۇتىدىغان ۋەھىمدىن خالاس قىلغاندىم. ئۇ دائىم ئۆز قىزىغا بىرەر لايىق چىقماي قېلىشىدىن ۋايىم يەيتتى، ئەمدى ئۇ ئۆز قىزىنىڭ قېرى قىز بولۇپ قېلىشىدىن، بالىسى يوق، ئېرى يوق بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىمىسىمۇ بولاتتى. چۈنكى، ھەرقانداق ئايال ئەرگە موھتاج. ئۇنىڭ ئېرى يۈرىكىدىكى گۈزەل ناخشىلارنى پېچەتلىۋەتسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئەرگە موھتاج. مەن يەنە سۈرەييەددىن ۋىرگىنىيەدە يۈز بەرگەن ئىشنىمۇ ئاڭلىدىم.

بىر كۈنى، بىز سۈرەييەنىڭ كۆچمەنلەر ئىدارىسىدە ئىشلىگەن تاغىسى شاربىنىڭ ئوغللىنىڭ تويىغا قاتناشتۇق. ئۇنىڭ ئوغلى نىۋۇركىتىكى بىر ئافغان قىزى بىلەن توي قىلغانىدى. توي مۇراسىمى ئالتە ئاي بۇرۇن بىز توي زىياپىتى بەرگەن رېستوراندا ئۆتكۈزۈلگەنىدى. بىز مېھمانلار بىلەن بىللە قىزنىڭ

يىگىت نەرەپتىن ئۈزۈك قوبۇل قىلغىنىغا قاراپ تۇراتتۇق. يېنىمىزدىكى ئوتتۇرا ياشلىق ئىككى ئايالنىڭ پارىڭى ھەر ئىككىمىزنىڭ دىققىتىنى تارتتى.

— نېمىدېگەن ئوماق كېلىن ئۇ، — دېدى ئۇلارنىڭ بىرى، — قاراڭ ئۇ قىزغا، خۇددى تولۇن ئايغا ئوخشايدۇ.

— شۇنداق، — دېدى يەنە بىرى، — ئۇنىڭ ئۈستىگە پاك دەڭە. بىرەر يىگىتنىڭ قولىنىڭ ئۈچىنىمۇ تۇتۇپ باقمىغان.

— شۇنى دەڭە، مەن سىزگە دېسەم، بۇ يىگىت نەۋرە سىڭلىسى بىلەن توي قىلماي توغرا قىلدى.

سۈرەييە ئۆيگە قايتىش يولىدا ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتى. مەن ماشىنىنى فرېمونت كوچىسىنىڭ چىراغ يورۇپ تۇرغان يول ياقىسىغا توختاتتىم.

— ھېچقىسى يوق، — دېدىم مەن ئۇنىڭ چېچىنى قايرىپ تۇرۇپ، — ئۇلارنىڭ نېمە دېيىشى بىلەن نېمە كارىڭىز؟

— بۇ بىر ئادالەتسىزلىك! — دەپ ۋارقىردى ئۇ.

— بولدى، ئۇ گەپلەرنى ئۇنتۇپ كېتىڭ.

— ئۇلارنىڭ ئوغۇللىرى يېرىم كېچىگىچە قاۋاقخانىدىن كەلمەي كۆڭۈل ئېچىشىدۇ، نەچچە قىزنى ئاياغ ئاستى قىلىپ، يوتقان سىرتىدىن بالا تاپسا ھېچكىم ئۇلارغا ھېچنېمە دېمەيدۇ. «ئوغۇل بالا بولغاندىن كېيىن شوخلۇق قىلىپ قويۇپتۇ» دېيىشىدۇ. مەن ھاياتىمدا بىر قېتىم خاتالىق ئۆتكۈزسەم ھەممە ئادەم ئەدەپتىن، نومۇستىن گەپ قىلىپ چۈشىدۇ. مەن ئۆلگۈچە ئاشۇ ئىش پېشانەمدىن كەتمەيدىغان ئوخشايدۇ.

مەن ئۇنىڭ ئېڭىكىنىڭ ئۈستىدىكى خالىنى بويلاپ چۈشۈۋاتقان كۆز يېشىنى باش بارمىقىم بىلەن سۈرتتۈم.

— مەن سىزگە تېخى ئۇ ئىشنى تەپسىلىي ئېيتىمىدىم، — دېدى سۈرەييە كۆزلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، — ئۇ كۈنى كەچتە دادام قولىدا مىلتىق كۆتۈرۈپ ئىشىكتە پەيدا بولدى. ئۇ مىلتىقتا ئىككى تاللا ئوق بارلىقىنى، ئەگەر ئۆيگە قايتمىسام،

بىر پاي ئوقتا ئۇنى، يەنە بىر پاي ئوقتا ئۆزىنى
ئۆلتۈرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن چىرقىرىدىم، دادامنى
ئېغىزىغا كەلگەن ئەسكى گەپلەر بىلەن تىللىدىم. ئۇنىڭغا: «سەن
مېنى مەڭگۈ سولاپ قويايمايسەن، سەن ئۆلگەن بولساڭچۇ»
دېدىم، — ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى يەنە تۆكۈلۈشكە باشلىدى، — مەن
ئۇنىڭغا راستتىنلا «سەن ئۆلگەن بولساڭچۇ» دېدىم. دادام مېنى
ئۆيگە ياندۇرۇپ كەلگەندە، ئانام ماڭا ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتى. ئۇ
ئېسەدەپ يىغلىغاچقا، نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئۇقالمايتتىم. دادام
مېنى ھۇجرامغا سۆرەپ دېگۈدەك كىرىپ، ئەينەكنىڭ ئالدىدا
ئولتۇرغۇزدى. قولۇمغا قايچا تۇتقۇزۇپ، چېچىمنى كېسىشىمنى
ئېيتتى. مەن چېچىمنى كەسكۈچە ئۇ ماڭا قاراپ تۇردى. مەن
بىرنەچچە ھەپتىگىچە ئۆيدىن سىرتقا چىقمىدىم. لېكىن، سىرتقا
چىققىنىمدا، نەگىلا بارسام كىشىلەرنىڭ كۈسۈرلاشقانلىقى
كۆزۈمگە چېلىقاتتى ياكى شۇنداق قىلغاندەك بىلىنەتتى. بۇ
ئىشلار تۆت يىلنىڭ ئالدىدا، بۇ يەردىن بەش مىڭ كىلومېتىر
يىراقتا يۈز بەرگەن. شۇنداق تۇرۇپ، ھېلىمۇ مەن يەنە شۇ
گەپلەرنى ئاڭلاۋاتىمەن.

— ئۇنداقلارنىڭ ئېغىزىغا مەرەز چىقسۇن، — دېدىم مەن.

سۆزۈم تۈگىگەن ھامان، ئۇ قاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— دادىڭىز ئەلچىلىككە كەلگەن كۈنى ئاخشىمى، مەن بۇ
ئىشلارنى سىزگە تېلېفوندا ئېيتقىنىمدا، مەن سىزنى چوقۇم
نىيىتىدىن يېنىۋالدىم، دەپ ئويلاندىم.

— ھەرگىز ئۇنداق قىلمايتتىم، سۈرەيپە.

ئۇ كۈلۈمسىرەپ قولۇمنى تۇتتى.

— تەلىيمىگە سىز بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. سىز باشقا

ئاپقان يىگىتلىرىگە پەقەت ئوخشىمايسىز.

— بىز ئەمدى بۇ سۆزلەرنى ھەرگىز تىلغا ئالمايلى، بولامدۇ؟

— ماقۇل.

مەن ئۇنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇپ، ماشىنىنى قايتىدىن

ئوت ئالدۇردۇم. ماشىنىنى ھەيدىگەچ، ئۆزۈمنىڭ نېمە ئۈچۈن باشقىلارغا ئوخشىمايدىغانلىقىم توغرىلىق ئويلىنىدىم. بەلكىم مېنى ئەرلەر تەربىيەلەپ ئۆستۈرگەنلىكى ئۈچۈندۇر. مەن ئاياللار بار مۇھىتتا چوڭ بولمىغاچقا، ماڭا ئافغان جەمئىيىتىنىڭ ئاياللارنى تۆۋەن كۆرىدىغان ئۆلچەملىرىنى باشتىن كەچۈرىدىغان پۇرسەت بولمىغاندۇر ۋە ياكى دادامغا ئوخشاش، جەمئىيەتنىڭ ئۆزىگە ماس كەلمەيدىغان قائىدە - يوسۇنلىرىنى چۆرۈپ تاشلاپ، ئۆزى تۈزگەن تۈزۈم بويىچە ياشايدىغان بىر ئادەمنىڭ قولىدا چوڭ بولغانلىقىمىدىندۇر.

لېكىن، سۈرەيىيەنىڭ ئۆتمۈشىگە ئېرەن قىلماسلىقىمنىڭ بىر چوڭ سەۋەبى ئۆزۈمنىڭمۇ پۇشايمان قىلىدىغان ئۆتمۈشۈمنىڭ بولغانلىقى ئۈچۈن دەپ ئويلايمەن.

دادام ئۆلۈپ كېتىپ ئۇزاق ئۆتمەي، سۈرەيىيە ئىككىمىز گېنېرال بىلەن جەمىلە خانىمنىڭ ئۆيىدىن بىرنەچچە كىچىك نېرىسىدىكى بىر ياتاقلىق ئۆيگە كۆچۈپ كەلدۇق. سۈرەيىيەنىڭ ئاتا - ئانىسى بىزنىڭ ئۆيىمىزنى مۇبارەكلەپ، جىگەر رەڭ خۇرۇم ساپا بىلەن خىرۇستال چىنە - تەخسىلەرنى ئېلىپ بەردى. گېنېرال ماڭا يەنە يېڭى «IBM» ماركىلىق خەت ئۇرۇش ماشىنىسى سوۋغا قىلدى. ئۇ خەت ئۇرۇش ماشىنىسىنىڭ ساندۇقىنىڭ ئىچىگە پارىچە بىر پارچە خەت يېزىپ سېلىپ قويغانىدى:

ئامىرجان:

مۇشۇ خەت ئۇرۇش ماشىنىسىنىڭ كۈنۈپكىلىرى بىلەن كەلگۈسىدە نۇرغۇن ھېكايىلەرنىڭ سىزنى ئاچقايسىز.

گېنېرال ئىقبال تاھىر

مەن دادامنىڭ ئاربابۇسىنى سېتىۋەتكەندىم. شۇنىڭدىن
ئېتىبارەن پىت بازىرىغا قەدەم بېسىپ باقمىدىم. مەن ھەر جۈمە
كۈنى دادامنىڭ قەبرىسىگە باراتتىم. بەزى ۋاقىتلاردا قەبرىنىڭ
تاش خاتىرىسى ئالدىدا يېڭى بىر دەستە گۈلنىڭ قويۇلغانلىقىنى
كۆرۈپ، سۈرەيىيەنىڭمۇ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنى بىلەتتىم.

سۈرەيىيە ئىككىمىز ئەر - خوتۇنلۇق تۇرمۇشىغا ئاستا - ئاستا
ماسلىشىشقا باشلىدۇق. بىز چىش چوتكىمىز بىلەن
پايپاقلارمىزنى ئالماشتۇرۇپ ئىشلىتەتتۇق. ئەتىگەندە بىللە
ئولتۇرۇپ گېزىت ئوقۇيتتۇق. ئۇ كارىۋاتنىڭ ئوڭ تەرىپىدە، مەن
سول تەرىپىدە يېتىشىنى ياخشى كۆرەتتىم. ئۇ يۇمشاق ياستۇقتا
يېتىشىنى ياخشى كۆرەتتى. مەن بولسام قاتتىقراقىنى تاللايتتىم.
ناشتىدا ئۇ تالقانىنى قۇرۇق يەپ، سۈتنى ئايرىم ئىچەتتى...

شۇ يىلى يازدا، مەن سان خوسې ئىشتاتلىق
ئۈنۋېرسىتېتنىڭ ئىنگلىز تىلى كەسپىگە تەقسىم قىلىندىم.
شۇنىڭ بىلەن بىللە، سان ۋايېلدىكى بىر ئۆي - جاھازىلىرى
دۈكۈنىنىڭ ئىسكىلاتىدا ئامانلىق ساقلىغۇچى بولۇپ ئىشلىدىم.
گەرچە بۇ خىزمەت ناھايىتى زېرىكشلىك بولسىمۇ، مەن ئۈچۈن
پايدىلىق تەرەپلىرى بار ئىدى: ھەممە ئادەم كەچ سائەت ئالتىدە
ئىشتىن چۈشكەندە، ئۈستىگە سولياۋ يېپىلغان سافالارنىڭ
ئارىسىدا ئولتۇرۇپ، كىتابلىرىمنى ئېلىپ ئۆگىنىش قىلىشقا
باشلايتتىم. ئاشۇ قارىغاي ياغىچى پۇرايدىغان ئىسكىلاتتا مەن
ئۆزۈمنىڭ تۇنجى رومانىمنى يېزىشقا باشلىدىم.

كېيىنكى يىلى سۈرەيىيەمۇ سان خوسې ئىشتاتلىق
ئۈنۋېرسىتېتقا قوبۇل قىلىندى. ئۇ دادىسىنىڭ قارشىلىقىغا
قارىماي ئوقۇتقۇچىلىق كەسپىنى تاللىدى.

— مەن سېنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆز ئىقتىدارىڭنى بۇنداق
كەسىپكە زايە قىلىدىغىنىڭنى ھېچ چۈشەنمىدىم، — دېدى
گېنېرال بىر كۈنى كەچلىك تاماق ۋاقتىدا، — بىلەمسىز

ئامىرجان، ئۇنىڭ تولۇق ئوتتۇرىدىكى نەتىجىسى ھەرقاچان A دىن چۈشۈپ باقمىغان، — ئۇ سۈرەيىيەگە قارىدى، — سەندەك ئەقىللىق قىزلار ئادۋوكاتلىقتا، سىياسىي قانۇن كەسپىدە ئوقۇشى كېرەك. خۇدايىم بۇيرۇسا ئافغانىستان ئازاد بولغاندا، قانۇن يېزىشقا قاتنىشىسەن ئەمەسمۇ؟ ئۇ چاغدا ساڭا ئوخشاش ياش ھەم تالانتلىق ئافغانلارغا ئېھتىياج زور بولىدۇ. ئۇلار تېخى ئائىلەڭنىڭ شان - شۆھرىتىگە ئاساسەن ساڭا مىنىستىرلىق ھوقۇقىنى بېرىشمۇ مۇمكىن.

سۈرەيىيە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ چىرايى تاتارغاندى.

— مەن ئەمدى كىچىك بالا ئەمەس، دادا. مەن توي قىلغان ئايال. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇلار ئوقۇتقۇچىمۇ ئېھتىياجلىق بولىدۇ.

— ئوقۇتقۇچىلىقنى ھەممە ئادەم قىلالايدۇ.

— يەنە گۈرۈچ بارمۇ، ئاپا؟ — دەپ سورىدى سۈرەيىيە.

تاماقتىن كېيىن گېنېرال ھايۋاردتىكى بىرنەچچە دوستى بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن سىرتقا ماڭغاندىن كېيىن، جەمىلە خانىم سۈرەيىيەگە تەسەللى بېرىشكە باشلىدى:

— داداڭنىڭ كۆڭلى ياخشى، — دېدى ئۇ، — ئۇ پەقەت

سېنىڭ ئىستىقبالىڭنى ئويلاپ شۇنداق دەۋاتىدۇ.

— ئۇ دوستلىرىغا ئۆزىنىڭ ئادۋوكات قىزىنى كۆز - كۆز

قىلىپ، ئۆزى يەنە بىر شەرەپ مېدالىغا ئېرىشمەكچى، — دېدى سۈرەيىيە.

— نېمانداق قاملاشمىغان گەپلەرنى قىلىۋاتىدىغانسەن؟

— ئىستىقبالىمىش، — دېدى سۈرەيىيە مەسخىرە ئاھاڭدا، —

ئىشقىلىپ، مەن ئۇنىڭغا ئوخشىمايمەن. ئۇنىڭغا ئوخشاش،

باشقىلار رۇسلار بىلەن ئۇرۇشۇۋاتسا، ئوڭدا يېتىپ چاڭ -

توزانلارنىڭ بېسىقىشىنى ھەم ئۆزىنىڭ ھۆكۈمەتتىكى

كېچىكىنە ئەمىلىنىڭ ئەسلىگە كېلىشىنى خىيال قىلمايمەن.

ئوقۇتقۇچىلىقنىڭ مائاشى كۆپ بولمىسىمۇ، مەن شۇ ئىشنى قىلىشنى خالايمەن. مەن ئوقۇتقۇچىلىق كەسپىنى ياخشى كۆرىمەن. بۇ نېمىلا دېگەنبىلەن ھۆكۈمەتنىڭ پاراۋانلىق پۇلغا قاراشلىق قالغاندىن كۆپ ياخشى.

جەمىلە خانىم لېۋىنى چىشلىدى.

— ئەگەر داداڭ بۇ سۆزلىرىڭنى ئاڭلايدىغان بولسا، سەن بىلەن ئاتا - بالىلىقتىن كېچىپ كېتىدۇ.

— ئەنسىرىمەڭ، — دېدى سۈرەييە قولىدىكى قەغەز سالىپتىكىنى تەخسىسىگە تاشلاپ، — مەن ئۇنىڭ قىممەتلىك ئابرويىغا ھەرگىز داغ تەگكۈزمەيمەن.

1988 - يىلى يازدا، يەنى سوۋېت قوشۇنلىرى ئافغانىستاندىن چېكىنىپ چىقىشتىن ئالتە ئاي بۇرۇن، مەن ئۆزۈمنىڭ تۇنجى رومانىمنى گېنىپرال سوۋغا قىلغان خەت ئۇرۇش ماشىنىسىدا يېزىپ پۈتكۈزۈۋەتمەيمەن. بۇ روماندا كابۇلدىكى ئاتا بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى توغرىسىدىكى ۋەقەلىك بايان قىلىنغانىدى.

كىتاب نەشر قىلىشقا مەسئۇل ئىش بېجىرىش ئورنىدىن ئونىغا رومانىم توغرىلۇق خەت يېزىپ ئالاقىلەشكەندىن كېيىن، ئاۋغۇستنىڭ بىر كۈنى خەت ساندۇقىدىن نىۋيوركتىكى بىر ئىش بېجىرىش ئورنىدىن كەلگەن خەتنى تاپشۇرۇۋېلىپ، خۇشاللىقىمدا ھوشۇمدىن كەتكىلى تاس قالدىم. خەتتە ئۇلار رومانىمنىڭ تولۇق ئارگىنالىنى ئەۋەتىشىمنى تەلەپ قىلغانىكەن. مەن ئەتىسىلا ئۇلارنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلىدىم. سۈرەييە كىتابىمنىڭ ئارگىنالىنى ئېھتىيات بىلەن يۆگەپ، سۆيۈپ قويدى. جەمىلە خانىم ئۇنى «قۇرئان» نىڭ ئاستىدىن بىر قېتىم ئۆتكۈزۈۋېتىشىمنى تەلەپ قىلدى. ئۇ يەنە ئەگەر ئۇلار رومانىمنى بېسىشقا قوشۇلسا، قوي سويۇپ، كەمبەغەللەرگە سەدىقە بېرىپ، نەزىر قىلىشقا ۋەدە بەردى.

— ئانا، نەزىر قىلمايلى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ مەڭزىگە

سۆيۈپ تۇرۇپ، — موھتاجلارغا پۇل بېرىپ زاكات قىلساقلا بولدى، قوي سويۇپ قان قىلىشىمىز ھاجەتسىز.

ئالتە ھەپتىدىن كېيىن، مارتىن گرىنۋولت ئىسمىلىك بىر كىشى ماڭا نيۇيورك شەھىرىدىن تېلېفون بېرىپ، كىتاب ئۈچۈن ماڭا ۋەكىللىك قىلىشنى خالايدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن بۇ ئىشنى پەقەت سۈرەييەگىلا ئېيتتىم.

— مېنىڭ ھازىر ۋەكىلىم بولغانلىقى كىتابىمنىڭ چوقۇم نەشرىدىن چىقىدىغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئەگەر مارتىن رومانىمنى ساتالسا، ئۇنىڭدىن كېيىن تەبرىكلىسەك بولىدۇ.

بىر ئايدىن كېيىن مارتىن تېلېفون قىلىپ، مېنىڭ پات ئارىدا رەسمىي ھالدا «كىتابى نەشرىدىن چىققان يازغۇچى» بولىدىغانلىقىمنى ئېيتتى. مەن سۈرەييەگە بۇ خەۋەرنى ئېيتقاندا، ئۇ خۇشاللىقىدا چىرقىراپ كەتتى.

شۇ كۈنى كەچتە، بىز بۇ ئىشنى تەبرىكلەش ئۈچۈن سۈرەييەنىڭ ئاتا - ئانىسىنى ئۆيىمىزگە كەچلىك تاماققا تەكلىپ قىلدۇق. جەمىلە خانىم قىيما گۆشتە ياسالغان كۆفتە بىلەن قىرىققۇلاق سېلىنغان پولۇ ئەتكەندى. گېنېرال كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ كۈلۈمسىرەپ، ئۆزىنىڭ مەندىن بەكمۇ پەخىرلەنگەنلىكىنى ئېيتتى. گېنېرال بىلەن خانىم كەتكەندىن كېيىن، سۈرەييە ئىككىمىز بۇ ئىشنى قىممەت باھالىق مېرلوت ھارىقى بىلەن تەبرىكلەيدۇق. مەن ئۇنى ئۆيىگە قايتىشىمدا ماگىزىندىن سېتىۋالغانىدىم. گېنېرال ئاياللارنىڭ ھاراق ئىچىشىنى قوللىمىغاچقا، سۈرەييە دادىسىنىڭ ئالدىدا ئىچىشنى لايىق كۆرمىگەندى.

— مەن سىزدىن ناھايىتى پەخىرلەندىم، — دېدى ئۇ قولىدىكى رومكىنى رومكامغا سوقۇشتۇرۇپ تۇرۇپ، — دادىڭىز ھايات بولغان بولسا، سىزدىن تولىمۇ پەخىرلەنگەن بولاتتى.

— شۇنداق، — دېدىم مەن. دېمىسىمۇ مۇشۇ ۋاقىتتا دادامنىڭ يېنىمدا بولۇشنى ئۈمىد قىلاتتىم.

سۈرەيە ھاراق ئىچسىلا ئۇيقۇسى كېلىپ كېتەتتى، بۈگۈنمۇ شۇنداق بولدى. مەن بالكونغا چىقىپ يازنىڭ مەيىن شامىلىغا يۈزۈمنى ياقىتىم. رەھىمخاننىڭ تۇنجى قېتىم مېنىڭ ھېكايەمنى ئوقۇغاندا يازغان قىسقا خېتى ئېسىمگە كەلدى. ھەسەنمۇ ماڭا: «خۇدايىم بۇيرۇسا سىز چوقۇم داڭلىق يازغۇچى بولىسىز، دۇنيادىكى ھەممە ئادەم سىزنىڭ ھېكايىڭىزنى ئوقۇيدۇ» دېگەنىدى. ھاياتىمدا نۇرغۇنلىغان ياخشى ئىشلار بولدى، نۇرغۇنلىغان خۇشاللىقلارغا ئېرىشتىم. لېكىن، مەن ئاشۇ ياخشى ئىش ۋە خۇشاللىقلارغا ئەرزىمدىم، بۇنى ئۆزۈممۇ تېخىچە بىلمەيتتىم.

مەن يازغان رومان كېيىنكى يىلى، يەنى 1989 - يىلى يازدا نەشرىدىن چىقتى. نەشرىياتىن ماڭا بەش شەھەرگە بېرىپ كىتاب تەشۋىقاتى قىلىش سەپىرىنى ئورۇنلاشتۇردى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئافغان كۆچمەنلىرى ئارىسىدا خېلى ئابروي تېپىپ قالدىم. شۇ يىلى رۇسلار ئافغانىستاندىن تولۇق چېكىنىپ چىققانىدى.

ئەسلىدە شۇ يىلى ئافغانىستان ئۈچۈن مۇقەددەس يىل بولۇشى كېرەك ئىدى. بەختكە قارشى، ئۇرۇش يەنە داۋاملاشتى، بۇ قېتىم ئافغان مۇجاھېددىنلىرى ① بىلەن رۇسلار قوشۇن چېكىندۈرۈش ئالدىدا تىكلەنگەن ناچىبۇللاھ ② قورچاق ھۆكۈمىتى ئوتتۇرىسىدا ئىچكى ئۇرۇش ئېلىنىپ بېرىلغانىدى. ئافغانىستان خەلقى پاكىستانغا توختىماي پاناھلىق ئىزدەپ بېرىشقا باشلىدى. ئۇ يىلى سوغۇق مۇناسىۋەتلەر ئۇرۇشى ئاخىرلىشىپ، بېرلىن تېمى چېقىپ تاشلاندى. ئەنە شۇ سەۋەب بىلەن دۇنيا ئافغانىستاننى ئۇنتۇپ قالدى. گېنېرال تاھىرنىڭ رۇسلار

---

① مۇجاھېددىن — 1979 - يىلى ئامېرىكىنىڭ ياردىمىدە قۇرۇلغان، سوۋېت ئىتتىپاقىغا قارشى مىللىي تەشكىلات، كېيىن ئافغانىستاندىكى ئاساسلىق سىياسىي كۈچ بولۇپ قالدى.

② ناچىبۇللاھ (1947 — 1996) — 1987 - يىلى ئافغانىستان خەلق دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتىنىڭ زۇڭتۇڭى بولغان، 1992 - يىلى زۇڭتۇڭلۇقتىن ئىستېپا بەرگەن.

چېكىنگەندىن كېيىن پەيدا بولغان ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى ئۆچۈپ،
كۈنلىرى يەنە شۇ بۇرۇنقىدەك داۋاملاشتى.
شۇ يىلى سۈرەييە ئىككىمىز پەرزەنتلىك بولۇشنى قارار
قىلدۇق.

دادا بولۇشۇمنى ئويلىغىنىمدا، بىر تۈرۈپ جىسمىمدا كۈچ -
قۇۋۋەت پەيدا بولسا، يەنە بىر تۈرۈپ مېنى ئەنسىزلىك باساتتى.
قانداقراق دادا بولارمەن دېگەن ئەندىشە خىيالىمدىن كەتمەيتتى.
كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرىدىن دادامدەك بولۇشنى ئويلىسام، يەنە
بىر يەرلىرىدىن مەڭگۈ ئۇنىڭغا ئوخشىماسلىققا قەسەم قىلاتتىم.
ھالبۇكى، بىر يىل ئۆتتى، سۈرەييەدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش
يوق، ئايىلار ئۆتۈۋەردى. سۈرەييەنىڭ تاقىتى توشۇپ بارغانسېرى
سەۋرىسىز، ئاسان چېچىلىدىغان بولۇپ قالدى. جەمىلە خانىم
ئانچە - مۇنچە سوئال مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەرنى
قىلىشنىڭ ئورنىغا ئۇدۇللا «قانداقراق؟»، «مەن قاچان نەۋرەمگە
ئەللىي ناخشىسى ئېيتىپ بېرىمەن؟» دەپ سورايدىغان بولدى.
گەرچە سوئالغا جاۋاب بېرىدىغان كىشى قىزنى ئۆز ئەمرىگە
ئالغىلى تۆت يىل بولغان بولسىمۇ، گېنېرال ئىسمى - جىسمىغا
لايىق پۇشتۇ بولۇش سۈپىتى بىلەن قىزىدىن بۇنداق سوئاللارنى
سوراشنى نومۇس دەپ بىلىپ، ئۇنداق سوئاللارنى سوراشتىن
ھەزەر ئەيلەيتتى. لېكىن، جەمىلە خانىم بالىنىڭ پارىڭىنى
چىقىرىپ چاقچاق قىلغاندا بولسا، گېنېرالنىڭ كۆزلىرى
نۇرلىنىپ كېتەتتى.

— بەزى چاغلاردا بالا بولۇشقا بىر ئاز ۋاقىت كېتىدۇ، —
دېدىم مەن بىر كۈنى كەچتە سۈرەييەگە.

— بىر يىل ھەرگىزمۇ «ئاز» ۋاقىت ئەمەس، ئامىر! — ئۇنىڭ
تىترەپ چىققان ئاۋازى ھەرگىزمۇ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئاۋازىغا
ئوخشىمايتتى، — چوقۇم بىر مەسىلە بار، كۆڭلۈم تۈيۈپ
تۇرىدۇ.

— ئۇنداق بولسا دوختۇرغا تەكشۈرتەيلى.

دوختۇر روسېن يوغان قورساق، يۈزلىرى كىچىك ھەم يۇمىلاق، چىشلىرى رەتلىك كىشى ئىدى، شېۋىسىدىن شەرقىي ياۋروپالىقلقى، بولۇپمۇ سلاۋىك مىللىتىگە يېقىن ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. ئىشخانىسىدىكى پويىزلارنىڭ مودېللىرى ۋە تۆمۈريولنىڭ تارىخى توغرىسىدىكى كىتابلاردىن ئۇنىڭ پويىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىشقا بولاتتى. ئىشخانىسىنىڭ تېمىغا يېشىل تاغلارنى بويلاپ ياكى كۆۋرۈكلەرنىڭ ئاستىدا كېتىۋاتقان پويىزلارنىڭ ماي بوياق رەسىملىرى ئېسىلغانىدى. ئۈستىلىدە بولسا چوڭ قىلىپ يېزىلغان «ھايات پويىزغا ئوخشايدۇ. قېنى مەرھەمەت، ھاياتلىق پويىزغا چىقىپ سەپىرىڭىزنى باشلاڭ» دەپ يېزىلغان خەتلەر كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇراتتى.

ئۇ ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ پىلاننى ئوتتۇرىغا قويدى. پىلان بويىچە مەن دەسلەپتە تەكشۈرتىدىغان بولدۇم.

— ئەرلەرنىڭ ئىشى ئاسان، — دېدى ئۇ شەمشاد دەرىخىدىن ياسالغان ئۈستىلىنى بارمىقى بىلەن يېنىك چېكىپ تۇرۇپ، — ئەرلەرنىڭ تۇرۇبا يوللىرى خۇددى ئۇلارنىڭ مېڭىسىگە ئوخشاش ئاددىي، خۇدا سىلەر خانىملارنى ياراتقۇچە ناھايىتى كۆپ كۈچ سەرپ قىلغان ئوخشايدۇ.

ماڭا بۇ دوختۇر ئالدىغا كەلگەن بارلىق ئەر - خوتۇنلارغا مۇشۇ تۇرۇبا يولى مىسالنى تىلغا ئېلىپ لېكسىيە سۆزلەيدىغاندەك بىلىندى.

— ئۇنداقتا بىز خانىملارنىڭ تەلپىمىز بار ئىكەن، — دېدى

سۈرەييە.

روسېن دوختۇر كۈلۈپ كەتتى. سۈرەييە ئۇنىڭغا ئۆز لايىقىدا جاۋاب بەرگەنىدى. دوختۇر ماڭا لابوراتورىيە قەغىزى بىلەن بىر پىلاستىك قۇتىنى بەردى. سۈرەييەگە ئادەتتىكى قان تەكشۈرتۈش

قەغەزلىرىنى سۈندى. بىز دوختۇر بىلەن قول ئېلىشىپ
خوشلاشتۇق.

— توپقا قوشۇلغانلىقىڭلارنى قارشى ئالغىمەن، — دېدى ئۇ
بىزنى ئۇراتقاچ.

مېنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىلىرىمدە مەسىلە كۆرۈلمىدى.

كېيىنكى بىرنەچچە ھەپتەدە سۈرەيپەنى تەكشۈرتتۇق: بەدەن
تېمپېراتۇرىسىنى ئۆلچەش، ھەربىر خىل ھورمۇن مىقدارىنى
ئۆلچەش ئۈچۈن قان تەكشۈرۈش، سۈيدۈك تەكشۈرۈش. جىنسىي
يولدىن سۈيۈقلۈك ئېلىپ تەكشۈرۈش، ئولترا ئاۋاز دولقۇنى
بىلەن تەكشۈرۈش، تەكرار قان تەكشۈرۈش، تەكرار سۈيدۈك
تەكشۈرۈش... قاتارلىقلار. دوختۇر روسپىن سۈرەيپەنىڭ
باليئاتقۇسىغا ئەسۋاب كىرگۈزۈپ كۆزىتىدىغان ئاخىرقى
تەكشۈرۈشىنىمۇ تاماملىدى. بۇنىڭدىمۇ ھېچقانداق مەسىلە
كۆرۈلمىدى.

— تۇرۇبا يوللىرى راۋان ئىكەن، — دېدى ئۇ قولدىكى
رېزىنكە پەلەينى سالغاچ. تەكشۈرۈش نەتىجىسى چىققاندىن
كېيىنمۇ ئۇ بىزنىڭ نېمە ئۈچۈن پەرزەنتلىك
بولالمايدىغانلىقىمىزنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيدىغانلىقىنى
ئېيتتى. بىزنىڭ ئەھۋالىمىز كۆپ ئۇچرايدىغان «سەۋەبى ئېنىق
بولمىغان تۇغماسلىق»قا مەنسۇپمىش.

ئەمدى بىز داۋالاش باسقۇچىغا قەدەم قويدۇق. بىز دەسلەپتە
كلومفىن دەپ ئاتىلىدىغان دورىنى ئىشلەتتۇق، سۈرەيپەگە
ئوكۇل ئۇرغۇزۇپ سىناپ باقتۇق. ئۇنىڭ ئۈنۈمى بولمىغاندىن
كېيىن، دوختۇر روسپىن بىزگە بەدەن سىرتىدا ئۇرۇقلاندۇرۇش
ئۇسۇلىنى ئىشلىتىپ بېقىش توغرىسىدا مەسلىھەت بەردى.
لېكىن، بىز «سالامەتلىكنى ئاسراش تەشكىلاتى» شىركىتىنىڭ
بىزگە ئۇتۇقلار تىلەيدىغانلىقى، ئەمما داۋالاش چىقىمىنى
كۆتۈرەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ يازغان خېتىنى
تاپشۇرۇۋالدۇق.

شۇنىڭ بىلەن مەن يازغان رومانغا ئالدىن بېرىلگەن قەلەم ھەققىنى ئىشلىتىشكە مەجبۇر بولدۇق. لېكىن، بەدەن سىرتىدا ئۇرۇقلاندۇرۇش ئۇسۇلى ھەددىدىن زىيادە كۆپ ۋاقىت ئالىدىغان، زېرىكىشلىك، ئەڭ ئاخىرىدا ئۈنۈمى كۆرۈلمەيدىغان بىر ئۇسۇل بولۇپ چىقتى. شۇنداق قىلىپ، نەچچە ئاي ۋاقىت كىتاب - ژۇرناللارنى ئوقۇغاچ كۈتۈش ئۆيىدە ساقلاش، غۇۋا نۇردا يورۇتۇلغان، تۆۋەن تېمپېراتۇرىلىق تەكشۈرۈش ئۆيلىرىدە قەغەزدىن ياسالغان تەكشۈرۈش كىيىمىنى تەكرار ئالماشتۇرۇش، يات بىر ئادەم بىلەن كىشىنى بىئارام قىلىدىغان جىنسىي تۇرمۇشىمىز توغرىلۇق پاراڭلىشىش، يەنە ئۇرۇقلاندۇرۇش، ئەۋرىشكە تاپشۇرۇش... دېگەندەك ئىشلارغا سەرپ بولدى. بىز ئاخىرىدا يەنە دوختۇر روسېننىڭ پويىز ئويۇنچۇقلىرىغا تولغان ئىشخانىسىغا قايتىپ كىردۇق. ئۇ بىزنىڭ ئۈدۈلمىزدا ئولتۇرۇپ، ئۈستەلنى ئاستا چېكىپ تۇرۇپ، پەقەت ئامال بولمىغاندا «بالا بېقىۋېلىش» نى ئېيتتى. سۈرەيپە ئۆيگە بارغۇچە توختىماي يىغلىدى.

دوختۇر روسېننىڭ ئىشخانىسىغا ئاخىرقى قېتىم بارغاندىن كېيىنكى ھەپتە ئاخىرىدا، يەنى 1991 - يىلى مارتنىڭ بىر كۈنىدىكى گۇگۇم چۈشكەن ۋاقىتتا سۈرەيپە ئاتا - ئانىسىغا بۇ خەۋەرنى يەتكۈزدى. بىز شۇ چاغدا تاھىرنىڭ ئارقا ھويلىسىدىكى ئۈستەلنىڭ يېنىدا بېلىق كاۋىپى قىلغاچ قېتىق ئىچىپ ئولتۇراتتۇق. جەمىلە خانىم ھويلىدىكى ئەتىرگۈللىرىگە سۇ قويۇۋاتاتتى. گۈللەرنىڭ خۇش ھىدى كاۋاپداندىكى بېلىق كاۋىپىنىڭ يۇرىقى بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەنىدى. سۈرەيپە بۇ سۆزلەرنى دەۋاتقاندا، جەمىلە خانىم ئىككى قېتىم ئورنىدىن تۇرۇپ، سۈرەيپەنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ:

— پەرزەنتلىك بولالماسلىقىڭلارنىڭ سەۋەبىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ، قىزىم. بەلكىم بالىلىق بولۇش سىلەرگە نېسىپ بولمىغاندۇ، — دېدى.

سۈرەيپە بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە قوللىرىغا قاراپ
ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ بۇ ئىشلاردىن شۇنچىلىك زېرىككەنلىكىنى
ئوبدان بىلەتتىم.

— دوختۇر بىزگە، بالا بېقىۋالساڭلارمۇ بولىدۇغۇ، دەيدۇ، —
دېدى ئۇ تۆۋەن ئاۋازدا.

گېنېرال تاھىر بېشىنى دەرھال كۆتۈردى — دە، كاۋاپداننىڭ
ئاغزىنى ياپتى.

— ئۇ شۇنداق دېدىمۇ؟

— ئۇ پەقەت ئۇنى يەنە بىر خىل ئامال دەپ تەۋسىيە قىلدى، —
دېدى سۈرەيپە.

بىز ئۆيدە بالا بېقىۋېلىش توغرىسىدا سۆزلەشكەندۇق. بۇ
ئىشتا سۈرەيپەنىڭ ھەقىقەتەن بېشى قېتىپ قالغانىدى.

— ئۆزۈمنىڭ تولمۇ ئەخمىقانە خىياللارنى
قىلىۋاتقانلىقىمنى بىلمەن، — دەپ سۆزىنى باشلىدى ئۇ ئاتا —
ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقىنىمىزدا، — لېكىن، مەن ئۇ
خىياللاردىن ھېچ قۇتۇلالمايۋاتمەن. مەن بۇرۇن ئۆز جىسمىدا
تۇرىلىپ، توققۇز ئاي قورساق كۆتۈرۈشۈمدىن كېيىن تۇغۇلغان
بالانى باغرىمغا بېسىپ چۈشەيتتىم. بوۋاقتىڭ كۆزلىرىدىن
سىزنى ياكى ئۆزۈمنى كۆرۈشنى، چوڭ بولغاندا سىزنىڭ ياكى
مېنىڭ كۈلكەمنى ئۇنىڭدا كۆرۈشنى ئارزۇ قىلاتتىم. ئەگەر بۇ
ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشمىسا... ئويلانغىلىرىم خاتامۇ؟

— ياق، — دېدىم مەن.

— مەن شەخسىيەتچىلىك قىلىۋاتامدەمەن؟

— ياق، سۈرەيپە.

— ئەگەر سىز ھەقىقەتەن بالا بېقىۋالماقچى بولسىڭىز...

— ياق، — دېدىم مەن، — ئەگەر بالا بېقىۋالماقچى بولساق،

ھەر ئىككىمىزنىڭ كۆڭلىدە ھەرگىزمۇ گۇمان قالماسلىقى، ھەر
ئىككىمىز تەڭ قوشۇلۇشىمىز لازىم. ئەگەر ئۇنداق بولمىسا
بوۋاقتا ئادىللىق بولمايدۇ.

سۈرەيىيە بېشىنى ماشىنىنىڭ دېرىزىسىگە قويۇپ، ئاتا -
ئانىسىنىڭ ئۆيىگە بارغۇچە ئۈندىمەي ئولتۇرغانىدى.
گېنېرال ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى.
— قىزىم، بالا بېقىۋېلىش ئىشىغا كەلسەك... ئۇنىڭ بىزدەك
ئافغانلارغا مۇۋاپىق ئىش ئىكەنلىكىگە تازا ئەقىلم يەتمەيدۇ.
سۈرەيىيە ھارغىن قىياپەتتە ماڭا قاراپ ئۇھ تارتتى.
— ئۇنىڭ بىر سەۋەبى شۇكى، ئۇلار چوڭ بولغاندا ئۆزلىرىنى
تۇغقان ئاتا - ئانىسىنى بىلگۈسى كېلىدۇ، — دېدى گېنېرال، —
سىلەر ئۇلاردىن ھەرگىز ئاغرىنالماسىلەر. بالىنى قانچە ئەجىر
سىڭدۈرۈپ باقساڭلارمۇ، ئۇلار ھامان بىر كۈنى ئۆز ئاتا -
ئانىسىنى تېپىپ، سىلەرنى تاشلاپ كېتىدۇ. قانداشلىق دېگەن
ناھايىتى ئۇلۇغ نەرسە، سەن ئۇنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالما.
— مېنىڭ ئەمدى بۇ ئىش توغرىلۇق پاراڭلاشقۇم يوق، —
دېدى سۈرەيىيە.

— مەن يەنە بىر گەپنى دەپ قوياي، — دېدى گېنېرال. مەن
ئۇنىڭ جانلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن بىزگە نۇتۇق سۆزلەشكە
تەييار بولغانلىقىنى ھېس قىلدىم، — مانا ئامىرجانى مىسالغا
ئالايلى. بىز ئۇنىڭ دادىسىنىڭ كىملىكىنى بىلىمىز. ئۇنىڭ
بوۋىسىنى، ھەتتا بوۋىسىنىڭ دادىسىنى مەن كابۇلدىكى چاغدىلا
بىلەتتىم. ئەگەر تەلەپ قىلساڭ، ئۇنىڭ ئەجدادلىرىنى مۇشۇ
يەردىلا بىر مۇبىر ساناپ بېرەلەيمەن. شۇڭا، ئۇنىڭ رەھمەتلىك
دادىسى ئەلچىلىككە كەلگەندە، مەن ھەرگىز ئىككىلەنمىدىم. ماڭا
ئىشەنسەڭ، ئامىرنىڭ دادىسىمۇ سېنىڭ كىمىنىڭ ئەۋلادى
ئىكەنلىكىڭنى بىلمىگەن بولسا، ھەرگىزمۇ سېنى كېلىن
بولۇشقا سوراپ كەلمىگەن بولاتتى. قانداشلىق ناھايىتى كۈچلۈك
نەرسە، قىزىم. سەن بالا بېقىۋالساڭ، كىمىنىڭ قېنىنى ئويۇڭگە
ئەكىلىدىغانلىقىڭنى بىلمەيسەن - دە. ئەگەر سەن ئامېرىكىلىق
بولغان بولساڭ ئۇ چاغدا بۇ ئىشقا باش قاتۇرمىساقمۇ بولاتتى.
كىشىلەر بۇ يەردە مۇھەببەت ئۈچۈنلا توي قىلىدۇ. ئائىلىسىنىڭ

نامى، ئاتا - بوۋىلىرى دەپكەنلەر بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدۇ. ئۇلار بالا بېقىۋالغاندىمۇ شۇنداق. بالا ساغلام بولسىلا، ھەممە ئادەم خۇشال بولىدۇ. لېكىن، بىز ئافغانلار ئۇلارغا ئوخشىمايمىز، قىزىم.

— بېلىق تەييار بولىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى سۈرەيپە. گېنېرال تەسر ئۇنىڭغا تىكىلدى. ئۇ سۈرەيپەنىڭ تىزغا ئاستا ئۇرۇپ قويۇپ:

— مەن تېنىڭنىڭ سالامەت بولغانلىقىغا، ئوبدان ئېرىڭنىڭ بولغىنىغا خۇشال بولساڭ بولىدۇ، — دەدى.
— سىز قانداق ئويلايسىز، ئامىرجان؟ — دەدى جەمىلە خانىم.

مەن قولۇمدىكى ئىستاكانى يوپۇرماقلىرىدىن سۇ تېمىپ تۇرغان گۈل تەشتەكلىرى تىزىلغان تەكچىگە قويۇپ:
— مەن گېنېرال ساھىبىنىڭ پىكىرىگە قوشۇلمەن، — دەپم.

جاۋابىدىن رازى بولغان گېنېرال بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ، كاۋاپدان تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

بىز ھەممىمىزنىڭ بالا بېقىۋالماستىقىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدىغان ئۆز ئالدىمىزغا سەۋەبىمىز بار ئىدى. مېنىڭ سەۋەبىم مۇنداق ئىدى: بەلكىم قەيەردىدۇر بىر كىشى ياكى بىر نەرسە مېنىڭ قىلغان - ئەتكەنلىرىم ئۈچۈن مېنى ئاتا بولۇشتىن چەكلەۋاتقاندۇ. بەلكىم بۇ مەن تارتىشقا تېگىشلىك جازادۇر. مەنمۇ ھەم مۇشۇنداق جازالىنىشقا ھەقلىقتۇرمەن. خۇددى جەمىلە خانىم ئېيتقاندەك، ئاتا بولۇش ماڭا نېسىپ بولمىغان ياكى نېسىپ بولۇشى چەكلەنگەندۇ.

بىرنەچچە ئايدىن كېيىن، مېنىڭ ئىككىنچى رومانىمغا ئالدىن بېرىلگەن قەلەم ھەققىنى دەسلەپتە تۆلەيدىغان ھەق ئورنىدا بانكىغا تۆلەپ، قالغان قىسمىنى بانكىدىن قەرز ئېلىپ، سان

فرانسىسكونىڭ بېرنالد ھايتس دېگەن يېرىدىن ئىككى ئېغىزلىق ھۇجرىسى بار، ۋېكتورىيە پاسوندا سېلىنغان چىرايلىق بىر ئۆي سېتىۋالدى. ئۆينىڭ تورۇسى ئېگىز، پولىمغا تاختاي ياتقۇزۇلغان، چاققان كەلگەن بالكون شەكلىدىكى ئارقا ھويلىسىدا تام ئوچىقى بار ئىدى. گېنېرال مېنىڭ تاملارنى ئاقارتىپ، بالكوننى قايتا ياسىشىمغا ياردەملەشتى. جەمىلە خانىم سۈرەييەنى ئۆزىنىڭ كۆيۈنۈشىگە، مۇھەببىتىگە موھتاج دەپ ئويلايتتى. شۇڭا، ئۇ بىزنىڭ ئۆزلىرىدىن بىر سائەت يىراقلىقتىكى جايغا كۆچۈپ كەتكىنىمىزگە ھەيران قالدى. ئەمەلىيەتتە، ئۆزىنىڭ نىيىتى ياخشى بولسىمۇ، ئۇنىڭ ھەددىدىن زىيادە كۆيۈنۈشلىرى سۈرەييەنى يىراققا كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇر قىلغانىدى.

بەزى چاغدا، سۈرەييە مېنىڭ يېنىمدا ئۇخلاۋاتقاندا، مەن كارىۋاتتا يېتىپ، دېرىزىنىڭ سىرتقى ياپقۇچىنىڭ شامالدا ئېچىلىپ - يېپىلغان ئاۋازغا قوشۇلۇپ ھويلىدا چىرىلدىغان چېكەتكىلەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلايتتىم. سۈرەييەنىڭ بالىياتقۇسىنىڭ بوش ئىكەنلىكىنى كۆرگەندەك بولاتتىم. ئاشۇ بوشلۇق خۇددى تىنقى بار ھاياتلىقتەك بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزغا، كۈلكىمىزگە، بىر ياستۇققا باش قويۇپ مۇھەببەت ئىپادىلىشىمىزگە سىڭىپ كىرىشكە باشلىغانىدى. ئاشۇ يېرىم كېچىدە، ئۆيىمىزدىكى قاراڭغۇلۇق خۇددى سۈرەييەنىڭ ۋۇجۇدىدىن كۆتۈرۈلۈپ يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقتەك ئارىمىزغا قىستىلىپ ئۇيقۇغا كەتكەندەك ھېس قىلاتتىم.

ئون تۆتىنچى باب

2001 - يىلى 6 - ئاي

مەن قولۇمدىكى تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قويۇپ، خېلى ئۇزاققىچە تىكىلىپ قاراپ قاپتىمەن. ئەگەر ئەپلاتون قاۋاپ مېنى چۆچۈتمىگەن بولسا، يەنە قانچە ئۇزاق قاراپ تۇراتتىمكىنەنە. مەن ھەتتا سۈرەييەنىڭ تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازىنى ئۆچۈرۈۋەتكىنىنىمۇ تۇيماپتىمەن.

— چىرايىڭىز تاتىرىپ كېتىپتۇغۇ، ئامىر؟ — دېدى ئۇ سافادا ئولتۇرۇپ. بۇ سافانى بىرنەچچە يىل بۇرۇن بىز ئۆي كۆچكەندە، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۆيىمىزنى مۇبارەكلەپ ئېلىپ بەرگەنىدى. ئەپلاتون بېشى سۈرەييەنىڭ مەيدىسىدە، سۈرەييە سافادا قىڭغىيىپ يېتىپ، تېلېۋىزوردىن مىنىسوتا ئىشتاتىدىكى بۆرىلەر توغرىسىدىكى ھۆججەتلىك فىلىمنى كۆرگەچ، يازلىق تەتىلدە ئوقۇتۇۋاتقان ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تاپشۇرۇقىنى تەكشۈرۈۋاتاتتى. سۈرەييە يازلىق تەتىلدە ئىشلەۋاتقان مۇشۇ مەكتەپتە خىزمەت قىلىۋاتقىنىغا ئالتە يىل بولغانىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرغاندا ئەپلاتونمۇ سافادىن پەسكە سەكرەپ چۈشتى. ئەپلاتون ئۇزۇن يۇڭلۇق، سالپاڭ قۇلاق ئەركەك ئىت ئىدى. ئۇنىڭ ئىسمىنى گېنېرال تاھىر قويغانىدى. ئۇنىڭ چۈشەندۈرۈشىچە، «ئەپلاتون» مەشھۇر گىرىك پەيلاسوپى پلاتوننىڭ ئىسمىنىڭ پارسچە ئاتىلىشى ئىكەن. گېنېرالنىڭ بۇنداق ئىسمىنى تاللىشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئەگەر بىر ئادەم ئىتنىڭ قاپقارا كۆزلىرىگە دىققەت بىلەن ئۇزاق قارىسا، ئىتنىڭ ئاقلانە پىكىر قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرەلەيدىكەن.

ئەمدىلىكتە، سۈرەيىيەنىڭ ئېڭەكلىرىنىڭ ئاستىغا ئازراق گۆش قونغانىدى. ئون يىلدىن بېرى، ئۇنىڭ يانپاشلىرىنىڭ ئەگمىلىرى ئازراق يوقالغان، قۇندۇزدەك قارا چاچلىرىغا ئاق ئارىلىغانىدى. لېكىن، ئۇ ئۆزىنىڭ ھەيۋەتلىك ئوردىلاردىكى مەلىكىلەرنىڭكىدەك جامالى، قۇشنىڭ قانتىدەك ئەگمە قاشلىرى، خۇددى قەدىمكى ئەرەبچە خەتلەرنىڭ ئەگمىلىرىدەك كەلگەن قاڭشىرى بىلەن يەنىلا گۈزەل ئىدى.

— چىرايىڭىز سارغىيىپ كېتىپتۇ، — دېدى ئۇ يەنە بىر قېتىم قولىدىكى بىر تۇتام قەغەزنى ئۈستەلگە قويۇپ تۇرۇپ.
— مەن پاكىستانغا بارمىسام بولمىغۇدەك.

ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇردى:

— پاكىستانغا؟

— رەھىمخان ئېغىر كېسەل ئىكەن، — شۇ سۆزلەرنى دېيىشىمگە، يۈرىكىمنى بىر قول سىققاندەك بىلىندى.

— دادىمىزنىڭ سودا شېرىكىمۇ؟ — سورىدى سۈرەيىيە. ئۇ گەرچە رەھىمخاننى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا رەھىمخان توغرىلۇق سۆزلەپ بەرگەندىم. مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— ھە، — دېدى ئۇ، — خۇدا ئۇ كىشىنىڭ كېسىلىگە شىپالىق بەرگەي.

— رەھىمخان ئىككىمىزنىڭ كۆڭلىمىز بەك يېقىن ئىدى، — دېدىم مەن، — ئۇ مېنىڭ كىچىك ۋاقتىمدا چوڭلاردىن تۇتقان تۇنجى دوستۇم ئىدى.

شۇ پەيتتە دادام بىلەن رەھىمخان ئىككىسىنىڭ كۈتۈپخانىدا بىللە ئولتۇرۇپ چاي ئىچىۋاتقان، دېرىزىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ تاماكا چېكىۋاتقان، گۈللۈكتىن كەلگەن خۇش پۇراقنىڭ ئىككى توپ تاماكا ئىسى بىلەن ئارىلىشىپ كېتىۋاتقان ھالەتلىرى خۇددى كىنو لېنتىسىدەك كۆز ئالدىمىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى.

— ھە، شۇنداق دەۋاتاتتىڭىز، — دېدى سۈرەيىيە جىمىپ

كەتكەندىن كېيىن، — قانچىلىك ۋاقىت تۇرماقچى بولۇۋاتىسىز؟
— بىلىمدىم. ئۇ مەن بىلەن كۆرۈشسەم دەيدۇ.

— ئۇ يەر...

— ھەئە، ئۇ يەر بىخەتەر، ماڭا ھېچنېمە بولمايدۇ، سۈرەيپە.
سۈرەيپەنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەنگەندىم. ئون
بەش يىل بىللە ياشاش جەريانىدا بىر - بىرىمىزنىڭ
ئويلىغانلىرىنى ئېغىزىمىزدىن چىققۇچە بىللەلەيدىغان بولۇپ
كەتكەندۇق.

— مەن سىرتقا چىقىپ ئايلىنىپ كىرەي، — دېدىم مەن.

— مەن سىز بىلەن بىللە چىقايمۇ؟

— ياق، مېنىڭ ئۆزۈم يالغۇز ئايلىنىپ كەلگۈم بار.

بۈگۈن يەكشەنبە ئىدى. مەن گولدىن گات باغچىسىغا ماشىنا
ھەيدەپ بېرىپ، باغچىنىڭ شىمالىي قىسمىدىكى كۆلنى بويلاپ
پىيادە ماڭدىم. مەن باغچىغا كەلگەندە، چۈشتىن كېيىن
بولغانىدى. ئەتراپ شۇنچە گۈزەل. قۇياش نۇرى سۇ ئۈستىدە
جىلۋە قىلاتتى. كىچىك قېيىقلار سان فرانسىسكو شامىلىنىڭ
يۆنىلىشىگە ئەگىشىپ ئۈزۈپ كېتىۋاتاتتى. مەن باغچىدىكى
ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم، ئۇدۇلۇمدا بىر ئادەم زەپتۇن توپنى
ئوغلغا قارىتىپ ئاتتى، ئاندىن ئۇنىڭغا توپنى يان تەرەپتىن
تۇتۇپ، بېشىدىن ئايلاندۇرۇپ ئېتىشنى ئۆگەتتى. ئاسماندا،
باغچىنىڭ غەربىي قىسمىدىكى شامال چاقپەلەكنىڭ ئۈستى
تەرىپىگە توغرا كېلىدىغان ئېگىزلىكتە ئۇچۇۋاتقان بىر جۈپ
كۆك قۇيرۇقلۇق قىزىل لەڭگەككە كۆزۈم چۈشتى.

رەھىمخاننىڭ تېلېفوننى قويۇش ئالدىدا قىلغان سۆزلىرى
يەنە خىيالىمدىن كېچىشكە باشلىدى. مەن كۆزۈمنى يۇمدۇم.
رەھىمخان يىراقتىكى غۇۋا يورۇقلۇق ئاستىدا، بېشىنى بىر
تەرەپكە سىڭار يان قىلىپ، كالىپۇكلىرىنى مىدىرلىتىپ،
نېمىلەرنىدۇر پىچىرلايتتى. ئۇنىڭ چوڭقۇر كۆزلىرىگە

ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىكى تېخى تىلغا ئېلىنمىغان مەخپىيەتلىك يوشۇرۇنغانىدى. لېكىن، مەن ئۇنىڭ ھەممە ئىشتىن خەۋەردار ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. مېنىڭ شۇنچە يىللاردىن بۇيانقى گۇمانلىرىم توغرا ئىكەن. ئۇ ئاسسەف بىلەن بولغان ئىشنى، لەڭلەك ۋەقەسىنى، پۇل ۋە ھېلىقى قول سائەتنىڭ ئىشنى بىلىدىكەن. ئۇ ئىشلارنى ئۇ دەسلەپتلا بىلىدىكەن. «كەلگىن. گۇناھىڭنى يۇياي دېسەڭ، ساڭا يەنىلا پۇرسەت بار» دېگەندى رەھىمخان تېلېفوندا.

مەن ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە، سۈرەيپە ئانىسى بىلەن تېلېفوندا سۆزلىشىۋاتقانكەن. — ئۇزاق تۇرمايدۇ، ئاپا. بەلكىم بىر - ئىككى ھەپتىلەر كېتەر... توغرا، دادام بىلەن ئىككىڭلار ماڭا ھەمراھ بولسىلەر...

ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا، گېنېرالىنىڭ ئوڭ يانپاش سوۋىكى سۈنۈپ كەتكەندى. شۇ چاغلاردا ئۇنىڭ باش ئاغرىقى قوزغىلىپ قالغانكەن، ياتاق ئۆيىدىن چىققاندا كۆزلىرى تورلىشىپ، گىلەمنىڭ قىرىغا پۈتلىشىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ جەمىلە خانىم ئاشخانىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپتۇ.

— شۇ چاغدىكى ئاۋاز خۇددى سۈپۈرگىنىڭ ياغىچى ئوتتۇرىدىن سۇنغاندەكلا ئاڭلاندى، دەڭە، — دەيتتى ئۇ دائىم. گەرچە دوختۇر يانپاشنىڭ سۇنغان ئاۋازىنى ئاڭلاش مۇمكىن ئەمەس دېگەن بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا شۇ سۆزنى ئېغىزىدىن چۈشۈرمەيتتى.

گېنېرالىنىڭ يانپاش سوۋىكىنىڭ سۈنۈپ كېتىشى، ئۆپكە ياللۇغى ۋە قاندىن زەھەرلىنىش قاتارلىق كېسەللىرى، ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ساناتورىيەدە ئۇزاق مۇددەت يېتىشى جەمىلە خانىمنىڭ ئۆزىنىڭ سالامەتلىكى توغرىلۇق توختىماي سۆزلەيدىغان

داستانلىرىنىڭ ئورنىنى ئالغانىدى. ئەمدى ئۇ گېنېرال توغرىلۇق يېڭى ھېكايىلەرنى باشلىغانىدى. ئۇ ئازراقلا قولاق سالغان ھەرقانداق ئادەمگە دوختۇرنىڭ گېنېرالنىڭ بۆرىكىنىڭ كاردىن چىققانلىقىنى ئېيتقانلىقىنى سۆزلىمەي قويمايتتى. — لېكىن، ئۇلار ئافغانلارنىڭ بۆرىكىنىڭ قانچىلىك ساغلام ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ - دە، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ — دەيتتى ئۇ پەخىرلەنگەن ھالدا.

گېنېرال دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغاندا، جەمىلە خانىمنىڭ گېنېرالنىڭ قېشىدا ئۇ ئۇخلاپ قالغۇچە ناخشا ئېيتىپ بەرگەنلىكى ھېلىمۇم ئېسىمدىن چىقمايدۇ. مەن بۇ ناخشىنى كىچىكىمدە كابۇلدا دادامنىڭ گازىلداپ چىقىدىغان رادىيوسىدىن ئاڭلىغانىدىم.

گېنېرالنىڭ سالامەتلىكىنىڭ ناچارلىشىشى ۋە ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئاتا بىلەن قىز ئوتتۇرىسىدىكى سوغۇقچىلىقمۇ سۈسلىشىشقا باشلىغانىدى. سۈرەيپە بەزىدە گېنېرالنى يۆلەپ ئايلاندۇرۇپ كېلەتتى. شەنبە كۈنلىرى چۈشلۈك تاماققا بىللە باراتتى. بەزى ۋاقىتلاردا گېنېرال ھېلىقى كۈل رەڭ، پارقىراق كاستۇم - بۇرۇلكىسىنى كىيىپ، سۈرەيپەنىڭ سىنىپىغا كىرىپ، ھاياجانلانغان ھالدا ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلايتتى. تېخى بەزىدە خاتىرىمۇ قالدۇراتتى.

شۇ كۈنى كەچتە، سۈرەيپە بىلەن كارىۋاتتا ياتاتتىم. ئۇنىڭ چاچلىرى يۈزۈمگە يېيىلغانىدى. بىز بۇرۇن بىر - بىرىمىزگە قاراپ يېتىپ، بوۋاقنىڭ ئوماققىغا كىچىك پۇتلىرى، تۇنجى كۈلكىسى، تۇنجى سۆزى ۋە تۇنجى قەدەملىرى توغرىلۇق شېرىن خىياللارنى قىلىپ پىچىرلىشاتتۇق. ھازىرمۇ شۇنداق پىچىرلىشىمىز، لېكىن پاراڭ تېمىمىز مەكتەپ، مېنىڭ يېزىۋاتقان كىتابىم توغرىلۇق بولىدۇ. بەزىدە باشقىلارنىڭ ئولتۇرۇشلاردا كىيىۋالغان قاملاشمىغان كىيىملىرى توغرىلۇقمۇ

پىچىرلىشىپ كۈلۈشىمىز .

رەھىمخان تېلېفون قىلغان كېچىسى، دېرىزە پەردىسىنىڭ ئارىلىقلىرىدىن ئاينىڭ تامغا چۈشكەن نۇرىغا تىكىلىپ قاراپ ياتتىم. بەلكىم كۈنچىقىشنىڭ ئالدىدا بولسا كېرەك، كۆزلىرىم ئاندىن ئۇيقۇغا كەتكەندى. مەن چۈشۈمدە ھەسەننى كۆردۈم. ئۇ چاپىنىنىڭ پېشى ساڭگىلاپ قالغان ھالدا قار ئۈستىدە يۈگۈرۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ قارا رېزىنكە ئۆتۈكىنىڭ ئاستىدىن قارنىڭ غىچىرىلغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ماڭا قاراپ ۋارقىرايتتى: سىز ئۈچۈن جېنىم پىدا !

بىر ھەپتىدىن كېيىن، مەن پاكىستان خەلقئارا ئاۋىياتسىيە شىركىتىنىڭ بىر ئايروپىلاننىڭ دېرىزە يېنىدىكى ئورۇندۇقىغا جايلاشتىم. خىزمەت كىيىمى كىيگەن ئىككى خىزمەتچىنىڭ ئايروپىلان شوتسىنى ئېلىۋەتكىنىنى دېرىزىدىن كۆرۈپ ئولتۇردۇم. ئايروپىلان قوزغىلىپ ئۇزاق ئۆتمەي بۇلۇتلار ئارىسىدا ئۇچۇشقا باشلىدى. مەن ئۇخلىماقچى بولۇپ، بېشىمنى دېرىزىگە قويدۇم.

ئون بەشىنچى باب

ئايرىپىلاننىڭ پەشاۋەرگە قونغىنىغا ئۈچ سائەتلەر بولغانىدى. مەن ئورۇندۇقلىرى يىرتىلىپ كەتكەن تاكسىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدا ئولتۇراتتىم. تاكسى شوپۇرى توختىماي تاماكا چېكەتتى، بەدىنىدىن تەر پۇراپ تۇراتتى، ئۇ ئۆزىنى «غۇلام» دەپ تونۇشتۇردى. ئۇ ماشىنىنى پەرۋاسزلىق بىلەن شۇنداق تېز ھەيدىدىكى، بىرنەچچە قېتىم باشقا ماشىنىلارغا سوقۇلۇپ كېتىشكە قىل قالدى. شۇنداقتىمۇ ئاغزى بېسىقماي سۆزلەيتتى. — ... سىزنىڭ ۋەتىنىڭىزنىڭ بېشىغا شۇنچە دەھشەتلىك كۈنلەر كەلدى. مەن سىزگە ئېيتسام، ئافغانلار بىلەن پاكىستان خەلقى خۇددى قېرىنداشلاردەك. ھەممىمىز ئوخشاش مۇسۇلمان ئەمەسمۇ، شۇڭا...

ئۇنىڭ سۆزلىرى قۇلقىمغا كىرمەيتتى. مەن پەقەت ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئۇنىڭ سۆزلىرىگە بېشىمنى لىڭشىتىپ جاۋاب قايتۇراتتىم. 1981 - يىلى دادام ئىككىمىز پەشاۋەردە بىرنەچچە ئاي تۇرۇپ قالغان بولغاچقا، ماڭا بۇ يەر خېلى تونۇش ئىدى. شۇڭا، مەن بىزنىڭ ھازىر جامرۇد كوچىسى بىلەن غەربكە قاراپ مېڭىپ، ھەيۋەتلىك ئېگىز تاملار بىلەن قورشالغان بىنالارنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىمىزنى دەرھال پەرق ئېتىۋالدىم. قاينام - تاشقىنلىققا چۆمگەن بۇ شەھەر ماڭا مەن بىلىدىغان كابۇلنىڭ تېخىمۇ باس - باس كۆرۈنۈشىنى ئەسلەتتى. بولۇپمۇ، كابۇلنىڭ توخۇ بازىرى مۇشۇنداق باس - باس ئىدى. ھەسەن ئىككىمىز ھەر قېتىم شۇ بازارغا بارغىنىمىزدا، گىلاس

شىرنىسى ۋە چۈنئېي^① غا مىلەنگەن بەرەڭگە سېتىۋېلىپ يەيتتۇق. ۋېلىسپىت مىنگەنلەر، پىيادە ماڭغانلار، كۆك ئىس چىقىرىپ كېتىۋاتقان موتورلۇق مەپىلەر ئىرماش - چىرماش تار كوچىلاردا مىغىلداپ يۈرەتتى. ساقاللىق يايىمچىلار ئالدىغا نېپىز داستىخاننى سېلىپ، ھايۋان تېرىسى، ئۈستەل چىراغلىرىنىڭ قالپىقى، گىلەم، كەشتە تىكىلگەن ياغلىق قاتارلىقلارنى سېتىۋاتاتتى. بەزىلىرى بولسا بىر - بىرىگە يېقىن قىلىپ سېلىنغان كىچىك بوتكىلارنىڭ ئالدىغا مستىن ياسالغان خىلمۇخىل ئۆي سايمانلىرىنى قاتار تىزىۋېلىشقانىدى.

شەھەر ئىچىدە ئېلىپساتارلارنىڭ ۋارقىراشلىرى، دۇكانلاردىن چىقىۋاتقان ھىندىچە مۇزىكىلار، موتوسىكىلىت ئاۋازلىرى، ئات سۆرىگەن مەپىلەرنىڭ قوڭغۇراق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. پاكورانىڭ ئاچچىق پۇرىقى، دادام ياخشى كۆرىدىغان نىھارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى، موتورلاردىن چىققان گاز پۇراقلىرى ۋە ئەخلەت دۆۋىلىرىدىن كېلىۋاتقان سېسىق پۇراقلار ئارىلىشىپ، تاكسىننىڭ دېرىزىسىدىن ئۈدۈل دىمىقىغا ئۇرۇلاتتى.

پەشاۋەر ئۈنۈپىرىستېتنىڭ قىزىل خىشلىق بىنالىرىدىن ئۆتۈپلا، توختىماي سۆزلەيدىغان شوپۇر ئېيتقان «ئافغانلار مەھەللىسى»گە يېتىپ كەلدۇق. مەھەللىدىكى چەرچىنمىلەر دۇكانلىرى، گىلەمچىلەر، كاۋاپدانلار، كىرىلىشىپ كەتكەن قوللىرى بىلەن سىگار سېتىۋاتقان كىچىك بالىلار، دېرىزىلىرىگە ئافغانىستاننىڭ خەرىتىسى چۈشۈرۈپ سىرلانغان ئاشخانلار... كۆزۈمگە چېلىقتى، ئۇ يەردە يەنە بەزى پاراۋانلىق ئورۇنلىرىمۇ بار ئىدى.

— سىزنىڭ ۋە تەنداشلىرىڭىزنىڭ كۆپىنچىسى مۇشۇ رايوندا تۇرىدۇ. ئۇلار بۇ يەردە يېڭى تىجارەتلەرنى باشلاۋاتىدۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى ناھايىتى كەمبەغەل، — دەپ تىلىنى

① چۈنئېي — ئاچچىقسۇ، شېكەر ۋە ئاچچىق - چۈچۈك مېۋىلەردىن ياسالغان تېتىقتۇ.

چىقىرىپ ئۇھ تارتتى شوپۇر، — ئىشقىلىپ، بىز بارىدىغان يەرگە ئاز قالدۇق.

مەن رەھىمخانىنى 1981 - يىلى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆرگەندىم. بىز كابۇلدىن قېچىپ كەتكەن ئاخشىمى، ئۇ بىز بىلەن خوشلاشقىلى كەلگەندى. دادام ئىككىسى بىر - بىرىنى قۇچاقلاپ كۆز يېشى قىلىشقاندى. بىز ئامېرىكىغا كەلگەندىن كېيىنمۇ دادام رەھىمخان بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇردى. ئۇلار بىر يىلدا ئاز دېگەندە تۆت - بەش قېتىم تېلېفوندا سۆزلىشەتتى. بەزى چاغلاردا دادام سۆزلىشىپ بولغاندىن كېيىن تېلېفوننى ماڭا تۇتقۇزاتتى. مەن رەھىمخان بىلەن ئاخىرقى قېتىم دادام ۋاپات بولۇپ ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي سۆزلەشكەندىم، دادامنىڭ ۋاپاتى توغرىسىدىكى خەۋەر كابۇلغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن ئۇ ماڭا تېلېفون قىلغانىكەن. بىز پەقەت بىرنەچچە مىنۇت سۆزلىشىپلا تېلېفون ئۈزۈلۈپ كەتكەندى.

شوپۇر ماشىنىسىنى ئەگرى - بۈگرى كەتكەن ئىككى كۈچىنىڭ كېسىشكەن دوقمۇشىدىكى بىر تار بىنانىڭ ئالدىغا توختاتتى. مەن شوپۇرغا يول كىراسىنى بېرىپ، چامادىنىمنى ماشىنىدىن ئېلىپ، ئىنچىكە نەقىش ئويۇلغان ئىشىكتىن بىناغا كىردىم. بۇ بىنادىكى ئۆيلەرنىڭ ياغاچتىن ياسالغان بالكونلىرى بار ئىدى، بەزى ئۇچۇق بالكونلاردىن يېيىپ قويۇلغان كىرلەر كۆرۈنۈپ تۇراتتى. مەن غىچىلداپ تۇرغان پەلەمپەي بىلەن ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ، قاراڭغۇ كارىدورنىڭ ئوڭ تەرەپ ئەڭ ئىچىدىكى ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدىم. قولۇمدىكى پارچە قەغەزگە يېزىلغان ئادرېسقا قايتىلاپ قارىۋەتكەندىن كېيىن، ئىشىكنى چەكتىم. بىردەمدىن كېيىن بىر تېرە، بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغان بىر ئادەم ئىشىكنى ئېچىپ ئۆزىنى رەھىمخان دەپ تۇنۇشتۇردى.

سان خوسې ئۈنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدا، يېزىقچىلىق دەرسى ئۆتىدىغان مۇئەللىم: «ئورۇنسىز مۇبالىغىلىك

ئوخشىتىشتىن خۇددى ۋابادىن قاچقاندەك قېچىش كېرەك» دېگەندى كۈلۈپ تۇرۇپ. ئارقىدىنلا پۈتۈن سىنىپتىكىلەر ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كۈلۈپ كەتكەنىدى. لېكىن، مېنىڭ قارىشىمچە ئۇلار مۇبالغىلىك ئوخشىتىشقا خاتا ھالدا ئۇۋال قىلغانىدى. چۈنكى، ئۇ خىل ئوخشىتىشلاردا يەنىلا ھەقىقەت يوشۇرۇنغان ئەمەسمۇ؟ رەھىمخان ئىككىمىز بىر - بىرىمىز توغرىلۇق ئىشلارنى شۇنچە ئېنىق بىلگەچكە، ئۇنىڭ بىلەن جەم بولغاندىكى بۇ پەيتنى ئاشۇ مۇبالغىلىك ئوخشىتىشتىن باشقا سۆز بىلەن توغرا ئىپادىلەپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

بىز تۆۋەندىكى قايناق كوچىغا قاراپ تۇرغان دېرىزىنىڭ يېنىدىكى تامنى بويلاپ سېلىنغان نېپىز كۆرىپە ئۈستىدە ئولتۇردۇق. ئەينەكتىن يانتۇ كىرگەن قۇياش نۇرى پولغا سېلىنغان ئافغان گىلىمىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ تۇراتتى. ئىككى دانە قاتلاقلق ئورۇندۇق تامغا يۆلەكلىك بولۇپ، ئۇلارنىڭ يېنىدا بىر كىچىك مىس ساماۋاز تۇراتتى. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئاشۇ ساماۋازدىن چاي قويدۇم.

— سىز مېنى قانداق تاپتىڭىز؟

— ئامېرىكىدىن ئادەم تاپماق ئانچە قىيىن ئەمەس ئىكەن. مەن ئامېرىكىنىڭ خەرىتىسىنى سېتىۋېلىپ، ئۇچۇر ئىگىلەش ئۈچۈن شىمالىي كالىفورنىيەدىكى شەھەرلەرگە تېلېفون ئوردۇم. ياھ، ياھ، سېنىڭ بۇنداق چوڭ يىگىت بولۇپ كەتكىنىڭنى كۆرۈپ، تېرەمگە پاتماي قېلىۋاتمەن، — دېدى ئۇ.

مەن كۈلۈمسىردىم. ئۇنىڭ قارا چايىنى ئاچچىق ئىچىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقى ئېسىمدە بولغاچقا، ئۈچ دانە قەنت ئېلىپ ئۆزۈمنىڭ پىيالىمگىلا سالدۇم.

— دادامنىڭ سىزگە خەۋەر قىلىشىغا پۇرسەت بولمىدى. مېنىڭ ئۆي - ئوچاقلق بولغىنىمغىمۇ ئون بەش يىل بولدى. ئەمەلىيەتتە، شۇ ۋاقىتلاردا دادام مېڭىسىدىكى ئۆسمىنىڭ تەسىرىدە ئۇنتۇغاق بولۇپ قالغانىدى.

— سەن توي قىلدىڭمۇ؟ كىمنى ئالدىڭ؟

— ئايالىمنىڭ ئىسمى سۈرەييە تاھىر.

سۈرەييەنىڭ ئىسمىنى ئېغىزىمدىن چىقىرىش بىلەنلا ئۇنىڭ ئۆيدە مەندىن ئەنسىرەپ ئولتۇرغان ھالىتى كۆز ئالدىمغا كەلدى. تەللىمگە، ئۇ ئۆيدە يالغۇز ئەمەس ئىدى.

— سۈرەييە؟ ئۇ كىمنىڭ قىزى؟

مەن ئۇنىڭغا تەپسىلىي ئېيتىپ بەردىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى.

— ھە، توغرا، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى. گېنىپرال تاھىر، شارىفجاننىڭ ھەدىسىنى نىكاھىغا ئالغانغۇ دەيمەن. ئىسمى نېمە ئىدى...

— جەمىلە.

— توغرا، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ، — مەن شارىفجاننى ئامېرىكىغا كېتىشتىن بۇرۇن، كابۇلدىكى چېغىدىلا بىلەتتىم.

— ئۇ ئۇزاق يىللاردىن بېرى، ئامېرىكىدا كۆچمەنلەر ئىدارىسىدە ئىشلەۋاتىدۇ. ئافغان كۆچمەنلەرگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى قىلىدۇ.

— ھە، مۇنداق دېگەن، — دېدى ئۇ، — بالاڭ بارمۇ؟

— ياق.

— شۇنداقمۇ؟ — ئۇ چېيىنى ئىچىشكە تەمىشەلدى. بالا

توغرۇلۇق پاراڭمۇ شۇ يەردە بېسىقتى. رەھىمخان مەن بىلىدىغان ئادەملەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ سەزگۈر كىشىلەرنىڭ بىرى ئىدى.

مەن ئۇنىڭغا دادام، ئۇنىڭ خىزمىتى، پىت بازىرى ۋە دادامنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا بۇ دۇنيادىن رازىمەنلىك بىلەن كۆز يۇمغانلىقى توغرىلۇق سۆزلەپ بەردىم. ئۇ مېنىڭ مەكتىپىم ۋە نەشردىن چىققان تۆت پارچە رومانىم توغرىلۇق بايانلىرىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بەكمۇ مەمنۇن بولغان ھالدا ئۆزىنىڭ ماڭا ئەزەلدىن ئىشەنچ باغلىغانلىقىنى ئېيتتى. لېكىن، مەن ئۇنىڭغا ئۆزى سوۋغا قىلغان خۇرۇم تاشلىق خاتىرىگە داۋاملىق قىسقا

ھېكايىلەرنى يازغانلىقىمنى ئېيتقىنىمدا، ئۇ خاتىرىنى ئېسىگە ئالالمىدى.

سۆھبەتنىڭ ئاخىرى تەبىئىي ھالدا تالىبانلارغا يۆتكەلدى.
— ئەھۋال مەن ئاڭلىغاندەك ناچارمۇ؟ — سورىدىم مەن.
— ناچارلا ئەمەس، بەكلا ناچار، — دېدى ئۇ، — ئۇلار سېنى ئادەمدەك ياشىغىلى قويمىدۇ.

ئۇ ئوڭ كۆزىنىڭ ئۈستىدىن باشلىنىپ، قويۇق قاشلىرىنى كېسىپ ئۆتكەن تاتۇقنى كۆرسەتتى.

— 1998 - يىلى غازى مەيدانىدا پۈتۈل مۇسابىقىسى كۆرۈۋاتاتتىم. ئېسىمدە قېلىشچە، كابۇل بىلەن مازارى شارىف مۇسابىقىگە چۈشكەنىدى. تەنھەرىكەتچىلەرنىڭ كالتە ئىشتان كىيىشى مەنى قىلىنغانىدى. بەلكىم نامەھرەم بولىدۇ دەپ شۇنداق قىلىشقاندۇ، — ئۇ مېنىڭدا كۈلۈپ قويدى، — ئىشقىلىپ، كابۇل توپ كىرگۈزگەندە، يېنىمدىكى بىر ئادەم ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ ۋارقىردى. نۇپۇقسىز، بىز تەرەپتىكى ئورۇنلارنى تەكشۈرۈۋاتقان ساقاللىق بىرى ماڭا قاراپ ئېتىلىپ كەلدى - دە، قولىدىكى رۇس مىلتىقىنىڭ سېپى بىلەن پېشانىمگە ئۇردى. قاراشتىلا ئون سەككىز ياشتىن چوڭ ئەمەسلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. «ئەگەر يەنە شۇنداق ۋارقىرساڭ تىلىڭنى كېسىۋېتىمەن، ھۇ قېرى ئېشەك» دەپ تىللىدى، — رەھىمخان بارمىقى بىلەن ئۇ تاتۇقنى ئاستا سىلدى، — مەن ئۇنىڭ بوۋىسىدەك ئادەم تۇرۇپ، يۈز - كۆزۈمنىڭ قان بولۇپ كەتكىنىگە قارىماي، ئۇ ئىتنىڭ بالىسىدىن كەچۈرۈم سورىدىم.

مەن ئۇنىڭغا يەنە چاي قۇيىدۇم. رەھىمخان سۆزىنى داۋاملاشتۇردى. ئۇنىڭ بەزىلىرى مەن بىلىدىغان پاراڭلار، بەزىلىرىدىن خەۋىرىم يوق ئىدى. ئۇنىڭ دادام بىلەن كېلىشكىنى بويىچە، 1981 - يىلىدىن باشلاپ بىزنىڭ ئۆيگە كۆچۈپ كىرگىنىنى بىلەتتىم. دادام ئۆيىمىزنى بىز كابۇلدىن ئايرىلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا «سېتىپ» بەرگەنىدى. شۇ

ۋاقىتلاردا دادام ئافغانىستاننىڭ قالايمىقانچىلىقلىرىنى بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزغا بولغان ۋاقىتلىق بۇزغۇنچىلىق دەپ ئويلىغان، ۋەزىر ئەكبەر خان رايوندىكى ئولتۇرۇشلار، پاگماندىكى باغ سەيلىسىنىڭ ئۇزاققا قالماي يەنە ئەسلىگە كېلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەندى. شۇڭا، ئۇ رەھىمخانغا ئۆيىمىزگە قاراپ قويۇشنى ھاۋالە قىلغانىدى.

رەھىمخان شىمالىي ئىتتىپاقنىڭ 1992 - يىلىدىن 1996 - يىلىغىچە كابۇلنى قانداق قىلىپ كونتروللۇققا ئالغانلىقىنى، ئوخشىمىغان گۇرۇپپىلارنىڭ كابۇلنى قانداق بۆلۈشكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى.

— ئەگەر سەن كابۇلنىڭ شارىنو رايونىدىن كارتەھ - پارۋان رايونىغا گىلەم ئالغىلى بېرىپ قالساڭ، گەرچە سەن ھەممە تەكشۈرۈش ئېغىزلىرىدىن سالامەت ئۆتەلگەن تەقدىردىمۇ، سېنىڭ يوشۇرۇن ئېتىلغان ئوق بىلەن ئۆلۈشۈڭ ياكى بومبا بىلەن پارتلىتىلىپ كۈلگە ئايلاندۇرۇلۇشۇڭ قاش بىلەن كىرىپكىنىڭ ئارىسىدىكىلا ئىش ئىدى. ئەمەلىيەتتە، سەن بىر مەھەللىدىن يەنە بىر مەھەللىگە بېرىشكە ئۈچۈن ۋىزا ئېلىشكە كېرەك. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر ھېچ يەرگە مىدىرلىماي ئۆز ئۆيىدە ئولتۇرۇپ، ئۆيىنىڭ ئۈستىگە بومبا چۈشمەسلىكى ئۈچۈن دۇئا قىلىشاتتى.

ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، كىشىلەر خەتەرلىك كوچىلاردىن ماڭماسلىق ئۈچۈن، تاملاردىن تۆشۈك ئېچىپ، شۇ تۆشۈكلەر ئارقىلىق بىر دوقمۇشتىن يەنە بىر دوقمۇشقا بارىدىغان بوپتۇ. يەنە بەزىلەر بولسا يەر ئاستى يولى كولاپ ھەرىكەت قىلىدىغان بوپتۇ.

— سىز نېمىشقا كەتمىدىڭىز؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— كابۇل مېنىڭ ئۆيۈم. ھازىرمۇ شۇنداق، — دېدى ئۇ ئاچچىق كۈلۈپ، — سىلەرنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ ئىستىقلال مەكتىپىنىڭ يېنىدىكى ھەربىيلەرنىڭ بازىسىغا

تۇتىشىدىغان ھېلىقى كوچا ئېسىگىدىمۇ؟
— ھەئە، ئېسىمدە.

ئۇ كوچا مەن مەكتەپكە بارىدىغان قىسقا يول ئىدى. ھەسەن بىلەن شۇ يولدا كېتىۋاتقىنىمىزدا ئەسكەرلەرنىڭ ھەسەننى ئۇنىڭ ئانىسىنى تىلغا ئېلىپ مازاق قىلغانلىقى، ئۇ تىياتىرخانىدا يىغلىغاندا قولۇمنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويغىنىم ھېلىمۇ ئېسىمدە.

— تالىبانلار شىمالىي ئىتتىپاقنى كابۇلدىن ھەيدەپ چىقارغاندا، مەن كوچىغا چىقىپ ئۇسسۇل ئوينىدىم، — دېدى رەھىمخان، — ئىشەنسەڭ، ئۇسسۇل ئوينىغان مەنلا ئەمەس. كىشىلەر چاماندا ۋە دەھ-مازاڭدا تەتەنە قىلىپ، كوچىلاردا تالىبانلارنى قارشى ئېلىشقان، ئۇلارنىڭ تانكىلىرىغا يامىشىپ چىقىپ، ئۇلار بىلەن سۈرەتكە چۈشكەندى. كىشىلەر ئۇزاققا سوزۇلغان ئۇرۇشتىن، ئاسماندا ئۇچۇۋاتقان راکېتالاردىن، ئوق ئاۋازىدىن، پارتلاش ئاۋازىدىن، گۈلبۇددىن ھېكمەتیار^① ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنىڭ مىدىرلىغانلىكى نەرسىگە ئوق چىقىرىشىدىن بەكمۇ سەسكىنىپ كېتىشكەندى. شىمالىي ئىتتىپاق كابۇلنى رۇسلاردىنمۇ ئارتۇق ۋەيران قىلدى. ئۇلار داداڭنىڭ دارىلبېتامىنىمۇ ۋەيران قىلدى، ئۇنىڭدىن خەۋىرنىڭ بارمۇ؟
— نېمىشقا؟ — دەپ سورىدىم مەن، — ئۇلار نېمە ئۈچۈن دارىلبېتامىنى بۇزۇۋېتىدۇ؟

دارىلبېتامىنىڭ ئېچىلمىش مۇراسىمىدا، دادامنىڭ كەينىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغانىدىم. شۇ كۈنى شامال دادامنىڭ تۇمىقىنى ئۇچۇرۇۋەتكەندە مېھمانلار كۈلۈشۈپ كەتكەندى. دادامنىڭ سۆزى ئاخىرلاشقاندا، ھەممەيلى ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇزۇن چاۋاك چېلىشقاندى. ئەمدىلىكتە ھەممە نەرسە، دادامنىڭ سەرپ قىلغان

---

① گۈلبۇددىن ھېكمەتیار (1948 —) — 1993 - يىلىدىن 1996 - يىلىغىچە ئافغانىستان زۇڭلىسى بولغان.

پۇللىرى، كېچىلەپ ئولتۇرۇپ لايىھەلىگەنلىرى، ھەربىر پارچە خىش، ھەربىر تال ياغاچنىڭ جايىدا قوبۇلۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، قۇرۇلۇش مەيدانىدا ئۆتكۈزگەن ۋاقىتلىرىنىڭ ھەممىسى بىر دۆۋە توپىغا ئايلىنىپ قالغانىدى...

— بومبا خاتا چۈشۈپ قاپتۇ دەيدۇ تېخى، — دېدى رەھىمخان، — سەن ئۆرۈلۈپ چۈشكەن دارىلئېتامنىڭ قالدۇقىنى قانداق ئاختۇرغىنىمىزنى بىلمەيسەن. ئۆرۈلگەن تاملارنىڭ ئارىسىدىن بالىلارنىڭ پارچە - پارچە بولۇپ كەتكەن جەسەتلىرى چىقتى...

— تالىبان كەلگەندىن كېيىنچۇ؟

— ئۇلار قەھرىمانلارغا ئايلاندى، — دېدى رەھىمخان.

— ئاخىر تىنچلىق يېتىپ كەپتۇ.

— شۇنداق، ئۈمىد دېگەن غەلتە نەرسە ئىكەن، تىنچلىققىمۇ

ئاخىر ئېرىشتۇق. لېكىن تۆلىگەن بەدەلچۇ؟

ئېغىر بىر يۆتەل بىلەن رەھىمخاننىڭ بىر تېرە، بىر

ئۈستىخان بولۇپ قالغان بەدىنى قاتتىق سىلكىنىدى. قول

ياغلىقىدا قىزىل قان ئارىلاش بەلغەم بار ئىدى.

— ئۆزىڭىز قانداقراق تۇردىڭىز؟ — دەپ سورىدىم، — زادى

قانداقراق تۇردىڭىز؟

— ئەمەلىيەتتە مېنىڭ ساناقلىق كۈنۈم قالدى، — دېدى ئۇ

بوغۇق ئاۋازدا. ئۇنى يەنە يۆتەل تۇتۇپ كەتتى. قول ياغلىققا يەنە

قان تۈكۈردى. ئۇ ئېغىزىنى قول ياغلىق بىلەن، پىشانىسىدىكى

تەرلەرنى چاپىنىنىڭ يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، ماڭا قاراپ

بېشىنى لىڭشىتتى. ئۇ مېنىڭ نېمىلەرنى سورايدىغانلىقىمنى

پەرەز قىلىپ بولغانىدى.

— ئۇزاق قالمىدى.

ئۇ چوڭقۇر نەپەس ئالدى.

— يەنە قانچىلىك ئۇزاق؟

ئۇ مۇرىسىنى قىسىپ قويدى ۋە يەنە يۆتلىپ كەتتى.

— مېنىڭچە، يازنىڭ ئاخىرىنى كۆرەلمەسلىكىم مۇمكىن، —
دېدى ئۇ.

— مەن سىزنى ئامېرىكىغا ئەكىتەي. مەن ياخشى دوختۇر
تاپالايمەن. ئۇلار داۋاملىق يېڭى ئۆسۈللەردا داۋالاش ئېلىپ
بارىدۇ. ئۇ يەردە يېڭى دورىلار، سىناق خاراكتېرلىك داۋالاشلار
بار. سىزنى شۇلارنىڭ بىرىگە ئورۇنلاشتۇرالايمەن...
سۆزلىرىمنىڭ قولاشمايۋاتقانلىقى ئۆزۈمگە ئايان ئىدى.
نېمىلا دېگەنبىلەن مۇنداق دېيىش يىغلىغاندىن ياخشىراق.
لېكىن، يىغلاشقا تەبىئىي بولغانلىقىم ئۆزۈمگە ئايان ئىدى.
ئۇ قېقىلىپ كۈلۈپ كەتتى. ئاستىدىكى ئۈدۈل چىشلىرى يوق
ئىدى. مەن ئۇنداق ھارغىن ۋە ئاجىز كۈلكىنى كۆرۈپ
باقمىغانىدىم.

— ئامېرىكا ئۆزىنى ئۇلۇغ قىلغان ئۈمىدۋارلىق روھىنى
ساڭا سىڭدۈرۈپتۇ. ئۈمىد دېگەن ياخشى نەرسە. ئەمما، بىز
ئافغانلار روھىمىز سولغۇن ئىنسانلار، شۇنداق ئەمەسمۇ؟
داۋاملىق ئاھ ئۇرىمىز، ئۆزىمىزگە ئىچ ئاغرىتىمىز.
خاپىلىقلارغا، كەمبەغەلچىلىككە، بوزەك قىلىشلارغا «تەقدىرنىڭ
ئورۇنلاشتۇرۇشى» دەپ تەن بېرىمىز. بىزدە «ھايات يەنە
داۋاملىشىۋېرىدۇ» دېگەن گەپ بار. لېكىن، مەن تەقدىرگە تەن
بىرىۋاتقىنىم يوق، رېئاللىقنى قوبۇل قىلىۋاتىمەن. مەنمۇ بۇ
يەردىكى نامى بار بىرنەچچە دوختۇرلار بىلەن كۆرۈشتۈم.
ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاش جاۋاب بەردى. مەن ھەم ئۇلارنىڭ
سۆزىگە ئىشەندىم. ئۇلارغا ئىشەندىم. بىزدە يەنە «خۇدانىڭ
ئىرادىسى» دېگەن سۆزمۇ بار.

— لېكىن، «سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختايدۇ» دېگەن
گەيمۇ بار، — دېدىم مەن.
رەھىمخان يەنە كۈلۈپ كەتتى.

— سەن داداڭغا ئوخشاشلا گەپ قىلىدىڭ. مەن ئۇ
رەھمەتلىكىنى شۇنچە سېغىندىم. نېمىلا دېگەنبىلەن، بۇ خۇدانىڭ

ئىرادىسى، ئامىرجان. ھەقىقەتەن شۇنداق، — ئۇ بىردەم گەپ قىلماي جىم تۇرغاندىن كېيىن گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — ئەمەلىيەتتە مېنىڭ سېنى بۇ يەرگە چاقىرىپ كېلىشىمنىڭ باشقا سەۋەبلىرىمۇ بار. كۆرۈم يۈمۈلغۈچە سېنى بىر كۆرۈۋېلىش ئارزۇيۇم بار ئىدى، ئەلۋەتتە. لېكىن، باشقا سەۋەبمۇ بار. — نېمە ئىش بولسا ئېيتىڭ.

— سىلەر كەتكەندىن كېيىن مېنىڭ سىلەرنىڭ ئۆيۈڭلەردە تۇرغىنىمنى بىلسەنغۇ؟
— شۇنداق، بىلىمەن.

— مەن ئۇ يەردە ئاشۇ يىللارنىڭ ھەممىسىنى يالغۇز ئۆتكۈزۈۋېتىدىم. ھەسەن مەن بىلەن بىللە تۇردى.
— ھەسەن، — دېدىم مەن.

ئاخىرقى قېتىم ئۇنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالغان ۋاقىتتىم قاچان بولغىنىدى؟ گۇناھلىرىمنىڭ تىكەنلىرى بەدىنىمگە يەنە سانجىلىشقا باشلىدى. خۇددى ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئېغىزىدىن چىقىشى بىلەن كۇھىقاپنىڭ ئېغىزى ئېچىلىپ، ئاشۇ تىكەنلەر ئەرگىن قويۇۋېتىلگەندەك مېنى قىيناشقا باشلىدى. تۇيۇقسىز، رەھىمخانىنىڭ بۇ كىچىككىنە تۇرالغۇسى تونۇردەك دىمىق ۋە كوچىدىكى كۈچلۈك پۇراقلار بىلەن لىق توشۇپ نەپىسىمنى قىسىپ، مېنى بىئارام قىلىشقا باشلىدى.

— مەن ساڭا بۇرۇنلا خەت يېزىپ ئۇقتۇرۇپ قويۇشنى ئويلىغانىدىم. لېكىن، سېنىڭ بىلگۈڭ بارلىقىغا تازا جەزم قىلالىدىم. سېنىڭ ئۇ ئىشلارنى بىلگۈڭ بارمىدى؟

مېنىڭ بىلگۈم يوق ئىدى، لېكىن مەن يالغان ئېيتىشىمنىمۇ لايىق كۆرمەي، «ئۆزۈمۈمۇ بىلمەيمەن» دەپ ئېنىقسىز جاۋاب بەردىم... ئۇ يەنە بىر قېتىم يۆتىلىپ قول ياغلىقىغا قان تۈكۈردى. تۈكۈرۈش ئۈچۈن بېشىنى پەس قىلغىنىدا، بېشىنىڭ ئارقىسىدىكى قاپىرىپ كەتكەن ئىشىقلار كۆزۈمگە چېلىقتى.

— مەن سېنى بۇ يەرگە بىر ئىشقا چاقىرتقاندىم. ئۇنىڭ

نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى ئېيتىشتىن بۇرۇن، مەن ساڭا ھەسەن
توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرەي، بولامدۇ؟
— بولىدۇ، — دېدىم تۆۋەن ئاۋازدا.
— مەن ساڭا ئۇ توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرەي، ھەممىنى سۆزلەپ
بېرەي، سەن ئاڭلايسەن، شۇنداققۇ؟
مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.
رەھىمخان يەنە بىر يۇتۇم چاي ئىچتى.

ئون ئالتىنچى باب

رەھىمخان ھېكايىسىنى باشلىدى:

مېنىڭ ھەزاراچاتقا ھەسەننى ئىزدەپ بېرىشىمدا نۇرغۇن سەۋەبلەر بار ئىدى. ئەڭ مۇھىم سەۋەب، ئاللا گۇناھمنى كەچۈرگەي، مەن يالغۇز قالدىم. ئۇ ۋاقىتلاردا، مېنىڭ دوست - بۇرادەرلىرىمنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۆلتۈرۈلگەن ياكى پاكىستان، ئىرانغا قېچىپ كەتكەنىدى. كابۇلدا مەن تونۇيدىغانلاردىن ھېچكىم قالمىغانىدى. ھەممەيلەن كابۇلنى تاشلاپ قېچىپ كەتكەنىدى. كارتەھ - پارۋان رايونىدىكى قوغۇن ساتىدىغان باققاللار تۇرىدىغان جاي ئېسىڭىزغىمۇ؟ ئەگەر مەن ئۇ يەردە پىيادە ماڭسام، مەن بىلەن سالاملىشىدىغان، بىللە ئولتۇرۇپ چاي ئىچكەچ پاراڭلىشىدىغان بۇرۇنقى تونۇشلاردىن بىرىمۇ ئۇچرىمايتتى. كوچىلارنى چارلاپ يۈرگەن رۇس ئەسكەرلىرى ئىگىلىگەنىدى. ئاخىر، مەن كوچىغا چىقمايدىغانلا بولدۇم. كۈنلىرىمنى داداڭنىڭ كۈتۈپخانىسىدا ئولتۇرۇپ، ئاپاڭنىڭ كونا كىتابلىرىنى ئوقۇش، رادىيودىن خەۋەر ئاڭلاش ياكى تېلېۋىزوردا رۇسلارنىڭ قۇرۇق تەشۋىقاتلىرىنى كۆرۈش بىلەن ئۆتكۈزەتتىم. كۈندىلىك ئىش تەرتىپىم بىر خىللا ئىدى: ناماز ئوقۇش، كىتاب ئوقۇش، تاماق ئېتىش، يەنە كىتاب ئوقۇش، يەنە ناماز ئوقۇش، ئۇخلاش ...

رېماتىزم كېسىلىم سەۋەبىدىن ئۆيىمنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان ھالغا قالدىم. ئەتىگەندە ئورنىمدىن تۇرغىنىمدا، تىزىم بىلەن بېلىمنىڭ ئاغرىقى ئاز دېگەندە بىر سائەتتە قويۇپ

بېرەتتى. قىش كۈنلىرى كۈنۈم تېخىمۇ تەسكە توختايتتى. مېنىڭ داداڭنىڭ ئۆيىنى تاشلىمۇپتەشكە ئەسلا كۆڭلۈم ئۈنمايتتى. چۈنكى، ئۇ يەردە مېنىڭ ئەڭ خۇشال ئۆتكەن كۈنلىرىمنىڭ ئەسلىمىسى بار ئىدى، ئامىرجان. ئۇنداق قىلسام ھەرگىز توغرا بولمايتتى. داداڭ ئۇ ئۆيىنى ئۆز قولى بىلەن لايىھەلىگەن، بۇ ئۆي ئۇنىڭ ئۈچۈن شۇنچىلىك قىممەتلىك ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىلەر پاكىستانغا مېڭىش ئالدىدا، مەن داداڭغا ئۆيىنى ياخشى ئاسرايمەن، دەپ ۋەدە بەرگەندىم. ئەمدىلىكتە بولسا ئۆيدە مەنلا بار... مەن قىلالايدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلدىم. دەرەخلەرنى بىرنەچچە كۈندە بىر قېتىم سۇغاردىم، چىملارنى قىرغىدىم، گۈللەرنى ئوبدان پەرۋىش قىلدىم، بۇزۇلغان يەرلەرنى ياسىدىم. لېكىن، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا مەن خېلىلا قېرىپ قالغانىدىم.

شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ ئۆيىنىڭ ھۆددىسىدىن بىر مەزگىل چىقالىشىم مۇمكىن ئىدى. لېكىن، داداڭنىڭ ۋاپات بولغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن... تۇنجى قېتىم ئاشۇ ئۆيدە شۇنداق يالغۇزلۇق، چىدىغۇسىز غېرىبلىق ھېس قىلدىم.

شۇنداق قىلىپ بىر كۈنى، ماشىنىغا ماي قاچىلاپ ھەزاراچاتقا قاراپ ماڭدىم. ئەلى ئۆيىدىن كېتىپ قالغاندا، داداڭ ماڭا ئۇلارنىڭ بامياننىڭ سىرتىدىكى كىچىك بىر يېزىغا كۆچۈپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگەنىدى. ئەلىنىڭ بىر نەۋرە تۇغقىنىنىڭ شۇ يەردە تۇرىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. لېكىن، ئەلىلەرنىڭ شۇ يەرگە بارغان - بارمىغانلىقىنى، ھەتتا ئۇنى بىرەر يەرنىڭ تونۇيدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتىم. چۈنكى، ئۇ چاغدا، ئەلى بىلەن ھەسەننىڭ كەتكىنىگە ئون يىللار بولغانىدى. 1986 - يىلى، ھەسەننىڭ ئاللىقاچان يىگىرمە ئىككى - يىگىرمە ئۈچ ياشلاردىكى چوڭ يىگىت بولۇپ كەتكەنلىكى ئېنىق ئىدى. بۇ ئىپلاس رۇسلا دوزاختا كۆيۈپ كۈل بولۇپ كېتەر، ئۇلارنىڭ ۋەتىنىمىزنى قانداق ۋەيران قىلغانلىقىنى، سانسىزلىغان

ياشلر مىزنى قانداق ئۆلتۈرگەنلىكىنى سۆزلەپ ئولتۇرغۇم يوق.

لېكىن، خۇدانىڭ رەھىمىتى بىلەن، مەن ئۇنى تېپىۋالدىم. ئۇنى ئىزدەپ تېپىشمۇ ئانچە قىيىنغا توختىمىدى. باميانغا بارغاندا كىشىلەردىن بىرنەچچىلا سوئال سورىدىم. ئۇلار ماڭا ئۇ تۇرۇۋاتقان يېزىنى كۆرسىتىپ قويدى. ئۇ يېزىنىڭ ئىسمى ئېسىمدە قالماپتۇ. لېكىن، ئاشۇ يازنىڭ تونۇردەك ئىسسىق كۈنى يېزىغا بارغۇچە، يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى چاتقاللىقلارنىڭ ئاپتاپتا قاغجىراپ كەتكەنلىكىنى كۆرگىنىم ئېسىمدە. مەن ئىككى قاسنىقىنى ئەگرى - بۈگرى شېخى بار تىكەنلىك دەرەخلەر، قۇرۇپ ساماندەك بولۇپ كەتكەن ئوت - چۆپلەر قاپلىغان ئوڭغۇل - دوڭغۇل توپا يولدا ماشىنەنى ھەيدەپ ئاشۇ يېزىغا قاراپ ماڭدىم. يولنىڭ بويىدىكى چىرىپ كەتكەن ئۆلۈك ئېشەكنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ دوقمۇشتىن قايرىلغىنىدا، ئاشۇ چۆللۈكنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر - بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن، تاملرى لايىدىن قوپۇرۇلغان ئۆيلەر كۆزۈمگە چېلىقتى. ئۇ ئۆيلەرنىڭ ئارقىسىدا ھەرە چىشىغا ئوخشاش تىزىلغان تاغ چوققىلىرى بىلەن چەكسىز كەتكەن ئاسماندىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى.

بامياندىكىلەر ماڭا ھەسەننى ناھايىتى ئاسان تاپالايدىغانلىقىمنى ئېيتقانىدى. چۈنكى، ئۇ ئاشۇ يېزىدىكى ھويلا تېمى بار بىردىنبىر ئۆيدە ياشايدىكەن. كوچىدا ئۇششاق بالىلار يالاڭ ئاياغ يۈگۈرۈشۈپ، يىرتىلىپ كەتكەن سېتىكا توپنى ياغاچ كالتەك بىلەن ئۇرۇپ ئويناۋاتقانىدى. مەن ماشىنىنى توختىتىپ، موتورنى ئۆچۈرگىنىمدە، ئۇ بالىلارنىڭ ھەممىسى ئويۇنلىرىنى توختىتىپ، ماڭا تىكىلىپ قاراشتى. مەن ھويلىنىڭ ياغاچ ئىشىكىنى چېكىپ، بۆلجۈرگەن شاخلىرى بىلەن مېۋىسىز لىمون دەرەخىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ھويلىنىڭ ئىچىگە كىردىم. ھويلىنىڭ بىر بۆلۈكىدىكى ئاكاتسىيە دەرەخىنىڭ

ئاستىدىكى تونۇرنىڭ يېنىدا بىر ئادەم تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ناننى يوغان ياغاچ كەپكۈردە تونۇرغا چاپلاۋاتاتتى. ئۇ مېنى كۆرۈش بىلەنلا قولدىكى خېمىر يەرگە چۈشۈپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتۈم. ئۇ مېنىڭ قوللىرىمغا توختىماي سۆيەتتى.

— مەن ساڭا ياخشىراق بىر قارىۋالاي، — دېدىم مەن. ئۇ بىرنەچچە قەدەم ئارقىغا چېكىندى. ئۇنىڭ بويى ئۆسۈپ كېتىپتۇ. پۈتۈمنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ تۇرساممۇ، بويۇم ئۇنىڭ ئېڭىكىگە ئاران تەڭلەشتى. بامياننىڭ ئاپتېپىدا ئۇنىڭ تېرىلىرى قېلىنلاپ، مەن كۆرگەندىكىگە قارىغاندا خېلىلا قارىداپتۇ. ئالدى تەرەپتىكى بىرنەچچە چىشى چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئېڭەكلىرىدە شالاڭ ساقىلى بار ئىدى. لېكىن، ئۇنىڭ ئاشۇ قىسقى يېشىل كۆزلىرى، ئۈستۈنكى كالىپۇكىدىكى تانۇقى. يۇمىلاق يۈزلىرى، شۇنداقلا ھېلىقى يېقىملىق كۈلۈمسىرەشلىرى پەقەتلا ئۆزگەرمەپتۇ. شۇ چاغدا، ئۇنى كۆرگەن بولساڭ، سەنمۇ ئۇنى دەرھال تونۇۋالالايتتىڭ، ئامىرجان. مەن جەزم قىلالايمەن. بىز ئۆيگە كىرگىنىمىزدە، ئۆيىنىڭ بۇلۇڭىدا ئاقپىشماق كەلگەن ياش ھەزارا ئايال ياغلىق تىكىپ ئولتۇرۇپتىكەن. ئۇنىڭ ئېغىر ئاياغ ئىكەنلىكىنى بىر قاراشتىلا بىلگىلى بولاتتى.

— بۇ مېنىڭ ئايالىم بولىدۇ، رەھىمخان. — دېدى ئۇ پەخىرلەنگەن ھالدا، — ئىسمى فەرزانە.

ئۇ ناھايىتى خىجىلچان ئايال بولۇپ، ئاۋازى پىچىرلىغاندىن سەللا يۇقىرى چىقاتتى. ئۇ چىرايلىق قوڭۇر كۆزلىرىنى يەردىن ئالمايتتى. ئۇنىڭ ھەسەنگە پات - پات قارىشىدىن ھەسەننىڭ ئۇنىڭ ئالدىدا خۇددى پادىشاھتەك ھۆرمەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولاتتى.

— ئاي - كۈنى قاچان توشىدۇ؟ — دەپ سورىدىم ھەممىمىز تاملىرى لاي بىلەن سۇۋالغان ئۆيدە چۆرىدەپ ئولتۇرغاندىن كېيىن. ئۇنىڭ ئىچىدە كۈنراپ كەتكەن ئەسكى گىلەم، ئازراق

قاچا - قومۇچ، بىر جۈپ كۆرپە ۋە بىر كىرىسەن لامپىدىن باشقا نەرسە يوق ئىدى.

— ئىنشائاللا، مۇشۇ قىشتا، — دەپدى ھەسەن، — دادامنىڭ نام - ئاتىقىنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن خۇدا بىزگە بىر ئوغۇل بەرسەن دەپ دۇئا قىلىۋاتمەن.

— ئەلچۇ؟ ئۇ قەيەردە؟

ھەسەننىڭ كۆزلىرىدىكى نۇر دەرھال غايىب بولدى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئەلى بىلەن ئۇ ئۆينىڭ ئىگىسى بولغان بىر نەۋرە تۇغقىنى ئىككى يىل بۇرۇن بامياننىڭ سىرتىدىكى يەرگە كۆمۈلگەن مىناغا دەسسۈپ ئۆلۈپ كېتىپتۇ. بۇ جاھاندا ئافغانلار ئۈچۈن باشقا ئۆلىدىغان يول يوقمىدۇ، ئامىرجان؟ بەلكىم ساراڭدەك خىياللارنى قىلغاندۇر مەن. لېكىن، پەرىزىمچە، ئەلىنىڭ ئاشۇ توكۇر ئوڭ پۇتى ئاخىر ئۇنىڭ بېشىغا چىقىپ، كۆمۈكلۈك مىناغا دەسسەپ سالغان گەپ. ئۇنىڭ ۋاپاتىنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم ناھايىتى يېرىم بولدى. سەن بىلىسەن، مەن داداڭ بىلەن بىللە ئويناپ چوڭ بولغان. ئەلىمۇ داۋاملىق داداڭ بىلەن بىللە ئىدى. بىز كىچىك ۋاقتىمىزدا، ئەلى پالەچ بولۇپ قېلىپ، جېنىدىن ئايرىلغىلى تاسلا قالغانىدى. شۇ چاغدا، داداڭ ئۆزىنى قويدىغان يەر تاپالماي كۈنبويى يىغلىغانىدى.

فەرزانە بىزگە پۇرچاق، تۇرۇپ ۋە بەرەڭگە سېلىپ شورپا قىلىپ ئەكىردى. بىز قولىمىزنى يۇيۇپ، تونۇردىن ھېلىلا چىققان ناننى شورپىغا چىلاپ، مەزە قىلىپ يېدۇق. راستىمىنى ئېيتسام، ئۇنداق ئوخشىغان تاماق يېمىگىلى نەچچە ئايلا بولۇپ كېتىپتەكەن. ئۇنىڭدىن كېيىن مەن ھەسەنگە مېنىڭ ئۆينىڭ ھۆددىسىدىن ئۆزۈم يالغۇز چىقالمايۋاتقانلىقىمنى، مۇمكىن بولسا مەن بىلەن كابۇلغا كۆچۈپ كېتىشىمنى، خوتۇنى ئىككىسىگە رازى بولغۇدەك ئىش ھەققى بېرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇلار بىر - بىرىگە قاراپ قويۇپ گەپ قىلمىدى. تاماقتىن كېيىن قوللىرىمىزنى يۇيۇپ، فەرزانە ئەكىرىگەن ئۆزۈمگە ئېغىز

تەگكەندىن كېيىن ھەسەن ماڭا بۇ يېزىنىڭ خۇددى ئۆز ئۆيىدەك بولۇپ قالغانلىقىنى، فەرزانە ئىككىسىنىڭ بۇ يەرگە ئۆزلىشىپ كەتكەنلىكىنى ئېيتتى.

— ئۇنىڭ ئۈستىگە بامىيان بۇ يەرگە بەك يېقىن، ئۇ يەردە تونۇشلىرىمىز بار. كەچۈرۈڭ رەھىمخان، سىزنىڭ مېنى چۈشىنىشىڭىزنى خۇدادىن تىلەيمەن، — دېدى ئۇ.

— ئەلۋەتتە، — دېدىم مەن، — سېنىڭ كەچۈرۈم سورىشىڭنىڭ ھاجىتى يوق. مەن چۈشىنىمەن.

تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ، ھەسەن سېنى سورىدى. مەن ئۇنىڭغا سېنىڭ ئامبىرىكىدا تۇرۇۋاتقانلىقىڭنى، باشقا ئىشلىرىڭنى بىلمەيدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ھەسەننىڭ سەن توغرىلىق نۇرغۇن سوئاللىرى بار ئىكەن. «توي قىلدىمۇ؟ بالىلىق بولدىمۇ؟ بويى قانچىلىك ئۆستى؟ ھازىرمۇ لەڭگەك ئۇچۇرمدۇ؟ كىنوخانىغا بارامدۇ؟ تۇرمۇشى كۆڭۈللۈكمۇ؟...» دېگەندەك سوئاللارنى سورىدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇ بامىياندا پارس تىلى دەرسى بەرگەن بىر قېرى مۇئەللىم بىلەن دوست بولۇپ قاپتىكەن. ئۇنىڭدىن ئۆگىنىپ يۈرۈپ ساۋاتىنىمۇ چىقىرىۋاپتۇ. شۇڭا، ئۇ ماڭا: «ئەگەر ئامىرغا خەت يازسام يەتكۈزۈپ بېرەلسىزمۇ، ئامىر جاۋاب خەت يازارمۇ» دېدى. مەن ئۇنىڭغا داداڭ بىلەن بىرنەچچە قېتىم تېلېفوندا سۆزلەشكەندە بىلگەن خەۋەرلەرنى ئۇنىڭغا قويماي سۆزلەپ بەرگەن بولساممۇ، سوئاللىرىنىڭ كۆپ قىسمىغا جاۋاب بېرىشكە ئامالسىز قالدىم. ئۇ داداڭنى سورىدى. مەن ئۇنىڭغا داداڭنىڭ ۋاپات بولغانلىقىنى ئېيتقىنىمدا، ئۇ ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى توسۇپ كەچ كىرگۈچە ئۆكسۈپ يىغلىدى. ئۇلار مېنىڭ ئۇلارنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قېلىشىمنى قايتا - قايتا ئوتۇندى. فەرزانە ماڭا ئورۇن سېلىپ بەرگەندىن كېيىن بېشىمغا بىر ئىستاكان قۇدۇق سۈيى ئەكىلىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. تاڭ ئاتقۇچە فەرزانەنىڭ ھەسەنگە پىچىرلىغانلىقىنى، ھەسەننىڭ

توختىماستىن ئۆكسۈپ يىغلىغانلىقىنى ئاڭلاپ ياتتىم. ئەتىسى سەھەردە، ھەسەن ماڭا فەرزانە ئىككىسىنىڭ مەن بىلەن بىللە كابۇلغا كۆچۈپ كەتمەكچى بولغانلىقىنى ئېيتتى. — مەن بۇ يەرگە باشتىلا كەلمەسەم بوپتىمەن، — دېدىم مەن، — سېنىڭ دېگىنىڭ توغرا، ھەسەنجان. سەن بۇ يەردە ياشاۋاتسەن، مېنىڭ بۇ يەرگە شەخسىيەتچىلىك قىلىپ كېلىپ، ھەممە نەرسەڭدىن ۋاز كېچىشىڭنى سورىشىم توغرا بولمىدى، — دېدىم.

— بىزنىڭ بۇ يەردە كۆز قىيمىغۇدەك كۆپ نەرسىمىز يوق رەھىمخان، — دېدى ھەسەن. ئۇنىڭ ئىششىپ كەتكەن كۆزلىرىدىكى قىزىللىق تېخى يانمىغاندى، — بىز سىز بىلەن بىللە كېتىمىز. ئۆي ئىشلىرىڭىزغا قارىشىپ بېرىمىز. — سەن شۇنداق قىلىشقا چىن كۆڭلۈڭدىن رازىمۇ؟ ئۇ يەرگە قارىغىنچە بېشىنى لىڭشىتتى. — ساھىب ئاغام مېنىڭ ئۆز دادامدەك ئىدى... رەھمەتلىكنىڭ ياتقان يېرى جەننەتتە بولسۇن.

ئۇلار نەرسىلىرىنى يىرتىلىپ كەتكەن رەختنىڭ ئۈستىگە دوۋىلەپ ئۈچىدىن چىگدى. بىز ئۇ بوغۇچىلارنى ماشىنىغا باستۇق. ھەسەن ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدا «قۇرئان»نى تۇتۇپ تۇردى. بىز بىر - بىردىن «قۇرئان»نى سۆيۈپ ئاستىدىن ئۆتتۇق. ئۇنىڭدىن كېيىن بىز كابۇلغا قاراپ يول ئالدۇق. ماشىنا مەھەللىدىن يىراقلاشقاندا، ھەسەن ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ئۆيىگە ئاخىرقى قېتىم قارىدى.

بىز كابۇلغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، ھەسەننىڭ ياتاق ئۆيىگە كۆچۈپ كىرىش نىيىتىنىڭ يوقلۇقىنى بىلدىم. — بىراق، بۇ ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى بىكار ھەسەنجان، باشقا ئادەملەر يوق، — دېدىم مەن.

لېكىن، ئۇ سۆزۈمگە كىرمىدى... ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى بۇ ئائىلىنىڭ ئەنئەنىسىگە ھۆرمەت قىلغانلىق

ئىكەن. شۇنداق قىلىپ، ھەسەن بىلەن فەرزانە نەرسە - كېرەكلىرىنى ئارقا ھويلىدىكى ھەسەننىڭ ئۆزى تۇغۇلغان ئۆيىگە ئەكىرىشتى. مەن ئۇلارغا ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى مېھمانخانا ئۆيىگە كۆچۈپ كىرىشىنى شۇنچە يالۋۇرۇپ ئېيتقان بولساممۇ، ھەسەن قوشۇلمىدى...

— ئۇنداق قىلسام، ئامىر ئاغام نېمە دەپ ئويلاپ قالىدۇ؟ — دېدى ئۇ ماڭا، — ئۇرۇش ئاياغلاشقاندىن كېيىن ئۇ كابۇلغا قايتىپ كېلىپ، ئۆزىنىڭ ئورنىنى ئىگىلىۋالغىنىمنى كۆرسە، نېمە دەپ ئويلاپ قالىدۇ؟

ئەتىسىدىن باشلاپ، ھەسەن داداڭغا قارىلىق تۇتۇپ، قىرىق كۈن قارا كىيىم كىيىپ يۈردى.

مېنىڭ ئۈنمىغىنىمغا قارىماي، ئىككىسى تاماق ئېتىش، ئۆي تازىلاش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. ھەسەن باغچىدىكى گۈللەرگە سۇ قويۇپ، سارغىيىپ كەتكەن يوپۇرماقلارنى ئىلغاپ، ئەتىرگۈللەرنى كۆچۈرۈپ تېرىدى. تاملارنى سىرلىدى، نەچچە يىللاردىن بېرى تازىلانمىغان ئۆيلەرنى سۈپۈرۈپ، ھېچكىم ئىشلەتمىگەن مۇنچىلارنى تازىلاپ چىقتى. ئۇنىڭ بۇ ئىشلىرى خۇددى بىرىنىڭ كېلىشىگە تەييارلىق قىلىۋاتقاندەك بىلىنەتتى. داداڭ ئۆستۈرگەن بىر رەت قوناقلقنىڭ كەينىدىكى ھېلىقى تام ئېسىڭدە بارمۇ، ئامىرجان؟ ھەسەن ئىككىڭلار نېمە دەپ ئاتايتىڭلار ئۇ تامنى، ئەيتاۋۇر، «كېسەل قوناقنىڭ تېمى» دەمتىڭلار؟ شۇ يىلى كۈزدە راكېتا ئۇ تامنى پۈتۈنلەي بۇزۇپ تاشلىغانىدى. ھەسەن ئاشۇ تامنى ئۆز قولى بىلەن قايتىدىن قوپۇرۇپ چىقتى. ئەگەر ئۇ بولمىغان بولسا، مەن نېمە قىلىشىمنىمۇ بىلمەيتتىم.

شۇ يىلى كۈزنىڭ ئاخىرى، فەرزانەنىڭ قىزى ئۆلۈك تۇغۇلدى. ھەسەن ئۇ بوۋاقنىڭ يۈزىگە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن، بىز ئۇنى ئارقا ھويلىدىكى ياۋا ئەتىرگۈللۈك ئاستىغا كۆمۈپ قويدۇق. توپا دۆۋىسىنىڭ ئۈستىنى ئاق تېرەكنىڭ يوپۇرماقلىرى

بىلەن ياپتۇق. مەن خەتمقۇرئان قىلدىم. فەرزانە كەپنىڭ ئىچىدە يۈرەكنى ئەزگۈدەك نالە - پەرياد قىلدى. ئامىرجان، ئانىنىڭ ئۇنداق پەريادىنى ئاللا ھېچكىمگە ئاڭلاتمىسۇن.

ھويلا تېمىنىڭ سىرتىدا ئۇرۇش داۋام قىلىۋاتاتتى. بىز داداڭنىڭ ئۆيىدە پاناھلىنىپ ئولتۇردۇق. 1980 - يىللارنىڭ ئاخىرىدا مېنىڭ كۆزۈم ئاجىزلىشىشقا باشلىدى. ھەسەن ماڭا ئاناڭنىڭ كىتابلىرىنى ئوقۇپ بېرىدىغان بولدى. فەرزانەنىڭ تامىقى تەييار بولغۇچە ھەسەن ماڭا زالىدىكى ئوچاقنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ «مەسنەۋى» ۋە ئۆمەر ھەييىمىنىڭ «رۇبائىيلار» نى ئوقۇپ بېرەتتى، ھەر كۈنى سەھەردە ھەسەن ئورنىدىن تۇرۇپلا، ياۋا ئەتىرگۈل چاتقىلىنىڭ ئاستىدىكى كىچىككىنە توپا دۆۋىسىنىڭ ئۈستىگە گۈل قويۇپ قوياتتى.

1990 - يىلىنىڭ باشلىرىدا، فەرزانە يەنە ھامىلىدار بولدى. شۇ يىلى يازنىڭ بىر كۈنى كۆك چۈمبەل سالغان بىر ئايال دەرۋازا ئالدىدا پەيدا بولدى. مەن دەرۋازىنى ئاچقاندا، ئۇ ئايال پۇت - قولىدا جان يوق، يەرگە ئاران دەسسەپ تۇرغانىكەن. مەن ئۇنىڭدىن نېمە ئىشى بارلىقىنى سورىدىم. لېكىن، ئۇ جاۋاب بەرمىدى.

— سىز كىم بولىسىز؟ — دەپ سورىدىم مەن. لېكىن، ئۇ شۇ زامان يەرگە يىقىلدى. مەن دەرھال ھەسەننى ياردەمگە چاقىردىم. ئۇنىڭ ياردىمى بىلەن، ئۇ ئايالنى كۆتۈرۈپ مېھمانخانىغا ئەكىردۇق. بىز ئۇنى ساقاغا ياتقۇزۇپ، بېشىدىكى چۈمبەلنى ئاچتۇق. ئايالنىڭ چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن، ئاق چاچلىرى پاخىيىپ كەتكەن، بىلەكلىرى يارا ئىزى ئىدى. تۇرقىدىن نەچچە كۈن ئاچ قالغانلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئەڭ ئېچىنىشلىق يېرى، ئۇنىڭ يۈزلىرى پىچاقتا تىلىنغانىدى... ئامىرجان، ئۇنىڭ يۈزى پۈتۈنلەي دېگۈدەك كېسىلگەن، سول كۆزىمۇ قوشۇپ كېسىلپتۇ. شۇنداق ئېچىنىشلىق. مەن دەرھال ئۇنىڭ قاشلىرىنى ھۆل داكا بىلەن سۈرتتۈم. ئۇ بىردەمدىن كېيىن كۆزىنى ئېچىپ:

— ھەسەن قەيەردە؟ — دەپ پىچىرلىدى.

— مەن بۇ يەردە، — دەپدى ھەسەن ئايالنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ، ئۇنىڭ يارىلانمىغان ئوڭ كۆزى ھەسەنگە تىكىلدى.

— مەن يىراقتىن بەكمۇ ئۇزۇن يول يۈرۈپ، چۈشلىرىمدە كۆرگىنىمدەك قاملاشقان يىگىت بولدۇڭمۇ، قانداق، كۆرگىلى كەلگەندىم. سەن چۈشلىرىمدە كۆرگىنىمدىنمۇ ئارتۇق قاملاشقان يىگىت بوپسەن، — دەپدى ئۇ ھەسەننىڭ قولىنى تىلىنىپ كەتكەن يۈزىگە يېقىپ تۇرۇپ، — ماڭا بىر كۈلۈپ بەرگىنە. ھەسەن ئۇ ئايالغا قاراپ كۈلۈمسىردى. ئۇ ئايال ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدى.

— سەن كۈلۈمسىرەپ تۇغۇلغانىدىڭ، ساڭا بىرەرى دېمىگەنمىدى؟ لېكىن، مەن سېنى قولۇمغا ئېلىپمۇ قويمىغانىدىم. ئاللا مېنى كەچۈرسۇن، مەن سېنى كۆتۈرۈپمۇ باقمىغانىدىم.

1964 - يىلى، سەنۇبەر ھەسەننى يەڭگىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا بىر توپ ناخشىچى ۋە ئۇسسۇلچىلار بىلەن قېچىپ كەتكەندىن كېيىن، ھېچقايسىمىز ئۇنى كۆرۈپ باقمىغانىدۇق. سەن ئۇنى پەقەت كۆرۈپ باقمىغان، ئامىر. ئۇ ياش ۋاقتىدا ھەقىقەتەنمۇ بىر گۈزەل ئىدى. ئۇنىڭ زىنخلىرىنى چىقىرىپ كۈلۈشلىرىنى، مېڭىشلىرىنى كۆرگەن ھەرقانداق ئەر ئەقىل - ھوشىنى يوقىتاتتى. كوچىدا ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھەرقانداق ئەر ياكى ئايال ئۇنىڭغا ھەۋەسلىنىپ قاراپ تويمايتتى. ئەمدىلىكتە بولسا...

ھەسەن ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋېتىپ، ئۆيدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ، ئۇنىڭغا يېتىشەلمىدىم. ئۇ پۈتۈننىڭ ئاستىدىن توپا - چاڭ توزۇتۇپ، سىلەر كىچىك ۋاقتىڭلاردا بىللە ئوينىيدىغان تۆپىلىككە قاراپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. لېكىن، مەن ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشمىدىم. مەن سەنۇبەرنىڭ يېنىدا تاكى قاراڭغۇ

چۈشكۈچە قاراپ ئولتۇردۇم. ئەتراپنى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ، ئاي يورۇقى بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدىن كۆرۈنۈشكە باشلىدى. لېكىن، ھەسەندىن ھېچ ئەسەر يوق ئىدى. سەنۇبەر ئۆزىنىڭ قايتىپ كېلىپ توغرا قىلمىغانلىقىنى، بەلكىم تاشلاپ كەتكەندىنمۇ بەتتەر ئېغىر ئازاب ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ يىغلاشقا باشلىدى. لېكىن، ئۇنى تۇتۇپ قالدىم. چۈنكى، ھەسەننىڭ قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى بىلەتتىم.

ھەسەن ئەتىسى ئەتىگەندە قايتىپ كەلدى. ئۇ كېچىچە كۆز يۇممىغاندەك، چىرايىدىن ھارغىنلىق ۋە ئۇيقۇسىزلىق چىقىپ تۇراتتى. ئۇ سەنۇبەرنىڭ قوللىرىنى ئىككى قولىدا تۇتتى. ئۇنىڭغا ئەمدى كۆز يېشى قىلماسلىقىنى، چۈنكى ئۇنىڭ ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ، ئانىسىنىڭ يۈزلىرىدىكى تاتۇقنى ۋە چاچلىرىنى سىلىدى.

ھەسەن بىلەن فەرزانە سەنۇبەرنىڭ ھالىدىن كۆڭۈل قويۇپ خەۋەر ئالدى. قورسىقىنى تويدۇرۇپ، كىيىملىرىنى يۇيۇپ بەردى. مەن ئۇنىڭغا ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى مېھمانلار ياتىدىغان ھۇجرىلارنىڭ بىرىنى تەييارلاپ بەردىم. مەن بەزىدە دېرىزىدىن پەسكە قاراپ، ھەسەن بىلەن سەنۇبەرنىڭ يەردە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ پەمىدۇر ئۈزۈۋاتقانلىقىنى، ئەتىرگۈللەرنىڭ شاخلىرىنى قىرقىغىچ پاراڭلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتىم. قارىغاندا ئۇلار ئايرىلىپ تۇرغان كۈنلىرىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋاتقان بولسا كېرەك. بىلىشىمچە، ھەسەنمۇ ئانىسىدىن نېمە ئۈچۈن ئۇنى تاشلاپ كەتكەنلىكىنى، شۇ يىللاردىن بۇيان نەلەردە يۈرگەنلىكىنى سورىمىدى، سەنۇبەرمۇ ئۇ توغرىلۇق ئېغىز ئاچمىدى. بەزى ھېكايىلەرنى ئېيتىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك.

1990 - يىلى قىشتا، سەنۇبەر ھەسەننىڭ ئوغلىنى ئۆز قولى بىلەن دۇنياغا كۆز ئاچۇردى. ئۇ ۋاقىتتا قارىغان بولسىمۇ، قىشنىڭ شاماللىرى يۈزىمىزگە ئۈزۈلۈپ، گۈللەرنىڭ

شاخلىرىنى ئېگىپ، يوپۇرماقلارنى ھەر تەرەپكە توزۇتۇپ تۇراتتى. سەنۇبەرنىڭ نەۋرىسىنى يۇڭ ئەدىيالغا يۆگەپ كۆتۈرگەن پېتى ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىققانلىقى ھېلىمۇ ئېسىمدە. ئاسماننى بۇلۇت قاپلىغانىدى. ئۇنىڭ چاچلىرى نەشتەردەك سانجىۋاتقان سوغۇق شامالدا يەلپۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ بوۋاقنى چىڭ قۇچاقلانغان، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلەتتى. ئۇ بوۋاقنى ھەسەنگە تۇتقۇزدى. ھەسەن بوۋاقنى ماڭا ئۇزاتتى. مەن بوۋاقنىڭ قۇلىقىغا ئايىتەلكۈرسىنى پىچىرلاپ ئوقۇشقا باشلىدىم.

ئۇلار بوۋاقنىڭ ئىسمىنى سوھراب قويدى. ئۇ «شاھنامە»دە تەسۋىرلەنگەن، ھەسەن ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان قەھرىماننىڭ ئىسمى ئىدى. بۇ ئىسىم بەلكىم سېنىڭ ئېسىڭدە باردۇ، ئامىرجان؟ ئۇ شۇنداق ئوماق، تاتلىق بالا بولدى. مەجەزى خۇددى دادىسىغىلا ئوخشايتتى. سەنۇبەرنىڭ ئۇ بالا بىلەن بىللە بولغان چېغىنى كۆرسەڭ ئىدىڭ، ئامىرجان... ئۇنىڭ پۈتۈن كۈنى ئاشۇ نەۋرىسى بىلەن بىللە ئۆتەتتى. ئۇنىڭغا كىيىم تىكەتتى، ياغاچتىن، قۇرۇق ئوت - چۆپتىن ئويۇنچۇق ياساپ بېرەتتى. نەۋرىسىنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ قالغان كۈنى كېچىچە ئۇخلىمايتتى ۋە ئۈچ كۈن روزا تۇتاتتى. ئۇنىڭغا يامان كۆز تەگمىسۇن دەپ ئىسرىق سالاتتى. سوھراب ئىككى ياشقا كىرگەندە، مومىسى سەنۇبەرنى «ساسا» دەپ چاقىرىشقا باشلىدى.

سەنۇبەر نەۋرىسى تۆت ياشقا كىرگەن يىلى بىر كۈنى ئەتىگەندە، ئورنىدىن تۇرمىدى. ئۇ مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەندى. سەنۇبەرنىڭ چىرايىدىن خاتىرجەملىك چىقىپ تۇراتتى. خۇددى ئۇ ئالەمگە ئۆز رازىلىقى بىلەن كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. بىز ئۇنى دۆڭدىكى قەبرىستانلىققا ئاپىرىپ ئانار دەرىخىنىڭ ئاستىغا دەپنە قىلدۇق. مەن خەتمىقۇرئان قىلىپ، ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈردۈم. ئانىسىدىن ئايرىلىش ھەسەن ئۈچۈن تولىمۇ ئېغىر كەلدى. بىر نەرسىگە ئېرىشكەندىن كېيىن ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قېلىش ئۇنىڭغا پەقەت ئېرىشمىگەنگە قارىغاندا كۆپ ئازابلىق بولسا

كېرەك. لېكىن، ھەممىدىن بەكرەك سوھرابقا ئۇۋال بولدى. ئۇ ئۆيىنىڭ ھەممە يېرىدىن ساسانى ئىزدەيتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن، يەنى 1995 - يىلى رۇسلار مەغلۇپ بولۇپ، كابۇلنى ماسسود، راببانى ۋە مۇجاھېدىنلار ئىشغال قىلدى. ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىچكى ئۇرۇش شۇنچىلىك ۋەھشىي بولدىكى، ھېچكىممۇ كۈن ئولتۇرغۇچە ئۆزىنىڭ ھايات قېلىشىنى بىلمەيتتى. بىزنىڭ قۇلاقلرىمىز بومبىنىڭ پارتلىغان ئاۋازغا ۋە ئوق ئاۋازلىرىغا كۆنۈپ قالغانىدى. ئادەملەرنىڭ خىش - كېسەك دۆۋىسىنىڭ ئاستىدىن جەسەتلەرنى كولاپ چىقىرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈش ئادەتتىكى ئىش ھېسابلىناتتى. شۇ ۋاقىتلاردا، ئامىرجان، كابۇل شەك - شۈبھىسىز يەر ئۈستىدىكى دوزاخقا ئايلانغانىدى. لېكىن، خۇدانىڭ رەھىمىتى بىلەن، بىز تۇرۇۋاتقان ۋەزىر ئەكبەرخان رايونى باشقا جايلارغا سېلىشتۇرغاندا ئانچە كۆپ بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىمىدى. شۇڭا، باشقا رايونلاردا ياشايدىغانلارغا قارىغاندا بىزنىڭ ھالىمىز يامان ئەمەس ئىدى.

شۇ ۋاقىتلاردا، راكېتانىڭ چۈشكەن ئاۋازى بىلەن ئوق ئاۋازى بىر ئاز پەسلىسىلا، ھەسەن سوھرابنى ھاياۋانات باغچىسىغا ئاپىرىپ، «مارجان» ئاتلىق شىرنى كۆرسىتەتتى. بەزى ۋاقىتلاردا كىنولارغىمۇ ئاپىراتتى. سوھرابقا يەنە رەگەتكە ئېتىشىنىمۇ ئۆگەتكەندى. ئۇ سەككىز ياشقا كىرگەندە، رەگەتكە ئېتىشقا شۇنداق ئۈستە بولۇپ كەتتىكى، ئۇ بالكوندا تۇرۇپ ھويلىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى تۈڭنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان مەدەكنى سوقۇپ چۈشۈرەلەيدىغان بولدى.

ھەسەن ئوغلىنىڭ ئۆزىگە ئوخشاش ساۋاتسىز بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا خەت ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگەتتى. مەنمۇ ئۇ بالىغا شۇنداق كۆنۈپ كەتتىم. ئۇنىڭ تۇنجى قەدەملىرىگە، تىلى چىققاندىكى تۇنجى سۆزلىرىگە گۇۋاھ بولدۇم ئەمەسمۇ... مەن بەزىدە كىنوخانىنىڭ يېنىدىكى كىتابخانغا

بېرىپ، ئۇنىڭغا بالىلار كىتابلىرىنى سېتىۋېلىپ ئەكىلىپ بېرەتتىم. كېيىنچە ئۇ كىتابخانمۇ ۋەيران بولدى. مەن كىتابلارنى ئۆيگە ئەكىرىشىمگە، سوھراب تېزلا ئوقۇپ بولاتتى. ئۇ ماڭا سېنىلا ئەسلىتەتتى. سەن كىچىك ۋاقتىڭدا كىتاب ئوقۇشنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتىڭ، ئامىرجان. بەزى ۋاقتلاردا، مەن كېچىلەردە ئۇنىڭغا كىتاب ئوقۇپ، تېپىشماق ئېيتىپ بېرەتتىم، تېخى ئانچە - مۇنچە قارىتا سېھىرگەرلىكلىرىنىمۇ ئۆگىتىپ قويغانىدىم. ھەي ... ئۇنى شۇنداق سېغىنىدىم.

قىش كۈنلىرى ھەسەن ئوغلىنى لەڭلەك قوغلاشقا ئاپىراتتى. ئۇ چاغلاردا بۇرۇنقىدەك كۆپ لەڭلەك ئۇچۇرۇش مۇسابىقىسى ئېلىپ بېرىلمايتتى. چۈنكى، ھېچ كىشى سىرتتا خاتىرجەم تۇرالمايتتى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ يەر - بۇ يەردە ئانچە - مۇنچە مۇسابىقىلەر بولۇپ تۇراتتى. ھەسەن سوھرابنى مۇرىسىگە مىندۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە كوچىلاردا لەڭلەك ئۇچۇراتتى. دەرەخ شاخلىرىغا ئېلىنىپ قالغان لەڭلەكلەرنى دەرەخكە يامىشىپ چىقىپ ئالاتتى. ھەسەننىڭ ئۇستا لەڭلەك قوغلىغۇچى ئىكەنلىكى ئېسىڭدە بارمۇ، ئامىرجان؟ قىش پەسلى ئاخىرلىشاي دېگەندە، ھەسەن بىلەن سوھراب قىشتا قوغلاپ قولغا چۈشۈرگەن لەڭلەكلەرنى كارىدورنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى تامغا خۇددى رەسىم ئاسقاندەك قاتار قىلىپ ئېسىپ قوياتتى.

مەن ساڭا 1996 - يىلى تالىبان كېلىپ، ئۇرۇشنى ئاخىرلاشتۇرغاندا ھەممە ئادەمنىڭ تەنتەنە قىلغانلىقىنى ئېيتىپ بەرگەنىدىم. شۇ كۈنى كەچتە ئۆيگە قايتىپ كەلسەم، ھەسەن ئاشخانا ئۆيدە رادىيو ئاڭلاپ ئولتۇرۇپتىكەن. ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭدىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىسام، ئۇ پەقەت بېشىنى چايقاپلا قويدى.

— خۇدا ھەزارلارنى ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن، رەھىمخان ساھىب، — دېدى ئۇ.

— ئەمدى ئۇرۇش ئاخىرلاشتى، ھەسەن، — دېدىم مەن، —
بۇنىڭدىن كېيىن، ئىنشائاللا، بىزگە تىنچلىق، خۇشاللىق ھەم
خاتىرجەملىك يار بولىدۇ. راکېتانىڭ ئېتىلغان ئاۋازىنى ئەمدى
ئانگلىمايمىز. ۋاقىتسىز ئادەم ئۆلۈش ئەھۋاللىرى بولمايدۇ.

ھەسەن رادىيونى دەرھال ئۆچۈرۈپ، ئۇخلاشتىن بۇرۇن
مەندىن بىرەر نەرسە لازىمۇ، دەپ سورىدى.

بىرنەچچە ھەپتىدىن كېيىن تالىبانلار لەڭگەك ئۇچۇرۇش
مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈشنى چەكلىدى. ئىككى يىلدىن كېيىن،
يەنى 1998 - يىلى، ئۇلار مازارى شارىفتىكى ھەزارلارنى قىرىپ
تاشلىدى.

ئون يەتتىنچى باب

رەھىمخان پۇتلىرىنى ئاستا سوزۇپ، تامغا ئاۋايلاپ يۆلىنىپ ئولتۇردى. ئۇ ھەربىر مىدىرلىغاندا، بەدىنىنىڭ ئاغرىپ كېتىۋاتقانلىقى ئۇنىڭ چىرايىدىن چىقىپ تۇراتتى. سىرتتىن ئېشەكنىڭ ھاڭرىغان ئاۋازى بىلەن بىرىنىڭ ئوردۇ تىلىدا ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. غەربكە يېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئىنچىكە قىزغۇچ نۇرلىرى ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن بىنانىڭ يېرىقلىرىدىن بىنا ئىچىگە چۈشۈپ تۇراتتى.

ھېلىقى قىشتا ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى يازدا قىلغان - ئەتكەنلىرىم يەنە كۆز ئالدىمغا كېلىپ، ماڭا زەربە بېرىشكە باشلىدى. كاللامدا يەنە ئاشۇ ئىسىملار: ھەسەن، سوھراب، ئەلى، فەرزانە، سەنۇبەر. رەھىمخان «ئەلى» دېگەن ئىسىمنى تىلغا ئېلىشى بىلەن خۇددى ئۇزۇن مەزگىل ئىشلەتمەي توپا بېسىپ كەتكەن كونا مۇزىكا ساندۇقۇمنى تېپىۋالغاندەك بولدۇم. ئاشۇ ساندۇقتىن دەرھال تونۇش بىر مۇزىكا ئاڭلىنىشقا باشلىدى: «بۈگۈن سەن كىمنى يېدىڭ بابلۇ؟ كىمنى يېدىڭ دەيمەن، ھۇ قىسقى كۆز بابلۇ!»

مەن ئەلنىڭ تەمكىنلىك چىقىپ تۇرىدىغان ئاشۇ كۆزلىرىنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈش ئۈچۈن، ئۇنىڭ چىرايىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈشكە تىرىشتىم. لېكىن، ۋاقىت دېگەن بەزىدە بەكمۇ ئاچ كۆز كېلىدىكەن. ئۇ سېنىڭ بەزى ئەسلىملىرىڭنىڭ تەپسىلاتىنى ئاستا - ئاستا ئوغرىلاپ ئەپقاچىدىكەن.

— ھەسەن ھازىرمۇ شۇ ئۆيدىمۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.
رەھىمخان قولىدىكى پىيالىنى قۇرۇپ كەتكەن كالىپۇكىغا

تەگكۈزۈپ، چايدىن بىر يۈتۈم ئوتلىدى. ئاندىن مەيدە يانچۇقىدىن
بىر لېپاپنى ئېلىپ ماڭا سۈندى.
— بۇ سېنىڭ.

مەن پېچەتلەنگەن ئۇ لېپاپنى يىرتتىم. ئىچىدىن بىر پارچە
سۈرەت بىلەن قاتلاقلق بىر پارچە خەت چىقتى. مەن سۈرەتكە
خېلى ئۇزۇن تىكىلىپ قاراپ تۇردۇم.

سۈرەتتە بېشىغا ئاق سەللە يۆگىگەن، ئۈستىگە يېشىل
سىزىقلىق چاپان كىيگەن، ئېگىز بويلۇق بىر ئادەم تۆمۈر
رېشاتكىلىق دەرۋازا ئالدىدا بىر كىچىك ئوغۇل بالا بىلەن بىللە
ئۆرە تۇراتتى. ئۇنىڭ سېمىز رەك يۈزىنىڭ سول تەرىپىگە كۈن
نۇرى چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ كۆزىنى قىسىپ كۈلۈمسىرەپ
تۇراتتى. سۈرەتتىن ئۇنىڭ ئىككى دانە ئالدى چىشىنىڭ كەملىكى
ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. گەرچە سۈرەت ئانچە ئېنىق
بولمىسىمۇ، چاپان كىيىپ تۇرغان بۇ كىشىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى
ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ ۋە كۆڭۈل توقلۇقىنى ئېنىق ئەكس
ئەتتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ پۇتلىرىنى سەل كېرىپ، قوللىرىنى
كۆكرىكى ئالدىدا قوۋۇشتۇرۇپ، بېشىنى قۇياش تەرەپكە ئازراق
سىڭار يان قىلىپ تۇرۇشىدىن بىر خىل ئىشەنچ ۋە كۆڭۈل
توقلۇقى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايىدا
ئىشەنچ ۋە ھۇزۇر تېخىمۇ گەۋدىلىك ئەكس ئەتكەندى.

سۈرەتنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشى سۈرەتتىكى ئۇ ئادەمنىڭ
بۇ دۇنيادىن تولىمۇ رازى ئىكەنلىكىگە جەزم قىلىدىغانلىقى
چوقۇم ئىدى. رەھىمخان توغرا ئېيتىپتۇ. ئەگەر مەن ھەسەننى
كوچىدا ئۇچرىتىپ قالساممۇ دەرھال ئۇنى تونۇۋالالىشىمدا گەپ
يوق ئىكەن. ئۇنىڭ يېنىدىكى يالاڭ ئاياغ بالا ئۇنىڭ بىر پاچىقىغا
ئېسىلىپ، چاچسىز بېشىنى ئۇنىڭ يوتىسىغا قويۇۋالغانىدى.
ئۇمۇ دادىسىغا ئوخشاشلا كۆزلىرىنى قىسىپ كۈلۈمسىرەپ
تۇراتتى.

مەن خەتنى ئاچتىم. پارسچە يېزىلغان بۇ خەت خۇددى كىچىك

بالىنىڭ خېتىگە ئوخشاش رەتلىك، ئېنىق بولۇپ، خەتنىڭ چېكىت - پەشلىرىنىڭ بىرىمۇ ئۈنۈلۈپ قېلىنماي، دانە - دانە يېزىلغاندى.

مەن خەتنى ئوقۇشقا باشلىدىم:

بىسىمىلاھىررەھمانىررەھىم!
ھۆرمەتلىك ئامىر ئاغا:

فەرزانەجان، سوھراب ۋە مەن مۇشۇ خېتىمىز ئارقىلىق ئالدىن سىزگە سالامەتلىك ۋە مېھىر - شەپقەت تىلەيمىز. ئالدى بىلەن، رەھىمخان ساھىبىنىڭ بۇ خەتنى ئېغىر كۆرمەي، سىزگە ساق - سالامەت يەتكۈزۈپ بەرگەنلىكىگە چوڭقۇر تەشەككۈرۈمنى يەتكۈزۈپ قويۇشىڭىزنى سورايمەن. شۇنىڭ بىلەن بىللە، كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىزنىڭ ئامبىرىكىدىكى ھاياتىڭىزنى ئۆز قولىڭىز بىلەن يازغان خېتىڭىز ئارقىلىق بىلىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن. بەلكىم ئۆزىڭىزنىڭ سۈرىتىڭىزنى كۆرۈش كۆزلىرىمىزگە خۇشاللىق ئېلىپ كېلەر. مەن فەرزانەجان بىلەن سوھرابقا ئىككىمىزنىڭ بىللە ئويىناپ چوڭ بولغانلىقىمىزنى، بىز ئوينىغان ئويۇنلارنى، شۇنداقلا بىز يۈگۈرگەن كوچىلارنى نۇرغۇن قېتىم سۆزلەپ بەردىم. ئۇلار بىزنىڭ كەپسىزلىكىمىز توغرىلىق ھېكايىلەرنى ئاڭلاپ دائىم كۈلۈشۈپ كېتىدۇ.

ئامىر ئاغا، بىزنىڭ ياشلىقىمىزدىكى ئافغانىستان ئۆلىدى. بۇ زېمىندىكى مېھىر - شەپقەتنىڭ ئورنىنى قىرغىنچىلىق ئالدى. نەگە بارسا ئادەم ئۆلتۈرۈش... كابۇلنىڭ ھەربىر بۆلۈكىنى، كوچىلىرىنى، توپ مەيدانلىرىنى، بازارلىرىنى ۋەھىمە قاپلىدى. ھازىر كۈنبويى قورقۇنچ ئىچىدە ياشاۋاتىمىز، ئامىر ئاغا. ۋەتەنمىزنى قولغا ئېلىۋالغان ئۇ ياۋۇزلار ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدۇ. قايسى كۈنى، مەن فەرزانەجان بىلەن بازارغا بەرەڭگە ۋە نان

ئالغىلى بارغانىدىم. فەرزانەجان باققالدىن بەرەڭگىنىڭ باھاسىنى سورىدى. لېكىن، باققال گاس بولسا كېرەك. ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاۋازىنى يوقىرىراق قىلىپ سورىغانىدى، ياش بىر تالىبان ئەسكىرى يۈگۈرۈپ كېلىپ، قولىدىكى چىۋۇق بىلەن فەرزانەجاننىڭ پاچىقىغا ئۇردى. چىۋۇق قاتتىق تەگكەچكە فەرزانە يەرگە يىقىلدى. تالىبان ئەسكەر «ئەدەپ - ئەخلاق مىنىستىرلىقى» نىڭ ئاياللارنىڭ يۇقىرى ئاۋازدا گەپ قىلىشىنى مەنئى قىلغانلىقىنى ئېيتىپ، قاتتىق ئاچچىقى بىلەن ئۇنى تىللاپ كەتتى. ئۇنىڭ پاچىقىدىكى كۆك ئىز نەچچە كۈنگىچە يوقالمىدى. لېكىن، ماڭا ئۇ يەردە ئايالىمنىڭ تايلاق يېگەنلىكىگە قاراپ تۇرماقتىن باشقا نېمە ئامال بولسۇن؟ ئەگەر مەن قارشىلىق كۆرسەتسەم، ئۇ ئىت خۇشاللىق بىلەن مېنى بىر پاي ئوق بىلەنلا ئېتىپ تاشلايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ سوھرابىمغا نېمە بولىدۇ؟ بىزنىڭ كوچىلىرىمىز ساناقسىز يېتىم بالىلار بىلەن توشۇپ كەتتى. مەن ھەر كۈنى ئاللاغا شۈكۈر قىلىپ دۇئا قىلىمەن. قورققانلىقىم ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئايالىمنىڭ ئېرىنىڭ تېخىچە ھايات بولغانلىقى، ئوغلىمنىڭ يېتىم ئەمەسلىكىگە شۈكۈر قىلىپ دۇئا قىلىمەن.

سەز سوھرابىنى كۆرگەن بولسىڭىز قانچە ياخشى بولاتتى - ھە! ئۇ شۇنداق ياخشى بالا بولدى. رەھىمخان ساھىب ئىككىمىز ئۇنىڭغا خەت ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگەتتى. ئەمدى ئۇ دادىسىغا ئوخشاش دۆت چوڭ بولمايدىغان بولدى. تېخى رەگەتكە ئېتىشىنىمۇ ئۆگەندى! مەن بەزىدە سوھرابىنى كاپۇلدىكى بازاردا ئايلاندۇرۇپ، ئۇنىڭغا كەمپۈت ئېلىپ بېرىمەن. شارغەنو ئەتراپىدا ھېلىمۇ مايىمۇن ئوينىتىدىغان بىر ئادەم بار. ئەگەر ئۇ ئادەمگە ئۇچراپ قالساق، مەن ئۇنىڭغا پۇل بېرىپ، مايىمۇننى سوھرابقا ئۇسسۇل ئويناتقۇزمەن.

ئۇنىڭ كۈلكىسىنى دېمەيسىز. ئىككىمىز دائىم دۆڭدىكى قەبرىستانلىققا بارىمىز. ئىككىمىز كىچىك ۋاقتىمىزدا شۇ يەردىكى ئانار دەرىخىنىڭ ئاستىدا ئولتۇرۇپ، «شاھنامە»نى ئوقۇغانلىقىمىز ئېسىڭىزدىمۇ؟ يىللاردىن بۇيان ئۇ دۆڭمۇ قۇرۇپ، دەرەخلەر مېۋىلىمەيدىغان بولدى. شۇنداق بولسىمۇ، سوھراب بىلەن دەرەخنىڭ سايىسىدە ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا «شاھنامە»نى ئوقۇپ بېرىمەن. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىسمى بىلەن ئوخشاش بۆلەك — «رۇستەم ۋە سوھراب»نى بەكمۇ ياقتۇرۇپ ئاڭلايدۇ. يەنە ئاز كۈندىن كېيىن سوھراب كىتابىنى ئۆزى ئوقۇيالايدىغان بولىدۇ. مەن ئۆزۈمنى ھەقىقەتەن دۇنيادىكى ئەڭ پەخىرلىك ۋە تەلەپلىك دادا دەپ ئويلايمەن.

ئامىر ئاغا، رەھىمخان ساھىب ئېغىر كېسەل بولۇپ قالدى. ئۇ كۈنبويى توختىماي يۆتىلىپ چىقىدۇ. ئۇ ئېغىزىنى سۈرتكەندە، يېڭىدە دائىم قان يۇقىنى كۆرىمەن. ئۆزۈم بەك ئورۇقلاپ كەتتى. بەزى ۋاقىتلاردا فەرزانەجان ئەتكەن شورپا بىلەن گۈرۈچتىن ئازراق بولسىمۇ يېيەلگەن بولسا، دەپ تىلەپ كېتىمەن. لېكىن، ئۇ فەرزانەجاننىڭ كۆڭلى ئۈچۈن بىر - ئىككى قوشۇق يەپلا بولدى قىلىدۇ. مەن ئۇ قەدىردان كىشىدىن شۇنچە ئەنسىرەيمەن، كۈندە نامىزىمدا ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇئا قىلىمەن. رەھىمخان ساھىب بىرنەچچە كۈن ئىچىدە پاكىستانغا بېرىپ دوختۇرلارنىڭ پىكىرنى ئاڭلاپ باقماقچى. ئىنشائاللا، بىزگە خۇش خەۋەر نېسىپ بولسۇن. لېكىن، مەن ئۇنىڭ سالامەتلىكىدىن ھەقىقەتەنمۇ ئەنسىرەيمەن. فەرزانەجان ئىككىمىز سوھرابقا رەھىمخان ساھىبىنى ياخشى بولۇپ كېتىدۇ، دېدۇق. بىزگە نېمە ئامال؟ ئۇ گەرچە ئەمدىلا ئون ياشقا كىرگەن بولسىمۇ، رەھىمخانغا ئىنتايىن قايىل بولىدۇ. ئۇلار بىر - بىرىگە ئىنتايىن ئىچەركىشىپ كەتكەندى. بۇرۇن رەھىمخان ساھىب ئۇنى بازارغا ئاپىرىپ شار، پېچىنە قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ بېرەتتى. لېكىن، ھازىر ئۇنىڭ ئۇنداق

ئامىر ئاغا، مەن يېقىندىن بېرى نۇرغۇن چۈش كۆرىدىغان بولۇپ كەتتىم. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قورقۇنچىلۇق چۈشلەر: پۈتبول مەيدانىغا قاتار ئېسىلغان ۋە سېسىپ كەتكەن جەسەتلەر، مەيداندىكى قان بىلەن بويالغان ئۆت - چۆپلەر دېگەندەك. مەن شۇنداق چۈشلىرىمدىن چۆچۈپ ئويغانغىنىمدا، تىنىقىم يېتىشمەي بەدىنىمنى قارا تەر بېسىپ كېتىدۇ. لېكىن، كۆپ ۋاقىتلاردا يەنىلا ياخشى چۈشلەرنى كۆرىمەن. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاغا مىڭ مەرتەم شۈكۈر ئېيتىمەن. بەزىدە چۈشۈمدە رەھىمخان ساھىبىنىڭ ياخشى بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرىمەن. تېخى بەزىدە چۈشۈمدە ئوغلۇمنىڭ ياخشى، ئەركىن ۋە ئورنى بار ئادەم بولۇپ چوڭ بولغانلىقىنى كۆرىمەن. كابۇلنىڭ كوچىلىرىدا لەيلىگۈللىرىنىڭ قايتا پورەكلەپ ئېچىلغانلىقىنى، چايخانلاردا مۇزىكا ئاۋازىنىڭ قايتا ياڭرىغانلىقىنى، ئاسماندا لەڭلەكلەرنىڭ يەنە ئۇچۇپ يۈرگەنلىكىنى چۈشەيمەن. سىزنىڭ كابۇلغا بالىلىق ۋاقىتلىرىڭىزدىكى يۇرتىڭىزنى كۆرگىلى كەلگەنلىكىڭىزنى چۈشەيمەن. ئەگەر سىز راستتىنلا كەلسىڭىز، سىزنىڭ كونا قەدىناس دوستىڭىز يولىڭىزغا قاراپ تۇرماقتا.

ئاللا سىزگە مەڭگۈ يار بولسۇن.

ھەسەن

مەن خەتنى ئىككى قېتىم ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن قاتلىدىم. قولۇمدىكى سۈرەتكە يەنە بىر ھازا تىكىلىپ قارىغاندىن كېيىن ھەر ئىككىلىسىنى يانچۇقۇمغا سالدىم.

— ئۇ ئۆزى قانداقراق؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— بۇ خەت ئالتە ئاينىڭ ئالدىدا، مەن مېڭىشتىن بىرنەچچە كۈن بۇرۇن يېزىلغان، — دېدى رەھىمخان، — مەن بۇ سۈرەتنى مېڭىشتىن بىر كۈن بۇرۇن تارتقان. مەن پەشاۋەرگە يېتىپ كېلىپ بىر ئايدىن كېيىن، كابۇلدىكى قوشنىمىزدىن ماڭا

تېلېفون كەلدى. ئۇ ماڭا بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بەردى: مەن كېتىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا «ھەزارا ئائىلىسى ۋەزىر ئەكبەرخان رايونىدىكى يوغان بىر ئۆيدە يالغۇز تۇرۇۋېتىپتۇ» دېگەن بىر مەش - مەش گەپ تارقالغانمۇ ياكى تالىبانلار ئۆزلىرى بىلىۋالغانمۇ، تالىباننىڭ ئىككى ئادىمى كېلىپ ھەسەننى تەكشۈرۈپ سوراققا تارتىپتۇ. ھەسەن ئۇلارغا ئۆزىنىڭ مەن بىلەن بىللە تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. مەھەللىدىكى جامائەت گۇۋاھلىق بەرگەن بولسىمۇ، ئۇنى يالغان گەپ قىلىدىكەن دەپ قارىلاپتۇ. تالىبانلار ئۇنى «يالغانچى، بارلىق ھەزارالاردەك ئوغرى» دەپ ھاقارەتلىگەندىن باشقا، ئۇنىڭغا ئائىلىسىدىكىلەرنى باشلاپ كۈنپېتىشتىن بۇرۇن بۇ ئۆيدىن چىقىپ كېتىشنى بۇيرۇپتۇ.

ھەسەن قارشىلىق بىلدۈرۈپتۇ. لېكىن، قوشنامىنىڭ ئېيتىشىچە، تالىبانلار ئۆيىنىڭ ئىچىگە، ئۇ قانداق دېگەن بولغىنىدى؟ ھە توغرا، «خۇددى بىر توپ بۆرە بىر قويغا قارىغاندەك» ئاچ كۆزلۈك بىلەن قارىغانمىش. ئۇلار ھەسەنگە مەن قايتىپ كەلگۈچە ئۆزلىرى ئۇ ئۆيگە كۆچۈپ كىرىپ ساقلايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ھەسەن يەنە قارشىلىق بىلدۈرگەندە، ئۇلار ھەسەننى كوچىغا سۆرەپ چىقىپ...

— ئۇنداق بولمىغاي، — دەپ ئېغىر تىندىم.

— ئۇنى تىزلىنىشقا بۇيرۇپ...

— ئاھ خۇدا، ياق...

— ئارقا مېڭىسىگە ئوق ئېتىپتۇ.

— ياق!...

— فەرزانە ۋارقىرىغان پېتى ئۇلارغا ئېتىلىپتۇ...

— ئاھ خۇدا!...

— ئۇلار فەرزانەنىمۇ ئېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ جاكارتلىشىچە،

ئۆزلىرىنى قوغداش ئۈچۈن شۇنداق قىلغانمىش.

مېنىڭ پەقەت «ياق، ياق، ياق» دەپ پىچىرلاشتىن باشقا ھېچ

نەرسىگە ماغدۇرۇم يەتمىدى. مەن يەنە پىچىرلىدىم، يەنە، يەنە،
يەنە...

1974 - يىلى ھەسەننىڭ توشقان كالىپۇكىنى ئوپىراتسىيە قىلىپ ئانچە ئۇزۇن ئۆتمىگەن ھېلىقى كۈن كۆز ئالدىمغا كەلدى. دادام، رەھىمخان، ئەلى ۋە مەن ھەسەن ياتقان كارىۋاتنىڭ يېنىدا، ئۇنىڭ ئەينەككە قارىشىغا قاراپ تۇرغاندۇق. مانا ئەمدى ئاشۇ ئۆيىدىكى ئادەملەردىن مەندىن باشقىلارنىڭ ھەممىسى ئۆلگەن ياكى ئۆلۈش ئالدىدا تۇرغانىدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن كۆز ئالدىمغا يەنە بىر كۆرۈنۈش كەلدى: ئۈستىگە جىلتىكە كىيگەن بىر ئادەم رۇس مىلتىقىنىڭ ئۈچىنى ھەسەننىڭ ئارقا مېڭىسىگە تەڭلەۋاتاتتى... ئۆيىمىزدە ئېتىلغان ئوقنىڭ ئاۋازى ھەممە يەرگە ياڭرىدى... ھەسەن ئاسفالت يول ئۈستىگە يىقىلدى... ئۇنىڭ بۇ دۇنيادا ھېچبىر خەۋەرلىك كۆرمىگەن غۇبارسىز روھى خۇددى ئۆزى بۇرۇن ئارقىسىدىن يۈگۈرىدىغان لەڭلەكتەك ئۇنىڭ تېنىدىن ئاستا يىراقلاپ كېتىۋاتاتتى...

— تالىبانلار ئۆيىگە كۆچۈپ كىرىپتۇمىش، — دېدى رەھىمخان، — ئۇلار ھەسەنلەرگە ئۆي ئىگىسىنى قوغلاپ چىقىرىپ، ئۆيىنى ئىگىلىۋالغان، دېگەن گۇناھنى ئارتىپتۇ، ھەسەن بىلەن فەرزانەگە ئوق چىقارغان تالىبانلار ئۆزىنى قوغدىغان بولۇپ ئاقلىنىپتۇ. ھېچكىم بۇ توغرىدا بىر ئېغىز مۇ گەپ قىلماپتۇ. مېنىڭچە، تالىبانلاردىن قورققان بولسا كېرەك. ھېچكىم بىر جۈپ ھەزارا مالاي ئۈچۈن خەۋەپ - خەتەرگە تەۋەككۈل قىلىشنى خالىمايدۇ.

— ئۇلار سوھرابىنى قانداق قىپتۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن. مېنى شۇنچىلىك ھارغىنلىق باسقانىدىكى، ئۆزۈمنى بارغانسېرى قورۇلۇپ، كىچىكلەپ كېتىۋاتقانداك ھېس قىلدىم. رەھىمخان ئۇزۇن يۆتىلىپ كەتتى. ئۇ يۆتەلدىن توختاپ بېشىنى

كۆنۈرگەندە، يۈزلىرى ئۆپكىدەك قىزىرىپ، كۆزلىرى قانغا تولغانىدى.

— ئاڭلىشىمچە، ئۇ كارتەھ - چارنىڭ بىر يېرىدىكى يېتىملەر مەكتىپىدە تۇرۇۋېتىپتۇ، ئامىرجان... — رەھىمخان يۆتلىشكە باشلىدى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىغاندا، خۇددى ھەربىر قېتىملىق يۆتەل ئۇنى بىر دەرىجە قېرىتىۋەتكەندەك، ماڭا بىر مىنۇتنىڭ ئالدىدىكىگە قارىغاندا تېخىمۇ قېرى كۆرۈندى.

— ئامىرجان، مېنىڭ سېنى بۇ يەرگە چاقىرىپ ئەكىلىشىمدىكى سەۋەب سېنى مەن ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن بىر كۆرۈۋېلىش. لېكىن، ئۇ بىردىنبىر سەۋەب ئەمەس. مەن ئون چىقارمىدىم. ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى بىلىپ بولغانىدىم.

— سەن كابۇلغا بېرىپ، سوھرابنى بۇ يەرگە قايتۇرۇپ كەلگىن، — دېدى ئۇ.

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدىم. مەن تېخىچە ھەسەننىڭ ۋاپات بولغانلىقىغا ئىشەنمەيتتىم.

— مېنىڭ گېپىمنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلا. مەن پەشاۋەردىكى بىر جۈپ ئامېرىكىلىق ئەر - خوتۇننى تونۇيمەن. ئۇنىڭ ئىسمى توماس كالدۇپل، خوتۇننىڭ ئىسمى بېتتى كالدۇپل. ئۇلار خىرىستىيان مۇرىتلىرى. ئۇلار بۇ يەردە شەخسىيلەر بەرگەن ئىئانە پۇللىرى بىلەن پائالىيەت قىلىۋاتقان بىر كىچىك ساخاۋەت جەمئىيىتىگە مەسئۇل. ئۇلار ئاتا - ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن ئافغان بالىلارنى تۇرالغۇ ۋە يېمەكلىك بىلەن تەمىنلەيدۇ. مەن ئۇلارنىڭ جايىنى كۆرگەن. ناھايىتى پاكىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىخەتەر. توماس ئەپەندى بىلەن ئۇنىڭ خانىمى ياخشى كىشىلەر. ئۇلار ماڭا سوھرابنىڭ ئۆز ئۆيىگە كېلىشىنى قارشى ئالدىغانلىقىنى ئېيتتى...

— رەھىمخان، سىز چاقچاق قىلماڭ، — دېدىم مەن.

— باللار ناھايىتى ئاجىز كېلىدۇ، ئامىرجان. كابۇل ئاللىقاچان ماكانسىز، كېرەكتىن چىققان باللار بىلەن توشۇپ كەتتى. مەن سوھرابنىڭمۇ ئۇلارنىڭ كۈنىگە قېلىشىنى خالىمايمەن.

— رەھىمخان، مېنىڭ كابۇلغا بارغۇم يوق، مەن بارالمايمەن! — دېدىم مەن.

— سوھراب ناھايىتى ئەقىللىق بالا بولدى. بىز بۇ يەردە ئۇنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەملەر بىلەن بىللە ئۇنىڭغا يېڭى ھايات ۋە يېڭى ئۈمىد بېغىشلىيالايمىز. توماس ئاغا ياخشى ئادەم، بېتتى خانىمۇ ناھايىتى مېھرىبان ئايال. ئۇلارنىڭ يېتىم بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىنى كۆرگەن بولساڭ كېپىمگە ئىشىنەتتىڭ.

— نېمە ئۈچۈن بۇ ئىشنى مەن قىلغۇدەكمەن؟ سىز باشقىلارغا پۇل بېرىپ قىلدۇرسىڭىز بولمامدۇ؟ ئەگەر بۇ پۇلغا مۇناسىۋەتلىك ئىش بولسا، چىقىمىنى مەن بېرىي.

— بۇ يەردە پۇل مەسىلىسى مەۋجۇت ئەمەس، ئامىر! — دېدى رەھىمخان غەزەپ بىلەن، — مېنىڭ پەقەت بىرنەچچە كۈنلۈكۈملا قالدى. مەن بۇنداق ھاقارەتكە يول قويمىمەن. مەن ھېچقاچان پۇلنىڭ كۆزىگە قاراپ قالمىغان. سەن بۇنى ئوبدان بىلسەن. ئەمدى بۇ ئىشنى نېمە ئۈچۈن سەن ئۈستۈڭگە ئېلىشىڭ كېرەكلىكىگە كەلسەك، ھەر ئىككىمىز ئۇنىڭ سەۋەبىنى ئوبدان بىلىمىز. شۇنداق ئەمەسمۇ؟

مەن ئۇنىڭ ئاخىرقى بىر جۈملە سۆزىنى چۈشىنىشىنى خالىمىساممۇ، لېكىن يەنىلا چۈشەندىم. ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى ئوبدان چۈشەندىم.

— مېنىڭ ئامپىرىكىدا ئايالىم، ئۆيۈم، خىزمىتىم ۋە ئائىلەم بار. كابۇل ئىنتايىن خەتەرلىك يەر. بۇنى سىز ئوبدان بىلىپ تۇرۇپ، مېنى تەۋەككۈلچىلىك قىلىشقا مەجبۇرلاۋاتىسىز... — مەن گېپىمنى شۇ يەردە توختاتتىم.

— سەن بىلەمسەن، — دېدى رەھىمخان، — بىر قېتىم سەن يوق چاغدا، داداڭ بىلەن سەن توغرىلۇق پاراڭلاشقانىدىم. ئۇ ماڭا: «رەھىم، ئۆزى ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرالمىغان ئوغۇل بالا باشقا ھېچقانداق نەرسە ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرالمايدۇ» دېگەندى. دېگىنە، سەن ئاشۇنداق بىر ئادەم بولۇپ قالدىڭمۇ؟ مەن دەرھال يەرگە قارىۋالدىم.

— مەن ساڭا نەچچە كۈنلۈك ۋاقتىم قالغاندا ئاخىرقى تەلپىمنى ئېيتىۋاتىمەن، — دېدى ئۇ جىددىي رەۋىشتە. ئۇ مەن بىلەن دۇئەلغا چۈشكەندى. مېنىڭچە، ئۇ قولدىكى ئەڭ ياخشى قارىتىنى دوغا تىكىۋاتاتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرى گەرچە ئىنكاسسىز قالغان بولسىمۇ، ھېچبولمىغاندا، ئۇ دېمەكچى بولغىنىنى ماڭا ئۇقتۇرالىغانىدى.

— بەلكىم دادامنىڭ دېگىنى توغرىدۇر.
— سېنىڭ بۇنداق ئويلىغىنىڭ ئۈچۈن ئەپسۇسلاندىم، ئامىر. مەن تېخىچە ئۇنىڭغا قاراشقا پېتىنالمىي تۇراتتىم.
— سىز ئۇنداق ئويلىمىسىز؟
— ئەگەر مەن ئۇنداق ئويلىغان بولسام، سېنى بۇ يەرگە چاقىرىپ ئەكەلمەيتتىم.

مەن قولۇمدىكى توي ئۈزۈكۈمنى سىلاپ تۇرۇپ دېدىم:
— سىز داۋاملىق مېنى يۇقىرى ئورۇنغا قويىسىز، رەھىمخان.

— سەن داۋاملىق ئۈزۈڭگە قاتتىقلىق قىلىسەن، — دېدى ئۇ سەل تەمتىرىگەن ھالدا، — بۇ يەردە يەنە بىر ئىشىمۇ بار. سېنىڭ خەۋىرىڭ يوق بىر ئىش...

— رەھىمخان، ئەمدى بولار...

— سەنۇبەر ئەلنىڭ بىرىنچى خوتۇنى ئەمەس ئىدى.

مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارىدىم.

— ئۇ بۇرۇن چاغورى رايونىدىن كەلگەن بىر ھەزارا ئايالغا ئۆيلەنگەن. بۇ سەن تۇغۇلۇشتىن خېلى بۇرۇنقى ئىش. ئۇلار ئۈچ

يىل ئۆي تۇتقان.

— بۇنىڭ باشقا ئىشلار بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟
— ئۇلارنىڭ ئۈچ يىلغىچە بالىسى بولمىغاندىن كېيىن، ئۇ ئايال ئەلنى تاشلاپ، قوستتىكى بىر ئادەم بىلەن توي قىلدى. ئۇ ئادەمدىن ئۈچ قىز تۇغدى. مەن شۇنى دېمەكچى.

مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشىنىشكە باشلىدىم. لېكىن، مېنىڭ ھېكايىنىڭ ئاخىرىنى پەقەت ئاڭلىغۇم يوق ئىدى. مەن كالىفورنىيەدە راھەت تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتمەن، ۋېكتورىيە پاسونىدا سېلىنغان تورۇسى ئېگىز، چىرايلىق ئۆيۈم بار. ئايالىم بىلەن مۇناسىۋىتىمىزمۇ ياخشى. ئىستىقبالى پارلاق بولغان يېزىقچىلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتمەن. مېنى ياخشى كۆرىدىغان قېيىنئاتا، قېيىنئانام بار. ماڭا بۇنداق قاملاشمىغان ئىشنىڭ پەقەت لازىمى يوق!

— ئەلى تۇغماس ئىدى، — دېدى رەھىمخان.
— ياق، ئۇ ئۇنداق ئەمەس. ھەسەن سەنۇبەر بىلەن ئەلنىڭ ئوغلى، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ھەسەن ئۇلارنىڭ...
— ياق، ھەسەن ئۇ ئىككىسىدىن بولغان بالا ئەمەس، ئامىر.
— ئۇنداق بولسا ھەسەن كىمنىڭ بالىسى؟
— مېنىڭچە، سەن ھەسەننىڭ كىمىدىن بولغىنىنى بىلسەن.
مەن خۇددى ئېگىز قىيادىن يىقىلىپ كېتىپ، چاتقالارغا ئېلىنىپ قېلىپ، تىكەنلەر بەدىنىمگە سانجىلىپ، دومىلاپ چۈشۈۋاتقانداك بولۇپ كېتىۋاتمەن، ئۆي چۆرگىلەۋاتقانداك بىلىنىپ كەتتى.

— ھەسەن بىلەمدۇ؟ — ئىختىيارسىز سورىدىم مەن.
ئەمەلىيەتتە كالىپۇكلرىمنىڭ مىدىرلاۋاتقانلىقىنىمۇ سەزمەيتتىم. رەھىمخان كۆزىنى يۇمۇپ، بېشىنى چايقىدى، — سەنلەر ھارامدىن بولغانلار، — دېدىم مەن پىچىرلاپ، ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ، — خۇدا ئۇرغان ھارامدىن بولغانلار! ھەممىڭ، ھەممىڭ، بىر ئوچۇم ھارامدىن بولغان يالغانچىلار!

— ئورنۇڭدا ئولتۇرۇۋال، — دېدى رەھىمخان.
— سەنلەر نېمىشقا بۇ ئىشنى مەندىن، ئۇنىڭدىن
يوشۇرۇشسەن؟ — دەپ ۋارقىرىدىم يەنە.
— سەن ئويلاپ باق، ئامىرجان. ئۇ بىر شەرمەندە ئىش،
كىشىلەرنىڭ سۆز — چۆچەك قىلىشى تۇرغان گەپ. ئۇ ئۆزىگە
تۇشلۇق ھۆرمەتكە، نام — ئاتاققا سازاۋەر ئادەم تۇرسا. ئەگەر
كىشىلەر سۆز — چۆچەك قىلسا... بىز باشقىلارغا ئېغىز
ئاچالمايتتۇق. بۇنى سەن پەرەز قىلالايسەن.
ئۇ يېقىن كېلىپ، ماڭا قولىنى سوزدى. مەن ئۇنىڭ قولىنى
سىلكىۋەتتىم — دە، ئىشىككە قاراپ ماڭدىم.
— ئامىرجان، كەتمىگىن.

مەن ئىشىكنى ئېچىپ، ئۇنىڭغا قايرىلىپ قارىدىم:
— نېمىشقا؟ سەن ماڭا نېمە دېيەلەيسەن؟ مەن ئوتتۇز
سەككىز ياشقا كىرگەندە، ئاندىن پۈتۈن ھاياتىمنىڭ بىر ئىپلاس
يالغانچىلىققا چىرماشقانلىقىنى بىلدىم. سەن ماڭا بۇ ھەقىقەتنى
ئۆزگەرتەلەيدىغان بىرنەرسە دېيەلمەسەن؟ ھېچ نەرسە! سەن ھېچ
نەرسە دېيەلمەيسەن!
مەن سۆزۈمنى ئاخىرلاشتۇرۇپلا، سىرتقا قاراپ ماڭدىم.

ئون سەككىزىنچى باب

قۇياش ئولتۇرۇشقا باشلاپ، ئاسمان بىنەپشە ۋە قىزىل رەڭلىك شەپەق نۇرىغا چۆمگەنىدى. مەن تىقما - تىقماق تار كوچىنى بويلاپ، رەھىمخاننىڭ ئۆيىدىن يىراقلىدىم. بۇ تار كوچىدا پىيادىلەرمۇ، ۋېلىسىپىتلىكلەرمۇ ۋە موتورلۇق مەپىلەرمۇ بار ئىدى. يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە كوكاكولا ۋە تاماكىلارنىڭ ئېلانى يېزىلغان تاختايىلار ئېسىلغانىدى. يەنە كۆزدىن ئوت چىقارغۇدەك قىز ئارتىسلار بىلەن قارامتۇل كەلگەن قامەتلىك يىگىتلەرنىڭ گۈللۈكلەردە ئۇسسۇل ئوينىۋاتقان كۆرۈنۈشى چۈشۈرۈلگەن لوللىۋۇد ① كىنولىرىنىڭ ئېلانلىرىمۇ كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى.

مەن ئىس بىلەن تولغان بىر كىچىك چايخانغا كىرىپ، بىر ئىستاكان چاي بۇيرۇتتۇم. قاتلانما ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، يۈزلىرىمنى ئۇۋۇلاشقا باشلىدىم. كۆڭلۈمدىكى خۇددى چوڭقۇر ھاڭغا سىيرىلىپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنگەن بايىقى ھېسسىيات ئەمدىلىكتە بارغانسېرى سۈسلىشىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى باشقا بىر خىل ھېسسىيات ئىگىلەشكە باشلىغانىدى. بۇ خىل ئۆزگىرىش خۇددى بىر ئادەم سەھەردە ئويغىنىپ، توساتتىن ئۆي سەرەمجانلىرىنىڭ پۈتۈنلەي ئورنىدىن يۆتكىلىپ كەتكەنلىكىنى بايقاپ قاتتىق چۆچۈپ كەتكەنلىكىگە، ئۇنىڭدىن كېيىن نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولغانلىقىنى بىلمەكچى بولۇپ كەيپىياتى ئاستا - ئاستا ئۆزگىرىشكە باشلىغانلىقىغا ئوخشايتتى.

① لوللىۋۇد — پاكىستاننىڭ لاھىر كىنوچىلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

مېنىڭ كۆزۈم نېمە ئۈچۈن كۆرمىگەندۇ؟ ئۇ سىرلارنىڭ بەلگىسى ھەر زامان كۆز ئالدىدا بار ئىكەنغۇ؟ ئەمدى شۇ چاغدىكى ئىشلار قايتىدىن بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى: دادام ھەسەننىڭ توشقان كالىپۇكىنى داۋالاش ئۈچۈن كومار دوختۇرنى تەكلىپ قىلغانىدى. ئۇ ھېچقاچان ھەسەننىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۇنتۇپ قالمىغان. بىز ھويلىدا كۈركۈمگۈلى تېرىۋاتقىنىمىزدا، دادامغا ئۆيگە يېڭى خىزمەتكار ئېلىشنى ئويلىشىپ بېقىشنى ئېيتقىنىم ھېلىمۇ ئېسىمدە. دادام دەرھال ماڭا: «ھەسەن ھېچنەگە بارمايدۇ. بىز بىلەن بىللە مۇشۇ ئۆيدە تۇرىدۇ. ئۇ مۇشۇ ئۆيگە مەنسۇپ، ئۇ مۇشۇ ئائىلىنىڭ ئەزاسى» دېگەندىغۇ؟ ئەلى ھەسەننى باشلاپ كۆچۈپ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتقاندا، دادام ئۆكسۈپ يىغلىغانىدى...

كۈتكۈچى ئۈستەلگە بىر ئىستاكان چاي ئەكىلىپ قويدى. ئۈستەلنىڭ ئىككى پۈتىنىڭ X شەكلىدە كېسىشكەن يېرىدە، چۆرگىلىتىپ مېخلانغان، باشلىرى ياڭاق چوڭلۇقىدىكى بىر توپ يۇمىلاق مېس مېخنىڭ بىرى بوشاپ قالغانىكەن. مەن ئېڭىشىپ قولۇمنى سوزۇپ تۇرۇپ ئۇ مېخنى چىڭىتىپ قويدۇم. مەن ئۆزۈمنىڭ ھاياتىدىكى كېلىشمەسلىكلەرنى ئەنە شۇنداق ئاسانلا ئوڭشاپ قويالىغان بولسام قانداق ياخشى بولاتتى - ھە؟ مەن ئىچىپ باقمىغىلى ئۇزاق زامانلار بولغان، قېنىق دەملەنگەن قارا چايدىن بىر يۈتۈم ئىچىپ، سۈرەيپە، قېيىنئاتا - قېيىنئانام ۋە تېخى يېزىپ پۈتكۈزۈپ بولالمىغان رومانىم توغرىلۇق خىيال سۈرۈشكە تىرىشتىم. كوچىدىكى قىستاڭچىلىقلارغا، دۇكانلارغا ئالدىراش كىرىپ - چىقىۋاتقان ئادەملەرگە دىققىتىمنى بەرمەكچى بولدۇم. يېنىمدىكى ئۈستەلگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان رادىيودىن چىقىۋاتقان قالۋالى مۇزىكىسىغا قۇلاق سالماقچى بولدۇم. لېكىن، دادامنىڭ مېنىڭ ئوقۇش پۈتكۈزۈش مۇراسىمى بولغان كۈنى قاۋاقخانىدىن قايتىپ كېلىپ، ماڭا سوۋغا قىلغان «فورد» ماركىلىق ماشىنىنىڭ ئىچىدە تېنىدىن پىۋا پۇراپ ئولتۇرۇپ:

«ھەسەن بۈگۈن بىز بىلەن بىللە بولغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى - ھە!» دېگەنلىرى كۆز ئالدىمدا قايتا - قايتا پەيدا بولاتتى.

ئۇ شۇنچە ئۇزاق يىللار جەرياندا ماڭا قانداقمۇ يالغان سۆزلىگەندۇ؟ ھەسەنگىچۇ؟ كىچىك ۋاقتىمدا ئۇ مېنى تىزغا ئولتۇرغۇزۇپ، كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ تۇرۇپ: «دۇنيادا پەقەت بىرلا گۇناھ بار. ئۇ بولسىمۇ ئوغرىلىق... سەن يالغان سۆزلىسەڭ، باشقىلارنىڭ ھەقىقەتنى بىلىش ھوقۇقىنى ئوغرىلىغان بولسەن» دېگەندى. ئۇ ماڭا شۇنداق دېگەندىغۇ؟ ئەمدىلىكتە، ئۇنى يەرگە كۆمۈپ قويۇپ ئون بەش يىلدىن كېيىن، مەن ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئوغرى ئىكەنلىكىنى، ئوغرى بولغانىمۇ ئەڭ ئەشەددىي ئوغرى ئىكەنلىكىنى بىلدىم. چۈنكى، ئۇنىڭ ئوغرىلىغانلىرى ئۇلۇغ نەرسىلەر ئىدى: ئۇ مېنىڭ بۇ دۇنيادا بىر قېرىندىشىمنىڭ بارلىقىنى بىلىش ھوقۇقىنى ئوغرىلىدى. ھەسەندىن ئۆزىنىڭ كىملىكىنى بىلىش ھوقۇقىنى ئوغرىلىدى. ئەلدىن بولسا ئۇنىڭ شان - شەرىپىنى، ئىپپەت - نومۇسىنى، غۇرۇرىنى ئوغرىلىدى.

سوئاللار كاللامغا توختىماستىن مۆلدۈردەك تۆكۈلمەكتە ئىدى: دادام ئەلىنىڭ كۆزلىرىگە قانداقمۇ قارىيالىغاندۇ؟ ئەلى ئۆزىنىڭ خوجىسىنىڭ ئۇنى بىر ئافغان ئۈچۈن دۇنيادا ئەڭ ئەشەددىي يول بىلەن دەپسەندە قىلغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، يەنە ئاشۇ ئۆيدە قانداقمۇ تۇرالغاندۇ؟

ئەمدى مەن دادامنىڭ ھازىرقى ئوبرازى بىلەن ئۇزاق يىللاردىن بېرى كاللامغا ئورناپ كەتكەن بۇرۇنقى ئوبرازىنى قانداقمۇ بىر - بىرىگە سېلىشتۇرالايمەن؟ ئۇنىڭ جىگەر رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا كىيىپ، تاھىرنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا دەلدەڭشىپ بېرىپ، سۈرەيپەگە ئەلچى بولغان ئوبرازىنى قانداقمۇ توساتتىن پەيدا بولغان بۇ ئوبراز بىلەن بىر يەرگە ئەكىلەلەيمەن؟ مېنىڭ يېزىقچىلىق دەرسى بېرىدىغان ئوقۇتقۇچىمنىڭ «ئالا

ئىنەكنىڭ بالىسى چار قۇيرۇق» دېگەن تەمسىلىنى مازاق قىلغانلىقى ھېلىمۇ ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. لېكىن، ئۇ ھەقىقەت، شۇنداققۇ؟ ئەمدىلىكتە، دادام بىلەن ئىككىمىزنىڭ بىر - بىرىمىزگە نەقەدەر ئوخشايدىغانلىقىمىز تېخىمۇ ئېنىق بولىدىغۇ؟ ھەر ئىككىمىز بىز ئۈچۈن جېنىنىمۇ ئايمايدىغان ئىنسانلارغا خائىنلىق قىلدۇق. مەن رەھىمخاننىڭ مېنى بۇ يەرگە چاقىرتىپ كېلىشىدىكى سەۋەب، پەقەت ئۆزۈمنىڭ گۇناھلىرىمنى يۇغۇزۇش ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى دادامنىڭمۇ گۇناھلىرىنى يۇغۇزۇش ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم.

رەھىمخان مېنىڭ ئۆزۈمگە ناھايىتى قاتتىق قول ئىكەنلىكىمنى ئېيتقاندا، مەن ئانچە قوشۇلمىغاندىم. توغرا، مەن ئەلنى يەر ئاستىغا كۆمۈلگەن مىناغا دەسەتمىدىم. تالىباننى ئۆيگە باشلاپ كېلىپ، ھەسەننى ئاتقۇزىدىم. لېكىن، مەن ھەسەن بىلەن ئەلنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتتىم. ئەگەر مەن شۇنداق قىلمىغان بولسام، ئۇلارنىڭ تەقدىرىنىڭ باشقىچە بولىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىش بىمەنلىكىمۇ؟ بەلكىم دادام ئۇلارنى بىز بىلەن بىللە ئامېرىكىغا ئەكىتەر ئىدى. ھەسەننىڭ ھەزارا ئىكەنلىكى بىلەن كارى يوق ياكى ھەزارانىڭ كىملىكىنى ھېچكىم بىلمەيدىغان ئاشۇ دۆلەتتە ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا ئۆيى، خىزمىتى ۋە ئائىلىسى بولۇشى پۈتۈنلەي مۇمكىن ئىدىغۇ؟

مەن رەھىمخانغا كابۇلغا بارالمايدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئامېرىكىدا خوتۇنۇم، ئۆيۈم، خىزمىتىم، ئائىلەم بار. لېكىن، مېنىڭ ئاشۇ قىلغانلىرىمنىڭ ھەسەننى مەندە بار نەرسىلەرگە ئىگە بولۇش پۇرسىتىدىن مەھرۇم قىلغانلىق ئېھتىمالى بارلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، مەن قانداقمۇ يۈك - تاقىمنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە قايتالايمەن؟

رەھىمخان مېنى چاقىرىمىغان بولسا، ئۆتمۈشتە نېمە ئىشلارنىڭ بولغانلىقىنى بىلمەيلا قالغان بولسام ياخشى بولار ؟ ، مەن. لېكىن، ئۇ مېنى چاقىرىپ ئەكەلدى. ئۇنىڭ ماڭا

ئاشكارىلىغان سىرلىرى ھەممىنى ئۆزگەرتتى. 1975 - يىلىدىن بۇرۇنقى ھاياتىمنىڭ قانداق باشلانغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. ھەزارا ئايال مېنى ئەمدۈرگەن ۋاقىتتىن بۇيانقى ھاياتىمغا يېزىلغان يالغانچىلىقلارنى، ساتقۇنلۇقلارنى، سىرلارنى ئاڭلاتتى. ماڭا: «ئەگەر گۇناھىڭنى يۇباي دېسەڭ، ساڭا يەنىلا پۇرسەت بار» دېدى.

ئەمدى ھەسەننىڭ پۇشتىدىن بولغان ئاشۇ يېتىم بالا ئارقىلىق بۇ قايتىلىنىدىغان تارىخ چاقپەلىكىنىڭ ئايلىنىشىنى توختىتىدىغان ۋاقىت كەلگەندى.

مەن موتورلۇق مەپپىدە ئولتۇرۇپ، رەھىمخانىنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم. دادامنىڭ دېيىشىچە، ئۆزۈم قىلىشقا تېگىشلىك جەڭلەرنى دائىم باشقىلار مەن ئۈچۈن قىلىپ بېرىدىكەن. مەن ئوتتۇز سەككىز ياشقا كىردىم. چاچلىرىم شالاڭلاپ، ئاقىرىشقا باشلىدى. تېخى يېقىندا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىغا قورۇق چۈشۈشكە باشلىغانلىقىنى بايقىغانىدىم. گەرچە مەن ياشتا چوڭ بولغان بولساممۇ، ئۆزۈمنىڭ كۈرەشلىرىمنى ئۆز ئۈستۈمگە ئالغۇدەك دەرىجىدە چوڭ بولمىغان بولۇشۇم مۇمكىن. دادام نۇرغۇن ئىشلاردا ماڭا يالغان سۆزلىگەن بولسىمۇ، بۇ نۇقتىغا كەلگەندە ھەرگىز يالغان سۆزلىمىگەندى.

مەن سۈرەتتىكى يۇمىلاق كەلگەن چىرايغا يەنە بىر قېتىم نەزەر سالدىم. ئاشۇ چىراي مېنىڭ ئۆز قېرىندىشىمنىڭ چىرايى ئىدى. ھەسەن مېنى ياخشى كۆرگەن، ھېچكىممۇ ئۇنىڭ ئورنىنى مەڭگۈ باسالمايدىغان ھالدا ياخشى كۆرگەندى. گەرچە ئۇ كەلمەسكە كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ يۈزىكىنىڭ بىر پارچىسى تېخىچە ھايات ئىدى. ئۇ كابۇلدا ساقلاپ تۇراتتى.

مەن ئۆيگە قايتىپ كىرگەندە، رەھىمخان ئۆيىنىڭ بىر

بۇلۇڭدا ناماز ئوقۇۋاتقانكەن. ئۇنىڭ قاراڭغۇدا قىپقىزىل
ئاسمانغا قاراپ سەجدە قىلىپ تۇرغان ھالىتى خۇددى بەدىنىنىڭ
ئايلىنىشى سىزىلىپ ئىچى توشتۇرۇلمىغان تېز سىزما رەسىمگە
ئوخشايتتى. مەن ئۇنى ناماز ئوقۇپ بولغۇچە ساقلىدىم. ئاندىن
كېيىن ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ كابۇلغا بارماقچى بولغانلىقىمنى، ئەتە
سەھەردە كالدۇپل ئائىلىسىگە تېلېفون قىلىپ قويۇشنى
ئېيتتىم.

— مەن سەن ئۈچۈن دۇئا قىلىمەن، ئامىرجان، — دېدى
رەھىمخان.

ئون توققوزىنچى باب

ماشىنىدا ئولتۇرۇپ يەنە بېشىم قېيىپ، كۆڭلۈم ئېلىشىشقا باشلىدى. بىز «قايىبەر ئۆتكىلى سىزنى قارشى ئالىدۇ» دېگەن خەت يېزىلغان، ئوق تېگىپ ئۆتمەتۈشۈك بولۇپ كەتكەن تاختاي يېنىدىن ئۆتكەندىن كېيىنلا، ئېغىزىمغا سېرىقسۇ يىغىلىشقا باشلىغانىدى. ئاشقازىنىمنىڭ ئىچىدە بىرنەرسە مىدىرلاپ، تولغىنىۋاتقاندا بىلىنەتتى. شوپۇر فەرىد ماڭا سوغۇق قاراپ قويدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ھېچبىر ھېسداشلىق ئىپادىسى كۆرۈنمەيتتى.

— دېرىزە ئەينىكىنى چۈشۈرۈۋەتسەم بولامدۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

ئۇ تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى ماشىنىنىڭ رولىنى تۇتقان سول قولىنىڭ ساق قالغان ئىككى بارمىقىنىڭ ئارىلىقىغا قىستۇردى. كۆزىنى يولغا تىككىنچە ئالدىغا ئېگىشىپ تۇرۇپ ئوڭ قولىنى پەسكە سوزۇپ، پۈتىنىڭ يېنىدا تۇرغان ئەتۈركىنى ئېلىپ ماڭا ئۇزاتتى. مەن ئەتۈركىنىڭ ئۈچىنى ماشىنىنىڭ ئىشىكىدىكى دېرىزە ئەينىكىنى كونترول قىلىدىغان تۇتقۇچىنىڭ تۆشۈكىگە تىقىپ تولغاپ دېرىزە ئەينىكىنى پەسكە چۈشۈردۈم. فەرىد ماڭا ياراتمىغاندا قىلىپ يەنە بىر قېتىم قاراپ قويدى. بۇ قاراشلارغا بىر خىل ئۆچمەنلىك يوشۇرۇنغانىدى. ئۇ يەنە تاماكىسىنى چېكىشكە باشلىدى. بىز جامرۇد پورتىدىن يولغا چىققاندىن بۇيان ئۇ ماڭا پەقەت بىرنەچچە ئېغىزلا سۆز قىلغانىدى.

— رەھمەت، — دېدىم مەن بوغۇق ئاۋازدا.

مەن چۈشتىن كېيىنكى سالقىن شامالدىن نەپەسلىنىش ئۈچۈن بېشىمنى دېرىزىدىن چىقىرىپ تۇردۇم. قايبەر ئۆتكىلىدىكى تىك قىيالار ئارىسىدىكى قەبىلىلەرنىڭ زېمىنلىرى خۇددى مەن 1974 - يىلى دادام بىلەن بىللە ماشىنا ھەيدەپ ئۆتكىنىمىزدە كۆرگەنلىرىم بىلەن ئوخشاش ئىدى. ھەممە يەر چوڭقۇر جىلغا ۋە ھەرە چىشىغا ئوخشايدىغان ئېگىز چوققىلار ئىدى. بەزىدە قىيالارنىڭ ئۈستىدە لاي بىلەن سۇۋالغان تاملرى ئۇپراپ كەتكەن قەدىمكى قەلئەلەر كۆزگە چېلىقىپمۇ قالاتتى. مەن كۆزلىرىمنى شىمال تەرەپتىكى قار بىلەن قاپلانغان ھىندۇقۇش تاغلىرىغا تىكىپ، كەيپىياتىمنى سەل ئوڭشىماقچى بولدۇم. ھالبۇكى، ماشىنا ھەربىر ئايلىنىدىن ئۆتكەندە، كۆڭلۈم چىدىغۇسىز ئېلىشىپ، ئاشقازىنىم تېخىمۇ بىئارام بولاتتى.

— لىمون يەپ بېقىڭ.

— نېمە؟

— لىمون كۆڭۈل ئېلىشىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، — دېدى فەرىد، — مەن ھەر قېتىم مۇشۇ يولغا سەپەرگە چىققىنىمدا، بىر لىمون ئېلىۋالىمەن.

— ياق، بولدى رەھمەت، — دېدىم مەن. لىموننىڭ چۈچۈك تەمىنى ئويلاپ، كۆڭلۈم تېخىمۇ ئېلىشىشقا باشلىدى. فەرىد مەسخىرە قىلغاندەك مېنىڭدا كۈلدى.

— مەن بىلىمەن، ئۇ ئامېرىكىنىڭ دورىلىرىدەك قالتىس كۈچلۈك ئەمەس. ئۇ پەقەت ئانامدىن ئۆگىنىۋالغان كونا ئامال. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئازراق چىقىشىۋالدىغان پۇرسەتنى قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانلىقىمغا سەل ئۆكۈندۈم.

— ئۇنداق بولسا ماڭا ئازراق بەرسىڭىز بولغۇدەك.

ئۇ ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا قولىنى ئۇزىتىپ قەغەز خالىتىدىن بىر لىموننى ئالدى. ئاندىن ئۇنى پارچىلاپ، يېرىمنى ماڭا سۈندى. مەن ئۇنى بىرنەچچە مىنۇت چىشلەپ تۇرغاندىن كېيىن:

— توغرا ئېيتىپسىز. خېلىلا ياخشى بولۇپ قالدىم، — دېدىم. ئەمەلىيەتتە يالغان سۆزلىگەندىم. بىر ئافغان بولۇش سۈپىتىم بىلەن زىيان تارتساممۇ كۆڭۈل ئايشنىڭ قانچىلىك مۇھىملىقىنى ئوبدان بىلەتتىم. مەن زورغا كۈلۈمسىرىدىم.

— بۇ ئاتا - بوۋىمىزدىن قالغان ئۇسۇل. ھەشەمەتلىك دورىلارنىڭ بىزگە لازىمى يوق، — دېدى ئۇ. ئاۋازىدىن بىر خىل قوپاللىق چىقىپ تۇراتتى. ئۇ قولدىكى تاماكىسىنى بىر بارمىقى بىلەن يېنىكىگە چىكىپ كۈلىنى چۈشۈردى - دە، ماشىنىنىڭ ئارقا تەرەپنى كۆرسىتىدىغان ئەينەككە مەغرۇرلۇق بىلەن قاراپ قويدى. ئۇ تاجىك مىللىتىدىن بولۇپ، بويى ئېگىز، مۇرىلىرى تار كەلگەن، ئورۇق كىشى ئىدى. يۈزلىرى ئاپتاپتا كۆيۈپ قارىداپ كەتكەن، ئۈزۈن بويىدىكى بۇغدىيىكى ئۇ پەقەت كەينىگە قايرىلىپ قارىغاندىلا، ئاندىن ساقاللىرىنىڭ ئاستىدىن كۆرۈنەتتى. ئۇمۇ قېلىن كىيىنگەن بولسىمۇ، كىيىگەن كىيىملىرىمىز تۈپتىن ئوخشىمايتتى. ئۇ ئۇچىسىغا كۈل رەڭ كۆڭلەك بىلەن جىلتىكە كىيۋالغان، ئۈستىدىن يىرىك توقۇلغان يۇڭ ئەدىيالىنى يۆگىۋالغانىدى. بېشىغا قوڭۇر رەڭلىك تۇماقنى بىر يېقىمغا قىلغىلىپ كىيۋاپتىكەن، تاجىكلارنىڭ «پانىشەر»^① ئارىسلانى» دەپ نام ئالغان قەھرىمانى ئەھمەد شاھ مەسئۇدقا ئوخشاپلا قاپتۇ.

رەھىمخان فەرىدىنى ماڭا پەشاۋەردە تونۇشتۇرۇپ قويغانىدى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، فەرىد يىگىرمە توققۇز ياشقا كىرىپتۇ. لېكىن، ئۇنىڭ ئېھتىياتچانلىق چىقىپ تۇرىدىغان، قورۇق باسقان چىرايىدىن ماڭا ئاز دېگەندە قىرىق توققۇز ياشقا كىرگەندەك بىلىنىپ كەتتى. ئۇ مازارى شارىفتا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان بولۇپ، ئون ياشقا كىرگەندە دادىسى پۈتۈن ئائىلىسىنى جالالىئابادقا كۆچۈرۈپ كەتكەنىكەن. ئۇ ئون تۆت ياشقا كىرگەن

① پانىشەر — ئافغانىستاننىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىكى جىلغا.

يىلى دادىسى بىلەن بىللە رۇسلارغا قارشى ئۇرۇشقا قاتناشقانكەن. ئۇلار پانىشەر جىلغىسىدا جەڭ قىلىپ ئىككى يىل بولغاندا، تىك ئۇچار ئايروپىلاندىن ئېتىلغان ئوق دادىسىنى ھاياتىدىن ئايرىپتۇ. فەرىدىنىڭ ھازىر ئىككى خوتۇنى، بەش بالىسى بار ئىكەن.

— ئۇنىڭ ئەسلىدە يەتتە بالىسى بار ئىدى، — دېگەندى رەھىمخان مەيۈسلەنگەن ھالدا، — لېكىن، بىرنەچچە يىلنىڭ ئالدىدا جالائىبابدىنىڭ سىرتىدا يەرگە كۆمۈلگەن مىنا پارتلاپ، ئۇنىڭ ئىككى كىچىك قىزى ۋاپات بوپتۇ. ئەنە شۇ پارتلاشتا ئۇ پۇتلىرىنىڭ ھەممە بارماقلىرىدىن ۋە سول قولىنىڭ ئۈچ بارمىقىدىن ئايرىلىپتۇ. شۇ ۋەقەدىن كېيىن ئۇ خوتۇن - بالىلىرىنى باشلاپ پەشاۋەرگە كۆچۈپ كېتىپتۇ.

— تەكشۈرۈش پونكىتىغا كەلدۇق، — دېدى فەرىد بوغۇق ئاۋازدا. مەن ئۆزۈمنىڭ كۆڭۈل ئېلىشىمنى ئۈنتۈپ، قوللىرىمنى كىرىشتۈرۈپ، ئولتۇرغان ئورنۇمدىن سەل پەسكەرەك سىيرىلدىم. بىراق، مەن بىكارلا ئەنسىرەپتىمەن. پاكىستانلىق ئىككى ئەسكەر بىزنىڭ ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن ماشىنىمىزغا يېقىن كېلىپ، ئېرەنشىمگەن ھالدا كۆز يۈگۈرتتى - دە، قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ مېڭىۋېرىشىمىزگە رۇخسەت قىلدى.

فەرىد رەھىمخان ئىككىمىزنىڭ سەپەر تەييارلىقى ئۈچۈن تۈزگەن تىزىملىكىمىزدە بىرىنچى بولۇپ يېزىلغانىدى. ئۇ تىزىملىكتە يەنە ئامېرىكا دوللىرىنى كالداز ① ۋە ئافغان پۇلىغا ئالماشتۇرۇش، مەن ئافغانىستاندا تۇرغان ۋاقتىمدىمۇ كىيىپ باقمىغان ئافغانچە كىيىم بىلەن پاكول تەييارلاش، شۇنداقلا ھەسەن بىلەن سوھرابنىڭ سۈرىتىنى ئېلىۋېلىشىم قاتارلىقلار يېزىلغانىدى. ئۇ تىزىملىكنىڭ ئەڭ ئاخىرىغا ئەڭ مۇھىم بىر ئىش — مەيدەمگە چۈشۈپ تۇرغۇدەك قارا رەڭلىك يالغان ساقال

① كالداز — پاكىستاننىڭ پۇل بىرلىكى.

تېپىش خاتىرىلەنگەندى. ئۇ ساقال چوقۇم شەرىئەتكە ئۇيغۇن بولۇشى، ھېچبولمىغاندا تالىبانچە شەرىئەتكە ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك ئىدى. رەھىمخان پەشاۋەردە ئاشۇنداق ساقال ياسىيالايدىغان بىر ئادەمنى تونۇيدىكەن. ئۇ كىشى بەزىدە ئۇرۇش ئەھۋالىنى خەۋەر قىلىۋاتقان غەربلىك مۇخبىرلارغىمۇ ئاشۇنداق يالغان ساقاللىرىنى ياساپ بېرىدىكەن.

رەھىمخان پىلانمىزنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈش ئۈچۈن، مېنى يېنىدا بىرنەچچە كۈن ئۇزاقراق تۇرۇشقا زورلىدى. لېكىن، مەن بۇ يەردىن تېزىرەك كېتىشىم كېرەك ئىدى. چۈنكى، مەن ئۆزۈمنىڭ پىلانمىنى ئۆزگەرتىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرەيتتىم. قايتا - قايتا مۇلاھىزە قىلىپ، قايتا خىيال قىلىپ، ئازابلىنىپ، تۈرلۈك سەۋەبلەرنى تېپىپ، ئاخىرىدا ئافغانىستانغا بېرىش نىيىتىمدىن يالتىيىپ قېلىشىمدىن قورققانىدىم. ئامېرىكىدىكى تۇرمۇشۇمنىڭ مېنى تارتىپ كېتىشىدىن، ئۆتمۈشۈمنى ئۇنتۇلدۇرغان ئاشۇ بۈيۈك دەرياغا قايتىدىن چۆكۈپ، ئۆزۈمنىڭ مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە يېڭىدىن ئۆگەنگەن نەرسىلىرىمنى سۇنىڭ ئاستىغا چۆكتۈرۈۋېتىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرگەندىم. سۇ ئېقىنلىرىنىڭ مېنى ئېقىتىپ، ئۆزۈم قىلماقچى بولغان ئىشلىرىمدىن، ھەسەندىن، مېنى چاقىرىپ كەلگەن ئۆتمۈشۈمدىن، شۇنداقلا ئۆزۈمنى قۇتقۇزىدىغان ئەڭ ئاخىرقى بىر پۇرسەتتىن يىراقلاشقا ئەكتىشىدىن قورققانىدىم. شۇڭا، ئاشۇ ئېھتىماللىقلارنىڭ بىرەرى يۈز بېرىشتىن بۇرۇن پەشاۋەردىن ئايرىلدىم. سۈرەيپەگە ئۆزۈمنىڭ ئافغانىستانغا بارماقچى بولغانلىقىمنى ئېيتىشىمنىڭ ھېچبىر ئورنى يوق ئىدى. ئەگەر شۇنداق قىلسام، ئۇ پاكىستانغا دەرھال ئۇچۇپ كېلەتتى.

بىز چېگرادىن ئۆتكەندىن كېيىن نامراتلىقنىڭ ئىزلىرى ھەممە يەردە نامايان بولۇشقا باشلىدى. يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە بىر - بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن كىچىك يېزىلارنىڭ قالدۇقلىرى

خۇددى تاشلارنىڭ ئارىسىغا تاشلىۋەتكەن ئويۇنچۇقلاردەك كۆزگە چېلىقاتتى. تاملىرى ئۇپراپ كەتكەن ئەنجان تاملىق ئۆيلەر ۋە تۆت تال تۈۋرۈك بىلەن بىر پارچە بىرېزېنتتىن ياسالغان كەپىلەر ھەممە يەردە دېگۈدەك ئۇچرايتتى. كەپىلەرنىڭ ئەتراپىدا ياماق چۈشكەن كىيىملەرنى كىيگەن بالىلار پۈتۈپ ئويناۋاتاتتى. بىرنەچچە كىلومېتىر يول ماڭغاندىن كېيىن، كۆيۈپ كەتكەن كونا رۇس تانكىسىنىڭ ئۈستىدە خۇددى قاغىلاردەك قونۇپ ئولتۇرۇشقان بىر توپ ئەرلەر كۆزۈمگە چېلىقتى. ئۇلار ئۈستىگە ئارتىۋالغان ئەدىالنىڭ ئۈچى شامالدا يەلپۈنۈپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئارقا تەرىپىدە قوڭۇر رەڭ چۈمبەل سېلىۋالغان بىر ئايال مۇرىسىدە يوغان بىر كۈپنى كۆتۈرۈپ، چىغىر يول بىلەن قاتار كەتكەن كەپىلەرگە قاراپ كېتىۋاتاتتى.

— غەلتە ئىش، — دېدىم مەن.

— نېمە بولدى؟

— مەن ئۆز ۋەتىنىمدە ئۆزۈمنى خۇددى ساياھەتچىدەك ھېس قىلىۋاتىمەن، — دېدىم يول بويىدا ئۈندەك ئورۇق ئۆچكىنى ھەيدەپ كېتىۋاتقان بىر پادىچى بالىدىن كۆزۈمنى ئۈزمەي تۇرۇپ.

فەرىد دىمىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، قولىدىكى تاماكىسىنى يەرگە تاشلىدى:

— سىز تېخىچە بۇ يەرنى ئۆز ۋەتىنىم دەپ ئويلايدىغان ئوخشىماسىز؟

— كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرىدىن شۇنداق ئويلايمەن، — دېدىم ئۆزۈمنى ئاقلاپ.

— يىگىرمە يىل ئامېرىكىدا ياشاپ تۇرۇپ؟ — دېدى ئۇ. ئارقىدىن يول ئۈستىدىكى توپ چوڭلۇقىدىكى بىر ئورەكتىن ماشىنىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن رولنى تېزلىكتە يان تەرەپكە بۇرىدى.

مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— مەن ئافغانىستاندا چوڭ بولغان.
فەرىد يەنە بىر قېتىم دىمىقىدا كۈلۈپ قويدى.
— سىز نېمىشقا ئۇنداق كۈلىسىز؟ — سورىدىم مەن.
— ھېچنېمىگە، — غوتۇلدى ئۇ.
— ياق، سەۋەبىنى دەپ بېرىڭ. سىز نېمە ئۈچۈن ئۇنداق
دىمىقىڭىزدا كۈلىسىز؟

ماشىنىنىڭ ئەينىكىدىن ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ توساتتىن
چاقناپ كەتكىنىنى كۆردۈم.

— سىزنىڭ راستتىنلا بىلگۈڭىز بارمۇ؟ — دېدى ئۇ
مىيىقىدا كۈلۈپ تۇرۇپ، — قېنى، مەن بىر پەرەز قىلىپ باقاي،
ساھىب ئاغا. سىز بەلكىم ئارقا ھويلىسى گۈل - گىياھلار،
مېۋىلىك دەرەخلەر بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىككى ياكى ئۈچ
قەۋەتلىك چوڭ ئۆيدە ياشىغانسىز. ئەلۋەتتە چوڭ دەرۋازىسى بار.
دادىڭىز ئامېرىكىنىڭ ماشىنىسىنى ھەيدىگەن بولۇشى مۇمكىن.
ئۆيۈڭلەردە بەلكىم ھەزارا خىزمەتكارلىرىڭلار بولغان. ئاتا -
ئانىڭىز ئۆيىڭىزدە ئۆتكۈزۈلگەن ئولتۇرۇشلار ئۈچۈن
ئىشلەمچىلەرنى تەكلىپ قىلىپ، مېھمانخانا ئۆيلىرىڭىزنى تازا
ئېسىل بېزەتكۈزگەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ دوستلىرى
ئىچمىلىكلىرىنى ئىچكەچ، ياۋروپاغا ياكى ئامېرىكىغا قىلغان
سەپەرلىرى توغرىلۇق پو ئېتىشقان. مەن تۇنجى ئوغلۇمنىڭ
كۆزىنى دوغا تىكىمەنكى، بۇ چوقۇم سىزنىڭ بىرىنچى قېتىم
پاكول كىيىشىڭىز، — ئۇ قارىداپ كەتكەن چىشلىرىنى چىقىرىپ
مەسخىرىلىك كۈلدى، — قانداق، توغرا پەرەز قىلدىممۇ؟
— سىز نېمە ئۈچۈن بۇنداق گەپلەرنى قىلىسىز؟ —
سورىدىم مەن.

— چۈنكى، سىزنىڭ بىلگۈڭىز بار ئىكەن، — دېدى ئۇ
تۈكۈرۈكىنى چاچرىتىپ تۇرۇپ. ئۇ ئوت - چۆپ قاچىلانغان يوغان
تاغارنى دۈمبىسىگە ئارتىپ، توپا يولدا ئېغىر قەدەملەر بىلەن
كېتىۋاتقان جۈل - جۈل كىيىملىك بوۋاينى ئىشارەت قىلدى، —

مانا بۇ ھەقىقىي ئافغانىستان، ساھىب ئاغا. مەن بىلىدىغان ئافغانىستان. سىز ئەزەلدىن بۇ يەرگە مېھمان، لېكىن ئۆزىڭىز ئۇنى ھېس قىلمىغان گەپ.

رەھىمخان مېنى ئافغانىستاندا قېلىپ ئۇرۇشقا قاتناشقانلاردىن ياخشى مۇئامىلە كۈتمەسلىك توغرىلىق ئاگاھلاندۇرغانىدى.

— دادىڭىزنىڭ ۋاپاتىغا، قىزلىرىڭىزنىڭ ۋاپاتىغا، سىزنىڭ قولىڭىزغا كۆڭلۈم يېرىم بولدى.

— بۇنداق قۇرۇق سۆزلىرىڭىزنى قويۇڭ، — دېدى ئۇ بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ، — سىز بۇ يەرگە زادى نېمىشقا قايتىپ كەلدىڭىز؟ دادىڭىزنىڭ يەرلىرىنى ساتقىلىمۇ؟ پۇلنى چۈنتەككە سېلىپ ئامېرىكىدىكى ئانىڭىزنىڭ قېشىغا قېچىپ كەتكىلىمۇ؟ — مېنىڭ ئانام مېنى يەڭگەندە ئۆلۈپ كېتىپتەكەن.

ئۇ چوڭقۇر تىن تارتىپ، تاماكىسىغا ئوت تۇتاشتۇردى، لېكىن ئۇن چىقارمىدى.

— ماشىنىنى توختىتىڭ.

— نېمە قىلىسىز؟

— مەن سىزگە ماشىنىنى توختىتىڭ دەۋاتىمەن! — دېدىم مەن، — مەن بولالمىدىم.

ماشىنا يول بويىدىكى شېغىل تاش ئۈستىدە توختىشىغا ئۆزۈمنى سىرتقا ئاتتىم.

كەچكە يېقىن، يول بويىدىكى قاقاس تاغ - چوققىلارنىڭ ئورنىنى سەل يېشىللىق يۈگۈرگەن يېزا مەنزىرىسى ئىگىلەشكە باشلىدى. يولسىز لاندې قوتالدىن باشلىنىپ، شىنۋارى تېررىتورىيەسىدىن ئۆتۈپ لاندې قاناغا تۇتاشتى. بىز تورقۇم ئارقىلىق ئافغانىستانغا كىردۇق. يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى قارىغايلىرىنىڭ كۆپ قىسمى قۇرۇپ كەتكەنىدى. قايىر ئۆتكىلى ئەتراپىدىكى قاقاسلىقتا ئۇزۇن يول ماڭغاندىن كېيىن بۇ

يېشىللىقنى كۆرۈش ئادەمنى خېلىلا خۇشال قىلاتتى. بىز جالالىئابادقا ئاز قالغاندۇق. ئۇ يەردە فەرىدنىڭ ئاكىسى بىزنى ئۆيىدە بىر كېچە قوندۇرماقچىدى.

بىز جالالىئابادقا يېتىپ كەلگىنىمىزدە، قۇياش تېخى تولۇق ئولتۇرمىغانىدى. جالالىئاباد شەھىرى نانگارھار ئۆلكىسىنىڭ مەركىزى بولۇپ، ئۆزىنىڭ تاتلىق مېۋىلىرى ۋە ئىللىق ھاۋاسى بىلەن داڭلىق ئىدى. بۇ يەردىكى پالما دەرەخلىرىمۇ مەن كۆرگەندىكىدىن ئازلاپ كەتكەن، بەزى ئۆيلەر خىش دۆۋىسىگە ئايلانغانىدى.

بىز بىر تار توپا يولغا قايرىلدۇق. فەرىد ماشىنىنى سۈيى قۇرۇپ كەتكەن بىر ئۆستەڭنىڭ يېنىدا توختاتتى. مەن ماشىنىدىن چۈشۈپ، پۇت - قولۇمنى سوزۇپ، چوڭقۇر نەپەس ئالدىم. ئىلگىرى جالالىئابادنىڭ ئەتراپىدىكى ئېتىزلاردىكى شېكەر قومۇشلاردىن تارقالغان مەزىلىك پۇراق پۈتۈن شەھەرنى بىر ئالاتتى. مەن كۆزۈمنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئاشۇ مەزىلىك پۇراقلارنى ئىزدىدىم. لېكىن، ئۇنداق پۇراقنى ھېس قىلالىدىم. — ماڭايلى، — دېدى فەرىد.

بىز ئەگرى - توقاي چىغىر يوللاردىن مېڭىپ، ئۆرۈلۈپ كەتكەن تاملارنىڭ يېنىدىكى بىرنەچچە تۈپ ئاق تېرەكنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق. ئۇ دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى پۈتۈنلەي چۈشۈپ كەتكەنىدى. فەرىد مېنى ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن بىر ئۆينىڭ ئالدىغا باشلاپ كېلىپ، ياغاچ ئىشىكىنى قاقتى.

ئاق رومال ئارتقان، كۆك كۆزلۈك ياش بىر ئايال ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولدى. ئۇ مېنى كۆرۈپ دەرھال ئارقىسىغا داچىدى - يۇ، فەرىدنى كۆرۈپلا كۆزلىرى ۋاللىدە يورۇپ كەتتى:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، فەرىد ئاغا!

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، مەرىيەمخان، — دېدى فەرىد. ئۇنىڭ ئەتىگەندىن بېرى بۇلۇت قاپلاپ تۇرغان چىرايىغا دەرھال كۈلكە يۈگۈردى. فەرىد ئۇ ئايالنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدى. ئۇ ئايال

ئارقىسىغا داچىپ تۇرۇپ، بىزگە يول بەردى. مەن فەرىدىنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپ، ئۆيگە كىرگۈچە، ئۇ ئايال ماڭا بىر خىل ئەنسىزلىك بىلەن تىكىلىپ قاراپ تۇردى.

ئۆيىنىڭ تورۇسى پاكار، تاملىرى لاي بىلەن سۇۋالغان، ئۆي ئىچىنى پەقەت بۇلۇڭدىكى بىر جۈپ پەنەرلا يورۇتۇپ تۇراتتى. بىز ئاياغلىرىمىزنى سېلىپ، يەرگە سېلىنغان بورىنىڭ ئۈستىگە چىقتۇق. تامنىڭ يېنىدىكى يىپلىرى چۈۋۈلۈپ كەتكەن ئەدىيالىنىڭ ئۈستىگە سېلىنغان كۆرىدە ئۈچ ئوغۇل بالا چازا قۇرۇپ ئولتۇراتتى. مۇرىلىرى كەڭ، بويى ئېگىز، ساقاللىق بىر ئادەم ئورنىدىن تۇرۇپ بىزگە سالام بەردى. ئۇ ئادەم فەرىد بىلەن بىر - بىرىنىڭ مەڭزىگە سۆيۈشۈپ كۆرۈشتى. ئۇ كىشىنىڭ ئىسمى ۋاھىد بولۇپ، فەرىد ئۇنى ماڭا ئاكام دەپ تونۇشتۇردى.

— بۇ كىشى ئامېرىكىدىن كەلگەن، — دېدى ئۇ ۋاھىدقا باش بارمىقى بىلەن مېنى ئىشارەتلەپ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئولتۇرغان بالىلارنىڭ ئالدىغا كۆرۈشكىلى ماڭدى.

ۋاھىد ئىككىمىز بالىلارنىڭ قارشىسىدىكى تامغا يۆلىنىپ ئولتۇردۇق، بالىلار فەرىدىنى ئورنىۋېلىپ، ئۇنىڭ بويىنىغا ئېسىلىۋالغانىدى. ئۇنىمىغىنىمغا قارىماي، مېنىڭ راھەت ئولتۇرۇشۇم ئۈچۈن، ۋاھىد ئوغۇللارنىڭ بىرىگە يەنە بىر ئەدىيال ئەكىلىشنى بۇيرۇدى، ئاندىن مەريەمنى چاي ئەكىلىشكە بۇيرۇدى. ئۇ يەنە پەشەۋەر ۋە قايىبەر ئۆتكەللىرىدىن قانداق ئۆتكەنلىكىمىزنى سورىدى.

— سىلەر قاراقچىلارغا ئۇچراپ قالمىغانسىلەر - ھە، ئىنشائاللا، — دېدى.

قايىبەر ئۆتكىلى ئۆزىنىڭ يەر شەكلىنىڭ مۇرەككەپلىكى بىلەنلا داڭلىق بولۇپ قالماستىن، يەنە ئۇ يەردىكى قاراقچىلار بىلەنمۇ داڭلىق ئىكەن، ئۇلار ئۇ ئۆتكەلنىڭ پايدىلىق جۇغراپىيەلىك شارائىتىدىن پايدىلىنىپ يولۇچىلارنى بۇلايدىكەن. ئۇ مېنىڭ جاۋابىمنى كۈتمەيلا كۆزىنى قىسىپ تۇرۇپ، يۇقىرى

ئاۋاز بىلەن ئېيتتى:

— ئەلۋەتتە قانداق قاراقچى مېنىڭ ئىنىمنىڭ ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن سەت ماشىنىسى ئۈچۈن ئۆزىنى ئاۋازە قىلىدۇ دەيسىز، — دېدى.

فەرىد ئوغۇللارنىڭ ئەڭ كىچىكى بىلەن چىرمىشىپ، ئۇنى يەرگە ياتقۇزدى - دە، ساق قولى بىلەن ئۇنىڭ قورسىقىنى قىچقىلىدى. ئۇ بالا يەرنى تېپىپ توختىماي كۈلەتتى.

— مېنىڭ ئەبجەق بولسىمۇ ماشىنام بار، — دېدى فەرىد ھاسىراپ تۇرۇپ، — ئۆزۈڭنىڭ ئېشىكىڭگە قاراپ باققىنا.

— مېنىڭ ئېشىكىم سېنىڭ ماشىنىڭدىن كۆپ ياخشى.

— ئېشەك مىنگەن ئادەم ئېشەك مىنىشىنىڭ جاپاسىنى ئوبدان بىلىدۇ، — دېدى فەرىد دەرھال سۆز قايتۇرۇپ. ھەممەيلەن كۈلۈشتى. مەنمۇ قوشۇلۇپ كۈلدۈم. ياندىكى ئۆيدە ئاياللارنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن ئولتۇرغان جايدىن ئۇ ئۆينىڭ يېرىمىنى كۆرگىلى بولاتتى. ئۇ ئۆيدە مەرىپەم قوڭۇر رەڭلىك ھىجىپ كىيگەن ياشانغان بىر ئايال بىلەن نۆۋەن ئاۋازدا پاراڭلاشماقچى، چۆگۈندىن چەينەككە چاي قويۇۋاتاتتى. ئۇ ياشانغان ئايال مەرىپەمنىڭ ئانىسى بولسا كېرەك.

— سىز ئامېرىكىدا نېمە ئىش قىلىسىز، ئامىر ئاغا؟ — دەپ سورىدى ۋاھىد.

— يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىمەن، — دېدىم مەن. فەرىد پىخىلداپ كۈلدى.

— يازغۇچى؟ — دېدى ۋاھىد. ئۇنىڭ چىرايىدىن ھاياجانلىق ئاڭلانلىقى چىقىپ تۇراتتى، — سىز ئافغانىستان توغرىلىق نېمە يازامسىز؟

— ھەم... مەن بۇرۇن يازغان. لېكىن، يېقىندىن بۇيان يازمىدىم، — دېدىم مەن.

مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى رومانىمنىڭ ئىسمى «قالدۇقلار پەسلى» بولۇپ، ئۇنىڭدا بىر ئالىي مەكتەپ پىروفېسسورىنىڭ خوتۇنى

ئۆزىنىڭ ئوقۇغۇچىسى بىلەن بىر كارىۋاتتا ياتقان يەردىن تۇتۇۋالغانلىقى، شۇ ئىشتىن كېيىن سىگانلارنىڭ توپىغا قوشۇلۇپ كەتكەنلىكى تەسۋىرلىنەتتى... كىتاب خېلى يامان ئەمەس يېزىلغانىدى، بەزىلەر ئۇنىڭغا «ياخشى كىتاب» دەپ باھا بەرگەنىدى. كىتابىمنى يەنە «جەلپ قىلارلىق» دېگۈچىلەر مۇ بار ئىدى. لېكىن، تۇيۇقسىز ۋۇجۇدۇمنى بىر خىل خىجىللىق قاپلىدى. كۆڭلۈمدە ۋاھىدىنىڭ ئۇ كىتاب توغرىلىق سوراپ قالماسلىقىنى تىلىدىم.

— مېنىڭچە، سىز يەنە ئافغانىستان توغرىلىق يېزىڭ، — دېدى ۋاھىد، — تالىباننىڭ دۆلىتىمىزگە كەلتۈرگەن زىيانلىرىنى پۈتۈن دۇنياغا بىلدۈرۈڭ. — لېكىن ... مەن ئۇ تۈردىكى مەزمۇنلارنى يازىدىغان يازغۇچى ئەمەس.

— ھە، مۇنداق دەڭ، — دېدى ۋاھىد خىجىل بولغاندەك يۈزلىرى سەل قىزىرىپ، بېشىنى لىڭشىتىپ، — بۇلارنى ئۆزىڭىز ياخشى بىلىسىز، ئەلۋەتتە. مېنىڭ سىزگە نېمە يېزىشىڭىز توغرىلىق پىكىر بېرىدىغانغا ھەققىم يوق...

بۇ چاغدا، مەريەم بىلەن يەنە بىر ئايال بىر جۈپ ئىستاكىن بىلەن بىر چەينەكنى كىچىك پەتنۇسقا قويۇپ كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، قولۇمنى كۆكسۈمگە قويۇپ، بېشىمنى تۆۋەن قىلىپ، ئۇلارغا سالام بەردىم.

— ئەسسالامۇئەلەيكۈم، — دېدىم مەن. ئۇ ئايال ھىجاب بىلەن يۈزىنىڭ تۆۋىنىنى يۆگەپ تۇرۇپ، ئېگىلىپ سالام قىلدى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۈم، — دېدى ئۇ ناھايىتى تۆۋەن ئاۋازدا. بىز بىر - بىرىمىزنىڭ چىرايمىغا قاراشىمىدۇق. مەن ئۆرە تۇردۇم. ئايال ئىستاكىنغا ھور چىقىپ تۇرغان چايىنى قويۇپ، ئالدىغا قويدى - دە، يالاڭ ئاياغ پۇتلىرىدىن ھېچبىر شەپە چىقارماستىن ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

مەن ئورنۇمدا قايتا ئولتۇرۇپ، قاپقارا دەملەنگەن چايدىن بىر يۈتۈم ئوتلىدىم. ۋاھىد ئاخىر ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، مەندىن:

— سىزنى ئافغانىستانغا نېمە باشلاپ كەلدى؟ — دەپ سورىدى.

— بۇنداقلارنى ئافغانىستانغا نېمە باشلاپ كېلەتتى، جېنىم ئاكا؟ — دېدى فەرىد ماڭا مەنىستىمگەن ھالدا تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ.

— بولدى بەس! — دېدى ۋاھىد ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ. — ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ قىلىدىغىنى ئوخشاش، — دېدى فەرىد، — يەرلىرىنى، ئۆيلىرىنى سېتىپ، پۇلنى ئەكىتىشىدۇ، ئامېرىكىغا قايتىپ بارغاندىن كېيىن ئۇ پۇللىرىنى مېكسىكىغا ساياھەتكە بېرىشقا خەجلەيدۇ.

— فەرىد! — دەپ ۋارقىرىدى ۋاھىد. ئۇنىڭ بالىلىرى، ھەتتا فەرىدىمۇ چۆچۈپ قېتىپ قالدى.

— سەن ئەدەپ - ئەخلاق دېگەننى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ بۇ مېنىڭ ئۆيۈم! ئامىرجان بۈگۈن مېنىڭ مېھمانىم. مەن سېنىڭ ماڭا بۇنداق ھۆرمەتسىزلىك قىلىشىڭغا يول قويمايمەن!

فەرىد بىرنەرسە دېمەكچى بولدى - يۇ، بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن، گېپىنى يۈتۈۋەتتى. ئۇ تامغا كۈچ بىلەن يۆلىنىپ، ئاقساق پۇتىنى يەنە بىر پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئالماپ ئولتۇردى - دە، بىرنەپىلەرنى دەپ غودۇڭشىدى. ئۇنىڭ ئاچچىققا تولغان كۆزلىرى ماڭا تىكىلگەندى.

— كەچۈرۈڭ، ئامىرجان، — دېدى ۋاھىد. — مېنىڭ ئىنىمنىڭ ئېغىزى كىچىكىدىن تارتىپلا كالىسىدىن ئىككى چامدام ئالدىدا ماڭىدۇ.

— بۇ ئەمەلىيەتتە مېنىڭ خاتالىقىم، — دېدىم مەن فەرىدىنىڭ تىكىلىپ قاراشلىرىغا چىرايمغا زورغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ. — بۇ گەپلەرنى مەن راستتىنلا كۆڭلۈمگە ئالمىدىم. ئەسلىدە مەن

ئۇنىڭغا ئافغانىستاندا قىلماقچى بولغان ئىشىمنى بۇرۇنراق چۈشەندۈرۈشۈم كېرەك ئىدى. مەن بۇ يەرگە ئۆي - مۈلۈك ساتقىلى كەلگەن ئەمەس. مەن كابۇلغا بىر بالىنى ئىزدەپ بارماقچى بولۇۋاتىمەن.

— بىر بالىنى، — دېدى ۋاھىد سۆزۈمنى تەكرارلاپ.
— شۇنداق.

مەن كۆڭلىكىمنىڭ يانچۇقىدىن ھېلىقى سۈرەتنى چىقاردىم. ھەسەننىڭ سۈرەتتىكى چىرايىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە يەنە بىر قېتىم قاتتىق ئازابلاندىم. مەن كۆزۈمنى سۈرەتتىن دەرھال قاچۇرۇپ، ۋاھىدقا قارىدىم. ئۇ سۈرەتنى تەپسىلىي كۆرۈپ، بىردەم ماڭا، بىر دەم سۈرەتكە كۆز يۈگۈرتتى.

— مۇشۇ بالىنى؟

مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— بۇ بىر ھەزارا ئىكەن.

— شۇنداق.

— ئۇنىڭ سىز بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟

— ئۇنىڭ دادىسى مېنىڭ ھاياتىمدىكى بەكمۇ مۇھىم ئادەم ئىدى.

سۈرەتتىكى كىشى شۇ. لېكىن، ئۇ ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتتى.

ۋاھىد كۆزىنى چىمچىقلاقتى.

— ئۇ سىزنىڭ دوستىڭىزمۇ؟

كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرىدىن دادامنىڭ سىرىنى ساقلىماقچى بولۇپ «شۇنداق» دەپ جاۋاب بەرمەكچى بولدۇم - يۇ، يەنە توختاپ قالدىم. چۈنكى، ھازىرغىچە بولغان يالغانچىلىقلار مەن ئۈچۈن يېتىپ ئاشاتتى.

— ئۇ مېنىڭ دادا بىر ئىنىم بولمىدۇ، — دېدىم مەن،

ئارقىدىن يەنە، — مېنىڭ نىكاھ سىرتىدىن بولغان ئىنىم

بولمىدۇ. — دەپ قوشۇپ قويدۇم.

مەن ئىستاكانىڭ تۇتقۇچىنى تۇتۇپ ئويناشقا باشلىدىم.

— مەن سىزنىڭ شەخسىي ئىشىڭىزغا ئارىلاشماقچى ئەمەسمەن.

— سىز ئۇنداق قىلمىدىڭىز، — دېدىم مەن.
— ئۇنى ئىزدەپ نېمە قىلماقچى؟
— پەشاۋەرگە ئەكەتمەكچى. ئۇ يەردە ئۇنىڭغا قارايدىغان
ئادەملەر بار.

ۋاھىد سۈرەتنى ماڭا بېرىپ يوغان قوللىرىنى مۈرەمگە قويدى.
— سىز ھۆرمەتكە سازاۋەر ئادەم ئىكەنسىز، ئامىرجان.
ھەقىقىي ئافغان ئىكەنسىز!

لېكىن، مەن ئىچىمدە نومۇستىن پۇچۇلىنىپ كېتىۋاتاتتىم.
— بۈگۈن ئۆيۈمگە كەلگىنىڭىز ئۈچۈن چىن يۈرىكىمدىن
شەرەپ ھېس قىلىۋاتمەن، — دېدى ۋاھىد.

مەن ۋاھىدقا رەھمەت ئېيتقاچ، كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا
فەرىدكە قارىدىم. ئۇ يەرگە قاراپ، تىتىلىپ كەتكەن بورىنىڭ
قىرىنى ئويىناپ ئولتۇراتتى.

بىر ئازدىن كېيىن، مەريەم بىلەن ئۇنىڭ ئانىسى ھورى چىقىپ
تۇرغان ئىككى قاچا كۆكتات شورپىسى بىلەن ئىككى ناننى
كۆتۈرۈپ كىردى.

— كەچۈرۈڭ، بىز ئالدىڭىزغا گۆش ئەكىلەلمىدۇق. بۇ
زامانلاردا تالىبانلارلا گۆشكە چىقىش قىلالايدۇ.

— بۇ تاماق شۇنداق ئوخشاپتۇ، — دېدىم مەن. راست
دېگەندەك، شورپا ھەقىقەتەن مەزىلىك پىشقاندى. مەن ئۇنى ۋە
ئۇنىڭ بالىلىرىنى بىللە يېيىشكە تەكلىپ قىلدىم. لېكىن،
ۋاھىد ماڭا ئۆيدىكىلەرنىڭ بىز كېلىشتىن بۇرۇن غىزالىنىپ
بولغانلىقىنى ئېيتتى. فەرىد ئىككىمىز يەڭلىرىمىزنى تۈرۈپ،
ناننى شورپىغا چىلاپ يېيىشكە باشلىدۇق.

مەن تاماق يېگەچ، يۈزلىرىنى قاسماق باسقان، چاچلىرى
قىسقا كېسىلگەن ۋاھىدنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ مېنىڭ رەقەملىك
قول سائىتىمگە ئوغرىلىقچە قاراۋاتقانلىقىنى بايقاپ قالدىم.
كىچىكى ئاكىسىنىڭ قولىغا بىرنېمىلەرنى دەپ پىچىرلىدى.
ئاكىسى سائەتتىن كۆزىنى ئۈزمەي بېشىنى لىڭشىتتى.

باللارنىڭ چوڭى پەرزىمچە، ئون ئىككى ياشلاردا بولسا كېرەك. ئۇ ئالدى - كەينىگە تەۋرىگەچ قولۇمغا تىكىلىپ قارىدى. تاماقتىن كېيىن، مەريەم سېغىز لايىدىن ياسالغان چۆگۈندە سۇ ئەكىلىپ قولۇمغا سۇندى. مەن قولۇمنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن، ۋاھىدا سائىتىمنى ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا ھەدىيە قىلغۇم بارلىقىنى ئېيتتىم. ئۇ قوشۇلمىدى. مەن قايتا - قايتا چۈشەندۈرگەندىن كېيىن ئۇ ئاخىر ماقۇل بولدى. مەن قولۇمدىكى سائەتنى ئېلىپ، ئەڭ كىچىك ئوغۇلغا سۇندۇم. ئۇ ئوڭايسىز لانغان ھالدا:

— رەھمەت، — دېدى.

— بۇ سائەت ساڭا دۇنيادىكى ھەرقانداق شەھەرنىڭ ۋاقتىنى كۆرسىتىپ بېرەلەيدۇ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا. ئوغۇللار باشلىرىنى ئەدەپ بىلەن لىڭشىتىپ گېپىمنى ئاڭلاپ تۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن سائەتنى نۆۋەت بىلەن ئېلىپ كۆرۈپ، قوللىرىغا تاقاپ بېقىشتى. بىردەمدىن كېيىن ئۇلارنىڭ سائەتكە بولغان قىزىقىشىمۇ تۈگىدى. ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي سائەت بورىنىڭ ئۈستىدە تاشلىنىپ قالدى.

— سىز ماڭا ئەھۋالنى دېگەن بولسىڭىز ياخشى بولاتتى، — دېدى فەرىد كېيىنرەك. ئۇ چاغدا، ئىككىمىز ۋاھىدىنىڭ خوتۇنى بىزگە سېلىپ بەرگەن بورىنىڭ ئۈستىدە يانمۇيان ياتاتتۇق.

— قايسى ئەھۋالنى دەيسىز؟

— ئافغانىستانغا نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىڭىزنى دەيمەن. ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى قوپاللىق قەيەرگىدۇر غايىب بولغانىدى.

— سىز مەندىن سورىمىسىڭىز.

— شۇنداقتىمۇ ماڭا دېيىشىڭىز كېرەك ئىدى.

— لېكىن، سىز مەندىن سورىمىدىڭىز.

ئۇ مەن تەرەپكە ئۆرۈلۈپ، قولى بىلەن بېشىمنى تىرەپ

يېنىچە ياتتى:

— بەلكىم مەن سىزنىڭ ئۇ بالىنى تېپىشىڭىزغا ياردەم قىلالارمەن.

— رەھمەت سىزگە، فەرىد، — دېدىم مەن.

— مەن سىز توغرىلۇق خاتا پەرەزلەرنى قىپتىمەن.

مەن چوڭقۇر تىن تارتتىم.

— ھېچقىسى يوق، ئەمەلىيەتتە ئۆزىڭىز بىلگىنىڭىز ياخشى بولدى.

ئۇنىڭ قوللىرى يىرىك توقۇلغان يۇڭ ئارغامچا بىلەن ئارقىسىغا قايرىلىپ باغلانغان، بىلىكىنىڭ ئارغامچا كېسىۋەتكەن يېرىدىن قان تامچىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قارا لاتا بىلەن تېڭىلغان، كوچىدىكى سۇ توشتۇرۇلغان كۈپنىڭ ئالدىدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ تىزلىنىپ ئولتۇراتتى. ئۇ ھەر قېتىم دۇئا قىلىپ ئېڭىشكەندە، قاتتىق يەرگە تەگكەن تىزلىرىدىن ئاققان قان ئىشتىنىنى قىزىلغا ئويلايتتى. چۈشتىن كېيىنكى كۈن نۇرىدا ئۇنىڭ شېغىل تاشلار ئۈستىگە چۈشكەن ئۇزۇن شولسىمۇ توختىماي تەۋرىنەتتى. ئۇ پىچىرلاپ بىرىنمىلەرنى دەۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭغا يېقىنلاشتىم. «سىز ئۈچۈن جېنىم پىدا، — دەپ پىچىرلايتتى ئۇ، — سىز ئۈچۈن جېنىم پىدا.» ئۇنىڭ بەدىنى يەنە ئالدى - كەينىگە تىنىمىسىز تەۋرىنەتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈردى. مەن ئۇنىڭ ئۈستۈنكى كالىپۇكىدىكى سۇس تاتۇق ئىزىنى كۆردۈم!

بىز يالغۇز ئەمەس ئىدۇق.

مەن ئۇنىڭ يېنىدا تۇرغان كۈپنى، ئاندىن كۈپنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان يەنە بىر ئادەمنى كۆردۈم. ئۇ ئادەم ئېگىز بويلىق، ئۈچىسىدا جىلتىكە، بېشىغا سەللە ئوربۇۋالغانىدى. ئۇ كۆزلىرى تېڭىقلىق ئادەمگە مەقسەتسىز تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئارقىسىغا بىر قەدەم داخىدى. ئۇ كۈپنى ئېگىز كۆتۈردى - دە، تىزلىنىپ

ئولتۇرغان ھېلىقى ئادەمنىڭ بېشىغا قويدى. كۈن نۇرى
مېتالنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ نۇر چاقناتتى.
مىلتىقتىن قۇلاقنى پاك قىلغۇدەك ئاۋازدا ئوق ئېتىلدى.
مەن مىلتىقنىڭ ئۈچىدىن باشلاپ ئۇنىڭ دەستىسىگىچە
قارىدىم. مىلتىقنىڭ ئۈچىدىن چىققان ئىس ئاستا تارقىغاندا،
جىلتىكە كىيگەن ھېلىقى ئادەمنىڭ چىرايىنى كۆردۈم. ئۇ ئادەم
مەن ئىدىم!
مەن چۆچۈپ ئويغاندىم، چىرقىرماقچى بولغانىكەنمەن،
ئاۋازىم تۈنۈلۈپ قالغانىدى.

مەن سىرتقا چىقتىم. ئاي ۋە سانسىز يۇلتۇزلار جىمىرلاپ
تۇرغان ئاسمانغا نەزەر سالدىم. ئەتراپىمدىن چېكەتكىنىڭ
چىرىلىدىغان ئاۋازى بىلەن يوپۇرماقلارنىڭ شامالدا شىرىلىدىغان
ئاۋازى كېلەتتى. يالاڭ ئاياغ يەرگە دەسسەۋىدىم، يەر سوغۇق
بىلىندى. چېگرادىن ئۆتكەندىن بېرى ۋەتەنمگە قايتىپ
كەلگەنلىكىمنى تۇيۇقسىز ھېس قىلغانىدىم. شۇنچە يىللاردىن
كېيىن، مەن ئاخىر ئۆز ئۆيۈمگە قايتىپ كەلدىم. ئاتا -
بوۋىلىرىم ياشىغان تۇپراققا قەدەم قويدۇم. مانا مەن دەسسەپ
تۇرغان مۇشۇ تۇپراقتا مېنىڭ چوڭ بوۋام 1915 - يىلى كابۇلدا
تارقالغان ۋابا كېسەللىكى بىلەن ۋاپات بولۇشتىن بىر يىل بۇرۇن
ئۈچىنچى خوتۇنغا ئۆيلەنگەنىكەن. ئۇ ئايال ئۇنىڭغا دەسلەپكى
ئىككى خوتۇنى بېرەلمىگەن قىممەتلىك سوۋغا، يەنى بىر ئوغۇل
توغۇپ بەرگەنىكەن. مۇشۇ تۇپراقتا، مېنىڭ بوۋام نادىر شاھ
بىلەن بىللە كېيىك ئوۋلىغانىكەن.

مېنىڭ ئاناممۇ مۇشۇ تۇپراقتا ۋاپات بولغان. مۇشۇ تۇپراقتا
مەن دادامنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن كۈرەش قىلغان.
مەن ئۆيىنىڭ سېغىز لايىدا قوپۇرۇلغان تېمىغا يۆلىنىپ
ئولتۇردۇم. بۇ زېمىنغا نىسبەتەن مەندە تۇيۇقسىز قوزغالغان
يېقىنچىلىق ھېسسىياتى... مېنى ھەقىقەتەن ھەيران

قالدۇرغانىدى. مېنىڭ بۇ يەردىن ئايرىلىپ ياشىغان ۋاقتىم ماڭا بۇ زېمىننى ئۇنتۇلدۇرۇشقا، بۇ زېمىننىڭمۇ مېنى ئۇنتۇشقا يېتەرلىك ئىدى. مېنىڭ جاھاننىڭ ئۇ چېتىدىكى ماكانىم مەن يۆلىنىپ ئولتۇرغان مۇشۇ تامنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئۇخلاۋاتقان كىشىلەرگە خۇددى باشقا بىر پىلانېتتەك بىلىنسە كېرەك. مەن تېخى بۇ زېمىننى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتتىم، دەپ ئويلاپتىمەن. لېكىن، ئۇنتۇماپتىمەن. ئاسماندىكى ئاينىڭ شولىسىدا تۇرۇپ پۇتلىرىم ئاستىدىكى ئافغانىستاننىڭ مۇڭلۇق ئاۋازىنى ئاڭلاۋاتىمەن. بەلكىم، ئافغانىستانمۇ مېنى تېخى ئۇنتۇمىغاندۇ.

مەن غەرب تەرەپكە قارىدىم. كابۇلنىڭ ئاشۇ تاغلارنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە ھازىرغىچە مەۋجۇت ئىكەنلىكىگە ھەم ھەيران، ھەم خۇشال بولدۇم. ئۇ مېنىڭ كونا ئەسلىملىرىمدە ياكى سان فرانسىسكو گېزىتىنىڭ ئون بەشىنچى بېتىگە بېسىلىدىغان خەۋەر ۋە ھېكايىلەردىلا ئەمەس، بەلكى يەر شاردا ھەقىقەتەن مەۋجۇت ئىدى. ئەنە ئاشۇ غەرب تەرەپتە كۆرۈنۈپ تۇرغان تاغلارنىڭ كەينىدە مەن توشقان كالىپۇكلۇق ئىنىم بىلەن بىللە لەڭلەك قوغلىغان شەھەر ئۇخلاپ ياتماقتا. ئەنە شۇ يەردە چۈشۈمىدىكى كۆزى تېڭىقلىق ئادەم بىگۇناھ ئالەمدىن ئۆتكەندى. بىر چاغلاردا، ئاشۇ تاغلارنىڭ كەينىدە مەن ئۆز يولۇمنى تاللىغانىدىم. ئەمدىلىكتە، يىگىرمە بەش يىلدىن كېيىن، مەن تاللىغان ئاشۇ يول مېنى دەل مۇشۇ زېمىنغا قايتۇرۇپ كەلدى.

مەن ئۆيگە قايتىپ كىرىپ كەتمەكچى بولۇپ تۇرغىنىمدا، ئۆي ئىچىدىن پاراڭلاشقان ئاۋاز ئاڭلاندى.

— بالىلارغا يەيدىغان ھېچ نەرسە قالمىدى.

— قورسىقىمىز ئاچ بولغان بىلەن، بىز ئوسال ئادەملەر ئەمەس. ئۇ دېگەن مېھمان! سېنىڭچە مەن قانداق قىلسام بولاتتى؟ — دەپدى ۋاھىد ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ.

— ئەتە بىر نەرسە تاپايلى... — ئايالنىڭ ئاۋازى يىغلامسىراپ چىقاتتى، — بالىلارنىڭ قورسىقىنى نېمە بىلەن تويدۇرمىز...

مەن پۈتۈمنىڭ ئۈچىدا مېڭىپ، ئۆيىدىن يىراقلاشتىم. ئۇ بالىلارنىڭ نېمە ئۈچۈن سائەتكە قىزىقمىغانلىقىنى ئەمدى بىلىدىم. ئۇلار مېنىڭ سائىتىمگە ئەمەس، قولۇمدىكى تاماققا تىكىلىپ قاراشقانكەن.

بىز سەھەر تۇرۇپ ئۇلار بىلەن خوشلاشتۇق. مەن ماشىنىغا چىقىشتىن بۇرۇن ۋاھىدا ئۇنىڭ مېھماندوستلۇقى ئۈچۈن رەھمەت ئېيتتىم. ئۇ كەينىدىكى كىچىككەنە ئۆيىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: — بۇ ئەمدى سىزنىڭمۇ ئۆيىڭىز، — دېدى.

ئۇنىڭ ئۈچ ئوغلى بوسۇغىدا بىزگە قاراپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ كىچىكى مەن بەرگەن سائەتنى تاقىۋالغانكەن، ئۇنىڭ ئىنچىكە بىلىكىدە ساڭگىلاپ قاپتۇ.

ماشىنا قوزغالغاندا، مەن ياندىكى ئەينەككە قارىدىم. ۋاھىدا ماشىنىنىڭ چاقىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ - توزانلار ئارىسىدا ئوغۇللىرىنى ئەتراپىغا يىغىپ قاراپ تۇراتتى. مەن شۇنى ھېس قىلدىمكى، ئەگەر ئۇ بالىلار باشقا بىر دۇنيادا ياشىغان بولسا، ئاچلىق ئازابىدا ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرەلگۈدەك ماغدۇرى قالمىغان ھالەتتە بولمايتتى.

شۇ كۈنى سەھەردە، ھېچكىم ماڭا قارىمىغان ۋاقىتتا، يىگىرمە ئالتە يىل بۇرۇن قىلغان بىر ئىشىمنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدىم: مەن كۆرپىنىڭ ئاستىغا بىر تۇتام پۇلنى تىقىپ قويغانىدىم.

يىگىرمىنچى باب

بىز جالالىئابادتىن كابۇلغا سوزۇلغان كاتاڭ يولدا ماشىنىدا كېتىۋاتىمىز. مەن ئالدىنقى قېتىم بۇ يولدا، يۈك ماشىنىسىنىڭ بىرېزېنت يېپىلغان كوزۇپىدا قارشى يۆنىلىشكە قاراپ ماڭغانىدىم. ئۇ كېچىسى دادامنى مۇز چىراي رۇس ئوفىتسېرى ئېتىپ تاشلىغىلى تاسلا قالغانىدى، ئۇنىڭغا بەكمۇ ئاچچىقم كەلگەن ھەم بەكمۇ قورقۇپ كەتكەن بولساممۇ، دادامدىن شۇنچە پەخىرلەنگەنىدىم. كابۇل بىلەن جالالىئاباد ئارىسىدىكى يوللار، غايەت زور قورام تاشلار ئەتراپىدىن يىلان باغرى ئايلىنىپ ئۆتىدىغان ئۆتكەللەر، سۆڭەكنى سىرقىراتقۇدەك چايقىلىپ ماڭىدىغان ماشىنا سەپەرلىرى ئىككى قېتىملىق ئۇرۇشنىڭ يادنامىسى بولۇپ قالغانىدى. يىگىرمە يىل ئىلگىرى ئۇرۇشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تۇنجى قېتىم ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنىدىم. كۆيۈپ كەتكەن كونا رۇس تانكىلىرىنىڭ قالدۇقلىرى، داتلىشىپ كەتكەن، دۈم كۆمتۈرۈلگەن ھەربىي ماشىنىلىرى، تاغدىن دومىلاپ چۈشۈپ ماكچايغان رۇس جىپلىرى ئاشۇ ئۇرۇشنىڭ يادنامىسى سۈپىتىدە ھەممە يەردە دېگۈدەك تاشلىنىپ ياتاتتى. ئىككىنچى قېتىملىق ئۇرۇشنى مەن تېلېۋىزوردىن كۆرگەنىدىم. ئەمدىلىكتە مەن ئۇنى فەرىدىنىڭ كۆزلىرىدىن كۆرۈۋاتاتتىم.

ئۆزگىچە خاراكتېرگە ئىگە فەرىد ماشىنىنى يولدىكى ئورەكلەردىن قىينالمايلا چاققانلىق بىلەن قاچۇرۇپ ھەيدەۋاتاتتى. بىز ۋاھىدىنىڭ ئۆيىدە قونغان كۈندىن باشلاپ ئۇ خېلىلا گەپىدان بولۇپ قالغانىدى. مەن ئۇنىڭ يېنىدىكى

ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇ دائىم چىرايمغا قاراپ تۇرۇپ گەپ قىلاتتى. ئۇ ھەتتا ماڭا قاراپ بىر - ئىككى قېتىم كۈلۈمسىرەپمۇ قويدى. ئۇ مېيىپ قولىدا ماشىنىنىڭ رولىنى باشقۇرغۇچ، يەنە بىر قولىدا ئۆزى ئىلگىرى تونۇيدىغان كىشىلەر ياشىغان ئەنجان تاملىق ئۆي ۋە مەھەللىلەرنى كۆرسىتەتتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئۆلۈپ كەتكەن ياكى پاكىستاندىكى پاناھلانغۇچىلار لاگېرلىرىغا كېتىشكەنەن.

— ئۆلۈپ كەتكەنلەر ھەقىقەتەن تەلەپلىك ئىكەن، — دېدى ئۇ.

ئۇ كۆيۈپ ۋەيران بولغان كىچىككىنە يېزا خارابىسىنى قولى بىلەن ئىشارەتلىدى. ئۇ يېزىدىكى ئۆيلەرنىڭ ئوڭزىسى يوق، قايقارا تېمىلا قالغانىدى. بىر تامنىڭ تۈۋىدە بىر ئىت ئۇخلاۋاتاتتى.

— ئۇ يەردە بۇرۇن مېنىڭ بىر دوستۇم بار ئىدى، — دېدى فەرىد، — ئۇ ناھايىتى ئۇستا ۋېلىسپىت رېمونتچىسى ئىدى. تابلانمۇ ياخشى چالاتتى. تالىبانلار ئۇنى ئائىلىسى بىلەن قوشۇپ ئۆلتۈرۈپ، بۇ يېزىغا ئوت قويۇۋەتتى.

بىز كۆيۈپ كەتكەن بۇ يېزىدىن ماشىنا بىلەن تېزلا ئۆتۈپ كەتتۇق. ئىت مېدىرلاپمۇ قويمىدى.

ئىلگىرى جالالىئابادتىن كابۇلغا ماشىنا بىلەن ئىككى سائەتلەردە ياكى ئۇنىڭدىن سەل ئۇزاقراق ۋاقىتتا يېتىپ بارغىلى بولاتتى. لېكىن، بۇ قېتىم فەرىد ئىككىمىز كابۇلغا تۆت سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىتتا يېتىپ كەلدۇق. ماھىپار سۇ ئامبىرىدىن ئۆتكەندە، فەرىد ماڭا:

— كابۇل ھازىر ئىلگىرى سىز كۆرگەن كابۇلغا ئوخشىمايدۇ، — دېدى.

— مەنمۇ شۇنداق دەپ ئاڭلىدىم.

فەرىد ئاڭلىغان بىلەن كۆرگەن ئوخشىمايدۇ دېگەندەك قىلىپ، ماڭا لەپىدە قاراپ قويدى. ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق ئىدى.

چۈنكى، كابۇل كۆز ئالدىمىزدا كۆرۈنگەندە، مەن فەرىدىنى يولدىن ئېزىپ قالغان ئوخشايدۇ، دەپ قاپتىمەن. فەرىد مېنىڭ چىرايمدىكى ئالاقىرادىلىكنى سەزگەندەك قىلاتتى. فەرىد كابۇلغا يولۇچى توشۇش جەريانىدا، كابۇلنى ئۇزاق مەزگىل كۆرمىگەن ئادەملەرنىڭ چىرايمدىكى ھەيرانلىقىنى كۆرۈپ كۆنۈپ كەتكەنكەن. ئۇ مۇرەمگە يېنىك ئۇرۇپ، پەرىشان ھالدا: — قايتىپ كەلگىنىڭىزنى قارشى ئالىمىز، — دەپ قويدى.

پارچە خىش - كېسەك ۋە تىلەمچىلەرنى ھەممە يەردە دېگۈدەك ئۇچراتقىلى بولاتتى. ئۆتمۈشتىكى تىلەمچىلەر ھېلىمۇ ئېسىمدە. دادام شۇلارغا بېرىش ئۈچۈن يانچۇقىغا دائىم پۇل سېلىپ يۈرەتتى. دادام ھېچقاچان ئۇلارنى قۇرۇق قول قايتۇرمايتتى. مانا ھازىرمۇ ئۇلار ھەربىر كوچا دوقمۇشىدا تۇرۇۋېلىپ، يىرتىق ئەدىياللارنى ئۈستىگە ئارتىپ، توپا باسقان قوللىرىنى سوزۇپ تىلەمچىلىك قىلماقتا. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ تىلەمچىلەرنىڭ كۆپىنچىسى بەش - ئالتە ياشلاردىكى بالىلار ئىدى. ئۇلارنىڭ چىرايى بەكمۇ ئېچىنىشلىق ئىدى. ئۇلار يول بويىدا، كوچا دوقمۇشلىرىدا يۈزىنى يۈگۈۋالغان ئانىسىنىڭ قۇچقىدا ئولتۇرۇپ تىلەمچىلىك قىلاتتى. مەن ھەيران قالغان يەنە بىر ئەھۋال شۇ بولدىكى، بىرەر ئەر بىلەن ئولتۇرغان بىرمۇ بالىنى كۆرمىدىم. ئۇرۇش ئاتىلارنى ئافغانىستاندا بەكمۇ ئاز ئۇچرايدىغان نەرسىگە ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى.

بىز ماشىنا بىلەن غەربىي يۆنىلىشنى بويلاپ، كارتەھ - سەھ رايونىغا قاراپ كېتىۋاتاتتۇق. مەن بىز كېتىۋاتقان يولنىڭ 1970 - يىللاردىكى چوڭ يول — جادەھ ماپۋاند ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدىم. شىمال تەرىپىمىزدە قۇرۇپ كەتكەن كابۇل دەرياسى سوزۇلۇپ ياتاتتى. جەنۇب تەرەپتىكى تاغدا شەھەرنىڭ ۋەيران بولغان قەدىمىي سېپىلى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شەرق تەرەپتە بالا ھىسسا پورتى دەپ ئاتىلىدىغان قەدىمىي قورغان جايلاشقانىدى. بۇ قورغان

شەردە رۋازا قارىغا ئېتىش مەيدانى بىلەن بىللە 1992 - يىلى مىلتارىست دوستۇم^① تەرىپىدىن ئىگىلەنگەن، 1992 - يىلىدىن 1996 - يىلىغىچە مۇجاھىددىن كۈچلىرى تەرىپىدىن ئىگىلىنىپ، مۇشۇ يەردىن كابۇل توپقا تۇتۇلغانىدى. شۇ چاغدىكى توپقا تۇتۇشنىڭ كابۇلغا كەلتۈرگەن بۇزغۇنچىلىقىنى مانا ھازىر ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن. شەردە رۋازا قارىغا ئېتىش مەيدانى شەرقتىن غەربكە سوزۇلغان ئۇزۇنچاق مەيدان ئىدى. بۇ نام ئاۋۋ كۆرۈنگەن تاغلاردىن چۈشلۈك زەمبىرەك ئېتىشتىن قالغانىدى. بۇرۇنقى چاغلاردا، ھەر كۈنى چۈش ۋاقتى بولغانلىقىنى ئېلان قىلىش ھەم رامزان ئايلىرىدا ئىپتار ۋاقتى بولغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن زەمبىرەك ئېتىلاتتى. شۇ دەۋرلەردە زەمبىرەك ئاۋازى پۈتۈن شەھەرگە ئاڭلىناتتى.

— مەن كىچىك ۋاقتىمدا جادەھ مايۋاند قورغىنىغا كۆپ كېلەتتىم، — دېدىم مەن بوغۇق ئاۋازدا، — ئۇ يەردە بۇرۇن دۇكانلار، مېھمانخانىلار، رەڭگارەڭ بېزەك چىراغلار ۋە رېستورانلار بار ئىدى. مەن سەيفۇل بوۋايدىن لەگلەك سېتىۋالاتتىم. كونا ساقچى مەھكىمىسىنىڭ يېنىدا ئۇنىڭ بىر كىچىك لەگلەك دۇكىنى بار ئىدى.

— ساقچى مەھكىمىسى ھېلىمۇ بار، — دېدى فەرىد، — بۇ شەھەردە ساقچىلار ھەرگىز كەم ئەمەس. بىراق، مەيلى جادەھ مايۋاند بولسۇن ياكى باشقا جاي بولسۇن، كابۇلنىڭ ھېچقانداق يېرىدىن لەگلەك ساتىدىغان دۇكان تاپالمايسىز. ئۇ كۈنلەر ئەمدى كەلمەسكە كەتتى.

جادەھ مايۋاند ناھايىتىمۇ چوڭ قورغان خارابىسىگە ئوخشاپ قالغانىدى. تېخى ئۆرۈلۈپ چۈشمىگەن بىنلار ئارانلا دېگۈدەك ئۆرە تۇراتتى. ئۆگزىلىرى ۋە تاملارغا راکېتالار تېگىپ

---

① دوستۇم — ئابدۇل رەشىد دوستۇم (1954 —) شىمالىي ئىتتىپاقنىڭ رەھبەرلىرىدىن بىرى.

تۆشۈكلەر تېشىلگەندى. بەزى ئىمارەتلەر پۈتۈنلەي كېسەك دۆۋىسىگە ئايلانغاندى. مەن ئوق تېگىپ تۆشۈك ئېچىلغان بىر ۋىۋىسكىنىڭ ئەخلەت دۆۋىسىدە پېتىپ قالغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ تاختىغا «كوكاكولا... ئىچىڭلار» دەپ يېزىلغانىدى. بالىلار دېرىزىسىز ئۆيلەردە، بۇزۇلغان پەلەمپەيلەرنىڭ قالدۇقلىرىدا ئويناۋاتاتتى. ۋېلىسپىت مىنگەن كىشىلەر ۋە ئېشەككە قوشۇلغان ھارۋىلار بالىلاردىن، ئىگىسىز ئىتلاردىن ۋە كېسەك دۆۋىلىرىدىن يانداپ ئۆتۈشەتتى. توپا - چاڭدىن پەيدا بولغان تۇمان شەھەر ئاسمىنى قاپلىغانىدى. بىر تۈتۈن بەلبېغى دەريا ئاسمىنىدىن يۇقىرىغا قاراپ ئۆرلەۋاتاتتى.

— دەرەخلەر كۆرۈنمەيدۇغۇ؟ — دەپ سورىدىم فەرىدىن.
— كىشىلەر ئۇلارنى كېسىپ قىشلىق ئوتۇن قىلىشتى، — دېدى فەرىد، — رۇسلارمۇ ئۇ دەرەخلەرنىڭ نۇرغۇنلىرىنى كېسىۋەتتى.

— نېمە ئۈچۈن؟
— يوشۇرۇن ئوق چىقىرىپ قاچىدىغانلار ئاشۇ دەرەخلەرنىڭ ئارىسىغا مۆكۈنۈۋالدى ۋە ئەمەسمۇ؟

كالىمغا بىر خىل كۆڭۈلسىز خىياللار كىرىۋالغانىدى. كابۇلغا قايتىپ كېلىپ، ئۆزۈمنى خۇددى ھاياتنىڭ قاتتىق زەربىسىگە ئۇچرىغان ماكانسىز نامرات ئادەمدەك، ئۇنتۇلۇپ كەتكەن قەدىناس دوستۇمنى قايتا كۆرگەندەك ھېس قىلدىم.
— مۇشۇ يەرنىڭ جەنۇبىدىكى كونا شەھەرگە دادام بىر دارىلئېتام قۇرغانىدى، — دېدىم مەن.

— ئۇ يەرنى بىلىمەن، — دېدى فەرىد، — ئۇ دارىلئېتام بىرنەچچە يىل ئىلگىرى ۋەيران بولغانىدى.
— ماشىنىنى توختاتسىڭىز، — دېدىم مەن، — مەن بىردەم پىيادە مېڭىۋالاي.

فەرىد ماشىنىنى ئارقا كۆچىدىكى ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن، ئىشىكى يوق، تاشلاندىق بىنانىڭ ئالدىغا توختاتتى.

— بۇ بىنا بۇرۇن بىر دورىخانا ئىدى، — دەپ غۇدۇرىدى
فەرىد بىز ماشىنىدىن چۈشۈۋاتقاندا.

بىز پىيادە جادھ ماياۋاندغىچە بېرىپ، ئاندىن ئوڭ تەرەپكە
قايرىلىپ شەرققە قاراپ ماڭدۇق.

— بۇ نېمىنىڭ پۇرىقى؟ — سورىدىم مەن. غەيرىي پۇراقتىن
كۆزلىرىم ئېچىشىپ، ياشاڭغىراپ كېتىۋاتاتتى.

— دىزېلنىڭ پۇرىقى، — دېدى فەرىد، — شەھەرنىڭ
گېنېراتورلىرى دائىم بۇزۇلۇپ قالىدۇ. شەھەردە توك تۇراقسىز،
شۇڭا كىشىلەر دىزېلنى يېقىلغۇ قىلىدۇ.

— دىزېلنىڭ پۇرىقى دەڭ. بۇرۇن بۇ كوچىلاردا نېمە
پۇرايدىغانلىقى ئېسىڭىز دىمۇ؟

. فەرىد كۈلۈمسىرەپ جاۋاب بەردى:

— كاۋاپ پۇراپ تۇراتتى.

— پاقلان كاۋىپى دەڭ، — دېدىم مەن تولۇقلاپ.

— كاۋاپ، — دېدى يەنە فەرىد ئاغزىنى تەمشىپ، — ھازىر

كابۇلدا پەقەت تالىبانلارلا كاۋاپ يېيەلەيدۇ.

فەرىد يېڭىمنى تارتتى. بىر ماشىنا بىزگە يېقىنلاپ
كېلىۋاتاتتى.

— ساقاللىق چارلىغۇچىلار، — دەپ پىچىرلىدى فەرىد. مەن

ئۇلارنى تېلېۋىزورلاردا، ئىنتېرنېتتا، ژۇرنال مۇقاۋىلىرىدا ھەم

گېزىتلەردە كۆرگەنىدىم. ئەمدىلىكتە ئۇلار مەندىن پەقەت ئەللىك

قەدەم نېرىدا تۇراتتى. ۋۇجۇدۇمنى قورقۇنچ باستى. گۆشلىرىم

توساتتىن يىگەپ سۆڭەكلىرىمگە چاپلىشىپ قالغاندەك، يۈرىكىم

سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك بىلىنىپ كەتتى. ئۇلار ھەيۋەت

بىلەن كېلىۋاتاتتى.

قىزىل رەڭلىك «تويوتا» ماركىلىق يۈك ماشىنىسى

يېنىمىزدىن ئۆتۈپ كەتتى. چىرايىدىن جىددىيلىك چىقىپ

تۇرىدىغان بىر توپ يىگىت رۇس مىلىتىقلىرىنى مۇرىسىگە

ئېسىپ، كوزۇپ قىرىدا ئولتۇراتتى. ئۇلار ھەممىسى ساقال

قويۇۋالغان، بېشىغا قارا رەڭلىك سەللە يۆگىۋالغانىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بۇغداي ئۇڭ، قويۇق قاشلىق، يىگىرمە نەچچە ياشلاردىكى بىرى قولىدا قامچا، پات - پات قامچىنى سىلكىپ قاس چىقىرىپ قوياتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ماڭا چۈشتى. مەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدىم. مەن ئەزەلدىن بۇنداق قورقۇپ باقمىغانىدىم. ئۇ ئېغىزىدىكى تاماكا قالدۇقىنى يەرگە تۈكۈرۈۋېتىپ، باشقا تەرەپكە قارىدى. مەن چوڭقۇر تىن تارتتىم. ماشىنا توپا توزۇتقىنىچە جادەھ ماياۋاند تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى.

— نېمانداق قىلىسىز؟ — دەپ پىچىرلىدى فەرىد.

— نېمە بولدى؟

— ئۇلارغا ھەرگىز تىكىلىپ قارىماڭ، گېپىمنى

چۈشەندىڭىزمۇ؟ ھەرگىز.

— مەن قەستەن قىلىمىدىم، — دېدىم مەن.

— دوستۇڭ توغرا ئېيتىدۇ، ئاغا. ئۇنداق تىكىلىپ قارىساڭ

خۇددى غالجىر ئىتقا تاياق سانجىغاندەك ئىش بولىدۇ، — دېدى

تاشلاندىق بىنانىڭ پەلەمپىيىدە يالاڭ ئاياغ ئولتۇرغان قېرى

تىلەمچى. ئۇ ئۇچىسىدا جۈل - جۈل بولۇپ كەتكەن چاپان،

بېشىدا كىرلىشىپ كەتكەن سەللە، كۆز ئالمىسى يوق سول

كۆزىنىڭ قايىقى ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئۇ قىزىل رەڭلىك ماشىنا

كېتىۋاتقان تەرەپنى بوغۇملىرى ئىششىپ كەتكەن قولى بىلەن

كۆرسەتتى.

— ئۇلار ماشىنىلىق چۆرگىلەپ يۈرۈشىدۇ. ئۇلار بىر

باھانىلەر بىلەن ئۇرۇش - جېدەل تېرىشقا ئارانلا تۇرىدۇ. بىرەرى

ئۇلارنىڭ چىشىغا تېگىپلا قويسا، ئىتلارغا بايرام بولغاندەك

ئۇلارنىڭ شۇ كۈنلۈك زېرىكىشى بېسىلىدۇ ھەم ھەممە ئادەم

«ئاللاھۇئەكبەر» دېيىشىدۇ. ھېچكىم ھېچكىمنىڭ چىشىغا

تەگمىگەن چاغلاردىمۇ پات - پات جېدەل بولۇپ تۇراتتى، شۇنداق

ئەمەسمۇ؟

— تالىبانلار يېقىنلاشقاندا پۈتىڭىزنىڭ ئۇچىغا قاراپ

تۇرۇڭ، — دېدى فەرىد.

— سېنىڭ دوستۇڭ ياخشى مەسلىھەتلەرنى بېرىدىكەن، — دەپ لوقما سالدى تىلەمچى. ئۇ قاتتىق يۆتىلىپ، توپا بېسىپ كەتكەن قول ياغلىقىغا تۈكۈردى، — مېنى كەچۈرگىن، سەن ماڭا پۇل سەدىقە بېرەلمەسەن؟
— بولدى بەس. بىز ماڭايلى، — دەپ قولۇمدىن تارتتى فەرىد.

مەن بوۋايغا يۈز مىڭ ئافغان پۇلى تەڭلىدىم. بۇ ئۈچ ئامېرىكا دوللىرىغا باراۋەر پۇل ئىدى. بوۋاي پۇلنى ئېلىش ئۈچۈن ماڭا يېقىنراق كېلىۋىدى، ئۇنىڭ ئېچىپ كەتكەن قېتىمقى ۋە يۇمىغىلى نەچچە ئايلا بولغان پۇتلىرىدىن چىققان سېسىق پۇراق بۇرۇمغا گۈپىدە ئۇرۇلۇپ، كۆڭلۈم ئېلىشىپ كەتتى. ئۇ پۇلنى ئېلىپ دەرھال بېلىگە قىستۇردى — دە، ساق كۆزى بىلەن ئەتراپقا جىددىيلىشىپ قاراپ كەتتى.

— سېخىلىقىڭغا مىڭ مەرتەم رەھمەت، ساھىب ئاغا.

— كارتەھ — سەھنىڭ يېنىدىكى دارىلئېتامنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلمەمسۇز؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— ئۇ يەرنى تېپىش ئۈنچە ئوڭاي ئەمەس. ئۇ دارۇلامان كۈچسىنىڭ غەرب تەرىپىدە، — دېدى ئۇ، — كونا دارىلئېتامغا بومبا تاشلانغاندىن كېيىن، بالىلارنى ئۇ يەردىن كارتەھ — سەھكە يۆتكەپ ئەكىتىشتى. ئەمەلىيەتتە بۇ بىر ئادەمنى شىرنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتقۇزۇپ يولۋاسنىڭ ئۇۋىسىغا تاشلاپ بەرگەندەك ئىشقا.

— رەھمەت ئاغا، — دېدىم — دە، كەينىمگە بۇرۇلۇپ مېڭىشقا تەمشەلدىم.

— بۇ سېنىڭ بىرىنچى قېتىمىڭ. شۇنداق ئەمەسمۇ؟

— نېمە دېدىڭىز؟

— بۇ سېنىڭ تالىبانلارنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈڭمۇ؟

مەن گەپ قىلىمىدىم. تىلەمچى بوۋاي بېشىنى لىڭشىتىپ

كۈلدى. ئۇ كۈلگەندە ئۇنىڭ تېخى چۈشۈپ بولالمىغان مايماق ھەم سېرىق چىشلىرىنىڭ ھەممىسى كۆرۈندى.
— ئۇلار كابۇلغا كىرىپ كەلگەن تۇنجى كۈنى ھېلىمۇ ئېسىمدە. ئۇ تولىمۇ خۇشال كۈنلەر ئىدى. ئەمدى ئۆلتۈرۈش - قىرغىن قىلىشلار تۈگەيدىغان بولدى دەپ ئويلىغانىدۇق. ھالبۇكى، بۇ خۇددى بىر شائىر ئېيتقاندەك ئىش بولدى:

ئەجەب گۈزەل بىلىنگەنتى مۇھەببەت،
ئەگشىپلا يېتىپ كەلدى پالاكەت.

مېنىڭ چىرايمغا كۈلكە يۈگۈردى.
— مەن بۇ غەزەلنى بىلىمەن، ئۇ ھاپىزنىڭ.
— توغرا دېدىڭ، — دېدى تىلەمچى بوۋاي، — مەن ئۇنى بىلىشىم كېرەك، چۈنكى مەن ئۇنى ئۇنىۋېرسىتېتتا ئۇ توغرىلىق دەرس ئۆتەتتىم.
— شۇنداقمۇ؟
بوۋاي يۆتەلدى.

— 1958 - يىلىدىن 1996 - يىلىغىچە مەن ھاپىز، ھەييام، رۇمى، بايدىل، جامى، سەئىدلەر توغرىسىدا دەرس ئۆتتۈم. 1971 - يىلى بولسا كېرەك، مەن ھەتتا تېھران ئۇنىۋېرسىتېتىدا تەكلىپ بىلەن دەرس ئۆتتۈم. مەن باخشى بەيدەل توغرىسىدا لېكسىيە سۆزلىگەندە، ئۇلار ئورنىدىن تۇرۇپ چاۋاك چېلىشىپ كەتكەندى، ھەي! — دەپ بېشىنى چايقىدى بوۋاي. — بىراق، سەن ئاۋۇ ماشىنىدىكى يىگىتلەرنى كۆردۈڭ. سېنىڭچە، ئۇلار سويىزمنىڭ ئەھمىيىتىنى قانچىلىك چۈشىنىدۇ؟
— مېنىڭ ئاناممۇ ئۇنىۋېرسىتېتتا دەرس بېرەتتى. — دېدىم مەن.

— ئاناڭنىڭ ئىسمى نېمە؟
— سوفيە ئەكرامى.

بوۋاينىڭ كۆزى پارقراپ كەتتى.

— چۆل قامغاقلرى بىر خىل تۇرىۋېرىدۇ. لېكىن، باھارنىڭ گۈللىرى ئېچىلىدۇ ھەم سولشىدۇ. شۇنچە نازاكت، شۇنچە غۇرۇر، شۇنچە دەھشەتلىك پاجىئە.

— سىز مېنىڭ ئانامنى تونۇمسىز؟ — مەن بوۋاينىڭ ئالدىدا تىزلاندىم.

— توغرا، مەن تونۇيتتىم، — دېدى تىلەمچى بوۋاي، — بىز دەرىستىن چۈشكەندىن كېيىن پاراڭلىشاتتۇق. ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئىمتىھاننىڭ ئالدىدىكى يامغۇرلۇق كۈندە پاراڭلاشقاندا. ئۇ كۈنى بىز ئىنتايىن تەملىك پىشۇرۇلغان بادام تورى بىلەن ھەسەل يېگەچ چاي ئىچىشكەندۇق. ئۇ چاغدا ئۇنىڭ ئېغىر ئاياغلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭدىن ئېغىر ئاياغ ئاياللاردا بولىدىغان گۈزەللىك چىقىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ شۇ كۈنى دېگەن سۆزىنى مەڭگۈ ئۇنتۇيالمايمەن.

— ئۇ نېمە دېگەندى؟ ماڭا دەپ بېرەمسىز؟

دادام دائىم ئانامنى «ئۇ كارامەت ئايال ئىدى» دېگەندەك يۈزەكى سۆزلەر بىلەنلا تەرىپلەيتتى. لېكىن، مەن ئانام توغرىسىدىكى تەپسىلاتلارنى ئاڭلاشقا قىزىقاتتىم. مەسىلەن، ئۇنىڭ چاچلىرىنىڭ كۈن نۇرىدا قانداق پارقىرايدىغانلىقى، ئۇ ياخشى كۆرىدىغان ماروژىنىڭ تەم تۈرى، ئۇ غىڭشىپ ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدىغان ناخشىنىڭ ئىسمى، ئۇنىڭ تىرىقىنى چىشلەيدىغان ئادىتى بار - يوقلۇقى... دادام ئۆزىنىڭ ئانام توغرىسىدىكى ئەسلىملىرىنى ئۆزىنىڭ گۆرىگە بىللە ئەكەتتى. بەلكىم ئانام توغرىلۇق سۆزلەش ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ئانام ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىنكى شۇنچە قىسقا ۋاقىت ئىچىدە قىلىپ سالغان سەۋەنلىكىنىڭ ۋىجدان ئازابىنى قايتا ئەسلەتسە كېرەك ياكى ئۇنىڭ يوقاتقىنى شۇنچە چوڭ، ئۇنىڭ قايغۇسى شۇنچە چوڭقۇر بولغاچقا، ئۇ ئانام توغرىسىدا سۆزلەشكە پېتىنالمىسا كېرەك...

— ئاناڭ «مەن بەك ئەنسىرەيمەن» دېگەنىدى. مەن «نېمە ئۈچۈن» دەپ سورىدىم. ئۇ: «دوكتۇر راسۇل، چۈنكى مەن شۇنداق خۇشال. بۇنداق خۇشاللىق بەكمۇ قورقۇنچلۇق» دەپ جاۋاب بەردى. مەن ئۇنىڭدىن سەۋەبىنى سورىسام، ئۇ: «ئۇلار سەندىن بىرنەرسە ئەكەتمەكچى بولغاندىلا، ئاندىن سېنى مۇشۇنداق خۇشال قىلىدۇ» دېدى. مەن: «بولدى بەس، بۇنداق ئەخمىقانه خىياللارنى قىلماڭ» دېدىم.

فەرىد مېنىڭ بىلىكىمدىن تارتىپ:

— ئەمدى ماڭايلى، ئامىر ئاغا، — دېدى مۇلايىم ئاۋازدا. مەن دەرھال قولۇمنى تارتىۋالدىم.

— ئانام يەنە نېمىلەرنى دېگەنىدى؟

بوۋاينىڭ چىرايىدىكى قىزغىنلىق سۇسلاشتى.

— سەن ئۈچۈن ئېسىمدە بولسىچۇ كاشكى. لېكىن، مېنىڭ ئېسىمدە يوق. سېنىڭ ئاناڭ ۋاپات بولغىلى ئۇزاق بولدى، مېنىڭ ئەسلىملىرىمۇ ماۋۇ بىنالاردەك بىتچىت بولدى. مېنى كەچۈرگىن.

— كىچىك بىر ئىش بولسىمۇ بولىدۇ. قانداق ئىش بولسا بولمۇپرىدۇ...

بوۋاي كۈلۈمسىرىدى.

— مەن ئويلاپ باقاي، بۇ مېنىڭ ۋەدەم بولسۇن. سەن يەنە قايتىپ كېلىپ مېنى ئىزدە.

— رەھمەت، — دېدىم مەن، — سىزگە كۆپ رەھمەت.

مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭدىن مىننەتدار بولغانىدىم. مەن ئەمدى ئانامنىڭ بادام تورى، ھەسەل ۋە قىزىق چاي ئىچىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ بىر قېتىم «چوڭقۇر» دېگەن سۆزنى ئىشلەتكەنلىكىنى، شۇنداقلا ئانامنىڭ ئۆزىنىڭ خۇشاللىقىدىن ئەنسىرىگەنلىكىنى بىلدىم. مېنىڭ كوچىدىكى بۇ بوۋايدىن ئانام توغرىلۇق بىلگەنلىرىم دادامدىن ئاڭلىغانلىرىمدىن خېلىلا كۆپ بولدى.

ماشىنىنىڭ يېنىغا كەلگۈچە، ھېچقايسىمىز كوچىدىكى بىر تىلەمچىنىڭ غايىبىتىن مېنىڭ ئانامنى تونۇيدىغان چىقىپ قېلىشى توغرىلىق ئېغىز ئاچمىدۇق. بۇنىڭغا ئافغانىستانلىق بولمىغان كىشىلەرنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. چۈنكى، ھەر ئىككىمىز ئافغانىستاندا، بولۇپمۇ كابۇلدا بۇنداق غەلىتە ئىشلارنىڭ دائىم ئۇچراپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلەتتۇق. دادام بۇرۇن «ئەزەلدىن كۆرۈشۈپ باقمىغان ئىككى ئافغاننى بىر ئۆيگە ئەكىرىپ قويساڭ، ئون مىنۇتتىن كېيىنلا تۇغقان چىقىپ قالىدۇ» دەيتتى. بىز ئۇ بوۋاي بىلەن ھېلىقى بىنانىڭ پەلەمپىسىدە ئايرىلدۇق. مەن قايتىپ كېلىپ، ئۇنىڭ ئىلتىپاتىنى قوبۇل قىلىپ، ئانام توغرىلىق قانداق ھېكايىلەرنى ئەسكە ئالغانلىقىنى بىلمەكچى بولدۇم. ھالبۇكى، مەن ئۇنى قايتا كۆرەلمىدىم.

بىز كارتەھ - سەھنىڭ شىمالىي قىسمىدىكى سۈيى قۇرۇپ كەتكەن كابۇل دەرياسىنىڭ بويىدىن يېڭى دارىلئېھتامنى تاپتۇق. ئۇ بىر قەۋەتلىك، تامللىرى چاك كەتكەن، دېرىزىلىرى ياغاچ تاختايلىرى بىلەن توسۇۋېتىلگەن قۇرۇلۇش ئىدى. يولدا كېلىۋېتىپ، فەرىد ماڭا كارتەھ - سەھنىڭ ئۇرۇشتا ئەڭ ئېغىر ۋەيران بولغان مەھەللىلەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگەندى. بىز ماشىنىدىن چۈشكەندە، ئەمەلىي كۆرۈنۈش ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ھەقىقەتەن توغرىلىقىنى ئىسپاتلىدى.

ئوڭغۇل - دوڭغۇل كوچىلارنىڭ بويىدىكى بىنالارنى ئوقلار تېشىپ ۋەيران قىلىۋەتكەندى. بىز دۈم كۆمۈتۈرۈلۈپ ياتقان ماشىنىنىڭ داتلىشىپ كەتكەن قالدۇقلىرىنىڭ، ئەخەتلەر ئارىسىغا يېرىم پاتقان ئېكرانىسىز تېلېۋىزورنىڭ ھەم قارا سىردا «تالىبان ياشىسۇن!» دېگەن شوئار يېزىلغان تامنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق. پاكار، ئورۇق، تاقىرباش، چاچ - ساقاللىرى قالايمىقان ئۆسكەن بىر ئادەم ئىشىكىنى ئاچتى. ئۇ ئۈستىگە كونا ھەم

يىرتىق يۇڭ چاپان، بېشىغا دوپپا كىمىۋالغانىدى. كۆزىدىكى كۆزەينىكىنىڭ بىر ئەينىكىگە دەز كەتكەنىدى. قارا پۇرچاقتەك كىچىك كۆزلىرى كۆزەينەكنىڭ ئارقىسىدىن دەسلەپتە ماڭا، كېيىن فەرىدكە تىكىلدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم.

— ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام، — مەن قولۇمدىكى سۈرەتنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتىم، — بىز بۇ بالىنى ئىزدەيتتۇق.

ئۇ سۈرەتكە بىر قاراپ قويۇپ، تېزلا جاۋاب بەردى.

— كەچۈرۈڭ، مەن بۇ بالىنى كۆرۈپ باقمىغان.

— ئاغىنە، بۇ سۈرەتكە سەن تۈزۈكرەكمۇ قاراپ باقمىدىڭ، —

دېدى فەرىد، — تەپسىلىرەك قاراپ باقساڭچۇ؟

— لوتقان، — مەن قوشۇپ قويدۇم، — بىز ئۆتۈنۈپ قالايلى.

ئۇ ئادەم قولۇمدىن سۈرەتنى ئېلىپ، ئىنچىكىلەپ قارىغاندىن

كېيىن، ماڭا قايتۇرۇپ بەردى.

— ياق، كەچۈرۈڭلار. مەن بۇ يەردىكى ھەربىر بالىنى

ناھايىتى ئېنىق بىلىمەن. بىراق، بۇ بالىنى كۆرۈپ باقمىغانمەن.

ئەمدى ماڭا رۇخسەت قىلساڭلار، مەن ئىشىمنى قىلاي، — ئۇ

ئىشىكنى يېپىپ، ئىلغۇچىنى ئىلدى. مەن ئىشىكنى قاقتىم.

— ئاغا، ئاغا، ئىشىكنى ئېچىڭ. بىز بۇ بالىغا ھېچقانداق

زىيان سالمايمىز.

— مەن سىلەرگە ئېيتتىمغۇ، بۇ يەردە ئۇنداق بالا يوق، —

دېدى ئۇ ئىشىكنىڭ ئارقىسىدىن، — ئەمدى كېتىڭلار.

فەرىد بېشىنى ئىشىككە يېقىپ تۇتۇپ:

— ئاغىنە، بىز تالىبانلار بىلەن بىر ئەمەس. مەن بىلەن بىللە

كەلگەن بۇ ئادەم ئۇ بالىنى بىخەتەر جايغا ئەكەتمەكچى، — دېدى.

— مەن پەشاۋەردىن كەلدىم، — دېدىم مەن، — مېنىڭ يېقىن

بىر ئاغىنەم بالىلار ئۈچۈن خەير - ساخاۋەت ئورنى ئاچقان بىر

جۈپ ئامبىرىكىلىق ئەر - خوتۇننى تونۇيدىكەن.

مەن ئۇ ئادەمنىڭ ئىشىك يېنىغا قايتىپ كەلگەنلىكىنى سەز -

دىم. ئۇ ئادەمنىڭ ئۇ يەردە تۇرۇپ سۆزۈمنى تىڭشاۋاتقانلىقىنى،
ئىككىلىنىۋاتقانلىقىنى، گۇمان ۋە ئۈمىد ئارىسىدا قىيىنلىۋات-
قانلىقىنى ھېس قىلدىم.

— قاراڭ، مەن سوھرابنىڭ دادىسىنى تونۇيتتىم، — دېدىم
مەن، — ئۇنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى ھەسەن، ئانىسىنىڭ ئىسمى
فەرزانە. ئۇ مومىسىنى ساسا دەپ چاقىراتتى. ئۇ خەت ئوقۇشنى
ھەم يېزىشنى بىلىدۇ، رەگەتكە ئېتىشقا ئۇستا. ئاغا، بۇ بالىنىڭ
كەلگۈسىدە ئۈمىد بار، ئۇنىڭ جاپادىن قۇتۇلۇپ كېتىشىدە ئۈمىد
بار. ئىشىكنى ئاچسىڭىز.

ئىشىكنىڭ ئۇ تەرىپىدىن سادا چىقىمىدى.

— مېنى ئۇنىڭ تاغىسى دېسىمۇ بولىدۇ، — دېدىم مەن.
بىردەمدىن كېيىن ئاچقۇچنىڭ قۇلۇپقا تىقىلغان ئاۋازى
ئاڭلاندى. ھېلىقى ئادەمنىڭ سوزۇنچاق يۈزى ئىشىك يۈزۈمدا
قايتا پەيدا بولدى. ئۇ ئاۋۋال ماڭا، ئاندىن فەرىدكە قارىدى.
— سىلەر بىر ئىشنى دېمىدىڭلار.

— نېمىنى؟

— ئۇ دائىم رەگەتكىسى بىلەن بىللە.

مەن كۈلدۈم.

— ئۇ بالا ئاشۇ نەرسىنى يېنىدىن ئايرىمايدۇ. نەگە بارسا
ئۇنى ئىشتىنىنىڭ بېلىگە قىستۇرۇپ يۈرىدۇ.

بۇ كىشىنىڭ ئىسمى زامان ئىكەن، ئۇ ئۆزىنى مۇشۇ
دارىلئېتامنىڭ دىرېكتورى دەپ تونۇشتۇردى.

— مەن سىلەرنى ئىشخانىغا باشلاپ باراي، — دېدى ئۇ.
بىز ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدۇق، ئۈچىسىدا يىرتىق مايكا،
ياللاڭ ئاياغ بالىلار مېڭىپ يۈرگەن قاراڭغۇ ۋە مەينەت كارىدور
بىلەن مېڭىپ، پولىلىرىغا پالاس سېلىنغان، دېرىزىلىرىگە
يالتىراق قەغەز چاپلانغان ئۆيلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق. ئۆيلەرگە
كۆرپە سېلىنمىغان سىم كارىۋاتلار قويۇلغانىدى.

— بۇ يەردە نەچچە يېتىم بالا بار؟ — دەپ سورىدى ھەرىد.
— بۇ يەرگە قانچىلىك بالا بولسىمۇ پاتىدۇ، ھازىر ئىككى يۈز ئەللىكتەك بالا بار، — دەپ جاۋاب بەردى زامان ئالدىمىزدا يول باشلاپ مېڭىپ، — بىراق، ئۇلارنىڭ ھەممىسى يېتىم ئەمەس. نۇرغۇنلىرى ئۇرۇشتا دادىسىدىن ئايرىلغان، ئانىلىرىنى تالىبانلار ئىشلەشكە يول قويىمىغاچقا، ئۇلارنى باقالماي بۇ يەرگە ئەكىلىپ بەرگەن، — دېدى ئۇ قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ. ئۇ ئەپسۇسلانغان ھالدا گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — بىزنىڭ بۇ يەر كوچىلاردىن ياخشىراق. لېكىن، كوچىلاردىن ئالاھىدە پەرقلەنگۈدەك ياخشى دېگىلىمۇ بولمايدۇ. بۇ بىنا ئەسلىدە ئادەملەرنىڭ ئولتۇراقلىشىشى ئۈچۈن ياسالغان ئەمەس، بۇ يەر بۇرۇن گىلەمچىلىك كارخانىسىنىڭ ئامبىرى ئىدى. شۇڭا، بۇ يەردە سۇ ئىسسىتىش ئۈسكۈنىسى يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار قۇدۇقلارنىمۇ قۇرۇتۇۋەتتى.

ئۇ ئاۋازىنى پەسلىتىپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:
— مەن تالىبانلاردىن يېڭى قۇدۇق قېزىش ئۈچۈن كۆپ قېتىم پۇل سورىدىم. لېكىن، ھەر قېتىم ئۇلار تەسۋىسنى بىر چۆرگىلىتىپلا «پۇل يوق، پۇل يوق» دەيدۇ.
ئۇ تامنى بويلىتىپ قويۇلغان بىر قاتار كارىۋاتلارنى كۆرسەتتى.

— بىزدە بالىلارغا يەتكۈدەك كارىۋات يوق. ھەتتا بار كارىۋاتلارغا يەتكۈدەك پالاسمۇ يوق. تېخىمۇ يامىنى، بىزدە بالىلارغا يەتكۈدەك ئەدىيالمۇ يوق، — دېدى ئۇ، ئارقىدىن بىزگە باشقا ئىككى بالا بىلەن ئارغامچا سەكرەپ ئويناۋاتقان بىر كىچىك قىزچاقنى كۆرسەتتى، — ئاۋۇ قىزچاقنى كۆردۈڭلارمۇ؟ ئالدىنقى يىلى قىشتا ئەدىيال يېتىشىمگەچكە، بالىلار ئەدىيالارنى بىللە يېپىنىشقا توغرا كەلدى. ئۇنىڭ ئاكىسى يېپىنچىسىز قېلىپ توڭلاپ ئۆلۈپ كەتتى، — ئۇ ماڭغاچ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — مەن ئالدىنقى قېتىم بار يېمەكلىكلىرىمىزنى تەكشۈرگىنىمدە،

ئامباردا بىر ئاي يەتكۈدە كىلا گۈرۈچ قايتىۋ. گۈرۈچ تۈگىسە بالىلار ناشتىدىمۇ، كەچلىك تاماقتىمۇ ئوخشاشلا نان بىلەن چاي ئىچىدۇ.

ئۇنىڭ چۈشلۈك تاماقنى تىلغا ئالمىغانلىقىغا ھىران قالدىم.

ئۇ توختاپ، ماڭا ئۆرۈلۈپ قارىدى.

— بۇ يەر پەقەت كىچىككىنە پاناھ جايدۇر. بۇ يەردە ناھايىتى ئاز يېمەكلىك، كىيىم — كىچەك ۋە پاكىز سۇ بار. لېكىن، بۇ يەردىكى بالىلار بالىلىق شادلىقىدىن مەھرۇم قالغان، شۇنداقتىمۇ بۇ بالىلارنى تەلەپلىك دېيىشكە بولىدۇ. مەن ھەر كۈنى دېگۈدەك بالىلىرىنى بىزگە تاپشۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن ئانىلارنى رەت قىلىپ ئارقىسىغا قايتۇرۇشقا مەجبۇر بولىمەن، — ئۇ ماڭا يېقىنراق كەلدى، — سىز سوھراب ئۈچۈن ئۈمىد بار دېدىڭىزغۇ؟ ئاغا، مەن دۇئا قىلاي، سىزنىڭ ئۇ سۆزىڭىز يالغان بولمىسۇن. لېكىن... بەلكىم سىز ئاللىقاچان كېچىكىپ قالغانسىز.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

زامانىنىڭ كۆزلىرى باشقا تەرەپكە يۆتكەلدى.

— مەن بىلەن مېڭىڭلار.

دىرېكتورنىڭ ئىشخانىسى دەپ ئاتالغان ئۆيىنىڭ تۆت تېمىغا دەز كەتكەندى. يەرگە پالاس سېلىنغان، بىر شىرە ۋە ئىككى قاتلىما ئورۇندۇقتىن باشقا نەرسە يوق ئىدى. بىز ئەمدى ئولتۇرۇشىمىزغا، بىر كۈل رەڭ چاشقان تامنىڭ تۆشۈكىدىن بېشىنى چىقىرىپ بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئۆيىنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە يۈگۈرۈپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ چاشقان دەسلەپتە مېنىڭ ئايىغىمنى، ئاندىن زامانىنىڭ ئايىغىنى پۇراپ قويۇپ، ئوچۇق ئىشىكتىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى، بۇنى كۆرۈپ ئىنتايىن بىئارام بولدۇم.

— مېنى كېچىكىپ قالدىڭىزمىكىن دېگىنىڭىز نېمە گەپ؟ —
سورىدىم مەن.

— چاي دەملەي، چاي ئىچەمسىز؟
— ياق، رەھمەت، مېنىڭ سىز بىلەن پاراڭلاشقۇم بار.
زىمان ئورۇندۇققا يۆلىنىپ، قوللىرىنى قوۋۇشتۇرۇپ
ئولتۇرۇپ گەپ باشلىدى:

— مېنىڭ سىزگە ئېيتماقچى بولغىنىم كۆڭۈللۈك گەپ
ئەمەس. ناھايىتى خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى دېمەيسىز تېخى.

— كىم ئۈچۈن خەتەرلىك؟
— سىز ئۈچۈن، مەن ئۈچۈن. ئەلۋەتتە، سوھراب ئۈچۈنمۇ
خەتەرلىك. ئەگەر بىز كېچىكىمگەنلا بولساق.
— ئېنىقراق ئېيتسىڭىزچۇ، — دېدىم مەن.

ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى.
— ئالدى بىلەن سىزدىن شۇنى سوراي: سىزگە جىيەنىڭىزنى
تېپىش قانچىلىك زۆرۈر؟

مەن بالىلىق چاغلىرىمىزدا كوچىدا مۇشتلاشقانلىرىمىزنى
ئەسكە ئالدىم. ھەسەن دائىم مەن ئۈچۈن باشقا بالىلار بىلەن
مۇشتلىشمايتتى، بەزىدە ئۆزى يالغۇز ئىككى بالغا تېتىسا، بەزىدە
ئۈچ بالغا تېتىتتى. مەن ئارقامغا داچىپ تۇرۇپ كۆرەتتىم.
مۇشتلىشىشقا قېتىلماقچى بولساممۇ، دائىم بىر سەۋەبلەر بىلەن
ئۆزۈمنى قاچۇراتتىم.

كارىدوردا بىر توپ بالىلار دۈڭلەك بولۇپ ئۈسسۈل
ئوينىۋاتاتتى. بىر پۈتى تىزىنىڭ ئاستىدىنلا كېسىۋېتىلگەن بىر
قىزچاق كونا كۆرپە ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، كۈلۈمسىرىگىنىچە
چاۋاك چېلىپ، باشقا بالىلارنىڭ ئۈسسۈلىنى كۆرۈۋاتاتتى.
فەرىدىمۇ بالىلارغا قاراپ تۇرۇپتۇ. ئۇ مېيىپ قولىنى
ساڭگىلىتىپ تۇراتتى. مەن ۋاھىدىنىڭ ئوغۇللىرىنى ئەسلىدىم...
ھەم ئۆزۈمنىڭ سوھرابىنى تاپماي تۇرۇپ ئافغانىستاندىن
كېتەلمەيدىغانلىقىمىنىمۇ ھېس قىلدىم.

— ئۇنىڭ نەدىلىكىنى ماڭا دەپ بېرىڭ.
زامانىنىڭ كۆزلىرى ماڭا تىكىلدى. ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ،
قەلىمىنى بارماقلىرى ئارىسىدا چۆرگىلىتىشكە باشلىدى.
— مېنىڭ سىزگە دەپ بەرگەنلىكىمنى بىر كىمگە ھەرگىز
تىنماڭ.

— مەن ۋەدە قىلاي.

ئۇ قەلەم بىلەن ئۈستەلنى چېكىپ تۇرۇپ:
— گەرچە سىز ۋەدە قىلغان بولسىڭىزمۇ، بۇ ئىش ئۈچۈن
مەن مەڭگۈ پۇشايمان قىلىشىم مۇمكىن. مەن بەربىر بىر
پالاكت باسقان ئادەم. بىراق، سوھراب ئۈچۈن بىرەر ياخشى ئىش
قىلغىلى بولسىلا... مەن سىزگە ئىشەنگەنلىكىم ئۈچۈن دەپ
بېرىمەن. سىز بۇ ئىش ئۈچۈن جان تىككەندەك قىلىسىز، —
دېدى.

ئۇ بىرپەس جىمىپ كەتكەندىن كېيىن گېپىنى
داۋاملاشتۇردى:

— بۇ يەردە بىر تالىبان ئەمەلدار بار، ئۇ بۇ يەرگە بىر ياكى
ئىككى ئايدا بىر قېتىم كېلىدۇ. ئۇ ھەر قېتىم كەلگەندە
ئازراقتىن نەق پۇل ئالغاچ كېلىدۇ. ئۇ پۇل جىق ئەمەس، لېكىن
يوقتىن ياخشى، — ئۇ كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى — يۇ، تېزلا باشقا
تەرەپكە قارىۋالدى، — ئۇ كۆپىنچە قىزلارنى ئەكىتىدۇ، لېكىن
دائىم ئۇنداق ئەمەس.

— سەن بۇنىڭغا قاراپ تۇرامسەن؟ — سورىدى فەرىد ئارقامدا
تۇرۇپ. ئۇ ئۈستەلنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ زامانغا يېقىنلاشتى.
— مېنىڭ نېمە ئامالىم بار؟ — قايتۇرۇپ سورىدى زامان
ئۆزىنى ئۈستەلدىن قاقۇرۇپ.

— سەن بۇ يەرنىڭ دىرېكتورى، — دېدى فەرىد، — سېنىڭ
ۋەزىپەڭ بۇ يەردىكى بالىلارغا قاراش.
— مەن ئۇنداق ئىشلارنى توختىتىش ئۈچۈن ھېچنېمە
قىلالمايمەن.

— شۇڭا، سەن بالىلارنى سېتىۋاتىسەن! — فەرىد ۋارقىردى.

— فەرىد، ئولتۇرۇڭ! بولدى قىلىڭ! — دېدىم مەن. لېكىن، مەن ئاللىقاچان كېچىككەندىم. چۈنكى، فەرىد تويۇقسىزلا ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە سەكرەپ چىقىپ بولغانىدى. فەرىد زامانى پولغا باسقاندا، زامانىنىڭ ئورۇندۇقى قەيەرگىدۇر ئۇچۇپ كەتتى. دىرېكتور فەرىدنىڭ ئاستىدا تېپىپ كەلپ، بوغۇلۇپ چىقىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ پۇتلىرى ئۈستەلنىڭ تارتمىسىنى تېپىپ چۈشۈرۈۋەتكەندى، بىر توپ قەغەز پولغا چېچىلىپ كەتتى. مەن ئۈستەلدىن يۈگۈرۈپ ئايلىنىپ ئۆتتۈم ۋە زامانىنىڭ ئاۋازىنىڭ نېمە ئۈچۈن بوغۇلۇپ چىققانلىقىنى چۈشەندىم: فەرىد ئۇنىڭ گېلىنى سىقىۋاتاتتى. مەن فەرىدنىڭ ئىككى مۇرىسىدىن تۈتۈپ، ئۇنى تارتتىم. ئۇ سىلكىنىپ مەندىن ئۆزىنى تارتىۋالدى. — بولدى قىلىڭ، — دەپ ۋارقىردىم مەن. لېكىن، فەرىدنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەن، كالىپۇكىنى غەزەپ بىلەن چىشلىۋالغانىدى.

— مەن ئۇنى ئولتۇرۇۋېتىمەن. سىز مېنى توسۇيالمىسىز، مەن ئۇنى ئولتۇرۇۋېتىمەن!

— ئۇنى قويۇپ بېرىڭ!

— مەن ئۇنى ئولتۇرۇۋېتىمەن!

ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ئەگەر مەن دەرھال بىر ئامال قىلمىسام، ھاياتىمدا تۇنجى قېتىم ئادەم ئولتۇرۇشكە مۇشۇ يەردە گۇۋاھچى بولىدىغانلىقىمنى چۈشەندىم.

— بالىلار قاراۋاتىدۇ، فەرىد. ئۇلار قاراۋاتىدۇ، — دېدىم مەن. ئۇنىڭ مەن قاماللاپ تۇرغان مۇرىلىرىنىڭ مۇسكۇللىرى چىڭىدى. مەن ئۇنى زامانىنىڭ گېلىنى قويۇپ بەرمەي داۋاملىق بوغۇۋاتىدۇ، دەپ ئويلىدىم. ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاراپ، بالىلارنى كۆردى. بالىلار ئىشىك ئالدىدا جىمجىت قول تۇتۇشۇپ بىزگە قاراپ تۇراتتى. بەزىلىرى يىغلاۋاتاتتى. مەن فەرىدنىڭ

مۇسكۇللىرىنىڭ بوشغانلىقىنى سەزدىم. ئۇ قولىنى قويۇۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇ پولىدا ياتقان زامانغا قاراپ، يۈزىگە تۈكۈردى - دە، ئىشىكىنى ياپتى.

زامان ئورنىدىن تەستە تۇرۇپ، لەۋلىرىدىكى قاننى ھەم مەڭزىدىكى تۈكۈرۈكنى چاپىنىنىڭ يېڭى بىلەن سۈرتتى. ئۇ ھاسىراپ يۆتەلگىنىچە دوپپىسىنى كىيىپ، كۆزەينىكىنى تاقىدى - يۇ، ئىككىلا ئەينىكىنىڭ سۇنغانلىقىنى بايقاپ، ئۇنى كۆزىدىن ئېلىۋەتتى. ئۇ ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى توسۇۋالدى. ئارىنى بىرپەس جىمجىتلىق باستى.

— ئۇ سوھرابنى بىر ئاي بۇرۇن ئەكەتكەن، — دېدى زامان ئاخىر زۇۋانغا كېلىپ. ئۇ يۈزىنى تېخىچە قوللىرى بىلەن توسۇپ تۇراتتى.

— سەن ئۆزۈڭنى دىرېكتور دەپ ئاتاپسەن تېخى! — دېدى فەرىد.

زامان قوللىرىنى يۈزىدىن ئالدى...

— ماڭا ئالتە ئايدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بېرى مائاش يوق. مەن ئىقتىسادىي جەھەتتىن ۋەيران بولدۇم. چۈنكى، پۈتۈن ھاياتىمدا يىغقانلىرىمنى مۇشۇ دارىلئېتامغا سەرپ ئەتتىم. ئۆزۈمنىڭ تاپقىنىم ياكى مىراس ئالغانلىرىمنى خۇدا تاشلىۋەتكەن مۇشۇ جاي ئۈچۈن سېتىپ تۈگەتتىم. سەن مېنى پاكىستان ۋە ئىراندا تۇغقانلىرى يوق دەمسەن؟ مەن باشقىلارغا ئوخشاش قېچىپ كېتەلەيتتىم، لېكىن مەن قاچمىدىم. مەن بۇ يەردە قالدىم. مەن ئۇلار ئۈچۈن بۇ يەردە تۇرىۋەردىم، — ئۇ قولى بىلەن ئىشىكىنى كۆرسەتتى، — ئەگەر مەن بالىلاردىن بىرنى بەرمىسەم، ئۇ ئوننى ئەكىتىدۇ. مەن شۇڭا بالىلاردىن بىرنى ئۇنىڭغا بېرىپ، قالغان ئىشلارنى ئاللاغا تاپشۇردۇم. ئۆزۈمنىڭ غۇرۇرۇمنى ئىچىمگە يۈتۈپ، ئۇنىڭ پاسكىنا پۇلىنى ئالدىم. ئۇنىڭدىن كېيىن مەن بازارغا بېرىپ، ئاشۇ پۇلغا بالىلار ئۈچۈن يېمەك - ئىچمەك سېتىۋالدىم.

فەرىد يەرگە قارىدى.

— ئۇ ئەكەتكەن بالىلارنىڭ تەقدىرى قانداق بولىدۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن. زامان قولى بىلەن كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى.
— بەزىدە ئۇلار قايتىپ كېلىدۇ.
— ئۇ كىم؟ بىز ئۇنى قانداق تاپىمىز؟
— ئەتە غازى تەنھەرىكەت مەيدانىغا بېرىڭلار. مۇسابىقىنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە ئۇنى كۆرەلەيسىلەر. قارا كۆزەينەك تاقىۋالغىنى شۇ، — ئۇ سۇنغان كۆزەينىكىنى قولغا ئالدى، — ئەمدى سىلەر چىقىپ كېتىڭلار. بالىلار قورقۇپ كەتتى.
ئۇ بىزنى سىرتقا ئۇزىتىپ چىقتى. بىز ماشىنىنى ھەيدەپ يولغا ئاتلاندىق، مەن ماشىنىنىڭ ئارقا تەرەپنى كۆرسىتىش ئەينىكىدىن زاماننىڭ بوسۇغىدا تۇرغىنىنى كۆردۈم. بىر توپ بالىلار ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولتۇرغان، ئۇ كۆڭلىكىنىڭ ئېچىلىپ كەتكەن پەشلىرىنى ئىشتىنىنىڭ بېلىگە تىقىۋاتاتتى. ئۇ چىقىلىپ كەتكەن كۆزەينىكىنى قايتىدىن تاقىۋالغانىدى.

يىگىرمە بىرىنچى باب

بىز ماشىنا بىلەن دەريادىن ئۆتۈپ، ئادەملەر مىغىلداپ يۈرگەن پۇشتۇنستان مەيدانىنى كېسىپ شىمالغا قاراپ ئىلگىرىلىدۇق. ئىلگىرى دادام مېنى مۇشۇ يەردىكى «قايىبەر رېستورانى»غا باشلاپ كېلىپ كاۋاپ يېگۈزەتتى. رېستوران بىناسى ئېغىر ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىماپتۇ. لېكىن، ھازىر ئۇنىڭ ئىشىكلىرى قۇلۇپلانغان، دېرىزە ئەينەكلىرى چېقىلغان، ۋېۋىسكىسىدىكى «ق» ۋە «ر» ھەرپلىرى چۈشۈپ قالغانىدى.

رېستوراننىڭ يېنىدا بىر جەسەت تۇراتتى. قارىغاندا بۇ يەردە كىشىلەرنى دارغا ئاسقان بولسا كېرەك، بىر يىگىت بىر ئۇچى تۈۋرۈككە باغلانغان ئارغامچىنىڭ يەنە بىر ئۇچىدا ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يۈزلىرى ئېسىلىپ كۆكرىپ كەتكەن، كىيىملىرى قان ھەم تىتىلىپ كەتكەنىدى. ھالبۇكى، ھېچكىممۇ ئۇنىڭ جەستىگە دىققەت قىلىۋاتقانداك كۆرۈنمەيتتى.

بىز گەپ - سۆز قىلماستىن ئالدىمىزغا، يەنى ۋەزىر ئەكبەرخان رايونىغا قاراپ ئىلگىرىلىدۇق. قەيەرگە قارىسام بىر قەۋەت چاڭ - توزان باسقان ۋە خام خىشلار بىلەن سېلىنغان بىنالار كۆزۈمگە چېلىقاتتى. پۇشتۇنستان مەيدانىدىن ئايرىلىپ بىرنەچچە كۈچىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، فەرىد ماڭا بىر كوچا دوقمۇشىدا جىددىي ھالدا گەپلىشىۋاتقان ئىككى كىشىنى قولى بىلەن ئىشارەتلىدى. ئۇلارنىڭ بىرى بىر پۇتى بىلەن سەكرەپ مېڭىۋاتاتتى، ئۇنىڭ يەنە بىر پۇتى تىزىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىن كېسىۋېتىلگەندەك ئىدى. ئۇ بىر سۈنئىي پۇتنى قولتۇقىغا قىستۇرۇۋالغانىدى.

— ئۇلارنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىدىغىزمۇ؟ ئۇلار پۈتتىڭ باھاسىنى تالىشىۋاتىدۇ.

— ئۇ ئۆزىنىڭ پۈتتىنى سېتىۋاتامدۇ؟
فەرىد بېشىنى لىڭشىتتى.

— ئۇ پۈتتىنى قاراڭغۇ بازاردا خېلى كۆپ پۇلغا ساتالايدۇ. ئاشۇ پۇل بىلەن بالا - چاقىلىرىنى ئىككى ھەپتە باقالايدۇ دېگەن گەپ.

مەن ۋەزىر ئەكبەر خان رايوندىكى ئۆيلەرنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ تاملىرى ۋە ئۆگزىلىرىنىڭ بۇزۇلماي ساق تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم. ئۇ ئۆيلەر ئاساسەن ياخشى ساقلانغانىدى. ھويلىلارنىڭ تاملىرىدىن ھېلىمۇ دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. كوچىلارمۇ كارتەھ - سەھ رايوندىكى كوچىلارغا قارىغاندا رەتلىك كۆرۈنەتتى. گەرچە يول كۆرسەتكۈچى تاختايلىرنىڭ رەڭگى ئۆڭگەن، بەزىلىرى مايماق بولۇپ قالغان، يەنە بەزىلىرىگە ئوق تېگىپ تۆشۈك ئېچىلغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۆز ئورنىدا تۇراتتى.

— بۇ يەر خېلى ياخشى تۇرۇپتۇ، — دېدىم مەن.

— ئەلۋەتتە ئۇ ھەيران قالىدىغان ئىش ئەمەس. چۈنكى، بۇ كۈنلەردە مۇھىم كىشىلەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇ رايوندا تۇرىدۇ ئەمەسمۇ.

— تالىبانلارمۇ؟

— ئۇلارمۇ بار.

— ئۇلاردىن باشقا يەنە كىملىرى بار؟

ماشىنا ئىككىلا تەرىپىدە تام بىلەن قورشالغان ھويلىلار بار، پاكىز ۋە كەڭ بىر كوچىغا قاراپ قايرىلدى.

— تالىبانلارنىڭ ئارقا تىرەكلىرى. ئۇلار بۇ ھۆكۈمەتنىڭ

ھەقىقىي ئەمەلدارلىرى. ئۇلار: ئەرەبلەر، چېچىنلار ۋە پاكىستانلىقلار، — دېدى فەرىد. ئۇ قولى بىلەن غەربىي شىمال تەرەپنى ئىشارەتلىدى، — ئاۋۇ كۆرۈنگىنى 15 - كوچا. كىشىلەر

ئۇ كوچىنى «مېھمان كۈتۈش كوچىسى» دەپ ئاتىشىدۇ. توغرا، ئۇلار بۇ يەردە «مېھمانلار» دەپ ئاتىلىدۇ. مېنىڭچە، ئۇ «مېھمانلار» بىر كۈنلەردە گىلەمنىڭ ھەممە يېرىگە سېپ قويۇشىدۇ.

— مېنىڭچە ئاۋۇ يەر دەل شۇ، — دېدىم مەن كىچىكىمدە ماڭا يول كۆرسەتكۈچ بولغان بىنانى قولۇم بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ. كىچىك ۋاقتىمدا، دادام ماڭا ئەگەر يولدىن ئېزىپ قالسام، ئۆيىمىزنى كوچىنىڭ بېشىدىكى يۇلغۇن چېچىكى رەڭلىك ئۆيىنى بەلگە قىلىپ تۇرۇپ ئىزدىشىمنى ئېيتقانىدى. ئۇ يۇلغۇن چېچىكى رەڭلىك ئۆيىنىڭ ئۆگزىسى ئېگىز كۆتۈرۈلۈپ سېلىنغان بولۇپ، ئاشۇ چاغلاردا ئۇ ئۆي شۇ مەھەللىدىكى شۇ خىل رەڭلىك بىردىنبىر ئۆي ئىدى. ئۇ ئۆي ھازىرمۇ بۇ يەردىكى شۇ خىل رەڭلىك بىردىنبىر ئۆي ئىكەن. فەرىد ماشىنىنى مەن كۆرسەتكەن كوچىغا قايرىدى. مەن دەرھال ئۆز ئۆيۈمنى كۆردۈم.

بىز ئارقا ھويلىدىكى ياۋا ئەتىرگۈللۈك ئارىسىدىن كىچىك تاشپاقىنى تاپتۇق. ئۆز ۋاقتىدا ھەسەن ئىككىمىز ئۇنىڭ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىغا ھەيران بولۇپ، ئۇنى خۇشاللىق بىلەن بېقىۋالغاندۇق. ھەسەن ئۇنى قىزىلغا بويلاش تەكلىپىنى بەرگەندى. كېيىنچە ئۇنىڭ بۇ تەكلىپىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاندۇق. چۈنكى، ئۇنى قىزىلغا بويلاپ قويساق، گۈللۈك ئارىسىدىن ئاسانلا ئىزدەپ تاپالايتتۇق. ھەسەن ئىككىمىز دائىم خەتەرلىك ئىشلارنى قىلىشتىن قورقمايدىغان تەۋەككۈلچىلەرنى دوراپ ئوينىيىتتۇق. يىراقتىكى بىر جاڭگاللىقتىن بىر قېرى ئالۋاستىنى تۇتۇپ كېلىپ خەلقىئالەمگە سازايى قىلاتتۇق. بىز تاشپاقىنى ئەلى ئالدىنقى يىلى ھەسەننىڭ تۇغۇلغان كۈنىگە ئاتاپ ياساپ بەرگەن ياغاچ ھارۋىغا سېلىپ سۆرەپ ماڭاتتۇق. ئۇ ھارۋا ئوت پۈركەيدىغان ئالۋاستىنى سولايدىغان چوڭ تۆمۈر

قەيسىمىز ئىدى! بىز ھارۋىنى سۆرەپ ئالما ۋە گىلاس دەرەخلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئۆتەتتۇق. ئۆزىمىزچە خۇددى ئاسمانغا تاقاشقان بىنالارنىڭ دېرىزىسىدىن باشلىرىنى چىقىرىشىپ بىزنىڭ غەلىبىمىزنى تەبرىكلەۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋاتقاندا ھېس قىلاتتۇق. بىز شۇ تەرزىدە مېڭىپ ئەنجۈرلۈكنىڭ يېنىدىكى كۆلچەك ئۈستىگە دادام ياساپ بەرگەن يېرىم ئاي شەكلىدىكى كىچىككىنە كۆۋرۈك ئۈستىدىن ئۆتەتتۇق. ئۇ كۆلچەك بىزنىڭ نەزىرىمىزدە ئۆركەشلەپ تۇرىدىغان چوڭقۇر دېڭىز ئىدى. كۆۋرۈكنىمۇ خۇددى ئۇنىڭ ئۈستىگە سېلىنغان، شەھەرلەرنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان چوڭ ئاسما كۆۋرۈك دەپ بىلەتتۇق. بىز ئاسما كۆۋرۈكتىن ئۆتكەندە، ساليۇتلار ئېتىلىپ، قوراللىق ئەسكەرلەر كۆۋرۈكنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرۇپ بىزنى كۈتۈۋالاتتى. بىز ھارۋىنى خىش بېسىلغان چۆرگىلىمەچ يولدىن سۆرەپ دەرۋازا سىرتىغا ئاچىققىنىمىزدا، ھارۋىنىڭ سىلكىنىشىدىن ئۇ كىچىككىنە تاشپاقا سەكرەپ كېتەتتى. بىز ئاشۇنداق مېڭىپ دۇنيا رەھبەرلىرىنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالاتتۇق. ئامىر بىلەن ھەسەن، يەنى دۇنيانىڭ ئەڭ بۈيۈك تەۋەككۈلچىلىرى بولغان ئىككىمىز ئۆزىمىزنىڭ باتۇرلۇقى ئۈچۈن تەقدىم قىلىنىدىغان مېداللارنى تاپشۇرۇۋېلىشقا تەييار بولاتتۇق....

مەن ئاۋايلاپ مېڭىپ، خىش ياتقۇزۇلغان يولغا كەلدىم. خىشلار ئاپتاپتا ئۆڭۈپ، ئارىلىرىغا ئوت - چۆپلەر ئۆسۈپ كەتكەنىدى. مەن خۇددى بىر ناتونۇش ئادەمدەك ئۆيىمىزنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ قاراپ تۇردۇم. قوللىرىم بىلەن دەرۋازىنىڭ دات باسقان رېشاتكىلىرىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، مۇشۇ دەرۋازىدىن مىڭ قېتىملاپ ئۆتكەن بالىلىق چاغلىرىمنى خىيال قىلدىم. ئۇ چاغلاردا ھېچقانچە دىققەت قىلمىغان، ئەھمىيەتسىز بىلىنگەن ئىش ئەمدىلىكتە بەكمۇ مۇھىم بىلىنىۋاتاتتى. مەن

رېشانكا ئارىسىدىن ھويلىغا قارىدىم. ھەسەن ئىككىمىز يۈتۈن بىر ياز نۆۋەتلىشىپ ۋېلىسىپىت مىنىشىنى ئۆگەنگەن يولغا نەزەر سالدۇم. دەرۋازىدىن تاكى ئارقا ھويلىغىچە سوزۇلغان بۇ يول ئەمدى ماڭا ئۇنداق ئۇزۇن ھەم كەڭ بىلىنمىدى. ئاسفالت ياتقۇزۇلغان يوللار يېرىلىپ، يېرىقلار ئارىسىدىن ئوت - چۆپلەر كۆكلەپ چىققاندى. ھەسەن ئىككىمىز ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇرۇپ قوشنىلارنىڭ ئۆيىگە ئەينەكتىن شولا چۈشۈرۈپ ئوينىدىغان ھېلىقى تېرەكلەرنىڭ كۆپىنچىسى كېسىۋېتىلگەنىدى. كېسىۋېتىلمىگەنلىرىنىڭ بولسا ئاللىقاچان يوپۇرماقلىرى قۇرۇپ چۈشۈپ كەتكەنىدى. ھېلىقى «كېسەل قوناق» تىكىلىدىغان يەردىكى تام تېخىچە بار ئىدى. لېكىن، ئۇ تامنىڭ يېنىدا ھېچقانداق قوناق ياكى باشقا نەرسە يوق ئىدى. تاملاردىكى سىرلار قومۇرۇلۇپ چۈشۈپ كەتكەنىدى. بەزى يەرلىرىنىڭ سۇۋاقلرىمۇ قومۇرۇلۇپ چۈشكەنىدى. چىملىق كابۇل ئاسمىنىنى قاپلىغان چاڭ - توزاننىڭ رەڭگىدەك جىگەر رەڭگە كىرگەن، بەزى يەرلىرى ھېچ نەرسە ئۈنمەيدىغان قاقاس يەرگە ئايلانغاندى.

يولغا بىر جىپ ماشىنا توختىتىپ قويۇلغانىدى، ئۇ ماڭا خۇددى بىر خاتا ئىشتەكلا بىلىنىدى. چۈنكى، ئۇ يول ئەزەلدىن دادامنىڭ «مۇستانگ» ماركىلىق ماشىنىسىغا تەۋە ئىدى. ئۇزاق يىللار ئىلگىرى، ھەر كۈنى ئەتىگەندە دېگۈدەك دادامنىڭ سەككىز سىلىندىرلىق ماشىنىسى مۇشۇ يولدا گۈرۈكرەپ ئوت ئېلىپ مېنى ئۇيقۇدىن ئويغىتاتتى. جىپتىن ئاققان ماي يولىنى قاپقارا بويىۋېتىپتۇ. جىپنىڭ يېنىدا بىر چاقلىق قول ھارۋىسى تۇراتتى. دادام بىلەن ئەلى يول بويىغا ئۆستۈرگەن ئەتىرگۈللەرنىڭ ئىزىنىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇ گۈللەرنىڭ ئورنىنى ئەخلەت ۋە ياۋا ئوت - چۆپلەر ئالغانىدى.

فەرىد ماشىنىسىنىڭ سىگنالىنى ئىككى قېتىم باستى. — ئاغا، ئەمدى ماڭايلى. بولمىسا باشقىلارنىڭ دىققىتىنى

قوزغاپ قويىمىز .

— مېنى يەنە بىر مىنۇت تۇرغىلى قويۇڭ، — دېدىم مەن .
ئۆي مېنىڭ خىيالىمدىكى ئاق رەڭلىك چوڭ بىنادىن كىچىكلەپ كەتكەندەك بىلىندى . ئۆيىنىڭ تورۇسى قىڭغىيىپ ، تام سۇۋاقلىرى سويۇلۇپ كەتكەندى . مېھمانخانا ، كارىدور ۋە ئىككىنچى قەۋەتتىكى مېھمانلار ئۈچۈن تەييارلانغان ھۇجرىنىڭ ھاجەتخانىسىنىڭ دېرىزە ئەينەكلىرى چىقىلىپ كەتكەندى . ئۇ چىقىلغان دېرىزىلەر سولياۋ بىلەن چاپلاپ قويۇلغان ياكى ياغاچ شال بىلەن مىخلانغانىدى . ئاق تاملارنىڭ سىرلىرى چۈشۈپ كۈل رەڭ بولۇپ قالغان بولۇپ ، يېرىلغان جايلاردىن خىشلار كۆرۈنۈپ قالغانىدى . ئۆي ئالدىدىكى پەلەمپەيلەرمۇ بۇزۇلۇپ كېتىپتۇ . ئەمەلىيەتتە ، ئۆيىمىزنىڭ ھازىرقى ھالىتى كابۇلدىكى بارلىق بۇزۇلغان نەرسىلەرگە ئوخشاشلا ھەشەمەتنى يوقاتقان ئاشۇ دۇنيانى سۈرەتلەيتتى .

مەن ھۇجرىمىنىڭ دېرىزىسىنى تاپتىم . پەلەمپەينىڭ جەنۇب تەرىپىدىن سانغاندا ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۈچىنچى دېرىزە ھۇجرىمىنىڭ دېرىزىسى ئىدى . مەن پۈتۈمنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ سوزۇلۇپ تۇرۇپ ، ئۇ دېرىزە ئىچىگە ئىنچىكلەپ قارىدىم . دېرىزىنىڭ ئارقىسىدا دېرىزە رېشاتكىلىرىنىڭ سايىسىدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . يىگىرمە بەش يىل ئىلگىرى ، مەن ئاشۇ دېرىزە ئارقىسىدا تۇرۇپ ، يامغۇر سۈيى بىلەن يۇيۇلۇۋاتقان ئەينەكتىن ھەسەن بىلەن ئەلىنىڭ يۈك - تاقلىرىنى دادامنىڭ ماشىنىسىغا بېسىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندىم .

— ئامىر ئاغا! — فەرىد يەنە چاقىردى .

— مانا ھازىر ، — دەپ ۋارقىرىدىم مەن .

كالىمغا ساراڭلارچە بىر خىيال كەلدى . مەن ئۆيگە كىرمەكچى بولدۇم . ئاشۇ پەلەمپەيلەردىن مېڭىپ چىقىپ ، ھەسەن بىلەن ئىككىمىز ئاياغلىرىمىزنى سېلىپ كىرىدىغان بوسۇغىدىن دەسسەپ ئۆيگە كىرمەكچى بولدۇم . قازناق ئۆيگە كىرىپ ، ئەلى

مەشكە تاشلايدىغان ئاپپىلسىن شۆپۈكلىرىنىڭ كۆيگەن پۇراقلىرىنى پۇرىغۇم كەلدى. ئاشخانا ئۆيدىكى تاماق ئۈستىلىدە ئولتۇرۇپ، بىر پارچە نان بىلەن چاي ئىچكەچ، ھەسەن ئېيتقان كىلاسسىك ھەزارا ناخشىسىنى ئاڭلىغۇم كەلدى.

ماشىنا سىگنالى يەنە ئاڭلاندى. مەن يول بويىغا توختىتىلغان ماشىنىنىڭ يېنىغا كەلدىم. فەرىد ماشىنا ئىچىدە ئولتۇرۇپ تاماكا چېكىۋاتاتتى.

— مېنىڭ يەنە بىرنەرسىنى كۆرگۈم بار، — دېدىم مەن.

— تېزرەك بولۇڭ.

— ماڭا يەنە ئون مىنۇت ۋاقىت بېرىڭ.

— مەيلى ئەمەس، — دېدى ئۇ. مەن ئارقامغا ئۆرۈلۈپ

مېڭىشقا تەمىشلىۋاتقاندا، فەرىدنىڭ ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى، — ئامال بار ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىڭ، شۇنداق قىلغاندا ئاسانراق بولىدۇ.

— نېمىگە ئاسانراق بولىدۇ؟

— ئالدىغا قاراپ مېڭىشىڭىزغا ئاسانراق بولىدۇ، — دېدى

فەرىد. ئۇ قولنى دېرىزە سىرتىغا چىقىرىپ تاماكىسىنىڭ

كۈلىنى قاقىتى، — سىز يەنە قانچىلىك كۆرمەكچى؟ مەن سىزنىڭ

ئاۋازىڭىزنىڭ قۇتۇلۇشىڭىز ئۈچۈن مەسلىھەت قىلاي: سىزنىڭ

ئېسىڭىزدە قالغان نەرسىلەرنىڭ ھېچقايسىسى ساق ئەمەس

ئىكەن. ئەڭ ياخشىسى ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىڭ.

— مېنىڭ ئەمدى ئۇنتۇغۇم يوق، — دېدىم مەن، — ماڭا يەنە

ئون مىنۇت ۋاقىت بېرىڭ.

بۇرۇنقى چاغلاردا، ھەسەن ئىككىمىز ئۆيىمىزنىڭ شىمال

تەرىپىگە توغرا كېلىدىغان تۆپىلىككە مېڭىپ چىققىنىمىزدا،

ھېرىش تۈگۈل، تەرلەپمۇ كەتمەيتتۇق. بىز ھەتتا بىر –

بىرىمىزنى قوغلىشىپ تاغنىڭ باغرىغا يۈگۈرۈپ چىقاتتۇق. ئۇ

يەردە ئولتۇرۇپ يىراقتىكى ئايروپىلاننى، ئۇ يەرگە قونغان ياكى

ئۇ يەردىن كۆتۈرۈلۈپ ئۇچقان ئايروپىلانلارنى بىردەم تاماشا

قىلاتتۇق. ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە بىر - بىرىمىزنى قوغلىشىپ تاغقا چىقاتتۇق. بۈگۈن مەن ئاشۇ تۆپىلىككە يېتىپ بارغىنىمدا، ھاسىرىغىنىمىدىن ھەربىر نەپەس ئالغىنىمدا خۇددى كۆيۈپ تۇرغان يالقۇننى يۇقتاندەك بولۇپ كەتتىم. يۈزلىرىمدىن تەرلەر قۇيۇلدى. ئىچىمدە بىر يەرلىرىم قاتتىق ئاغرىپ، بىردەم خىرىلداپ نەپەس ئالغانچە قاراپ تۇردۇم. ئۇنىڭدىن كېيىن ئاستا مېڭىپ، تاشلاندىق كونا قەبرىستانلىققا كەلدىم. ئۇ قەبرىستانلىقنى تېپىشىم تەسكە توختىمىدى. ھېلىقى قېرى ئانار دەرىخىنىمۇ ئاسانلا تېپىۋالدىم.

مەن قەبرىستانلىقنىڭ قوڭۇر رەڭلىك تاشلار بىلەن ياسالغان كىرىش ئېغىزىغا يۆلىنىپ تۇردۇم. ھەسەن ئانىسىنى مۇشۇ يەرگە كۆمگەندى. قەبرىستانلىقنىڭ كونا تۆمۈر دەرۋازىلىرى كۆرۈنمەيتتى، ئېگىز ئۆسكەن ئوت - چۆپلەر ئارىسىدىن قەبرە تاشلىرىنىمۇ تەستە كۆرگىلى بولاتتى. قەبرىستانلىقنى قورشىغان پاكىر تامغا ئىككى قاغا قونۇۋالغانىدى.

ھەسەن خېتىدە ئانار دەرىخىنىڭ خېلى يىللاردىن بېرى مېۋە بەرمىگەنلىكىنى يازغانىكەن. شاخلىرى قۇرۇپ، يوپۇرماقسىز قالغان ئۇ دەرەخكە قاراپ، ئۇنىڭ ئەمدى مېۋە بېرىشىنىڭ مەڭگۈ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى پەرەز قىلدىم. مەن ئۇنىڭ ئاستىدا تۇرۇپ، بىزنىڭ ئۇنىڭغا يامىشىپ ئوينىغان ۋاقىتلىرىمىزنى ئەسكە ئالدىم. دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن قۇياش نۇرى يۈزىمىزگە چۈشۈپ تۇرغان، شاخلىرىدا پۇتلىرىمىزنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرغان كۆرۈنۈشلەر، ئانار مېۋىسىنىڭ چۈچۈك تەمى ئېسىمگە كەلدى.

مەن يەرگە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، قوللىرىم بىلەن ئۇنىڭ شاخلىرىنى قايرىدىم. مەن ئاخىر ئۆزۈم ئىزدىگەن نەرسەمنى تاپتىم. ئۇنىڭ غولىدا ھەسەن ئىككىمىز ئويغان خەتلەر ھېلىمۇ بار ئىدى: «ئامىر بىلەن ھەسەن كابۇلنىڭ سۇلتانلىرى» مەن بارماقلىرىم بىلەن ھەربىر ھەرپنىڭ ئىزلىرىنى سىلاپ چىقتىم.

ئۇ ئىزلاردىن بارماقلىرىمنىڭ ئۇچلىرىغا بىر قەۋەت قارا قوۋزاق ئۇۋاقلىرى يېپىشتى.

مەن ئانار دەرىخىنىڭ ئاستىدا چازا قۇرۇپ ئولتۇرۇپ بالىلىق چاغلىرىمنى ئۆتكۈزگەن بۇ شەھەرنىڭ جەنۇب تەرىپىگە نەزەر تاشلىدىم. ئاشۇ كۈنلەردە، ھەربىر ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىن دېگۈدەك دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئاسمانمۇ شۇنچە چەكسىز ۋە شۇنچە كۆك ئىدى. ھەممە ھويلىدا دېگۈدەك ئاپتاپقا يېپىلغان كىرلەرنى كۆرگىلى بولاتتى. ئەگەر دىققەت بىلەن قۇلاق سالىساق، ھەتتا ئېشىكىگە مېۋە ئارتىپ مېڭىپ ۋەزىر ئەكبەرخان كۆچىلىرىدا مېۋە ساتىدىغان ئادەمنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىنىمۇ ئاڭلىيالايتتۇق: «گىلاس! گۈرۈك! ئۈزۈم!» كەچلىرى شارئەنو مەسچىتىدىكى مەزىنىنىڭ ئەزان توۋلىغىنىنىمۇ ئاڭلىغىلى بولاتتى...

شۇلارنى خىيال قىلىپ تۇرغىنىمدا، ماشىنىنىڭ سىگنال ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى. مەن تۆۋەنگە قارىسام، فەرىد ماڭا قاراپ قولىنى پۇلاڭلىتىۋېتىپتۇ. دېمەك، ماڭىدىغان ۋاقىت بولغانىدى.

بىز ماشىنا بىلەن قايتىدىن جەنۇب تەرىپىگە، يەنى پۇشتۇنىستان مەيدانىغا قاراپ ماڭدۇق. بىز ئۇ يەرگە بارغۇچە كوزۇپلىرىغا قوراللانغان، ساقاللىق ياشلار لىق قاقچىلانغان قىزىل رەڭلىك يۈك ماشىنىلىرىنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق. ھەربىر ماشىنىنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە، فەرىد تۆۋەن ئاۋازدا ئۇلارنى بىر قېتىم قارايتتى.

مەن پۇشتۇنىستان مەيدانىدىكى بىر مېھمانخانىغا چۈشتۈم. پەشتاخىمنىڭ كەينىدە ئۇچىسىغا ئوخشاش قارا كىيىم كىيىپ، بېشىغا ئاق ياغلىق ئارتىشقان ئۈچ كىچىك قىز ئورۇق، كۆزەينەكلىك بىر ئادەمگە ئېسىلىپ ئولتۇراتتى. ئۇ كىشى مەندىن يەتمىش بەش دوللار ئالدى. مېنىڭچە، بۇ بۇنداق ئەبگار مېھمانخانا ئۈچۈن ھەددىدىن زىيادە ئارتۇق قوبۇلغان باھا ئىدى.

لېكىن، مەن رازى بولدۇم. چۈنكى، ئۇ ھاۋايدىكى دېڭىز بويىدىن داچا سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئەمەس. بەلكى پەرزەنتلىرىنى بېقىش ئۈچۈن بۇ ياتاققا مۇشۇنداق يۇقىرى باھا قويغانىدى.

ياتاققا ئىسسىق سۇ يوق، يېرىلىپ كەتكەن ھاجەتخانىسىدىن سۇ ئاقمايتتى. ياتاققا پەقەت بىر تۆمۈر كارىۋات، كارىۋاتنىڭ ئۈستىدە تىتىلىپ كەتكەن ماتراس بىلەن بىر يىرتىق ئەدىيال بار ئىدى، ياتاققا يەنە بىر ياغاچ ئورۇندۇقمۇ بار ئىدى. ياتاقنىڭ پۈشتۈنىستان مەيدانىغا قارايدىغان دېرىزىسى چېقىلىپ كەتكەنىدى. مەن چامادىنىمنى يەرگە قويۇۋېتىپ، كارىۋاتنىڭ كەينىدىكى تامدىكى قان دېغىغا كۆزۈم چۈشۈپ قالدى.

مەن فەرىدكە سىرتتىن تاماق ئەكىرىش ئۈچۈن پۇل بەردەم. ئۇ سىرتتىن تۆت زىخ كاۋاپ، ئىسسىق نان ۋە بىر چىنە پىشۇرۇلغان گۈرۈچ ئەكىردى. بىز كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ تاماقنىڭ ھەممىسىنى پاك - پاكىز يەپ بولدۇق. كابۇلدا شۇنچە كۆپ نەرسىلەر ئۆزگىرىپتۇ، لېكىن بىرلا نەرسە ئۆزگەرمەپتۇ. ئۇ بولسىمۇ كابۇلنىڭ كاۋىپى ئىدى. كاۋاپ يەنلا بۇرۇنقىغا ئوخشاش شۇنچە مەزىلىك ۋە يېيىشلىك ئىدى.

شۇ كېچىسى مەن كارىۋاتتا ياتتىم. فەرىد مەن مېھمانخانىنىڭ غوجىدارغا ئارتۇق پۇل تۆلەپ ئارىيەت ئەكىرگەن ئەدىيالىنى يېپىنىپ پۇلدا ياتتى. سۇنۇق دېرىزىدىن چۈشۈپ تۇرغان ئاي نۇرىدىن باشقا ياتاققا ھېچقانداق يورۇقلۇق يوق ئىدى. فەرىدكە مېھمانخانا خوجايىنىنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، كابۇلدا توك كەتكىلى ئىككى كۈن بوپتۇ، گېنېراتورىمۇ تېخىچە ئوڭشالماپتۇ. فەرىد ئىككىمىز بىردەم پاراڭلاشتۇق. ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ مازارى شارىقتا ۋە جالالئابادتا چوڭ بولغانلىقىنى، دادىسى بىلەن ئۆزىنىڭ پانجىشەر جىلغىسىدا رۇسارغا قارشى جىھادقا قاتنىشىپ ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي، ئاچارچىلىقتا چېكەتكە يېگەنلىكى، دادىسىنىڭ تىك ئۇچار ئايروپىلاندىن ئېتىلغان ئوق تېگىپ ئۆلۈپ كەتكەنلىكى، ئىككى قىزىنىڭ مىنادا پارتلاپ

ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ مەندىن ئامېرىكا توغرىلىق سورىدى. مەن ئۇنىڭغا ئامېرىكىدا يېمەكلىك ساتىدىغان ھەرقانداق دۇكانغا كىرسە، ئون بەش - يىگىرمە خىل تالقان قوتۇرمىچى سېتىۋالغىلى بولىدىغانلىقىنى، ھەرقانداق ۋاقىتتا يېڭى قوي گۆشى سېتىۋېلىشقا بولىدىغانلىقى، سۈتنىڭ دائىم سوغۇق تۇرىدىغانلىقى، مېۋىلەرنىڭ ھەرقاچان ئېشىپ - تېشىپ تۇرىدىغانلىقى، سۇنىڭ پاكىز ۋە سۈزۈك ئىكەنلىكى توغرىسىدا سۆزلەپ بەردىم. مەن يەنە ھەممە ئۆيدە تېلېۋىزور بارلىقى، ھەر بىر تېلېۋىزورنىڭ بىردىن تىزگىنكى بارلىقى، كىشىلەر خالىسا سۈنئىي ھەمراھتىن سىگنال تارتىدىغان تېلېۋىزور قازىنىنى ئۆزى ئورنىتىۋېلىپ بەش يۈز تېلېۋىزىيە قانىلىنى خالىغانچە تاللاپ كۆرەلەيدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردىم.

— بەش يۈز قانالىنى كۆرگىلى بولىدۇ دەمسىز؟ —
ھەيرانلىقتا سورىدى فەرىد.

— ھەئە، بەش يۈز قانال.

ئارىنى بىرپەس جىمجىتلىق باستى. مەن ئۇنى ئۇخلاپ قالغان ئوخشايدۇ دەپتىمەن، ئۇ توساتتىن پىخىلداپ كۈلدى.

— ئاغا، سىز موللا نەسرېددىننىڭ قىزى ئېرىدىن تاياق يەپ، ئانىسىنىڭ ئۆيىگە يامانلاپ كەلگەندە، موللا نەسرېددىننىڭ قىزىنى نېمە قىلغانلىقى توغرىسىدىكى ھېكايىنى ئاڭلىغانمۇ؟ — مەن ئۇنىڭ قاراڭغۇدا كۈلۈمسىرەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم - دە، ئۆزۈممۇ كۈلۈپ كەتتىم. دۇنيادا موللا نەسرېددىننىڭ لەتىپىلىرىدىن بىرنەچچىنى بىلمەيدىغان بىرمۇ ئافغان بولمىسا كېرەك.

— نېمە قىپتۇ؟

— موللا نەسرېددىنمۇ قىزىنى ئۇرۇپ، ئۇنى ئېرىنىڭ يېنىغا كەتكۈزۈۋېتىپتۇ ۋە ئېرىگە مۇنداق دەپ قويۇشنى بۇيرۇپتۇ: «ئېرىڭ مېنى ئەخمەق كۆرمىسۇن، ئەگەر ئۇ يەنە مېنىڭ قىزىمنى ئۇرىدىغان بولسا، مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ خوتۇنۇمنى ئۇرۇپ ئۇنىڭدىن ئۆچۈمنى ئالىمەن.»

مەن كۈلۈپ كەتتىم. كۈلۈشۈمنىڭ بىر سەۋەبى لەتپىنىڭ قىزىقارلىقىدىن بولسا، يەنە بىر سەۋەبى ئافغان يۇمۇرلىرىنىڭ مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغانلىقى ئىدى. ئۇرۇشلار بولدى، ئىنتېرنېت كەشىپ قىلىندى، ماشىنا ئادەملەر ماركىسىنى تەكشۈرۈپ مېڭىپ يۈرىدۇ. ھالبۇكى، ئافغانلار تېخىچە موللا نەسرېددىننىڭ لەتپىلىرىنى ئېيتىپ يۈرۈشىدۇ.

— سىز نەسرېددىننىڭ ئېغىر خۇرجۇنىنى مۇرسىگە ئارتىپ تۇرۇپ ئېشەككە مىنگەنلىكى توغرىسىدىكى لەتپىنى ئاڭلىغانمۇ؟
— ياق.

— كوچىدا قاراپ تۇرغان بىرى نەسرېددىن خۇرجۇنىنى ئېشەككە ئارتماي نېمە ئۈچۈن ئۆزى يۈدۈۋالغانلىقىنى سورايتۇ. ئۇ: «ئەگەر ئۇنداق قىلسام ئېشەككە ئۇۋال بولىدۇ. چۈنكى، ئۇ بىچارە مېنى كۆتۈرۈپمۇ ھېرىپ كەتتى» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بىز تاكى ئېسىمىزدە قالغان يۇمۇرلار تۈگىگۈچە يۇمۇر ئېيتىشتۇق. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىككىلىمىز جىمىپ قالدۇق.
— ئامىر ئاغا؟ — دەپ چاقىردى فەرىد. ئاللىقاچان كۆزۈم ئۇيقۇغا ئىلىنغان بولغاچقا، چۆچۈپ كەتتىم.
— ھە؟

— سىز بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭىز؟ دېمەكچى بولغىنىم سىز بۇ يەرگە زادى نېمە ئۈچۈن كەلدىڭىز؟
— مەن ئۇنى سىزگە ئاللىقاچان دەپ بەردىم.
— بالا ئۈچۈنمۇ؟
— ھەئە، بالا ئۈچۈن كەلدىم.
فەرىد ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپ، قايتىدىن يانتى.
— ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ.
— بەزىدە مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىمگە ئىشەنمەي قالغىمەن.
— مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم... سىز قانداقمۇ بىر شىئە

ئۈچۈن ئامېرىكىدەك يەردىن شۇنچە ئۇزۇن يولنى بېسىپ بۇ يەرگە كېلىسىز؟

ئۇنىڭ بۇ سوئالى بايقى كۈلكىلەر ۋە مېنىڭ ئۇيقۇمنى قاچۇرۇۋەتتى.

— مەن بەك ھېرىپ كەتتىم، — دېدىم مەن، — ئەمدى ئازراق ئارام ئالايلى.

بىز غازى تەنھەرىكەت مەيدانىنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرگىنىمىزدە، مەيدان ئىچى ئادەملەر بىلەن لىق تولغانىدى. مىڭلىغان ئادەملەر تەنھەرىكەت مەيدانىنىڭ پەلەمپەي شەكىللىك سېمونت ئورۇندۇقلىرىدا قىستىلىشىپ ئولتۇراتتى. كىچىك بالىلار ئورۇندۇق ئارىلىقلاردا يۈگۈرۈشۈپ ئويناۋاتاتتى. ئاچچىق - چۈچۈك تەم تېتىتقۇغا چىلانغان ماشىنىنىڭ پۇرىقى تېزەك ۋە تەر پۇرىقى بىلەن ئارىلىشىپ ئەتراپنى بىر ئالغانىدى. فەرىد ئىككىمىز تاماكا، قارىغاي ئۇرۇقى ۋە پىچىنە قاتارلىقلارنى ساتىدىغانلارنىڭ يايىمىسىدىن مېڭىپ ئۆتتۇق. بەكمۇ ئورۇق بىر بالا قولۇمدىن تارتىپ قۇلقىمغا پىچىرلىدى:

— سېرىق سۈرەت ئالامسىز، ئاجايىپ سېرىق، ئاغا، — دېدى ئۇ. ئۇنىڭ جىددىلىك بىلەن ئەتراپقا پات - پات قارىغان كۆزلىرى ماڭا بىرنەچچە يىل بۇرۇن سان فرانسىسكونىڭ تېندېرلوئىن رايونىدا ئەپيۈن ساتماقچى بولۇپ يولۇمنى توسقان قىزچاقنىڭ كۆزلىرىنى ئەسلەتتى. ئۇ چاپىنىنىڭ بىر پېشىنى قايرىپ تۇرۇپ ماڭا «سېرىق سۈرەتلىرى» نى كۆرسەتتى. ئۇنىڭ «سېرىق» دېگەن سۈرەتلىرىدە تولۇق كىيىنگەن ھىندىستانلىق ئايال كىنو ئارتىسى ئۈسسۈل ئويناۋاتقان ئەرنىڭ قۇچىقىدا شەھۋانې قىياپەتتە بىر - بىرىگە قاراپ تۇراتتى، — كارامەت سېرىق - ھە، — دېدى ئۇ گېپىنى تەكرارلاپ.

— رەھمەت، لازىمى يوق، — دېدىم - دە، ئۇنىڭ ئالدىدىن قىستىلىپ ئۆتتۈم.

— ئەگەر ئۇلار بۇ بالىنى تۇتۇۋالسا، چوقۇم ئۇنىڭ دادىسى گۆرىدە ئۆرە ئولتۇرغۇدەك جازا بېرىدۇ، — دەپ غودۇڭشىدى فەرىد.

كىشىلەر ئورۇندۇقلاردا ئىختىيارىي ئولتۇراتتى. ھېچكىممۇ بىزنىڭ ئولتۇرىدىغان ئورنىمىزنى تېپىشىمىزغا ياردەملەشمەيتتى. ئافغانىستاندا ئەزەلدىن بېلەت نومۇرىغا قاراپ ئولتۇرىدىغان ئىش بولۇپ باقمىغان. بىز ئاخىر يامان ئەمەس بىر يەردىن، يەنى مەيدان سەھنىسىنىڭ سول تەرىپىدىن ئورۇن ئالدىق. ئەلۋەتتە، بۇ ئورۇننى فەرىد باشقىلارنى ئىتتىرىپ يۈرۈپ تاپقانىدى.

1970 - يىللاردا دادام مېنى پۈتۈپ مۇسابىقىسى كۆرۈشكە ئەكەلگەندە، توپ مەيدانى ياپىشىل چىملىق ئىدى. ئەمدىلىكتە توپ مەيدانى بۇرۇنقىغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايلا قالغان، مەيداننىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرى ئازگال بولۇپ قالغانىدى. بولۇپمۇ، جەنۇب تەرەپتىكى ۋاراتانىڭ ئارقا تەرىپىدە چوڭقۇر ئىككى ئازگال كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇراتتى. مەيداندا ئازراقمۇ چىم قالغان، ھەممە يەر بوز توپلىق ئىدى. ئاخىر ئىككى تەرەپ توپ كوماندىسى مەيدانغا كىرىپ مۇسابىقىنى باشلىدى. ھاۋانىڭ شۇنچە ئىسسىق بولۇشىغا قارىماي، توپچىلارنىڭ ھەممىسى ئۇزۇن ئىستان كىيىۋالغانىدى. ئۇلار توپ ئوينىۋاتقاندا كۆتۈرۈلگەن توپا - چاڭدىن توپنىڭ قايسى تەرەپتە تېپىلىۋاتقانلىقى ۋە قايسى تەرەپكە كېتىۋاتقانلىقىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. تاماشىبىنلار ئارىسىدا قولغا قامچا تۇتقان ياش تالىبانلار مېڭىپ يۈرەتتى. توپ كوماندىلىرىغا ئۈنلۈكرەك ئاۋازدا مەدەت بەرگەنلەر تالىبانلارنىڭ قامچىسى بىلەن جازالاناتتى.

بىرىنچى مەيدان مۇسابىقى ھاخىرلاشقانلىق پۇشتىكى چېلىنىپ ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي، توپ كوماندىلىرى مەيداندىن چېكىنىشتى. قىزىل رەڭلىك ئىككى يۈك ماشىنىسى تەنھەرىكەت مەيدانىنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ كەلدى. مۇسابىقى كۆرۈۋاتقان

ھەممە ئادەم ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ماشىنىلارغا قاراپ بويۇنلىرىنى سوزۇشتى. بېشىدىن - ئايىغىغىچە بۇرقا بىلەن چۈمكەلگەن بىر ئايال بىر ماشىنىنىڭ كابىنىكىسىدا ئولتۇراتتى. كۆزى تېڭىلغان بىر ئەر يەنە بىر ماشىنىنىڭ كابىنىكىسىدا ئولتۇراتتى. ماشىنىلار خۇددى كىشىلەرنى ئېنىق كۆرۈۋالسىۇن دېگەندەك مەيداندىكى يۈگۈرۈش يولىدا ئاستا ماڭدى. كىشىلەر بويۇنلىرىنى تېخىمۇ سوزۇشۇپ، ماشىنىدا ئولتۇرغان كىشىلەرنى قوللىرى بىلەن كۆرسىتىشتى. يېنىمدا ئولتۇرغان فەرىدىنىڭ بۇغدىيىكى ئاستى - ئۈستىگە ھەرىكەتلەندى. ئۇ پەس ئاۋازدا بىرنەرسىلەرنى دەپ ئايەت ئوقۇدى. ھېلىقى ئىككى ماشىنا مۇسابىقە مەيدانىنىڭ بىر بۇرجىكىگە قاراپ توپا تۈزىتىپ ماڭدى. ئىككى ماشىنا قۇياش نۇرىدا پارقىرايتتى. ئۈچىنچى ماشىنا دەرۋازىدىن كىرىپ، بايقى ئىككى ماشىنىغا يېقىنلاشتى. ئۇنىڭ كوزۇپىغا قاچىلانغان نەرسىنى كۆرۈپ، مەن ۋاراتانىڭ ئارقىسىدىكى ھېلىقى ئىككى چوڭقۇر ئازگالنىڭ رولىنى چۈشەندىم. ئۇلار ئۈچىنچى ماشىنىدىكى نەرسىنى يەرگە چۈشۈردى. تەنھەرىكەت مەيدانىدىكى جامائەت نېمە ئىش يۈز بېرىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىشىپ بىر نەرسىلەرنى دەپ غودۇڭشىدى.

— يەنە بىردەم تۇرامدۇق؟ — سورىدى فەرىد جىددىي ھالدا.
 — ياق، قايتايلى، — دېدىم مەن. ئۆمرۈمدە بىر يەردىن بۇنداق تېز كەتكۈم كەلمىگەندى.
 — بىردەم تۇرايلى.

مۇرىسىگە رۇس مىلتىقلىرىنى ئاسقان ئىككى تالىبان كۆزلىرى تېڭىلغان ھېلىقى ئادەمنى ماشىنىدىن چۈشۈردى. باشقا ئىككى تالىبان بۇرقا بىلەن چۈمكەلگەن ھېلىقى ئايالنى ماشىنىدىن چۈشۈردى. ئۇ ئايالنىڭ پۇتلىرى قاتلىشىپ يەرگە ئولتۇرۇپ قالدى. تالىبان ئەسكەرلىرى ئۇنى تارتىپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى. ئۇ ئايال يەنە ئولتۇرۇپ قالدى. تالىبانلار ئۇ ئايالنى ئىككىنچى قېتىم ئورنىدىن تۇرغۇزماقچى بولۇپ تارتقاندى، ئۇ

ئايال چىرقىراپ ئۇلارنى تەپتى. ئۇ ئايالنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازى مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى خۇددى قاپقانغا چۈشۈپ قالغان ياۋايى ھايۋاننىڭ ئېچىنىشلىق چىرقىرىغان ئاۋازىغا ئوخشايتتى. يەنە ئىككى تالىبان ئەسكىرى ياردەمگە كەلدى. تۆت تالىبان ئەسكىرى ئۇ ئايالنى سۆرەپ ئادەمنىڭ مەيدىسىگە كەلگۈدەك چوڭقۇرلۇقتا كولانغان ھېلىقى ئازگالارنىڭ بىرىگە چۈشۈردى. ھېلىقى كۆزى تېڭىلغان ئادەم ھېچقانداق قارشىلىق كۆرسەتمەستىن، تالىبانلارنىڭ ئۆزىنى ئازگالغا چۈشۈرۈشىگە ماسلاشتى. ئازگالغا چۈشۈرۈلگەن ئۇ ئىككىسىنىڭ بېلىنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

سېمىز، ئاق ساقاللىق، كۈل رەڭ تون كىيگەن موللام ۋاراتاننىڭ يېنىدا ئۆرە تۇرۇپ، مىكروفوننى ئېغىزىغا يېقىن ئەكىلىپ تۇرۇپ گېلىنى قىردى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى ئازگالدا تۇرغان ئايال تېخىچە چىرقىراۋاتاتتى. موللام «قۇرئان»دىكى ئۇزۇن بىر ئايەتنى يادقا ئوقۇدى. ئۇنىڭ دىمىقىدا ئايەت ئوقۇغان ئاۋازى جىمجىتلىققا چۆمگەن مەيداندا بىردە يۇقىرى، بىردە تۆۋەن ئاڭلىناتتى. دادامنىڭ نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى ماڭا دېگەن مۇنۇ سۆزلىرى ئېسىمگە كەلدى: «ئۆزىچە ھەققانىيەتچى بولۇۋالغان مائىمۇنلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ساقلىغا سېيىش كېرەك. ئۇلار قۇرۇق تەسۋىلىرىنى سىيرىشىپ، قۇرئاندىكى ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمەي قارىسىغا ئوقۇشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ. ئافغانىستاننىڭ ئۇنداقلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشتىن خۇدا ساقلىسۇن.»

موللام ئايەتنى ئوقۇپ بولۇپ، يەنە گېلىنى قىردى.

— قېرىنداشلار! — دەپ ۋارقىردى ئۇ پارس تىلىدا. ئۇنىڭ ئاۋازى تەنھەرىكەت مەيداندا ياڭرايتتى، — بۈگۈن بۇ يەردە شەرىئەت ھۆكۈمىنى ئىجرا قىلماقتىمىز. بىز بۇ يەردە ئادالەتنىڭ كۈچىنى ئىجرا قىلماقتىمىز. بىزنىڭ بۈگۈن بۇ يەردە تۇرۇشىمىز ئاللانىڭ ئىرادىسى ۋە مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ سۆزلىرىنىڭ سۆيۈملۈك ئانا ۋەتىنىمىز ئافغانىستاندا ھېلىمۇ

مەۋجۇت ۋە قەدىرلىنىدىغانلىقى ئۈچۈندۇر. بىز خۇدانىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنىمىز. چۈنكى، بىز خۇدانىڭ ئۇلۇغلىقى ئالدىدا ئاددىي ۋە ئاجىز بەندىمىز. خۇدا نېمە دېگەندى؟ مەن سىلەردىن سوراپ باقاي! خۇدا زادى نېمە دېگەندى؟ خۇدا: «ھەربىر گۇناھكار ئۆزىنىڭ قىلغانلىرى ئۈچۈن جازالانىشى كېرەك» دېگەندى. بۇ سۆزنى مەن ياكى مېنىڭ قېرىنداشلىرىم دېگەن ئەمەس. ئۇ خۇدانىڭ ئەمرى! — ئۇ شۇنداق دەپ ئاسماننى كۆرسەتتى. مېنىڭ بېشىم چىڭقىلىپ ئاغرىشقا باشلىدى. قۇياشنىڭ تەپتى ماڭا ھەددىدىن زىيادە قىزىق بىلىندى.

— ھەربىر گۇناھكار ئۆزىنىڭ گۇناھلىرى ئۈچۈن جازالانىشى كېرەك! — تەكرارلىدى موللام مىكروفوننى ئېغىزىغا تېخىمۇ يېقىن ئەكىلىپ، ئۇ ئەمدى ھەربىر سۆزنى دانىمۇدانە قىلىپ، چىڭقىلىپ تۇرۇپ ئېيتىۋاتاتتى، — ئۇنداقتا زىناخورلارغا قانداق جازا مۇۋاپىق؟ قېرىنداشلىرىم، نىكاھنىڭ ئۇلۇغلىقىغا داغ تەگكۈزگەنلەرنى بىز قانداق جازالىشىمىز كېرەك؟ خۇدانىڭ يۈزىگە تۈكۈرگەنلەر قانداق ئاقسۆز تەكە قېلىشى كېرەك؟ خۇدانىڭ ئۆيىگە تاش ئاتقانلارغا بىز قانداق جاۋاب قايتۇرۇشىمىز كېرەك؟ بىز ئەلۋەتتە، تاش ئېتىش بىلەن جاۋاب قايتۇرۇشىمىز كېرەك! — ئۇ مىكروفوننى ئۆچۈردى. تەنھەرىكەت مەيداندىكىلەر پەس ئاۋازدا پىچىرلاشتى.

يېنىمدا ئولتۇرغان قەرىد بېشىنى چايقاۋاتاتتى.

— ئۇلار ئۆزلىرىنى مۇسۇلمان دەپ ئاتامدىغاندۇ؟ — پىچىرلىدى ئۇ.

بويى ئېگىز، مۇرىلىرى كەڭ بىر ئادەم ماشىنىدىن چۈشتى. ئۇنى كۆرۈپ جامائەت ئارىسىدىكى بەزى ئادەملەر ۋارقىراپ، چاۋاك چېلىشتى. بۇ قېتىم يۇقىرى ئاۋازدا چاۋاك چالغانلىقى ياكى ۋارقىرىغانلىقى ئۈچۈن ھېچكىممۇ قامچا بىلەن جازالانمىدى. ئۇ ئادەمنىڭ ئۈچىسىدىكى ئاق رەڭلىك تونى چۈشتىن كېيىنكى ئاپتاپتا كۆزنى چاقىتاتتى. ئۇنىڭ تونىنىڭ پەشلىرى شامالدا لەپىلدەپ تۇراتتى. ئۇ قوللىرىنى خۇددى

كىرىستقا مىخلانغان ئىيسادەك كەڭ ئاچتى.

ئۇ جامائەتكە سالام بەرمەكچى بولۇپ، ئورنىدا تۇرۇپ تولۇق بىر قېتىم چۆرگىلىدى. ئۇ بىز تەرەپكە قارىغاندا، ئۇنىڭ جون لېننوننىڭكىگە ئوخشايدىغان يۇمىلاق قارا كۆزەينەك تاقىۋالغانلىقىنى كۆردۈم.

— بىز ئىزدەمەكچى بولغان ئادەم دەل مۇشۇ بولسا كېرەك، —

دېدى فەرىد.

قارا كۆزەينەك تاقىغان ئېگىز بويلۇق تالىبان ئۇلار بايىلا ئۈچىنچى ماشىنىدىن چۈشۈرگەن بىر دۆۋە تاشنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇ بىر تال تاشنى ئېلىپ جامائەتكە كۆرسەتتى. ۋاراك - چۈرۈك بېسىقپ، ئەتراپنى جىمجىتلىق باستى. ئۇ تالىبان خۇددى كالتەك توپ تەنھەرىكەتچىسىدەك ھەرىكەتلەرنى قىلىپ، قولىدىكى تاشنى ھېلىقى ئازگالدىكى كۆزى تېڭىلغان ئادەمگە قارىتىپ ئاتتى. تاش ھېلىقى ئادەمنىڭ بېشىغا تەگدى. ھېلىقى ئايال يەنە چىرقىراشقا باشلىدى. جامائەت چۆچۈپ توۋلاپ كېتىشتى. مەن كۆزۈمنى يۇمۇپ، ئالمىقانىلىرىم بىلەن يۈزۈمنى توسۇۋالدىم. جامائەت خېلى ئۇزۇنغىچە چۈرقىرىشىپ كەتتى. بىرھازادىن كېيىن فەرىدىن ئۇلار تاش ئېتىشتىن توختىدىمۇ، دەپ سورىدىم. فەرىد «ياق» دەپ جاۋاب بەردى. مەن بەلكىم كىشىلەر ۋارقىراشتىن ھارغان بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلدىم. يۈزۈمنى ئالدىنقىم بىلەن قانچە ئۇزۇن توسۇپ تۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن. لېكىن، مەن كۆزلىرىمنى ئاچقاندا، ئەتراپتىكى ئادەملەر: «ئۆلدىمۇ؟ ئۆلدىمۇ؟» دەپ سورىشۋاتاتتى.

ئازگالدىكى ئادەم تىتىلغان لاتىلارنىڭ ئارىسىدا قانغا مىلىنىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ بېشى ئالدىغا ئېڭىشىپ، ئېڭىكى مەيدىسىگە ساڭگىلاپ قالغانىدى. ئېگىز بويلۇق تالىبان بىر تاشنى ئىككى قولىدا ئوينىتىپ، ئازگالنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرغان يەنە بىر ئادەمگە قاراپ تۇراتتى. ھېلىقى تىزلىنىپ ئولتۇرغان ئادەم يۈرەك رېتىمى تىڭشىغۇچىنى ئازگالدىكى ئادەمنىڭ كۆكسىگە قويۇپ تىڭشاۋاتاتتى. ئۇ ئادەم تىڭشىغۇچىنى

قۇلىقىدىن ئېلىپ، ھېلىقى ئېگىز بويلۇق تالىبانغا قاراپ
بېشىنى چايقىدى. جامائەتنىڭ نالە قىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى.
ئېگىز بويلۇق تالىبان تاش دۆۋىسى يېنىغا قايتىپ كەلدى.
ئىشلار ئاياغلاشقاندا، قانغا مەلەنگەن جەسەتلەر ئايرىم -
ئايرىم ھالدا قىزىل رەڭلىك يۈك ماشىنىلىرىنىڭ كوزۇپلىرىغا
تاشلاندى. بىرنەچچە تالىبان تېزلىك بىلەن ھېلىقى ئازگاللارنى
تىندۈردى. تالىبانلارنىڭ بىرى پۈتى بىلەن توپا چېچىپ يەر
يۈزىدىكى قان يۇقىنى ياپماقچى بولدى. بىرنەچچە مىنۇتتىن
كېيىن، توپ كوماندىلىرى مەيدانغا كىردى. كېيىنكى يېرىم
مەيدان مۇسابىقە باشلاندى.

بىزنىڭ كۆرۈشىمىدىغان ۋاقتىمىز شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن
سائەت ئۈچكە بېكىتىلدى. ۋاقتىنىڭ شۇنچە تېز
بېكىتىلگەنلىكىدىن ھەيران قالدىم. مەن ئەسلىدە نەچچە كۈندىن
كېيىن كۆرۈشىمىز، ھېچبولمىغاندا بىرنەچچە قېتىملىق سوئال -
سوراق ۋە رەسمىيەت تەكشۈرۈشكە دۇچ كېلىمىز دەپ پەرەز
قىلغانىدىم. لېكىن، مەن ئافغانىستاندا ھەرقانداق جىددىي
خىزمەتكىمۇ جىددىي مۇئامىلە قىلىنمايدىغانلىقىنى ئەمدى
ئەسكە ئالدىم. فەرىد قولىدا قامچا كۆتۈرۈۋالغان تالىبانلارنىڭ
بىرىگە بىزنىڭ ئاق كىيىملىك كىشى بىلەن كۆرۈشىدىغان
ئىشىمىز بارلىقىنى ئېيتتى. ھېلىقى تالىبان بېشىنى
لىڭشىتقاندىن كېيىن توپ مەيداندا تۇرغان يەنە بىر ياش بالغا
پۇشتۇ تىلىدا بىرنەمىلەرنى دەپ ۋارقىرىدى. ئۇ بالا
يۈگۈرگىنىچە بېرىپ، ۋاراتا يېنىدا تۇرۇپ باياتىن ۋەز ئېيتقان
موللام بىلەن پاراڭلىشىۋاتقان قارا كۆزەينەكلىك تالىبان بىلەن
سۆزلەشتى. ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ، ئۇ بالىنىڭ قۇلىقىغا
بىرنەمىلەرنى دەپ پىچىرلىدى. ئۇ بالا يۈگۈرۈپ قايتىپ كېلىپ
بىزگە خەۋەر بەتكۈزدى.

شۇنداق قىلىپ، بۈگۈن سائەت ئۈچتە كۆرۈشىدىغان بولدۇق.

يىگىرمە ئىككىنچى باب

فەرىد «جاھانكېزەر» ماركىلىق ماشىنىسىنى ھەيدەپ، ۋەزىر ئەكبەرخان رايونىدىكى 15 - كوچا، يەنى «مېھمانلار كوچىسى»غا جايلاشقان چوڭ بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە ماشىنىنى ئاشۇ ئۆينىڭ قورۇ تاملىرىدىن سۆگەت دەرەخىنىڭ شاخلىرى ساڭگىلاپ سايە چۈشۈرۈپ تۇرغان يەرگە توختىتىپ، ئوتىنى ئۆچۈردى. بىز ماشىنىنىڭ ئىچىدە بىرپەس سۈكۈتتە ئولتۇردۇق. ماشىنا موتورىنىڭ سوۋۇپ چىكىلىدىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. فەرىد ئولتۇرغان جايىدىن سەل مىدىرلاپ قويدى. ئۇ ماشىنىنىڭ ئېسىقلىق تۇرغان ئاچقۇچىنى ئوينايتتى. ئۇنىڭ تۇرقىدىن ماڭا بىرنېمە دېمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى پەملىدىم.

— مەن سىزنى ماشىنىدا ساقلىساممۇ بولار؟ — دېدى ئۇ. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن بىر خىل تەكەللۈپ چىقىپ تۇراتتى، ئۇ گەپ قىلىۋاتقاندا كۆزلىرىمگە تىكىلىپ قارىمىدى، — قالغىنى ئۆزىڭىزنىڭ خۇسۇسىي ئىشىڭىز ئىكەن، مەن...

مەن ئۇنىڭ مۇرىسىگە يېنىككەنە ئۇرۇپ قويۇپ دېدىم: — سىز ئاللىقاچان مەن سىزگە بەرگەن ھەقتىن ئاشۇرۇپ ئىشلەپ بولىدىڭىز. مەن سىزنىڭ ئۇ يەرگە مەن بىلەن بىللە كىرىشىڭىزنى ئويلىمىغانىدىم، — لېكىن، ئىچىمدە ئۇ يەرگە يالغۇز كىرىشنى خالىمايتتىم. دادام توغرۇلۇق نېمە ئىشلارنى ئاڭلىغان بولۇشۇمدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭ ھازىر يېنىمدا بولۇشىمنى شۇنچە ئارزۇ قىلدىم. دادام ھازىر يېنىمدا بولغان بولسا ئىدى، ئۇ دەۋرۋازىدىن ئېتىلىپ كىرىپ ئۆزىنى ئەڭ چوڭ كاتىبىش بىلەن كۆرۈشتۈرۈشنى تەلەپ قىلاتتى. كىمكى ئۇنىڭ

يولنى توسماقچى بولسا، ئۇ دەرھال شۇ ئادەمنىڭ ساقلىغىغا
سىيگەن بولاتتى. بىراق، دادام ئاللىقاچان بۇ دۇنيا بىلەن
خوشلىشىپ، فرېمونتتىكى ئافغانلار قەبرىستانلىقىغا
كۆمۈلگەندى. تېخى ئالدىنقى ئايدا سۈرەييە ئىككىمىز ئۇنىڭ
قەبرىسىنى يوقلاپ بېرىپ، ئۇنىڭ قەبرىسىگە بىر دەستە گۈل
قويۇپ قايتىپ كەلگەندۇق. دېمەك، مەن ھازىر يېگانە ئىدىم.

مەن ماشىنىدىن چۈشۈپ، قورۇنىڭ ئېگىز ياغاچ دەرۋازىسى
ئالدىغا كەلدىم. ئىشكىنىڭ قوڭغۇرىقىنى باسقان بولساممۇ،
قوڭغۇراقتىن ھېچقانداق ئاۋاز چىقمىدى. توك يوقلۇقى دەرھال
ئېسىمگە كەلدى. شۇڭا، دەرۋازىنى كۈچەپ ئۈردۈم. بىردەمدىن
كېيىن، كىشىلەرنىڭ گەپ قىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى ھەم رۇس
مىللىتى ئاسقان ئىككى ئادەم دەرۋازىنى ئاچتى.

مەن ئارقامغا ئۆرۈلۈپ ماشىنىدا ئولتۇرغان فەرىدكە قارىدىم.
مەن ئۇنىڭغا «بىردەمدە قايتىپ چىقمەن» دېگەن مەنىدە ئىشارەت
قىلدىم، لېكىن ھەقىقەتەن قايتىپ چىقالايدىغان -
چىقالمايدىغانلىقىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم.

ئۇ ئىككى ئادەم بېشىمدىن - ئايىغىمغىچە ئاخشۇرۇپ چىقتى.
پاچاقلىرىمغا شاپىلاقلاپ، ئېغىمنى سىلاپ باقتى. ئۇلارنىڭ بىرى
يەنە بىرىگە پۇشتۇ تىلىدا بىرنېمىلەرنى دېۋىدى، ئىككىسى تەڭلا
كۈلۈشۈپ كەتتى. بىز ئالدى دەرۋازىدىن ئۆتۈپ ھويلا ئىچىگە
كىردۇق. ئۇ ئىككىسى مېنى تەكشى قىرقلانغان بىر پارچە
چىملىق ۋە بىر قاتار گۈللۈك يېنىدىن باشلاپ ئۆتتى. ھويلىنىڭ
بىر بۇلۇڭىدا ئۆزى كونا بولسىمۇ، قارماققا ياخشى
ئىشلەيدىغاندەك كۆرۈنىدىغان بىر باسما قۇدۇق بار ئىكەن.
ھومايون تاغىنىڭ جالالىئابادىكى ئۆيىدە مۇشۇنىڭغا ئوخشايدىغان
باسما قۇدۇقنى كۆرگەندىم. مەن قوشكېزەك قىزلار، يەنى
پازىلە، كەرىمەلەر بىلەن بىللە ئۇ قۇدۇقنىڭ ئىچىگە تاش تاشلاپ
ئوينىغانىدىم. بىز بىرنەچچە پەلەمپەينى دەسسەپ چىقىپ، چوڭ،
لېكىن ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىلا سەرەمجانلاشتۇرۇلغان بىر ئۆيگە

كىردۇق. ئاندىن تېمىغا چوڭ بىر ئافغان بايرىقى ئېسىلغان كارىدوردىن ئۆتۈپ، ئوتتۇرىغا يېشىل رەڭلىك بىر جۈپ يېڭى سافا، بۇلۇڭغا چوڭ ئېكرانلىق تېلېۋىزور قويۇلغان بىر ئۆيگە كىردۇق. تامغا مەككىنىڭ رەسىمى چۈشۈرۈلگەن جايناماز ئېسىلغانىدى. مېنى باشلاپ كىرگەن ئىككى ئادەمنىڭ ئىچىدىكى يېشى چوڭراقى قولىدىكى مىلتىقنىڭ ئۇچى بىلەن مېنى سافادا ئولتۇرۇشقا بۇيرۇدى. مەن ئۇلار كۆرسەتكەن سافادا ئولتۇردۇم. ئۇلار ئۆيىدىن چىقىپ كېتىشتى.

مەن پۇتلىرىمنى ئالماشتۇرۇپ ئولتۇرۇپ بېقىپ، يەنە چۈشۈرۈۋەتتىم. تەرلەپ كەتكەن ئاللىقانلىرىمنى تىزىمغا قويۇپ ئولتۇرۇپ باقتىم. ئۇنداق قىلسام ئۆزۈم جىددىيلەشكەنلىكىمنى چاندۇرۇپ قويايمەنمۇ، دەپ ئويلىدىم. ئىككى قولىمنىڭ بارماقلىرىنى كىرىشتۈرۈپ ئولتۇردۇم، لېكىن بۇنداق قىلسام جىددىيلەشكەنلىكىمنى تېخىمۇ چاندۇرۇپ قويدىغاندەك ھېس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن، ئىككى قولىمنى قوۋۇشتۇرۇپ ئولتۇردۇم. قانلىرىم چېكەمگە گۈپۈلدەپ تېپىشكە باشلىدى. مەن ئۆزۈمنى شۇنچە يېگانە ھېس قىلدىم. خىياللىرىم مېڭەمدە ئۆركەشلەيتتى، لېكىن مەن جىق ئويلانماسلىق نىيىتىگە كەلدىم. چۈنكى، بىر يەرلىرىمدىن ئۆزۈمنى ساراڭدەك ھېس قىلاتتىم. مەن ئايالىمدىن نەچچە مىڭ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى تۈرمىگە ئوخشايدىغان بىر ئۆيدە، بۈگۈن ئەتكەن ئىككى ئادەمنى ئۆلتۈرگەن بىر قاتىلنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتىمەن. دېمەك، بۇ ھەقىقەتەن بىر ساراڭلىق ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ بىر مەسئۇلىيەتسىزلىك. بۇ يەردە شۇنداق بىر رېئاللىق كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، مەن سۈرەيپەنى ئوتتۇز ئالتە يېشىدىلا تۈل قىلىپ قويۇشۇم مۇمكىن. يەنە بىر يېرىمدىن ئۆزۈمنى ئەيىبلەۋاتاتتىم: بۇ سەن ئۆزۈڭ ئەمەس ئامىر. سەن بىر قورقۇنچاق. سەن دۇنياغا مۇشۇنداق قورقۇنچاق بولۇپ يارالغان. سېنىڭ قورقۇنچاقلىقىڭ توغرىلىق ئۆزۈڭگە يالغان

سۆزلىمىگىنىڭ ئەلۋەتتە يامان ئىش ئەمەس. ئەگەر ئېھتىياتچان بولسىلا، قورقۇنچاق بولۇشنىڭ ھېچ يامان يېرى يوق. لېكىن، بىر قورقۇنچاق ئۆزىنىڭ قورقۇنچاقلىقىنى ئۇنتۇپ قالغاندا... ئۇنى خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي.

سافانىڭ يېنىدا قەھۋە ئۈستىلى تۇراتتى. ئۇنىڭ پۇتلىرىنىڭ X شەكلىدە كېسىشكەن يېرىگە ياڭاق چوڭلۇقىدىكى مىس مىخلار چەمبىرەك شەكلىدە قېقىلغان بولۇپ، ئۈستەل پۇتلىرىنى بىر - بىرىگە تۇتاشتۇرۇپ تۇراتتى. مەن بۇنداق ئۈستەلنى بۇرۇن كۆرگەندەك ئىدىم. نەدە كۆرگەن بولغىدىم؟ ھە، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى. پەشاۋەردىكى ئادەملەر بىلەن لىق تولغان ھېلىقى ساماۋارخانىدا كۆرۈپتىمەن. ئۈستەل ئۈستىگە بىر تەخسە ئۈزۈم قويۇلغانىدى. مەن ئۈزۈمدىن بىر تال ئېلىپ ئاغزىمغا سالدىم. مەن مۇشۇنداق ئۇششاق ھەرىكەتلەرنى قىلىش ئارقىلىق ئۈزۈمنى بىردەم بولسىمۇ غەمدىن خالاس قىلماقچى بولغانىدىم. ئۈزۈم ھەقىقەتەن تەملىك ئىكەن. مەن يەنە بىر تالنى ئاغزىمغا سالدىم. مەن ئاشۇ ئۈزۈمنىڭ خېلى ئۇزاق بىر كەلگۈسى ئۈچۈن مەن يېگەن ئەڭ ئاخىرقى نورمال يېمەكلىك بولۇپ قالدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىكەنمەن.

توساتتىن ئىشىك ئېچىلدى. ھېلىقى قوراللىق ئىككى ئادەم بويى ئېگىز، ئاق تون كىيگەن، قارا كۆزەينەك تاقىغان تالىباننى ئارىغا ئېلىپ كىرىشكەندى. ئۇنىڭ مۈرىلىرى بۇ قېتىم تېخىمۇ كەڭ كۆرۈنۈپ كەتتى.

ئۇ مېنىڭ ئۈدۈلۈمدىكى سافادا ئولتۇردى. ئۇ خېلى ئۇزاققىچە گەپ قىلماي، بىر قولىدا سافانىڭ يان يۆلەنچۈكىنى چېكىپ، يەنە بىر قولىدا تەسۋىسنىڭ كۆكۈچ رەڭلىك ياقۇت ئۇرۇقلىرىنى سىيرىپ، ماڭا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئاق توننىڭ ئۈستىگە قارا جىلمىتكە كىيىۋالغان، بىلىكىگە ئالتۇن سائەت تاقىۋالغانىدى. ئۇنىڭ سول يېڭىدە قۇرۇپ قالغان قاننىڭ دېغىنى كۆرۈپ قالدىم، ئۇنىڭ ئىككى ئادەمنى ئۆلتۈرگەن تۇرۇقلۇق

كېيىنكى ئالماشتۇرۇمغانلىقىغا ھەيرانمەن.

ئۇ سافانى چېكىۋاتقان قولىنى پات - پات يۇقىرى - تۆۋەنگە، ئوڭ - سولغا پۇلاڭلىتاتتى. ئۇ قولىنى كۆتۈرگەندە، كۆڭلىكىنىڭ يېڭى قايرىلىپ قېلىۋىدى، بىلىكىدە خۇددى سان فرانسىسكونىڭ قاراڭغۇ كوچىلىرىدىكى ماكانسىز كىشىلەرنىڭ قوللىرىدىكىگە ئوخشايدىغان بەلگە بارلىقىنى كۆرۈپ قالدىم.

ئۇنىڭ تېرىسى باشقا ئىككى تالىباننىڭكىگە قارىغاندا ئاقراق ئىدى. ئۇنىڭ پېشانىسىدە، يەنى قارا سەللىسىنىڭ قىرغىغا توغرا كېلىدىغان يەردە، تەر تامچىلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ مەيدىسىگە چۈشىدىغان ساقلىمۇ باشقا ئىككىسىنىڭكىدەك قاپقارا ئەمەس ئىدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، — دېدى ئۇ.

— ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام.

— ئەمدى ئۇنى ئېلىۋەتسەڭمۇ بولىدۇ، — دېدى ئۇ.

— نېمىنى؟

ئۇ قوراللىق ئادەملەرنىڭ بىرىگە ئىشارەت قىلىۋىدى، «شىرت» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ، مەڭزلىرىم ئېچىشىپ، يالغان ساقلىم ھېلىقى ئادەمنىڭ قولىغا چىقتى. ئۇ ساقلىمنى بىر قولىدىن يەنە بىر قولىغا تاشلاپ ئوينىغاچ كۈلۈۋاتاتتى. تالىبان ماڭا قاراپ ھىجايىدى.

— بۇ ساقال مەن خېلى ئۇزۇندىن بېرى كۆرگەن يالغان ساقاللارنىڭ ئىچىدە خېلى يامان ئەمەس ئىكەن. لېكىن، سەن ئۇنى ئېلىۋېتىپ ئولتۇرساڭ ياخشى بولىدىكەن. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ — ئۇ قولىدىن قاس چىقىرىۋېتىپ، مۇشتىنى تەكرار تۈگۈپ - ئېچىپ ئولتۇراتتى، — شۇنداق قىلىپ، بۈگۈنكى تەنھەرىكەت مەيدانىدىكى ئويۇندىن ھۇزۇرلاندىڭمۇ؟

— ئويۇن دېگەن ئاشۇنداق بولامدۇ؟ — دېدىم مەن يۈزلىرىمنى سىلىغاچ. قورقۇۋاتقانلىقىمنى ئاۋازىمدىن ئىپادىلەپ قويمايلىققا تىرىشاتتىم.

— خەلق دىكتاتورىسى دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ ئويۇن، قېرىندىشىم. دراما، ۋەھىمە، ھەممىدىن مۇھىمى تەلىم - تەربىيە دېگەن تەركىبلەرنىڭ ھەممىسى بار، — دېدى ئۇ قولدىن يەنە قاس چىقىرىپ. ئىككى قوراللىق ئادەمنىڭ ياشراق بىرى ئۇنىڭ تاماكىسىغا ئوت تۇتاشتۇرۇپ بەردى. تالىبان ئۇنىلۇك ئاۋازدا كۆلدى. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە بىرنېمىلەرنى دەپ غۇدۇرىدى. ئۇنىڭ قولى تىترەپ تاماكىسى چۈشۈپ كەتكىلى تاسلا قالدى، — لېكىن، سەن مەن بىلەن مازاردا بىللە بولغان بولساڭ، ئاندىن ھەقىقىي قىزىق ئويۇننى كۆرەلگەن بولاتتىڭ. ئۇ 1998 - يىلى يۈز بەرگەن ئىش.

— قايسى ئىشنى دەيسىز؟

— بىز ئۇلارنى ئىتلارغا تاشلاپ بەرگەندۇق.

مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتىم. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ سافانىڭ ئالدىدا ئۇيان - بۇيان ماڭغاندىن كېيىن يەنە سافادا ئولتۇرۇپ، تېزلىك بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى:

— بىز ئۆيمۇئۆي كىرىپ، ھەر بىر ئۆيدىكى غەربلەر بىلەن ئوغۇللارنى چاقىرىپ چىقتۇق. بىز شۇ يەرنىڭ ئۆزىدىلا، يەنى ئۆز تۇغقانلىرىنىڭ كۆز ئالدىدا ئۇلارنى ئېتىپ تاشلىدۇق. تۇغقانلىرىغا ئۇلارنىڭ قانداق ئادەملەر ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ قەيەرگە تەۋە ئادەملەر ئىكەنلىكىنى ئەسلەتتۇق، — ئۇ ھاسىراپ سۆزلەيتتى، — بەزىدە ئۇلارنىڭ ئىشىكلىرىنى بۇزۇپ، ئۆيلىرىگە باستۇرۇپ كىردىم. ئاندىن كېيىن... مەن... مەن مىلتىقىمدىكى بىر تىزىق ئوق تۈگىگۈچە ئۇ ئۆيىنى ئوققا تۇتتۇم. مىلتىقىمدىن چىققان ئىسلاردىن ھېچ نەرسىنى كۆرەلمىگەنگە قەدەر ئوق ئۈزدۈم... — ئۇ خۇددى قالتىس بىر مەخپىيەتلىكنى دېمەكچى بولغاندەك ئالدىغا ئېڭىشىپ، ماڭا يېقىنلاشتى، — سەن تاكى كۆز ئالدىڭدىكى لىق بىر ئۆي دۈشمەنگە قارىتىپ ئوق چىقارمىغۇچە، ئاشۇنداق ئوق ئېتىپ

تۈرۈپمۇ ئۆزۈڭنى ئەركىن، پۇشايمنسىز، ئالىجاناب، ياخشى ۋە ئاق كۆڭۈل ئادەمدەك ھېس قىلمىغۇچە «ئازادلىق» دېگەن سۆزنىڭ تولۇق مەنىسىنى بىلمەيسەن. ئۆزۈڭنىڭ ئاللا ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىڭنى ھېس قىلغىنىڭ قالتىس ھاياجانلىق ئىش.

ئۇ قولىدىكى تەسۋىگە سۆيىدى. ئاندىن ئارقىسىغا قايرىلىپ سورىدى:

— ئاشۇ ئىشلار ئېسىڭدىمۇ، جاۋىد؟
— ئەلۋەتتە ئېسىمدە، ئاغا، — قوغدىغۇچىلارنىڭ ياشراقى جاۋاب قايتۇردى، — مەن قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالاي؟
مەن مازارى شارىفتا يۈز بەرگەن قىرغىنچىلىق توغرىسىدىكى خەۋەرنى گېزىتتىن كۆرگەنىدىم. ھەزارلارنى قىرغان بۇ ۋەقە تالىبانلار مازار شەھىرىنى تارتىۋالغاندىن كېيىن يۈز بەرگەندى. بىر كۈنى ناشىدا سۈرەييە ئۆڭسۈلى ئۆچكەن ھالدا كېلىپ مۇشۇ ئىش توغرىلۇق خەۋەر بېسىلغان گېزىتنى ماڭا كۆرسەتكەندى.

— بىز ئۆيىمۇ ئۆي كىردۇق. بىز پەقەت ناماز ۋە تاماق ۋاقتىدىلا ئارام ئالدۇق، — دېدى تالىبان. ئۇ خۇددى قالتىس بىر ئولتۇرۇشقا قاتناشقان دەك سۆزلەۋاتاتتى، — بىز جەسەتلەرنى كوچىلارغا تاشلاپ ماڭدۇق. ئۇلارنىڭ تۇغقانلىرىنىڭ جەسەتلەرنى ئۆيىگە سۆرەپ ئەكىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ھامان ئۇلارنىمۇ ئاتتۇق. جەسەتلەرنى كوچىلارغا كۈنلەپ تاشلاپ قويدۇق. ئىتلارنىڭ يېيىشى ئۈچۈن تاشلاپ قويدۇق. ئىتلارنىڭ گۆشىنى ئىتلار يېدى، — ئۇ تاماكىسىنى يانچىپ ئۆچۈرۈۋەتتى. ئۇ كۆزلىرىنى تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئۇۋۇلايتتى، — سەن ئامېرىكىدىن كەلدىڭ؟

— شۇنداق.

— ھېلىقى بۇزۇق پاهىشە قانداقراق؟

مېنى توساتتىن سۈيىدۈك قىستاپ كەتتى. مەن

سىيۇپتشمىدىن تولىمۇ ئەنسىرىدىم.

— مەن پەقەت بىر ئوغۇل بالىنى ئىزدەيمەن.

— ھەممىمىز ئوخشاشقۇ؟

قوراللىق ئىككىسى كۈلۈشتى. ئۇلارنىڭ چىشلىرىدا

ناسۋالدىن قالغان يېشىل داغلار ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— بىلىشمىچە، ئۇ بالا مۇشۇ يەردە سىز بىلەن بىللە

تۇرىدۇغۇ دەيمەن، — دېدىم مەن، — ئۇنىڭ ئىسمى سوھراب.

— مەن سەندىن سوۋاپ باقاي. سېنىڭ ئۇ بۇزۇقتا نېمە

ئىشىڭ بار؟ سەن نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە مۇسۇلمان

قېرىنداشلىرىڭ بىلەن بىللە ۋەتىنىڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلغىلى

كەلمىدىڭ؟

— مەن بۇ يەردىن ئايرىلغىلى بەك ئۇزاق بولدى، —

دېيەلىدىم تولىمۇ تەسلىكتە. شۇ سۆزمۇ تەستە ئېسىمگە

كەلگەندى، مېڭەم قىزىپ كېتىۋاتاتتى، تىزلىرىمنى چىڭ

چۈپلەپ، دوۋسۇنۇمنى قىسىپ تۇردۇم.

تالىبان كەينىگە قايرىلىپ، ئىشىك تۈۋىدە تۇرغان

ئىككىسىدىن سورىدى:

— مۇشۇنداقمۇ جاۋاب بەرگەن بارمۇ؟

— ياق، ساھىب ئاغا، — دېدى ئۇلار تەڭلا. ئۇلار كۈلۈشۈپ

كەتتى. تالىبان كۆزلىرىنى ماڭا يۆتكەپ، مۇرىلىرىنى قىستى.

— ئۇلار سېنىڭ دېگىنىڭنى جاۋاب ئەمەس دەيدۇ، — ئۇ

تاماكىسىنى قاتتىق تارتىپ قويدى، — مېنىڭ ئەزمەتلىرىم

شۇنداق قارايدۇكى، ۋەتەن ئۆز خەلقىگە ئەڭ ئېھتىياجلىق

ۋاقىتتا خەلقىنىڭ ۋەتەننى تاشلاپ قېچىشى خائىنلىق بىلەن

باراۋەر. شۇڭا، مەن سېنى «ۋەتەنگە خائىنلىق قىلدى» دەپ قولغا

ئېلىشقا، ھەتتا ئېتىپ تاشلاشقا ھەقىقەتەن. بۇ سۆزۈمدىن

چۆچۈمىدىڭمۇ؟

— مەن پەقەت ئاشۇ بالىنى ئەكىتىش ئۈچۈنلا كەلدىم.

— سۆزۈمدىن چۆچۈمىدىڭمۇ؟

— ھەئە.

— ئەلۋەتتە چۆچۈشۈڭ كېرەك، — دېدى ئۇ قولدىكى تاماكىسىنى مېچىقلاپ.

مەن سۈرەييەنى خىيالىمغا كەلتۈردۈم. ئۇنى ئەسلەش ماڭا ئازراق بولسىمۇ ئاراملىق بېغىشلىدى. مەن ئۇنىڭ ئورغاق شەكىللىك خالىنى، ئاجايىپ گۈزەل رۇخسارىنى، نۇرلۇق كۆزلىرىنى ئەسلىدىم. مەن بىزنىڭ تويىمىز بولغان كېچىسى يېشىل رەڭلىك چۈمبەل ئاستىدا ئولتۇرۇپ ئەينەكتىن بىر - بىرىمىزنىڭ ئەكسىنى كۆرگىنىمىزنى، ئۇنىڭغا ئۇنى سۆيىدىغانلىقىمنى پىچىرلاپ ئېيتقىنىمدا، ئۇنىڭ يۈزلىرىنىڭ چوغدەك قىزىرىپ كەتكەنلىكىنى ئەسلىدىم. مەن يەنە ئىككىمىزنىڭ چىرايلىق كىيىنىپ، چىرايدىن كۈلكە يېغىپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ چاۋاك سادالىرى ۋە قايناق مەيداندا قەدىمىي ئافغان ناخشىسىغا تەڭكەش قىلىپ ئۈسسۈل ئوينىغىنىمىزنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم.

تالىبان بىرنېمىلەرنى دەۋاتاتتى.

— نېمە دېدىڭىز؟

— مەن سېنىڭدىن ئۇنى كۆرگۈڭ بارمۇ دەپ سوراۋاتىمەن، مېنىڭ «ئوغۇل بالام»نى كۆرگۈڭ بارمۇ؟ — ئۇ «ئوغۇل بالام» دېگەن سۆزنى كالىپۈكلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ، كەمىستكەن قىياپەتتە ئېيتتى.

— ھەئە.

قوغدىغۇچىلاردىن بىرى ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىلدى، قوغدىغۇچى پۇشتۇ تىلىدا قوپاللىق بىلەن بىرنېمىلەرنى دېدى. ئارقىدىن پەلەمپەيدىن چىقىۋاتقان ئاياغ تىۋىشى ۋە ھەربىر قەدەم بىلەن تەڭ چىرىڭلىغان قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلاندى. قوڭغۇراق ئاۋازى ماڭا ئىلگىرى شارئەنودا ھەسەن ئىككىمىز ئارقىسىدىن ئەگىشىپ ماڭىدىغان مايمۇن ئويناقتۇچىنى ئەسلەتتى. دادام بەرگەن بىر

رۇپىيەنى ئۇ مايمۇن ئويناقتۇچىغا بېرىپ، ئويۇن كۆرەتتۇق. ئاشۇ مايمۇننىڭ بويىغا ئېسىلغان قوڭغۇراق ھازىر ئاڭلانغاندەك ئاۋازدا جىرىڭلايتتى.

ئىشك ئېچىلىپ، قوغدىغۇچى ئۆيگە كىردى. ئۇ مۇرىسىدە ئىستېرىپىو ئاۋازلىق ئۇنئالغۇ كۆتۈرۈۋالغانىدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كۆك رەڭلىك كەڭ ئىشتان كىيگەن بىر بالا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ دادىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم. رەھىمخان ئاپارغان سۈرەت ھەقىقەتەن ئېنىق ئەمەس ئىدى.

ئۇ بالىنىڭ يۈزىنىڭ يۇپۇمىلاقمى، ئۇچلۇق ئېڭىكى، قۇلۇلە قېپىغا ئوخشايدىغان قۇلاقلىرى ۋە بېشىنىڭ شەكلى دادىسىنىڭكىگە بەكمۇ ئوخشايتتى. ئۇ دەل مەن كىچىك ۋاقتىمدا كۈندە كۆرىدىغان، جۇڭگولۇقلارنىڭ قورچىقىغا ئوخشايدىغان، قىش پەسلىدە قارتا ئوينىغان ۋاقتىمىزدا، ياز پەسلىدە ئۆگزىدە ياتقاندا پاشلىقنىڭ ئىچىدە كۆرۈنىدىغان چىراينىڭ دەل ئۆزى ئىدى. ئۇنىڭ بېشىدىكى چېچى پاك - پاكىز قىرغۇچىلىق، سۈرمە سۈرتۈلگەن قاپاقلىرى قارا رەڭدە، مەڭزىلىرى قىزىل رەڭدە بويالغانىدى. ئۇ ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ توختىشىغا، قوڭغۇراقمۇ جىرىڭلاشتىن توختىدى.

ئۇ مېنى كۆرۈپ، بىرنەچچە سېكۇنت ماڭا تىكىلىپ قاراپ كەتتى. ئاندىن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئۆزىنىڭ ئاياغىنى پۇتلىرىغا قارىدى. قوغدىغۇچىلارنىڭ بىرى ئۇنئالغۇنىڭ كۈنۈپكىسىنى باستى. ئۆيىنىڭ ئىچىنى پۈشتۈلارنىڭ مۇزىكىسى بىر ئالدى. مۇزىكا تابلا، گارمون ھەم دىلرەبا قاتارلىق چالغۇلار بىلەن ئورۇنلانغانىدى. ئەگەر بۇ مۇزىكىلارنى تالىبانلار ئاڭلىسا ئۇلار باشقا يەرلەردە ئېيتقانداك گۇناھ بولمايدىغان ئوخشايدۇ. ئۈچ نەپەر تالىبان مۇزىكىغا تەڭشەش قىلىپ چاۋاك چېلىشقا باشلىدى.

— ۋاھ - ۋاھ! ماشائاللا! — دەپ ۋارقىراشتى ئۇلار.

سوھراب قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، پۇتلىرىنىڭ ئۈچىدا سىلىق ۋە ئاستا چۆرگىلىدى، تىزلاندى، ئۆرە بولۇپ يەنە چۆرگىلىدى. ئۇنىڭ كىچىككىنە قوللىرى توختىماستىن ئوينايتتى، قاس چىقىراتتى. ئۇنىڭ بېشى ئىككى تەرەپكە خۇددى ماياتنىكتەك ئاغاتتى. پۇتلىرى رىتىم بىلەن يەرنى تەپكەندە، قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازى تابلاننىڭ ئاۋازىغا تەڭكەش بولاتتى. ئۇ ئۈسسۈل ئويناۋاتقاندا كۆزلىرىنى يۇمۇۋالغانىدى.

— ماشائاللا! ئالامەت! — ئىككى قوغدىغۇچى تالىبان چۇرقىرىشىپ، ئىسقىرتىپ كۈلۈشتى. ئاق كىيىملىك تالىبان بېشىنى سىڭار يان قىلىپ، مۇزىكىنىڭ رىتىمىغا تەڭكەش قىلىپ لىڭشىتىۋاتاتتى. ئۇ ئېغىزنى يېرىم ئېچىپ مېيىقىدا ھىجىيىپ ئولتۇراتتى.

سوھراب تاكى مۇزىكا ئاياغلاشقۇچە كۆزلىرىنى يۇمۇپ چۆرگىلەپ ئۈسسۈل ئوينىدى. ئۇ مۇزىكا ئاخىرلاشقاندا يەرگە بىرنى تېپىپ توختىدى. قوڭغۇراقمۇ ئاخىرقى قېتىم جىرىڭلىدى.

— يىگىتىم، بۇ يەرگە كەل، — دېدى تالىبان. سوھراب ئۇنىڭ يېنىغا باردى. ئۇ بېشىنى تۆۋەن قىلىپ تۇرۇپ، تالىباننىڭ ئىككى يوتسىنىڭ ئارىسىدا ئۆرە تۇردى. تالىبان ئۇنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

— مېنىڭ ھەزارا يىگىتىم نېمىدېگەن تالانتلىق — ھە! — دېدى ۋە سوھرابنىڭ دۈمبىسىنى سىلاپ، ئاخىرىدا قوللىرىنى ئۇنىڭ قولىغا تىقىپ تۇردى. قوغدىغۇچىلارنىڭ بىرى يەنە بىرنى جەينەكلەپ پىخىلداپ كۈلدى. تالىبان ئۇلارغا ئۆيىدىن چىقىپ كېتىشنى بۇيرۇدى.

— خوپ، ساھىب ئاغا، — دېيىشتى ئۇلار چىقىپ كېتىۋېتىپ.

تالىبان سوھرابنى مەن تەرەپكە يۈزلەندۈردى. ئۇ سوھرابنى قورسىقىدىن قۇچاقلاپ تۇرۇپ، ئېڭىكىنى ئۇنىڭ مۇرسىگە

قويدى. سوھراب بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، پۈتىنىڭ ئۇچىغا قاراپ تۇراتتى. لېكىن، ماڭا پات - پات خۇپىيانە قاراپ قوياتتى. تالىبان سوھرابنىڭ قورسىقىنى توختىماستىن ئاستا ھەم يېنىك سىلايتتى.

— مەن شۇنىڭغا ھەيران بولۇپ يۈرەتتىم، — دېدى تالىبان. ئۇنىڭ قانغا تولغان كۆزلىرى سوھرابنىڭ مۇرىسى ئۈستىدىن ماڭا مىختەك قادىلىپ تۇراتتى، — ئاخىر قېرى بابۇلۇغا نېمە بولدى؟

ئۇنىڭ بۇ سوئالدىن ئىككى كۆزۈمنىڭ ئوتتۇرىسىغا بولسا بىلەن ئۇرغاندەك چۆچۈپ كەتتىم. چىرايمىنىڭ تاتىرىپ كەتكىنىنى سېزىپ تۇراتتىم. پاچاقلرىم مۇزلاپ، ھېچنېمىنى سەزمەس بولۇپ قالغاندەك بىلىنىپ كەتتى. تالىبان كۈلدى.

— سەن نېمە دەپ ئويلىغانىدىڭ؟ ئۆزۈڭچە يالغان ساقالنى تاقىۋالسام تونۇيالايدۇ، دەپ ئويلىغانىدىڭ؟ مېنىڭچە، سەن مېنىڭ مۇنداق بىر ئالاھىدىلىكىمنى بىلمەيسەن. مەن ھەرگىز باشقىلارنىڭ چىرايىنى ئۇنتۇپ قالمايمەن، مەڭگۈ، — ئۇ لەۋلىرىنى سوھرابنىڭ قۇلقىغا تەگكۈزدى. لېكىن، كۆزلىرى ماڭا قالدغانىدى، — مەن سېنىڭ داداڭنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئاڭلىغان. بۇ يامان بوپتۇ. مەن بۇرۇنلا ئۇنى بىر جايلاشنى ئويلىغان. قارىغاندا، ئۇ كونا ئاداۋەتنى ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن تۈگەتسەم بولىدىغان ئوخشايدۇ، — ئۇ قارا كۆزەينىكىنى كۆزىدىن ئالدى. ئۇنىڭ قانغا تولغان كۆك كۆزلىرى مېنىڭ كۆزلىرىمگە تىكىلدى.

نەپىسىم بوغۇلۇپ، كۆزلىرىمنى مىدىرلاتقۇدەكمۇ ھالىم قالمىغانىدى. دەل شۇ مىنۇتتا ماڭا دۇنيا پۈتۈنلەي ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتكەندەك بىلىنىپ كەتتى. تىنىقلىرىم توختاپ، خۇددى ئەتراپىمدىكى دۇنيا تورمۇزلىنىپ قالغاندەكلا بولۇپ كېتىۋاتاتتىم. مەڭزلىرىم ئوت بولۇپ يېنىشقا باشلىدى.

مەن خۇددى تەلەي سىناش ئۈچۈن قانداق تاشلىسىمۇ دائىم تەتۈر يۈزى بىلەن چۈشىدىغان ئەسكى تەڭگىگە ئوخشاپ قالغانىدىم. ئۇنىڭ ئىسمى ئىچىمنىڭ چوڭقۇر بىر يەرلىرىدە باردەك، ئەگەر ئاشۇ ئىسمىنى دەپ سالسام ئۇ بىر خىل سېھىر بىلەن ئالدىدا پەيدا بولۇپ قالدىغاندەك بىلىندى. شۇڭا، مەن ئۇنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىشتىن شۇنچە ئەنسىرىدىم. لېكىن، ئۇ ئاللىقاچان كۆز ئالدىدا تۇراتتى. ئۇنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ سالدىم:

— ئاسسە؟

— ئامىرجان.

— بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرسەن، — دېدىم مەن. گەرچە ئۆزۈمنىڭ ئەخمىقەنە سوئال سوراپ سالغىنىمنى بىلىپ تۇرساممۇ، ئۇنىڭدىن باشقا مۇۋاپىقراق گەپ دەرھال كاللامغا كەلمىدى.

— مېنى دەمسەن؟ — ئۇنىڭ قاشلىرى كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، — مەن ئۆزۈمگە مۇناسىپ ئىشنى قىلمۇۋاتىمەن. بۇ سوئالنى مەن سەندىن سورىشىم كېرەك، ئۆزۈڭ بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرسەن؟

— مەن بۇنى ساڭا ئېيتىپ بولغانغۇ، — دېدىم مەن. ئاۋازىم تىترەپ چىقىپ كەتتى. مەن ئاۋازىمنىڭ تىترىمەسلىكى، يۈز مۇسكۇللىرىمنىڭ تارتىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن تىرىشاتتىم.

— بالا ئۈچۈن كەلدىڭ؟

— شۇنداق.

— نېمىشقا؟

— قانچىلىك پۇل دېسەڭمۇ بېرەي، — دېدىم مەن، — مەن پۇلنى ئەۋەتكۈزسەم بولىدۇ.

— پۇل؟ — دېدى ئاسسە مەنسىتمىگەندەك كۈلۈپ، — سەن روكىڭخام دېگەن يەرنى ئاڭلىغانمۇ؟ غەربىي ئاۋسترالىيەگە جايلاشقان جەننەتتەك بىر يەر. ئۇ يەردە كەڭ كەتكەن دېڭىز ساھىلى بار. يېشىل دېڭىز بىلەن كۆپكۆك ئاسمان. مېنىڭ ئاتا -

ئانام ئاشۇ يەردىكى دېڭىز قىرغىقىغا جايلاشقان داچىدا ياشايدۇ. داچىنىڭ ئارقا تەرىپىدە بىر گولفى توپ مەيدانى بىلەن كىچىك بىر كۆل بار. دادام دائىم ئاشۇ يەردە گولفى توپ ئوينايدۇ. ئانام چويلا توپ ئويناپ كۈن ئۆتكۈزىدۇ. ئۇلارنىڭ بىر ئافغان رېستورانى ۋە ئىككى زىبۇ - زىننەت دۇكىنى بار. سودىسى شۇنداق ياخشى، — ئۇ بىر تال ئۈزۈمنى ئۈزۈپ، سوھرابنىڭ ئاغزىغا سالدى، — شوڭا، ئەگەر ماڭا پۇل لازىم بولسا ئاتا - ئانامغا دەپ ئەكەلدۈرسەم بولۇپرىدۇ، — ئۇ سوھرابنىڭ بويىنىغا سۆيدى. سوھراب تېنى شۈركۈنگەندەك كۆزلىرىنى يۇمۇۋالدى، — ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەن رۇسلار بىلەن پۇلنى دەپ ئۇرۇش قىلمىغان. تالىبانلارنىڭ سېپىگىمۇ پۇل ئۈچۈن قېتىلغان ئەمەسمەن. مېنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۇلارغا قېتىلغىنىمنى بىلگۈڭ بارمۇ؟

لەۋلىرىم قۇرۇپ كەتكەندى، لەۋلىرىمنى يالدىم. تىلىممۇ قۇرۇپ كەتكەندى.

— ئۇسىدىڭمۇ؟ — سورىدى ئاسەف مەسخىرىلىك كۈلۈپ تۇرۇپ.

— ياق.

— قارا، سېنى، ئۇسساپ كېتىپسەن.

— ياق، مەن ئۇسىمىدىم، — راستىمنى ئېيتسام، ئۆي تىنچلىقتىن قىزىپ كەتكەندەك بىلىنىپ، ھەممە يېرىمدىن تەرىپى چىقىپ كېتىۋاتاتتى. «بۇ ئوڭۇممۇ - چۈشۈممۇ؟ مەن راستتىنلا ئاسسەفنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇۋاتمەنمۇ؟»

— ئۇنداق بولسا مەيلى، — دېدى ئۇ، — مەن نېمە دەۋاتاتتىم؟ ھە راست، مەن قانداق بولۇپ تالىبانلارغا قېتىلدىم. بەلكىم ئېسىڭدە بولسا كېرەك، مەن ئەزەلدىن ئانچە تەقۋادار ئەمەس ئىدىم. لېكىن، بىر كۈنى ماڭا خۇدادىن ۋەھىي كەلدى. بۇ ئىش مەن تۈرمىدىكى ۋاقتىمدا يۈز بەردى. ئاڭلىغۇڭ بارمۇ؟ مەن گەپ قىلمىدىم.

— ئۇنداقتا ياخشى. مەن ساڭا ئېيتىپ بېرەي، — دېدى ئۇ، —
1980 - يىلى بابرەك كامال ① ئۇرۇشتا يەڭگەندىن كېيىن، مەن
پولەھ - چارقى تۇرمىسىدە بىر مەزگىل قامالدىم. بىر كۈنى
كېچىدە، بىر توپ پارچامى ئەسكىرى ئۆيىمىزگە كىرىپ كەلدى
ۋە دادام ئىككىمىزگە مىلتىقلىرىنى تەڭلەپ، ئۆزلىرىگە
تەڭشىپ مېڭىشىمىزنى بۇيرۇدى. ئۇ ئەبلەخلەر ھېچقانداق
سەۋەبسىزلا بىزنى ئېلىپ ماڭدى، ئانامنىڭ سوتاللىرىمۇ
جاۋابسىز قالدى. ئەلۋەتتە، ئۇ ھەرگىز بىر سىر ئەمەس ئىدى.
ئۇلارنىڭ مەرتىۋىسى تۆۋەن كىشىلەر ئىكەنلىكىنى ھەممە ئادەم
بىلەتتى. ئۇلار ھەممىسى كەمبەغەل، مەرتىۋىسى تۆۋەن
ئائىلىلەرنىڭ ئەۋلادلىرى ئىدى. رۇسلار كېلىشتىن ئىلگىرى
مېنىڭ ئايغىمنى يالاشقىمۇ نۆۋەت تەگمەيدىغان يالاڭ تۆشلەر
ئەمدىلىكتە ماڭا مىلتىق تەڭلەپ تۇرۇپ بۇيرۇق قىلىۋاتاتتى.
ئۇلار مەيدىلىرىگە پارچامى بايرىقى قالدۇرۇپلا قالماي، ئۆزلىرىچە
بۇرۇن ئازىيەنىڭ يوقالغانلىقىنى، ئۆزلىرىنىڭ ھاكىمىيەت بېشىغا
چىققانلىقىنى ئىپادىلەۋاتاتتى. ھەممە يەردە بىر خىل ئىش ئەۋج
ئالغانىدى: قول - ئىلكىدە بار ئادەملەرنى تۇتۇپ تۇرمىگە تاشلاپ،
يولداشلىرىنى قورقۇتۇش ئۈچۈن ھەيۋە قىلىۋاتاتتى.

— ھەر ئالتە ئادەم بىر گۇرۇپپىغا بۆلۈندۈك، — دەپ
سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئاسەف، — ئۇلار ھەر بىر گۇرۇپپىنى
توغلاتقۇ چوڭلۇقىدىكى كامارغا كەپلەپ تىقتى. ئۇ تۈرمىنىڭ
سېسىق ئېشەكتەك پۇرايدىغان يېرىم ھەزارا، يېرىم ئۆزبېك
كوماندىرى ھەر كۈنى كەچتە كاماردىن بىر ئادەمنى سۆرەپ
چىقىپ، ئۆزىنىڭ سېمىز يۈزلىرىدىن پۇرقىراپ تەر چىققۇچە
ئۇراتتى. ئاندىن كېيىن تاماكىسىغا ئوت تۇتاشتۇرۇپ،
قوللىرىدىن قاس چىقارغاندىن كېيىن كېتەتتى. ئەنسى ئۇ

① بابرەك كامال (1929 — 1996) — 1979 - يىلىدىن 1986 - يىلىغىچە ئافغا.
نىستان زۇڭتۇڭى بولغان.

باشقا بىر ئادەمنى تاللاپ ئۇراتتى. بىر كۈنى كەچتە ئۇ مېنى تاللىدى. مەن ئەڭ يامان چاغدا تاللىنىپ قالدىم. شۇ چاغلاردا مېنىڭ بۆرىكىمگە تاش چۈشكەن بولۇپ، كىچىك تەرتىمدىن قان كېلىۋاتقىنىغا ئۈچ كۈن بولغانىدى. ئەگەر سەن ئۇنداق كېسەل بولۇپ باقمىغان بولساڭ، ماڭا ئىشەنگىنىكى، ئۇ دۇنيادا ئادەمنى ئەڭ ئازايلايدىغان كېسەللىك ئىكەن. مېنىڭ ئاناممۇ ئاشۇنداق كېسەل بولۇپ باققان. ئۇ ماڭا، ئەگەر بۆرەكتىكى تاشنى چۈشۈرۈش بىلەن بالا تۇغۇشتىن بىرنى تاللاشقا توغرا كەلسە، بالا تۇغۇشنى تاللايدىغانلىقىنى ئېيتقاندى. مەندە نېمە ئامال بار دەيسەن؟ ئۇ مېنى كامار سىرتىغا سۆرەپ ئاچىقىپ تېپىشكە باشلىدى. كوماندىرنىڭ قونچى تىزىغا كېلىدىغان، تۆمۈر ناللىق ئۆتۈكى بار ئىدى. تۈرمىدىكىلەرنى تېپىپ ئويناش ئۈچۈن كۈندە ئاشۇ ئۆتۈكنى كىيىپ كېلەتتى. شۇ كۈنىمۇ ئۇ ئاشۇ ئۆتۈكى بىلەن مېنى راسا تەپتى. مەن ئاغرىققا چىدىماي ۋارقىرىدىم. ئۇمۇ مېنى تېپىۋەردى. مەنمۇ ۋارقىراۋەردىم. توساتتىن ئۇ مېنىڭ سول بۆرىكىمگە تەپتى، بۆرىكىمدىكى تاش چىقىپ كەتتى. دەل شۇنداق بولدى! نېمىدېگەن ئارامچىلىق! — ئاسسەف كۈلۈپ قويۇپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — مەن «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ ۋارقىرىدىم. ئۇ مېنى تېخىمۇ قاتتىقراق تەپتى، مەن كۈلۈشكە باشلىدىم. ئۇ ئاچچىقى كېلىپ، تېخىمۇ قاتتىق تەپتى، ئۇ قاتتىق تەپكەنسېرى مەن تېخىمۇ بەكرەك كۈلدۈم. مەن كۈلىۋەردىم، چۈنكى مەن توساتتىن خۇدادىن ماڭا بىر ۋەھىي كەلگەنلىكىنى بايقىغانىدىم: خۇدا مەن تەرەپتە ئىكەن. ئۇنىڭ بىر مەقسىتى بولغاچقىلا، مېنى ھايات قالدۇردى. مەن ساڭا دېسەم، خۇدانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىمۇ قىزىقارلىق. مەن ھېلىقى كوماندىرنى بىرنەچچە يىلدىن كېيىن جەڭ مەيدانىدا ئۇچراتتىم. مەن ئۇنى مېيماھ ① نىڭ سىرتىدىكى بىر ئازگالدىن تېپىۋالدىم. توپ ئوقىنىڭ پارچىسى ئۇنىڭ كۆكسىگە تەگكەچكە، قان

① مېيماھ — ئافغانىستاننىڭ غەربىي شىمالدىكى فارياب ئۆلكىسىنىڭ مەر-

كزى.

چىقىۋاتقانكەن. ئۇنىڭ پۈتۈمىدە تېخى ھېلىقى كونا ئۆنۈكسۇ بار ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن مېنى تونۇيالىغان - تونۇيالمىغانلىقىنى سورىدىم. ئۇ ياق دەپ جاۋاب بەردى. مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈم توغرىلۇق ساڭا باياتىن دەپ بەرگەن گەپنى دەپ بەردىم: مەن مەڭگۈ بىر ئادەمنىڭ چىرايىنى ئۇنتۇپ قالمايمەن. مەن ئۇنىڭ ئەجەللىك يېرىگە ئوق ئېتىپ چۇۋۇپ تاشلىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن خۇدانىڭ خىزمىتىدە بولۇۋاتمەن.

— خۇدانىڭ قانداق خىزمىتى ئىكەن ئۇ؟ — دەپ سالغىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەي قالدىم، — زىنا قىلغانلارغا تاش ئاتىدىغان؟ بالىلارغا باسقۇنچىلىق قىلىدىغان؟ ئېگىز پاشىنىلىق ئاياغ كىيگەن ئاياللارنى قامچىلايدىغان؟ ھەزارلارنى قىرىدىغان؟ مۇشۇ قىلمىشلارنىڭ ھەممىسىگە ئىسلام دېگەن نامنى چاپلايدىغان؟ — بۇنداق سۆزلەرنى دەۋىتىشىمنى ئۆزۈممۇ ئويلىمىغانىدىم. مەن ئۇ سۆزلەرنى قايتۇرۇۋالالىغان بولسام، ئېغىزىمدىن چىقارماي يۇتۇۋېتەلىگەن بولسام قانچە ياخشى بولاتتى، دەپ ئويلىدىم. بىراق، ئامال قانچە، ئۇ سۆزلەرنى دەپ سالغانىدىم.

ئاسسەفنىڭ چىرايىدا بىر پەس بىر خىل ھەيرانلىق ئالامىتى پەيدا بولدى - يۇ، بىردىنلا ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى.

— قارىغاندا بۇ ئۇچرىشىشىمىز تازا كۆڭۈللۈك بىر ئىشقا ئايلىنىدىغاندەك قىلىدۇ، — دېدى ئۇ پىخىلداپ كۈلگەندەك، — لېكىن، دۇنيادا سەندەك خائىنلار چۈشەنمەيدىغان ئىشلار بار.

— مەسىلەن، قانداق ئىشلار؟

— مەسىلەن، ئۆز خەلقىڭدىن، ئۆرپ - ئادىتىڭدىن، ئانا تىلىڭدىن پەخىرلىنىش. ئافغانىستان خۇددى ئەخلەت دۆۋىسى ئاستىدا قالغان گۈزەل ئىمارەتكە ئوخشايدۇ. ئۇ ئاشۇ ئەخلەت دۆۋىسىنى تازىلايدىغان كىشىلەرگە ئېھتىياجلىق.

— سېنىڭ مازاردا ئۆيىمۇ ئۆي كىرىپ ئادەم ئۆلتۈرگىنىڭ ئەخلەت تازىلىغىنىڭمۇ؟

— دەل شۇنداق.

— غەربلىكلەردە ئۇنداق ئىشنىڭ مەخسۇس ئىسمى بار، —
دېدىم مەن، — ئۇنى «ئىرقىي قىرغىنچىلىق» دەپ ئاتايدۇ.
— شۇنداقمۇ؟ — ئاسسەفنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، —
«ئىرقىي قىرغىنچىلىق» دە، مەن بۇ سۆزنى بەكمۇ ياقتۇرۇپ
قالدىم.

— ماڭا لازىمى پەقەت مۇشۇ بالا.

— «ئىرقىي قىرغىنچىلىق»، — ئاسسەف تېخىچە ئاشۇ
سۆزنى تەكرارلاپ غودۇڭشىۋاتاتتى.

— ماڭا ئاۋۇ بالا كېرەك، — دېدىم يەنە. سوھرابنىڭ
كۆزلىرى تېزلا ماڭا تىكىلدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قۇربانلىق
قىلىنىدىغان قوينىڭ كۆزلىرىگە ئوخشاپ كەتتى. ھە راست،
ئېسىمگە كەلدى، ئۇلار قوينى قۇربانلىق قىلىشنىڭ ئالدىدىمۇ
كۆزلىرىگە سۈرمە سۇۋايتتى. ھېيت كۈنى موللام بىزنىڭ ئۆيگە
كېلىپ، قۇربانلىق قوينى ئارقا ھويلىغا ئاچقىپ، ئالدى بىلەن
كۆزلىرىگە سۈرمە سۇۋاپ، ئۇنىڭغا بىر چاقماق قەنتنى
يېگۈزەتتى. ئاندىن كېيىن ئۇنى بوغۇزلايتتى. مەن سوھرابنىڭ
كۆزلىرىدىكى يالۋۇرۇش ئىپادىسىنى كۆردۈم.

— ئۇنىڭ ساڭا نېمە ئۈچۈن زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقىنى دەپ
بەر، — دېدى ئاسسەف سوھرابنىڭ بىر قۇلقىنى چىشلىرىنىڭ
ئارىسىغا ئېلىپ. ئاندىن ئۇنى قويۇپ بەردى. ئۇنىڭ پېشانىسىدىن
تەر تامچىلاشقا باشلىدى.

— ئۇ ئۆزۈمنىڭ ئىشى.

— سەن ئۇنى نېمە قىلماقچى؟ — دېدى ئۇ. ئاندىن كېيىن
گېپىنى ھەييارلارچە كۈلكە بىلەن داۋاملاشتۇردى، — ياكى
ئۇنى؟...

— كۆڭلۈمنى ئېلەشتۈرمە.

— يىرگىنىشلىك ئىكەنلىكىنى قانداق بىلىسەن؟ سەن
ئۆزۈڭ قىلىپ باقتىڭمۇ؟

— مەن ئۇنى ياخشىراق جايغا ئەكىتمەن.

— نېمە ئۈچۈنلۈكىنى دەپ بەر.

— ئۇ مېنىڭ شەخسىي ئىشىم، — ماڭا شۇنچە قوپاللىق بىلەن گەپ قىلالايدىغان يۈرەكنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنى بىلمەيمىدەم. بەلكىم ئۆزۈمنىڭ ھامىنى بۇ يەردىن ھايات چىقىپ كېتەلەيدىغانلىقىمغا ئىشەنگەن بولسام كېرەك.

— مەن شۇنىڭغا ھەيران، — دېدى ئاسسەق، — مەن سېنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنچە ئۇزۇن يول بېسىپ، بۇ يەرگە كەلگىنىڭگە ھەيران. ئامىر. بىر ھەزارا ئۈچۈنمۇ؟ سەن نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلدىڭ؟ سەن زادى نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلدىڭ؟

— مېنىڭ ئۆزۈمگە تۇشلۇق سەۋەبلىرىم بار، — دېدىم مەن.

— ئۇنداقتا ناھايىتى ياخشى، — دېدى ئاسسەق سوغۇق كۈلۈپ تۇرۇپ. ئۇ سوھرابنىڭ دۈمبىسىدىن ئىتتەردى. سوھرابنىڭ كاسسى ئالدىدىكى ئۈستەلگە سوقۇلۇپ، ئۈستەلنى ئۇرۇۋەتتى. قاچىدىكى ئۇزۇملەر يەرگە تۆكۈلۈپ كەتتى. سوھراب تۆكۈلگەن ئۇزۇملەر ئۈستىگە يىقىلىپ، كىيىملىرى ئۈزۈم شىرنىسى بىلەن بويالدى. ھېلىقى ئۈستەلنىڭ پۇتلىرى ئەمدى تورۇسقا قاراپ قالغانىدى.

— ئۇنداقتا ئۇنى ئەكەت، — دېدى ئاسسەق، مەن سوھرابنى يۆلەپ ئۆرە تۇرغۇزدۇم. ئۇنىڭ كىيىمىگە چاپلىشىپ قالغان ئۇزۇملەرنى قېقىشتۇردۇم.

— ماڭ، ئۇنى ئەكەت، — دېدى ئاسسەق ماڭا ئىشىكىنى كۆرسىتىپ.

مەن سوھرابنىڭ قولىنى تۇتتۇم. ئۇنىڭ قوللىرى كىچىك، قۇرغاق ۋە يىرىك ئىدى. ئۇنىڭ بارماقلىرى مېدىرلاپ، مېنىڭ بارماقلىرىم بىلەن كىرىشتى. مەن ھېلىقى سۈرەتتە كۆرگەن سوھرابنى قايتىدىن كۆرگەندەك بولدۇم. ئۇنىڭ ھەسەننى قۇچاقلاپ، بېشىنى ئۇنىڭ يانېشىغا يېقىپ، كۈلۈمسىرەپ تۇرغان تۇرقى كۆز ئالدىمدا نامايان بولدى. بىز ئۇنىڭ ئۇ تەرىپىدىن بۇ

تەرىپىگە ئۆتكەندە ئۇنىڭ پۈتىدىكى قوڭغۇراق يەنە جىرىڭلىدى.
بىز ئىشىك تۈۋىگە كەلدۇق.
— ئەلۋەتتە، — دېدى ئاسسەق ئارقىمىزدىن، — مەن ساڭا
ئۇنى بىكارلىققا ئەكىتەلەيسەن دېمىدىم.
مەن ئارقامغا ئۇرۇلۇپ قارىدىم:
— ساڭا نېمە لازىم؟
— سەن ئۇنىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن بەدەل تۆلىشىڭ كېرەك.
— ساڭا زادى نېمە لازىم؟
— سەن بىلەن ئىككىمىزنىڭ تېخى تۈگىمىگەن ئىشلىرىمىز
بار ئىدى. ئېسىڭدە باردۇ؟ — مېنىڭچە ئۇ مېنىڭ ئۇنتۇپ
قېلىشىمدىن ئەنسىرىمىسىمۇ بولاتتى. مەن داۋۇتخاننىڭ
پادىشاھلىق ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇپ تاشلىغان ئاشۇ كۈننى
مەڭگۈ ئۇنتۇمايمەن. مېنىڭ پۈتكۈل ھاياتىمدا ھەر قېتىم
داۋۇتخاننىڭ نامى تىلغا ئېلىنسىلا، كۆز ئالدىمغا ھەسەننىڭ
رەگەتكىسىنى ئاسسەفنىڭ چىرايىغا قارىلاپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ
«گۆشخور ئاسسەق» تىن «يەكچەشمە ئاسسەق» كە ئايلىنىش
مۇمكىنچىلىكى بارلىقىنى ئېيتقىنى كۆز ئالدىمغا كېلەتتى. مەن
شۇنچە يىللاردىن بېرى ھەسەننىڭ ئاشۇ باتۇرلۇقىغا دائىم ھەسەت
قىلىپ كەلگەندىم. ئاسسەفنىڭ ئاخىر كەينىگە چېكىنىپ،
ھەسەن بىلەن ئىككىمىزدىن ھامان بىر كۈنى ئۆچ ئالمىي
قويمىدىغانلىقىغا ۋەدە قىلغىنىمۇ ئېسىمدە. ئۇ ھەسەندىن
ئۆچىنى ئالدى. قارىغاندا نۆۋەت ئەمدى ماڭا كەلگەن ئوخشايدۇ.
— چاتاق يوق، — دېدىم مەن، بۇ يەردە مەن دېيەلەيدىغان
باشقا گەپمۇ بارلىقىنى بىلمەيتتىم. مەن ھەرگىزمۇ ئۇنىڭدىن
خەير خاھلىق تىلمەيتتىم. چۈنكى، ئۇنداق قىلسام، ئۇ بىردەم
بولسىمۇ خۇشال بولاتتى.
ئاسسەق قوغدىغۇچى تالىبانلارنى ئۆيگە چاقىردى.
— مېنىڭ گېپىمگە قۇلاق سېلىش، — دېدى ئۇ ئۇلارغا، —
بىردەمدىن كېيىن مەن ئىشىكنى ياپمەن. مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن

بېجىرىدىغان ئۆتمۈشتىن قېلىپ قالغان ئىشىمىز بار. نېمە ئاۋاز ئاڭلىنىشتىن قەتئىينەزەر ئۆيگە كىرىشمەيسەن. ئاڭلاشتىڭمۇ؟ ئۆيگە كىرىشمە! — قوغدىغۇچىلار باشلىرىنى لىڭشىتىشتى. ئۇلار كۆزلىرىنى ئاسسەفتىن ماڭا يۆتكىدى. — ماقۇل، ساھىب ئاغا.

— ھەممە ئىش تۈگىگەندە، ئىككىمىزدىن پەقەت بىرىمىزلا بۇ ئۆيدىن ھايات مېڭىپ چىقىپ كېتىمىز، — دېدى ئاسسەفى، — ئەگەر ئۇ ھايات قالسا، دېمەك ئۇ ئەركىنلىككە ئېرىشتى دېگەن گەپ، ئۇنىڭ بۇ يەردىن چىقىپ كېتىشىگە يول قويۇش. سۆزۈمنى چۈشىنىشتىڭمۇ؟

يېشى چوڭراق قوغدىغۇچى پۈتمىنى يۆتكىدى. — بىراق، ساھىب ئاغا...

— ئەگەر ئۇ ھايات قالسا، ئۇنى ئۆتكۈزۈۋېتىش، — ۋارقىرىدى ئاسسەفى. ئۇ ئىككىسى قاتتىق چۆچۈپ، باشلىرىنى لىڭشىتىشتى. ئۇلار ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ مېڭىشقا تەمشەلدى. ئۇلاردىن بىرى سوھرابنى تارتتى.

— ئۇ بۇ يەردە قالسۇن، — دېدى ئاسسەفى، — ئۇنى بۇ يەردە يۈز بېرىدىغان ئىشلارنى كۆرگىلى قوي. تەجرىبە — ساۋاق دېگەن ئوغۇل بالا ئۈچۈن مۇھىم نەرسە.

قوغدىغۇچىلار ئۆيدىن چىقىپ كېتىشتى. ئاسسەفى تەسۋىسنى قويۇپ قويدى. ئۇ جىلمىتىكىسىنىڭ مەيدە يانچۇقىغا قولىنى سالدى. ئۇنىڭ يانچۇقىدىن ئالدىدىغان نەرسىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلىپ بولغانىدىم: ئۇ داتلاشماس يولاتتىن ياسالغان مۇشتەك ئىدى.

ئۇ چاچلىرىنى يېلىم بىلەن قاتۇرۇۋالغان، ئۇنىڭ قېلىن كالىپۇكىنىڭ ئۈستىدە ئىنچىكە ياسالغان بۇرۇتى بار ئىدى. ئۇنىڭ چېچىغا سۇۋالغان يېلىمى تەر تەپتىدە ئېرىپ، بېشىدىكى يېشىل رەڭلىك ئوپېراتسىيە دوپپىسىنىڭ سىرتىدا ئافرىقا قىتئەسىنىڭ

خەرىتىسى شەكلىدە داغ پەيدا قىلغانىدى. مېنىڭ ھەممىدىن بەكرەك ئېسىمدە قالغىنى ئۇنىڭ بويىدىكى «ئاللا» دېگەن خەت چۈشۈرۈلگەن ئالتۇن زەنجىر ئىدى. ئۇ مېنىڭ ئۈستۈمدە ماڭا تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ، مەن چۈشەنمەيدىغان بىر خىل تىلدا ئالدىراش سۆزلەيتتى. ئۇنى ئوردۇ تىلىدا سۆزلەۋاتامدىكىن دەپ پەرەز قىلدىم. كۆزلىرىم ئۇنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن ھەرىكەتلىنىۋاتقان بۇغدىيىكىگە تىكىلگەنىدى. مەن ئۇنىڭ زادى نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىنى سورىماقچى بولاتتىم. چۈنكى، ئۇ ماڭا بەكمۇ كىچىك كۆرۈنگەنىدى. ئۇ ھەتتا ماڭا چەت ئەلنىڭ كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرىدا رول ئېلىۋاتقان ئارتىستەكمۇ كۆرۈنۈپ كەتكەنىدى. لېكىن، مەن «مېنىڭچە مەن ئۇنىڭ بىلەن راۋۇرۇس مۇشتلاشتىم، مەن ئۇنىڭ بىلەن مۇشتلىشالدىم» دەپلا غودۇڭشىيتتىم.

مەن ئۇنىڭ بىلەن ھەقىقەتەن پۇخادىن چىققۇچە مۇشتلىشالغانلىقىمغا ئانچە ئىشەنمىدىم. مېنىڭچە، مەن ئۇنداق قىلالمىدىم. چۈنكى، ئۇ مېنىڭ مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە تۇنجى قېتىم بىرى بىلەن مۇشتلىشىشىم.

مېنىڭ ئاسسەف بىلەن ئېلىشىش جەريانلىرىم بەكمۇ ئېنىق ئېسىمدە. ئاسسەف ئۇنىڭغۇنى ياندۇرۇپ، قولىغا پولات مۇشتەكنى كىيىدى. بىر چاغدا، تامدىكى مەككىنىڭ رەسمى چۈشۈرۈلگەن جايىنامازنى تارتىۋېلىپ بېشىمغا ئۇرۇۋىدى، ئۇنىڭدىن توزۇغان توپىدىن نەچچىنى چۈشكۈرۈۋەتتىم. ئاسسەف يۈزلىرىمگە ئۈزۈملەرنى سۇۋىدى، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، قان تولغان كۆزلىرىنى چەكچەيتتى. بېشىدىكى سەللىسى يەرگە دومىلاپ چۈشۈپ، مۇرىسىگە كېلىدىغان سېرىق چاچلىرى چۈۋۈلۈپ كەتتى.

بۇ قېتىملىق ئېلىشىشنىڭ قانداق ئاخىرلاشقانلىقىمۇ ئېنىق ئېسىمدە. ئەلۋەتتە، ئۇ كۆرۈنۈشلەرنى مەڭگۈ ئۇنتۇيالمايمەن.

ئاسسەفنىڭ پولات مۇشتىكى چۈشتىن كېيىنكى قۇياش نۇرىدا پارقرايتتى. دەسلەپكى بىرنەچچە مۇشت ماڭا بەكمۇ سوغۇق تەگدى. ئەلۋەتتە، ئاشۇ مۇشتلاردىن تومۇرلىرىمدىكى قانلىرىممۇ قىزىپ كەتتى. بەدىنىم تامغا تېگىپ، رەسىم جازىسى ئېسىلغان بىر مىخ دۈمبەمگە كىرىپ كەتتى. سوھراب چىراقىراپ كەتتى. تابلا، گارمون، دىلرەبالار تامغا ئېتىلدى. تۆمۈر مۇشتەك ئېڭىكىمنى ئېزىۋەتكەندەك بىلىنىپ كەتتى.

چۈشۈپ كەتكەن چىشلىرىمنى يۇتۇۋېلىپ، گېلىمغا تۇرۇپ قالغاچقا، تۇنجۇقۇپ قالدىم. يۆتلىۋېتىپ ھاياتىمدا ئاشۇ چىشلىرىمنى چوتكىلاش ۋە تازىلاش ئۈچۈن سەرپ قىلغان ساناقسىز سائەتلەرنى ئەسكە ئالدىم. ئاسسەف ئىتتىرىۋىدى، يەنە تامغا سوقۇلۇپ يەرگە يىقىلدىم، يېرىلغان ئۈستۈنكى كالىپكۇمدىن ئاققان قان گىلەمنى بويىدى. قورسىقىمنىڭ ئاغرىقىدا ئىنجىقلاپ يېتىپ، نەپىسىم توختاپ قالارمۇ دەپ ئويلىدىم. قوۋۇرغىلىرىمنىڭ دەرەخ شېخىدەك قارىسىلداپ سۇنغان ئاۋازىنىمۇ ئېنىق ئاڭلىدىم. سوھراب چىراقراۋاتاتتى. بىر مەخزىم تېلېۋىزور قويدىغان ئۈستەلگە تەگدى. «قاس» قىلغان ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى، بۇ قېتىم ئۇ ئاۋاز سول كۆزۈمنىڭ ئاستىدىكى بىر يەردىن چىققان دەك قىلدى. مۇزىكا ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. سوھرابمۇ چىراقىراۋاتاتتى. بارماقلار چېچىمنى قاماللىدى، بېشىم كەينىمگە تارتىلدى، تۆمۈر مۇشتەك يەنە كۆزلىرىمدىن ئوت چىقاردى. «قاس» قىلغان ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى. بۇ قېتىم بۇ ئاۋاز بۇرنۇمدىن چىققانىدى. ئاغرىق ئازابىدىن چىشلىرىمنى چىڭ چىشلىدىم، لېكىن ئاستىنقى ۋە ئۈستۈنكى چىشلىرىم بۇرۇنقىدەك بىر - بىرىگە ئۇدۇللاشمايتتى. تېپىكلەر ئارقا - ئارقىدىن تېگىۋەردى. سوھراب چىراقراۋاتاتتى.

بىر چاغدا تازا كۈلۈۋېتىپتىمەن. كۈلۈشتىن ئېڭىكىم، قوۋۇرغىلىرىم، گېلىم ئاغرىپ كەتتى. لېكىن، يەنىلا

كۈلۈۋەردىم. مەن قانچە ئۈنلۈك كۈلگەنسېرى ئۇ مېنى شۇنچە قاتتىق تېپەتتى، مۇشتلايتتى، تاتىلايتتى.

— كۈلگۈدەك نېمە ئىش بولدى؟ — دەپ سورايتتى ئاسسەف مېنى ئۇرۇۋېتىپ. ئۇنىڭ تۈكۈرۈكى كۆزۈمگە چۈشتى. سوھراب چىرقىرايتتى.

— كۈلگۈدەك نېمە ئىش بولدى؟ — ئاسسەف ھۆركىرەيتتى. يەنە بىر قوۋۇرغام سۇندى. بۇ قېتىم سول تەرەپ قوۋۇرغامنىڭ ئاستى تەرىپى سۇنغانىدى. ماڭا كۈلكىلىك بىلىنگىنى، 1975 - يىلى قىشتىن كېيىن مەن تۇنجى قېتىم ئۆزۈمنى ئازادە ھېس قىلىۋاتتىم. مەن شۇنى بىلدىمكى، مەن ئۇزاق يىللاردىن بېرى كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرىدە دەل مۇشۇنداق زەربىگە ئۇچرىشىمنى تىلىگەنكەنمەن. مەن شۇڭا كۈلدۈم. مەن ھەسەننىڭ يۈزىگە ئانار ئېتىپ، ئۇنىڭ زىتىغا تەگمەكچى بولغان ۋاقتىمنى ئەسكە ئالدىم. ئۇ ھېچقانداق قارشىلىق بىلدۈرمەي، جىمجىت قاراپ تۇرغانىدى. ئانار سۈيى ئۇنىڭ كىيىملىرىنى قىپقىزىل بويىۋەتكەنىدى. ھەسەن ئاناردىن بىرنى قولۇمدىن ئېلىپ، ئۆزىنىڭ بېشىغا ئۇرۇپ پارچە - پارچە قىلىۋەتكەنىدى. ئۇ يەنە: «ئەمدى رازى بولدىڭىزمۇ؟ ئاچچىقىڭىز چىقتىمۇ؟» دېگەنىدى. لېكىن، مەن خۇشال بولمىغان، رازى بولمىغانىدىم. مەن ئەمدى خۇشال بولدۇم، رازى بولدۇم. بەدىنىم قانچىلىك زەخمىلەنگەن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، يۈرىكىمدىكى يارا ساقايغاندەك ھېس قىلىۋاتتىم. مەندىكى كېسەل ئاخىر ساقايغانىدى. مەن شۇڭا كۈلگەندىم...

ئۇنىڭدىن كېيىن ئېلىشىش تېزلا بېسىقتى. ئۇ ئىشنىڭ قانداق ئاقىۋەت بىلەن خاتىمىلەنگەنلىكىنى ئۆلگۈچە ئۇنتۇيالمايمەن، ھەتتا قەبرەمگە بىللە ئەكىتىمەن: مەن يەردە يېتىپ كۈلۈۋاتتىم. ئاسسەف مەيدەمگە مىنىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايىدىن تەلۈپلىك تېپىپ تۇراتتى. چۇۋۇلغان چاچلىرى يۈزۈمگە يېقىن يەردە پۇلاڭلايتتى. ئۇنىڭ بىر قولى گېلىمنى

چىڭ بوغقان، پولات مۇشتەك كىيگەن يەنە بىر قولى ئۆزىنىڭ مۇرىسىدىن ئېگىز كۆتۈرۈلگەندى. ئۇ مېنى يەنە ئۇرۇش ئۈچۈن مۇشتىنى تېخىمۇ ئېگىزرەك كۆتۈردى. توساتتىن:
— بولدى بەس! — دېگەن بىر ئىنچىكە ئاۋاز ئاڭلاندى.
ئاسسەف ئىككىمىز دەرھال قارىدۇق.
— ئەمدى بولدى قىلىڭ.

مەن ھېلىقى دارىلئېتامنىڭ دىرېكتورىنىڭ فەرىد ئىككىمىزگە ئىشىكىنى ئېچىپ بېرىۋېتىپ دېگەن بىر گېپىنى ئەسكە ئالدىم. ئۇ ئادەمنىڭ ئىسمى نېمە بولغىدى؟ زامان؟ ئۇ سوھرابنى ئۇ نەرسىدىن ھەرگىز ئايرىلمايدۇ. ئۇ نەگە بارسا ئاشۇ نەرسىنى ئىشتىنىنىڭ بېغىغا قىستۇرۇۋالىدۇ، دېگەندى.
— بولدى ئەمدى.

كۆزلىرىگە سۈرۈلگەن سۈرمە ياش بىلەن قوشۇلۇپ، ئىككى مەڭزىدە ئىككى قارا رەڭلىك يول ھاسىل قىلغانىدى. ئۇنىڭ تۆۋەنكى كالىپۇكى تىترەۋاتاتتى. بۇرىندىن پوتلىسى ئېقىۋاتاتتى.
— بولدى بەس، — دېدى ئۇ يىغلامسىراپ تۇرۇپ.
ئۇنىڭ قوللىرى ئۆزىنىڭ مۇرىسىدىن ئېگىز كۆتۈرۈلگەن، بىر قولىدا رەگەتكىنىڭ ئاچىسىنى تۇتقان، يەنە بىر قولىدا رەگەتكىنىڭ رېزىنكىسىنى چىڭ تارتقاندى.

رەگەتكىسىنىڭ رېزىنكىسىگە پارقراق ۋە سېرىق رەڭلىك بىرنەرسە بەتلەنگەندى. كۆزلىرىمنى قان توسۇۋالغاققا، كۆزلىرىمنى چىمچىقلىتىپ، ئۇنىڭ قولىغا قارىدىم. سوھراب ئۈستەلنىڭ پۈتمىدىكى يۇمىلاق مىس شارچە مىخنى رەگەتكىسىگە بەتلەنگەندى. ئۇ رەگەتكىنى ئاسسەفنىڭ يۈزىگە توغرىلاپ تۇراتتى.
— ئەمدى بولدى ئاغا، توختاپ قېلىڭ، — دېدى ئۇ تىترەڭگۈ ئاۋازدا، — ئۇنى قىيناۋەرمەڭ.

ئاسسەف ئېغىزىنى مىدىرلاتتى، لېكىن ئاۋاز چىقارمىدى. ئۇ بىرنەرسە دېمەكچى بولۇپ يەنە توختاپ قالدى.

— نېمە قىلىۋاتقىنىڭنى بىلىمەن؟ — دېدى ئۇ ئاخىر.
 — ئۆتۈنۈپ قالاي، ئەمدى توختاڭ، — دېدى سوھراب. ئۇنىڭ
 يېشىل كۆزلىرىدىن يەنە بۆلدۈقلاپ ياشلار تۆكۈلۈشكە باشلىدى.
 — ئۇ نەرسىڭنى تاشلا، ھىزارا! — دەپ ئىنجىقلىدى ئاسسەق، —
 ھېلى بىكار مەندىن بۇنىڭدىنمۇ يامان ئىش كۆرسەن.
 سوھراب تېخىمۇ بەتتەر يىغلاپ كەتتى. ئۇ يېشىنى چايقىدى.
 — ئۆتۈنەي، ئاغا، — دېدى ئۇ، — ئەمدى بولدى قىلىڭ.
 — قولۇڭدىكىنى تاشلا.
 — ئۇنى ئەمدى قىيىنماڭ.
 — قولۇڭدىكىنى تاشلا دەيمەن!
 — مەن ئۆتۈنەي...
 — مەن سېنى قولۇڭدىكىنى تاشلا دەۋاتىمەن!
 — ئەمدى توختاڭ.
 — ئۇنى تاشلا دەيمەن! — ئاسسەق گېلىمدىن قولىنى
 بوشىتىپ، سوھرابقا ئېتىلدى.
 سوھراب رەگەتكىنىڭ رېزىنكىسىنى قويۇپ بەردى. ئاندىن
 كېيىن ئاسسەقنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ سول
 كۆزىنى توسۇۋالغانىدى. ئۇنىڭ بارماقلىرى ئارىسىدىن قان
 شۇرقىراپ ئېقىۋاتاتتى. قانغا ئارىلاش يەنە بىر خىل ئاق رەڭلىك
 شىلمىش قان نەرسىمۇ ئېقىۋاتاتتى. ماتېرىياللاردىن كۆرۈشۈمچە،
 ئۇ كۆزنىڭ ئەينەكسىمان سۇيۇقلۇقى ئىكەن. ئاسسەق كۆزىنى
 تۇتقىنىچە، گىلەم ئۈستىدە دومىلاپ، توختىماستىن
 چىرقىردى.
 — بىز ماڭايلى، — دېدى سوھراب. ئۇ مېنىڭ قولۇمدىن
 تارتىپ مېنىڭ ئۆرە تۇرۇشۇمغا ياردەملەشتى. پۈتۈن بەدىنىم
 چىدىغۇسىز ئاغرىيتتى. ئارقىمىزدا ئاسسەق ھېلىمۇ
 چىرقىرماقتا ئىدى.
 — چىقىرىۋەت! ئۇنى چىقىرىۋەت، — دەپ ۋارقىردى ئۇ.
 مەن دەلدەڭشىپ مېڭىپ، ئىشىكىنى ئاچتىم. مېنى كۆرۈپ

قوغدىغۇچىلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. مەنمۇ ئۆزۈمنى «ئۇلارنىڭ كۆزىگە قانداق ھالەتتە كۆرۈنگەندىمەن» دەپ ئويلىدىم. ھەر قېتىم نەپەس ئالغىنىمدا، قورسىقىم چىدىغۇسىز ئاغرىيتتى. قوغدىغۇچىلارنىڭ بىرى يەنە بىرىگە پۇشتۇ تىلىدا بىرنېمىلەرنى دېدى - دە، يېنىمىزدىن ئۇچقاندەك ئۆتۈپ، ئاسسەفنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ كەتتى.

— ماڭايلى! — دەپ قولۇمدىن تارتتى سوھراب.

مەن زالىدىن دەلدەڭشىگىنىمچە ئۆتتۈم. سوھرابنىڭ كىچىك قولى مېنىڭ قولۇمنى مەھكەم تۇتۇۋالغانىدى. مەن ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كەينىمگە بۇيرۇلۇپ قارىدىم. قوغدىغۇچىلار ئاسسەفنىڭ قېشىدا بىرنېمىلەر قىلىۋاتاتتى. مەن شۇ چاغدىلا نېمە ئىش بولغانلىقىنى چۈشەندىم: ھېلىقى مىس شار ئاسسەفنىڭ چاچراپ چىققان كۆزىنىڭ ئورنىغا پېتىپ قالغانىكەن.

مەن سوھرابقا يۆلىنىپ پەلەمپەيدىن چۈشۈۋاتقاندا، پۈتۈن دۇنيا ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتكەندەك بىلىنىپ كەتتى. ئۈستۈنكى قەۋەتتە ئاسسەفنىڭ يارىلانغان ياۋايى ھايۋاندەك چىرقىرىغان ئاۋازى ھېلىمۇ ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بىز ئاخىر دەرۋازا سىرتىغا، يورۇقلۇققا چىقتۇق. قوللىرىم سوھرابنىڭ مۇرىسىدە ئىدى. مەن فەرىدىنىڭ بىزگە قاراپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

— بىسىمىلا! بىسىمىلا! — دەيتتى ئۇ. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئىشىشىپ چىققانىدى.

ئۇ قوللىرىمنى مۇرىسىگە ئېلىپ، مېنى كۆتۈرگىنىچە ماشىنىغا قاراپ يۈگۈردى. مەن ۋارقىرىدىم. نەپەس ئېلىشىم شۇنچە تەس ئىدى. فەرىد مېنى ماشىنىسىغا ئاچقىپ، ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا ياتقۇزدى. قۇلقىمغا ماشىنىنىڭ يېپىلمىغان ئىشكىنىڭ تاراقلىغان ئاۋازى ۋە ماشىنىنىڭ ئەتراپىدا يۈگۈرگەن ئاياغ ئاۋازلىرى ئاڭلاندى. فەرىد بىلەن سوھراب تېزلىكتە بىرنەرسىلەرنى دېيىشتى. ئۇنىڭدىن كېيىن

ماشىنا ئىشكىلىرى گۈپ قىلىپ يېپىلىپ، موتور گۈركىرەپ ئوت ئالدى. ماشىنا چايقالغىنىچە ئالدىغا ماڭدى. كىچىككىنە بىر قولنىڭ پېشانەمنى سىلىغانلىقىنى سەزدىم. سىرتتا ئادەملەرنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازلىرىنى ئاڭلىدىم، ماشىنىنىڭ سىرتتىكى دەرەخلەرنى كەينىدە قالدۇرۇپ، تېزلىكتە كېتىۋاتقانلىقىنى خىرە - خىرە بىلىپ تۇراتتىم. سوھراب ئېسەدەۋاتاتتى. فەرىد تېخىچە بىرلا گەپنى تەكرارلاۋاتاتتى:

— بىسىمىللا! بىسىمىللا!

شۇ چاغلاردا مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

يىگىرمە ئۈچىنچى باب

تۇمانلار ئارىسىدا گۇڭگا چىرايىلارنى كۆرگەندەك قىلدىم. ئۇلار بىردە ماڭا قاراپ تۇراتتى، بىردە ئاستا غايىب بولاتتى. ئۇلار ماڭا قاراپ ھەر خىل سوئاللارنى سورايتتى. ئۆزۈمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەنمۇ؟ بىر يەرلىرىم ئاغرىمدۇ؟ مەن ئۆزۈمنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى بىلمەن. مېنىڭ ھەممە يېرىم ئاغرىيدۇ. مېنىڭ ئۇلارغا مۇشۇ سۆزلەرنى دېگۈم كېلەتتى. لېكىن، گەپ قىلساملا بەدىنىم قاتتىق ئاغرىپ كېتەتتى. چۈنكى، مەن بىر چاغلاردا يۈزىگە ئۇپا سۈرگەن، كۆزلىرىگە سۈرمە تارتقان بىر بالا ئۈچۈن گەپ قىلماقچى بولۇپ تەن ئازابى تارتقاندىم. ئۇ ئىش بەلكىم بىر يىل بۇرۇن... ياق، بەلكىم ئىككى يىل بۇرۇن... ھەتتا ئون يىل بۇرۇن يۈز بەرگەندۇ. مانا ئۇ بالا ھازىر كۆزۈمگە كۆرۈنۈۋاتىدۇ. مەن ئاشۇ بالا بىلەن بىر ماشىنىدا تۇرغاندەك قىلىمەن. مېنىڭچە، ماشىنىنى ھەيدەۋاتقىنى سۈرەيپە ئەمەس. چۈنكى، سۈرەيپە ماشىنىنى ھېچقاچان ئۇنداق تېز ھەيدەيدۇ. مەن ئۇ بالغا بەكمۇ مۇھىم بىر گەپنى دېمەكچى بولدۇم. لېكىن، نېمە دېمەكچى بولغانلىقىم ۋە ئۇ سۆزۈمنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنچە مۇھىملىقىنى ئۇنتۇپ قالدىم. بەلكىم مەن ئۇ بالغا يىغلىماسلىقىنى، بۇنىڭدىن كېيىن ھەممە ئىشلارنىڭ ياخشى بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى دېمەكچى بولغان بولسام كېرەك. بەلكىم مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم باشقا ئىشتۇر. بەلكىم مەن ئۇ بالغا رەھمەت ئېيتماقچى بولغاندىمەن.

ئالدىمىدىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى يېشىل رەڭلىك دوپپىلارنى كىيىۋالغانىدى. ئۇلار مېنىڭ كۆز ئالدىمدا بىردەم

پەيدا بولۇپ، بىردەم غايىب بولاتتى. ئۇلار ناھايىتى تېز گەپلىشەتتى. ئۇلارنىڭ نېمىلەرنى دەۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەيتتىم. مەن ئۇلارنىڭ سۆزلەشكىنىدىن باشقا ئاۋازلارنى، يەنى ۋاراك - چۈرۈڭلارنى، ئەسۋابلارنىڭ «تى - تى»لىغان ئاۋازلىرىنى ۋە ئاگاھلاندۇرۇش سىگناللىرىنى ئاڭلايتتىم. كۆزۈمگە ھەر ۋاقىت يېڭى - يېڭى چىرايىلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى. لېكىن، مەن پەقەت بىرىنچى تونۇيالايتتىم. ئۇ ھېلىقى چېچىغا يېلىم چېپىۋالغان، چىرايلىق بۇرۇتى بار، دوپپىسىدا ئافرىقا خەرىتىسى بار كىشى ئىدى. ئۇ كىشى ماڭا كۈلكىلىك تۇيولاتتى. مېنىڭ كۈلگۈم كېلەتتى. بىراق، كۈلسەم بەدىنىمنىڭ بىر يەرلىرى قاتتىق ئاغرىيتتى.

مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

بىر ئايال ئىسمىنى ئايىشە دەپ تونۇشتۇردى. بۇ ئىسىم مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئايالىنىڭ ئىسمىغا ئوخشاش ئىكەن. ئۇنىڭ ئاقىرىشقا باشلىغان چاچلىرى بېشىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىدىن ئىككىگە ئايرىلىپ، ئىككى تال قىلىپ ئۆرۈلگەنىدى. ئۇنىڭ بۇرۇنغا ھالقا ئۆتكۈزۈلگەنىدى. كۆزىدىكى قېلىن ئەينىكى ئۇنىڭ كۆزلىرىنى پۇلتىيىپ چىققاندىك كۆرسىتەتتى. ئۇمۇ يېشىل رەڭلىك كىيىم كىيگەنىدى. ئۇنىڭ قولىرى شۇنچە يۇمشاق ئىدى. ئۇنىڭغا قارىغىنىمنى كۆرسىلا كۈلۈمسىرەپ قوياتتى. ئۇ ئىنگىلىز تىلىدا بىرنېمىلەرنى دەيتتى. كۆكسۈمنىڭ يان تەرىپىگە بىرنەرسە سانجىلاتتى.

مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

بىر ئادەم كارىۋىتىم يېنىدا ئۆرە تۇراتتى. ئۇ چىرايى قارامتۇل، بويى ئېگىز، ئورۇق ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ ساقىلى ئۇزۇن، بېشىدا دوپپا بار ئىدى. ئۇ دوپپىنىڭ ئىسمى نېمە دەپ ئاتىلىدىغان بولغىدى؟ پاكولس؟ ئۇ ئادەم تېخى دوپپىسىنى

بىرنەچچە يىل بۇرۇن ماشىنا بىلەن مېنى بىر يەرگە ئاپارغان مەن ئۇنى تونۇيمەن. ئاغزىمنىڭ بىر يېرىدىن چاتاق چىققان بولسا كېرەك. قۇلىقىمغا بىرنەرسىنىڭ كۆپۈك چىقارغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

مېنىڭ ئوڭ بىلىكىم ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ. كۆزەينىكى بار، بۇرنىغا ھالقا تاقىۋالغان ئايال بىلىكىمنى ئېگىپ تۇرۇپ بىرنەرسىلەرنى چاپلاۋاتىدۇ. ئۇ ئايال ئۇ نەرسىنى «پوتاسىيۇم» دەۋاتىدۇ. «ئۇ ھەرە چاققاندىكى ئېچىشتۇرۇۋاتامدۇ؟» دەپمۇ سوراۋاتىدۇ. توغرا، ئۇ نەرسە دەل ھەرە چاققاندىكى ئېچىشتۇرۇۋاتاتتى. ئۇ ئايالنىڭ ئىسمى نېمە بولغىدى؟ پەيغەمبەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر ئىسىم ئىدى. مەن ئۇنى بىرنەچچە يىلدىن بېرى تونۇيمەن. بۇرۇن ئۇ چېچىنى ئۆرۈۋالاتتى. مەن سۈرەيپە بىلەن تۇنجى قېتىم گەپلەشكەن ۋاقتىدا، ئۇمۇ چېچىنى ئاشۇنداق ئۆرۈۋالغانىكەن. ئۇ قاچانقى چاغلار ئىدى؟ ئالدىنقى ھەپتىمۇ؟ ئايشە، تاپتىم!

مېنىڭ ئاغزىمنىڭ بىر يېرىدىن چاتاق چىققان ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆكسۈمنىڭ يان تەرىپىگە بىرنەرسە سانجىلىۋاتىدۇ.

مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

بىز بالۇچىستاندىكى سۇلايمان تاغلىرىدا تۇرۇپتىمىز. دادام بىر قارا ئېيىق بىلەن چېلىشىۋېتىپتۇ. ئۇ مېنىڭ بالىلىق چېغىمدىكى دادام، يەنى «توپان ئاغا» دەپ ئاتىلىدىغان ئادەم، پۇشتۇلار قۇدرىتىنىڭ مۇناردەك سىمۋولى. ھەرگىزمۇ ئورۇقلاپ كەتكەن، ئەدىيالغا يۆگىنىپ ياتقان، مەڭز گۆشلىرى ساڭگىلاپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ئادەم ئەمەس. ئۇلار، يەنى ئادەم

بىلەن ھېلىقى ياۋايى ھايۋان يېشىل چىملىق ئۈستىدە پومىلاقلىشىۋاتىدۇ. دادامنىڭ قوڭۇر رەڭلىك بۇدۇر چاچلىرى يەلپۈنمەكتە. ئېيىق ھۆركىرەۋاتىدۇ، بەلكىم ھۆركىرگىنى ئېيىق ئەمەس، دادامدۇر. شۆلگەي ۋە قانلار چاچرىماقتا. تىرناقىلار بىلەن قوللار بىر - بىرىگە ئۇرۇلماقتا. ئۇلار گۈپ قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ يەرگە يىقىلدى. دادام ئەمدى ئېيىقنىڭ مەيدىسىگە مىنىۋېلىپ، ئۇنىڭ بۇرغىغا قوللىرىنى تىقىۋاتاتتى. ئۇ قايرىلىپ ماڭا قارىدى. مەن ئۇنى كۆردۈم. ئۇ ئادەم مەن ئىكەنمەن. ئېيىق بىلەن چېلىشقان ئادەم ئەسلىدە مەن ئىكەنمەن.

مەن ئويغاندىم. كۆزۈمنى ئېچىپ ھېلىقى ئېگىز بويلىق، ئورۇق، قارامتۇل ئادەمنىڭ كارىۋىتىمىنىڭ يېنىدا تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇنىڭ ئىسمى فەرىد. ئەمدى ئېسىمگە كەلدى. ئۇنىڭ قېشىدا تۇرغىنى ماشىنىدىكى ھېلىقى ئوغۇل بالا شۇ. ئۇنىڭ چىرايى قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازىنى ئېسىمگە سالىدى. مەن ئۇسساپ كەتتىم.

مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

مەن تەكرار ھوشۇمغا كېلىپ، ھوشۇمدىن كېتىپ ياتاتتىم.

ئىنچىكە بۇرۇتى بار ئادەمنىڭ ئىسمى فەرۇق ئىكەن. ئۇ كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى ئارتىسى بولماستىن، بەلكى باش ۋە بويۇننى ئوپىراتسىيە قىلىدىغان دوختۇر ئىكەن. شۇنداقتىمۇ ئۇنى ھەر قېتىم كۆرسەم، بۇرۇن كۆرگەن بىر تېلېۋىزىيە تىياتىرىدىكى ئارماند ئىسىملىك بىر ئارتىسقا ئوخشاتتىم. «مەن نەدە؟» دەپ سورىماقچى بولاتتىم. لېكىن، ئاغزىم ئېچىلمايتتى. قوشۇمامنى تۇردۇم، غۇدۇرىدىم. ئارماند كۈلۈمسىرىدى. ئۇنىڭ چىشلىرى ئاپئاق ئىدى.

— تېخى ۋاقتى بولمىدى، ئامىر، — دەدى ئۇ، — لېكىن ئاز قالدى، — ئۇ قويۇق ئوردۇ ئاھاڭدا ئىنگىلىزچە سۆزلىدى.

بۇ نېمە يىپلاردۇ؟

ئارماند ئىككى قولىنى قوۋۇشتۇرۇپ تۇراتتى، ئۇنىڭ بىلەنلىرى بەكمۇ تۈكلۈك بولۇپ، بىر بىلىكىگە تويلۇق بىلەزۈك تاقىۋالغانىدى.

— سىزنىڭ بەلكىم ئۆزىڭىزنىڭ نەدە ئىكەنلىكىڭىزنى، نېمە ئىشلار يۈز بەرگەنلىكىنى بىلگۈڭىز كېلىۋاتقاندۇ. بۇ پۈتۈنلەي نورمال ئەھۋال. ئوپىراتسىيە قىلىنغاندىن كېيىن بىمارلار دائىم مۇشۇنداق ئۇچۇرلارنى يوقىتىدۇ. شۇڭا، مەن سىزگە ئۆزۈم بىلگەن ئىشلارنى دەپ بېرەي.

مەن يىپلار توغرىلۇق سورىماقچىدىم: «ئوپىراتسىيە قىلىنغاندىن كېيىن؟ ئايشە نەدىدۇر؟» مەن ئۇنىڭ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىشىنى، يۇمشاق قوللىرى بىلەن قوللىرىمنى تۇتۇشىنى ئۈمىد قىلاتتىم.

ئارماند قوشۇمىسىنى تۈرۈپ تۈرۈپ، بىر قېشىنى سەل يۇقىرى كۆتۈرۈپ، جىددىي قىياپەتتە سۆزلىدى.

— سىز ھازىر پەشاۋەردىكى بىر دوختۇرخانىدا. سىز بۇ يەردە يېتىۋاتقىلى ئىككى كۈن بولدى. سىزگە ئېيتسام، سىز ناھايىتى ئېغىر يارىلىنىپسىز. يەيدىغان رىزىقىڭىز بار ئىكەن، ھايات قالدىڭىز، — ئۇ شۇ سۆزلەرنى دەۋاتقاندا، كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى چىقىرىپ، ئالدى - كەينىگە مېدىرلاتتى، — سىزنىڭ تىلىڭىز تېشىلىپ كېتىپتۇ. لېكىن، تەلىپىڭىزگە كېچىكىپ تېشىلىپتۇ. چۈنكى، بىز قورساق بوشلۇقىڭىزدىكى قاناشنىڭ دەسلەپكى باسقۇچتا ئىكەنلىكىنى بايقىدۇق. ئوپىراتسىيە بۆلۈمىدىكىلەر سىزنىڭ قورساق بوشلۇقىڭىزنى جىددىي ئوپىراتسىيە قىلغاندا شۇنى بايقاپتۇكى، ئەگەر قورساق بوشلۇقىڭىز سەل بالدۇر قانغان بولسا، قانسىراپ ئۆلۈپ كېتىشىڭىز مۇمكىن ئىكەن، — ئۇ بىر بىلىكىمگە بوشقىنا ئۇرۇپ قويۇپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — سىزنىڭ يەنە يەتتە قوۋۇرغىڭىز سۈنۈپ كېتىپتۇ.

مەن قوشۇمامنى تۈردۈم. ئاغزىمنى ئاچماقچى بولدۇم. ھېلىقى يىپلارنى ئەسكە ئالدىم.

— بىر قوۋۇرغىڭىز ئۆپكىڭىزنى تېشىۋېتىپتۇ، — چۈشەندۈردى ئارماند. ئۇ سول تەرىپىمدە تۇرغان يىلاستىك نەيچىنى قولى بىلەن سۈرۈپ قويدى. مېنىڭ مەيدەمگە يەنە بىرنەرسە سانجىلىپ ئاغرىپ كەتتى، — بىز مۇشۇ نەيچە بىلەن تۆشۈكنى يەملىدۇق، — مەن نەيچىنىڭ كۆكرىكىمگە سانجىلغان ئۇچىدىن باشلاپ سۇ بىلەن يېرىمغا كەلگۈچە توشتۇرۇلغان خالتىغا قارىدىم. ھېلىقى بۇلدۇقلىغان ئاۋاز ئاشۇ يەردىن چىقىۋاتقانكەن، — بەدىنىڭىزنىڭ يەنە بىرنەچچە يېرى تىلىنىپ كېتىپتۇ.

مەن ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا تەمشەلدىم. شۇ چاغدا، ھېلىقى يىپلارنى يەنە ئۇنتۇپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

— سىزنىڭ ئۈستۈنكى كالىپۇكىڭىز ئېغىر دەرىجىدە يارىلىنىپتۇ، — دەپدى ئارماند، — ئەمەلىيەتتە، كالىپۇكىڭىز دەل ئوتتۇرىدىن يېرىلىپ كېتىپتۇ. بىراق، ئەنسىرىمەڭ، ھۆسن تۈزەش دوختۇرلىرى كالىپۇكىڭىزنى چىرايلىق تىكىپ قويدى. چوقۇم ساقىيىپ كېتىدۇ. لېكىن، تاتۇق بولۇپ قېلىشى مۈمكىن، سول يۈزىڭىزنىڭ ياغاق سۆڭىكى سۇنۇپ كېتىپتۇ، بىز ئۇنىمۇ داۋالاپ ساقايىتىمىز. ئېڭىكىزدىكى يىپلارنى ئالتە ھەپتىلەردىن كېيىن ئېلىۋېتىمىز، — ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ئالتە ھەپتىگىچە سۇيۇقلۇق ۋە شىرنە بىلەن ئوزۇقلىنىسىز. سەل ئورۇقلايدىغان بولىدىڭىز. سىز ئالتە ھەپتىگىچە «ئاتامان» فىلىمىدىكى ئال پاجىنوغا ئوخشاش گەپ قىلىسىز، — دەپ كۈلدى ئۇ، — بىراق، بۈگۈن قىلىدىغان بىر ئىشىڭىز بار. ئۇ ۋەزىپىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ مەن بېشىمنى چايقىدىم.

— سىزنىڭ بۈگۈنكى ۋەزىپىڭىز يەل قويۇپ بېرىش. يەل كەلسە، ئاندىن سىزگە سۇيۇقلۇق بېرىشكە باشلايمىز. يەل

كەلمىسە سىزگە تاماق يوق! — دەپ كۈلدى ئۇ.
كېيىنرەك ئايشە كىرىپ نەيچىنى ئالماشتۇردى ۋە
كارىۋاتنىڭ باش تەرىپىنى ئېگىزلىتىپ قويدى. مەن ئورنۇمدا
يېتىپ، نېمە ئىشلارغا يولۇققىنىم توغرىلۇق ئويلاشقا باشلىدىم.
تىلىم يېرىلىپتۇ، چىشلىرىم سۈنۈپتۇ، ئۆپكەم تېشىلىپتۇ، سول
ياغاق سۆڭىكىم بۇزۇلۇپتۇ... مەن دېرىزە تەكچىسىدە نان
ئۇۋاقلارنى يەۋاتقان بىر كەپتەرگە قارىغاچ، ئۆزۈم ئارماند دەپ
ئاتىۋالغان دوختۇر فەرۇقنىڭ بايا دېگەن بىر گېپىنى ئەسكە
ئالدىم: «ئەمەلىيەتتە، ئۈستۈنكى كالىپۇكىڭىز دەل ئوتتۇرىدىن
يېرىلىپ كېتىپتۇ.» توغرا، مەن توشقان كالىپۇك بولۇپ
قاپتىمەن.

ئەتىسى فەرىد بىلەن سوھراب مېنى يوقلاپ كەلدى.
— بۈگۈن بىزنى تونۇيالىدىڭىزمۇ؟ بىز ئېسىڭىزدە بارمۇ؟ —
دېدى فەرىد چاقچاق ئارىلاش.
مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.
— ئەلھەمدۇلىللا! — دېدى ئۇ چىرايى نۇرلانغان ھالدا، —
ئەمدى قالايمىقان جۈيۈمەيدىغان بولىدىڭىز.

— رەھمەت، فەرىد، — دېدىم مەن ئېڭىگە كىلىرىم تىكىلگەن
يىپىلار ئارىسىدىن ئاۋازىمنى چىقىرىپ. ئارماند توغرا ئېيتىپتۇ،
مەن ھەقىقەتەنمۇ «ئاتامان» فىلىمىدىكى ئال پاجىنىوغا ئوخشاپ
قاپتىمەن. مېنى ھەيران قالدۇرغان ئىش شۇ بولدىكى، ھەر
قېتىم گەپ قىلماقچى بولسام، تىلىم ئۆزۈم يۇتۇۋالغان
چىشلىرىمنىڭ ئورنىدىكى بوشلۇققا تىقىلىپ قالاتتى، —
رەھمەت، مەن ئۈچۈن قىلغان ھەممە ئىشىڭىزغا رەھمەت.

ئۇ چىرايى سەل قىزىرىپ، قولىنى پۇلاڭلاتتى.
— بولدى قىلىڭ، رەھمەت ئېيتقۇدەك ئىشلار ئەمەسقۇ، ئۇ، —
دېدى ئۇ. مەن سوھرابقا قارىدىم. ئۇ ئۈچىسىغا سەل چوڭراق
كېلىپ قالغان يېڭى تون، بېشىغا قارا رەڭلىك دوپپا

كېيىۋالغانىدى. ئۇ پۇتغا قاراپ ئولتۇرۇپ، كارىۋات يېنىدىكى پىلاستىك نەيچىنىڭ يۆگەكلىك قىسمىنى بىر قولى بىلەن ئويناۋاتاتتى.

— بىز تېخى بىر - بىرىمىزگە تونۇشلۇق بەرمىدۇق، — دېدىم مەن، — مەن ئامىر.

ئۇ ئاۋۋال قولۇمغا، ئاندىن چىرايمغا قارىدى.

— سىز دادام ماڭا دەپ بەرگەن «ئامىر ئاغا» بولامسىز؟

— شۇنداق، — دېدىم مەن.

مەن ھەسەننىڭ خېتىنى ئەسكە ئالدىم. ئۇ خېتىدە مۇنداق دېگەندى: «مەن فەرزانەجان بىلەن سوھرابقا بىز ئىككىمىزنىڭ بىللە ئويناپ چوڭ بولغانلىقىمىزنى، ئوينىغان ئويۇنلارنى، شۇنداقلا بىز يۈگۈرگەن كوچىلارنى نۇرغۇن قېتىم سۆزلەپ بەردىم. ئۇلار بىزنىڭ كەپسىزلىكلىرىمىز توغرىلىق ھېكايىلەرنى ئاڭلاپ دائىم كۈلۈشۈپ كېتىدۇ!»

— سوھرابجان، رەھمەت ساڭا، مەن ساڭا قەرزدار. سەن مېنىڭ ھاياتىمنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدىڭ.

ئۇ گەپ قىلماي تۇردى. مەن ئۇنىڭغا ئۇزاتقان قولۇمنى تارتىۋالدىم.

— يېڭى كىيىملىرىڭ بەك يارشىپتۇ، — دېدىم مەن.

— بۇ كىيىملەر مېنىڭ ئوغۇللىرىمنىڭ ئىدى، — دېدى

فەرىد، — ئوغۇللىرىم يوغىناپ كەتكەچكە، ئۇ كىيىملەر دەل كەلمەيدىغان بولدى، لېكىن سوھرابقا ئۆلچەپ تىككەندە كەلدى، — ئۇ يەنە بىز سوھرابقا مۇۋاپىق ئۇرۇن تاپقۇچە سوھرابنىڭ ئۇلار بىلەن بىللە تۇرسا بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى، — ئۆيىمىز چوڭ ئەمەس. لېكىن ئامال قانچە؟ ئەلۋەتتە ئۇنى كوچىغا چىقىرىپ قويالمايمەن - دە. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بالىلىرىمۇ سوھرابنى ياخشى كۆرۈپ قالدى. شۇنداقمۇ سوھراب؟ — سوھراب پىلاستىك نەيچىنى مېدىرلاتقاچ يەرگە قاراپ تۇردى.

— مەن بىر ئىشنى سورىماقچىدىم، — دېدى فەرىد سەل

ئارسالدى بولغان ھالدا، — ئۇ ئۆينىڭ ئىچىدە نېمە ئىش يۈز بەردى؟ ھېلىقى تالىبان بىلەن ئىككىڭلار ئوتتۇرىسىدا نېمە ئىشلار بولدى؟

— مېنىڭچە، ھەر ئىككىمىز ئۆزىمىزگە تېگىشلىك نېسۋىمىزنى يېدۇق، — دېدىم مەن.

فەرىد بېشىنى لىڭشىتتى. داۋاملىق كوچىلاپ سورىمىدى. ماڭا پەشاۋەردىن ئافغانىستانغا قاراپ يولغا چىققاندىن باشلاپلا فەرىد ئىككىمىز يېقىن دوست بولۇپ قالغاندەك بىلىندى.

— مەنمۇ بىر ئىشنى سورىماقچىدىم.

— نېمە ئىش؟

مەن سوراشنى خالىمىغان، جاۋابىنى ئاڭلاشتىن ئەنسىرىگەن سوئالنى سورىدىم:

— رەھىمخان، — دېدىم.

— ئۇ كېتىپ قاپتۇ.

يۈرىكىم «قارت» قىلىپ قالدى.

— ئۇ ...

— ياق، ئۇ... بىر يەرگە كېتىپتۇ، — فەرىد قاتاقلىق بىر

پارچە قەغەز بىلەن بىر كىچىك ئاچقۇچنى قولۇمغا تۇتقۇزدى، — مەن ئۇنى ئىزدەپ بارغاندا ئۆينىڭ ئىگىسى بۇلارنى ماڭا بەردى. رەھىمخان بىز ماڭغان كۈننىڭ ئەتىسىلا ئۇ يەردىن كېتىپ قاپتۇ.

— ئۇ نەگە كېتىپتۇ؟

فەرىد مۇرىسىنى قىستى.

— ئۆي ئىگىسى رەھىمخاننىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى

بىلمەيدىكەن. ئۇ ماڭا رەھىمخاننىڭ بۇ بىر پارچە خەت بىلەن ئاچقۇچنى سىزگە قالدۇرۇپ قويۇپ كېتىپ قالغانلىقىنى ئېيتتى، — ئۇ سائىتىگە قارىدى، — مەن ماڭاي. يۈر، سوھراب.

— ئۇ بۇ يەردە بىردەم تۇرسا بولامدۇ؟ — دېدىم مەن، —

كەچتىرەك ئەكەتسىڭىز؟ — مەن سوھرابقا قارىدىم، — بۇ يەردە

مەن بىلەن بىردەم تۇرامسەن؟

سوھراب مۇرىسنى قىسىپ قويۇپ گەپ قىلمىدى.
— ئەلۋەتتە بولىدۇ، — دەپى فەرىد، — مەن ئۇنى خۇپتەندىن
بۇرۇن كېلىپ ئەكتەي.

مەن ياتقان كېسەلخاندا مەندىن باشقا يەنە ئۈچ كېسەل بار
ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىككىسى ياشقا چوڭراق بولۇپ، بىرىنىڭ پۇتى
گەج بىلەن قاتۇرۇلغانىدى. يەنە بىرىنىڭ زىققە كېسىلى بار بولۇپ
نەپىسى قىسىدىكەن. ئۈچىنچى كىشى ئون بەش - ئون ئالتە
ياشلاردىكى بالا بولۇپ، سوقۇر ئۈچەي ئوپېراتسىيەسى
قىلىنغانىدى. پۇتى گەج بىلەن قاتۇرۇلغىنى كۆزىنىمۇ
چىمچىقلاتماستىن بىزگە قاراپ ياتاتتى. ئۇ ئۈچەيلەننىڭ
ئائىلىسىدىكىلەر، يەنى ياشانغان ئاياللار، بالىلار ۋە ئەرلەر،
يۇقىرى ئاۋازدا گەپلىشىپ، بەزىدە چۇرقىرىشىپ دېگۈدەك ياتاققا
كىرىپ - چىقىپ يۈردى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ياتاققا پاكورا، نان،
سامسا، بىريانى دېگەندەك تاماقلارنى ئەكىلىشتى. بەزىدە
بىرىكىمىلەر ياتاققا كىرىپ، قاراپ قويۇپ چىقىپ كېتەتتى. بايا
فەرىد بىلەن سوھراب كېلىشنىڭ ئالدىدا، ئېگىز بوي، ساقاللىق
بىر ئادەم بىزنىڭ ياتاققا كىردى. ئۇ بەدىنىگە قوڭۇر رەڭلىك
ئەدىيال يۆڭىنىڭ ئالغانىدى. ئايىشە ئۇنىڭدىن ئوردۇ تىلىدا سوئال
سوردى. ئۇ ئادەم ئايىشەنىڭ سورىغان سوئالغا پىسەنت
قىلماستىن، كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ ياتاقنىڭ ھەممە يېرىگە
چالا قويماي قاراپ چىقتى. ئۇ ماڭا بەك ئۇزاق قاراپ كەتكەندەك
بىلىنىپ كەتتى. ئايىشە ئۇنىڭدىن ئىككىنچى قېتىم سوئال
سورىغاندا، ئۇ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ياتاقتىن چىقىپ كەتتى.

— ئەھۋالنىڭ قانداقراق؟ — دەپ سورىدىم سوھرابتىن. ئۇ
مۇرىسنى قىسىپ قويۇپ، يەنە قولغا قاراپ ئولتۇردى.

— قورسىقىڭ ئاچتىمۇ؟ بايقى ئايال ماڭا بىر تەخسە
بىريانى بەرگەندى. لېكىن، مەن ئۇنى يېيەلمەيمەن، — دەپم مەن.
ئۇنىڭدىن باشقا نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم، — سەن يەمسەن؟
ئۇ بېشىنى چايقىدى.

— گەپ قىلمايسەنغۇ؟

ئۇ يەنە بېشىنى چايقىدى.

بىز گەپ قىلماي جىمجىت ئولتۇردۇق. مەن كارىۋاتتا بېلىمگە ئىككى ياستۇق قويۇلغان ھالدا ياتاتتىم، سوھراب ئۈچ پۈتۈلۈك ئورۇندۇقتا قولغا قاراپ ئولتۇردى. بىر چاغدا مەن ئۇخلاپ قاپتىمەن. ئويغانسام كەچ بولاي دەپتۇ، نەرسىلەرنىڭ كۈن نۇرىدىكى سايىسى خېلى ئۇزۇن كۆرۈنەتتى. سوھراب ھېلىمۇ بېشىنى تۆۋەن قىلىپ قولغا قاراپ ئولتۇرۇپتۇ.

شۇ كۈنى كەچتە، فەرىد سوھرابنى ئەكەتكەندىن كېيىن، مەن رەھىمخانىنىڭ خېتىنى ئېچىپ، ئاستا ئوقۇشقا باشلىدىم:

ئامىرجان:

بۇ خەتنى تاپشۇرۇۋاللىغانلىقىڭ ئۈچۈن خۇداغا شۈكۈر. سېنى خەتەرگە ئىتتىرىپ قويماسلىقىمنى تىلەيمەن. ئافغانىستاننىڭ ساڭا بەك قاتتىقلىق قىلماسلىقى ئۈچۈن دۇئا قىلىمەن. سەن بۇ يەردىن كەتكەن كۈندىن باشلاپ سەن ئۈچۈن توختىماي دۇئا قىلماقتىمەن.

سەن شۇنچە يىللاردىن بېرى مېنى ئۇ ئىشلارنى بىلىدۇ دەپ گۇمان قىلىپ كەلدىڭ. توغرا، مەن ھەقىقەتەن بىلەتتىم. چۈنكى، ئۇ ۋەقە يۈز بېرىپ ئانچە ئۇزاق ئۆتمەيلا ھەسەن ماڭا دەپ بەرگەندى. ئۇ ئىشتا سەن ھەقىقەتەن خاتا قىلدىڭ. بىراق، ئامىرجان، سەن شۇنى ئېسىڭدە تۇتقىنكى، ئۇ ئىشلار يۈز بەرگەندە، سەن تېخى كىچىك بالا، كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىغان كىچىك بالا ئىدىڭ. سەن ئۇ چاغلاردا ئۆزۈڭگە بەكمۇ قاتتىقلىق قىلىپ قىيىنلىغانىدىڭ. ئەمەلىيەتتە شۇنچە يىللار ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، سەن ئۆزۈڭگە يەنىلا شۇنچە قاتتىقلىق قىلىۋېتىپسەن. مەن بۇنى پەشائەت دەپ كۆرۈشكەن ۋاقتىمىزدا كۆزلىرىڭگە بىر قاراپلا

بىلىۋالدىم. ئەگەر بىر ئادەمنىڭ يۈرىكىدە ۋىجدان ۋە ياخشىلىق بولمىسا، ئۇنداق ئىشلار ئۈچۈن ھەسرەت چېكىپ يۈرمەيدۇ. مۇشۇ قېتىملىق ئافغانىستانغا قىلغان سەپىرىڭنىڭ سېنىڭ بارلىق ئازابلىرىڭغا خاتىمە بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئامىرجان، شۇنچە يىللاردىن بېرى بىزنىڭ سىلەرگە قىلغان يالغانچىلىقىمىز ئۈچۈن مەن بەكمۇ خىجىل بولدۇم. مەندىن قانچىلىك رەنجىشكە ھەقىقەتەن. ئەلۋەتتە، سېنىڭ بۇ ئىشلارنى بىلىش ھوقۇقۇڭ بار ئىدى. ھەسەننىڭمۇ بىلىش ھوقۇقى بار. ھەرقانداق سەۋەب سىلەرنى بىلىش ھوقۇقۇڭلاردىن مەھرۇم قىلماسلىقى كېرەك ئىدى. ھالبۇكى، بىز كابۇلدا شۇنداق بىر غەلىتە دۇنيادا ياشىدۇقكى، بەزى ئىشلار ھەقىقەتتەنمۇ مۇھىمراق ئورۇندا تۇردى.

ئامىرجان، سېنىڭ ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىڭدا داداڭنىڭ ساڭا قانچىلىك قاتتىقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلغانلىقىنى بىلىمەن. شۇ چاغلاردا سېنىڭ قانچىلىك ئازابلانغانلىقىڭنى، داداڭنىڭ سېنى ئەركىلىتىشىگە قانچىلىك تەلمۈرگەنلىكىڭنى كۆرۈپ يۈرىكىم ئېچىشىپ كېتەتتى. بىراق، داداڭ ئۆزىنىڭ ئىككى يۈرەك پارسى ئارىسىدا تىتىلىپ كەتكەن ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ بىر پارسى سەن — ئامىرجان، يەنە بىر پارسى ھەسەن ئىدى. ئۇ ھەر ئىككىلىڭلارنى شۇنچە ياخشى كۆرسىمۇ، ھەسەنگە ئۆزى خالىغان يول بىلەن، يەنى ئوچۇق - ئاشكارا ھالدا ئۇنىڭ دادىسىدەك ياخشى كۆرگەنلىكىنى ئىپادىلەپ بەرمىدى. شۇڭا، ئۇ دەردىنى سەندىن، يەنى ئۆزىنىڭ جەمئىيەتنىڭ قائىدە - قانۇنلىرىغا ئۇيغۇن كېلىدىغان بىر پارسىدىن ئالغانىدى. ئۆزىنىڭ ئاشۇ ئەجدادلىرىدىن مېراس ئالغان، گۇناھ بىلەن خاتىرجەملىك ئەبجەشلەنگەن ئاقسۆڭەكلەر

جەمئىيىتىگە بولغان نارازىلىقىنى يەنە سەن ئارقىلىق ئىپادىلىگەندى. ئۇ ھەر قېتىم سېنى كۆرسە، خۇددى ئۆزىنى كۆرگەندەك بولاتتى. ئەلۋەتتە، ئۆزىمۇ ۋىجدان ئازابى تارتقانىدى. سەن ھېلىمۇ ئازابلىنىۋاتىسەن. شۇڭا، بەلكىم ھازىرچە بۇ چۈشەندۈرۈشۈمنى دەرھال قوبۇل قىلالماسلىقىڭ مۇمكىن. لېكىن، مەلۇم مەزگىللەردىن كېيىن سېنىڭ توغرا چۈشىنىلەيدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن. داداڭ ساڭا قاتتىقلىق قىلغاندا، ئۇ ئۆزىگىمۇ شۇنچە قاتتىقلىق قىلغانىدى. ئۇنىڭ قەلبىمۇ سېنىڭكىگە ئوخشاشلا يارىلانغانىدى، ئامىرجان!

مەن ئۇنىڭ ۋاپات بولغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلىغان ۋاقىتىدا، ئۆزۈمنىڭ قانچىلىك قايغۇرغانلىقىمنى تىل بىلەن ئىپادىلەشكە ئاجىزمەن. مەن ئۇنى شۇنچە ياخشى كۆرەتتىم. ئۇنى ياخشى كۆرگەنلىكىمنىڭ سەۋەبى پەقەتلا ئۇ مېنىڭ جانجىگەر دوستۇم بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ھەقىقەتەنمۇ بىر ياخشى ئادەم ئىكەنلىكى، ھەتتا بىر ئولۇغ ئادەم ئىكەنلىكى ئۈچۈن ئىدى. مەن ساڭا شۇنى ئېيتماقچىمەنكى، داداڭنىڭ ياخشىلىقلىرى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ قەدىرلىنىدىغانلىرى ئۇنىڭ ئۆكۈنۈشلىرىدىن تۇغۇلغان ۋە راۋاجلانغان. بەزىدە، مەن ئۇ قىلغان ياخشى ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى، يەنى كوچىدا ئاچ قالغانلارنى بېقىشلىرىنى، دارىلئېتام قۇرغانلىقىنى، شۇنداقلا ئېھتىياجى بار دوستلارغا پۇل بەرگەنلىرىنى ئۇنىڭ ئۆز گۇناھىنى يۇيۇش يولىدىكى تىرىشچانلىقلىرىمىكىن دەپ قالىمەن. شۇڭا، مەن ۋىجدان ئازابى باشلىغان توغرا يولنى كىشىلەرنىڭ گۇناھىنىڭ ئەڭ پاكىز يۇيۇلۇشى دەپ چۈشىنىمەن.

مەن يەنە شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، خۇدا بىزنى كەچۈرىدۇ. ئۇ داداڭنىمۇ، مېنىمۇ، سېنىمۇ، ھەممىمىزنى كەچۈرىدۇ.

سېنىڭمۇ شۇنداق قىلالشىڭنى ئارزۇ قىلىمەن. قوربىڭ يەتسە، داداڭنى كەچۈرۈۋەت. خالىساڭ مېنىمۇ كەچۈر. لېكىن، ھەممىدىن مۇھىمى ئۆزۈڭنى كەچۈر.

مەن ساڭا ئازراق پۇل قالدۇرۇپ قويدۇم. ئەمەلىيەتتە، ئۇ پۇللارنى مېنىڭ قېلىپ قالغان بارلىق پۇلۇم دېسەممۇ بولىدۇ. مېنىڭچە، سەن بۇ يەرگە قايتىپ كەلگەندە، خېلىلا كۆپ چىقىم تارتسەن. مېنىڭ قالدۇرۇپ قويغانلىرىم بەلكىم يېتەرلىكتۇر. پەشاۋەردە بىر بانكا بار. فەرىد ئۇنى بىلىدۇ. مەن ئۇ پۇلنى ئاشۇ بانكىدىكى بىخەتەرلىك ساندۇقىغا سېلىپ قويدۇم. ساندۇقنىڭ ئاچقۇچىنى مۇشۇ خەت بىلەن بىللە ساڭا قالدۇردۇم.

ئۆزۈمگە كەلسەم، ئەمدى مېنىڭ كېتىدىغان ۋاقتىم كەلدى. مېنىڭ بەكلا ئاز ئۆمرۈم قالدى. قالغان ئۆمرۈمنى يالغۇز ئۆتكۈزگۈم بار. مېنى ئىزدەپ ئاۋارە بولمىغىن. بۇ مېنىڭ سەندىن ئۆتۈنىدىغان ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق تەلىپىم.

سېنى ئاللاغا تاپشۇردۇم.

سېنىڭ مەڭگۈلۈك دوستۇڭ

رەھىم

مەن ئۇچامدىكى بىمارلار كىيىمىنىڭ يېڭى بىلەن كۆز ياشلىرىمنى سۈرتتۈم. مەن خەتنى قاتلاپ كۆرپەمنىڭ ئاستىغا تىقىپ قويدۇم.

«ئامىر، سەن داداڭنىڭ يۈرىكىنىڭ جەمئىيەتنىڭ قائىدە - قانۇنلىرىغا ئۇيغۇن كېلىدىغان بىر پارچىسى؛ داداڭنىڭ ئۆز ئەجدادلىرىدىن مىراس ئالغان، گۇناھ بىلەن خاتىرجەملىك ئەبجەشلەنگەن ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىگە تەۋە بولغان پارچىسى...» بەلكىم شۇنداق بولغاچقا دادام ئىككىمىز ئامېرىكىدا شۇنچە ماسلىشىپ ياخشى ياشىغاندىمىز. ئەسكى -

تۈسكىلەرنى يىغىپ، سېتىپ يۈرگەندە، پارچە - پۇرات خىزمەتلەرنى قىلغاندا، ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن كونا ئۆيدە تۇرغاندا، بەلكىم ئۇ ماڭا قاراپ بىر يەرلىرىمدىن ھەسەنى تاپقان ئوخشايدۇ.

«ئۇنىڭ قەلبىمۇ سېنىڭكىگە ئوخشاشلا يارىلانغان قەلب ئىدى، ئامىرجان!» دەپ يېزىپتۇ رەھىمخان. بەلكىم شۇنداقتۇر. بىز ھەر ئىككىمىز گۇناھ ئۆتكۈزگەن، نامەردلىك قىلغان. لېكىن، دادام ئۆزىنىڭ پۇشايمانلىرىدىن خاسىيەتلىك ئىشلارنى قىلىدىغان يول تېپىپتۇ. مەنچۇ؟ مەن ئۆز گۇناھىمنىڭ ئۆچىنى دەل مەن نامەردلىك قىلغان ئادەملەردىن ئالدىم ۋە ئاشۇ گۇناھلىرىمنى ئۇنتۇپ كەتمەكچى بولدۇم. مەن نامەردلىكىم دەردىدىن ئۆخلىيالمىغاندىن باشقا نېمە ئەمەلىي ئىش قىلىپ باقتىم؟ ھازىرغىچە گۇناھلىرىمنى يۇيىدىغان زادى نېمە ئىش قىلىپ باقتىم؟

چاچلىرىنى قىزغۇچ رەڭدە بويىۋالغان سېسترا ئايال كىردى. ئۇ ئايىشە ئەمەس، بەلكى باشقا بىر سېسترا ئىدى. ئۇ مەندىن: «تىنچلاندۇرۇش ئوكۇلى ئۇرغۇزامسىز» دەپ سورىدى. مەن دەرھال ماقۇللۇق بىلدۈردۈم...

ئەتىسى ئەتىگەندە، ئۇلار كۆكرىكىمگە ئۆتكۈزۈلگەن نەيچىنى ئېلىۋەتتى. ئارماند ياردەمچىلىرىگە ماڭا مېۋە شەرىپتى بېرىشنى بۇيرۇدى. ئايىشە بىر ئىستاكان مېۋە شەرىپتىنى كارىۋىتىمنىڭ يېنىدىكى ئۈستەلگە قويۇۋاتقاندا، مەن ئۇنىڭغا ماڭا بىر ئەينەك ئەكىلىپ بېرىشنى ئېيتتىم. ئۇ دېرىزە يېنىغا بېرىپ، پەردىنى ئېچىۋەتتى. ياتاقنىڭ ئىچى ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا بىردىنلا يورۇپ كەتتى.

— شۇنى ئېسىڭىزدە تۇتۇڭكى، — دېدى ئۇ كەينىگە قاراپ تۇرۇپ، — كالىپۇكىڭىز بىرنەچچە كۈندىن كېيىن تېخىمۇ ياخشى كۆرۈنىدۇ. بۇلتۇر مېنىڭ كۈيۈتۈڭلۈم موتوسكىلت ۋە قەسگە ئۇچرىغانىدى. ئۇنىڭ چىرايلىق يۈزى ئاسفالتقا سۈركىلىپ

خۇددى بىر باش چەيزىگە ئوخشاپ قالغانىدى. ھازىر ئۇنىڭ يۈزلىرى ساقىيىپ، يەنە قايتىدىن كىنو چولپانلىرىدەك چىرايلىق بولۇپ كەتتى.

گەرچە ئۇ ماڭا شۇنداق دەپ تەسەللى بېرىۋاتقان بولسىمۇ، ئەينەكتىن ئۆزۈمنىڭ چىرايىغا قاراپ خېلى ئۇزۇنغىچە نەپەس ئالالماي قالدىم. يۈزلىرىم خۇددى بىرى تېرەم ئاستىغا يەل تارتىدىغان ناسوس تىقپ مۇسكۇللىرىمنى سۈمۈرۈپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. كۆزلىرىم كۆكرىپ، ئىشىشىپ چىققانىدى. ھەممىدىن ئېغىر كەلگۈلۈك ئاغزىمغا كەپتۇ. ئاغزىمنىڭ ئەتراپى پۈتۈنلەي سۆسۈن ياكى كۆك رەڭلىك بولۇپ، سۈرۈلگەن يارا ئىزى بىلەن تىكىلگەن يېرىقلار بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ كەتكەنىدى. مەن كۈلۈمسىرىمەكچى بولدۇم، لېكىن لەۋلىرىم زىڭىلداپ چىدىغۇسىز ئاغرىپ كەتتى. قارىغاندا، مەن خېلى ئۇزاق بىر مەزگىلگىچە كۈلەلىشىمدىن ئۈمىد ئۈزسەم بولغۇدەك. سول مەڭزىمدە، پېشانەمدە ۋە ئېڭىكىمنىڭ ئاستىدا تىكىلگەن يەرلەر بار ئىدى. پۈتى گەجدە قاتۇرۇلغان ياشانغان كىشى ئوردۇ تىلىدا ماڭا بىرنېمىلەرنى دېدى. مەن چۈشەنمىگەچكە مۇرەمنى قىسىپ بېشىمنى لىڭشىتتىم. ئۇ ئۆزىنىڭ يۈزىنى قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ، بىرنەچچىنى يېنىك ئۇردى ۋە چىشىمىز ئاغزىنى ئېچىپ كۈلدى.

— بەك ياخشى، — دېدى ئۇ ئىنگىلىز تىلىدا.

— رەھمەت، — دەپ پىچىرلىدىم مەن.

ئەينەكنى ئۈستەلگە قويۇپ تۇرۇشۇمغا، فەرىد بىلەن سوھراب كىرىپ كەلدى. سوھراب كارىۋىتىمنىڭ يېنىدىكى ئۈچ پۈتلۈك ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى.

— مېنىڭچە، سىز بۇ يەردىن قانچە بۇرۇن كەتسىڭىز شۇنچە ياخشى، — دېدى فەرىد.

— دوختۇر فەرۇقنىڭ دېيىشىچە...

— ياق، دېمەكچى بولغىنىم دوختۇرخانىدىن چىقىپ كېتىش

ئەمەس، بەلكى پەشاۋەردىن كېتىش.

— نېمە ئۈچۈن؟

— سىزنىڭ بۇ يەردە ئۇزۇن تۇرۇشىڭىز خەتەرلىك، — فەرىد ئاۋازىنى پەسلىتىپ، گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — ھېلىقى تالىباننىڭ بۇ يەردە ئادەملىرى بار. ئۇلار سىزنى چوقۇم ئىزدەيدۇ.

— مېنىڭچە، ئۇلار ئاللىقاچان ئىزدەشنى باشلىغان بولسا كېرەك، — دەپ غودۇڭشىدىم. ئۆزىچە ياتاققا كىرىپ ماڭا تىكىلىپ قاراپ تۇرغان ھېلىقى ساقاللىق ئادەم ئېسىمگە كەلدى. فەرىد يانتۇ بولۇپ ماڭا يېقىن كەلدى.

— سىز ماڭالىغان ھامان، مەن سىزنى ئىسلامئابادقا ئاپىراي. ئۇ يەرمۇ ئۈنچىۋالا بىخەتەر ئەمەس. ئەمەلىيەتتە پاكىستاننىڭ ھېچ يېرى بىخەتەر ئەمەس. لېكىن، ئۇ يەر بۇ يەرگە قارىغاندا ياخشىراق. ھېچبولمىغاندا، ئۇ يەردە ئازراق ۋاقىت تۇتالايسىز.

— فەرىدجان، بۇنداق قىلىش سىزگىمۇ خەتەرلىك. بەلكىم سىز مەن بىلەن بىللە تۇرۇپ خەقلەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەسلىكىڭىز كېرەكتۇر. سىزنىڭ ئائىلىڭىز سىزگە قاراشلىق.

فەرىد بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ چۈشەندۈردى:

— مېنىڭ ئوغۇللىرىم ياشتا كىچىك بولغان بىلەن چېچەن. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئانىسى ۋە سىڭىللىرىدىن قانداق خەۋەر ئېلىشنى بىلىدۇ، — ئۇ يەنە كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن بۇ ئىشنى بىكارغا قىلمايمەن - دە، — دەيدى.

— سىز ھەق ئالمايمەن دېسىڭىزمۇ، مەن ھەرگىز ئۈنمىمايتتىم، — دېدىم مەن. ئۆزۈمنىڭ كۈلسەم بولمايدىغانلىقىنى ئۈتتۈپ، كۈلۈپ ساپتىمەن. ئېڭىكىمدىن بىر تامچە قان ئېقىپ چىقتى، — مەن سىزدىن بىر ياردەم سورىسام بولامدۇ؟

— سىز ئۈچۈن جېنىم پىدا! — دەيدى فەرىد.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ مېنى دەرھال يىغا تۇتتى. مەن ئېسەدەپ كەتتىم. كۆز ياشلىرىم مەڭزىمنى بويلاپ ئېقىپ، كالىپكۇمىدىكى

يارا بار جاينى ئېچىشتۇردى.

— نېمە بولدى؟ — سورىدى فەرىد جىددىيلىشىپ.

مەن قوللىرىم بىلەن يۈزلىرىمنى توسۇۋالدىم. كېسەلخانىدىكى ھەممەيلەننىڭ ماڭا قاراۋاتقانلىقىنى بىلدىم. بىردەمدىن كېيىن ئۆزۈم ھارغاندەك، ئىچىمۇ سەل بوشاپ قالغاندەك بىلىندى.

— سىلەرنى كۆڭۈلسىز قىلغىنىمغا خىجىلمەن، — دېدىم مەن. سوھراب قوشۇمىسىنى تۈرگىنىچە ماڭا قاراپ تۇراتتى. يىغىدىن توختاپ، فەرىدكە ئۆزۈم موھتاج بولغان ئىشنى ئېيتتىم.

— رەھىمخان ئۇلارنى مۇشۇ پەشاۋەردە تۇرىدۇ، دېگەندى.

— سىز ماڭا ئۇلارنىڭ ئىسمىنى يېزىپ بېرىڭ، — دېدى فەرىد ئېھتىياتچانلىق بىلەن قاراپ. ئۇ مېنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلىرىمدىن ھەيران بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى. مەن ئۇلارنىڭ ئىسىملىرىنى قول سۈرتىدىغان قەغەز پارچىسىغا يازدىم: «توماس كالدۋېل، بېتتى كالدۋېل».

فەرىد قەغەزنى يانچۇقىغا سالدى.

— مەن ئۇلارنى دەرھال ئىزدەي، — دېدى ئۇ سوھرابقا قاراپ، — مەن سېنى كەچتە ئەكىتەي. ئامىر ئاغاڭنى بەك ھارغۇزۇۋەتمە.

بىراق، سوھراب دېرىزىنىڭ يېنىدىكى ياغاچ پارچىسى ۋە نان ئۇۋاقلارنى چوقۇلاۋاتقان بەش - ئالتە كەپتەرگە قاراپ ھاڭۋېقىپ تۇراتتى.

مەن كارىۋات يېنىدىكى ئۈستەلنىڭ تارتىمىسىدىن «دۆلەت جۇغراپىيەسى» ناملىق ژۇرنالنىڭ كونا سانىنى، ئۆچۈرگۈچى چاپىنالىغان بىر تال قېرىنداشنى ۋە چىشلىرى سۇنۇپ كەتكەن بىر دانە تارغاننى تاپتىم. تەستە قولۇمنى سوزۇپ، تارتىمدىن بىر قاپ قارتىنى تاپتىم. ئۇ قارتىنى قولۇمغا ئېلىپ بولغۇچە،

يۈزلىرىمدىن تەر چىپىلداپ كەتتى. ئۇلارنى ساناپ بېقىپ ھەيران قالدىم، قارتىنىڭ سانى تولۇق بولۇپ چىقتى. مەن سوھرابتىن ئۇنىڭ قارتا ئوينىغۇسى بار - يوقلۇقىنى سورىدىم. كابۇلدىن قېچىپ كەلگىنىمىزدىن بۇيان ئۇ تۈزۈك گەپ قىلىپ باقمىغان بولغاچقا، مەن ئۇنى قارتا ئويناش تۈگۈل مېنىڭ سوئالىمغىمۇ جاۋاب بەرمەيدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم.

بىراق، ئۇ دەرھال ئارقىسىغا قاراپ:

— مەن پەقەت پانچىپار ئويناشنىلا بىلىمەن، — دېدى.

— ھازىردىن باشلاپلا ساڭا ئىچىم ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ، چۈنكى مەن پانچىپارنىڭ دۇنياغا داڭلىق ئۈستىسى.

ئۇ كارىۋاتنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. مەن ئۇنىڭغا بەش قارتا شىلاپ بەردىم.

— داداڭ ئىككىمىز سەندەك ۋاقتىمىزدا دائىم مۇشۇ ئويۇنى ئوينىتتۇق. بولۇپمۇ قارىغان قىش كۈنلىرىدە، بىز سوغۇقتا سىرتقا چىقالمىغاچقا، قارتا ئويناپ كەچ بولۇپ كېتەتتى.

ئۇ بىر قارتىنى ئوتتۇرىغا تاشلاپ، قارتا دۆۋىسىدىن يەنە بىر قارتا ئالدى. مەن ئۇنىڭ قارتىغا دىققىتى بېرىلگەن ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئۇنىڭ چىرايىغا قارىدىم. ئۇنىڭ تۇرقى نۇرغۇن جەھەتلەردە دادىسىنىڭ قارتا ئوينىغاندىكى تۇرقىغا ئوخشايتتى: ئۇ يەلپۈگۈچتەك تىزىلغان قارتىلارنى ئىككى قولى بىلەن تۇتۇپ تۇراتتى. قارتىلارغا بىر كۆزىنى قىسىپ قارايتتى. ئۇ قارتا ئوينىۋاتقاندا باشقا ئادەمنىڭ كۆزىگە قاراپ سالمايتتى.

بىز جىمجىت ئولتۇرۇپ قارتا ئوينىدۇق. مەن بىرىنچى قولدا ئۇنى ئۇتتۇم، ئىككىنچى قولدا قەستەن ئۇتتۇرۇپ بەردىم. لېكىن، كېيىنكى بەش قولىنىڭ ھەممىسىدە ھەرقانچە كۈچىسەممۇ ئۇنىڭغا ئۇتتۇرۇپ قويدۇم.

— سەن قارتىنى داداڭغا ئوخشاشلا ياخشى ئوينىدىكەنەن. ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى ئوينىدىغاندەك قىلىسەن، — دېدىم مەن ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئۇنىڭغا ئۇتتۇرۇپ قويغاندىن كېيىن، —

مەن ئارىلاپ ئۇنى ئۇتۇۋالاتتىم. لېكىن، كۆپ ۋاقىتلاردا ئۇ قەستەن ماڭا ئۇتتۇرۇپ بېرەتتى، — مەن سەل تۇرۇۋېلىپ ئۇنىڭغا ئېيتتىم، — داداڭ ئىككىمىز ئوخشاش بىر ئايالىنى ئېمىپ چوڭ بولغان.

— مەن ئۇنى بىلىمەن.

— نېمە... ئۇ يەنە داداڭ ئىككىمىز توغرىلىق ساڭا نېمىلەرنى دېگەندى؟

— سىز ئۇنىڭ دۇنيادىكى بىردىنبىر ئەڭ يېقىن دوستى، — دېدى ئۇ.

مەن قارىنى قولۇمدا پىرقىراتقاچ ئېيتتىم:

— مەن ئۇنىڭغا ياخشى دوست بولالمدىم، لېكىن، مېنىڭ سەن بىلەن دوست بولغۇم بار. سەن بىلەن ياخشى دوست بولالايمەن. سېنىڭچە قانداق؟ مەن بىلەن دوست بولۇشنى خالامسەن؟ — مەن قولۇمنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويدۇم. ئۇ چۆچۈپ كەتتى. ئۇ قارىتلارنى قويۇپ، ئورۇندۇقنى ئارقىسىغا سۈرۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ، دېرىزىنىڭ يېنىغا كەتتى. كەچكى شەپەق نۇرىدا پەشاۋەرنىڭ ئاسمىنى قىزىل ۋە سۆسۈن رەڭلەرگە كىرگەندى. دېرىزە سىرتىدىكى يولدىن ئالدى بىلەن ماشىنىنىڭ سىگنال ئاۋازى، ئاندىن بىر ئېشەكنىڭ ئۈركۈپ ھاڭرىغان ئاۋازى، ئاخىرىدا ساقچىنىڭ پۇشتەك ئاۋازى ئاڭلاندى. سوھراب كەچلىك شەپەق نۇرىدا قوللىرىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ، دېرىزە سىرتىغا قاراپ تۇراتتى.

شۇ كۈنى كەچتە ئايىشە ئۆزىنىڭ ئەر ياردەمچىسىنى مېنى كارىۋاتتىن چۈشۈرۈپ ماڭدۇرۇشقا بۇيرۇدى. مەن بىر قولۇمدا ئاسما ئوكۇل ئاستۇچىنى ھاسا قىلىپ، يەنە بىر قولۇمدا سېستىرا ياردەمچىسىنىڭ مۇرىسىگە تايىنىپ مېڭىپ، ياتاقنىڭ ئىچىنى بىر ئايلىنىپ چىقتىم. ياتاقنى بىر ئايلىنىپ كارىۋاتتىم يېنىغا ئون مىنۇتلاردا ئاران قايتىپ كەلدىم، كارىۋاتقا چىقىۋالغۇچە

پۈتۈن بەدىنىمنى تەر بېسىپ، قورسىقىمنىڭ ئىچىدىكى ئوپىراتسىيە قىلىنغان يەرلەر لوقۇلداپ ئاغرىپ كەتتى. كارىۋاتتا ياتقىنىمدا، ھاسىراپ، يۈرىكىم گۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى، ئايالىم سۈرەييەنى شۇنچە سېغىنغانىدىم.

ئەتسى كەچ كىرگۈچە سوھراب ئىككىمىز جىمجىت ئولتۇرۇپ قارتا ئوينىدۇق. ئۆگۈنىمۇ يەنە شۇنداق ئۆتكۈزدۇق. قارىتىنى مەن كارىۋاتتا يېرىم يېتىپ، سوھراب كارىۋات يېنىدىكى يۆلەنچۈكىسىز ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ئوينىتتۇق. بىز قارتا ئويناشنى پەقەت مەن ياتاق ئىچىدە مېڭىشنى مەشىق قىلغاندا ياكى ھاجەتخانىغا بارغاندا توختىتىپ تۇردۇق. شۇ كۈنى كېچىسى مەن بىر چۈش كۆردۈم. چۈشۈمدە ئاسسەف مەن ياتقان كېسەلخانىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇرارمىش. ھېلىقى مىس شار ھېلىمۇ ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئويمىسىدا بارمىش.

— سەن بىلەن مەن ئىككىمىز ئوخشاش، — دەيمىش ئۇ، — ھەسەن ئىككىڭلار بىر ئايالنى ئېمىپسىلەر. لېكىن، سەن بىلەن مەن قوشكىزەك.

ئەتسى ئەتىگەندىلا مەن ئارماندا ئۆزۈمنىڭ دوختۇرخانىدىن چىقىپ كەتمەكچى بولغانلىقىمنى ئېيتتىم.

— ھازىر دوختۇرخانىدىن چىقىپ كەتسىڭىز بەك بالدۇر، — دېدى ئۇ رازى بولمىغان ھالدا. شۇ كۈنى ئۇ ئوپىراتسىيە كىيىملىرىنى كىيمەي، ئۇچىسىغا كۆك رەڭلىك كاستۇم - بۇرۇلكا كىيگەن، بويىغا سېرىق رەڭلىك گالىستۇك تاقىغان، چېچىنى يەنە يېلىم بىلەن قاتۇرۇۋالغانىدى، — سىزگە ھېلىمۇ مىكروپقا قارشى ئوكۇل ئۇرۇلۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە...

— مەن ماڭمىسام بولمايدۇ، — دېدىم مەن، — سىز ۋە باشقا داۋالاش خادىملىرى ھەممىڭلارنىڭ ماڭا قىلغان ياخشىلىقلىرىڭلارغا چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن. بىراق، مەن قايتاي.

— نەگە بارسىز؟ — سورىدى ئارماند.
— ياخشىسى، مەن ئۇنى سىزگە ئېيتماي.
— سىز تېخى تۈزۈكرەكمۇ ماڭالماسىز.
— مەن كارىدورنىڭ بېشىغا بېرىپ، يەنە قايتىپ
كېلەلەيمەن، — دېدىم مەن، — مەندىن ئەنسىرمەڭ.

پىلاننىم مۇنداق ئىدى: ئالدى بىلەن دوختۇرخانىدىن
چىقمەن. بانكىدىكى بىخەتەرلىك ساندۇقىدىن پۇلنى ئالغاندىن
كېيىن دوختۇرخانىغا داۋالاش ھەققىنى تۆلەيمەن. دارىلئىتىمغا
ماشىنا بىلەن بېرىپ، سوھرابنى بېتى ۋە توماس كالدۋېلارغا
تاپشۇرىمەن. ئاندىن كېيىن ئىسلامئابادقا بېرىپ، ئۇ يەردە
بىرنەچچە كۈن ئارام ئېلىپ، سەل ياخشى بولغاندىن كېيىن
ئايرىپىلان بىلەن ئامېرىكىغا قايتىمەن.

لېكىن، شۇ كۈنى ئەتىگەندە فەرىد بىلەن سوھراب
دوختۇرخانىغا كەلگەندىن كېيىن پىلاننىم بۇزۇلدى.

— سىزنىڭ بېتى ۋە توماس كالدۋېل دېگەن دوستلىرىڭىز
پەشاۋەردە يوق ئىكەن، — دېدى فەرىد.

ئۇچامغا چاپنىمنى كىيىشىم ئۈچۈنلا ئون مىنۇت ۋاقىت
كەتتى. ھەر قېتىم قولۇمنى كۆتۈرسەم كۆكرىكىمدىكى نەپچە
سېلىش ئۈچۈن تەشكەن يەر قادىلىپ ئاغرىتتى. ھەر قېتىم سەل
يانتۇ بولساملا، قورسىقىمنىڭ ئىچى لوقۇلداپ ئاغرىپ كېتەتتى.
ئۆزۈمگە تەئەللۇق بىرنەچچە نەرسىنى بىر قەغەز خالتىغا
سالغۇچە ھاسىراپ كەتكەندىم. شۇنداقتىمۇ ئۇلار كەلگۈچە
تەييار بولۇپ ئولتۇرغانىدىم. فەرىد خەۋەرنى يەتكۈزگەندە،
سوھراب ئىككىمىز كارىۋاتنىڭ قىرىدا يانمۇيان ئولتۇراتتۇق.
— ئۇلار نەگە كېتىپتۇ؟ — سورىدىم مەن. فەرىد بېشىنى
چايقىدى.

— سىز گېپىمنى چۈشەنمىدىڭىز...

— چۈنكى رەھىمخان شۇنداق دېگەن...

— مەن ئامېرىكىنىڭ كونسۇلىغا باردىم، — دېدى فەرىد

مېنىڭ خالتامنى قولغا ئالغايچ، — پەشاۋەردە ئەزەلدىن توماس كالدۋېل ياكى بېتتى كالدۋېل دەيدىغان كىشىلەر يوق ئىكەن. كونسۇلدىكى كىشىلەرنىڭ دېيىشىچە، ئۇلار پەشاۋەردە بۇنداق ئادەملەرنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىماپتۇ.

يېنىمدا سوھراب «دۆلەت جۇغراپىيەسى» دېگەن ژۇرنالنى ۋارقلاپ ئولتۇراتتى.

بىز بانكىغا بېرىپ پۇلنى ئالدۇق. بانكىنىڭ غوجىدارى كىيىمنىڭ قولتۇقلىرىدا تەر يامىقى بار، يوغان قورساق ئادەم ئىكەن. ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:

— ھېچقانداق ئادەم چېقىلىپ باقمىدى، — دېدى جىددىي تەرىزدە. ئۇ ئاشۇ گەپلەرنى دەۋاتقاندا، بىگىز بارمىقىنى خۇددى ئارماند دوختۇرغا ئوخشاش پۇلاڭلاتتى.

قەغەز خالتىغا شۇنچە كۆپ پۇلنى سېلىپ پەشاۋەردىن ئۆتۈشتىن خېلىلا ئەنسىرەپ قالىدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ماڭا قارىغان ھەرقانداق ساقاللىق ئادەمنى ئاسسەف ئەۋەتكەن قاتلىمىكىن دەپ گۇمان قىلىدىم. ئىككى ئىش مېنىڭ ئەندىشەمنى ھەسسەلەپ ئاشۇرۇۋەتتى: بىرى، پەشاۋەردە ساقىلى بار ئادەم بەك كۆپ ئىكەن. يەنە بىرى، ئۇ شەھەردە ھەممە ئادەم دېگۈدەك ساڭا تىكىلىپ قارايدىكەن.

— ئۇنى ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ — دەپ سورىدى فەرىد. ئىككىمىز دوختۇرخانىنىڭ ھەق ھېسابلاش ئىشخانىسىدىن چىقىپ، ماشىنا تەرەپكە قاراپ ئاستا مېڭىپ كېتىۋاتاتتۇق. سوھراب «جاھانكىزەر» نىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ئوچۇق دېرىزىدە ئېڭىكىنى تىرەپ ئولتۇراتتى.

— ئۇ پەشاۋەردە تۇرالمىدۇ، — دېدىم مەن ھاسىراپ تۇرۇپ. — توغرا، ئۇ پەشاۋەردە تۇرالمىدۇ، — دېدى فەرىد سۆزۈمنى دەرھال چۈشەنگەندىن كېيىن، — مېنى كەچۈرۈڭ، شارائىتىم يار بەرگەن بولسا...

— ھېچقىسى يوق، فەرىد، — دېدىم مەن زورغا كۈلۈمسىرەپ، — ئۆيىڭىزدە سىزگە قاراشلىق نەچچە جان بار. قاياقتىندۇر پەيدا بولغان بىر ئىت ماشىنىنىڭ يېنىدا قۇيرۇقلىرىنى شىپپاڭلىتىپ، ئارقا پۇتلىرى بىلەن ئۆرە تۇراتتى. سوھراب بىر نەرسىلەرنى تاشلاپ بېرىپ ئۇنى بېقىۋاتاتتى.

— ھازىرچە ئۇ ئىسلامئابادقا بارسۇن، — دېدىم مەن. ئىسلامئابادقا بارغۇچە يولغا تۆت سائەتتەك ۋاقىت كەتتى. لېكىن، مەن يول بويى ئۇخلاپ دېگۈدەك ئولتۇردۇم. نۇرغۇن چۈش كۆرگەن بولساممۇ، چۈشلىرىمنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرى ۋە ناھايىتى ئاز بىر قىسمى ئېسىمدە قاپتۇ: چۈشۈمدە دادام مېنىڭ ئون ئۈچ ياشقا كىرگەن تۇغۇلغان كۈنۈمدىكىدەك كاۋاپ تەييارلاۋېتىپتۇ؛ سۈرەيپە ئىككىمىز تۇنجى قېتىم بىللە يېتىپتىمىز؛ ئۇنىڭ خېنە ياققان قوللىرى مېنىڭ قوللىرىمغا كىرىشىپ كېتىپتۇ؛ شەرق تەرەپتىن قۇياش كۆتۈرۈلۈۋېتىپتۇ؛ قۇلقىمىزغا تويىمىزنىڭ مۇزىكىلىرى ئاڭلىنىپ تۇرۇپتۇ... دادام ھەسەن بىلەن مېنى جالائىبادتىكى بۆلجۈرگەن ئېتىزلىقىغا ئاپىرىپتۇ. بۆلجۈرگەنلىكنىڭ ئىگىسى بىزگە ئەگەر تۆت كىلوگرام بۆلجۈرگەن سېتىۋالساقلا، قانچىلىك يېسەكمۇ بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. بۆلجۈرگەننى كۆپ يەپ، قورسىقىمىز ئاغرىپ كېتىپتۇ. ھەسەننىڭ ئىشتىنىنىڭ ئېغىدىن ئاققان قان قار ئۈستىدە شۇنچە قارا كۆرۈنگۈدەك. «قان دېگەن ئۇلۇغ نەرسە قىزىم، ھەممىنى خۇدايىم ئۆزى بىلىدۇ. بەلكىم پېشانەڭگە شۇنداق پۈتۈلگەندۇر» دەۋاتقانمىش جەمىلە خانىم سۈرەيپەنىڭ تىزىغا ئاستا ئۇرۇپ تۇرۇپ. دادام ئىككىمىز ئۆيىمىزنىڭ ئۆگزىسىدە يېتىپتىمىز. ئۇ ماڭا بۇ دۇنيادا بىرلا گۇناھ بارلىقىنى، ئۇ گۇناھنىڭ ئوغرىلىق ئىكەنلىكىنى دەۋاتقانمىش. رەھىمخان تېلېفوندا ماڭا مۇنداق دەۋاتقانمىش: گۇناھ يۇيىدىغان پۇرسەت بار. گۇناھ يۇيىدىغان پۇرسەت بار! ...

يىگىرمە تۆتىنچى باب

مېنىڭچە ئەگەر پەشاۋەر ئۆتمۈشتىكى كابۇلغا ئوخشاسا، ئىسلامئاباد كابۇلنىڭ كەلگۈسىگە ئوخشايتتى. ئىسلامئابادنىڭ كوچىلىرى پاكىز ۋە كەڭ، ئىككى تەرىپى قاتار كەتكەن دەرەخلىك ئىدى. بازارلىرى خېلىلا رەتلىك ئىدى. پەشاۋەردىكىدەك مەپە ۋە پىيادىلەر خالىغان يۆنىلىشتە مېڭىپ، قىستا - قىستا بولۇپ كەتمەيتتى. شەھەرنىڭ لايىھەلىنىشىمۇ خېلى گۈزەل ۋە زامانىۋى ئىدى، باغلاردىكى دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدا ئەتىراپتا ۋە لەيلىگۈللەر قاتار ئېچىلىپ كەتكەندى. فەرىد مارگالا تاغلىرىنىڭ باغرىدىكى بىر كوچىغا جايلاشقان كىچىك بىر مېھمانخانىنى تاپتى. بىز مېھمانخانىغا بارغۇچە دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ مەسچىت — شاھ فىيسال مەسچىتىنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق. مەسچىتنىڭ گىگانت تۈۋرۈكلىرى ۋە ئاسمانغا تاقاشقان مۇنارلىرى تولىمۇ ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. سوھراب مەسچىتكە قاراپ ھەيران قالدى، تاكى ماشىنا كوچىدىن قايرىلغۇچە، بېشىنى ماشىنىنىڭ دېرىزىسىدىن چىقىرىپ قارىدى.

بۇ مېھمانخانا فەرىد بىلەن ئىككىمىز كابۇلدا چۈشكەن مېھمانخانىغا قارىغاندا كۆپ ياخشى ئىدى. ئورۇن - كۆرپىلىرى ئاپپاق، يەرگە سېلىنغان گىلەم پاكىز تازىلانغان، تازىلىق ئۆيى پاك - پاكىز ئىدى. تازىلىق ئۆيىدە چاچ سويۇنى، بەدەن سويۇنى ۋە ساقال ئالغۇچ قاتارلىقلار تىزىپ قويۇلغانىدى. يەنە ۋاننىمۇ بار ئىدى، ئۇنىڭ يېنىغا لىمون پۇراپ تۇرىدىغان لۆڭگە تەييارلاپ قويۇلغانىدى. ئەلۋەتتە تامدا قان يۇقى كۆرۈنمەيتتى. ياتاقتا يەنە

تېلېۋىزورمۇ بار ئىدى.

— ماۋۇ يەرگە قارا! — دېدىم سوھرابقا. تېلېۋىزورنىڭ تىزگىنىكى بولمىغاچقا، تېلېۋىزورنىڭ ئۈزچىتىنى تولغاپ ئاچتىم. مەن قاناللارنى ئالماشتۇرۇپ يۈرۈپ، ئىككى بالىلار كارتون فىلىمىنى تاپتىم، ئۇزۇن تۈكلۈك پاقلان قورچاق ئوردۇچە ناخشا ئېيتىۋاتاتتى. سوھراب كارىۋاتلارنىڭ بىرىدە تىزلىرىغا ئېتىكىنى تىرىگىنىچە ئولتۇرۇپ كۆرۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ چىرايى ھېلىمۇ تۈرۈكلۈك ئىدى. ئۇنىڭ زەڭگەر كۆزلىرىدە تېلېۋىزورنىڭ سۈرەتلىرى ئەكس ئېتەتتى. كىچىك ۋاقىتىدا مېنىڭ ھەسەنگە قىلغان ۋەدەم ئېسىمگە كەلدى. چوڭ بولغاندا مەن ھەسەننىڭ ئائىلىسىگە رەڭلىك تېلېۋىزور تەقدىم قىلماقچى بولغانىدىم.

— مەن ئەمدى ماڭاي، ئامىر ئاغا، — دېدى فەرىد.

— بۈگۈن مۇشۇ يەردە قونۇپ قېلىڭ، — دېدىم مەن، — يول ئۇزۇن، ئەتە مېڭىڭ.

— رەھمەت، بۈگۈنلا قايتاي، بالىلىرىمنى سېغىنىدىم، — ئۇ ئىشىكتىن چىقىۋېتىپ، ئارقىسىغا قاراپ توختىدى، — خەير - خوش سوھرابجان، — ئۇ سوھرابنىڭ جاۋابىنى كۈتۈپ بىردەم ساقلاپ تۇردى. لېكىن، سوھراب ئۇنىڭغا دىققەت قىلمىدى. ئۇ تىزلىرىنى قۇچاقلغىنىچە ئالدى - كەينىگە لىڭشىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يۈزلىرى تېلېۋىزور ئېكرانىنىڭ كۈمۈش رەڭ ئەكس نۇرىدا پارقراپ تۇراتتى.

مەن فەرىدنى ئۈزىتىپ چىقىپ قولغا بىر لېپاپنى تۇتقۇزۇپ قويدۇم. ئۇ لېپاپنى ئېچىپ، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ تۇرۇپ قالدى.

— سىزگە نېمە دەپ رەھمەت ئېيتىشنى بىلەلمىدىم، — دېدىم مەن، — سىز ماڭا شۇنچە كۆپ ياخشىلىقلارنى قىلدىڭىز.

— بۇ نەچچە پۇل؟ — دېدى ئۇ ھەيران بولغان ھالدا.

— ئىككى مىڭ دوللاردىن كۆپرەك.

— ئىككى مىڭ دوللار! — دەدى ئۇ. ئۇنىڭ لەۋلىرى سەل

ستىرەۋاتاتتى.

بىر ئازدىن كېيىن ئۇ يول بويىغا توختىتىلغان ماشىنىسىنى ھەيدەپ يولغا چىقتى. ئۇ ماڭا قاراپ ماشىنىسىدا ئىككى قېتىم سىگنال بېرىپ قويۇپ قوللىرىنى پۇلاڭلاتتى. ئۇنىڭ بىلەن شۇ خوشلاشقانچە قايتا كۆرۈشمىدىم.

مېھمانخانغا قايتىپ كىرسەم، سوھراب كارىۋاتتا تۈگۈلۈپ يېتىپتۇ. ئۇنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلغانىدى، لېكىن ئۇ ئۇخلاپ قالغانمۇ ياكى ئويغاقمۇ بىلەلمىدىم. ئۇ تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈۋەتكەنىدى. مەن كارىۋاتتا ئولتۇردۇم. ئاغرىق ئازابدا چىرايلىرىمۇ پۈرۈشۈپ كەتكەنىدى، پېشانەمدىكى سوغۇق تەرلەرنى سۈرتتۈم. مەن ئولتۇرۇپ قوپسام ياكى كارىۋاتتا ئۆرۈلسەم يەنە قاچانغىچە قورسىقىم مۇشۇنداق ئاغرىيدىغاندۇ؟ يەنە قانچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن ئاندىن نورمال تاماق يېيەلەيدىغان بولارمەن؟ يېنىمدىكى كارىۋاتتا ياتقان بۇ بىچارە بالىنى قانداق ئورۇنلاشتۇرارمەن؟ ئەمەلىيەتتە، كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرىدىن ئۇنى قانداق قىلىشىم كېرەكلىكى توغرىلىق سادا كېلىۋاتاتتى.

ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان چوڭ ئەينەك قاپاقتا لىق سۇ بار ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن بىر ئىستاكىغا سۇ قۇيىدۇم - دە، ئارماند بەرگەن ئاغرىق توختىتىش دورىسىدىن ئىككى تال ئىچىۋالدىم. سۇ ئىسسىق ۋە قاڭسىق ئىدى. مەن كارىۋاتقا چىقىپ، پاشىلىقنى تارتتىم - دە، ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم. ماڭا خۇددى كۆكرىكىم ھازىرلا يېرىلىپ كېتىدىغاندەك بىلىندى. ئاغرىق سەل پەسىيىپ، نەپەس ئالالايدىغان بولغاندىن كېيىن، ئەدىيالىنى يېپىنىپ، ئارماندىنىڭ دورىلىرىنىڭ ئۆز كۈچىنى كۆرسىتىشىنى كۈتۈپ ياتتىم.

ئويغانسام ياتاق ئىچى خېلىلا قاراڭغۇ بولۇپ قاپتۇ. دېرىزە پەردىلىرىنىڭ ئارىلىقىدىن ئاسماننىڭ سۆسۈن رەڭگە

كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ، كەچ بولغانلىقىنى جەزملەشتۈردۈم. كارىۋاتنىڭ كىرلىكلىرى ھۆل بولۇپ كەتكەن، بېشىم لوقۇلداپ ئاغرىۋاتاتتى. ئويلاپ باقسام يەنە چۈش كۆرۈپتىمەن، لېكىن نېمە چۈش كۆرگەنلىكىم ئېسىمدە قالماپتۇ.

يېنىمغا قارىسام سوھراب يوق، يۈرىكىم قارت قىلدى، مەن ئۇنى چاقىردىم. ئاۋازىمدىن چۆچۈپ كەتتىم. ئۆز ئۆيۈمدىن نەچچە مىڭ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر مېھمانخانىنىڭ قاراڭغۇ ياتقىدا، پۈتۈن بەدىنىم ئاغرىۋاتقان، تېخى بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى كۆرگەن بىر بالىنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ، ۋارقىراپ يېتىش ماڭا ئېغىر كەلدى، بېشىم قىيىۋاتاتتى. ئۇنى يەنە ئۇنلۇك چاقىردىم. ھېچ سادا يوق. ئورنۇمدىن تەستە تۇرۇپ، تازىلىق ئۆيىگە ۋە كارىدورغا قاراپ باقتىم. ئۇ كۆرۈنمەيتتى.

مەن ئىشىكىنى قۇلۇپلاپ، كارىدوردىكى تۇتقۇچنى تۇتۇپ مېڭىپ مېھمانخانا غوجىدارىنىڭ ئىشخانىسىغا باردىم. مېھمانخانىنىڭ ئىشخانىسى جايلاشقان زالىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا توپا بېسىپ كەتكەن بىر تۈپ يالغان پالما دەرىخى بار ئىدى. زالىنىڭ تېمىغا يۇلغۇن چېچىكى رەڭلىك قىزىل لەيلەك قۇشلىرىنىڭ ئۇچۇۋاتقان كۆرۈنۈشى چۈشۈرۈلگەن رەسىملەر ئېسىلغانىدى. مېھمانخانا خوجايىنى زالىدىكى پەشتاختا ئارقىسىدا ئولتۇرۇپ گېزىت كۆرۈۋاتاتتى. مەن سوھرابنىڭ تەقى - تۇرقىنى خوجايىنغا تەسۋىرلەپ بەردىم ۋە ئۇنىڭ سوھرابىنى كۆرگەن - كۆرمىگەنلىكىنى سورىدىم. ئۇ گېزىتنى ئۈستەلگە قويۇپ، كۆزەينىكىنى ئېلىۋەتتى. ئۇنىڭ چاچلىرى مايلاشقان، كىچىككىنە چار بۇرۇتى بار ئىدى. مەن ئۇنىڭ يېنىغا يېقىن كەلگەندە ئۇنىڭدىن ئىسسىق بەلباغنىڭ بىر خىل مېۋىسىدىن چىقىدىغان پۇراق كەلدى، لېكىن ئۇ پۇراقنىڭ زادى قايسى مېۋىنىڭ پۇرىقى ئىكەنلىكىنى ئېسىمگە ئالالمىدىم.

— ئوغۇل بالىلار سىرتتا ئويناشنى ياخشى كۆرىدۇ، — دېدى ئۇ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋېلىپ، — مېنىڭ ئۈچ ئوغۇلۇم بار. ئۇلار

كۈندە تۇتۇق بەرمەي، ئانىسىنى ئاۋارە قىلىدۇ، — ئۇ گېزىت بىلەن ئۆزىنى يەلپۈۋېتىپ، ئېڭىكىمگە تىكىلىپ قاراپ كەتتى. — مېنىڭچە ئۇ ئوينىغىلى چىقىپ كەتمىدى، — دېدىم مەن، — بىز بۇ يەرلىك ئەمەس. ئۇنىڭ يوقاپ كېتىشىدىن ئەنسىرەۋاتمەن. ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى.

— ئۇنداقتا، سىز ئۇنىڭغا ئوبدانراق كۆز - قۇلاق بولۇشىڭىز كېرەكتى، ئەپەندى.

— توغرا ئېيتىسىز، — دېدىم مەن، — بىراق مەن بىر ئۇخلاپ ئويغانسام، ئۇ يوق تۇرىدۇ. — ئوغۇل بالا دېگەن ئاشۇنداق.

— شۇنداق، — دېدىم مەن. مېنىڭ يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سېلىشقا باشلىدى. «بۇ ئادەم مېنىڭ ئەنسىرەۋاتقىنىمنى بىلمەيۋاتقانمىدۇ؟» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە. ئۇ گېزىتنى يەنە بىر قولىغا يۆتكەپ، يەنە ئۆزىنى يەلپۈشكە باشلىدى. — ئۇلار ئەمدى ۋېلىسىپىت جېدىلى قىلىۋاتىدۇ. — كىملەر؟

— مېنىڭ ئوغۇللىرىم، — دېدى ئۇ، — ئۇلار: «دادا، بىزگە ۋېلىسىپىت ئېلىپ بەرگىن، بىز سېنى ئاۋارە قىلمايمىز. دادا! ماقۇل دېگىنە» دەپ يالۋۇرىدۇ، — ئۇ دىمىقىدا كۈلدى، — ۋېلىسىپىتىمىش. ئەگەر مەن ئۇلارغا ۋېلىسىپىت ئېلىپ بەرسەم ئۇلارنىڭ ئانىسى گېلىمنى سىقىدۇ. مەن راست دەۋاتمەن.

مەن سوھراپنىڭ بىرەر ئېرىق ئىچىدە ياتقان ياكى بىرەر ماشىنىنىڭ يۈك - تاق سالىدىغان يېرىگە قول - پۇتى باغلانغان، ئاغزى يەملەنگەن ھالدا تاشلانغان ھالىتىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم. مەن ئەمدى ئۇنىڭ ئۆلۈشىگە سەۋەب بولسام بولمايدۇ. ئۇنىڭمۇ يامان كۈنگە قېلىشىغا سەۋەب بولسام بولمايدۇ.

— ئۆتۈنۈپ قالاي... — دېدىم. مەن ئۇنىڭ قىسقا يەڭلىك، كۆك كۆڭلىكىنىڭ ئالدىغا ئېسىلغان ئىسىم كارتىسىنى

كۆزلىرىمنى قىسىپ تۇرۇپ قارىدىم، — فايياز ئەپەندى، سىز
ئۇنى كۆردىڭىزمۇ؟

— ئۇ ئوغۇل بالىنى؟

مېنىڭ ئاچچىقىم تۇتتى.

— ھەئە، ئاشۇ ئوغۇل بالىنى. مەن بىلەن بىللە كەلگەن

ئوغۇل بالىنى. خۇدانىڭ ھەققىدە، سىز ئۇنى كۆردىڭىزمۇ؟

ئۇ ئۆزىنى يەلپۈشتىن توختىدى. ئۇ كۆزلىرى قىسىپ
تۇرۇپ:

— مەندىن سوراۋېرىدىكەنسىز، ئۇ بالىنى مەن

يىتتۈرۈۋەتمەسم، — دېدى.

ئۇنىڭ سۆزى ئورۇنلۇق ئىدى. خىجىل بولغىنىمدىن

يۈزلىرىم ئوت ئېلىپ كەتتى.

— توغرا ئېيتىسىز، ھەممە خاتالىق ئۆزۈمدە، لېكىن سىز

ئۇنى كۆردىڭىزمۇ؟

— كەچۈرۈڭ، — دېدى ئۇ قوپاللىق بىلەن. ئۇ كۆزەينىكىنى

تاقاپ، گېزىتىنى قايتىدىن قولغا ئالدى، — مەن ئۇنداق بالىنى

كۆرمىدىم.

مەن پەشتاختا ئالدىدا بىر مىنۇتتەك ئۇن - تىنىسىز قاراپ

تۇردۇم. ۋارقىرىۋەتمەسلىكىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىشقا

تىرىشتىم. ئاندىن ئارقامغا ئۆرۈلۈپ سىرتقا قاراپ ماڭدىم.

— ئۇنىڭ قەيەرگە بېرىپ ھاڭۋېقىپ يۈرۈشى مۇمكىنلىكىنى

بىلەمسىز؟ — دېگەن ئاۋاز ئارقا تەرىپىدىن ئاڭلاندى.

— ياق، — دېدىم مەن. مەن ھېرىپ كەتكەن ھەم قورقۇپ

كەتكەندىم.

— ئۇنىڭ نېمىگە قىزىقىدىغانلىقىنى بىلەمسىز؟ — سورىدى

ئۇ قولىدىكى گېزىتنى قاتلاۋېتىپ، — مەسىلەن، مېنىڭ

ئوغۇللىرىم ئامېرىكىنىڭ مۇشتلىشىدىغان ۋە ئېتىشىدىغان

كىنولىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن ھەرقانداق ئىش قىلىشتىن

يانمايدۇ. بولۇپمۇ ئارنولد ۋاتسېنگىرنىڭ...

— مەسچىت! ھېلىقى چوڭ مەسچىت، — بىز ھېلىقى مەسچىتنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە سوھرابنىڭ ماشىنىنىڭ دېرىزىسىدىن بويىنىنى سوزۇپ ھەيرانلىق بىلەن قاراپ كەتكەنلىكى ئېسىمگە كەلدى.

— شاھ فايسال؟

— ھەئە. سىز مېنى ئۇ يەرگە ئاپىرىپ قويالامسىز؟

— ئۇ مەسچىتنىڭ دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ مەسچىت ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ — سورىدى ئۇ.

— ياق، لېكىن...

— ئۇ مەسچىتنىڭ ھويلىسىغىلا قىرىق مىڭ ئادەم سىغىدۇ.

— مېنى ئۇ يەرگە ئاپىرىپ قويالامسىز؟

— ئۇ مەسچىت بۇ يەردىن ئاران بىر كىلومېتىر يىراقلىقتا، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ.

— مېنى ئاپىرىپ قويغان ھەقىقىتىنى بېرىمەن، — دېدىم مەن.

ئۇ تىن تارتىۋېتىپ، بېشىنى چايقىدى.

— بۇ يەردە مېنى ساقلاپ تۇرۇڭ، — ئۇ ئارقا تەرەپتىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن ئۇ يەنە كۆزەينەك بىلەن بىر توپ ئاچقۇچنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەلدى، بويى پاكار، سېمىز، ئاپپىلىسىنىڭ رەڭگىدە سارى كىيگەن بىر ئايال ئۇنىڭغا ئەگىشىپ چىقىپ، پەشتاختنىڭ ئارقىسىدىكى باياتىن فايياز ئەپەندى ئولتۇرغان ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

— مەن پۇل ئالمايمەن، — دېدى فايياز ئەپەندى، — مەن سىزنى ماشىنا بىلەن ئاپىرىپ قوياي، چۈنكى مەنمۇ سىزدەك بىر دادا.

مەن پۈتۈن شەھەرنى ئايلىنىپ سوھرابنى ئىزدەپ تېپىپ كەلگۈچە قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىدىغان بولدى، دەپ ئويلىغانىدىم. كۆز ئالدىمغا فاييازنىڭ ماڭا ئەيىبلەش نەزىرىدە قاراشلىرى،

ساقچىغا سوھرابنىڭ تۇرقىنى تەسۋىرلەپ تېلېفون قىلىشىم، ساقچىنىڭ خۇشياقمىغان ھالدا بىر - ئىككى سوئال سوراپ قويۇشى دېگەندەك كۆرۈنۈشلەر كەلدى. ساقچى چوقۇم كۆڭلىدە: «كىممۇ نەس باسقان بىر ئافغان بالا ئۈچۈن ئۆزىنى ئاۋارە قىلسۇن؟» دەيدۇ دەپ پەرەز قىلدىم.

لېكىن، بىز سوھرابنى مەسچىتتىن يۈز مېتىر نېرىدىكى ماشىنا توختىتىش مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چىملىقتا ئولتۇرغان يېرىدىن تاپتۇق. فايياز ماشىنىنى چىملىقنىڭ يېنىدا توختىتىپ، مېنى چۈشۈرۈپ قويدى.

— مەن مېھمانخانغا قايتىمىسام بولمايدۇ.

— ئۇنداق بولسا مەيلى. بىز پىيادە كېتەرمىز، — دېدىم

مەن، — رەھمەت فايياز ئەپەندى. سىزگە كۆپ رەھمەت.

مەن ماشىنىدىن چۈشۈۋاتقاندا، ئۇ مەن تەرەپكە ئېڭىشىپ تۇرۇپ دېدى:

— مەن سىزگە بىرنەرسە دېسەم بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە.

كەچكى شەپەق نۇرىدا ئۇنىڭ چاقنىغان كۆزەينىكىنىلا كۆرگىلى بولاتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىنى ئېنىق كۆرەلمىدىم.

— مەن سىزگە دېسەم، سىلەر ئافغانلارنىڭ ئۆپكىسى يوق.

مەن ھېرىپ كەتكەنىدىم. بەدىنىم قاتتىق ئاغرىۋاتاتتى. ئېڭىكىم يەنە لوقۇلداپ ئاغرىۋاتاتتى. كۆكرىكىم ۋە قورساقلىرىمدىكى يارىلار دەستىدىن مەن خۇددى تېرەمنىڭ ئاستىدا تىكەنلىك سىم باردەك ھېس قىلىۋاتاتتىم. شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى تۇتالماي كۈلۈپ كەتتىم.

— دېمەكچى بولغىنىم... — فايياز گېپىنى داۋاملاشتۇرماقچىدى. لېكىن، مېنىڭ يىپلار بىلەن تىكىلگەن ئېڭەكلىرىمنى كۆرۈپ، توختاپ قالدى.

— ساراڭ خەق... — دېدى ئۇ. ئۇ ماشىنىسىنى تېز

قوزغاتقاچقا، ماشىنىنىڭ چاقلىرى يەرگە سۈركەلگەن يېقىمسىز
ئاۋاز ئاڭلاندى. قاراڭغۇدا ئۇنىڭ ماشىنىسىنىڭ كەينى
چىراغلىرى چاقناپ تۇراتتى.

— سەن مېنى تازا قورقۇتتۇڭ، — دېدىم مەن سوھرابنىڭ
يېنىدا ئولتۇرۇۋېتىپ. ئاغرىق ئازابىدىن چىرايىم پۈرۈشۈپ
كەتتى.

سوھراب شاھ فىسال مەسچىتىگە قاراپ ئولتۇراتتى. مەسچىت
غايەت زور بىرېزىنت كەپىگە ئوخشايتتى. كىرىپ - چىقىۋاتقان
ماشىنلار ۋە ئاق كىيىم كىيىشىپ نامازغا كەلگەن كىشىلەر
ساناقسىز ئىدى. مەن دەرەخكە يۆلىنىپ ئولتۇردۇم. ئۇ تىزنى
قۇچاقلاپ ئولتۇراتتى. بىز بىردەم ئون - تىنسىز ئولتۇردۇق.
بىردەمدىن كېيىن ئەزان ئاۋازى ئاڭلاندى. قاراڭغۇ چۈشكەندىن
كېيىن مەسچىتنىڭ يۈزلىگەن چىراغلىرى يېنىپ، قاراڭغۇدا
مەسچىتنى خۇددى چوڭ بىر ياقۇتتەك چاقناتتى. چىراغ نۇرى
ئاسماننى ھەم سوھرابنىڭ چىرايىنى يورۇتۇپ تۇراتتى.

— سىز مازارى شارىققا بېرىپ باققانمۇ؟ — سورىدى سوھراب
ئېڭىكىنى تىزغا قويۇپ ئولتۇرۇپ.

— نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى بارغان. لېكىن، نېمىلەرنى
كۆرگىنىم تازا ئېسىمدە يوق.

— مەن كىچىك ۋاقتىمدا دادام مېنى ئۇ يەرگە ئاپارغان. ئانام
بىلەن ساسا مومامۇ بىللە بارغانىدى. دادام بازاردىن ماڭا بىر
مايمۇن ئېلىپ بەرگەنىدى. ئۇ راست مايمۇن ئەمەس، بەلكى
ئىچىگە يەل پۇۋلەپ چوڭايتىدىغان جىگەر رەڭلىك ئويۇنچۇق
مايمۇن ئىدى، بويىدا گالىستۇكى بار ئىدى.

— مېنىڭمۇ كىچىك ۋاقتىمدا ئاشۇنداق مايمۇنۇم بار ئىدى.

— دادام مېنى يەنە «كۆك مەسچىت» كە ئاپارغانىدى، — دېدى
سوھراب، — مەسچىتنىڭ ئالدىدا نۇرغۇن كەپتەرلەر بار ئىدى.
ئۇ كەپتەرلەر ئادەملەردىن قورقمايدىكەن. بىز بېرىشىمىزغا ئۇلار

بىزگە قاراپ ئۈچۈپ كېلىشتى. مەن ساسا بەرگەن نان ئۇۋاقلارنى كەپتەرلەرگە تاشلاپ بەردىم. بىردەمدىن كېيىن شۇنچە كۆپ كەپتەرلەر مېنىڭ ئەتراپىمدا ئۈنلەشكە باشلىدى. شۇنداق قىزىقارلىق بولغانىدى.

— سەن ئاتا - ئاناڭنى بەك سېغىنىپسەن - ھە؟ — دېدىم مەن. مەن شۇ گەپنى دەۋاتقاندا، ئۇ تالىبانلارنىڭ ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنى كوچىغا سۆرەپ چىققانلىقىنى كۆرگەنمىدۇ دەپ ئويلاپ قالدىم. مەن ئۇنىڭ ئۇ ئىشلارنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرمىگەن بولۇشىنى ئۈمىد قىلدىم.

— سىزمۇ ئاتا - ئانىڭىزنى سېغىنامسىز؟ — ئۇ بىر يۈزىنى تىزغا قويۇپ، ماڭا يانتۇ قاراپ سورىدى.

— مەن ئاتا - ئانىمنى سېغىنمىدەمەن؟ ساڭا دېسەم، مەن ئانىمنى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان. دادام بىرنەچچە يىل ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتتى. توغرا، مەن ئۇنى سېغىنمەن، بەزىدە بەكلا سېغىنمەن ...

— دادىڭىزنىڭ چىرايى ھېلىمۇ ئېسىڭىزدىمۇ؟
مەن دادامنىڭ توم كۆرۈنىدىغان بوينىنى، قارا كۆزلىرىنى، قوڭۇر رەڭلىك يىرىك چاچلىرىنى ئەسكە ئالدىم. ئۇنىڭ قۇچقىدا ئولتۇرسام، خۇددى دەرەخنىڭ بىر جۈپ شېخىدا ئولتۇرغاندەك بىلىنەتتى.

— ئۇنىڭ چىرايى ھېلىمۇ ئېسىمدە، — دېدىم مەن، — ھەتتا ئۇنىڭ پۇرىقىمۇ ئېسىمدە.

— مەن ئۇلارنىڭ چىرايىنى ئۇنتۇشقا باشلىدىم، — دېدى سوھراب، — ئۇ يامان ئىشمۇ؟

— ياق، — دېدىم مەن. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى شۇنداق بولىدۇ. مەن بىرنەرسىنى ئېسىمگە ئېلىپ، چاپنىمنىڭ مەيدە يانچۇقىنى ئاكتۇردۇم. قولۇمغا ھەسەن بىلەن سوھرابنىڭ بىللە چۈشكەن ھېلىقى سۈرىتى چىقتى.

— مانا، — دېدىم.

ئۇ سۈرەتنى كۆزلىرىگە يېقىن ئەكىلىپ، مەسچىتنىڭ چىراغ نۇرىغا تۇتتى. ئۇ سۈرەتكە خېلى ئۇزاق قاراپ كەتتى. مەن ئۇنى يىغلايدۇ دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن ئۇ يىغلىمىدى. ئۇ سۈرەتنى ئىككى قولىدا چىڭ تۇتۇپ، باش بارماقلىرى بىلەن سىلىدى. مەن تۇيۇقسىز قايسىبىر كىتابتىن ئوقۇغانمۇ ياكى بىرىدىن ئاڭلىغانمۇ، ئىشقىلىپ مۇنۇ بىر جۈملە سۆزنى ئەسكە ئالدىم: «ئافغانىستاندا كىچىك بالىلار ناھايىتى كۆپ، لېكىن بالىلىق بەك ئاز.» ئۇ سۈرەتنى ماڭا ئۇزاتتى.

— ئۇنى سەن ساقلىغىن، — دېدىم مەن، — ئۇ سېنىڭ.
— رەھمەت.

ئۇ سۈرەتكە يەنە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن جىلتىكىسىنىڭ يانچۇقىغا سالدى. بىر پەيتۇن يېنىمىزدىن ئۆتتى. ئاتنىڭ بوينىغا ئېسىلغان كىچىك قوڭغۇراقلار جىرىڭلايتتى.

— مەن يېقىندىن بېرى مەسچىت توغرىلۇق جىق ئويلايدىغان بولۇپ كەتتىم، — دېدى سۇھراب.

— شۇنداقمۇ؟ نېمە ئۈچۈن؟

ئۇ مۇرىسىنى قىستى.

— مەسچىتلەر توغرىلۇق ئويلايمەن شۇ، — ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا تىكىلىپ قارىدى. ئەمدىلىكتە ئۇ ئېسەدەپ يىغلاۋاتاتتى، — سىزدىن بىرنەرسە سورىسام بولامدۇ، ئامىر ئاغا؟
— ئەلۋەتتە.

— خۇدايىم... — ئۇ بىردەم نەپەس ئالالماي كەتتى، — خۇدا ھېلىقى ئادەمگە قىلغان ئىشىم سەۋەبلىك مېنى دوزاخقا تاشلارمۇ؟

مەن قولۇمنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتىم، لېكىن ئۇ چۆچۈپ كەتتى. مەن دەرھال قولۇمنى تارتىۋالدىم.

— ياق، ئەلۋەتتە ئۇنداق بولمايدۇ، — دېدىم مەن. مەن ئۇنى ئۆزۈمگە يېقىن تارتىپ قۇچاقلىماقچى، بۇ دۇنيانىڭ ئۇنىڭغا زىيان سالغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادا ھەرگىز يامان ئىش

قىلمىغانلىقىنى دېمەكچى بولغانىدىم.

لېكىن، ئۇنىڭ چىرايى ھېلىمۇ پۈرۈشكەندى.

— دادام ماڭا ھەتتا يامان نىيەتلىك ئادەملەرگە زىيان سېلىشىنىڭمۇ خاتا ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ: «يامان كىشىلەر ئۆزىنىڭ يامان ئىشلىرىنى قىلغىنىنى بىلەلمىگەچكە شۇنداق قىلىدۇ، ئەگەر ئۇلار بىلسە، ياخشى ئادەملەرگە ئايلىنىدۇ» دېگەندى.

— دائىم ئۇنداق بولۇۋەرمەيدۇ، سوھراب.

ئۇ ماڭا سوئال نەزىرىدە تىكىلدى.

— سېنى بوزەك قىلغان ئادەمنى مەن نۇرغۇن يىللاردىن بېرى بىلىمەن، — دېدىم مەن، — بەلكىم مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن دېيىشكەن گەپلىرىمنىمۇ چۈشەنگەنەن. ئۇ... ئۇ بىر قېتىم ماڭا زىيانكەشلىك قىلماقچى بولغان، بىراق داداڭ مېنى قۇتقۇزۇپ قالغانىدى. سېنىڭ داداڭ شۇنچە باتۇر ئىدى. مەن ئاۋازچىلىككە يولۇققاندا، ئۇ دائىم كۆكرەك كېرىپ چىقىپ مەن تەرەپتە تۇراتتى. شۇڭا، ھېلىقى ئەسكى ئادەم سېنىڭ داداڭغا زىيانكەشلىك قىلدى. ئۇ ناھايىتىمۇ ئوسال ئوسۇل بىلەن داداڭغا زىيانكەشلىك قىلدى. لېكىن، مەن... مەن داداڭ مېنى قۇتقۇزغاندەك ئۇنى قۇتقۇزالمىدىم.

— نېمە ئۈچۈن خەقلەر دائىم مېنىڭ دادامغا زىيانكەشلىك قىلىدۇ؟ — دېدى سوھراب بوغۇق ئاۋازدا، — ئۇ ھېچقانداق ئادەمگە يامانلىق قىلمايتتى.

— توغرا دېدىڭ. سېنىڭ داداڭ ياخشى ئادەم. بۇ دەل مېنىڭ ساڭا دېمەكچى بولغان گېپىم، سوھرابجان. بۇ دۇنيادا ئەسكى ئادەملەر بار، بەزىدە ئەسكى ئادەملەر مەڭگۈ ئەسكى پېتىچە قالىدۇ. شۇڭا، بەزىدە سېنىڭ ئۇلارغا قارشى تۇرۇشۇڭغا توغرا كېلىدۇ. سەن ئۇ ئادەمگە قىلغان ئىشنى ئەسلىدە مەن نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى قىلغان بولسام توغرا بولاتتى. ئۇنىڭ جاجىسىنى بەرگىنىڭ ئۇنىڭغا ھەق. ئۇ سەن قىلغاندىنمۇ يامانراق

جاجىسىنى يېگەن بولسا ياخشى بولاتتى.

— سىزنىڭچە دادام مەندىن ئۈمىدسىزلەنگەنمىدۇ؟

— مېنىڭچە، ئۇ ھەرگىز سەندىن ئۈمىدسىزلەنمەيدۇ، — دېدىم مەن، — سەن كابۇلدا مېنىڭ ھاياتىمنى قۇتقۇزۇپ قالدىڭ. سېنىڭ ئۇ باتۇرلۇقۇڭ ئۈچۈن داداڭ سەندىن بەكمۇ پەخىرلىنىدۇ.

ئۇ يۈزىنى كۆڭلىكىنىڭ يېڭى بىلەن سۈرتتى. ئېغىزىدىن كۆپۈكچىلەر چىقىپ كەتتى. ئۇ يۈزىنى ئالقانلىرى بىلەن توسۇپ خېلى ئۇزاق يىغلىدى.

— مەن دادام بىلەن ئانامنى سېغىندىم، — دېدى ئۇ بوغۇق ئاۋازدا، — مەن ساسانى ۋە رەھىمخان ساھىبىنىمۇ سېغىندىم. لېكىن، مەن بەزىدە ئۇلارنىڭ بۇ يەردە... بۇ يەردە بولمىغانلىقى ئۈچۈن خۇشال بولىمەن.

— نېمە ئۈچۈن؟ — مەن ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتتۇم. ئۇ كەينىگە داچىدى.

— چۈنكى... — دېدى ئۇ توختىماستىن ئېسەدەپ تۇرۇپ، — چۈنكى مەن ئۇلارنىڭ مېنى كۆرۈشىنى خالىمايمەن... مەن شۇنچە پاسكىنا، مەينەت، — ئۇ چوڭقۇر تىن تارتىپ، ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى، — مەن شۇنچە مەينەت ھەم گۇناھكار.

— سەن مەينەت ئەمەس سوھراب، — دېدىم مەن.

— ئۇ ئادەملەر...

— سەن ھەرگىزمۇ مەينەت ئەمەس.

— ئۇلار ئەسكى ئىشلارنى قىلدى. ئۇلار ماڭا ئەسكى ئىشلارنى قىلدى. ھېلىقى ئەسكى ئادەم ھەم باشقا ئىككىسىمۇ...

— سەن ھەرگىزمۇ مەينەت ئەمەس، ھەرگىزمۇ گۇناھكار ئەمەس، — مەن ئۇنىڭ بىلىكىنى تۇتتۇم، لېكىن ئۇ ئۆزىنى تارتىپ تۇرۇۋالدى. مەن يەنە ئۇنى ئاستا ئۆزۈمگە تارتتىم، — مەن ساڭا زىيانكەشلىك قىلمايمەن، — دېدىم مەن پىچىرلاپ، — مەن ساڭا ۋەدە قىلاي.

ئۇ دەسلەپتە ئۆزىنى تارتىپ تۇرۇۋېلىپ، كېيىن بوشاپ قالدى. ئاندىن بېشىنى مېنىڭ كۆكسۈمگە قويدى.
ئۇ مېنىڭ باغرىمدا تۈگۈلۈپ تۇرۇپ ھەربىر قېتىم ئېسەدىگەندە، ئۇنىڭ كىچىكىنە بەدىنى قاتتىق بىر سىلكىنەتتى.

ئېمىلداشلار قېرىنداشلار دەك بولىدۇ. ئەمدىلىكتە، بۇ بالىنىڭ ياشقا ئايلىنىپ چىقىۋاتقان كۆڭۈل ئازابلىرى مېنىڭ كۆڭلىكىمنى ھۆل قىلىۋاتقان مۇشۇ پەيتنىڭ ئۆزىدىمۇ ئىككىمىز ئارىسىدا بىر خىل قېرىنداشلىق مېھرىنىڭ بىخ سۈرۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئاشۇ ئۆيدە ئاسسەف بىلەن ئارىمىزدا بولغان ئىشلار بۇ بالا بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرىمدا كەينىگە قايتۇرغىلى بولمايدىغان بىر خىل باغلىنىش پەيدا قىلغاندەك ئىدى.

مەن خىيالىمدا ئويلاپ يۈرگەن، لېكىن مۇۋاپىق ۋاقىت ۋە مۇۋاپىق ئورۇن تېپىپ ئاندىن ئېغىزىمدىن چىقىرىشنى پىلان قىلغان ئىشنى ھازىر دېيىشنى قارار قىلدىم. مېنىڭچە، خۇداغا سەجدە قىلىدىغان مۇشۇ ئۇلۇغ بىنانىڭ يورۇقىدا ئىككىمىز بىللە تۇرغان مۇشۇ ۋاقىتتىم مېنىڭ ئۈگەپنى دېيىشىم ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پەيت ئىدى.

— سەن ئامېرىكىغا بېرىپ، ئايالىم ئىككىمىز بىلەن بىللە ياشاشنى خالامسەن؟

ئۇ جاۋاب بەرمىدى. ئۇ تېخىچە يىغلاپ كۆڭلىكىمنى ھۆل قىلىۋەتكەنىدى. مەن ئۇنى بىردەم يىغلىۋالسۇن دەپ قويۇپ بەردىم.

بىر ھەپتىگىچە ھېچقايسىمىز ئۇنىڭ مەن بىلەن كېتىشى توغرىلۇق ئېغىز ئاچمىدۇق. كۈنلەر ئۆتسۈۋەردى. بىر كۈنى سوھراب ئىككىمىز تاكىسىغا ئولتۇرۇپ، «داماننىڭ» مەنزىرە ساياھەت ئورنىغا قاراپ ماڭدۇق. مارگالا تېغىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان ئۇ يەردىن قارىسا، پۈتۈن ئىسلامئاباد

شەھىرىنىڭ مەنزىرىسىنى، ئىككى تەرىپى دەرەخلىك پاكىز كۆچىلىرىنى، شۇنداقلا ئاق رەڭلىك بىنالىرىنى كۆرگىلى بولاتتى. تاكى شويپۇرى بىزگە ئاشۇ يەردىن زۇڭتۇڭ سارىيىنىمۇ كۆرگىلى بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— يامغۇر يېغىپ توختىغاندىن كېيىنكى ئوچۇق ھاۋادا، ئۇ يەردە تۇرۇپ ھەتتا راۋالپىندىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى جايلارنىمۇ كۆرگىلى بولىدۇ، — دېدى ئۇ. ئارقا تەرەپنى كۆرسىتىدىغان ئەينەكتىن مەن شويپۇرنىڭ كۆزلىرىنىڭ بىردەم ماڭا، بىردەم سوھرابقا قاراۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئەينەكتىن يەنە ئۆزۈمنىڭ چىرايىنىمۇ كۆردۈم. يۈزۈمنىڭ ئىشىقلىرى خېلىلا يېنىپ قالغانىدى. لېكىن، ساقىيىۋاتقان يارىلاردىن قېلىپ قالغان سارغۇچ داغلار يۈزۈمنىڭ ھەممە يېرىدە بار ئىدى.

بىز دالا تامىقى يەيدىغان مەيداندىكى بىر تۈپ كاۋچۇك دەرىخىنىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردۇق. ئۇ كۈنى ھاۋا ئىسسىق ئىدى. كۆپكۆك ئاسماندا قۇياش پارقراپ تۇراتتى. يېنىمىزدىكى ئورۇندۇقلاردا بىرنەچچە ئائىلىلىك كىشى سامسا ۋە پاكورالارنى يەۋاتاتتى. خېلى يىراق بىر يەردىن ھىندى ناخشىسى ئاڭلىنىۋاتاتتى. ئۇ ناخشىنى مەن كىچىك ۋاقىتىمدا كۆرگەن «پاكېزا» ناملىق كىنونىڭ ناخشىسىمىكىن دەپ پەرەز قىلدىم. ئۇ يەردە نۇرغۇن بالىلار بار بولۇپ، بەزىلىرى سوھراب بىلەن تەڭ دېمەتلىك ئىدى. ئۇلار پۈتۈل قوغلىشىپ، كۈلۈشۈپ، چۆرقىرىشىپ ئويناۋاتاتتى. مەن كارتەھ — سەھدىكى دارىلىقنىمۇ ھەم زامانىنىڭ ئىشخانىسىدا ئىككى پۈتۈم ئارىسىدىن يۈگۈرۈپ ئۆتكەن چاشقانىنى ئەسكە ئالدىم. مېنىڭ ۋەتەنداشلىرىمنىڭ ئۆز ۋەتىنىنى ۋەيران قىلىۋاتقان قىلىقلىرى تۈسۈپ ئېسىمگە كېلىپ، ئاچچىقتىن يۈرىكىم ئېچىشىقا باشلىدى.

— نېمە بولدى؟ — سورىدى سوھراب. مەن ئۆزۈمنى كۈلىكىگە زورلاپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا ھېچ ئىش بولمىغانلىقىنى

ئېيتتىم.

ئىككىمىز ئۆزىمىز مېھمانخاندىن ئېلىۋالغان بىر لۆڭگىنى
ئۈستەلگە يېيىپ، قارتا ئويناشقا باشلىدۇق. مۇشۇنداق ئىللىق
قۇياش نۇرى ئاستىدا، ئىنمىنىڭ ئوغلى بىلەن قارتا ئويناپ
ئولتۇرۇش مېنى ھاياجانلاندۇردى. ھېلىقى ناخشا تۈگەپ، مەن
ئاڭلاپ باقمىغان يېڭى بىر ناخشا ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

— ئۇنىڭغا قاراڭ، — دېدى سوھراب. ئۇ قولدىكى قارىتلار
بىلەن ئاسماننى كۆرسىتىۋاتاتتى. مەن ئاسمانغا قاراپ، ئايلىنىپ
ئۈچۈپ يۈرگەن بىر قۇرغۇنى كۆردۈم.

— ئىسلامئابادتا قۇرغۇي بارلىقىنى ئويلاپ باقماپتىمەن، —
دېدىم مەن.

— مەنمۇ شۇ، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى ئۈچۈپ يۈرگەن
قۇرغۇيدىن ئۆزىمەي، — سىز ياشايدىغان يەردىمۇ قۇرغۇي بارمۇ؟
— سان فرانسىسكو؟ مېنىڭچە بار. لېكىن، مەن كۆرۈپ
باقمىدىم.

— ھە، — دېدى ئۇ. مەن ئۇنىڭ جىقراق سوئال سورىشىنى
ئۈمىد قىلغانىدىم. لېكىن، ئۇ يەنە بىر قېتىم قارتا شىلىغاندىن
كېيىن، مەندىن چۈشلۈك تاماق يېمەمدۇق، دەپ سورىدى. مەن
قەغەز خالتىنى ئېچىپ، ئىككى پارچە گۆشناننى ئۇنىڭغا بەردىم.
ئۆزۈم بىر ئىستاكان بانان شەرىبىتى بىلەن ئاپپىلىسىم
شەرىبىتىنىڭ ئارىلاشمىسىنى ئىچتىم. مەن فايياز خانىمنىڭ
مېۋە ئېزىش ماشىنىسىنى بىر ھەپتە ئارىيەت ئالغانىدىم. مەن
نەيچىنى ئىستاكانغا سېلىپ، مېۋە شەرىبىتىنى سۈمۈردۈم.
بىرنەچچە تامچە شەرىبەت ئاغزىمدىن سىرتقا ئېقىپ كەتتى،
سوھراب ماڭا ئېغىز سۈرتىدىغان قەغەزنى ئۈزۈپ، ماڭا قاراپ
تۇردى. مەن ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرىدىم. ئۇمۇ كۈلۈمسىرەش بىلەن
جاۋاب قايتۇردى.

— سېنىڭ داداڭ بىلەن مەن ئەمەلىيەتتە قېرىنداش
بولمىز، — دېدىم مەن. بۇ گەپنى ئىككىمىز مەسچىت ئالدىدا

ئولتۇرغان ۋاقتىمىزدا ئېيتماقچى بولغان، لېكىن ئېيتىمىغانىدىم. مېنىڭچە، ئۇ بۇ ئىشنى بىلىشكە ھوقۇقلۇق ئىدى. بۇنىڭدىن كېيىن ھېچ نەرسىنى يوشۇرغۇم يوق ئىدى، — بىز ئىككىمىز ھېسابتا قېرىنداشلار. بىزنىڭ دادىمىز بىر. سوھراب قولىدىكى يەۋاتقان ناننى ئۈستەلگە قويدى. — دادام ئەزەلدىن ماڭا ئۆزىنىڭ ئاكىسى بارلىقىنى ئېيتىمىغانىدى.

— چۈنكى، ئۇ بىلمەيتتى.
 — نېمە ئۈچۈن بىلمەيتتى؟
 — ھېچكىم ئۇنىڭغا ئېيتىمىغان، — دېدىم مەن، — ماڭمۇ ھېچكىم ئېيتىمىغان. مەن تېخى يېقىندىلا خەۋەر تاپتىم.
 سوھراب كۆزلىرىنى چىمچىقلاشتى. ئۇ خۇددى مېنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك تىكىلىپ قاراپ كەتتى.
 — لېكىن، كىشىلەر نېمە ئۈچۈن ئۇنى دادام بىلەن سىزدىن يوشۇرىدۇ؟

— ساڭا ئېيتسام، تېخى بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى مەن مۇشۇ سوئالنى ئۆزۈمدىن سورىغانىدىم. ئۇ سوئالنىڭ جاۋابى تولىمۇ كۆڭۈلسىز. بىز بۇنى مۇنداق چۈشەنسەك بولىدۇ: داداڭ بىلەن ئىككىمىز ئاكا - ئۇكا بولۇشقا تېگىشلىك بولمىغاچقا... كىشىلەر بۇ ئىشنى بىزگە دېمىگەن.
 . — ئۇ ھەزارا بولغىنى ئۈچۈنمۇ؟

مەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن جاۋاب بەردىم:
 — شۇنداق.

— سىزنىڭ دادىڭىز... — ئۇ ئۆزىنىڭ ئۈستەلگە قويۇلغان تامىقىغا قاراپ تۇرۇپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — سىزنى ۋە مېنىڭ دادامنى ئوخشاشلا ياخشى كۆرگەنمىدى؟

مەن بىز غارغا كۆلىگە بارغان ھېلىقى ئۇزاق بىر كۈننى ئەسكە ئالدىم. ھەسەن ئاتقان تاش مەن ئاتقان تاشقا قارىغاندا سۇ يۈزىدە كۆپ سەكرىگەن ۋاقتتا، دادام ھەسەننى ئەركىلىتىپ

مۇرىسىگە ئاستا ئۇرۇپ قويغانىدى. دوختۇرخانىدا ھەسەننىڭ كالىپۇكىدىكى تېخىق ئېلىۋېتىلگەن ۋاقتتا، دادام شۇنچە خۇشال بولۇپ كەتكەن كۆرۈنۈشمۇ ئېسىمگە كەلدى.

— مېنىڭچە، ئۇ بىزنى تەڭ دەرىجىدە، لېكىن ئوخشىمىغان ئۇسۇلدا ياخشى كۆرگەن.

— ئۇ مېنىڭ دادام سەۋەبىدىن نومۇس قىلغانمۇ؟

— ياق، — دېدىم مەن، — مېنىڭچە ئۇ ئۆزىنىڭ ئىشلىرىدىن

نومۇس قىلغان.

سوھراب ناننى قايتىدىن قولغا ئېلىپ، كىچىك پارچىلاپ،

جىمجىت ئولتۇرۇپ يېيىشكە باشلىدى.

بىز ئۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن تاغدىن قايتىپ كەلدۇق. مەن

ئىسسىقتا ھېرىپ كەتكەن بولساممۇ، كۆڭلۈم خۇشال ئىدى. بىز

قايتىپ كەلگۈچە، سوھرابنىڭ يول بويى ماڭا دىققەت بىلەن قاراپ

تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدىم. بىز تېلېفون كارتىسى ساتىدىغان

دۇكاننىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، مەن شوپۇرغا ماشىنىنى

توختىتىشنى بۇيرۇدۇم. مەن شوپۇرنى ماڭا تېلېفون كارتىسى

سېتىۋېلىپ چىقىشقا بۇيرۇپ، ئۇنىڭ قولغا تېلېفون

كارتىسىنىڭ ھەقىقى بىلەن تاپان ھەققىنى تۇتقۇزدۇم.

شۇ كۈنى كەچتە ئىككىمىز كارىۋاتتا يېتىپ تېلېفونزور

كۆردۇق. تېلېفونزوردا بېشىغا سەللە ئورۇۋالغان، چار ساقاللىق

ئىككى موللام دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تۇرۇپ تېلېفوندا

سوئال سورىغان مۇسۇلمانلارغا جاۋاب بېرىۋاتتى. ئايۇپ

ئىسىملىك بىرى فىنلاندىيەدىن تېلېفون قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئون

نەچچە ياشلىق ئوغلىنىڭ ئىشتىنىنىڭ بېلى بەكمۇ توۋەن

بولغاچقا، ئىچىگە كىيگەن كالتە ئىشتىنىنىڭ كۆرۈنۈپ

قالدىغانلىقىنى ئېيتتى ھەم ئوغلۇم شۇ سەۋەبلىك دوزاخقا

كىرەرمۇ، دەپ سورىدى.

— مەن بۇرۇن بىر قېتىم سان فرانسىسكونىڭ رەسىمىنى

كۆرگەن، — دېدى سوھراب.

— شۇنداقمۇ؟

— ئۇ رەسىمدە قىزىل رەڭلىك بىر كۆۋرۈك بىلەن ئۆگزىسى ئۈچلۈك بىر بىنا بار ئىدى.

— ئۇ يەرنىڭ كوچىلىرىنى كۆرسەڭ تېخىمۇ ئۆزگىچە، — دېدىم مەن.

— قانداق ئۆزگىچە؟ — ئۇ ئەمدى تېلېۋىزوردىن كۆزلىرىنى ئېلىپ ماڭا قارىدى. ئېكراندا ئىككى موللام بايقىق سوئال توغرىلىق تېخىچە مۇنازىرە ئېلىپ بېرىۋاتاتتى.

— ئۇ كوچىلار شۇنداق ئويماق - دۆڭ، بەزى كوچىلاردا ئېگىزگە قاراپ ماشىنا ھەيدىسەڭ، ماشىنىنىڭ ئالدى تۇمشۇقى بىلەن ئاسمانلا كۆرۈنىدۇ، — دېدىم مەن.

— نېمانداق قورقۇنچلۇق؟ — دېدى ئۇ.

— ئۇ كوچىلاردا تۇنجى ماڭغان ئادەم قورقىدۇ. كېيىنچە كۆنۈپ قالىدۇ، — دېدىم.

— ئۇ يەردە قار ياغامدۇ؟

— ياق. لېكىن، ئۇ يەر بەك تۇمانلىق. سەن ھېلىقى رەسىمدە كۆرگەن قىزىل كۆۋرۈك بارغۇ؟

— ھە ...

— بەزى ئەتىگەنلىرى تۇماننىڭ قويۇقلۇقىدىن ئاشۇ كۆۋرۈكنىڭ ئىككى تۈۋرۈكىنىلا كۆرگىلى بولىدۇ.

ئۇ ھەيرانلىق بىلەن كۈلۈمسىردى.

— ھە..

— سوھراب؟

— نېمە؟

— مەن ئالدىنقى قېتىم سەندىن سورىغان سوئال توغرىلىق ئويلىنىپ باقتىڭمۇ؟

سوھرابنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇم ئوچتى. ئۇ دەرھال ئۆرۈلۈپ، قولىنى بېشىغا قويۇپ ئوڭىدىسىغا ياتتى. موللاملار

ئاخىر ئايۇپنىڭ ئوغلىنىڭ ئىشتىنىنى قاملاشتۇرۇپ
كىيىمگەنلىكى ئۈچۈن دوزاخقا كىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.
ئۇلار ھەدىستە شۇنداق دېيىلگەنلىكىنى ئېيتىشتى.

— مەن ئويلاپ باقتىم، — دېدى سوھراب.

— دەپ باقە، ئاڭلاپ باقاي.

— مەن ئەنسىرەۋاتىمەن.

— مېنىڭچە، بەزى ئىشلار ھەقىقەتەن ئادەمنى ئەندىشىگە
سالدى، — دېدىم غۇۋا كۆرۈنگەن ئۈمىد ئارغامچىسىنىڭ
ئۈچىنى چىڭ تارتىشقا تىرىشىپ، — سەن ئىنگىلىزچىنى تېزلا
ئۆگىنىپ كېتىسەن. باشقا ئىشلارغىمۇ بارا - بارا كۆنۈپ...

— مەن ئۇ ئىشلارنى دېمىدىم. سىز دېگەن ئىشلارمۇ مېنى
ئەنسىرتىدۇ. لېكىن...

— لېكىن نېمە؟

ئۇ مەن تەرەپكە ئۆرۈلۈپ تۈگۈلۈپ ياتتى.

— سىز مەندىن زېرىكىشىڭىز قانداق قىلىمەن؟ ئايالىڭىز

مېنى ياخشى كۆرمىسە قانداق قىلىمەن؟

مەن دەرھال ئورنۇمدىن تۈرۈپ. ئۇنىڭ كارىۋىتىغا بېرىپ
ئولتۇردۇم.

— مەن سەندىن ھەرگىز زېرىكمەيمەن. سوھراب، — دېدىم

مەن، — ھەرگىز، مەن ساڭا ۋەدە قىلاي. ئېسىڭىمۇ، سەن

مېنىڭ جىيەنىم. ئايالىم سۈرەييەجانمۇ بەك ئوڭلۇق ئايال. ماڭا

ئىشەنگىنىكى، ئۇمۇ سېنى ياخشى كۆرىدۇ. مەن بۇنىڭغىمۇ ۋەدە

قىلالايمەن.

مەن پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتۇم. ئۇ

سەل جىددىيلەشكەندەك قىلدى - يۇ، قولىنى تارتىۋالدى.

— مېنىڭ دارىلئېتام دېگەندەك يەرلەرگە ھەرگىز بارغۇم

يوق، — دېدى ئۇ.

— مەن ھەرگىزمۇ سېنى ئۇنداق يەرلەرگە بارغۇزمايمەن. ماڭا

ئىشەنگىن، — مەن ئۇنىڭ قولىنى ئىككى قولۇمنىڭ ئارىسىغا

— ھازىرچە ئۇنىڭدىن ئەنسىرىمەي تۇرۇڭ. مەن ساق -
سالامەت. راست دەۋاتىمەن، سۈرەيپە. سىزگە ئېيتىپ بېرىدىغان
بىر ھېكايەم بار. ئەسلىدە بۇ ھېكايىنى نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى
سىزگە ئېيتىشىم كېرەك ئىدى. ئەمدى ئۇ ھېكايىنى دېيىشتىن
ئاۋۋال ئالدى بىلەن سىزگە دەيدىغان يەنە بىر ئىش بار.

— نېمە ئىش؟ — ئۇنىڭ ئاۋازى چۈشۈپ كەتتى، سۆزلىرىمۇ
سەل ئېھتىياتچانلىق بىلەن چىقۇراتتى.

— مەن ئۆيگە يالغۇز قايتمايمەن. مەن بىر كىچىك بالىنى
ئېلىپ بارماقچى، — مەن سەل تۇرۇۋېلىپ گېپىمنى
داۋاملاشتۇردۇم، — مەن ئۇ بالىنى بېقىۋالساق دەيمەن.
— نېمە؟

مەن سائىتىمگە قارىدىم.

— بۇ تېلېفون كارتىسىدا ئەللىك يەتتە مىنۇت ۋاقىت قاپتۇ.
لېكىن، مېنىڭ سىزگە دەيدىغان شۇنچە نۇرغۇن گېپىم بار.
شۇڭا ئولتۇرۇپ سۆزلەڭ.

ئورۇندۇقنىڭ پول ئۈستىدە ئالدىراش تارتىلغان ئاۋازى
ئاڭلاندى.

— قېنى سۆزلەڭ، — دېدى ئۇ.

مەن ئۇنىڭغا ئون بەش يىللىق نىكاھىمىز جەرياندا دېمىگەن
ئىشنى دېدىم، مەن ھەممە ئىشنى دەپ بەردىم. مەن مۇشۇ
پۇرسەتنى نۇرغۇن قېتىم كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگەن ھەم بەكمۇ
قورققانىدىم. شۇ تاپتا ئۇ ئىشلارنى سۆزلەپ بولغاندا، ئىچىم
بۇشاپ خۇددى ئۈستۈمدىن بىر تاغنى ئېلىۋەتكەندەك ھېس
قىلدىم. مەن سۈرەيپەنىڭمۇ يىللار ئىلگىرىكى ھېلىقى ئاخشىمى
ئۆزىنىڭ تارىخىنى ماڭا سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن مۇشۇنداق
يېنىكلەپ قالغانلىقىنى پەرەز قىلدىم.

مەن ھېكايەمنى سۆزلەپ بولغاندا، ئۇ ئېسەدەۋاتتى.

— نېمە بولىدىغىز؟ — سورىدىم مەن.

— ھېچنېمە بولمىدىم، ئامىر. سىز بىر قېتىمدىلا ماڭا بەك

جىق نەرسىلەرنى سۆزلەپ بەردىڭىز.
— مەنمۇ شۇنداق ھېس قىلدىم.
ئۇنىڭ بۇرۇننى تارتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم.
— لېكىن، مەن ھېچبولمىغاندا شۇنى بىلىمەن: سىز ئۇنى
ئۆيگە ئەكىلىڭ. ئۇنى چوقۇم ئۆيگە ئەكىلىڭ.
— سىز ھەقىقەتەن رازىمۇ؟ — دېدىم مەن كۆزلىرىمنى يۈمۈپ
كۈلۈمسىرىگەن ھالدا.
— مەن رازىمۇ؟ — دېدى ئۇ، — ئامىر، ئۇ سىزنىڭ
تۇغقىنىڭىز ئىكەن، مېنىڭمۇ تۇغقىنىم بولىدۇ. مەن ئەلۋەتتە
رازى. سىز ئۇنى كوچىغا تاشلاپ قويۇپ كەلسىڭىز بولمايدۇ، —
ھەر ئىككىمىز جىمىپ كەتكەندۇق، — ئۇنىڭ تۇرقى قانداق؟
مەن كارىۋاتتا ئۇخلاۋاتقان سوھرابقا قاراپ قويۇپ دېدىم:
— ئۇ بەك ئوماق، ئۆزگىچە.
— مېنىڭ ئۇنى كۆرگۈم بار. ئامىر، مېنىڭ ھەقىقەتەن ئۇنى
كۆرگۈم بار.
— سۈرەيپە؟
— نېمە؟
— مەن سىزنى سۆيىمەن، تاتلىقىم!
— مەنمۇ سىزنى سۆيىمەن! — دېدى ئۇ. مەن ئۇنىڭ
سۆزلىرىدىن ئۇنىڭ كۈلۈمسىرەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم، —
ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ.
— مەن دىققەت قىلىمەن. يەنە بىر گەپ: ئاتا - ئانىڭىزغا
ئۇنىڭ كىملىكىنى ھازىرچە دېمەي تۇرسىڭىز. قايتىپ بارغاندىن
كېيىن ئۇلارغا ئۆزۈم چۈشەندۈرسەم.
— بولىدۇ.
بىز تېلېفوننى قويدۇق.

ئامېرىكىنىڭ ئىسلامئابادا تۇرۇشلۇق ئەلچىخانىسىنىڭ
سىرتىدىكى چىملىق رەتلىك قىرقلاندى. ئۇ چىملىقنىڭ ئۇ

يەر - بۇ يەرلىرىدە يۇمىلاق شەكىلدىكى گۈللۈكلەر بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئەتراپىغا راۋۇرۇس قىر چىقىرىپ رەتلىك كېسىلگەن پاكار دەرەخلەردىن چىتلاق ياسالغانىدى. ئەلچىخانا بىناسى ئىسلامئابداتىكى باشقا بىنالارغا ئوخشاشلا بىر قەۋەتلىك، ئاق رەڭلىك ئىدى. بىز بىنانىڭ ئىچىگە كىرگۈچە بىرنەچچە بىخەتەرلىك توسۇقىدىن ئۆتتۇق. مېنىڭ ئېڭىكىمدىكى يىپلاردىن تەكشۈرۈش ئەسۋابلىرى چىرقىراپ كەتكەچكە، ئۈچ بىخەتەرلىك خادىمى ئايرىم - ئايرىم ھالدا پۈتۈن بەدىنىمنى ئاڭتۇرۇپ چىقتى. بىز قۇياش تەپتىدە تونۇردەك بولۇپ كەتكەن تالادىن بىنا ئىچىگە كىرگەندە، ھاۋا تەڭشىگۈچتىن چىققان سوغۇق شامال يۈزۈمگە خۇددى مۇزلۇق سۇ چېچىلغاندەك ئۇرۇلۇۋىدى، ئەندىكىپ كەتتىم.

كۈتۈۋېلىش زالىدا ئەللىك ياشلاردىكى سېرىق چاچلىق، ياداڭغۇ كاتىپ ئايال ئولتۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا ئىسمىمنى دەپ بەرگەندە ئۇ بىزگە قاراپ يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى. ئۇ جىگەر رەڭ يوپىكا ۋە سېلىنىپ تۇرىدىغان ئازادە قارا كوپتا كىيۈۋالغانىدى. نەچچە ھەپتىدىن بېرى مېنىڭ بۇرۇنغا ياكى شالۋار - كامپىزدىن باشقا كىيىم كىيگەن ئايال زاتىنى كۆرۈشۈم تېخى تۇنجى قېتىم ئىدى. ئۇ مېنىڭ ئىسمىمنى بۈگۈن كۆرۈشۈشكە كېلىدىغانلارنىڭ تىزىملىكى ئارىسىدىن ئىزدەپ تاپقاندىن كېيىن بىزنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— ئازراق لىمون سۈيى ئىچەمسىز؟ — سورىدى ئۇ.

— ئىچمەيمەن، رەھمەت، — دېدىم مەن.

— ئوغلۇڭىزچۇ؟

— نېمە؟

— بۇ كېلىشكەن يىگىتنى دەۋاتمەن؟

— ھە، شۇنداق بولسىغۇ بەك ياخشى بولاتتى. رەھمەت.

سوھراب ئىككىمىز ئامېرىكىنىڭ چوڭ بايرىقى يېنىغا قويۇلغان خۇرۇم ساقادا ئولتۇردۇق. سوھراب ئەينەكلىك چاي

ئۈستىلىدىكى بىر ژۇرنالنى ئېلىپ ۋارقلاشقا باشلىدى. ئۇ قارىماققا ژۇرنالدىكى سۈرەتلەرگە ئانچە دىققەت قىلمايۋاتاتتى.

— نېمە بولدى؟

— قانداق دەيسەن؟

— كۈلۈۋاتسىزغۇ؟

— ھە، مەن سەن توغرۇلۇق ئويلاۋاتمەن، — دېدىم مەن. ئۇ ئەنسىزلىك بىلەن كۈلۈپ قويدى. ئۇ يەنە بىر ژۇرنالنى قولغا ئېلىپ، يېرىم مىنۇتقا قالماي ۋارقلاپ بولدى.

— ئەنسىرىمە، — دېدىم ئۇنىڭ بىلىكىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، —

بۇ يەردىكى ئادەملەر بەكمۇ دوستانە. ئۆزۈڭنى ئازادە تۇت، — ئەمەلىيەتتە، مېنىڭ سوھرابقا بەرگەن تەكلىپىم ئۆزۈمگىمۇ ئىشلەيتتى. چۈنكى، ئۆزۈمۈمۇ بىردەم ئورنۇمدىن يۆتكىلىپ، يەنە بىردەم ئايىغىمنىڭ بوغۇچىنى قايتىدىن چىگىپ ئولتۇراتتىم.

كاتىپ ئايال ئېگىز بويۇنلۇق بىر ئىستاكاندا لىمون سۈيى ۋە مۇز ئەكىلىپ، ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە قويدى.

— مانا ئېلىڭلار، — دېدى ئۇ. سوھراب خىجىللىق بىلەن

كۈلۈمسىردى.

— سىزگە كۆپتىن - كۆپ رەھمەت، — دېدى ئۇ ئىنگىلىز

تىلىدا. بۇ سۆزلەر ماڭا باشقىچە ئاڭلىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ

دېيىشىچە، ئۇ پەقەت ئىككىلا جۈملە ئىنگىلىزچە سۆزنى

بىلىدىكەن، بىرى، «سىزگە كۆپتىن - كۆپ رەھمەت»، يەنە بىرى

«بۈگۈن كۈنىڭىز كۆڭۈللۈك ئۆتكەي» دېگەن سۆز ئىدى.

كاتىپ ئايال كۈلۈپ كەتتى ۋە:

— تەكەللۈپ قىلماڭ، — دېگىنىچە كەينىگە قايرىلىپ،

خىزمەت ئۈستىلىگە قاراپ تاقىلداپ ماڭدى.

— بۈگۈن كۈنىڭىز كۆڭۈللۈك ئۆتكەي، — دېدى سوھراب.

رايموند ئاندرېۋ پاكار بويۇق، قوللىرى كىچىك، تىرناقلىرى

ياسالغان، بىر بارمىقىغا توي ئۈزۈكى سېلىۋالغانىدى. ئۇ مەن

بىلەن قوپال قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. ئۇ قولۇمنى خۇددى قۇشقاچنى تۇتقاندەك تۇتقانىدى. ئاشۇ قوللار ئەمەلىيەتتە بىزنىڭ تەقدىرىمىزنىڭ ئاچقۇچىنى تۇتۇپ تۇرغانىدى. سوھراب ئىككىمىز ئۇنىڭ ئۈستىلىنىڭ ئۈدۈلىدىكى ساقادا ئولتۇردۇق. تامدا «خارلانغانلار» ناملىق روماننىڭ ئېلان رەسىمى چاپلانغانىدى. ئۇ رەسىمنىڭ يېنىغا يەنە ئامېرىكىنىڭ خەرىتىسى چاپلانغانىدى. دېرىزە تەكچىسىدە شوخلا تېرىلغان بىر تەشتەك بار ئىدى.

— تاماكا چېكەمسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى تۇرقىغا تازا ماس كەلمەيتتى.

— ياق، رەھمەت، — دېدىم مەن. ئۇ ماڭا قارايمۇ قويماي گەپ قىلاتتى، سوھرابقىمۇ قاراپ قويمىدى. ئۇ ئۈستىلىنىڭ تارتىمىنى ئېچىپ، يېرىم قاپ تاماكا ئالدى. ئۇ يەنە شۇ تارتىمدىن بىر قۇتا قول مېيىنى ئېلىپ، تاماكىنى قىغغىر چىشلەنگىنىچە قولىغا ماي سۈرتكەچ، دېرىزە تەكچىسىدىكى شوخلىغا قارىدى. ئاندىن تارتىمنى يېپىپ، ئىككى جەينىكىنى ئۈستەلگە تىرىگىنىچە تاماكا ئىسنى ئاسمانغا پۈۋىلدى.

— مەرھەمەت، — دېدى ئۇ ئۆزى پۈۋىلگەن تاماكا ئىسنىغا قاراپ، — قېنى، ھېكايىڭىزنى سۆزلەڭ.

ئۆزۈمنى خۇددى «خارلانغانلار» رومانىدىكى باش قەھرىمان جېئان ۋالجېئاننىڭ ساقچى جاۋېرتنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغىنىدەك ھېس قىلدىم. لېكىن، مەن يەنە ئۆزۈمنىڭ ئامېرىكىغا تەۋە خىزمەت بىناسىدا تۇرۇۋاتقانلىقىم، ئۈدۈلۈمدە ئولتۇرغان كىشىنىڭ مېنىڭ مەنپەئەتىمنى قوغدىغۇچى ئىكەنلىكىمنى، ئۇنىڭ مەندەك ئادەملەرگە ياردەم قىلىش بەدىلىگە مائاش ئالىدىغانلىقىنى ئۆزۈمگە ئەسلەتتىم.

— مەن بۇ بالىنى بېقىۋالماقچى ھەم ئامېرىكىغا ئەكەتمەكچىدىم، — دېدىم.

— ھېكايىڭىزنى ئېيتىڭ، — تەكرارلىدى ئۇ. ئاندىن

قولدىكى تاماكىسىنى ئاۋايلاپ مىجىپ، كۈلداغغا تاشلىدى.
مەن ئۇنىڭغا سۈرەيپە بىلەن سۆزلىشىپ بولغاندىن كېيىن
كالىدا پىشۇرۇۋالغانلىرىم بويىچە ئېيتىپ بەردىم. مەن ئۇنىڭغا
ئاتا بىر ئىنمىنىڭ ئوغلىنى ئەكىلىش ئۈچۈن ئافغانىستانغا
بارغانلىقىمنى، ئۇ بالىنىڭ ئافغانىستاندىكى دارىلىقىدا
قىيىنچىلىقتا ياشاۋاتقانلىقىنى كۆرگەنلىكىمنى، شۇڭا
دارىلىقىدا دىرېكتورغا پۇل بېرىپ، بالىنى قايتۇرۇۋېلىپ،
پاكىستانغا ئەكەلگەنلىكىمنى ئېيتتىم.

— سىز بۇ بالىنىڭ تاغىسى بولسىز، شۇنداقمۇ؟
— ھەئە.

ئۇ سائىتىگە قارىدى. سىڭار يان بولۇپ، قولىنى سوزۇپ
دېرىزە تەكچىسىدىكى شوخلىنى رەتلەپ قويدى.

— شۇنىڭغا ئىسپات بولالايدىغان بىرەر نى بىلمەيسىز؟
— ھەئە. لېكىن، ئۇ ئادەمنىڭ ھازىر نەدە ئىكەنلىكىنى
بىلمەيمەن.

ئۇ ماڭا قاراپ، بېشىنى لىڭشىتتى. مەن ئۇنىڭ چىرايى
ئىپادىسىدىن نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمەمدىم. ئۇنىڭ كىچىك
قوللىرى بىلەن ئۆمرىدە بىرەر قېتىم قارتا ئويىناپ باققانلىقىغا
ئىشەنگۈم كەلمىدى.

— مېنىڭچە، سىز ئېڭىڭىزنى مودا قوغلىشىپ مۇشۇنداق
تېڭىۋالمىغانغۇ دەيمەن؟ — دېدى ئۇ. ئىشلىرىمنىڭ ئوڭدىن
كەلمەيۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇۋاتاتتىم. مەن ئۇ كىشىگە
پەشائەتتە تايىق يېگەنلىكىمنى ئېيتىپ بەردىم.

— ئەلۋەتتە، — دېدى ئۇ گېلىنى قىرىپ تۇرۇپ، — سىز
مۇسۇلمانمۇ؟
— ھەئە.

— دائىم مۇسۇلمانچىلىق قائىدىلىرىگە ئەمەل قىلامسىز؟
— ھەئە، — دەپ جاۋاب بەردىم. لېكىن، راستىنى ئېيتسام
ئۆزۈمنىڭ ناماز ئوقۇپ باقمىغانلىقىمغا قانچىلىك ۋاقىت

بولغانلىقىنى بىلمەيتتىم. ھە توغرا، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى: دوختۇر ئارمانى دادامنىڭ كېسىلى توغرىسىدا بىزگە شۇم خەۋەر يەتكۈزگەندىن كېيىن مەن جايىنامازدا ئولتۇرۇپ مەكتەپتىكى چاغلىرىمدا ئۆگەنگەن ئايەتلەردىن ئېسىمدە قالغانلىرىنى ئوقۇغانىدىم.

— بۇ ئۇچۇرنىڭ سىزنىڭ ئىلتىماسىڭىزغا ئازراق ياردىمى بولۇشى مۇمكىن، لېكىن بەك ئۈمىدلىنىپ كەتمەڭ، — دېدى ئۇ رەتلىك تارالغان سارغۇچ چاچلىق بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ.

— سىز نېمە دېمەكچى؟ — دېدىم مەن. مەن سوھرايىنىڭ قولىنى تارتىپ، بارماقلىرىغا بارماقلىرىمنى كىرىشتۈردۈم. سوھراب ھەيرانلىق بىلەن بىردەم ماڭا، بىردەم ئاندىرېۋ ئەپەندىگە قاراپ ئولتۇراتتى.

— دېسەم گەپ تولا، لېكىن گەپنى قىسقىلا ئېيتاي، ئاڭلاشنى خالامسىز؟

— قېنى سۆزلەڭ، — دېدىم مەن.

ئاندىرېۋ ئەپەندى تاماكىسىنى مېچىپ، لەۋلىرىنى پۇرۇشتۇردى.

— بۇ ئىشنى مۇشۇ يەردە توختىتىڭ.

— نېمە دېدىڭىز؟

— سىز بۇ بالىنى بېقىۋېلىش ئۈچۈن قىلغان ئىلتىماسىڭىزنى قايتۇرۇۋېلىپ، بۇ ئىشنى مۇشۇ يەردىلا توختىتىڭ. بۇ مېنىڭ سىزگە بېرىدىغان مەسلىھەتتىم.

— گېپىڭىزنى چۈشەنمىدىمغۇ، — دېدىم مەن، — ئەمدى

سەۋەبىنى دەپ بېرەمسىز؟

— دېسەم گەپ تولا دېدىمغۇ، — دېدى ئۇ ئېرەنسزلىك بىلەن، مېنىڭ قوپال سۆزلىرىمگە ئۇ قىلچىمۇ دىققەت قىلمىغاندەك ئىدى. ئۇ بىر قولىدا ئالمىقانلىرىنى كۈچەپ ئۇۋۇلايتتى. ئۇ بۇ قىلىقى بىلەن خۇددى بۇۋى مەريەم ھەيكىلى ئالدىدا تاۋاپ قىلىۋاتقان كىشىگە ئوخشاپ قالدى، — مانا ھازىر

ھەر ئىككىڭلار ئىشخانىدا ئولتۇرۇپسىلەر. مەن گەپلىرىڭىزدە نۇرغۇن يالغانچىلىق بارلىقىنى ياكى تەپسىلىي سۆزلىمىگە ئىلگىڭىزنى پەرەز قىلدىم. لېكىن، دېگەنلىرىڭىزنى راست دەپمۇ تۇرايلى. شۇنداقتىمۇ سىزگە بىر چوڭ توسالغۇ بار. ئۇ بولسىمۇ بۇ بالا يېتىم بالا ئەمەس.

— ئۇ ئەلۋەتتە يېتىم بالا.

— ياق، قانۇن بويىچە ئۇ يېتىم بالا ئەمەس.

— ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى كۈچىدا ئۆلتۈرۈلگەن، بۇنى قوشنىلىرى كۆرۈپتىكەن، — دېدىم مەن. كۆڭلۈمدە ئىككىمىزنىڭ ئىنگىلىز تىلىدا سۆزلىشىۋاتقانلىقىمىزدىن خۇشال بولدۇم.

— سىزدە ئۇلارنىڭ ۋاپات بولغانلىق ئىسپاتنامىسى بارمۇ؟

— ۋاپات بولغانلىق ئىسپاتنامىسى؟ ئىككىمىز ئافغانىستان توغرىلۇق سۆزلىشىۋاتىمىز. ئۇ يەردە كىشىلەرنىڭ ھەتتا «تۇغۇلغانلىق ئىسپاتنامىسى» مۇ يوق.

ئۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئولتۇراتتى.

— قانۇننى مەن تۈزمەيمەن، ئەپەندى. ھەرقانچە

ئاچچىقلانغىنىڭىز بىلەنمۇ ھېچنېمىنى ھەل قىلالمايسىز. مۇھىمى ئۇ بالىنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئىسپاتلىشىڭىز كېرەك. ئۇ بالا ئالدى بىلەن «قانۇنلۇق يېتىم بالا» بولۇپ ئاتىلىشى كېرەك.

— لېكىن ...

— سىز ئۆزىڭىز تەپسىلىي چۈشەندۈرۈشۈمنى تەلەپ قىلدىڭىز. مەن تەلپىڭىز بويىچە تەپسىلىي چۈشەندۈرۈۋاتىمەن. سىز بۇنىڭدىن كېيىن قىلىدىغان بىرىنچى ئىش ئۇنىڭ ئەسلىدىكى دۆلىتىنىڭ ھەمكارلىشىشىنى قولغا كەلتۈرۈش. شارائىت ئەڭ ياخشى چاغلاردىمۇ ئۇنداق ئىش قىلىش خېلىلا تەس. توغرا، بىز ھازىر ئافغانىستان توغرىلۇق سۆزلەۋاتىمىز. كابۇلدا ئامېرىكىنىڭ ئەلچىخانىسى يوق. شۇنداق بولغاچقا ئىشلار تېخىمۇ مۇرەككەپلىشىدۇ، ھەتتا بۇ ئىشنى بېجىرىش

مۇمكىن بولمايدۇ.

— سىزنىڭ دېگىنىڭىز بويىچە مەن بۇ بالىنى كوچىغا تاشلىۋەتسەم بولامدۇ؟

— مەن ئۇنداق دېمىدىم.

— ئۇ جىنسى پاراكەندىچىلىككە ئۇچرىغان، — دېدىم مەن، سوھرابنىڭ پۇتلىرىغا قوغغۇراق ئېسىلغان ۋە كۆزلىرىگە سۈرمە تارتىلغان ھالىتى كۆز ئالدىمدا ئىدى.

— ئۇ گەپنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم يېرىم بولدى، — دەپ قويدى ئاندرېۋ تولىمۇ پەرۋاسىز قىياپەتتى، — لېكىن، ئۇ گەپ ئامېرىكا كۆچمەنلەر ئىدارىسىنىڭ بۇ بالىغا ۋىزا بېرىشىگە سەۋەب بولالمايدۇ.

— نېمە دېدىڭىز؟

— مېنىڭ دەۋاتقىنىم، ئەگەر سىز ساخاۋەتلىك ئىش قىلماقچى بولسىڭىز، بالا بېقىۋالسىمەن دېمەي، ئىشەنچلىك خەيرخاھلىق تەشكىلاتلىرىغا پۇل ئىئانە قىلىڭ. مۇساپىرلار مەيدانلىرىغا بېرىپ ياردەم قىلىڭ. لېكىن، مۇشۇ ئاي، مۇشۇ كۈنلەردە بىز ئامېرىكا پۇقرالىرىنىڭ ئافغانىستاندىن بالا بېقىۋېلىشىنى تەۋسىيە قىلمايمىز.

مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم.

— يۈر، سوھراب، — دېدىم مەن پارس تىلىدا. سوھراب يېنىمغا كېلىپ، ماڭا يۆلەندى. ئۇنىڭ ھېلىقى سۈرەتتە ھەسەن بىلەن بىللە تۇرغان ھالىتى كۆز ئالدىمغا كەلدى.

— مەن سىزدىن بىر ئىشنى سورىسام بولامدۇ، ئاندرېۋ گەپەندى؟

— سورالڭ.

— سىزنىڭ بالىڭىز بارمۇ؟

ئۇ كۆزلىرىنى چىمچىقلاقتى. مەن گېپىمنى تەكرارلىدىم:

— سىزنىڭ بالىڭىز بارمۇ؟ بۇ بەكمۇ ئاددىي سوئال.

ئۇ جىمىپ كەتتى.

— مەنمۇ شۇنداق پەرەز قىلغانىدىم، — دېدىم مەن سوهراينىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، — مېنىڭچە، ئۇلار سىزنىڭ ئورۇندۇقىڭىزغا بالىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنى بىلىدىغان باشقا بىرىنى ئولتۇرغۇزسا بولغۇدەك، — مەن ئارقامغا ئورۇلۇپ ماڭدىم. سوهراب ماڭا ئەگەشتى.

— سىزدىن بىرنەرسە سورىسام بولامدۇ؟ — چاقىردى ئاندرېۋ.

— سوراڭ.

— سىز بۇ بالغا ئۇنى ئۆزىڭىز بىلەن بىللە ئەكىتىمەن دەپ ۋەدە بەرگەنمىدىڭىز؟

— شۇنداق قىلغان بولسام نېمە بوپتۇ؟
ئۇ بېشىنى چايقىدى.

— بالىلارغا ۋەدە بېرىش بەك خەتەرلىك ئىش، — ئۇ تىن تارتىپ قويۇپ، تارتىمىسىنى قايتىدىن ئاچتى، — سىز چوقۇم بۇ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقماقچىمۇ؟ — سورىدى ئۇ قەغەزلىر ئارىسىدىن بىر نەرسە ئاقتۇرۇۋېتىپ.

— ھەئە. مەن بۇ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقماقچى.

ئۇ تارتىمىسىدىن بىر ئىسىم كارتوچكىسىنى ئالدى.

— ئۇنداقتا، سىز قابىلىيەتلىك كۆچمەنلەر ئادۋوكاتى تېپىڭ، ئۆمەر فايسال مۇشۇ ئىسلامئابادتا ئىشلەيدۇ. سىز ئۇنىڭغا مېنى ئەۋەتتى دەڭ.

مەن ئىسىم كارتوچكىسىنى ئۇنىڭ قولىدىن ئالدىم.

— رەھمەت، — دېدىم پەس ئاۋازدا.

— ئىشلىرىڭىز ئوڭۇشلۇق بولسۇن، — دېدى ئۇ. بىز ئىشكىتىن چىقىۋاتقاندا ئۇنىڭغا بىر قاراپ قويدۇم. ئاندرېۋ قۇياش نۇرى چۈشۈپ تۇرغان دېرىزە يېنىدا تۇرۇپ سىرتقا قاراۋاتاتتى. ئۇ بىر تۈپ شوخلىنى ئېھتىيات بىلەن سىلىغىچ، ئۇنى قۇياش نۇرى بەكرەك چۈشىدىغان تەرەپكە قارىتىپ قويدى.

— ئۆزۈڭلارنى ئاسراڭلار، — دېدى كاتىپ ئايال بىز ئۇنىڭ ئۈستىلىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋاتقاندا.

— باشلىقىڭىز باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشنى ئۈگىنىپ قويسا بولغۇدەك، — دېدىم مەن. مەن ئۇنىڭ «ھەممە ئادەم شۇنداق دەيدۇ» دېگەن مەنىدە ئېرەنسىزلىك بىلەن كۆزلىرىنىڭ قارىچۇقىنى ئايلاندۇرۇپ قويۇشنى كۈتكەندىم. لېكىن ئۇ:

— ئۇ بىچارە قىزى قازا قىلغاندىن كېيىن باشقىچىلا بىر ئادەم بولۇپ قالدى، — دېدى قاشلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ پىچىرلاپ، — ئۇنىڭ قىزى ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغانىدى.

مېھمانخانغا تاكسىدا قايتىپ كەلدۇق. سوھراب تاكسىنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئەينىكىگە بېشىنى قويۇپ، يول بويىدىكى بىنالارغا، دەرەخلەرگە قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ تىنىقى دېرىزە ئەينىكىنى ھوردىتتى. مەن ئۇنى ئامېرىكا ئەلچىخانىسىدا نېمە گەپلەر بولغانلىقىنى سورايدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم. لېكىن، ئۇ سورىمىدى.

تازىلىق ئۆيىنىڭ ئىچىدىن سۇنىڭ شارقىراپ چۈشكەن ئاۋازى ئاڭلىناتتى. بىز مېھمانخانغا كېلىپ ئورۇنلاشقان كۈندىن باشلاپلا ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاشتىن بۇرۇن، سوھراب مۇنچىدا خېلى ئۇزاق يۈيۈنىدىغان بولدى. كابۇلدا ئىسسىق سۇ خۇددى دادىلارغا ئوخشاشلا كەم تېپىلىدىغان نەرسە ئىدى. بۇ كۈنلەردە سوھراب ئاز دېگەندە بىر سائەتتەك ماغزاپ سۇغا چىلىنىپ يۈيۈناتتى. مەن كارىۋاتنىڭ بۇرچىكىدە ئولتۇرۇپ، سۈرەيىيەگە تېلېفون ئوردۇم. مەن تازىلىق ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئاستىدىن كۆرۈنگەن چىراغ يورۇقىغا قاراپ قويۇپ ئۈنلۈك ئاۋازدا سورىدىم:

— يۈيۈنۈپ بولدۇڭمۇ سوھراب؟

مەن رايوندى ئاندرېۋنىڭ ماڭا دېگەنلىرىنى سۈرەيىيەگە دەپ بەردىم.

— سىز قانداق ئويلايسىز؟ — سورىدىم مەن.
— مېنىڭچە، بىز رايوندى ئاندىرېۋنىڭ ئېيتقانلىرىغا
ئىشەنمەسلىكىمىز كېرەك، — دېدى ئۇ.
ئۇ ماڭا يەنە ئۆزىنىڭ خەلقئارالىق بالا بېقىۋېلىش ئىشلىرىنى
بېجىرىدىغان بىرنەچچە ئورۇنغا تېلېفون قىلغانلىقىنى، لېكىن
ھازىرغىچە ئافغانىستاندىن بالا بېقىشنى بېجىرىشكە قىزىقىدىغان
ئورۇننىڭ تېپىلمىغانلىقىنى، يەنە داۋاملىق ئىزدەيدىغانلىقىنى
ئېيتتى.

— ئاتا — ئانىڭىز بۇ ئىشقا قانداق قارايدىكەن؟
— ئانام بەك خۇشال بولدى. ئۇنىڭ سىزگە قانداق مۇئامىلە
قىلىدىغانلىقىنى بىلىسىز. ئۇ سىزنى ھەرگىز خاتا ئىش
قىلمايدۇ دەپ ئىشىنىدۇ. دادام شۇ... ئادەتتىكىگە ئوخشاشلا...
ئۇنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمەك سەل تەس. دادام بۇ
توغرۇلۇق ئارتۇق گەپ قىلمىدى.
— سىزچۇ؟ سىز خۇشالمۇ؟
مەن ئۇنىڭ تېلېفون تۈرۈپكىسىنى بىر قولىدىن يەنە بىر
قولغا يۆتكىگەنلىكىنى ئاڭلىدىم.
— مېنىڭچە، بىزنىڭ بولغىنىمىز جىيەنىڭىز ئۈچۈن ياخشى.
لېكىن، ئۇ بالىنىڭ بولغىنى بىز ئۈچۈن ياخشى.
— مەنمۇ ئاشۇنداق ئويلىغان.

— ئۇنداق دېسەم غەلىتە ئاڭلىنىشى مۇمكىن. لېكىن، مېنىڭ
ئۇنىڭ قانداق قورۇمىنى يېيىشكە ئامراق ئىكەنلىكىنى ۋە
مەكتەپتە قايسى دەرسنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلگۈم
كېلىۋاتىدۇ. مەن ئۆزۈمنى ئۇنىڭ تاپشۇرۇق ئىشلىشىگە
ياردەملىشىۋاتقان ھالدا خىيال قىلىدىغان بولۇپ قالىدىم... — دەپ
كۈلدى ئۇ. تازىلىق ئۆيىدە سۇنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى توختىدى.
مەن سوھرابنىڭ ۋاننا ئىچىدە يۆتكەلگەنلىكىنى ۋە سۇنىڭ
ۋاننىدىن تېشىپ چىققان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم.
— سىز چوقۇم ئۇنداق ئىشلارنى ياخشى قىلالايسىز، — دېدىم مەن.

— ھە راست. مەن بىر ئىشنى دېيىشنى ئۈنتۈپ قاپتىمەن.
مەن شارىق تاغامغا تېلېفون قىلدىم.

مەن شارىق ئەپەندىنىڭ بىزنىڭ نىكاھ مۇراسىمىمىزدا مېھمانخانىنىڭ ئىش قەغەزىگە يازغان شېئىرىنى دېكلاماتسىيە قىلىپ بەرگىنىنى ئېسىمگە ئالدىم. سۈرەيپە ئىككىمىز سۈرەت تارتىش ئاپپاراتلىرىنىڭ چاقنىغان نۇرلىرى ئارىسىدا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ سەھنىگە قاراپ ماڭغان ۋاقتىمىزدا، ئۇنىڭ ئوغلى بېشىمىزدا قۇرئان تۈتۈپ تۇرغانىدى.

— ئۇ نېمە دەيدۇ؟

— ئۇ بىز ئۈچۈن يول مېڭىشىپ بېرىدىغان بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ كۆچمەنلەر ئىدارىسىدىكى تونۇشلىرىغا تېلېفون قىلىدىغان بولدى، — دېدى سۈرەيپە.

— بۇ بىر خۇش خەۋەر ئىكەن، — دېدىم مەن، — مەن سىزگە سوھرايىنى كۆرسىتىشكە ئالدىراپ كېتىۋاتىمەن.

— مېنىڭمۇ سىلەرنى بۇرۇنراق كۆرگۈم بار، — دېدى ئۇ.

مەن كۈلۈمسىرىگەن ھالدا تېلېفوننى قويدۇم.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن سوھراپ تازىلىق ئۆيىدىن چىقتى. رايوندا ئاندرېۋ ئەپەندىنىڭ ئىشخانىسىدىن چىققاندىن كېيىن ئۇنىڭ گېپى تېخىمۇ ئازلاپ كەتكەنىدى. مەن بىرنەچچە قېتىم پاراڭ باشلىماقچى بولساممۇ، ئۇ سوئاللىرىمغا باش ئىشارىتى ياكى بىر سۆز بىلەنلا جاۋاب بەردى. ئۇ كارىۋاتقا ئۆمىلەپ چىقىپ، يوتقانىنى ئېڭىكىگىچە تارتىپ ياپتى. بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇنىڭ خورەك تارتقان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم.

مەن ئەينەكتىكى ھورلارنى سۈرتۈۋېتىپ، مېھمانخانىدىن بەرگەن ساقال ئالغۇچ بىلەن ساقلىمىنى ئالدىم. ئۇ كونا پاسوندىكى ساقال ئالغۇچ بولۇپ، ئۇنىڭ ئالدى تەرىپىدە ئېچىلىدىغان ئېغىزى بار ئىدى. ساقال قىرىدىغان تىغ ئاشۇ يەرگە سېلىنىپ، ياپقۇچى يېپىلغاندىن كېيىن ئاندىن ساقال ئالغىلى بولاتتى. ساقلىمىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، مۇنچىغا

چۈشتۈم. مەن تاكى ۋانىدىكى سۇ سوۋۇپ، ئۆزۈم توغلىغانغا قەدەر سۇغا چىلىنىپ يېتىپ، كەلگۈسى توغرىسىدا خىيال سۈردۈم...

ئۆمەر فايسال سېمىز، قارامتۇل مەڭزلىرىدە زىنخى بار، يۇمىلاق ۋە قارا كۆز ئادەم ئىدى. دائىم شالاڭ چىشلىرىنى چىقىرىپ كۈلۈشلىرىدىن چىقىشقا ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولاتتى. ئۇ شالاڭ ۋە ئاق سانجىلغان ئۇزۇن چېچىنى ئارقىسىدىن بىر تال قىلىپ بوغۇۋالغانىدى. ئۇ ئۈچىسىغا جەينەكلىرىدە خۇرۇم يامىقى بار جىگەر رەڭ چىبەرقۇت كاستۇم كىيگەن، قولىدىكى كونا خىزمەت سومكىسىغا زىيادە كۆپ نەرسە قاچىلانغانىدى. سومكىسىنىڭ بېغى ئۈزۈلۈپ كېتەي دەپ قالغان بولسا كېرەك، سومكىسىنى قۇچاقلاپلا كۆتۈرۈۋالغانىدى. ئۇ يوقىلاڭ ئىشلار ئۈچۈن ئەپۇ سورايدىكەن، سۆھبەتنىڭ بېشىدىلا كۈلۈپ تۇرۇپ نۇرغۇن گەپلەرنى قىلىۋېتىدىكەن. مەن ئۇنىڭغا تېلېفون بەرگەندە، ئۇ بىز بىلەن كۆرۈشكىلى مېھمانخانغا كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ چىڭ تۇرۇۋالدى.

— كەچۈرۈڭ، بۇ شەھەردىكى تاكسىچىلار خۇددى لەھەڭگە ئوخشايدۇ، — دېدى ئۇ ئىنگىلىز تىلىدا. ئۇنىڭ ئىنگىلىزچە تەلەپپۇزىدىن ئازراقمۇ يات ئاھاڭ ئاڭلانمايتتى، — ئۇلار چەت ئەللىكلەرنى پۇراپلا بىلىۋالىدۇ - دە، يول كىراسىنى ئۈچ ھەسسە ئارتۇق ئالىدۇ.

ئۇ ئىشكىنى ئىتتىرىپلا ئېچىپ كىردى. ئۇ كۈلۈمسىرىگىنىچە بىر تالاي ئەپۇ سوراپ كەتتى. ئۇنىڭ نەپىسىدىن خىرىلىدىغان ئاۋاز كېلەتتى. ئۇ پېشانىسىدىكى تەرلەرنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتتى. خىزمەت سومكىسىنى ئېچىپ قول ياغلىقىنى سېلىپ قويۇپ، بىر خاتىرە دەپتەرنى قولغا ئالدى. كارىۋات ئۈستىگە چېچىلىپ كەتكەن بىرنەچچە ۋاراق قەغەز ئۈچۈن ئەپۇ سورىدى.

سوھراب ئاۋازى ئۆچۈرۈۋېتىلگەن تېلېۋىزورغا قارىغىنىچە، كارىۋىتىدا چازا قۇرۇپ ئولتۇراتتى. كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئادۋوكاتقا پات - پات قاراپ قوياتتى. مەن بۈگۈن ئەتىگەندە ئۇنىڭغا فايسال ئەپەندىنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتقاندىم. ئۇ بىرنەرسە سورىماقچى بولدى - يۇ، يەنە ھايۋانلار توغرىسىدىكى تېلېۋىزىيە پروگراممىسىنى كۆرۈشكە كىرىشىپ كەتتى.

— ھە مانا، — دېدى ئۇ سېرىق رەڭلىك بىر خاتىرە دەپتەرنى ئېچىپ، — ئۆزىگە تەۋە نەرسىلەرنى رەتلىك تۇتۇشتا مەن بالىلىرىمنىڭ ئانىسىنى دورىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. مېنى كەچۈرۈڭ، مېنىڭ مۇنداق چېچىلاڭغۇلۇقۇم خېرىدارلىرىمنى خۇشال قىلىدىغان ئىش ئەمەس، ئەلۋەتتە.

— رايوندى ئاندىرېۋ ئەپەندى سىزنىڭ كۆپ ياخشى تەرىپىڭىزنى قىلدى.

— ئاندىرېۋ ئەپەندى؟ توغرا، توغرا. ئۇ ئوبدان ئادەم. ئەمەلىيەتتە ئۇ ماڭا تېلېفون ئۇرۇپ، سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزدىن خەۋەردار قىلدى.

— ھە، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق. ئۇ تېلېفون ئوردى.

— ئۇنداقتا، سىز بىزنىڭ ئەھۋالىمىز بىلەن تونۇشلۇق ئىكەنسىز.

فايسال ئەپەندى لەۋلىرىنىڭ ئۈستىگە دومىلاپ چۈشكەن بىرنەچچە تامچە تەرنى سۈرتۈۋەتتى.

— مەن سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزدىن ئاندىرېۋ ئەپەندىگە دەپ بەرگەنلىرىڭىز ئارقىلىق خەۋەردار بولدۇم، — ئۇ سەل خىجىل بولغاندەك بولۇپ، مەڭزىدىكى زىنخىلىرىنى چىقىرىپ كۆلدى. ئاندىن ئۇ سوھرابقا يۈزلەندى، — مېنىڭچە، بارلىق ئاۋازچىلىكلەرنى تېرىغان مۇشۇ يىگىتتۇ، — دېدى ئۇ پارس تىلىدا.

— بۇ سوھراب بولىدۇ، — دېدىم مەن، — سوھراب، بۇ ياق

فايسال ئەپەندى، مەن ساڭا گېپىنى قىلىپ بەرگەن ئادۋوكات مۇشۇ.
سوھراب كارىۋاتتىن سىيرىلىپ چۈشۈپ ئۆمەر فايسال بىلەن
قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، — دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا.
— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، سوھراب، — دېدى فايسال، — سەن
ئىسمىڭنىڭ تارىختىكى بىر ئۇلۇغ باتۇر بىلەن ئوخشاش
ئىكەنلىكىنى بىلمەسەن؟

سوھراب بېشىنى لىڭشىتتى. ئاندىن ئۇ كارىۋاتتىغا چىقىپ
تېلېفونۇزورغا قاراپ بىر يېنىنى بېسىپ ياتتى.
— مەن سىزنىڭ پارس تىلىنى شۇنچە ياخشى
سۆزلەيدىغانلىقىڭىزنى بىلمەپتىمەن، — دېدىم مەن ئىنگلىز
تىلىدا، — سىز كابۇلدا چوڭ بولغانمۇ؟

— ياق، مەن كاراچىدا تۇغۇلغان. لېكىن، مەن كابۇلدا
بىرنەچچە يىل تۇرغان. مەن شارئەنودىكى ھاجى ياقۇپ
مەسچىتىگە يېقىن جايدا تۇرغانىدىم، — دېدى ئۇ، — مەن
ئەمەلىيەتتە كالىفورنىيەدىكى بېركېلىي شەھىرىدە چوڭ بولغان.
دادام 1960 - يىللارنىڭ ئاخىرىدا ئۇ يەردە چالغۇ دۇكىنى
ئاچقاندى. بەدەلسىز مۇھەببەت، چېكە بوغىدىغان لېنتا، گۈل
باسقان كۆڭلەكلەر... ھەممە ئىشنى سىناپ باققان ئادەم مەن، —
ئۇ ئالدىغىراق ئېڭىشتى، — مەن ۋۇدستوك بايرىمىغىمۇ بارغان.
— كارامەت تارىخ ئىكەن! — دېدىم مەن. فايسال شۇنداق
قاتتىق كۈلۈپ كەتتىكى، قايتىدىن تەرگە چۆمۈلدى.

— گېپىمىزگە كەلسەك، — دېدىم مەن، — مەن ئاندرېۋ
ئەپەندىگە ئاساسەن ھەممىنى ئېيتتىم. بەلكىم پەقەت بىر -
ئىككى ئىشنىلا دېمىگەندىمەن. ئەمدى مەن سىزگە ھەممىنى دەپ
بېرەي.

ئۇ بىر بارمىقىنى تىلىغا تەگكۈزۈپ ھۆل قىلىپ، دەپتىرىنىڭ
ئاق بېتىنى ئاچتى ۋە قەلىمىنىڭ قالىقىنى تارتتى.
— شۇنداق قىلساق ياخشى بولىدۇ، ئامىر. ھازىردىن باشلاپ

ئىنگلىزچىلا سۆزلەشسەك قانداق؟

— شۇنداق قىلايلى.

مەن بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى تولۇق چەريانى بىلەن سۆزلەپ بەردىم. مېنىڭ رەھىمخان بىلەن كۆرۈشكىنىمنى، كابۇلغا بارغىنىمنى ۋە غازى تەنھەرىكەت مەيدانىدىكى تاش ئېتىشلارنىمۇ تەپسىلىي بايان قىلدىم.

— خۇدا، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — مېنى كەچۈرۈڭ، مېنىڭ كابۇل توغرىلۇق شۇنچە گۈزەل ئەسلىملىرىم بار ئىدى. مېنىڭ ئەسلىمەمدىكى ئۇ يەرنىڭ سىز ھازىر تەرىپلەپ بېرىۋاتقان يەر بىلەن ئوخشاش بىر يەر ئىكەنلىكىگە ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ.

— سىز يېقىندا ئۇ يەرگە بېرىپ باقتىڭىزمۇ؟

— ياق، بېرىشىمنى ئويلاشمدىم.

— ئەلۋەتتە، ئۇ يەر ھەرگىز بېرىكېلىپىغا ئوخشىمايدۇ، —

دېدىم مەن.

— سۆزلەۋېرىڭ.

مەن قالغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئېيتتىم. ئاسسەق بىلەن كۆرۈشۈش، مۇشتلىشىش، سوھراب ۋە ئۇنىڭ رەگەتكىسى، بىزنىڭ پاكىستانغا قېچىپ كېلىشىمىز قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى دەپ بەردىم. مەن گەپلىرىمنى دەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ بىرنەپىلەرنى خاتىرىلىدى، چوڭقۇر تىن تارتىۋالغاندىن كېيىن ماڭا جىددىي ھالدا كۆز تاشلىدى.

— ئامىر، سىزگە دېسەم، ئالدىڭىزدا بىر مۈشكۈل جەڭ

تۇرۇپتۇ.

— مەن يېڭەلمەيمەنمۇ؟

ئۇ قەلىمىنىڭ ئاغزىنى ئەتتى.

— رايوندا ئاندرېۋ ئەپەندىنىڭ دېگەنلىرىدىن قارىغاندا بۇ ئىشتا

يېڭىپ چىقىشىڭىز مۇمكىن، لېكىن ئەمەلگە ئېشىشى ناتايىن.

ئەمدى ئۇنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇم يوقالغانىدى.

كۆزلىرىدىن بىر خىل ھەييارلىق چىقىپ تۇراتتى.

— بىراق، سوھرابقا ئوخشاش بالىلار بىر ئائىلىگە بەكمۇ موھتاج، — دېدىم مەن، — ماڭا بۇ قائىدە - تۈزۈملەر پەقەت قىلماشمىغاندەك بىلىنىۋاتىدۇ.

— سىزنىڭ گېپىڭىز ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەيۋاتىدۇ، ئامىر، — دېدى ئۇ، — لېكىن، ھازىرقى كۆچمەنلەر قانۇنى، بالا بېقىۋېلىش خىزمىتى ئورگانلىرىنىڭ سىياسەتلىرى، شۇنداقلا ئافغانىستاننىڭ ھازىرقى ئەھۋالى دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ مەقسىتىڭىزگە قارىمۇ قارشى.

— مەن ئۇنى چۈشەنمىدىم، — دېدىم ئۇنىڭ مەقسىتىنى ئۇقماقچى بولۇپ، — مەن ئۇقتۇم، لېكىن تازا چۈشەنمىدىم.

ئۆمەر فىسال قوشۇمىسىنى تۈرگىنىچە بېشىنى لىڭشىتتى. — مۇنداق ئىش. بىر يەردە ئاپەت يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئۇ ئاپەت مەيلى تەبىئىي ئاپەت ياكى سۈنئىي ئاپەت بولسۇن، بىر بالىنىڭ يېتىم ياكى يېتىم ئەمەسلىكىنى ئېنىقلاش بەك تەس. بالىلار دائىم ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ مۇساپىرلار كەنتلىرىدە ياشايدۇ. ئۇ بالىلارنى ئاتا - ئانىلىرى باقالماي تاشلىۋەتكەن بولۇشى مۇمكىن. بۇنداق ئىشلار دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەگەر بىر بالا «قانۇنلۇق يېتىم» بولۇش شەرتىگە چۈشمىسە، كۆچمەنلەر ئىدارىسى ئۇ بالغا ۋىزا بەرمەيدۇ. مېنى كەچۈرۈڭ، بۇ گەپ قۇلاققا كۈلكىلىك ئاڭلىنىدۇ، لېكىن سىز ھەقىقەتەنمۇ «ۋاپات بولغانلىق ئىسپاتنامىسى» تاپمىسىڭىز بولمايدۇ. — سىز ئافغانىستاندا تۇرۇپ بېقىپتىكىڭىز، — دېدىم مەن، — سىز «ۋاپات بولغانلىق ئىسپاتنامىسى» دېگەندەك نەرسىنى ئۇ يەردىن تېپىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلمەيسىز؟

— مەن بىلىمەن، — دېدى ئۇ، — بىز بۇ بالىنىڭ ئاتا - ئانىسىنى ئۆلگەن دەپمۇ پەرەز قىلالىمىز. ھەتتا شۇنداق بولغاندىمۇ، كۆچمەنلەر ئىدارىسى ئاشۇ مىللەتنىڭ ئەسلىدىكى مىللىي مەدەنىيىتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، ئۇ بالىنى ئۆز دۆلىتىدىكى

بىرەرنىڭ بېقىۋېلىشىنى مۇۋاپىق دەپ قارايدۇ.

— سىز قايسى مەدەنىيەتنى دەيسىز؟ — سورىدىم مەن، —
تالىبانلار ئافغانلارنىڭ ھەممە نەرسىسىنى بۇزۇپ تاشلىدى. سىز
ئۇلارنىڭ بامياندىكى غايەت زور بۇددا ھەيكەللىرىنى نېمە
قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىڭىزمۇ؟

— مېنى كەچۈرۈڭ، مەن كۆچمەنلەر ئىدارىسىنىڭ قانداق
خىزمەتلەرنى قىلىدىغانلىقىنى دەپ بېرىۋاتمەن، ئامىر، — دېدى
فايسال بىلىكىمنى تۇتۇپ. ئۇ سوھرابقا قاراپ كۈلۈمسىرەپ
قويۇپ، ماڭا قارىدى، — بىر بالىنى بېقىۋېلىش شۇ بالا
تۇرۇشلۇق دۆلەتنىڭ قائىدە - قانۇنلىرىغا بويسۇنغان ئاساستا
بولۇشى كېرەك. بىراق، بىر دۆلەتتە ئافغانىستاندەك
قالايمىقانچىلىق بولسا، ئۇ يەردىكى ھۆكۈمەت ئىشخانلىرى
جىددىي ئىشلار بىلەن ئالدىراش بولىدۇ. بالا بېقىۋېلىشقا ئائىت
ئىشلار ئۇلارنىڭ خىزمەت كۈنتەرتىپىدە مۇھىم ئورۇن
ئالمايدۇ.

مەن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىدىم ۋە كۆزلىرىمنى ئۇۋۇلىدىم.
مېڭەم لوقۇلداپ ئاغرىشقا باشلىدى.

— بىر كۈنلەردە ئافغانىستان ئوڭلىنىدۇ، دەپمۇ پەرەز
قىلايلى، — دېدى ئۆمەر فايسال قوللىرىنى تومپايغان قورسىقىغا
قويۇپ تۇرۇپ، — ئۇلار يەنىلا بالا بېقىۋېلىشقا يول قويۇشى ناتايىن.
چۈنكى، ئىسلام قائىدىلىرىگە ئۇنچىۋالا ئېتىبار بېرىلمەيدىغان
دۆلەتلەرمۇ بالا بېقىۋېلىش ئىشىدا ئارىسالدى بولىدۇ. ئىسلام
شەرىئىتىدە بالا بېقىۋېلىش تازا راۋا كۆرۈلمەيدۇ.

— سىز مېنى يېڭىلىگىنىڭىزگە تەن بېرىڭ دېمەكچىمۇ؟ —
سورىدىم مەن ئالدىنقىم بىلەن پېشانەمنى بېسىپ تۇرۇپ.

— مەن ئامېرىكىدا ئۆسۈپ چوڭ بولدۇم، ئامىر. ئامېرىكا
ماڭا ھېچنەمىدىن ۋاز كەچمەسلىكىنى ئۆگەتتى. بىراق، مەن بىر
ئادۋوكات بولۇش سۈپىتىم بىلەن سىزنى پاكىتلاردىن خەۋەردار
قىلمىسام بولمايدۇ، — دېدى ئۇ، — ئاخىرىدا دەيدىغان يەنە بىر

گەپ، بالا بېقىۋېلىشنى باشقۇرىدىغان ئورگانلار دائىم ئالدى بىلەن بېقىۋېلىنماقچى بولغان بالىنىڭ شارائىتىنى ئادەم ئەۋەتىپ تەكشۈرىدۇ. يامان يېرى، بۇنداق پەيتتە ھېچقانداق بىر ئورگان ئافغانىستانغا ئادەم ئەۋەتمەيدۇ.

مەن سوھرابقا قارىدىم. ئۇنىڭ بىر كۆزى تېلېۋىزوردا، بىر كۆزى بىزدە ئىدى. ئۇ خۇددى دادىسىغا ئوخشاش، ئېڭىكىنى تىزغا تىرەپ ئولتۇراتتى.

— ھېسابتا مەن ئۇنىڭ تاغىسى بولمەن، بۇ پاكىتنىڭ بىرەر ئىشقا پايدىسى بولامدۇ؟

— ئەگەر ئۇنى ئىسپاتلىيالىسىڭىز، چوڭ پايدىسى بولىدۇ. مېنى كەچۈرۈڭ، سىزنىڭ بۇ گېپىڭىزنى ئىسپاتلايدىغان بىرەر ماتېرىيال ياكى بىرەر گۇۋاھچى ئادەم بارمۇ؟

— ئىسپات ماتېرىيال يوق، — دېدىم ھارغىن ئاۋازدا، — بۇ ئىشنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. سوھراب ئۇ ئىشنى مەن ئۇنىڭغا ئېيتقاندىلا بىلدى. مەن ئۆزۈممۇ تېخى يېقىندىلا خەۋەردار بولدۇم. ئۇ ئىشنى بىلىدىغان بىردىنبىر ئادەمنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيمەن. بەلكىم ئۇ ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتكەندۇ.

— ھەم.

— يەنە قانداق ئامال بار، فىيسال؟

— گەپنىڭ ئوچۇقىنى دېسەم، سىز ئۈچۈن ئامال ئانچە كۆپ ئەمەس.

— ئاھ خۇدا! مەن نېمە قىلسام بولىدۇ؟

ئۆمەر فىيسال چوڭقۇر نەپەس ئېلىۋېلىپ، قەلەم بىلەن ئېڭىكىگە بىرنەچچىنى چەكتى. ئاندىن نەپىسىنى چىقاردى.

— سىز ئۇنىڭ ياخشى ئېھتىماللىقىنى ئويلاپ تۇرۇپ يەنىلا بالا بېقىۋېلىش ئىلتىماسى قىلىۋەرسىڭىز بولىدۇ. مەسىلەن، سىز «مۇستەقىل بالا بېقىۋېلىش» دېگەن تۈرگە ئىلتىماس قىلىسىڭىز بولىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن سىز پاكىستاندا سوھراب بىلەن ئىككى

يىل بىلە تۇرۇشىڭىز كېرەك. سىز يەنە ئۇنىڭ ئۈچۈن پاناھلىق تىلىشىڭىزمۇ بولىدۇ. ئۇ ئەلۋەتتە بەكمۇ ئۇزۇن جەريان، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز سوھرابنىڭ ئافغانىستاندا سىياسىي جەھەتتىن زىيانكەشلىككە ئۇچرايدىغانلىقىنى ئىسپاتلىشىڭىز كېرەك. سىز ئىنسانپەرۋەرلىك ۋەزىسى ئىلتىماس قىلىپ باقسىڭىزمۇ بولىدۇ. لېكىن، ئۇ ئامېرىكىنىڭ باش ئادۋوكاتىنىڭ قولىدىكى ئىش، ئادەتتە ئۇنى بەك ئاز تەستىقلايدۇ، — ئۇ جىمىپ كەتكەندىن كېيىن گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ يەردە يەنە بىر ئامال بار. بەلكىم بۇ ئامالنىڭ ئەمەلگە ئېشىش مۇمكىنچىلىكى سەل يۇقىرىراقمىكىن.

— قانداق ئامال؟ — دېدىم مەن ئالدىغا ئېڭىشىپ.

— سىز ئۇنى بۇ يەردىكى دارىلئىتتامغا ئاپىرىپ بېرىڭ، ئاندىن بېقىۋېلىش ئىلتىماسىنى تولدۇرۇڭ. ئۇ دارىلئىتتامدا ساق - سالامەت تۇرۇپىرىدۇ. سىز كۆچمەنلەر ئىدارىسىنىڭ «600 — I» جەدۋىلىنى تولدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆيدە تۇرغۇزۇپ ئوقۇتۇش ئىلتىماسىنى باشلايسىز.

— قانداق ئىشلار ئۇ؟

— كەچۈرۈڭ، «600 — I» جەدۋىلىنى تولدۇرۇش شەكىلدىكى بىر ئىش. بۇ جەدۋەل كۆچمەنلەر ئىدارىسىنىڭ سىز بىلەن ئايالىڭىزنىڭ روھىي كېسەل ئەمەسلىكىڭىلارنى ئىسپاتلاشتىكى كاپالەت ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت چىقمايدۇ. «ئۆيدە تۇرغۇزۇپ ئوقۇتۇش»نى ئۆزىڭىز تاللىغان بالا بېقىۋېلىشنى بېجىرىش ئورۇنلىرى بىر تەرەپ قىلىدۇ، — دېدى ئۆمەر فايىسال.

— مېنىڭ ئۇنداق قىلغۇم يوق، — دېدىم مەن سوھرابقا يەنە بىر قارىۋېتىپ، — مەن ئۇنىڭغا ئۇنى ھەرگىزمۇ دارىلئىتتامغا ئەۋەتمەيدىغانلىقىم توغرىلىق ۋەدە قىلغان.

— مەن سىزگە دېگەندەك بەلكىم مۇشۇ سىزگە ئەڭ مۇۋاپىق ئامال بولۇشى مۇمكىن.

بىز يەنە بىردەم سۆزلەشتۇق. ئۇ قايتماقچى بولۇپ ئورنىدىن قوزغالدى، مەن ئۇنى ھەممىباب ماركىلىق كونا قوڭغۇز ماشىنىسىنىڭ يېنىغىچە ئۈزىتىپ چىقتىم. قۇياش ئاستا - ئاستا پېتىشقا باشلاپ، غەرب تەرەپتىكى بۇلۇتلار قىپقىزىل رەڭگە كىرگەندى. ئۇ ماشىنىغا چىققاندا، ئۇنىڭ ئېغىرلىقىدىن ماشىنىسى بىر تەرەپكە قىڭغىيىپ كەتتى. ئۇ ماشىنىنىڭ دېرىزىسىنى چۈشۈردى.

— ئامىر.

— ھە.

— سىز ھەقىقەتەنمۇ قالتىس ساۋابلىق بىر ئىش قىلىۋاتىسىز، جۈمۈ.

ئۇ قولنى پۇلاڭلاقمىچە ماشىنىسىنى ھەيدەپ يىراقلاپ كەتتى. مەنمۇ ئۇنىڭغا قاراپ قولۇمنى پۇلاڭلاتتىم. مەن مېھمانخانا ئالدىدا تۇرۇپ، بىردىنلا سۈرەيەنىڭ يېنىمدا بولۇشىنى شۇنچە ئارزۇ قىلىپ كەتتىم.

مەن ياتاققا قايتىپ كىرگەندە، سوھراب تېلېفونۇزورنى ئۆچۈرۈۋەتكەندى. مەن كارىۋىتىمنىڭ قىرىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنى يېنىمغا كېلىپ ئولتۇرۇشقا چاقىردىم.

— ئۆمەر فايسال ئەپەندى مېنىڭ سېنى ئامېرىكىغا ئەكىتىشىمگە ئامال بارلىقىنى ئېيتتى.

— شۇنداق دېدىمۇ؟ — دېدى سوھراب. شۇنچە كۈنلەردىن بېرى ئۇنىڭ چىرايىدا تۇنجى قېتىم ئازراق بولسىمۇ تەبەسسۇم جىلۋە قىلغانىدى.

— قاچان ماڭالايدىكەنمىز؟

— قارىغاندا، ئۇنىڭغا بىر مەزگىل ۋاقىت كېتىدىغان ئوخشايدۇ. لېكىن، چوقۇم ماڭالايدىكەنمىز. ئۇ بىزگە ياردەم قىلىدىغان بولدى، — مەن ئۇنىڭ مۇرىسىدىن تۇتتۇم. سىرتتا ئەزان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— قانچىلىك ۋاقىت كېتەر؟ — سورىدى سوھراب.
— بىلمەيمەن، بەلكىم ئۇزاق ۋاقىت كېتەر.
سوھراب مۇرىسىنى قىسىپ كۈلدى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ
كۈلگىنىنى ئېنىق كۆرگەندىم.

— بوپتۇ، قانچىلىك ساقلاشقا توغرا كەلسىمۇ، سەۋرچانلىق
بىلەن ساقلايمەن. بۇ خۇددى ئاچچىق ئالمغا ئوخشايدۇ.
— ئاچچىق ئالما؟

— ئۇ چاغدا، مەن كىچىك ئىدىم. مەن بىر دەرەخكە يامشىپ
چىقىپ ھېلىقى يېشىل رەڭلىك ئاچچىق ئالمىلاردىن نەچچىنى
يېدىم. مېنىڭ قورسىقىم تازا كۆيۈپ، خۇددى دۇمباققا ئوخشاپ
قالدى ھەم بەك ئاغرىدى. ئانام ماڭا، ئەگەر مەن ئاشۇ ئالمىلار
پىشقۇچە ساقلىغان بولسام، مېنىڭ ئاغرىپ قالمايدىغانلىقىمنى
ئېيتتى. شۇڭا، مەن ھەر قېتىم بىرنەرسىگە ئېرىشكۈم كەلسە،
ئانامنىڭ ئاشۇ ئاچچىق ئالما توغرىسىدا دېگەن گېپىنى
ئويلايمەن.

— ئاچچىق ئالما، — تەكرارلىدىم مەن، — ماشائاللا، سەن
مەن بىلىدىغان كىچىك بالىلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئەقىللىقى،
سوھرابجان.

ئۇ قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى.
— مېنى ھېلىقى قىزىل كۆۋرۈككە ئاپىرامسىز؟ ھېلىقى
تۇمان قاپلىغان كۆۋرۈككە؟ — سورىدى ئۇ.

— چوقۇم ئاپىرىمەن، — دېدىم مەن، — چوقۇم.
— ماشىنىدا ماڭغاندا، ئاسمان بىلەن ماشىنا تۇمشۇقلا
كۆرۈنىدىغان كوچىلارغىمۇ بارامدۇق؟
— ھە، ئۇ يەرلەرگىمۇ بارىمىز، — مەن سۆزلەۋاتقاندا،
كۆزلىرىم ياشقا تولدى. كۆزۈمنى چىمچىقلىتىپ، يېشىمنى
ئىچىمگە يۈتۈۋەتتىم.

— ئىنگىلىز تىلىنى ئۆگىنىش تەسمۇ؟
— ساڭا دېسەم، بىر يىلنىڭ ئىچىدىلا ئىنگىلىز تىلىنى خۇددى

پارس تىلىنى سۆزلىگەندەك سۆزلىيەلەيدىغان بولسەن.

— راستمۇ؟

— راست، — ئۇنىڭ ئېغىزىنى كۆتۈرۈپ، ئۆزۈمگە قاراتتىم، —
ساڭا دەيدىغان يەنە بىر ئىش بار، سوھراب.

— نېمە ئىش ئۇ؟

— فايسال ئەپەندى ئەگەر سېنى بالىلار تۇرىدىغان ئورۇندا
بىر مەزگىل قويۇپ تۇرالماساق، ئىشلارنىڭ تېزىرەك پۈتۈشىگە
كۆپ ياردىمى بولاتتى، دەيدۇ.

— بالىلار تۇرىدىغان ئورۇن؟ — ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ
كەتتى، — سىز دارىلمۇ ئىشلىتىدىمىز؟

— ئۇ پەقەت ناھايىتى قىسقا مەزگىللىكلا ئىش.

— بارمايمەن، — دېدى ئۇ، — مەن ئۆتۈنەي، مەن ھەرگىز
بارمايمەن.

— سوھراب، بۇ پەقەت قىسقا مۇددەتلىكلا ئىش. مەن ساڭا
ۋەدە بېرىمەن.

— سىز مېنى ئۇنداق يەرلەرگە مەڭگۈ ئاپارماسلىققا ۋەدە
قىلغان، ئامىر ئاغا، — ئۇنىڭ ئاۋازى ئۈزۈلۈپ چىقىپ،
كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈلەتتى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرۈپ،
يۈرىكىم پىچاق تىققانداك ئاغرىپ كەتتى.

— بۇ دېگەن ئوخشىمايدۇ. بۇ قېتىم كابۇل ئەمەس،
ئىسلامئابادتىكى دارىلمۇ ئىشلىتىدىمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەن
سېنى ئامېرىكىغا ئەكەتكۈچە دائىم كېلىپ يوقلاپ تۇرىمەن.

— مەن ئۆتۈنەي، بارمايمەن، بارمايمەن! — دەپ ۋارقىرىدى
سوھراب، — مەن ئۇنداق يەردىن قورقىمەن. ئۇلار ماڭا
زىيانكەشلىك قىلىدۇ. مەن ئۇنداق يەرگە ئەمدى ھەرگىز
بارمايمەن.

— ھېچكىم سېنى بوزەك قىلالمايدۇ. ئەمدى ھەرگىزمۇ بوزەك
قىلالمايدۇ.

— ئۇلار بوزەك قىلىدۇ. ئۇلار دائىم ئۇنداق قىلمايمىز دەيدۇ،

لېكىن ئۇلار يالغان گەپ قىلىدۇ. ئۇلار يالغان سۆزلەيدۇ. مەن ئۆتۈنۈپ قالاي! ئاھ، خۇدا!

مەن ئۇنىڭ ئېڭىكىگە ئېقىپ چۈشكەن يېشىنى باش بارمىقىم بىلەن سۈرتتۈم.

— ئاچچىق ئالما. ئېسىڭدە بارمۇ، بۇ خۇددى سەن دېگەن ئاچچىق ئالمىغا ئوخشايدۇ، — دېدىم مەن يېنىك ئاھاڭدا.

— ياق، ئۇ ئوخشمايدۇ. ئۇ يەر ھەرگىزمۇ ئوخشمايدۇ. خۇدا! مەن ئۆتۈنۈپ قالاي، ياق! — ئۇ تىترەۋاتاتتى. ياش بىلەن پوتلىسى ئۇنىڭ يۈزىدە ئارىلىشىپ كەتكەنىدى.

— بولدى، — مەن ئۇنى ئۆزۈمگە يېقىن تارتىپ، ئۇنىڭ تىترەپ تۇرغان كىچىكىگە بەدىنىنى قۇچاقتىم، — ھەممە ئىشلار ئوڭۇشلۇق بولۇپ كېتىدۇ. قاراپ تۇر، بىز بىللە ئۆيگە كېتىمىز. سەن قاراپ تۇر، ھەممە ئىشلار ئوڭۇشلۇق بولۇپ كېتىدۇ. ئۇ مەيدەمگە يۈزىنى يېقىپ تۇرۇپ دېدى:

— ماڭا ۋەدە بېرىڭ، ئامىر ئاغا. سىز مېنى ئۇ يەرگە ئاپىرىپ قويماڭ. مەن ئۆتۈنەي، ماڭا ۋەدە بېرىڭ، — مەن ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى قورقۇنچى شۇنچە ئېنىق سەزدىم.

لېكىن، ئۇنىڭغا قانداقمۇ ۋەدە بېرەلەيمەن؟ مەن ئۇنى ئۆزۈمگە قارىتىپ، بىلەكلىرىدىن چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ، ئالدى - كەينىگە يېنىك تەۋرەتتىم. ئۇ ياشلىرى قۇرۇپ تۈگىگەنگە قەدەر مەيدەمگە بېشىنى قويۇپ يىغلىدى. ئۇنىڭ قورقۇنچ ئىچىدە بىچارىلەرچە يالۋۇرۇشلىرى ئاخىرىدا چۈشەنگىلى بولمايدىغان پىچىرلاشلارغا ئۆزگەردى. مەن ئۇنى تاكى ئۇنىڭ تىنىقلىرى ئاستىلاپ، بەدىنى بوشىغانغا قەدەر تەۋرىتىپ تۇردۇم. مەن ئۇزاق يىللار ئىلگىرى بىر كىتابتىن ئوقۇغان «كىچىك بالىلار ئۇيقۇ ئارقىلىق قورقۇنچى يېڭىدۇ» دېگەن سۆزنى ئەسكە ئالدىم.

مەن ئۇنى كۆتۈرۈپ كارىۋىتىشقا ئاپىرىپ ياتقۇزۇپ قويدۇم. مەنمۇ كارىۋىتىشقا چىقىپ، دېرىزىدىن ئىسلامئابدانىڭ سۆسۈن ئاسمىغا قاراپ ياتتىم.

تېلېفوننىڭ جىرىڭلىغان ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتىم، دېرىزە سىرتى قاپقاراڭغۇ ئىدى. مەن كۆزلىرىمنى ئوۋۇلىغىنىمچە، كارىۋات يېنىدىكى چىراغنى ياندۇردۇم. كەچ سائەت ئون يېرىمدىن سەل ئاشقانىدى. دېمەك، مەن ئۇخلاۋاتقىلى ئۈچ سائەتكە يېقىن بولغانىدى. مەن تېلېفوننى قولۇمغا ئالدىم. — ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم؟

— ئامېرىكىدىن تېلېفون، — دېدى فايياز ئەپەندى خۇشياقمىغاندەك.

— رەھمەت، — دېدىم مەن. تازىلىق ئۆيىنىڭ چىرىغى يورۇق ئىدى. مەن سوھرايىنى كۈندىلىك ئادىتى بويىچە مۇنچىغا چۈشۈۋاتقان بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدىم. تېلېفوندا ئىككى قېتىم كۈنۈپكا بېسىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ، ئارقىدىنلا سۈرەييەنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! — ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ھاياجانلانغانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

— تىنچلىقمۇ؟

— ئادۋوكات بىلەن سۆزلەشتىڭىزمۇ؟

مەن ئۇنىڭغا ئۆمەر فايىسالنىڭ تەكلىپىنى دەپ بەردىم.

— بولدى، ئۇ تەكلىپنى ئۈنتۈپ كېتىڭ، — دېدى ئۇ، — دېمەكچى بولغىنىم، بىزنىڭ ئۇنداق قىلىشىمىزنىڭ ھاجىتى يوق ئىكەن.

مەن ئورنۇمدا تىكىلىنىپ ئولتۇردۇم.

— راستمۇ؟ نېمە ئۈچۈن؟ قانداقسىگە؟

— شارىق تاغام ماڭا خەۋەر يەتكۈزدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ھەممىدىن مۇھىم ئىش سوھرايىنى ئامېرىكىغا ئەكىلىۋېلىش ئىكەن. بۇ يەرگە ئەكىلىۋالغاندىن كېيىن، ئۇنى ئېلىپ قالدىغان مۇۋاپىق يول تېپىلىدىكەن. ئۇ كۆچمەنلەر ئىدارىسىدىكى بىرنەچچە دوستىغا تېلېفون بېرىپتۇ. ئۇ بۈگۈن كەچتە ماڭا

تېلېفون بېرىپ ئۆزىنىڭ سوھراب ئۈچۈن ئىنسانپەرۋەرلىك ۋەزىسىنى ئاساسەن ھەل قىلغانلىقىنى ئېيتتى.
— شۇنداقمۇ؟ — دېدىم مەن، — خۇدا! مىڭ مەرتىۋە شۈكۈر! شارىفجاننىڭ ياخشىلىقىغا رەھمەت.

— بىز سوھرابجاننىڭ بۇ يەردىكى كېپىللىك قىلغۇچىسى بولۇپ ئىلتىماس قىلىدىكەنمىز. بۇ ئىش ناھايىتى تېزلا پۈتمىدەن. تاغامنىڭ دېيىشىچە، ئۇ ۋىزا بىر يىللىق كۈچكە ئىگە ئىكەن. بۇ بىر يىل بالا بېقىۋېلىش رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەشكە يېتىپ ئاشىدۇ، دەيدۇ.

— بۇ چوقۇم ئەمەلگە ئاشىدىغان ئىش ھە، سۈرەيپە؟

— شۇنداق كۆرۈنىدۇ، — دېدى ئۇ خۇشاللىق بىلەن.

— سىزنى سۆيىمەن، سۈرەيپە.

— مەنمۇ شۇ.

مەن تۈرۈپكىنى قويۇپ، سوھرابنى چاقىردىم:

— سوھراب! — مەن كارىۋىتىمىدىن تۇردۇم، — سوھراب،

خۇش خەۋەر! — مەن تازىلىق ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى چەكتىم، —

سوھراب! سۈرەيپەجان ھېلىلا كالىفورنىيەدىن تېلېفون ئۇرۇپتۇ.

بىز سېنى دارىلئىپتامغا ئاپىرىپ قويمايدىغان بولدۇق، سوھراب.

ئىككىمىز ئامېرىكىغا بىللە كېتىدىغان بولدۇق. گېپىمنى

ئاڭلاۋاتامسەن؟ ئىككىمىز بىللە ئامېرىكىغا بارىدىغان بولدۇق! —

مەن ئىشىكىنى ئىتتىرىپ ئېچىپ، تازىلىق ئۆيىگە كىردىم.

توساتتىن مەن پولغا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ۋارقىرىۋەتتىم.

چىشلىرىم كاسىلداپ تىترىگىنىمچە ۋارقىرايتتىم. ماڭا كانىيىم

يىرتىلىپ، كۆكسۈم پارتلاپ كەتكەندەك بىلىنىپ كەتتى.

كېيىن ئۇلار ماڭا ھەتتا قۇتقۇزۇش ماشىنىسى يېتىپ

كەلگەندىمۇ مېنىڭ چىرقىراۋاتقانلىقىمنى كۆرگەنلىكىنى دەپ

بەردى.

يىگىرمە بەشىنچى باب

ئۇلار مېنى كىرگۈزمىدى.

مەن ئۇلارنىڭ ئۇنى چاقلىق كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ قوش قاناتلىق ئىشىكتىن ئەكىرىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتىم. ئىشىكتىن ئېتىلىپ كىرگىنىمدە، بۇرۇنۇمغا يود بىلەن پېروكسىدنىڭ پۇرىقى ئۇرۇلدى. ماسكا تاقىۋالغان ئىككى ئەر بىلەن بىر ئايال كارىۋاتنى ئىتتىرىپ كېتىۋاتاتتى. بىر پارچە ئاق كىرلىك كارىۋاتتىن ساڭگىلاپ، پولىغا سۆرىلىپ قالغانىدى. قانغا مەلەنگەن كىچىككىنە بىر جۈپ پۇت ئاق كىرلىكتىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى، سول پۇتنىڭ باش بارمىقىنىڭ يېرىلىپ كەتكەنلىكى كۆزۈمگە چېلىقتى. ئېگىز بويلىق، گەۋدىلىك كەلگەن بىر ئادەم مەيدەمدىن ئىتتىرىپ دېگۈدەك ئىشىكتىن چىقىرىۋەتتى. مەن ئۇنى تىللاپ - قارغىنىمچە، ئۇنىڭ بىلەن تىركەشتىم. بىراق، ئۇ ماڭا ئۇ يەردە تۇرسام بولمايدىغانلىقىنى ئىنگىلىز تىلىدا ئېيتتى. ئۇ ئەدەپ بىلەن سۆزلەيتتى، لېكىن ئاۋازىدىن قەتئىيلىك چىقىپ تۇراتتى.

— سىز سىرتتا ساقلاڭ، — ئۇ مېنى باشلاپ ساقلاش ئۆيىگە ئەكىرىپ قويدى. ئاندىن ئارقىسىغا يېنىپ، قوش قاناتلىق ئىشىكتىن كىرىپ كەتتى. مەن ئىشىكنىڭ كىچىككىنە دېرىزىسىدىن پەقەت ھېلىقى ئىككى ئادەمنىڭ بېشىغا كىيىۋالغان دوپپىسىنىلا كۆرەلەيتتىم.

ئۇ ئادەم مېنى قالدۇرۇپ كەتكەن ساقلاش ئۆيى ئەمەلىيەتتە دېرىزىسىمۇ يوق بىر كارىدور ئىدى. كارىدور تامغا يۆلەپ قويۇلغان تۆمۈر قاتلىما ئورۇندۇقلاردا ۋە پولىغا سېلىنغان

كىرلىشىپ كەتكەن پالاسلاردا ئولتۇرغان ئادەملەر بىلەن لىق تولغانىدى. مېنىڭ ئاۋازىمنىڭ بارىچە ۋارقىرىغۇم كەلدى. دادام ئىككىمىز باشقا مۇساپىرلار بىلەن بىرلىكتە ماي توشۇيدىغان ماشىنىنىڭ ماي باكىنىڭ ئىچىدە ئولتۇرۇپ سەپەرگە ماڭغاندا، مانا مۇشۇنداق ۋارقىرىغۇم كەلگەنىدى. مەن مۇشۇ جايدىن، مۇشۇ رېئاللىقتىن قۇتۇلۇپ، بۇلۇتلارغا ئايلىنىپ، يىراقلارغا ئۇچۇپ كېتىشنى، ئېگىز تاغلارنىڭ ئۈستىگە بارغاندا ئېرىپ، تومۇز ھاۋاسىغا ئاستا سىڭىپ كېتىشنى ئۈمىد قىلاتتىم. لېكىن، مەن بۇ يەردە پۈتلىرىم سېمونتتەك ئېغىرلاشقان، ئۆپكەم ھاۋا يېتىشمەي، كانىيىم ئېچىشىپ ئاغرىۋاتقان ھالەتتە تۇراتتىم. مېنىڭ لەيلەپ ئۇچۇپ كېتىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. كۆزلىرىمنى يۈمدۈم. بۇرنۇمغا كاربىدوردىكى تەر، ئاممىياك گازى، ئىسپىرت ۋە باشقا پۇراقلار پۇراپ تۇراتتى. تورۇستا پەرۋانلەر چىراغلارغا ئۆزلىرىنى ئۇرۇشاتتى. كىملىرىنىڭدۇر گەپلەشكەن، ئېسەدىگەن، چۈشكۈرگەن ياكى ئەسنىگەن ئاۋازلىرى ئاڭلىناتتى. يەنە كىملىرىنىڭدۇر ئۇلۇغ - كىچىك تىنغان ئاۋازلىرىمۇ قۇلقىمغا كىرىپ قالاتتى. بەزىدە لىفىتنىڭ ئېچىلغان ئاۋازى، يەنە بەزىدە ئۇ يەردىكى خىزمەتچىنىڭ ئوردۇ تىلىدا كىملىرىنىدۇر چاقىرىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى.

مەن كۆزلىرىمنى ئاچتىم. توستاتىن نېمە ئىش قىلىشىم كېرەكلىكى يادىمغا يېتىپ، ئەتراپقا ئەلەڭلەپ قارىدىم. يۈرىكىم دەھشەتلىك تېز سوقاتتى، قانلىرىمنىڭ تومۇرلىرىمغا گۈپۈلدەپ ئۇرۇلغان ئاۋازى قۇلقىمغا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. سول تەرىپىمدە كىچىك ھەم قاراڭغۇ بىر ئامبارنىڭ بارلىقىنى كۆردۈم. مەن ئۇ يەرگە كىرىپ، كارىۋاتقا سالىدىغان بىر ئاق ئەدىيالىنى ئاچىقتىم. ھاجەتخانا ئىشىكى ئالدىدا بىر سېستىرانىڭ بىر ساقچى بىلەن گەپلىشىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ بىلىكىدىن تارتتىم ھەم قىبلىنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى سوردىم. لېكىن، ئۇلار سوئالمنى چۈشىنەلمەي، قورۇق باسقان چىرايىنى تېخىمۇ

پۈرۈشتۈردى. مېنىڭ گېلىم ئاغرىيتتى، كۆزلىرىم تەردىن ئېچىشاتتى، ھەربىر نەپىسىم خۇددى ئوتنى سۈمۈرۈۋاتقاندىك قىزىق بىلىنەتتى. بەلكىم مەن يىغلاۋاتسام كېرەك. مەن ئۇنىڭدىن ماڭا قىبلىنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى تېزىرەك دەپ بېرىشنى ئۆتۈندۈم. ئاخىرىدا ھېلىقى ساقچى قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ ماڭا قىبلىنى كۆرسىتىپ قويدى.

مەن ئەدىيالىنى جايىناماز ئورنىدا پولىغا يېيىپ، ئۇنىڭ ئۈستىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇردۇم. مەن قىبلىگە قاراپ، بېشىمنى سەجدىگە قويۇپ تۇرۇپ يىغلىدىم. ياشلىرىم جايىنامازغا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى. مەن شۇ چاغدا ئۈزۈمنىڭ ناماز ئوقۇپ باقمىغىنىمغا ئون بەش يىل بولغانلىقىنى ئەسكە ئالدىم. ئايەتلەرنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەندىم. لېكىن، مەن ئۈچۈن بەربىر، مەن ئېسىمدە قالغان ئايەتلەرنى ئوقۇيمەن: «لا ئىلاھە ئىللاللاھۇ، مۇھەممەدۇن رەسۇلىللا. دۇنيادا ئاللادىن باشقا خۇدا يوق. مۇھەممەد ئۇنىڭ ئەلچىسى.» مەن قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ، يەرنى سۆيۈپ تۇرۇپ شۇنداق قەسەم قىلىمەنكى: بۇنىڭدىن كېيىن ناماز ئوقۇيمەن، زاكات بېرىمەن، رامزان ئېيىدا روزا تۇتمەن، روزا ھېيتتىن كېيىنمۇ داۋاملىق روزا تۇتمەن. مەن قۇرئاندىكى ھەربىر ئايەتنى يادلايمەن. مەن ھەجگە بارمەن ۋە تونۇردەك ئىسسىق ئاپتاپتا ئولتۇرۇپ كەتسەم قاراپ ناماز ئوقۇيمەن. ئەگەر ئۇ مېنىڭ مۇشۇ بىرلا ئىلتىماسىمنى قوبۇل قىلسا، مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق ئىش قىلىشتىن يانمايمەن. مېنىڭ قوللىرىم ئاللىقاچان ھەسەننىڭ قېنى بىلەن بويالغان. ئەمدى مەن خۇدادىن قوللىرىمنىڭ يەنە ھەسەننىڭ ئوغللىنىڭ قېنى بىلەن بويالماسلىقىنى تىلەيمەن.

مەن يۇقىرىقى سۆزلەرنى قايتا - قايتا تەكرارلاپ پىچىرلاۋاتقان ئاۋازنى ئاڭلىدىم. ئەمەلىيەتتە مەن ئۆزۈم پىچىرلاۋاتقانكىمەن. لەۋلىرىم مەڭزىمنى بويلاپ ئاققان تۈزلۈك ياشلار بىلەن ئېچىشىۋاتاتتى. كارىدوردىكى ھەممە ئادەمنىڭ ماڭا تىكىلىپ

تۇرغانلىقىنى ھېس قىلغان بولساممۇ، مەن قىبلىگە قاراپ دۇئا - تىلاۋىتىمنى داۋاملاشتۇرۇۋەردىم. مەن دۇئا قىلىمەن. گۇناھلىرىمنىڭ ئەمدى ماڭا ئەگىشىپ يۈرۈۋەرمەسلىكى ئۈچۈن دۇئا قىلىمەن.

ئىسلامئابادتا يۇلتۇزسىز كېچە بولغانىدى. جىددىي كېسەللىكلەر بۆلۈمىگە تۇتىشىدىغان كارىدورنىڭ پولىدا ئولتۇرغىنىمغا بىرنەچچە سائەتلەر بولدى. ئالدىدا كونسراپ كەتكەن جىگەر رەڭلىك شىرە تۇراتتى. شىرەدە پۇرلىشىپ كەتكەن گېزىتلەر، ۋاراقلىرى قاتلاشقان ژۇرناللار تۇراتتى. ئاشۇ ژۇرناللارنىڭ ئارىسىدا «دەۋر» ژۇرنىلىنىڭ 1996 - يىللىق 4 - سانى بار ئىدى. شىرەدە يەنە بىر ھەپتە بۇرۇن پويىزغا سوقۇلۇپ ئۆلۈپ كەتكەن بىر ئوغۇل بالىنىڭ سۈرىتى بېسىلغان پاكىستاننىڭ بىر پارچە گېزىتى ۋە لوللىۋۇد ئارتىسلىرىنىڭ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان سۈرەتلىرى بېسىلغان بىر سەنئەت ژۇرنىلىمۇ بار ئىدى.

مەن ئولتۇرغان يەردىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدا چاقلىق ھارۋىدا يېشىل رەڭلىك شالۋار - كامپىز ئارتقان بىر ئايال مۈگدەپ ئولتۇراتتى. ئۇ بىردەم - بىردەم ئويغىنىپ ئەرەب تىلىدا تۆۋەن ئاۋازدا ئايەت ئوقۇيتتى. مەن قايسىمىزنىڭ ئوقۇغان ئايەتلىرى خۇدانىڭ قۇلقىغا ئاڭلىنىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىم. مەن ئولتۇرۇپ يەنە سوھرابىنىڭ چىرايىنى، ئۇنىڭ گۆشلۈك ئېڭىكىنى، قۇلۇلە قېپىغا ئوخشايدىغان كىچىك قۇلاقلىرىنى، شۇنداقلا دادىسىنىڭكىگە ئوخشايدىغان كىچىك كۆزلىرىنى ئەسلىدىم. كېچە ئاسمىندەك قاراڭغۇلۇق مېنى ئەسىرگە ئېلىۋالغان بولۇپ، يۈرىكىم بوغۇزۇمغا كەپلىشىپ قالغاندەك بىلىنىۋاتاتتى.

مېنىڭ ئازراق ھاۋا سۈمۈرگۈم كەلدى.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ دېرىزىنى ئاچتىم. دېرىزىنىڭ تورلىرى ئارىسىدىن كىرىۋاتقان نەم ۋە دىمىق ھاۋا پىشىپ ئۆتۈپ

كەتكەن مېۋىلەر بىلەن تېزەكلەرنىڭ پۇراقلىرىنى ئېلىپ كىرەتتى. مەن ھاۋانى كۈچەپ سۈمۈردۈم، لېكىن بۇنداق قىلىشىمنىڭ كەيپىياتىمنى ئوڭشىشىمغا ئازراقمۇ ياردىمى بولمىدى. مەن ئارقامغا يېنىپ كېلىپ يەنە يولدا ئولتۇردۇم. قولۇمغا «دەۋر» ژۇرنىلىنى ئېلىپ ۋارقىلاپ باقتىم، لېكىن كۆرگەنلىرىم كاللامغا كىرمەيتتى. شۇڭا، ژۇرنالنى يولغا تاشلاپ، يولنىڭ يېرىقلىرىغا، تامدىكى ئۆمۈچۈك تورلىرىغا ۋە دېرىزە تەكچىسىدىكى ھاشاراتلارنىڭ ئۆلۈكلىرىگە قاراپ ھاڭدۇپقىپ ئولتۇردۇم. تامدىكى سائەتكە پات - پات قاراپ قويايتتىم. ئەتىگەن سائەت تۆت بولغانىدى. دېمەك، ئۇلار مېنى ئوپىراتسىيە ئۆيىدىن قوغلاپ چىقارغىلى بەش سائەتتىن ئاشتى دېگەن گەپ. لېكىن، سوھرابتىن ھېچقانداق خەۋەر يوق.

ئاستىمدىكى پول بارغانسېرى بەدىنىمنىڭ بىر قىسمىدەك بىلىنىشكە، نەپەس ئېلىشىمۇ بارغانسېرى ئاستىلاپ قىيىنلىشىشقا باشلىدى. مەن ئۇخلىماقچى بولۇپ، بېشىمنى سوغۇق ۋە مەينەت پول ئۈستىگە قويۇپ، كۆزلىرىمنى يۇمدۇم. بەلكىم مەن ئويغانغاندا مېھمانخانا ياتقىنىنىڭ تازىلىق ئۆيىدە كۆرگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى چۈشۈم بولۇپ قالار؛ جۈمەكتىن چۈشكەن سۇنىڭ قان بىلەن بويالغان ۋاننا سۈيىگە قوشۇلۇشى؛ سوھرابنىڭ ۋاننىدىن ساڭگىلاپ تۇرغان سول قولى؛ تېخى ئالدىنقى كۈنى مەن ساقال ئالغان تىغىنىڭ قان يۇقى يېتى تەرەت تۇڭمدا تۇرۇشى؛ بولۇپمۇ، يېرىم ئوچۇق، نۇرسىز ئاشۇ كۆزلىرى. مەن ئاشۇلارنىڭ ھەممىسىنى، بولۇپمۇ ئاشۇ كۆزلىرىنى بىردەم بولسىمۇ ئۇنتۇماقچى بولدۇم.

مەن تېزلا ئويقۇغا كەتتىم. مەن چۈش كۆرۈشكە باشلىدىم.

بىرى مۇرەمگە يېنىك ئۇردى، مەن كۆزۈمنى ئاچتىم. بىر ئادەم يېنىمدا تىزلىنىپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئادەم ھېلىقى ئوپىراتسىيە ئۆيىدىكى كىشىلەرگە ئوخشاشلا بېشىغا دوپپا

كەيىگەن، ئاغزىغا ماسكا تاقىغانىدى. ئۇنىڭ ماسكىسىدىكى قان يۇقىمىنى كۆرۈپ، يۈرىكىم «قارت» قىلىپ قالدى. ئۇ چاقىرغۇسىنىڭ ئۈستىگە كۆزلىرى دۈپدۈگىلەك بىر كىچىك قىزنىڭ سۈرىتىنى چاپلىۋالغانىدى. ئۇ ماسكىسىنى ئاغزىدىن ئالدى. مەن ئەمدى سوھرابنىڭ قېنىنى كۆرمەيدىغانلىقىم ئۈچۈن كۆڭلۈمدە ئۇ كىشىگە رەھمەت ئېيتتىم. ئۇ كىشىنىڭ تېرىسى خۇددى ھەسەن ئىككىمىز شارئەنونىڭ بازارلىرىدىن سېتىۋالدىغان شىۋېتسارىيەنىڭ شاكىلاتىغا ئوخشاش قارامتۇل، چاپلىرى شالاڭ، كىرىپىكلىرى قويۇق ئىدى. ئۇ ماڭا ئۆزىنى ناۋاز دوختۇر دەپ تونۇشتۇردى. توساتتىن مېنىڭ بۇ ئادەمنىڭ يېنىدىن قېچىپ كەتكۈم كەلدى. چۈنكى، مەن ئۇ ئادەمنىڭ ماڭا يەتكۈزمەكچى بولغان خەۋىرىنى ئاڭلاشقا بەرداشلىق بېرەلمەيدىغاندەك قىلاتتىم. دوختۇر ماڭا سوھرابنىڭ قولىنى بەك چوڭقۇر كېسىۋەتكەنلىكىنى، ئۇنىڭدىن كۆپ قان چىقىپ كەتكەنلىكىنى دەۋاتقاندا، مەن يەنە دۇئايمىنى باشلىدىم:

لائلاھە ئىللاللاھۇ، مۇھەممەدۇن راسۇلىللا!
ئۇلار سوھرابقا بىرنەچچە خالتا قان ساپتۇ...
مەن ئەمدى سۈرەيىيەگە نېمە دەرەمەن؟
ئۇلار سوھرابنى ئىككى قېتىم قايتىدىن ھوشىغا
كەلتۈرۈپتۇ...

مەن ناماز ئوقۇيمەن، مەن زاكات بېرىمەن!
ئەگەر سوھرابنىڭ يۈرىكى شۇنچە كۈچلۈك ۋە ياش بولمىغان
بولسا، ئۇنى قۇتقۇزۇپ قېلىش مۇمكىن بولماس ئىكەن...
مەن چوقۇم روزا تۇتمەن!
سوھراب قۇتقۇزۇپ قېلىنمىپتۇ.
ناۋاز دوختۇر كۈلۈمسىرىدى. مېنىڭ ئۇنىڭ ھېلىلا نېمە
دېگىنىنى ئاڭقىرالشىم ئۈچۈن بىر ئاز ۋاقىت كەتتى. ئۇ يەنە
بىرنېمىلەرنى دەيدى، لېكىن باشقا گەپلەر قۇلقىمغا كىرمىدى.

مەن ئۇنىڭ قوللىرىنى تارتىپ يۈزۈمگە ياقىتىم. كۆز ياشلىرىم ماڭا ناتونۇش بولغان بۇ كىشىنىڭ كىچىك، ئەمما گۆشلۈك قوللىرىغا ئېقىپ چۈشتى. ئۇ ئەمدى گەپ قىلماستىن قاراپ تۇرۇپ، مېنىڭ يىغمانىڭ پەسىيىشىنى كۈتۈۋاتاتتى.

جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ كېسەلخانىسى «L» شەكىللىك قاراڭغۇ ئۆي بولۇپ، ئېكرانلىرى لىپىلداپ، «تى - تى» لاپ ئاۋاز چىقىرىپ تۇرىدىغان تەكشۈرۈش ئەسۋابلىرى بىلەن تولغانىدى. ناۋاز دوختۇر مېنى ئاق رەڭلىك سولياۋ پەردىلەر بىلەن ئايرىلىپ ئىككى رەت قىلىپ تىزىلغان كارىۋاتلارنىڭ ئارىسىدىن باشلاپ ماڭدى. سوھرابنىڭ كارىۋاتى رەتنىڭ ئەڭ ئاخىرىدىكى بۇلۇڭدا بولۇپ، سېسترا ئۈستىلىگە ئەڭ يېقىن ئىدى. كارىۋاتنىڭ يېنىدا ماسكا تاقىغان ئىككى سېسترا دەپتەرلىرىگە بىرىنچىلەرنى يېزىپ، پەس ئاۋازدا گەپلىشىۋاتاتتى. ناۋاز دوختۇر ئىككىمىز لىفىت ئارقىلىق بۇ قەۋەتكە چىقىۋاتقىنىمىزدا، مەن سوھرابنى كۆرۈپ يىغلىۋېتەرەنمىكىن دەپ ئويلىغانىدىم. لېكىن، ئۇنىڭ كارىۋاتىنىڭ ئايغىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، ئاسما ئوكۇل نەيچىلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئۇنىڭ ئاقپىشماق چىرايىغا قارىغان ۋاقتىمدا، كۆزلىرىمگە ھەرگىز ياش كەلمىدى. ئۇنىڭ كۈشۈلداپ ئاۋاز چىقىرىۋاتقان نەپەسلەندۈرۈش ئاپپاراتىغا تەڭكەش بولۇپ كۆتۈرۈلۈپ - پەسىيىۋاتقان مەيدىسىگە قاراپ پۈت - قوللىرىم بوشىشىپ كەتتى.

مەن مۇگدەپ قېلىپ يەنە ئويغاندىم. سېسترا ئۈستىلىنىڭ يېنىدىكى دېرىزىدىن ئۇپۇقتىن قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئەتىگەنكى قۇياش نۇرى دېرىزىدىن يانتۇ چۈشۈپ سايەمنى سوھراب تەرەپكە چۈشۈرۈپ تۇراتتى. سوھراب مىدىرلىماي ياتاتتى.

— بىردەم ئۇخلىۋالسىڭىز ياخشى بولۇپ قالسىز، — دېدى سېسترا ماڭا. مەن ئۇ سېسترا كۆرۈپ باقمىغانىدىم. قارىغاندا

مەن مۇگدەپ قالغان ۋاقىتتا سېستىرالار ئىسمىمىزغا ئالماشقان بولسا كېرەك. ئۇ مېنى جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى كېسەلخانىسىنىڭ سىرتىدىكى بىر ئۆيگە باشلاپ چىقتى ۋە قولۇمغا بىر ياستۇق بىلەن بىر ئەدىيالىنى تۇتقۇزدى. ئۇ ئۆيدە باشقا ئادەم يوق ئىدى. مەن ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىپ، ئۇ ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا قويۇلغان ساقادا ياتتىم - دە، بىردەمدىلا ئۇيقۇغا كەتتىم. مەن چۈش كۆردۈم. چۈشۈمدە پەستىكى قەۋەتتىكى كۈتۈش ئۆيىگە چۈشۈپتىمەن. ناۋاز دوختۇر كىرىپتۇ. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا سالام قىلىپتىمەن. ئۇ ماسكىسىنى ئېلىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ قوللىرى مەن كۆرگەندىكىدىن ئاق ئىكەن. ئۇنىڭ تىرىناقلىرى بويالغان، چاچلىرى ئوتتۇرىسىدىن رەتلىك قىلىپ ئىككىگە ئايرىلغانىكەن. ئۇ ئەمدى كۆرۈمگە ناۋاز دوختۇر ئەمەس، بەلكى ئەلچىخاندىكى تەشتەكتە شوخلا باقمىدىغان رايىموند ئاندرېۋ ئەپەندى بولۇپ كۆرۈنۈپتۇ. ئاندرېۋ بېشىنى يانتۇ قىلىپ، كۆزلىرىنى قىسىپ تۇرۇپ ماڭا قاراۋېتىپتۇ.

كۈندۈزى مەن بۇ دوختۇرخانىنىڭ نەيىسمان چىراغلار ئېسىلغان، سىرلىق ئوردىسىمان كارىدورلىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن ھېران قالدىم. مەن بىنالارنىڭ قۇرۇلمىسىنى چۈشەندىم. شەرقىي بىنادىكى تۆتىنچى قەۋەت لىفىتنىڭ كونترول قىلىش كۈنۈپكىسى ئىشلىمەيدىكەن. يەنە شۇ قەۋەتتىكى ئەرلەر ھاجەتخانىسىنىڭ ئىشىكىگە بىرنەرسە تاقىشىپ قالغان بولغاچقا، ئۇنى يۈگۈرۈپ كېلىپ مۇرە بىلەن ئىتتىرىپ ئېچىشقا توغرا كېلىدىكەن. بۇ دوختۇرخانىدا ھاياتنىڭ ئۆزىگە خاس بىر خىل رىتىمى بار ئىكەن، ئەتىگەنلىك ئىسمىمىزغا ئالماششتىن بۇرۇن ھەممە ئادەم تازا ئالدىراش بولۇپ كېتىدىكەن، چۈشتىن كېيىن ۋە كەچلەردە ئەتراپنى جىمجىتلىق قاپلايدىكەن. كەچتىكى جىمجىتلىق بەزىدە پەقەت دوختۇر ۋە سېستىرالارنىڭ كىملىرىنى قايىتا نەپەسلەندۈرۈش ئۈچۈن جىددىيلەشىپ

يۈگۈرۈشۈپ كېتىشلىرى بىلەنلا بۇزۇلۇپ كېتىدىكەن. مەن كۈندۈزنى سوھرابنىڭ كارىۋىتىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزدۈم. كېچىلەرنى بولسا دوختۇرخانىنىڭ ئەگرى - بۈگرى كارىدورلىرىنى ئايلىنىپ، ئايغىمنىڭ پولغا سۈركەلگەندە چىققان ئاۋازىنى ئاڭلىغاچ، سوھراب ھوشغا كەلسە ئۇنىڭغا نېمە دېيىشىم كېرەكلىكى توغرىسىدا ئويلىنىپ ئۆتكۈزدۈم. لېكىن، مەن دائىم بىردەم ئايلىنىپلا جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ كېسەلخانىسىدىكى سوھرابنىڭ كارىۋىتىنىڭ يېنىغا كېلىپ قالاتتىم. ھەر قېتىم نەپەسلىنىدۇرۇش ئاپپاراتىنىڭ كۈشۈلدىغان ئاۋازى ئىچىدە ئۇنىڭ چىرايىغا قارىغىنىدا، ئۇ كۆزىنى ئاچسا ئۇنىڭغا نېمە دېيىشىم كېرەكلىكىنى بىلەلمەيتتىم.

جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە ئۈچ كۈن تۇرغاندىن كېيىن، دوختۇرلار سوھرابقا سېلىنغان نەپەسلىنىدۇرۇش ئاپپاراتىنى ئېلىۋەتتى ۋە ئۇنى تۆۋەنكى قەۋەتتىكى ئادەتتىكى كېسەلخانىغا يۆتكىدى. ئۇلار ئۇنى يۆتكىگەندە مەن دوختۇرخانىدا ئەمەس ئىدىم. مەن شۇ كۈنى كەچتە مېھمانخانىغا ئازراق ئۇخلىۋالغىلى بارغان، لېكىن كارىۋىتىمدا يېتىپ ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈلۈپ، كېچىچە ئۇخلىيالمىغانىدىم. سەھەردە، مەن تازىلىق ئۆيىدىكى ۋانىغا قاراپ سالىملىققا تىرىشتىم. مېھمانخانىدىكىلەر ئاللىقاچان ۋانىنى تازىلاپ، قان داغلىرىنى سۈرتۈپ، ياتاققا يېڭى گىلەم سېلىپ، تاملارنى پاكىزلاپ قويغانىكەن. شۇنداقتىمۇ، مەن يەنىلا ئۆزۈمنى باشقۇرالمىغان ھالدا ۋانىنىڭ قىرىدا ئولتۇرۇپ قاپتىمەن. مەن سوھرابنىڭ شۇ كۈنى كەچتە مۇشۇ ۋاندا ئىچىدە نېمە ئىشلارنى قىلغانلىقىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ باقتىم: ئۇ ۋانىنى ئىسسىق سۇ بىلەن تولدۇردى. كىيىملىرىنى سالدى. ساقال ئالغۇچتىن تىغىنى چىقاردى. تىغىنى باش بارمىقى بىلەن بىگىز بارماقلىرى ئارىسىغا قىستۇرۇپ، سۇنىڭ ئىچىدە كۆزلىرىنى خېلى ئۇزۇن يۇمۇپ ياتتى... ئۇ

تىغنى كۆتۈرۈپ قولىنى كېسىۋاتقان ۋاقتتا، نېمىلەرنى خىيال قىلغان بولغىدى؟

مېھمانخانا ئىشىكىدىن چىقىۋېتىپ، مېھمانخاننىڭ خوجايىنى فايياز ئەپەندى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدىم.

— بېشىڭىزغا ئېغىر كۈن كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، كۆڭلۈم ئىنتايىن يېرىم بولدى، — دېدى ئۇ، — لېكىن، مەن سىزنىڭ مېھمانخانىدىن چىقىپ كېتىشىڭىزنى سورايمەن. چۈنكى، بۇ ئىشلار مېھمانخانانىڭ تىجارىتىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ.

مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى توغرا چۈشىنىدىغانلىقىمنى بىلدۈردۈم ھەم دەرھال مېھمانخانا ھەققىنى ھېسابلىشىپ مېھمانخانىدىن چىقىپ كەتتىم. ئۇ مەن دوختۇرخانىدا تۇرغان ئۈچ كۈنگە ھەق ھېسابلىمىدى. مەن مېھمانخانا ئالدىدا تاكىسى ساقلىغىچە فايياز ئەپەندىنىڭ ماڭا بىرنەچچە كۈن بۇرۇن دېگەن گەپلىرىنى ئەسكە ئالدىم: «سىزگە دېسەم، سىلەر ئاقخانلارنىڭ ئۆپكىسى يوق.» مەن شۇ چاغدا ئۇنىڭ بۇ گېپىگە كۈلگەندىم. ئەمدىلىكتە، ئۇنىڭ ئاشۇ گېپىنىڭ راست ئىكەنلىكىگە ئازراق ئىشىنىپمۇ قالدىم. سوھرابقا ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ قورقۇنچىلىق بولغان بىر خەۋەرنى يەتكۈزۈپ بولۇپ، ئۆزۈم قانداقلارچە ئۇيقۇغا كەتكەندىمەن؟ تاكىسىغا چىققاندىن كېيىن، مەن شوپۇردىن: «پارس تىلىدىكى كىتابلارنى ساتىدىغان بىرەر كىتابخانا بارمۇ؟» دەپ سورىدىم. ئۇ ماڭا مېھمانخاننىڭ جەنۇب تەرىپىگە ئىككى كىلومېتىر كېلىدىغان يەردە ئاشۇنداق كىتابخانا بارلىقىنى ئېيتتى. بىز دوختۇرخانىغا بارغۇچە ئاشۇ كىتابخانىدا توختاپ ئۆتتۇق.

سوھرابنىڭ يېڭى ياتقى سۈت رەڭدە ھاكلاڭغان، تورۇسى تۆت چاسا پەنەركىلەر بىلەن ۋاسىلانغانىدى. بۇ ياتاقتا يەنە ئون نەچچە ياشلاردىكى پۇنجابى ① مىللىتىدىن بولغان بالا بار ئىدى.

① پۇنجابى — ھىندىستان ۋە پاكىستانلاردا ياشايدىغان مىللەت.

كېيىنچە ئۇ بالىنىڭ كېتىۋاتقان ئاپتوبۇسنىڭ ئۆگزىسىدىن يىقىلىپ كېتىپ پۇتى سۇنۇپ كەتكەنلىكىنى سېستىرادىن ئاڭلىدىم. ئۇنىڭ پۇتى گەجە قاتۇرۇلغان بولۇپ، يىپلار بىلەن چىگىلىپ ئېگىزگە كۆتۈرۈلگەن ۋە بىرنەچچە ئېغىر تاش بىلەن تارتىپ مۇقىملاشتۇرۇلغانىدى.

سوھرابنىڭ كارىۋىتى دېرىزىنىڭ يېنىدا ئىدى، كارىۋاتنىڭ ئاياغ تەرىپىگە ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرى چۈشۈپ تۇراتتى. فورما كىيگەن بىر ئامانلىق ساقلىغۇچى دېرىزىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ سوھرابقا قارىغاچ قورۇلغان تاۋۇز گازىرى چېقىۋاتاتتى. ناۋاز دوختۇرنىڭ دېيىشىچە، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماقچى بولغانلارغا بىر كۈندە يىگىرمە تۆت سائەت بىر ئادەمنىڭ ھەمراھ بولۇشى دوختۇرخانىنىڭ بەلگىلىمىسى ئىكەن. مەن كىرىپ كەلگەندە، ئامانلىق ساقلىغۇچى شەپكىسىنى بېشىدىن ئېلىپ ماڭا ھۆرمەت بىلدۈردى - دە، ياتاقتىن چىقىپ كەتتى.

سوھراب ئۇچىسىغا كالتە يەڭلىك كېسەللەر كىيىمى كىيگەن، ئەدىيال مەيدىسىگىچە يېپىلغان ھالدا ئوڭدىسىغا ياتاتتى. يۈزى دېرىزە تەرەپكە قارىغانىدى. مەن ئۇنى ئۇخلاۋاتقان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم. لېكىن، مەن بىر ئورۇندۇقنى تارتىپ ئۇنىڭ كارىۋىتىنىڭ يېنىغا كەلگەندە، ئۇ كۆزلىرىنى ئاچتى. ئۇ ماڭا بىر قاراپ قويۇپ، دەرھال باشقا تەرەپكە قارىۋالدى. دوختۇرلار ئۇنىڭغا كۆپ قان سالغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ چىرايى يەنىلا شۇنچە سارغۇچ ۋە تاتىراڭغۇ كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئوڭ قولىنىڭ بېغىشىدا چوڭ قىزغۇچ رەڭلىك يارا ئىزى بار ئىدى.

— ئەھۋالڭ قانداقراق؟ — سورىدىم مەن.

ئۇ جاۋاب بەرمىدى. ئۇ دېرىزىدىن سىرتتىكى كىچىك بالىلار ئوينىيدىغان قۇم دۆۋىسى ۋە ئىلەڭگۈچى بار، سىم چىت بىلەن قورشالغان دوختۇرخانا باغچىسىغا قاراۋاتاتتى. ئۇ يەردە يەنە باشقا ئويۇنچۇقلارمۇ بار ئىدى، بىر توپ بالىلار چېلەك ۋە گۈرەكلەرنى كۆتۈرۈشۈپ قۇم دۆۋىسى ئۈستىدە ئوينىۋاتاتتى.

ئاسماندا بىر پارچىمۇ بۇلۇت يوق، بىر ئايروپىلان قۇيرۇقىدىن ئىككى تال ئاق ئىس چىقىرىپ ئۇچۇراتاتتى. مەن يەنە سوھرايىقا بۇرۇلۇپ گەپ قىلدىم:

— مەن تېخى بايىلا ناۋاز دوختۇر بىلەن گەپلەشتىم. ئۇنىڭ دېيىشىچە، سەن يەنە ئىككى - ئۈچ كۈندە دوختۇرخانىدىن چىقساڭ بولىدىكەن. بۇ بىر خۇش خەۋەر، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ مېنىڭ سوئالىم يەنە جاۋابىز قالدى. ياتاقتىكى ھېلىقى پۇنجابى بالا چۈش كۆردى بولغاي، بىرنەپىلەرنى دەپ جۈپلۈيتتى. — بۇ ياتاقنى ياقىتۇرۇپ قالدىم، — دېدىم ئۇنىڭ قوللىنىڭ بېغىشىدىكى تېڭىقلاردىن كۆزۈمنى قاچۇرۇپ، — بۇ ياتاق يورۇق ئىكەن. دېرىزە سىرتىدىمۇ كۆرگۈدەك مەنزىرە بار ئىكەن. يەنە جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. مەن يەنە بىرنەچچە قېتىم ئوڭايىسىز ئەھۋالدا قالدىم. پېشانەمدىن ئېقىپ چۈشكەن تەر ئۈستۈنكى كالىپكۇمغا كېلىپ توختىدى. مەن ئۇنىڭ كارىۋىتىنىڭ يېنىدىكى ئۈستەلدە تۇرغان كۆك پۇرچاق سېلىپ ئەتكەن سۇيۇقئاشنى ۋە تېخى ئىشلىتىلمىگەن سولىياۋ قوشۇقنى ئىشارەت قىلدىم.

— سەن ئازراق بىرنەرسە يېسەڭ بولاتتى. شۇنداق قىلساڭ، بەدىنىڭگە قۇۋۋەت بولاتتى. مەن ساڭا ئىچۈرۈپ قويمايمۇ؟ ئۇ ماڭا بىر قاراپ قويۇپ، يەنە دەرھال باشقا تەرەپكە قارىۋالدى. ئۇنىڭ چىرايىدا ھېچقانداق ئىپادە كۆرۈنمەيتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ھېلىمۇ خۇددى مەن ئۇنى ۋانىدىن تارتىپ چىقارغان ۋاقىتتىكىگە ئوخشاش نۇرسىز ئىدى. مەن ئىككى پۈتۈمنىڭ ئارىسىدا تۇرغان قەغەز خالىتىنى ئېچىپ، ئىچىدىن دوختۇرخانىغا كەلگۈچە كىتابخانىدىن سېتىۋالغان «شاھنامە» دېگەن كىتابنى ئالدىم. مەن ئۇنىڭ مۇقاۋىسىنى سوھرايىقا كۆرسىتىپ تۇرۇپ دېدىم:

— كىچىك ۋاقىتىمىزدا مەن بۇ كىتابنى داداڭغا ئوقۇپ بېرەتتىم. بىز ئۆيىمىزنىڭ يېنىدىكى تۆپىلىككە چىقىپ، ئانار

دەرىخنىڭ ئاستىدا ئولتۇرۇپ... — مەن سۆزۈمنى يۈتۈۋەتتىم. چۈنكى، سوھراب يەنە دېرىزە تەرەپكە قارىۋالغانىدى. مەن زورغا كۈلۈمسىرىدىم، — داداڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان قىسمى رۇستەم بىلەن سوھرابنىڭ ھېكايىسى ئىدى. سېنىڭ ئىسمىڭ دەل مۇشۇ ھېكايىدىن كەلگەنىدى. مېنىڭچە سەن ئۇنى بىلسەن، — مەن تىللىرىمنىڭ شۇنچە كالۋالىشقا تاقانلىقىنى ھېس قىلىپ، بىردەم تۇرۇۋالدىم، — نېمىلا بولسۇن، داداڭ خېتىدە ماڭا سېنىڭمۇ ئاشۇ ھېكايىلەرنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭنى ئېيتقانكەن. شۇڭا، مەن بۇ كىتابتىن ساڭا ئازراق ئوقۇپ بېرەي، ئاڭلاشنى خالامسەن؟

سوھراب كۆزلىرىنى يۇمۇۋېلىپ، تېڭىلغان قولى بىلەن كۆزلىرىنى توسۇۋالدى. مەن بايا تاكسىدا ئولتۇرۇپ قاتلاپ قويغان بەتنى ئاچتىم.

— ئەمىسە باشلىدىم - ھە، — دېدىم مەن. مېڭەمدە دەرھال «ھەسەن ئۆزى بۇ كىتابنى ئوقۇيالايدىغان بولغىنىدا، مېنىڭ ئۇنى شۇنچە يىللاردىن بېرى ئالداپ كەلگىنىمنى بىلىپ نېمىلەرنى ئويلىغاندۇ؟» دېگەن خىيال پەيدا بولدى. مەن گېلىمنى قىرىۋېتىپ ئوقۇشقا باشلىدىم:

«سوھرابنىڭ رۇستەمگە قارشى جەڭ ئېلان قىلغانلىقىغا قۇلاق سالغايىسىلەر، بۇ جەڭنى كۆز ياشلار بىلەن يۇغۇرۇلغان داستان دەپ بىلىگەيسىلەر، كۈنلەرنىڭ بىرىدە، سوھراب ئولتۇرغان ئورنىدىن دەس تۇرۇپتۇ. خىيالى ئۆز ئەجدادلىرىنى تېپىش ئىستىكىدە ئىكەن. ئۇ ئويلاپتۇكى...» مەن ئۇنىڭغا كىتابنىڭ بىرىنچى بابىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئوقۇپ بەردىم. مەن ئوقۇپ مۇنداق ۋەقە تەسۋىرلەنگەن جايغا كېلىپ توختىدىم: «ياش پالۋان سوھراب ئانىسى، يەنى سەمەنگەن خانلىقىنىڭ مەلىكىسى تاھمىنەھنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئۇنىڭدىن ئۆز دادىسىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى سورايتۇ.»

مەن كىتابنى يېپىپ قويۇپ سورىدىم:

— داۋاملىق ئوقۇمدىم؟ ئۇلار ئەمدى جەڭ قىلىدۇ،
ئېسىڭدىمۇ؟ سوھراب ئۆز لەشكەرلىرىنى باشلاپ ئىراندىكى ئاق
قەلئەگە قاراپ سەپەر قىلىدۇ. ئاخىرىنى ئوقۇيمۇ؟
ئۇ بېشىنى ئاستا چايقىدى. مەن كىتابنى قەغەز خالتىنىڭ
ئىچىگە سېلىپ قويدۇم.

— ئۇنداق بولسا مەيلى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ سوئاللىرىمغا
بىر قېتىم بولسىمۇ ئىپادە بىلدۈرگىنىدىن روھلىنىپ، — ئەتە
داۋامىنى ئوقۇپ بېرەي. ئەھۋالنىڭ قانداقراق؟

سوھراب ئېغىزىنى ئاچتى، ئۇنىڭ ئېغىزىدىن
خىرقىرىغاندەك ئاۋاز چىقاتتى. ئاۋاز دوختۇرنىڭ ئېيتىشىچە،
نەپەسلەندۈرۈش ئاپپاراتىنىڭ نەيچىسى سوھرابنىڭ كانىيىدىن
كىرگۈزۈلگەن بولغاچقا، ئۇنداق ئاۋازنىڭ چىقىشى نورمال
ئىكەن. ئۇ لەۋلىرىنى بىر يالۋېتىپ گەپ قىلىشقا تەمىشەلدى.
— مەن ھېرىپ كەتتىم.

— مەن بىلىمەن. ئاۋاز دوختۇرنىڭ ئېيتىشىچە...

ئۇ بېشىنى چايقىدى.

— ھە، سوھراب؟

ئۇ گەپ قىلىۋاتقاندا سەسكەنگەندەك كۆرۈندى. ئۇنىڭ ئاۋازى
پىچىرلىغاندەك چىقاتتى.

— مەن ھەممە نەرسىدىن ھاردىم، زېرىكتىم.

مەن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ئورۇندۇققا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ
قالدىم. ئىككىمىزنى دېرىزىدىن چۈشكەن قۇياش نۇرى ئايرىپ
تۇراتتى. توساتتىن ئاشۇ نۇرنىڭ ئۇ تەرىپىدە كۆزلىرىمگە
ھەسەننىڭ تاتارغان چىرايى كۆرۈنگەندەك بولدى. ئۇ چىرايى
ھەرگىزمۇ تاكى مەزىن خۇپتەن نامىزى ئۈچۈن ئەزان ئېيتقۇچە
ياكى ئەلى بىزنى ئۆيگە چاقىرغۇچە بىللە ئەينەك ياقۇت
ئوينىدىغان ھەسەننىڭ چىرايى ئەمەس ئىدى. ئۇ چىرايى قۇياش
غەرب تەرەپتىكى ئەنجان تاملىق ئۆيلەرنىڭ ئارقىسىغا مۆككەندە،
مەن ئارقىسىدىن قوغلاپ تاغدىن چۈشىدىغان ھەسەننىڭ

چىرايمۇ ئەمەس ئىدى. ئۇ دەل مەن يامغۇر سۈيى چۈشۈۋاتقان دېرىزە ئەينىكىدىن كۆرگەن، ئەلگە ئەگىشىپ ئۆزىنىڭ تېڭىۋالغان كىچىكىگە بوغچىسىنى دادامنىڭ ماشىنىسىنىڭ ئارقىسىغا قويۇۋاتقان ھەسەننىڭ چىرايى ئىدى.

ئۇ يەنە بېشىنى يېنىك چايقاپ، گېپىنى تەكرارلىدى:
— مەن ھەممە نەرسىدىن زېرىكتىم.

— سوھراب، مەن ساڭا نېمە قىلىپ بەرسەم بولىدۇ؟ ماڭا دېگىنە.

— مەن... — دەپ گەپ باشلىدى ئۇ، ئاۋازى يەنە خىرقىراپ قالدى. ئۇ خۇددى گېلىنى توسۇۋالغان نەرسىنى ئېلىۋەتمەكچى بولغاندەك قولى بىلەن ئۆزىنىڭ گېلىنى تۇتتى. كۆزلىرىم يەنە ئۇنىڭ قاتمۇقات داكىلار بىلەن تېڭىلغان قولىنىڭ بېغىشىغا چۈشتى، — مەن ئۆزۈمنىڭ كونا تۇرمۇشىمغا قايتىپ كېتىمەن، — ئۇ چوڭقۇر نەپەس ئالدى.

— گېپىڭنى داۋاملاشتۇر، سوھراب.

— ماڭا دادام، ئانام، مومام لازىم. مەن رەھىمخان ساھىب بىلەن بىللە باغدا ئوينىمەن. مېنىڭ ئۆز ئۆيۈمگە كەتكۈم بار، — ئۇ بىلىكى بىلەن كۆزلىرىنى توسۇۋالدى، — مەن ئۆزۈمنىڭ بۇرۇنقى ھاياتىمغا قايتىپ كېتىمەن.

مەن نېمە دېيىشىمنى، نەگە قارىشىمنى بىلەلمەي، قوللىرىمغا قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتىم. «سېنىڭ بۇرۇنقى ھاياتىڭ مېنىڭمۇ بۇرۇنقى ھاياتىم. مەن سەن ئوينىغان ھويلىدا ئوينىغان، مەن سەن ياشىغان ئۆيدە ياشاپ چوڭ بولغان. بىراق، ئۇ ھويلىدىكى چىملار ئاللىقاچان قۇرۇپ كېتىپتۇ، ناتونۇش كىشىلەرنىڭ جىپ ماشىنىسى يولغا توختىتىلىپ، ھەممە يەر ئاققان ماي بىلەن بۇلغىنىپتۇ. بىزنىڭ كونا ھاياتىمىز كەلمەسكە كەتتى، سوھراب. بىز ئىككىمىزدىن باشقا ھەممە ئادەملىرىمىز ئۆلگەن ياكى ئۆلۈۋاتىدۇ. ئەمدىلىكتە بۇ دۇنيادا پەقەت سەن بىلەن مەن ئىككىمىزلا قالدۇق.»

— مەن ساڭا سېنىڭ كونا ھاياتىڭنى ئەكىلىپ بېرەلمەيمەن، —
دېدىم مەن.

— مېنى قۇتۇلدۇرمىغان بولسىڭىز...

— سوھراب، ئۇنداق دېمە.

— مېنى قۇتۇلدۇرمىغان بولسىڭىز ياخشى بولاتتى. مېنى
ئاشۇ سۇدا قويىۋەرگەن بولسىڭىز ياخشى بولاتتى.

— ھەرگىز ئۇنداق دېمە، سوھراب، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا
يېقىن كېلىپ، — مەن سېنىڭ ئۇ سۆزلىرىڭنى ئاڭلاپ تۇرۇشقا
چىدىيالمىمەن، — مەن ئۇنىڭ مۇرىسىنى تۇتتۇم. ئۇ چۆچۈپ
كېتىپ، ئۆزىنى قاچۇردى. مەن قولۇمنى تارتىۋالدىم. شۇ چاغدا،
مەن سوھراب ماڭا بار - بارا يېقىنلىشىپ، مېنىڭ ئۆزىنى
تۇتۇشۇمغا يول قويغاندىن كېيىن، ئۆز ۋەدەمدە تۇرمىغانلىقىمغا
پۇشايماي قىلدىم.

— سوھراب، مەن ساڭا كونا ھاياتىڭنى بېرەلمەيمەن. مەن
خۇدادىن شۇنداق قىلالىشىمنى تىلەسەممۇ، مەن ئۇنداق
قىلالمايمەن. لېكىن، مەن سېنى ئۆزۈم بىلەن بىللە
ئەكىتەلمەيمەن. مەن ساڭا شۇ خەۋەرنى يەتكۈزمەكچى بولۇپ
تازىلىق ئۆيىگە كىرگەندە، سېنى ۋانىدا شۇ ھالەتتە كۆردۈم.
ساڭا ئەمدى ئامپىرىكىغا بېرىپ مەن ۋە ئايالىم بىلەن بىللە
ياشىشىڭغا يول ئاچىدىغان ۋىزا بار بولدى. بۇ گېپىم راست. مەن
ساڭا ۋەدە بېرەي.

ئۇ ئۇلۇغ - كىچىك تىندى - دە، كۆزلىرىنى يۇمدى. مەن ئەڭ
ئاخىرقى ئىككى جۈملە سۆزنى دەپ سالغىنىمغا پۇشايماي
قىلدىم.

— قارا، مەن ھاياتىمدا ئۆزۈم پۇشايماي قىلىدىغان نۇرغۇن
ئىشلارنى قىلدىم، — دېدىم مەن، — مېنىڭ ئەمەل قىلالمىغان
ۋەدىلىرىممۇ شۇلارنىڭ ئىچىدە. بىراق، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق
ئىش ھەرگىز بولمايدۇ. مەن چىن كۆڭلۈمدىن پۇشايماي قىلدىم.
مەن سېنىڭ مېنى كەچۈرۈۋېتىشىڭنى سورايمەن. مېنى

كەچۈرەلمەسەن؟ ماڭا ئەمدى ئىشىنەمسەن؟ — ئاۋازىم توساتتىن پەسلەپ كەتتى، — مەن بىلەن بىللە كېتەمسەن؟

مەن ئۇنىڭ جاۋابىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپ مۇنداق بىر ئىش ئېسىمگە كەلدى. نۇرغۇن يىللار بۇرۇنقى بىر قىش كۈنى، ھەسەن ئىككىمىز يوپۇرماقسىز بىر تۈپ گىلاس دەرىخىنىڭ ئاستىدا ئولتۇراتتۇق. مەن ئۆزۈمچە نىيىتىمنى بۇزۇپ ئويۇن چىقىرىپ، ھەسەندىن ماڭا بولغان ساداقىتىنى سىناش ئۈچۈن «ماڭا توپا يەپ بېرەلمەسەن» دەپ سورىغانىدىم. مانا بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە، مەن ئاشۇ ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىۋاتاتتىم. مەن ئۆزۈمنىڭ ئازراق بولسىمۇ قىممىتىم بارلىقىنى ئىسپاتلاشقا ئېھتىياجلىق ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانىدىم. بۇ تەتۈر تەلەيدە مېنىڭ ئۆزۈمگە نېسىۋەم بار ئىدى.

سوھراب يېنىغا ئۆرۈلۈپ ماڭا كەينىنى قىلىپ ياتتى. ئۇ ماڭا خېلى ئۇزاققىچە ھېچنېمە دېمىدى. مەن ئۇنى ئۇخلاپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم، بىر چاغدا ئۇنىڭ خىرقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— مەن بەك ھېرىپ كەتتىم.

مەن ئۇ ئۇخلاپ قالغانغا قەدەر ئۇنىڭ كارىۋىتىنىڭ بېشىدا ئولتۇردۇم. سوھراب ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا بىرنەرسە يوقالغانىدى. ئادۋوكات ئۆمەر فايسال بىلەن كۆرۈشكەنگە قەدەر سوھرابنىڭ كۆزلىرىدە بىر خىل ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىغان، ئۇ ئۈمىدلەر خۇددى تارتىنچاق مېھماندەك ئاستا-ئاستا پەيدا بولغانىدى. ئەمدىلىكتە، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى ئۈمىد يوقالغان، مېھمان قېچىپ كەتكەنىدى. مەن ئۇ ئۈمىد ۋە مېھماننىڭ مەڭگۈگە كېتىپ قالغانلىقىنى ياكى كەلگۈسىدە قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى بىلەلمىدىم. سوھرابنىڭ قانچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن يەنە كۈلۈمسىرەيدىغانلىقىنى، قانچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن ماڭا ئىشىنىدىغانلىقىنى بىلەلمىدىم. مەن ھەتتا ئۇنىڭ ئۆمرىدە يەنە كۈلىدىغان ياكى ماڭا

ئىشىنىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتىم.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، باشقا بىر مېھمانخانا ئىزدىمەكچى بولۇپ سىرتقا چىقتىم. مەن سوھرابنىڭ ماڭا يەنە بىر ئېغىز گەپ قىلىشى ئۈچۈن بىرەر يىلدەك ۋاقىت كېتىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانكەنمەن.

ئاخىرىدا سوھراب مېنىڭ تەكلىپىمنى قوبۇل قىلمىدى. لېكىن، رەتتۇم قىلمىدى. مېنىڭچە، ئۇ كۆڭلىدە تېڭىقلار ئېلىۋېتىلىپ، دوختۇرخانا كىيىمى قايتۇرۇلغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ يەنە ماكانسىز، يېتىم ھەزارا بالىغا ئايلىنىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئۇ يەنە نېمىنى تاللىيالايتتى؟ نەگە بارالايتتى؟ شۇڭا مەن «ماقۇل» دېدى دەپ چۈشەنگەن جاۋاب ئەمەلىيەتتە ئامالسىزلىقتىن تەسلىم بولۇش ئىدى. ئۇ تاللىيالايدىغان ئىككىلا يول بولۇپ، بىرى تاللاش بەك قورقۇنچلۇق يول، يەنە بىرى ئىشىنىش بەك تەس يول ئىدى. ئۇنىڭ ئىنتىلىدىغىنى ئۇنىڭ كونا ھاياتى ئىدى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ ئېرىشىكىنى مەن بىلەن ئامېرىكا بولدى. ئەلۋەتتە، بۇ تەلەي ئۇنىڭ ئۈچۈن بەك يامان تەلەي بولمىسىمۇ، مەن ئۇنى سوھرابقا چۈشەندۈرەلمەيتتىم ياكى ئۇنى ئىشەندۈرەلمەيتتىم.

بىر ھەپتىلەردىن كېيىن بىز قارا رەڭلىك ئايروودۇرۇم كاردورىدىن ئۆتۈپ، ئايروپىلانغا چىقىپ، ئامېرىكىغا كەلدۇق. شۇنداق قىلىپ، مەن ھەسەننىڭ ئوغلىنى ناھايىتى ئېنىق بولغان مۇشكۈللۈكتىن ئېنىقسىزلىقنىڭ مۇشكۈللۈكىگە باشلاپ كەلدىم.

1983 - يىلى ياكى 1984 - يىلىنىڭ بىر كۈنى بولسا كېرەك، مەن فرېمونت شەھىرىدىكى بىر سىنئالغۇ لېنتىسى سېتىش دۇكىنىنىڭ ئىچىدە تۇراتتىم. مەن غەرب دۇنياسىنىڭ كىنو لېنتىلىرى تىزىلغان تەكچىگە قاراپ تۇرسام، قولىدا كوكاكولا

قاچىلانغان ئىستاكان تۇتۇۋالغان بىر يىگىت ماڭا «قالتىس يەتتە» ناملىق كىنو لېنتىسىنى ئىشارەت قىلىپ ئۇ كىنونى كۆرگەن - كۆرمىگەنلىكىمنى سورىدى. مەن دەرھال جاۋاب بەردىم.

— ھەئە، مەن كۆرگەن، ئون ئۈچ قېتىم كۆرگەن، — دېدىم مەن، — ئۇنىڭدا چارلېز برونسون ئۆلدى. روبېرت ۋائۇنمۇ ئۆلدى.

ئۇ ماڭا خۇددى مەن ئۇنىڭ كوكاكولاسىغا تۈكۈرۈپ قويغاندەك ئالسىپ قارىدى.

— ساڭا كۆپ رەھمەت، ئاغىنە، — ئۇ بېشىنى چايقىغىنىچە بىرنېمىلەرنى دەپ كوتۇلداپ، يېنىمدىن كېتىپ قالدى. مەن شۇ چاغدىلا ئامېرىكىدا بىرىگە كىنو توغرىلۇق سۆزلىسەڭ، كىنونىڭ نەتىجىسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى دېمەسلىكىڭ كېرەكلىكىنى بىلگەندىم. ئەگەر شۇنداق قىلىپ سالىساڭ، باشقىلارغا چوقۇم چوڭ ئۆزىخاھلىق ئېيتىشنىڭ كېرەكلىكى، ئۆزۈڭنىڭ «باشقىلارنىڭ كىنو كۆرۈش كەيپىياتىنى بۇلغىغان»لىق گۇناھىڭنى تونۇشۇڭ لازىملىقى ئامېرىكىدىكى ئادەتتىكى بىر قائىدە ئىكەن.

ئەكسىچە، ئافغانىستاندا ئىشلارنىڭ نەتىجىسى ھەممە ئادەم كۆڭۈل بۆلىدىغان ئەڭ مۇھىم مەسىلە. ھەسەن ئىككىمىز ھەر قېتىم زەينەپ كىنو خانىسىدا ھىندىستان كىنولىرىنى كۆرۈپ قايتىپ كەلسەك، ئەلى، رەھىمخان، دادام ۋە دادامنىڭ تۇغقانلىرى بەس - بەس بىلەن بىزدىن سوئال سورايىتىتى. ئۇلارنىڭ سورايىدىغىنى: قىزچاق ئاخىرىدا بەختلىك بولامدېكەن؟ يىگىت ئەڭ ئاخىرىدا مۇرادىغا يېتەمدىكەن ياكى مەغلۇبىيەتكە ئۇچرامدىكەن؟ دېگەندەك سوئاللار ئىدى. ھەممە ئادەم كىنونىڭ خۇشاللىق بىلەن ئاخىرلىشىدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولاتتى.

ئەگەر بىرى مەندىن ھەسەن، سوھراب ۋە مەن ئۈچىمىزنىڭ ھېكايىسىنىڭ نەتىجىسىنى سورىسا، نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى

بىلمەيتتىم.

دۇنيادا قانچە ئادەمنىڭ ھېكايىسى دائىم خۇشاللىق بىلەن
ئاخىرلىشاتتى؟

ئەمەلىيەتتە، ھايات دېگەن ھىندىستاننىڭ كىنوسى ئەمەس.
«ھايات ئالدىغا مېڭىۋېرىدۇ» دەپ قويۇشىدۇ ئافغانلار. توغرا،
ھايات دېگەن باشلىنىش ياكى ئاخىرلىشىش، كىرىزىس ياكى
ئۇتۇق دېگەنلەر بىلەن كارى يوق، خۇددى كۆچمەنلەرنىڭ
كارۋانلىرىدەك ئاستا - ئاستا ئالدىغا سىلجىپ كېتىۋېرىدۇ.
ئالدىنقى يەكشەنبە كۈنى يۈز بەرگەن كىچىككىنە مۆجىزىنى
ھېسابقا ئالغاندىمۇ، مەن يۇقىرىدا دېيىلگەن سوئالغا يەنىلا نېمە
دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلمەيمەن.

بىز 2001 - يىلى ئاۋغۇستتا ئامېرىكىغا يېتىپ كەلدۇق.
سۈرەيپە بىزنى كۈتۈۋالغىلى ئايروپۇلۇمغا چىققانىكەن. مەن
بۇرۇن سۈرەيپەدىن بۇنچىلىك ئۇزاق ئايرىلىپ باقمىغانىدىم. ئۇ
مېنىڭ بوينۇمغا گىرە سالغان ۋاقىتتا، ئۇنىڭ چاچلىرىدىكى مەن
شۇنچە ئامراق تونۇش پۇراق دىمىقىمغا ئۇرۇلدى. مەن ئۇنى
قانچىلىك سېغىنغانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

— سىز ھېلىمۇ مېنىڭ يېلدا كېچىسىدىن كېيىنكى
دۇنيانىمىنى يورۇتقان قۇياشمى، — دەپ پىچىرلىدىم مەن.

— نېمە دېدىڭىز؟

— ھېچنېمە، سورىمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، — مەن ئۇنىڭ
قۇلاقلىرىغا سۆيۈمدۈم.

سۈرەيپە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، سوھرايىنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ
كۈلۈمسىردى.

— تىنچلىقمۇ، سوھرايىجان؟ مەن سىزنىڭ ھاممىڭىز
سۈرەيپە بولمەن. بىز ھەممىمىز سىزنى كۆرۈشكە تەشنا
بولغانىدۇق.

مەن ئۇنىڭ سوھرايىغا قاراپ مېھرىبانلىق بىلەن

كۈلۈمسىرىشىنى ۋە كۆزلىرىدىن ئاققان ياشلىرىنى كۆرۈپ، ئەگەر قورسىقى ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلمىغان بولسا ئۇنىڭ قانچىلىك ئۇلۇغ بىر ئانا بولالايدىغانلىقىنى كۆرگەندەك بولدۇم. سوھراب بەدىنىنىڭ ئېغىرلىقىنى يەنە بىر پۇتغا يۆتكەپ دەرھال باشقا تەرەپكە قارىۋالدى.

سۈرەييە ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى ئىشخانا ئۆيىنى سوھرابنىڭ ھۇجرىسىغا ئۆزگەرتكەنكەن. ئۇ سوھرابنى باشلاپ چىقىپ، ئۇنىڭ كارىۋاتىنىڭ قىرىدا ئولتۇردى. كارىۋاتنىڭ كىرلىكىگە كۆك ئاسماندا ئۇچۇۋاتقان رەڭگارەڭ لەڭلەكلەرنىڭ رەسىمى چۈشۈرۈلگەنىدى. كىيىم ئاسقۇچىنىڭ يېنىدىكى تامغا كىچىك بالىنىڭ بويىنىڭ ئېگىزلىكىنى ئۆلچەيدىغان گەز سىزىلغانىدى. كارىۋاتنىڭ يېنىغا كىتاب، پاراۋۇز ۋە بوياقلار قاچىلانغان بىر سېۋەت قويۇلغانىدى.

سوھراب بىز يولغا چىقىشتىن ئىلگىرى مەن ئىسلامئابداتىن سېتىۋالغان ئاپپاق مايكا ۋە ئىشتاننى كىيىۋالغانىدى، ئۇ مايكىنىڭ مۈرىلىرى ساڭگىلاپ تۇراتتى. مايكىنىڭ رەڭگىمۇ ئۇنىڭ چىرايىغا ماسلاشمىغان، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىدىكى چوڭقۇر قارامتۇل سىزىقلار مانا مەن دەپلا كۆرۈنۈپ قالغانىدى. سوھرابمۇ بىزگە خۇددى دوختۇرخانىدا ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپ قويۇلدىغان بىر تەخسە گۈرۈچ ئېشىغا قارىغاندەكلا مەنسىز قاراپ تۇراتتى.

سۈرەييە ئۇنىڭدىن ئۇنىڭ ھۇجرىسىنى ياقىتۇرغان - ياقىتۇرمىغانلىقىنى سورىدى. مەن سۈرەييەنىڭ سوھرابنىڭ قولىنىڭ بېغىشىغا قاراشتىن كۆزلىرىنى قاچۇرۇۋاتقانلىقىنى بايقىدىم. سوھراب بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، قوللىرىنى يوتلىرىنىڭ ئاستىغا تىقىپ سۈكۈتتە ئولتۇردى. بىردەمدىن كېيىن ئۇ بېشىنى ياستۇققا قويدى. بەش مىنۇتلار ئۆتۈپ، سۈرەييە ئىككىمىز سىرتتىكى ئۆيدىن قاراپ ئۇنىڭ خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆردۈق.

بىز كارىۋاتقا چىقتۇق. سۈرەيىيە بېشىنى مېنىڭ كۆكسۈمگە قويۇپ ئۇخلاپ قالدى. ئۆيىمىزنىڭ قاراڭغۇلۇقى ئىچىدە، مەن ئويغاق ياتتىم. مەن يەنە ئۇيقۇسىز، يالغۇز ئۆزۈم بىلەنلا مۇڭدشىدىغان ھاياتىمنى باشلىدىم. كېچە بىر چاغدا، مەن كارىۋاتتىن چۈشۈپ، سوھرابنىڭ يېنىغا كىردىم. مەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ، ياستۇقىنىڭ تېگىدىن چىقىپ قالغان بىرنەرسىنى كۆرۈپ قالدىم. مەن ئۇ نەرسىنى قولۇمغا ئالدىم. ئۇ رەھىمخان ماڭا بەرگەن، مەن ھېلىقى كۈنى كېچىسى شاھ فايسال مەسچىتىنىڭ ئالدىدا سوھرابقا بەرگەن سۈرەت ئىدى. ئۇ سۈرەتتە ھەسەن بىلەن سوھراب بىر - بىرىگە يۆلىنىپ يانمۇيان تۇرۇپ، خۇددى بۇ دۇنيا شۇنداق ياخشى ۋە ئادىل جايدەك كۆلۈمسەرەپ تۇراتتى. «سوھراب كارىۋاتتا يېتىپ ئۇ سۈرەتكە قانچە ئۇزاق قارىغان بولغىدى؟»

مەن سۈرەتكە قارىدىم. «سېنىڭ داداڭ ئۆزىنىڭ ئىككى يۈرەك پارىسى ئارىسىدا تىتىلىپ كەتكەن ئادەم ئىدى» دەپ يېزىپتۇ رەھىمخان. مەن بولسام دادامنىڭ نام - ئاتىقىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان، جەمئىيەت تەستىقلىغان، قانۇنلۇق، لېكىن بىلمەي تۇرۇپ ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆزۈمگە مۇجەسسەملەشتۈرگەن پارچىسى ئىكەنمەن. مەن ھەسەننىڭ سۈرىتىگە قاراپ، ئۇنىڭ قۇياش يورۇتۇپ تۇرغان مەڭزىگە ۋە ئالدى ئىككى چىشى چۈشۈپ كەتكەن تۇرقىغا نەزەر سالدىم. ئۇ دادامنىڭ يەنە بىر پارچىسى ئىدى. ئۇ دادامنىڭ نامشەرىپىگە ۋە ياخشى تۇرمۇشىغا ۋارىسلىق قىلالمىغان، ئەمما دادامنىڭ يۈرىكىدىكى بۈيۈكلۈك ۋە چىنلىققا ۋارىسلىق قىلالمىغان بىر پارچىسى ئىدى. بەلكىم دادامنىڭ مۇشۇ پارچىسى ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ ئەڭ مەخپىي بۆلۈڭلىرىغا يوشۇرۇنغان پارچىسىدۇر، دادام ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئوغلى دەپ تونۇغان پارچىسىدۇر.

مەن رەسىمنى سوھرابنىڭ ياستۇقىنىڭ ئاستىغا قايتىدىن تىقىپ قويدۇم. مەن شۇنداق بىرنەرسىنى ھېس قىلدىمكى:

مېنىڭ كاللامغا كەلگەن ئاخىرقى خىيال ھەرگىزمۇ مېنىڭ يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرماپتۇ. مەن سوھرايىنىڭ ئىشىكىنى ئاستا يېپىپ قويدۇم.

ئەتىسى كەچتە گېنېرال بىلەن جەمىلە خانىم ئۆيىمىزگە كەچلىك تاماققا كەلدى. جەمىلە خانىم چېچىنى قىسقراق قىلىپ كەستۈرگەن ۋە قارامتۇل قىزىل رەڭدە بويىۋالغانىدى. ئۇ تاماقتىن كېيىن يېيىشىمىز ئۈچۈن ئۆزى تەييارلاپ كەلگەن، ئۈستىگە بادام مېغىزى باسقان تورتى سۈرەيىگە بەردى. ئۇ سوھرايىنى كۆرۈپ ئېچىلىپ سۆزلەپ كەتتى:

— خۇداغا مىڭ رەھمەت، سۈرەيىجان سىزنىڭ شۇنداق كېلىشكەن يىگىت ئىكەنلىكىڭىزنى دەپ بەرگەندى. سىز سۈرەيىجان سۈرەتلەپ بەرگەندىمۇ بەكرەك كېلىشكەن يىگىت ئىكەنسىز، سوھرايىجان، — ئۇ قولدىكى ئۆرە ياقىلىق كۆك رەڭلىك پوپايىكىنى ئۇنىڭغا سۈندى، — بۇنى مەن سىز ئۈچۈن توقۇدۇم، خۇدايىم بۇيرۇسا، كېلەر يىلى قىشتا بۇ پوپايىكا سىزگە دەل كېلىدۇ.

سوھراب ئۇنىڭ قولىدىن پوپايىكىنى ئالدى.

— سالام، ياش يىگىت، — دەپى گېنېرال ئىككىلا قولى بىلەن ھاسسىغا تايىنىپ خۇددى بىر ئادەمنىڭ ئۆيىدىكى غەلىتە ئۆي سايمىنىنى يېڭىدىن كۆرۈپ قېلىپ تەكشۈرۈۋاتقانداك قىياپەتتە.

مەن جەمىلە خانىمنىڭ مېنىڭ يارىلىرىم توغرىلۇق تەكرار سورىغان سوئاللىرىغا جاۋاب بەردىم. سۈرەيىدەن ئۇلارغا باشقىلاردىن تايىق يېگەنلىكىمنى، يارىلىرىمنىڭ ۋاقىتلىق يارىلار ئىكەنلىكىنى، يەنە بىرنەچچە ھەپتىدىن كېيىن ئېڭىكىمدىكى يىپلارنىڭ ئېلىۋېتىلىدىغانلىقىنى، ئۇزۇنغا قالماي ئۆزۈمنىڭ يەنە جەمىلە خانىم ئېتىپ بەرگەن تاماقلارنى يېيەلەيدىغانلىقىمنى چۈشەندۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈندۈم. مەن يەنە

مەڭزىمگە مېۋە شىرنىسى ۋە شېكەر سۇۋاپ، تاتۇقلارنىڭ تېزىرەك يوقىلىشىغا كاپالەت بېرىدىغانلىقىمغىمۇ ۋەدە قىلدىم.

گېنېرال ئىككىمىز قازناق ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئازراقتىن قىزىل ھاراق ئىچكەچ، سۈرەيىيە بىلەن جەمىلە خانىمنىڭ تاماق ئۈستىلىگە تاماق تىزىپ بولۇشنى ساقلىدىمۇ. مەن گېنېرالغا كابۇل ۋە تالىبانلار توغرىلىق سۆزلەپ بەردىم. ئۇ ھاسسىنى قۇچىقىغا قويۇپ، گېپىمنى ئاڭلاپ توختىماستىن بېشىنى لىڭشىتتى. مەن ئۇنىڭغا كۆچىدا بىر كىشىنىڭ ئۆزىنىڭ يالغان پۈتۈنى سېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىمنى ئېيتىپ بەرگەندە، ئۇ ئاغزىنى چىكىلدىتىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭغا غازى تەنھەرىكەت مەيدانىدىكى ئادەم ئولتۇرۇشلەر ۋە ئاسسەق توغرىلىق سۆزلىمىدىم. ئۇ رەھىمخانىنى سورىدى. ئۇ رەھىمخانىنى كابۇلدا بىرنەچچە قېتىم كۆرگەنكەن. مەن ئۇنىڭغا رەھىمخانىنىڭ كېسىلى توغرىسىدا سۆزلەپ بەرگەندە، بىر خىل ئېچىنىش بىلەن بېشىنى چايقىدى. لېكىن، بىز سۆزلىشىۋاتقان ۋاقىتتا، ئۇ سافادا يېتىپ ئۇخلاپ قالغان سوھرابقا پات - پات قاراپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ قاراشلىرىدىن تېمىدىن يىراقلاپ كەتتىڭ، دەۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

مەن بۇنى بىز تاماق يەۋاتقاندا گېنېرالنىڭ قولىدىكى قوشۇقنى ئۈستەلگە قويۇپ سورىغان مۇنۇ سوئالدىن تېخىمۇ ھېس قىلدىم:

— شۇنداق قىلىپ ئامىرجان، نېمە ئۈچۈن بۇ بالىنى ئۆزىڭىز بىلەن بىللە ئەكەلگەنلىكىڭىزنى بىزگە ئېيتىپ بېرەمسىز؟

— ئىقبالجان، بۇ قانداق سوئال؟ — دېدى جەمىلە خانىم.

— قارا، خوتۇن، سەن ئۆزۈڭنىڭ پوپايىكىلىرىڭنى توقۇش بىلەن ئالدىراش ئولتۇرغان ۋاقتىڭدا، مەن جامائەتنىڭ بىزنىڭ ئائىلىمىز توغرىسىدىكى گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قالمەن. باشقىلار سورايدۇ. ئۇلار نېمە ئۈچۈن بىر ھەزارا بالىنىڭ بىزنىڭ

قىزىمىز بىلەن بىللە ياشايدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولۇشىدۇ. مەن ئۇلارغا نېمە دەيمەن؟

سۈرەييە قوشۇقىنى ئۈستەلگە تاشلاپ دادىسىغا قارىدى.
— ئۇلارغا...

— سىز تۇرۇپ تۇرۇڭ، سۈرەييە. مەن دەپ بېرەي، — دېدىم مەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، — گېنېرال ساھىب توغرا ئېيتىدۇ. باشقىلار سورايدۇ.

— ئامىر... — سۈرەييە يەنە گەپ قىلماقچى بولدى.

— سىز تۇرۇپ تۇرۇڭ، ھېچنېمە بولمايدۇ، — دېدىم گېنېرالغا بۇرۇلۇپ قاراپ، — قاراڭ گېنېرال ساھىب، مېنىڭ دادام ئۆزىنىڭ خىزمەتكارىنىڭ خوتۇنى بىلەن يېتىپتىكەن. ئۇ ئايال ئۇنىڭغا ھەسەن ئىسىملىك بىر ئوغۇل بالا تۇغۇپ بېرىپتۇ. ھەسەن ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتتى. ئاۋۇ سافادا ئۇخلاۋاتقان بالا ئاشۇ ھەسەننىڭ ئوغلى، يەنى مېنىڭ جىيەنىم بولدى. ئەگەر كىشىلەر سوراپ قالسا، سىز ئۇلارغا مۇشۇنداق دەپ جاۋاب بېرىڭ.

ئۇلارنىڭ ھەممىسى كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ماڭا قاراشتى.

— يەنە بىر گەپ، گېنېرال ساھىب، — دېدىم مەن، — بۇنىڭدىن كېيىن مەن بار يەردە ئۇنى ھەرگىزمۇ «ھەزارا بالا» دېمەڭ. ئۇنىڭ ئىسمى «سۇھراب».

تاماقنى يەپ بولغۇچە ھېچكىم بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. سۇھرابنى كەم سۆز دېيىش خاتالىق بولسا كېرەك. چۈنكى، كەم سۆزلۈك تىنچلىق ۋە جىمجىتلىق دېمەكتۇر. كەم سۆزلۈك ھاياتنىڭ ئاۋازىنى بىر مەزگىل پەسلىتىپ تۇرۇش دېگەنلىكتۇر. پۈتۈنلەي گەپ قىلماسلىق ھاياتنىڭ ئاۋازىنى تولۇق ئۆچۈرۈۋېتىش دېگەنلىكتۇر. ھەممە ئاۋازنى!

سۇھرابنىڭ گەپ قىلماسلىقى باشقا جايلاردا ئېيتىلىدىغان گەپ قىلماسلىققا، كىشىلەرنىڭ گەپ قىلماسلىق بىلەن نامايىش قىلىپ ئىپادىلەيدىغان ئۆز ئاۋازلىرىنى ئاڭلىتىشىغا

ئوخشىمايتتى. سوھرابنىڭ گەپ قىلماسلىقى زۇلمەت قاراڭغۇلۇقنى يېپىنىپ، ئۇنىڭ ھەربىر بۇرجىكىنى ئاستىغا قىستۇرغان ھالدا تۈگۈلۈپ يېتىشتىن كېلىپ چىققان سۆزسىزلىك ئىدى.

ئۇ بىز بىلەن بىر ئۆيدە تۇرغان بىلەن، بىز بىلەن بىللە ياشىمايۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. بەزىدە مەن بازارلاردا ياكى باغچىلاردا كىشىلەرنىڭ سوھرابنىڭ مەۋجۇتلۇقىمۇ دىققەت قىلمايۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتىم. بەزىدە مەن بېشىمنى كىتابتىن كۆتۈرۈپ قارىسام، سوھرابنىڭ مەن بار ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرغانلىقىنى، لېكىن ئۆزۈمنىڭ ئۇنى بايقىمىغانلىقىمنى بىلەتتىم. ئۇ خۇددى يەرگە ئاياغ ئىزلىرىنىڭ چۈشۈپ قېلىشىدىن قورققاندەك ماڭاتتى. ئۇ خۇددى ئەتراپىدىكى ھاۋانى مىدىرلىتىۋەتسە بولمايدىغاندەك ھالەتتە ھەرىكەت قىلاتتى. كۆپ ھاللاردا ئۇ كۈنلەرنى ئۇخلاپلا ئۆتكۈزەتتى.

سوھرابنىڭ گەپ قىلماسلىقى سۈرەيپەگىمۇ ئېغىر كېلەتتى. مەن پاكىستاندىكى ۋاقىتىمدا ئۇ تېلېفون ئۇرۇپ، سوھرابنى سۇ ئۇزۇش دەرسى، پۈتۈپ دەرسى، دومىلاتما توپ كوماندىسى دېگەندەكلەرگە قاتناشتۇرىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. ئەمدىلىكتە، ئۇ سوھرابنىڭ ھۇجرىسى ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، سېۋەتتىكى كىتابلارنىڭ بىر بەتمۇ ئېچىلمىغانلىقىنى، بوي ئۆلچەش سىزىقلىرىغا ھېچقانداق بەلگە قويۇلمىغانلىقىنى، كىرىشتۈرمە تېپىشماق ئويۇنلىرىنىڭ پېتى بۇزۇلماي ئۆز قېپىدا تۇرغانلىقىنى كۆرەتتى. ئۇ خۇددى چېچەكلەپ ئۆسۈش ئۈمىدلىرىنىڭ قورۇلۇپ قۇرۇپ قېلىشى ئىدى. لېكىن، بۇ ئىشلار ئېغىر كەلگەن ئادەم يالغۇز سۈرەيپەلا ئەمەس ئىدى. مېنىڭمۇ سوھراب ئۈچۈن قىلغان نۇرغۇن ئۆزگىچە پىلانلىرىم بار ئىدى.

سوھراب جىمجىت يۈرگەن بىلەن دۇنيا جىمجىت تۇرمىدى. 2001 - يىلى سېنتەبىرنىڭ بىر سەيشەنبە كۈنى ئەتىگەندە

نيۇيورك شەھىرىدىكى قوشماق مۇنار ھۇجۇمغا ئۇچرىدى، دۇنيا بىر كېچىدىلا ئۆزگەردى. ئامېرىكىنىڭ دۆلەت بايرىقى ھەممە يەردە كۆزگە چېلىقىشقا باشلىدى. ئۇ بايراقلار يوللاردا ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان سېرىق رەڭلىك تاكىسلارنىڭ ئانتېنالىرىدا، يولدا كېتىۋاتقان پىيادىلەرنىڭ كۆكسىدە، ھەتتا سان فرانسىسكو شەھىرىدىكى يوللاردا ۋە دۇكانلارنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇشقان تىلەمچىلەرنىڭ شەپكىلىرىدىمۇ كۆزگە چېلىقتى. بىر كۈنى مەن كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، كوچىدا ئولتۇرۇپ ئاككوردىيون چالىدىغان تىلەمچى ئايالنىڭمۇ ئاككوردىيون قېپىغا ئامېرىكا بايرىقى چاپلىۋالغانلىقىنى كۆردۈم.

ئۇزاق ئۆتمەي، ئامېرىكا ئافغانىستاننى بومباردىمان قىلدى. شىمالىي بىرلەشمە ئارمىيەسى باستۇرۇپ كەلگەندە، تالىبانلار خۇددى ئۇۋىسىدىن ئازغان چاشقانلاردەك تەرەپ - تەرەپكە قېچىپ تاغ ئۆڭكۈرلىرىگە كىرىۋېلىشتى. توساتتىن كىشىلەر يېمەك - ئىچمەك ساتىدىغان دۇكانلارنىڭ ئالدىدا توپلىشىپ تۇرۇپ مېنىڭ بالىلىق چاغلىرىمدا ئىسىملىرىنى دائىم ئاڭلايدىغان قەندەھار، ھېرات ۋە مازارى شارىققا ئوخشاش شەھەرلەر توغرىلۇق پاراڭ سېلىشتى. مەن بەكلا كىچىك ۋاقتىمدا، دادام ھەسەن ئىككىمىزنى قۇندۇز شەھىرىگە ئاپارغانىدى. ئۇ قېتىملىق سەپەرنىڭ باشقا تەپسىلاتلىرى ئانچە ئېسىمدە قالماپتۇ. لېكىن، دادام، ھەسەن ۋە مەن ئۈچىمىز بىر تۈپ ئاكاتسىيە دەرىخىنىڭ ئاستىدا ئولتۇرۇپ، بىر تاۋاقتىن نۆۋەت بىلەن قوغۇننىڭ سۈيىنى سۈمۈرگىنىمىز ۋە كىم قوغۇن ئۇرۇقىنى ئەڭ يىراققا تۈكۈرەلەيدۇ، دەپ بەسلەشكىنىمىز ئېسىمدە. ئەمدىلىكتە، دان رازېر ۋە توم بروكاۋلار تېلېۋىزورلاردا، باشقا كىشىلەر قەھۋەخانلاردا بەس - بەس بىلەن تالىبانلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مۇستەھكەم ئۇۋىسى بولغان قۇندۇز شەھىرىدىكى جەڭ توغرىلۇق پاراڭ سېلىشتى. شۇ يىلى دېكابىردا، پۇشتۇلار، تاجىكلار، ئۆزبېكلەر ۋە ھەزارلار بون دېگەن شەھەرگە يىغىلىپ،

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ نازارىتىدە ئۆزلىرىنىڭ ۋەتەنىدە يىگىرمە يىلدەك ھۆكۈم سۈرگەن ئازاب - ئوقۇبەتلىك تۇرمۇشنى ئاياغلاشتۇرۇشنىڭ تۇنجى قەدىمىنى بېسىشتى. ھامىد كارازىنىڭ مېتىس قوينىڭ تېرىسىدىن تىكىلگەن تۈمىقى ۋە يېشىل چاپىنى دۇنياغا تونۇلدى.

سوھراب ئاشۇ كۈنلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۇخلاپ ئۆتكۈزدى. سۈرەيپە ئىككىمىز ئافغانلارغا مۇناسىۋەتلىك خىزمەتلەرگە قاتناشتۇق. بۇ خىزمەتلەرگە قاتنىشىشىمىزغا تۈرتكە بولغان بىر سەۋەب بىزنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك مەجبۇرىيىتىمىزنى ئادا قىلىش ئىستىكى بولغان بولسا، يەنە بىر سەۋەب ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى خۇددى قارا ئۆڭكۈردەك ھەممە نەرسىنى يۇتۇپ كېتەلەيدىغان جىمجىتلىقنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش ئېھتىياجىمىز ئىدى. مەن بۇرۇن پائالىيەتلەرگە قاتنىشىشقا ئانچە ئاكتىپ ئەمەس ئىدىم. لېكىن، بۇرۇن ئافغانىستاننىڭ بۇلغارىيەدىكى سوفىيە ئەلچىخانىسىدا باش ئەلچى بولغان كابىر ئىسىملىك كىشى ماڭا تېلېفون بېرىپ بىر دوختۇرخانا ئىشىدا مەندىن ياردەم سورىغاندا، مەن دەرھال ماقۇل بولدۇم. ئۇ دوختۇرخانا ئافغانىستان بىلەن پاكىستاننىڭ چېگراسىغا جايلاشقان بىر كىچىك دوختۇرخانا بولۇپ، بۇرۇن بۇ دوختۇرخانىنىڭ ئوپېراتسىيە بۆلۈمى مىناغا دەسسەپ يارىلاتقان ئافغان بىمارلىرىنى داۋالىغانىكەن. كېيىنچە مەبلەغ يېتىشمەسلىك سەۋەبىدىن تاقىلىپ قاپتۇ. مەن بۇ تۈرنىڭ مۇدىرى بولدۇم، سۈرەيپە مۇئاۋىن مۇدىر بولدى. مەن نۇرغۇن كۈنلەرنى ئىشخانىدا ئولتۇرۇپ دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى كىشىلەرگە ئېلېكترونلۇق يوللانما سېلىش، مەبلەغ ئىلتىماس قىلىش، فوندى توپلاش پائالىيەتلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇش دېگۈدەك ئىشلار بىلەن ئۆتكۈزدۈم. بەزىدە ئۆزۈمگە سوھرابنى بۇ يەرگە ئەكىلىپ توغرا قىلغانلىقىمنى قايتا چۈشەندۈرۈشكە مەجبۇر بولاتتىم.

بىر يىل ئۆتۈپ كەتتى. سۈرەيىيە ئىككىمىز سافادا پۈتلىرىمىزنى ئەدىيال بىلەن يۆگەپ ئولتۇرۇپ، دىك كلارك ئەپەندىنى تېلېۋىزوردىن كۆرگەچ، يېڭى يىلنى كۈتۈۋالدۇق. نيۇيورك شەھىرىنىڭ «دەۋر» مەيدانىدىكى يېڭى يىللىق كۈمۈش رەڭلىك يۇمىلاق شار پەسلەپ، تېلېۋىزور ئېكرانى رەڭگارەڭ قەغەز ئۈنچىلىرى بىلەن تولغاندا، كىشىلەر چۇرقىرىشىپ بىر - بىرىنى قۇچاقلاپ، سۆيۈشتى. بىزنىڭ ئۆيىمىزدە كونا يىل قانداق جىمجىتلىق بىلەن ئاخىرلاشقان بولسا، يېڭى يىلمۇ شۇنداق جىمجىتلىق بىلەن باشلاندى.

2002 - يىلى مارتنىڭ يامغۇرلۇق بىر كۈنى، كىچىككىنە بىر مۆجىزە يۈز بەردى.

مەن سۈرەيىيە، جەمىلە خانىم ۋە سوھرايىنى فرېمونتتىكى ئېلىزابېت كۆلى باغچىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن ئافغانلارنىڭ يىغىلىشىغا ئاپاردىم. گېنېرالنىڭ ئارزۇسى ئاخىر ئەمەلگە ئېشىپ، بىر ئاي بۇرۇن ئافغانىستانغا مىنىستىرلىق خىزمىتىنى قوبۇل قىلغىلى كەتكەندى. بۇ قېتىم ئۇ ھېلىقى كۈل رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكىسى بىلەن يانچۇق سائىتىنى ئېلىۋالدى. پىلان بويىچە جەمىلە خانىم گېنېرال ئۇ يەرگە ئورۇنلىشىپ بىرنەچچە ئايدىن كېيىن ئۇنىڭ يېنىغا بارماقچى بولدى. لېكىن، ئۇ گېنېرالنى سېغىنغانىدى، كۈنبويى گېنېرالنىڭ سالامەتلىكىدىن ئەنسىرەيتتى. شۇنداق بولسىمۇ، بىز ئۇنى بىر مەزگىل بىز بىلەن بىللە تۇرۇشقا زورلىدۇق. ئالدىنقى پەيشەنبە كۈنى باھارنىڭ بىرىنچى كۈنى ئىدى. ئۇ يەنە ئافغانلارنىڭ يېڭى يىل كۈنى، يەنى نورۇز كۈنى ئىدى. شۇڭا، شۇ كۈنى كالىفورنىيەنىڭ قولىتۇق رايونىدا ياشايدىغان ئافغانلار بىرلىكتە تەبرىكلەش پائالىيىتى ئورۇنلاشتۇرغانىدى. كابىر، سۈرەيىيە ۋە مېنىڭ شۇ كۈندە تەبرىكلىشىمىزگە ۋە خۇشال بولۇشىمىزغا ئەرزىيدىغان يەنە بىر سەۋەبىمىزمۇ بار ئىدى.

چۈنكى، بىزنىڭ راۋاپىنىدىكى كىچىككىنە دوختۇرخانىمىز بىر ھەپتە بۇرۇن پۈتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ بالىلار كېسەللىكلىرى بۆلۈمى ئىش باشلىغانىدى. گەرچە ئوپىراتسىيە بۆلۈمى تېخى پۈتمىگەن بولسىمۇ، بۇ بىر ياخشى باشلىنىش ھېسابلىناتتى.

بىرنەچچە كۈندىن بېرى ھاۋا ئوچۇق بولغانىدى. لېكىن، ئاشۇ يەكشەنبە كۈنى مەن ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ، كارىۋاتتىن چۈشۈۋاتقاندا دېرىزىگە ئۇرۇلۇۋاتقان يامغۇر تامچىلىرىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. «بۇمۇ ئافغانلارنىڭ تەلىپى» دەپ ئويلىدىم مەن كۈلۈپ تۇرۇپ. سۈرەييە ئورنىدىن تۇرغۇچە مەن بامدات نامىزىنى ئوقۇدۇم. ئەمدى مەسچىتتىن ئەكەلگەن ناماز ئوقۇش قوللانمىسۇن ئاچمىسامۇ، ئايەتلەر ئاسانلا ئېسىمگە كېلىدىغان بولغانىدى.

بىز چۈشكە يېقىن باغچىغا يېتىپ كەلدۇق. كىشىلەر ئاللىقاچان چېدىرلارنى قۇرۇپ، ئۆزلىرىنى دالدىغا ئېلىشقان، بىرى چېدىرنىڭ ئىچىدە پوشكال پىشۇرۇشنى باشلىۋەتكەنىدى. ئىستاكىنلاردىكى قىزىق چاي بىلەن كوردىكى قىچا چېچكى سېلىنغان سۇيۇقلىقتىن ئىسسىق ھور چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭلاردىن ئەخمەت زاھىرنىڭ كونا ناخشىلىرى ئاڭلىناتتى. سۈرەييە ئىككىمىز ئالدىغا، جەمىلە خانىم ئوتتۇرىغا، سوھراب ئەڭ ئارقىغا تىزىلىپ، ھۆل بولۇپ كەتكەن چىملىقتا جامائەت توپىغا قاراپ يۈگۈردۇق. سوھرابنىڭ سېرىق يامغۇرلۇق چاينىنىڭ بۆكى شامالدا ئۇنىڭ بېشىدا سىلكىنەتتى. مەن كۈلۈپ كەتتىم.

— نېمىگە كۈلىسىز؟ — دېدى سۈرەييە بېشىنى گېزىت بىلەن يېپىپ تۇرۇپ.

— سەن ئافغانلارنى پاگماندىن ھەيدىيەلىگەن بىلەن پاگماننى ئافغانلاردىن تارتىۋالمايدىكەنەن، — دېدىم مەن.

بىز چېدىرنىڭ ئاستىغا كېلىپ توختىدۇق. سۈرەييە بىلەن جەمىلە خانىم پالەك پوشكىلى پىشۇرۇۋاتقان سېمىز ئايالنىڭ

يېنىغا قاراپ ماڭدى.

سۇھراب چېدىرنىڭ ئاستىدا بىر ئاز تۇرغاندىن كېيىن، يەنە يامغۇرغا قايتىپ چىقتى. ئۇ قوللىرىنى يامغۇرلۇق چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋالغان، ھەسەننىڭ چېچىغا ئوخشاش قارامتۇل تۈز چاپلىرى يامغۇر سۈيىدە بېشىغا چاپلىشىپ قالغانىدى. ئۇ يامغۇر سۈيى يىغىلغان كىچىك بىر ئازگالنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ كەتتى. ئۇنىڭغا باشقىلار دىققەت قىلمىغان بولسا كېرەك، ھېچكىممۇ ئۇنى چېدىرغا قايتىپ كېلىشكە چاقىرمىدى. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى ۋە خۇدانىڭ مېھىرى - شەپقىتى بىلەن بىزنىڭ بېقىۋالغان غەلىتە مەجەزلىك بۇ ئوغلۇمىز توغرىلۇق سورىلىدىغان سوئاللار ئاخىر بېسىقتى. ئافغانلارنىڭ سوئاللىرىنىڭ بەزىدە قانچىلىك قوپال بولىدىغانلىقىنى ئويلىغاندا، بىز ھەقىقەتەن ئېغىر يۈكتىن خالاس بولغاندۇق. كىشىلەر سۇھرابنىڭ نېمە ئۈچۈن گەپ قىلمايدىغانلىقى، نېمە ئۈچۈن باشقا بالىلار بىلەن ئوينىمايدىغانلىقى توغرىلۇق سورىمايدىغان بولدى. ھەممىدىن كۆڭۈللۈك يېرى شۇكى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھەددىدىن زىيادە كۆڭۈل بۆلۈشلىرى، باشلىرىنى ئاستا چاپقاشلىرى، ئېغىزلىرىنى توختىماي چىكىلدەتتىشلىرى، «ۋاي، بىچارە بالا» دېيىشلىرى بىلەن بىزنى تۇنجۇقتۇرۇشتىن توختاشقانىدى. دەسلەپكى يېڭىلىقلار ئاستا - ئاستا كونا ئىشلارغا ئايلاندى، سۇھراب خۇددى رەڭسىز زەدىۋال ئارقا كۆرۈنۈشكە سېڭىپ كەتكەندەك ئارىمىزغا سېڭىپ كەتكەنىدى.

مەن ۋىجىكىگە كەلگەن كۈمۈش چاپلىق كاپىر ئەپەندى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۈم. ئۇ مېنى يەنە ئۈندەك كىشىگە تونۇشتۇردى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پېنسىيەگە چىققان ئوقۇتقۇچى، ئىنژېنېر، بۇرۇنقى قۇرۇلۇش لايىھەلىگۈچى، ھازىر ھايۋارد شەھىرىدە قېزا دۈكىنى ئاچىدىغان دوختۇر قاتارلىقلار بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا دادامنى تونۇيدىغانلىقىنى ئېيتىپ،

ئۇنىڭ ياخشى تەربىيىنى قىلىپ پاراڭ سېلىشقا باشلىدى. دادام ئۇلارنىڭ ھاياتىغىمۇ ئوخشىمىغان يوللار بىلەن تەسىر قىلغانىدى. ئۇلار ماڭا دادامغا ئوخشاش بىر ياخشى ئادەمنىڭ ئوغلى بولغانلىقىم ئۈچۈن تولىمۇ تەلەپلىك ھېسابلىنىدىغانلىقىمنى ئېيتىشتى.

بىز كارزايىنىڭ ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىنتايىن مۈشكۈل ۋە ھېچكىم رەھمەت ئېيتمايدىغان خىزمىتى، ئېچىلىش ئالدىدا تۇرغان قۇرۇلتاي ۋە شاھنىڭ چەت ئەللەردە يىگىرمە سەككىز يىل مۇساپىر بولۇپ يۈرگەندىن كېيىن ۋەتەنگە قايتىپ بېرىشى توغرىلۇق سۆھبەتلەشتۈق. 1973 - يىلى زاھىر شاھنىڭ نەۋرە ئىنىسى تەرىپىدىن تەختتىن چۈشۈرۈلگەن كېچىسى ھېلىمۇ ئېسىمدە. ئۇ كۈنى كېچىسى ئېتىلغان ئوقلار ئاسماننى كۈمۈشتەك يورۇتقانىدى. ئەلى ھەسەن بىلەن مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ، قورقماسلىقىنى، كىشىلەرنىڭ ئاسماندىكى ئۆردەكلەرنى ئوۋلاۋاتقانلىقىنى ئېيتقانىدى.

ئارىمىزدىن بىرى نەسرەددىن ئەپەندىنىڭ لەتىپىسىنى ئېيتقاندا، ھەممەيلەن كۈلۈشكە باشلىدۇق.

— سىزنىڭ دادىڭىز مۇ ناھايىتى قىزىقچى ئادەم ئىدى، — دېدى كاپىر.

— شۇنداق ئىدى، — دېدىم مەن كۈلۈمسىرەپ. بىز ئامېرىكىغا كېلىپ ئۇزاق ئۆتمەي، دادام ئامېرىكىنىڭ چىۋىنلىرى توغرىلۇق ۋاپاسقا باشلىدى. ئۇ ئاشخانىدىكى ئورۇندۇقتا بىر قولىدا چىۋىن پالىقىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ، چىۋىنلارنىڭ ئالدىراش ھالدا بىر تامدىن يەنە بىر تامغا قونۇپ، غوغۇلداپ يۈرۈشلىرىگە قاراپ تېرىككەن ھالدا:

— بۇ دۆلەتتە چىۋىنلارمۇ ئالدىراش ئىكەن، — دەيتتى ئۇ. مەن ئۇنىڭ سۆزىگە كۈلەتتىم. ئەمدىلىكتە مەن شۇ ئۆتكەن تارىخقا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپتىمەن.

سائەت ئۆچلەردە، يامغۇر توختاپ، ئاسماننىڭ ئۇ يەر - بۇ

يېرىدە كۈل رەڭ بۇلۇتلار ئۈزۈپ يۈرەتتى. سوغۇق شامال يۈزمىزنى سىپاپ ئۆتەتتى. يەنە بىر توپ ئائىلىلەر جامائەتكە قېتىلدى. مېھمانلار بىر - بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، تاماقلارنى ئالماشتۇرۇشتى. بىرى كاۋاپدانغا ئوت ياقتى. ئۇزاق ئۆتمەي، سامساق بىلەن زىخ كاۋاپنىڭ مەزىلىك پۇرىقى دىماققا ئۇرۇلدى. ئەتراپنى مەن ئىسمىنى بىلمەيدىغان يېڭى بىر ناخشىچىنىڭ ئاۋازى بىلەن كىچىك بالىلارنىڭ چۇرقراشلىرى بىر ئالدى. سوھراب تېخىچە سېرىق رەڭلىك يامغۇرلۇق چاپىنىنى سالماي، ئەخلەت ساندۇقىغا يۆلەنگىنىچە، باغچىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى كالتەك توپ سېتىكىسىغا تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى. مەن سابىق دوختۇر بىلەن خېلى ئۇزاق پاراڭلاشتىم. ئۇ ماڭا دادام بىلەن سەككىزىنچى يىللىقتا بىر سىنىپتا ئوقۇغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىۋاتقاندا، سۈرەييە مېنىڭ يېڭىمدىن تارتتى:

— ئامىر، قاراڭ! — دېدى ئۇ.

ئاسماندا بەش - ئالتەدەك خىلمۇخىل رەڭلىك لەڭلەكلەر ئۇچۇۋاتاتتى.

— ئاۋۇ تەرەپكە قاراڭ، — دېدى سۈرەييە ھارۋىدا لەڭلەك سېتىۋاتقان كىشىنى كۆرسىتىپ.

— بۇنى تۇتۇپ تۇرۇڭ، — دېدىم مەن سۈرەييەگە قولۇمدىكى چاي ئىستاكنىنى تۇتقۇزۇپ. مەن لەڭلەك سېتىۋاتقان ھارۋىغا قاراپ ماڭدىم. ھۆل چىملىققا ھەرىبىر قېتىم دەسسەگىنىمدە، ئايىغىمنىڭ ئاستىدىن «شەرت - شەرت» ئاۋاز چىقاتتى. مەن سېرىق رەڭلىك بىر لەڭلەكنى كۆرسەتتىم.

— نورۇزىڭىزغا مۇبارەك، — دېدى لەڭلەك ساتقۇچى. ئۇ قولۇمدىن يىگىرمە دوللارنى ئېلىپ، ئەينەك يىپ ئورالغان غالتەك بىلەن لەڭلەكنى ماڭا سۈندى. مەن ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىپ، ئۇنىڭمۇ نورۇز بايرىمىنى تەبرىكلىدىم. ھەسەن ئىككىمىزنىڭ قاندىسى بويىچە يىپنى باش بارماق بىلەن بىگىز

بارماقنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تارتتىم. بارمىقىمنىڭ كېسىلگەن ئورنىدىن قان چىقىشقا باشلىدى. لەڭلەك ساتقۇچى ماڭا قاراپ كۈلۈمسىردى. مەنمۇ كۈلۈمسىردىم.

مەن لەڭلەكنى كۆتۈرۈپ، ئەخەت ساندۇقىغا يۆلىنىپ تۇرغان سوھرابنىڭ يېنىغا باردىم. ئۇ قوللىرىنى كۆكرىكىنىڭ ئالدىدا قوۋۇشتۇرۇپ، ئاسمانغا قاراپ تۇراتتى.

— سەن لەڭلەك ئۇچۇرۇشنى ياخشى كۆرەمسەن؟ — دېدىم لەڭلەكنى مەركىزىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ. ئۇ نەزىرىنى ئاسماندىن ماڭا، مەندىن ئاسمانغا يۆتكەپ، ئاخىردا مەندە توختاتتى. بىرنەچچە تامچە يامغۇر سۈيى ئۇنىڭ چېچىدىن مەڭزىگە سرغىپ چۈشتى.

— مەن بۇرۇن بىر كىتابتىن مالايشىدا كىشىلەرنىڭ لەڭلەك ئۇچۇرۇپ بېلىق تۇتىدىغانلىقىنى ئوقۇغانىدىم، — دېدىم مەن، — سەن ئۇنى چوقۇم بىلمەيسەن. ئۇلار بېلىق تۇتىدىغان يىپنى لەڭلەككە باغلاپ، ئۇنى تېپىز سۇنىڭ ئۈستىدىن ئۇچۇرىدىكەن. ئۇنداق قىلغاندا، سايە چۈشۈرۈپ، بېلىقلارنى قاچۇرۇۋېتىشنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدىكەن. قەدىمكى جۇڭگودا گېنېراللار ئۇرۇش مەيدانىنىڭ ئۈستىدىن لەڭلەك ئۇچۇرۇپ، ئۆز ئادەملىرىگە خەۋەر يەتكۈزىدىكەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى راست. مەن سېنى ئالدىمىدىم.

مەن ئۇنىڭغا قاناپ كەتكەن باش بارمىقىمنى كۆرسەتتىم.

— يىپىدىمۇ چاتاق يوق ئىكەن.

سۈرەيپەنىڭ چېدىردىن بىزگە قاراپ تۇرغانلىقىمغا كۆزۈم چۈشتى. ئۇ سوھرابنى بىر ئىشلارغا قىزىقتۇرۇشتىن ئاستا - ئاستا ئۆزىنى تارتقانىدى. ئۇنىڭغا سورىغان سوئاللىرىمنىڭ جاۋابىنى قېلىشى، سوھرابنىڭ مەقسەتسىز قاراشلىرى ۋە گەپ قىلماي تۇرۇۋېلىشلىرى تولىمۇ ھار كەلگەندى، شۇڭلاشقا سوھرابنىڭ ئۇنىڭغا ئۆزلۈكىدىن يېقىنلىشىشىنى كۈتمەكتە ئىدى.

مەن كۆرسەتكۈچ بارمىقىمنى ھۆلدەپ يۇقىرى كۆتۈردۈم.
— داداڭ پۇتى بىلەن يەرنى تېپىپ توپا توزۇتۇپ، شامالنىڭ
يۆنىلىشىنى بەلگىلەيتتى. ئۇ بۇنداق كىچىك ھۈنەرلەردىن
نۇرغۇنلىرىنى بىلەتتى، — دېدىم مەن.

مەن بارمىقىمنى چۈشۈردۈم.
— مېنىڭچە شامالنىڭ يۆنىلىشى غەربكە ئىكەن.
سوھراب قۇلقىدىكى يامغۇر تامچىلىرىنى سۈرتۈپ، پۇتىنى
ئالماشتۇردى. ئارىنى يەنە جىمجىتلىق قاپلىدى. ئەنە شۇ پەيتتە،
بىرنەچچە ئاي بۇرۇن سۈرەييە مەندىن سوھرابنىڭ ئاۋازىنىڭ
قانداق چىقىدىغانلىقىنى سورىغاندا، «ئېسىمدە قالماپتۇ» دەپ
جاۋاب بەرگىنىم ئېسىمگە كەلدى.

— مەن ساڭا داداڭنىڭ ۋەزىر ئەكبەر خان رايونىدىكى ئەڭ
ئۇستا لەڭلەك قوغلىغۇچى ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگەنمىدىم؟ —
دېدىم مەن غالتەكتىكى يىپىننىڭ ئۇچىنى لەڭلەكنىڭ
ئوتتۇرىسىدىكى ئىلمەككە چىڭگۈپتەپ، — ئۇنىڭغا مەھەللىدىكى
بالىلار ھەسەت قىلاتتى. ئۇ لەڭلەك قوغلىغان ۋاقىتتا ھەرگىز
ئاسمانغا قارىمايتتى. كىشىلەر ئۇنى «لەڭلەكنىڭ سايىسىنى
قوغلاۋاتىدۇ» دېيىشەتتى. لېكىن، ئۇلار داداڭنى مەندەك
چۈشەنمەيتتى. داداڭ لەڭلەكنىڭ سايىسىنى قوغلىغىنى يوق. ئۇ
قانداق قىلىشىنى ئۆزى ياخشى بىلەتتى.

ئاسماندا يەنە ئۈندەك لەڭلەك پەيدا بولدى. كىشىلەر قولىدا
چاي ئىستاكالىرىنى تۇتقان ھالدا توپ - توپ بولۇشۇپ ئاسمانغا
قاراشقا باشلىدى.

— سەن لەڭلەكنى مەن بىلەن بىللە ئۇچۇرامسەن؟ — دېدىم
مەن.

سوھرابنىڭ كۆزلىرى ئاسماندىن ماڭا يۆتكىلىپ، يەنە
ئاسمانغا تىكىلدى.

— لەڭلەك ئۇچۇرغۇڭ بولمىسا مەيلى، — دېدىم مەن دولامنى
قىسىپ، — قارىغاندا لەڭلەكنى ئۆزۈم يالغۇز ئۇچۇرغۇدەكمەن.

مەن غالتەكنى سول قولۇمدا تەڭشەپ، بىر مېتىردەك يېپنى چىقاردىم. سېرىق رەڭلىك لەڭلەك چىملىقنىڭ سەل يۇقىرىسىدا پۇلاڭلاشقا باشلىدى.

— سەندىن ئاخىرقى قېتىم سوراۋاتمەن، — دېدىم مەن. سوھراب دەرەخنىڭ شاخلىرىغا ئېلىنىپ قالغان بىر جۈپ لەڭلەككە قاراپ تۇراتتى.

— ئۇنداق بولسا مەن ئۇچۇردۇم.

مەن ئايغىم بىلەن سۇ چاچرىتىپ، لەڭلەكنى قولۇم بىلەن ئېگىز كۆتۈرۈپ يۈگۈرۈشكە باشلىدىم. لەڭلەك ئۇچۇرۇپ باقمىغىنىمغا ئۇزاق يىللار بولغاچقا، ئۆزۈمۈ سەل غەلىتىرەك ھېس قىلدىم. مەن يۈگۈرگەچ، سول قولۇمدىكى غالتەكنىڭ يېپنى قويۇپ بەردىم. ئوڭ قولۇمدىن سىيرىلىپ ئۆتكەن يېپنىڭ قولۇمنى كەسكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. لەڭلەك ئەمدى مۇرەمنىڭ ئۈستىدە پىرقىراپ ئېگىزگە كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى. مەن يۈگۈرۈش سۈرئىتىمنى تېزلەتتىم. قولۇمدىكى غالتەك تېزلىك بىلەن پىرقىراپ، يېپى ئوڭ قولۇمنىڭ ئالدىقىنى يەنە كېسىۋەتتى. مەن ئورنۇمدا توختاپ ئارقامغا ئورۇلۇپ، ئاسمانغا قاراپ كۈلۈمسىرىدىم. مېنىڭ لەڭلىكىم خۇددى ماياتنىكتەك ئىككى يانغا پۇلاڭلاپ، ۋىزىلداپ ئۇچماقتا ئىدى. مەن لەڭلەك ئۇچۇرمىغىلى يىگىرمە بەش يىل پويۇتۇ. ئەمدىلىكتە ئۆزۈمنى خۇددى يەنە شۇ ئون ئىككى ياش ۋاقتىمغا قايتىپ كەلگەندەك ھېس قىلىۋاتاتتىم.

مەن يېنىمدا بىرىنىڭ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلىپ تۆۋەنگە قارىدىم. سوھراب قوللىرىنى يامغۇرلۇق چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ يېنىمدا تۇراتتى. ئۇ ماڭا ئەگىشىپ كەلگەندى.

• — سەن سىناپ باقماسەن؟ — دەپ سورىدىم مەن.

ئۇ جاۋاب بەرمىدى. لېكىن، يېپنى ئۇنىڭغا تۇتقۇزغىنىمدا، ئۇ قولنى يانچۇقىدىن چىقىرىپ، سەل ئىككىلەنگەندىن كېيىن، يېپنى قولغا ئالدى. ئارتۇق يېپنى غالتەككە يۆگەشكە

باشلىغىنىمدا، يۈرىكىم تېزلىك بىلەن سوقۇشقا باشلىدى. بىز ئۈن - تىنسىز ھالدا يانمۇيان تۇراتتۇق. ھەر ئىككىمىز ئاسمانغا قارىغاندۇق. ئەتراپىمىزدا بالىلار بىر - بىرىنى قوغلىشىپ، چىملىقتا دومىلاپ ئويناۋاتاتتى. بىر يەردە ھىندىستاننىڭ كونا ناخشىسى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بىر توپ بوۋايىلار قاتار بولۇشۇپ، سولياۋ ئۈستىدە ناماز ئوقۇتۇۋاتاتتى. ئەتراپتا ھۆل چىملىقنىڭ ۋە كاۋاپنىڭ پۇراقلىرى تارقالغاندى. مەن ۋاقىتنىڭ مۇشۇ يەردە ئۆزگەرمەي قېتىپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلاتتىم.

مەن بىر يېشىل لەگلەكنىڭ بىزگە يېقىنلىشىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. لەگلەكنىڭ ئىگىسى بىزدىن ئوتتۇز قەدەم نېرىدا تۇراتتى. ئۇ چېچىنى قىسقا ياساتقان، ئۈچىسىغا «روك مۇزىكىسى ھەممىنىڭ غوجىسى» دېگەن خەت يېزىلغان مايكا كىيۋالغاندى. ئۇ مېنىڭ ئۆزىگە قاراۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا قولىنى پۇلاڭلاتتى. مەنمۇ قولىمنى پۇلاڭلاتتىم.

سوھراب قولىدىكى يىپنى ماڭا تەڭلىدى.

— سېنىڭ ئىشەنچىڭ بارمۇ؟ — دېدىم مەن يىپنى قولۇمغا ئېلىپ تۇرۇپ.

ئۇ غالتەكنى قولۇمدىن ئالدى.

— ماقۇل، — دېدىم مەن، — بىز ئۇنىڭغا ئۆزىمىزنى بىر كۆرسىتىپ قويايلى، قانداق دەيسەن؟

مەن سوھرابقا تېزلىك بىلەن نەزەر سالىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى نۇرسىزلىق ئاللىقاچان يوقالغان، يېشىل لەگلەك بىلەن بىزنىڭ لەگلەككە جىددىيلىك بىلەن كۆز يۈگۈرتەتتى. ئۇنىڭ چىرايىغا بىر ئاز قان يۈگۈرگەن، كۆزلىرىدىن جىددىيلىك چىقاتتى. شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ئۇنىڭ بىر كىچىك بالا ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمنى قارىمايدىغان.

يېشىل لەگلەك جەڭگە ئاتلاندى.

— بىز بىر ئاز ساقلايلى، — دېدىم مەن، — ئۇ بىزگە

يېقىنراق كەلسۇن.

لەڭلەك ئىككى قېتىم تۆۋەنگە شۇڭغۇپ. بىز تەرەپكە يېقىنلاشتى.

— كەل، يېقىنراق كەل، — دېدىم مەن.

يېشىل لەڭلەك مەن قۇرغان تۇزاقتىن بىخەۋەر ھالدا بىزدىن سەل يۇقىرىدا ئۇچماقتا ئىدى.

— سوھراب، قارا. مەن ھازىر ساڭا داداڭنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ھۈنرىنى كۆرسىتىمەن. بىز ئۇنى «سەكرەپ شۇڭغۇش» دەپ ئاتايتتۇق.

سوھراب يېنىمدا تۇرۇپ جىددىي نەپەس ئالماقتا ئىدى. غالتەك ئۇنىڭ ئالقانلىرىدا پىرقىرايتتى. تاتۇق باسقان بىلىكىدىكى كۆرۈنۈپ تۇرغان پەيلىرى خۇددى راۋاب تارىسىغا ئوخشايتتى. مەن كۆزۈمنى يۇمۇپ ئاچتىم. ئەنە شۇ پەيتتە، غالتەك تۇتقان قوللىرىنىڭ تىرناقلىرى كېسىلىپ، بارماقلىرى قايرىپ كەتكەن توشقان كالىپۇك بالا كۆز ئالدىمدا پەيدا بولدى. قەيەردىندۇر قاغىنىڭ قاقلىدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قارىدىم. باغچە ئاپپاق قار بىلەن قاپلانغان بولۇپ، ئۇنىڭدىن قايتقان نۇر كۆزۈمنى چاقىنىتاتتى. قارلار دەرەخلەر شاخلىرى ئارىسىدىن ئاۋازسىز ھالدا يەرگە لەيلەپ چۈشەتتى. بۇرۇمغا تۇرۇپ شورپىسىنىڭ مەزىلىك پۇرىقى ئۇرۇلدى. ئەنە ئاۋۇ يەردە ئۈجمە قاقلىرى، ئاپپىلىسىنلار كۆرۈنمەكتە. ياغاچ كېپەكلىرى، ياڭاقلار... قار بىلەن ئورالغان جىمجىتلىق يىراقتىن ئوڭ يۈتى ئاقساق بىرىنىڭ بىزنى ئويىگە چاقىرىپ ۋارقىرىغان ئاۋازى بىلەن غايىب بولدى.

يېشىل لەڭلەك بىردەم ئىككىلەنگەندەك تۇرغاندىن كېيىن، ئورنىنى توغرىلاپ، تۆۋەنگە شۇڭغۇشقا باشلىدى.

— مانا كەلدى! — دېدىم مەن.

شۇنچە يىللاردىن كېيىنمۇ «سەكرەپ شۇڭغۇش» ھۈنرىم جايدا ئىشلىگەندى.

مەن قولۇمنى بوشىتىپ، لەگلەكنىڭ يىپىنى تارتىپ، لەگلەكنى يېشىل لەگلەكتىن قاچۇردۇم. بىزنىڭ لەگلەك بىرنەچچە قېتىم يانغا شۇڭغۇغاندىن كېيىن، سائەت ئىستىرىلكىسىغا قارشى يۆنىلىشتە يېرىم چەمبىرەك پىرقىراشقا باشلىدى. مانا ئەمدى مەن ئۇنىڭ ئۈستى تەرىپىدە ئىدىم. يېشىل لەگلەك بولسا ھودۇققان ھالدا قالايمىقان پىرقىراشقا باشلىدى. لېكىن، ئۇ كېچىككەندى. مەن ئاللىقاچان ھەسەننىڭ ھىيلىسى بىلەن ئۇنى تۇزاققا چۈشۈرگەندىم. مەن يىپنى قاتتىق تارتتىم. بىزنىڭ لەگلەك تېزلىك بىلەن تۆۋەنگە شۇڭغۇشقا باشلىدى. مەن بىزنىڭ لەگلەكنىڭ يىپىنىڭ يېشىل لەگلەكنىڭ يىپىنى كېسىۋاتقان ۋە يىپنىڭ ئۇزۇلگەن ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم. مەن كۈتكەندەكلا، يېشىل لەگلەك كونتروللۇقنى يوقىتىپ، پىرقىراشقا باشلىدى. ئارقىمىزدا كىشىلەر ئىسقىرتىپ، چاۋاك چېلىشتى. مەن بولسام ھاسىرايتتىم. 1975 - يىلى قىشنىڭ بىر كۈنى، يەنى مەن ئاخىرقى قېتىم لەگلەكنىڭ يىپىنى ئۈزگەندە، دادامنىڭ ئۆيىمىزنىڭ ئۆگزىسىدە تۇرۇپ چاۋاك چېلىپ ۋارقىرىغانلىقىنى كۆرۈپ، مانا مۇشۇنداق جىددىيلەشكەندىم.

مەن سوھرابقا قارىدىم. ئۇنىڭ ئېغىزىنىڭ بىر بۇرجىكى پۈرۈلۈپ، مېيىقىغا كۈلكە يۈگۈردى.

ئۇ مېيىقىدا بولسىمۇ بىر كۈلۈمسىرىگەندى.

ئارقا تەرىپىمىزدىن ئۇششاق بالىلارنىڭ يۈگۈرۈشۈۋاتقان ۋە بىر توپ لەگلەك قوغلىغۇچىلارنىڭ يىپى ئۈزۈلۈپ دەرەخلەر ئۈستىدىن ئۇچۇپ چۈشۈۋاتقان يېشىل لەگلەكنى قوغلاپ چۇرقىراشقان ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن قايتىدىن سوھرابقا قارىدىم. ئۇ كۈلۈمسىرەش يوقالغانىدى. لېكىن، سوھراب كۈلۈمسىرىگەن، مەن شۇ كۈلۈمسىرەشنى كۆرگەندىم.

— مەن ساڭا لەگلەكنى قوغلاپ تۇتۇپ بېرىمۇ؟

ئۇنىڭ كېكىردىكى بىر كۆتۈرۈلۈپ، ئاندىن جايىغا چۈشتى.

شامال ئۇنىڭ چاچلىرىنى لەپىلدەتتەتتى. مەن ئۇنىڭ بېشىنى
لىڭشىتقانلىقىنى كۆردۈم.

«سەن ئۈچۈن جېنىم پىدا» دەپ سالغانلىقىمنىمۇ ئۆزۈم
ئېنىق ئاڭلىدىم. مەن دەرھال ئارقامغا ئۆرۈلۈپ يۈگۈرۈشكە
باشلىدىم.

ئۇ پەقەت سەل - پەل كۈلۈمسىرەش ئىدى. ئانچىكى
كۈلۈمسىرەش ھەممە ئىشنىڭ ياكى ھەربىر ئىشنىڭ ياخشى
بولۇپ كەتكىنىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئۇ ناھايىتىمۇ كىچىك
ئىش، يەنى پەقەت بىر كۈلۈمسىرەش. ئۇ خۇددى چۆچۈپ كەتكەن
قۇش ئۇچۇپ كەتكەندىن كېيىن يوپۇرماقنىڭ تەۋرىشىدەكلا
ئاددىي بىر ئىش.

بىراق، مەن بۇ كىچىك ئىشنى قوبۇل قىلدىم. مەن خۇشاللىق
بىلەن قوبۇل قىلدىم. چۈنكى، باھار پەسلى كەلگەندە، ئۇ قارلارنى
بىر ئۇچقۇن - بىر ئۇچقۇندىن ئېرىتىدۇ ئەمەسمۇ؟ بەلكىم مەن
كۆرگەن بۇ كۈلۈمسىرەش تۇنجى قار ئۇچقۇنىنىڭ ئېرىشى
بولۇشى مۇمكىن.

مەن يۈگۈردۈم. چوچىڭ بىر ئادەم چۇرقىرىشىۋاتقان بىر توپ
ئۇششاق بالىلارنىڭ ئارىسىدا يۈگۈرۈۋاتاتتىم. لېكىن، مەن
خىجىللىق ھېس قىلمايتتىم. مەن يۈزلىرىمگە شامال ئۇرۇپ
تۇرغان، خۇشاللىقىمدا ئاغزىم يوغان ئېچىلغان ھالدا
يۈگۈرۈۋاتاتتىم.

مەن يۈگۈرۈۋاتاتتىم.

بۇ كىتاب ئامېرىكا «دەريا مەنبەسى» نەشرىياتىنىڭ 2003 - يىلى 5 - ئاي 1 - نەشرى، 2003 - يىلى 5 - ئاي 1 - باسمىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据美国“河源”出版社2003年5月第1版，2003年5月第1次印刷本翻译出版。

لەڭلەك قوغلىغۇچى بالا

ئاپتورى: خالىد ھۈسەيىن (ئامېرىكا)
ئىنگلىزچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: نۇرنىسا قۇربان
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئىلدانە ئابدۇرېھىم
مەسئۇل كوررېكتورلىرى: رەناگۈل ئابلىمىت، سەنەۋەر ئىبراھىم
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 0991-2827472
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 - نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: شىنجاڭ رەڭلىك باسما زاۋۇتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فۇرماتى: 880 × 1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 16.125
نەشرى: 2010 - يىلى 11 - ئاي 1 - نەشرى
باسمىسى: 2010 - يىلى 11 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تراژى: 1 - 3000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 228 - 13935 - 4
باھاسى: 45.00 يۈەن